

Regeringens proposition

1989/90: 76

om regionalpolitik för 90-talet

Prop.
1989/90: 76

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 8 mars 1990.

På regeringens vägnar

Odd Engström

Rune Molin

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen redovisas den regionala utvecklingen, mål och riktlinjer för regionalpolitiken samt förslag till utformning och inriktning av regionala utvecklingsåtgärder m. m.

Under 1980-talets slut har den regionala utvecklingen varit balanserad. Omfattande regionala utvecklingsinsatser har genomförts, vilka skapat ett stort antal nya arbetstillfällen. Utvecklingsförutsättningarna i de prioriterade regionerna har förbättrats bl. a. genom att infrastrukturen förstärkts.

Förslag och bedömningar grundas på ett betänkande från 1987 års regionalpolitiska kommitté och andra utredningsrapporter m. m.

Förslagen som avser att skapa regional tillväxt och utjämning kan i korthet summeras på följande sätt. Målen och riktlinjerna för regionalpolitiken preciseras och utvecklas. Utvecklingsåtgärderna koncentreras främst till norra Sveriges inland. Samtidigt föreslås förbättrade och förenklade möjligheter att utveckla glesbygd och landsbygd i hela landet. Den viktiga sektorssamordningen förstärks och särskilda åtgärder för att förbättra infrastrukturen föreslås. Företagsstödet föreslås bli mer inriktat på utvecklingsinriktade investeringar, samtidigt som förslag till betydande förenklingar av stöden läggs fram. En kraftig decentralisering av regionalpolitikens genomförande sker till länsstyrelserna. Särskilda åtgärder föreslås för Jämtlands län. Resurserna för regionala utvecklingsinsatser föreslås bli kraftigt förstärkta.

Gällande mål för regionalpolitiken om att ge människor tillgång till arbete, service och god miljö oavsett var de bor i landet skall ligga fast. Målen skall emellertid preciseras ytterligare. Regionalpolitiken bör främja

en rättvis fördelning av välståndet mellan olika delar av landet, bidra till en balanserad befolkningsutveckling så att valfrihet beträffande bosättning, utbildning, arbete m. m. främjas. Vidare skall regionalpolitiken understödja en rationell produktion så att en hög ekonomisk tillväxt främjas och med hänsyn tagen till målet om en god miljö.

Nuvarande stödområdesindelning föreslås förändrad så att endast två stödområden anges – stödområde 1 och 2 – motsvarande i huvudsak nuvarande stödområde A och B samt delar av stödområde C. Det område där en nedsättning av företagens socialavgifter bör gälla föreslås ändras från att som idag omfatta Norrbottens län till att omfatta hela det föreslagna stödområdet 1. I de delar av Norrbottens län som inte ingår i stödområde 1 föreslås nedsättningen under en period på fem år vara hälften så stor som i stödområde 1. Undantagna från nedsättningen bör fortsättningsvis vara vissa basindustrier. I övrigt redovisas geografiska prioriteringar beträffande vissa stödjepunkter, glesbygds- och landsbygdsinsatser m. m.

I det regionalpolitiska arbetet bör större vikt läggas vid åtgärder som främjar förutsättningarna för regional utveckling, t. ex. förbättringar av infrastrukturen. Effektiv samordning bör ske mellan samhälls- och politikområden av särskild betydelse för den regionala utvecklingen. Förslag till effektivare former för att påverka myndigheternas verksamhet redovisas. Ett särskilt anslag för infrastrukturåtgärder föreslås, som till största delen ska användas i stödområde 1 och hanteras av berörda länsstyrelser gemensamt. En mindre del av infrastrukturanslaget bör hanteras av regeringen. Regionalpolitiska medel avsätts särskilt för att förstärka forsknings- och utvecklingsverksamhet vid mindre och medelstora högskolor i eller i anslutning till stödområdena samt i sydöstra Sverige.

Beträffande de regionalpolitiska företagsstöden föreslås betydande förenklingar genom att antalet stödformer minskas, att de hanteras av färre organ och att en ytterligare decentralisering genomförs. Stöd till företag föreslås fortsättningsvis kunna lämnas i form av bidrag till investeringar, företagsutveckling och sysselsättningsökning. Den maximala bidragsprocenten föreslås sänkas för lokaliseringsbidrag medan sysselsättningsbidraget föreslås höjt. Lokaliseringslånen och investeringsbidragen föreslås slopas.

Förslag om avveckling av Stiftelsen Industricentras verksamhet redovisas också. För de kommuner som berörs av detta föreslås andra regionala utvecklingsåtgärder.

Gods- och persontransportstöd m. m. berörs inte nu av några förändringar. En utredning har tillsatts för att se över de nuvarande formerna för dessa stöd.

Förenklingar och förbättringar föreslås beträffande glesbygdsstödet där stödmöjligheterna samlas i färre stödformer. Möjligheter till utvecklingsåtgärder i landsbygdsområden föreslås. För att svara på glesbygdsfrågor föreslås att en myndighet inrättas i Östersund. Myndigheten skall bl. a. förmedla kunskaper om glesbygdsproblem, bedriva försöksverksamhet, svara för utvärdering m. m.

Planering och genomförande av de regionala utvecklingsåtgärderna decentraliseras ytterligare till länsstyrelserna.

Förslag lämnas till förbättringar av uppföljning och utvärdering av de regionalpolitiska åtgärderna.

Medel för särskilda regionala utvecklingsåtgärder i Jämtlands län föreslås. Åtgärderna inriktas på näringslivsutveckling, turism, forskning, utbildning, teknikspridning och kultur.

Sammanlagt föreslås att 2 250 milj. kr. anvisas budgetåret 1990/91 för regionalpolitiska åtgärder, vilket är en kraftig ökning jämfört med de medel på sammanlagt 1 897 milj. kr., som anvisats för budgetåret 1989/90.

För beslut av regeringen och statens industriverk om stöd till företag föreslås 350 milj. kr. Länsstyrelserna föreslås kunna disponera 900 milj. kr. för stöd till företag, glesbygdsstöd och regionala utvecklingsprojekt. Ett nytt infrastrukturanslag på 330 milj. kr. föreslås. Huvuddelen av anslaget är avsett för stödområde I och bör handläggas av de tre nordligaste länsstyrelserna gemensamt. För nedsatta socialavgifter och för sysselsättningsbidrag föreslås 350 milj. kr. resp. 250 milj. kr. Därutöver föreslås särskilda medel för regionalpolitisk forskning och utvärdering m. m.

För innevarande budgetår föreslås att 230 milj. kr. tillförs anslagen för lokaliseringsbidrag m. m. och regionala utvecklingsinsatser.

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1983:1055) om nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län

Härigenom föreskrivs att 6 § lagen (1983:1055) om nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §

Nedsättning av arbetsgivaravgifter enligt denna lag skall i första hand avse folkpensionsavgiften och därefter barnomsorgsavgiften.

Nedsättning av egenavgifter skall i första hand avse folkpensionsavgiften och därefter i angiven ordning barnomsorgsavgiften, sjukförsäkringsavgiften, arbetarskyddsavgiften, delpensionsavgiften, arbets-skadeavgiften och tilläggspensionsavgiften.

I fråga om förfarandet för nedsättningen av arbetsgivaravgifter gäller bestämmelserna i lagen (1984: 668) om uppbörd av socialavgifter från arbetsgivare.

I fråga om förfarandet för nedsättningen av egenavgifter gäller bestämmelserna i uppbördslagen (1953: 272).

Nedsättning av arbetsgivaravgifter enligt denna lag skall i första hand avse folkpensionsavgiften och därefter i angiven ordning barnomsorgsavgiften och sjukförsäkringsavgiften.

Nedsättning av egenavgifter skall i första hand avse folkpensionsavgiften och därefter i angiven ordning barnomsorgsavgiften, sjukförsäkringsavgiften, arbetarskyddsavgiften, delpensionsavgiften, arbets-skadeavgiften och tilläggspensionsavgiften.

I fråga om förfarandet för nedsättningen av arbetsgivaravgifter gäller bestämmelserna i lagen (1984: 668) om uppbörd av socialavgifter från arbetsgivare.

I fråga om förfarandet för nedsättningen av egenavgifter gäller bestämmelserna i uppbördslagen (1953: 272).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990. De nya bestämmelserna skall tillämpas för avgifter avscende tiden från och med den 1 januari 1990.

Lag om nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § I denna lag ges föreskrifter om stöd till näringslivet genom nedsättning helt eller delvis av socialavgifter enligt lagen (1981:691) om socialavgifter och allmän löneavgift enligt lagen (1982:423) om allmän löneavgift.

Stödet ges till näringslivet i Arjeplogs, Arvidsjaur, Gällivare, Haparanda, Jokkmokks, Kalix, Kiruna, Pajala, Övertorneå och Övertorneå kommuner i Norrbottens län, Dorotea, Malå, Sorsele, Storumans, Vilhelmina och Åsele kommuner i Västerbottens län, Bergs, Härjedalens, Ragunda och Strömsunds kommuner samt Hotagens, Laxsjö, Föllinge, Offerdals och Alsens församlingar i Krokoms kommun i Jämtlands län (stöd område 1).

Stödet ges också i den omfattning som framgår av 5 och 6 §§ till näringslivet i Bodens, Luleå, Piteå och Älvsbyns kommuner i Norrbottens län.

2 § Lagen gäller arbetsgivare och sådana försäkrade som avses i 1 kap. 2 § lagen (1981:691) om socialavgifter och tillämpas på avgifter som är huvudsakligen hänförliga till arbete inom

1. gruvor och mineralbrott, med undantag av malmgruvor,
2. tillverkning, med undantag av tillverkning inom massa- och pappersindustri samt järn-, stål- och ferrolegeringsverk,
3. produktionsvaruinriktad partihandel,
4. uppdragsverksamhet,
5. hotell-, pensions- och campingverksamhet eller
6. restaurang- och kaféverksamhet som bedrivs i kombination med hotell-, pensions- eller campingverksamhet.

Första stycket gäller i den mån verksamheten bedrivs vid arbetsgivarens eller den försäkrades fasta driftställe i stöd område 1 eller i Bodens, Luleå, Piteå eller Älvsbyns kommun i Norrbottens län.

Lagen gäller dock inte kommuner eller andra statliga myndigheter än statens affärsdrivande verk.

Bestämmelser för hela stöd område 1

3 § För en arbetsgivare med sådan verksamhet som avses i 2 § som bedrivs vid fast driftställe i stöd område 1 skall den procentsats efter vilken arbetsgivaravgifter sammanlagt utgår sättas ned med tio procentenheter till och med utgiftsåret 2000. För utgiftsåret 1991 skall procentsatsen dock sättas ned med fem procentenheter för en arbetsgivare vars verksamhet bedrivs i stöd område 1 utanför Norrbottens län.

4 § För en försäkrad med sådan verksamhet som avses i 2 § som bedrivs vid fast driftställe i stöd område 1 skall den procentsats efter vilken egenavgifter sammanlagt utgår sättas ned med tio procentenheter till och med inkomståret 2000, om den försäkrade för inkomståret är mantalsskriven inom stöd område 1. För inkomståret 1991 skall procentsatsen dock sättas ned med fem procentenheter för försäkrade vars verksamhet bedrivs i stöd område 1 utanför Norrbottens län.

5 § För en arbetsgivare med sådan verksamhet som avses i 2 § som bedrivs vid fast driftställe i Bodens, Luleå, Piteå eller Älvsbyns kommun i Norrbottens län skall den procentsats efter vilken arbetsgivaravgifter sammanlagt utgår sättas ned med fem procentenheter för vart och ett av utgiftsåren 1991 till och med 1995.

6 § För en försäkrad med sådan verksamhet som avses i 2 § som bedrivs vid fast driftställe i Bodens, Luleå, Piteå eller Älvsbyns kommun i Norrbottens län skall den procentsats efter vilken egenavgifter sammanlagt utgår sättas ned med fem procentenheter för vart och ett av inkomståren 1991 till och med 1995, om den försäkrade för inkomståret är mantalskriven i någon av dessa kommuner.

Bestämmelser för Svappavaara samhälle

7 § En arbetsgivare som driver eller etablerar verksamhet som avses i 2 § vid fast driftställe i Svappavaara samhälle, Kiruna kommun, har rätt att efter särskilt tillstånd bli befriad från arbetsgivaravgifter och allmän löneavgift för denna verksamhet till och med utgiftsåret 1993. Sådan befrielse medges endast om en etablering är lämplig från samhällsekonomisk synpunkt.

Från och med utgiftsåret 1994 gäller samma bestämmelser som för stödområde 1 i övrigt.

8 § En försäkrad som bedriver eller etablerar verksamhet som avses i 2 § vid fast driftställe i Svappavaara samhälle, Kiruna kommun, har rätt att efter särskilt tillstånd befrias från egenavgifter och allmän löneavgift för inkomster från denna verksamhet till och med inkomståret 1993. Sådan befrielse medges endast om en etablering är lämplig från samhällsekonomisk synpunkt.

Från och med inkomståret 1994 gäller samma bestämmelser som för stödområde 1 i övrigt.

Förfarandet m. m.

9 § Nedsättning av arbetsgivaravgifter enligt denna lag skall i första hand avse folkpensionsavgiften och därefter i angiven ordning barnomsorgsavgiften och sjukförsäkringsavgiften.

Nedsättning av egenavgifter skall i första hand avse folkpensionsavgiften och därefter i angiven ordning barnomsorgsavgiften, sjukförsäkringsavgiften, arbetarskyddsavgiften, delpensionsavgiften, arbetsskadeavgiften och tilläggsavgiften.

I fråga om förfarandet för nedsättningen av arbetsgivaravgifter gäller bestämmelserna i lagen (1984:668) om uppbörd av socialavgifter från arbetsgivare.

I fråga om förfarandet för nedsättningen av egenavgifter gäller bestämmelserna i uppbördslagen (1953:272).

10 § Frågor om befrielse från avgifter enligt 7 eller 8 § prövas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

11 § Ett belopp motsvarande det bortfall av avgiftsinkomster som föran-

leds av bestämmelserna i 3–8 §§ skall påföras staten och uppbäras i samma ordning som avgifterna i övrigt.

Prop. 1989/90: 76

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1991 och tillämpas första gången i fråga om arbetsgivaravgifter och allmän löneavgift för arbetsgivare för utgiftsåret 1991 och i fråga om egenavgifter och allmän löneavgift för försäkrade som beräknas med ledning av 1992 års taxering.

2. Genom lagen upphävs lagen (1983:1055) om nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län, dock tillämpas den gamla lagen för utgiftsåren till och med 1990 och till och med vid 1991 års taxering.

3. Beträffande bidrag för sysselsättningsökning och etablering gäller 2 § 2 stycket och 3 § 2 stycket i den gamla lagen även efter ikraftträdandet av denna lag om ansökan om bidraget gjorts före den 1 juli 1991 och avser kalenderåret 1990 eller tidigare.

Lag om ändring i lagen (1982:423) om allmän löneavgift

Härigenom föreskrivs att 3 a § lagen (1982:423) om allmän löneavgift skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 a § Om nedsättning av allmän löneavgift som regionalpolitiskt stöd finns särskilda bestämmelser i lagen (1983:1055) om nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i *Norrbottnens län*.

3 a § Om nedsättning av allmän löneavgift som regionalpolitiskt stöd finns särskilda bestämmelser i lagen (1990:000) om nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1991.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 8 mars 1990.

Närvarande: statsrådet Engström, ordförande, och statsråden Hjelm-Wallén, S. Andersson, Göransson, Gradin, R. Carlsson, Hellström, Johansson, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist, Thalén, Freivalds, Molin, Sahlin, Larsson, Åsbrink

Föredragande: statsrådet Molin

Proposition om regionalpolitik för 90-talet

1 Inledning

Det senaste mer övergripande riksdagsbeslutet om regionalpolitiken fattades våren 1985 (prop. 1984/85:115, AU 13, rskr. 354).

Riksdagen beslutade våren 1987 (AU 13, rskr. 268) att begära att regeringen skulle tillsätta en parlamentarisk utredning med uppgift att göra en översyn av regionalpolitiken.

Utredningen, som tillsattes i november 1987, avlämnade i september 1989 betänkandet (SOU 1989:55) *Fungerande regioner i samspel*. Därutöver har ett antal andra utredningsbetänkanden och rapporter rörande regionalpolitiken redovisats för regeringen.

En beskrivning och analys av den regionala problembilden, som utarbetats inom arbetsmarknadsdepartementet, redovisas i *bilaga 1*, vilken bör fogas till protokollet i detta ärende.

Sammanfattningar av vissa betänkanden, rapporter m. m. och remissyttranden över vissa av dessa bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilagorna 2–8 enligt följande*:

Utredningsbetänkanden m. m.		Bilaga
	Den regionala problembilden.	1
SOU 1989:55	Sammanfattning av och remissyttranden över 1987 års regionalpolitiska kommittés betänkande (SOU 1989:55) <i>Fungerande regioner i samspel</i> .	2
SIND, STU, SÖ	Sammanfattning av rapport från SIND, STU och SÖ angående teknik- och resurscentra.	3
	Utredningar om Stiftelsen Industricentra.	4
ERU	Sammanfattning av "Stiftelsen Industricentra — dess roll i den näringspolitiska utvecklingen av Norrlands inland och förslag till utvecklingsprogram".	4.1

Öberg, Yngve	Sammanfattning av "Alternativa former för ägande och utveckling av Stiftelsen Industricentras anläggningar".	4.2	Prop. 1989/90: 76
Moberg, Sven	Sammanfattning av och remissyttranden över rapporten Östersund och Norrlands inland (Ds 1989: 31).	5	
SIND	Sammanfattning av och remissyttranden över statens industriverks förslag till näringslivsutvecklande insatser i Jämtlands län.	6	
Länsstyrelsen i Jämtlands län	Sammanfattning av och remissyttranden över länsstyrelsens i Jämtlands län förslag till utvecklingsinsatser i Jämtlands län — med särskild inriktning på kommunerna utanför Östersund.	7	
Åkerlund, Hans	Utredning av organisation m.m. för bildande av ett centralt organ för glesbygdsfrågor.	8	

Dessutom har ett mycket stort antal skrivelser, rapporter m.m. inkommit från myndigheter, kommuner, företag, organisationer, enskilda personer m. fl.

I budgetpropositionen 1990 (prop. 1989/90: 100, bil. 12 s. 115) har regeringen föreslagit att, i avvaktan på särskild proposition i ärendet, för budgetåret 1990/91 föra upp anslagen D 1 till D 11 med oförändrade belopp.

Målen för regionalpolitiken är att åstadkomma en balanserad befolkningsutveckling i landets olika delar samt att ge människor tillgång till arbete, service och god miljö oavsett var de bor.

Det regionalpolitiska arbetet har bedrivits med inriktning på att dels främja en sektorspolitik som anpassas efter de regionalpolitiska målen, dels främja näringslivsutveckling och nyetableringar för att åstadkomma regional utjämning mellan skilda delar av landet.

Den regionala utvecklingen har under de senaste åren karaktäriserats av en allmänt förbättrad arbetsmarknads- och sysselsättningssituation och en balanserad befolkningsutveckling. Kraftiga regionalpolitiska insatser har gjorts för att motverka tendenser till regionala obalanser och för att hantera omfattande strukturförändringar. Utöver ordinarie regionalpolitiska medel på ca 2 miljarder kr. per år i form av lokaliseringstöd och glesbygdstöd, sänkta socialavgifter, sysselsättningsstöd m. m., har omfattande särskilda regionalpolitiska åtgärder under senare år genomförts bl. a. i Norrbottens län och norra Sveriges inland, Bergslagen samt Västernorrlands och Blekinge län.

Regionalpolitiken har successivt breddats och delvis givits en ny inriktning under senare år. Ökad medvetenhet om sektorspolitikens och infrastrukturens betydelse för den regionala utvecklingen har inneburit att särskilt industri-, arbetsmarknads-, jordbruks-, utbildnings- och forsk-

nings- samt trafikpolitiken uppmärksammats. En särskild statssekreterargrupp har bildats inom regeringskansliet för att samordna sektorsfrågor av regionalpolitisk betydelse.

Betydelsefulla regionalpolitiska insatser har under de senaste åren genomförts för att underlätta teknik- och kompetensspridning. Syftet med dessa åtgärder har varit att förbättra utsatta regioners infrastruktur och näringslivsmiljö för att därigenom underlätta bl. a. näringslivets utveckling.

Lokaliseringssamråd har bedrivits med industri- och tjänsteföretag för att bl. a. påverka lokaliseringen av dessa.

Under de senaste åren har det regionalpolitiska stödet till företag medverkat till att skapa allt fler nya sysselsättningstillfällen. Budgetåret 1988/89 var antalet ca 4 600. Till detta kommer effekterna av sysselsättningsstödet som kan beräknas till ca 1 200 nya arbetstillfällen. Genom samrådet med tjänsteföretag beräknas över 1 100 arbetstillfällen tillkomma i regionalpolitiskt prioriterade regioner genom expansion av befintlig verksamhet och avlänkning från Stockholmsregionen. Genom glesbygdstödet beräknas närmare 1 500 nya arbetstillfällen tillkomma varje år. Det är således betydande resultat som kan avläsas direkt av insatser med regionalpolitiska medel. Under de senaste åren har beslut också fattats om omlokalisering av statlig verksamhet från Stockholm till prioriterade regioner. Dessa beslut berör ca 1 300 tjänster. Till detta kommer indirekta effekter och effekter av sektorspåverkan m. m. som är svåra att kvantifiera.

Jag avser nu att behandla den fortsatta regionalpolitiken med utgångspunkt från bl. a. tidigare nämnda utredningsbetänkanden, rapporter, framställningar och remissyttranden och redovisa mina överväganden och förslag. Jag börjar med en analys av den regionala problembilden (avsnitt 2). Därefter tar jag upp regionalpolitikens övergripande mål och riktlinjer (avsnitt 3). Sedan behandlar jag frågor om geografiska prioriteringar — stödområden m. m. (avsnitt 4). Jag redovisar också något om regionalpolitik i andra länder (avsnitt 5). Jag tar därefter upp organisation, administration och styrning av regionalpolitiska åtgärder samt sektorssamordning (avsnitt 6). Sedan går jag in på åtgärder för att påverka näringslivets utveckling och lokalisering (avsnitt 7). Efter detta behandlar jag hur samhälls- och politikområden som har stor regionalpolitisk betydelse skall kunna medverka till att uppnå regionalpolitiska mål (avsnitt 8) och föreslår särskilda regionalpolitiska infrastrukturåtgärder (avsnitt 9). Därefter tar jag upp utvecklingsinsatser i glesbygd och landsbygd (avsnitt 10). Strukturförändringar behandlar jag därefter (avsnitt 11). Jag redovisar sedan förslag till särskilda regionalpolitiska åtgärder i Jämtlands län (avsnitt 12). Därefter redovisar jag förslag om regionalpolitisk forskning (avsnitt 13). Efter lagförslag (avsnitt 14) och hemställan (avsnitt 15) tar jag upp anslagsfrågor (avsnitt 16).

De frågor som behandlas är av olika karaktär. En del kräver riksdagens ställningstagande och jag redovisar där *förslag* till beslut. Andra frågor kräver inte beslut från riksdagens sida och i dessa fall är mina *bedömningar* en information till riksdagen.

Min bedömning: Befolkningsutvecklingen och sysselsättningsituationen är mest ofördelaktig i norra Sveriges inland. Befolkning och näringsliv har i detta område större hinder — långa avstånd, gles bebyggelse etc. — att övervinna än i andra delar av landet. Långsiktiga problem av strukturell och annan art finns därutöver i vissa kommuner i Bergslagen och i de nordvästra delarna av Värmland.

Inom regionala balansproblem i fråga om befolknings- och sysselsättningsutveckling förekommer i större eller mindre omfattning i alla län i hela landet men främst i de mest glesbebyggda områdena.

Erfarenheter och framtidsbedömningar visar att regionalt koncentrerade strukturförändringar kommer att inträffa i olika delar av landet, men det går idag inte att säga exakt var och när dessa kan komma att uppstå.

Kommittén: Den regionalpolitiska kommittén har i sitt betänkande (SOU 1989:55) redovisat sin syn på den regionala problembilden. Kommittén har genom expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU) låtit utarbeta rapporterna Den regionala problembilden (SOU 1989:12) och Regionalpolitikens förutsättningar (SOU 1989:19).

Kommittén gör följande sammanfattande bedömning av den regionala problembilden.

Internationaliseringen av den svenska ekonomin kommer sannolikt att fortsätta under 1990-talet.

Den fysiska infrastrukturen är inte bara en förutsättning för produktion, konsumtion och välfärd. Den är också en mycket stark stabiliserande kraft. I den utvecklingsfas Sverige befinner sig kan det befintliga bosättningsmönstret få ännu större betydelse än tidigare för var tillväxten sker.

Krafter som kommittén anser kan komma att verka emot en fortsatt koncentration är:

- att ny teknologi ändrar förutsättningarna för tjänsteproduktionens lokalisering och
- miljöproblem i befolkningstäta regioner.

Tre olika geografiska perspektiv lyfts fram:

- lokala arbetsmarknader,
- geografiska prioriteringar för Inlandet, Bergslagen och Sydöstra Sverige och
- mellanstäder som knutpunkter i ett nationellt nätverk.

Förvärvsfrekvensen har under de senaste decennierna utjämnats mellan regioner, mellan kvinnor och män och mellan yngre och äldre kvinnor. För både kvinnor och män är det i små kommuner, som inte är länkade till en större arbetsmarknad, som förvärvsfrekvenserna är låga. För kvinnornas del gäller det dessutom kranskommuner till större tätorter. I kommuner med stor utflyttning är det ofta fler kvinnor än män som flyttar ut.

Pendling mellan bostad på landsbygden eller i mindre orter och den arbetsmarknad, som en större ort kan erbjuda har varit hushållens sätt att

anpassa sig till en allt mer koncentrerad arbetsmarknad. Fördyringar av bilresandet på grund av prishöjningar på bensin eller genom skatte- eller avgiftsförändringar kan enligt kommittén försämra möjligheterna att även fortsättningsvis ha en spridd bosättning.

De av kommittén utpekade s.k. mellanstäderna har enligt kommittén dels en inomregional roll genom att deras arbetsmarknad har betydelse för människor utanför den egna kommunen, dels en mellanregional uppgift som knutpunkter i ett nationellt nätverk av regioner.

Utvecklingen på arbetsmarknaden har lett till att närmare 90 % av alla förvärsarbetande kvinnor idag arbetar med tjänsteproduktion i offentlig eller privat regi. Varannan kvinna arbetar inom den offentliga sektorn. På den manliga arbetsmarknaden har primärnäringarna samma dominerande roll.

Ser man till hela arbetsmarknaden är sysselsättningen jämnt fördelad på primärnäringar, privata tjänster och offentliga tjänster. I ett mellanregionalt perspektiv är den privata tjänstesektorns starka koncentration till storstäderna påfallande stor.

Variationerna i befolkningens utbildningsnivå mellan olika delar av landet är fortfarande stora. De tre landsdelar som prioriteras av kommittén tillhör de delar av landet där befolkningen enligt kommittén har lägst utbildningsnivå.

Remissinstanserna: Remissopinionen är delad. Många av remissinstanserna, bl. a. vägverket (VV), länsstyrelsen i Blekinge län, kommunerna i västra Värmland och norra Dalsland och Svensk Industriförening instämmer i kommitténs bedömning om infrastrukturens betydelse. Ett stort antal remissinstanser anser dock att analysen av den regionala problembilden är bristfällig. ERU menar att analysen av drivkrafterna bakom den regionala utvecklingen är summarisk och motsägelsefull. Länsstyrelsen i Norrbottens län och Piteå kommun saknar en redovisning och analys av arbetslöshetssiffrorna i de olika regionerna. Lantbruksstyrelsen (LBS) menar att kommittén ger för litet utrymme åt problem och utvecklingstendenser på landsbygden. Bl. a. länsstyrelsen i Jämtlands län anser att det är fel att försöka jämföra förhållandena i de tre prioriterade landsdelarna. Boverket och Bräcke kommun anser att boendefrågornas betydelse för regional utveckling har underskattats av kommittén.

Skälen för min bedömning: Regionalpolitiken har alltsedan den introducerades i Sverige vid mitten av 1960-talet tagit sin utgångspunkt främst i strukturella förändringar som har påverkat sysselsättnings- och befolkningsutvecklingen negativt i olika delar av landet.

Under 1960-talet var det den snabba minskningen av antalet sysselsatta inom jord- och skogsbruket som utgjorde det dominerande problemet. Nedgången drabbade sysselsättning och befolkning i alla delar av landet, men de största effekterna fick den i skogslänen där dessa näringar hade särskilt stor betydelse. Industrin expanderade under denna tid och det var naturligt att de regionalpolitiska medlen huvudsakligen inriktades mot att påverka lokaliseringen av industrins investeringar. Den offentliga sektorn expanderade också under 1960-talet. Universitet, specialistsjukvård och

gymnasieskolor byggdes ut, vilket bidrog till den snabba tillväxten i främst storstäder och länscentra.

Prop. 1989/90: 76

Tillbakagången av antalet sysselsatta inom jord- och skogsbruket fortsatte under 1970-talet, men i en långsammare takt. Industrin och den offentliga sektorn utvecklades på ett nytt sätt. Den allt snabbare strukturomvandlingen inom industrin och den allmänt sett svaga ekonomiska utvecklingen under främst den senare delen av 1970-talet, ledde till regionalt koncentrerade strukturförändringar i delar av landet där allvarigare regionala problem tidigare inte existerat. Vidare kom en allmän tillbakagång inom industrin. Sysselsättningen inom den offentliga sektorn fortsatte under 1970-talet att öka i snabb takt, men utbyggnaden fick nu en mera regionalt spridd lokalisering.

Denna utveckling innebar att flyttningarna minskade både mellan och inom län. Nettoflyttningen till storstadsregionerna byttes i en viss utflyttning och flertalet skogslän hade en viss nettoinflyttning. Skillnaderna mellan och inom län vad gäller sysselsättningsgraden minskade.

Under början av 1980-talet skedde en uppbromsning av tillväxten inom den offentliga sektorn och dess tidigare stabiliserande inverkan på sysselsättningens regionala fördelning har därmed minskat. Industrisysselsättningen började samtidigt återigen att öka något och blev regionalt förhållandevis jämnt fördelad. Inom främst företagsinriktade privata tjänster ökade tillväxten snabbt.

Utvecklingen under 1980-talet har också präglats av strukturella förändringar inom delar av näringslivet — främst inom gruv- och stålindustrin och i begränsad omfattning i kvarvarande delar av varvsindustrin. Detta har i berörda regioner lett till betydande negativa sysselsättningseffekter, som dock i huvudsak kunnat hävas genom olika arbetsmarknads- och regionalpolitiska åtgärder. Samtidigt har det, trots en allmänt positiv utveckling med en mycket hög sysselsättning i landet som helhet, inte varit möjligt att i tillräcklig grad vända den negativa sysselsättnings- och befolkningsutvecklingen i bl. a. norra Sveriges inland. Utvecklingen har också präglats av en stor befolkningstillväxt i storstadsregionerna — främst i Stockholmsregionen. Sysselsättningstillväxten har där till stor del skett inom de privata tjänstenäringarna.

Den utflyttning av framförallt yngre människor — särskilt kvinnor — som skett från bl. a. stödområdet till storstadsregioner och större orter tycks, enligt studier som gjorts, vara en företeelse som över tiden och till sin omfattning visar mycket små förändringar. Orsakerna till den är inte alltid brist på arbete i hemorten och avsaknad av arbeten inom yrken som man utbildat sig för, utan även ungdomars strävan att söka sig till en varierad arbetsmarknad, stort utbud av nöjes- och kulturliv m. m.

Denna utveckling får emellertid långsiktigt negativa effekter främst i utflyttningsområdena genom dess påverkan på bl. a. könsfördelning och åldersstruktur.

Även om en viss stabilisering av befolkningsutvecklingen skett under senare år kvarstår i många delar av landet effekterna av tidigare utflyttning i form av en ogynnsam åldersstruktur. En följd av denna utveckling är också att drygt hälften av landets kommuner har födelseunderskott. Den

stabilisering i befolkningsutvecklingen som skett de senaste åren beror dels på ökad nettoinvandring av främst flyktingar dels på ökade födelsetal.

I Sverige är förvärvsgraderna internationellt sett mycket höga och skillnaderna mellan män och kvinnor i regel små. Det finns dock regionala skillnader, som visar att det trots en generell arbetskraftsbrist i landet finns områden där det fortfarande finns tillgång på arbetskraft. Det gäller särskilt i norra Sveriges inland, delar av Bergslagen och nordvästra Värmland. Detta ger skäl för att koncentrera de regionalpolitiska åtgärderna till främst dessa områden, dels för att det leder till minskade regionala skillnader i bl. a. sysselsättning och service, dels därför att det för landet som helhet är nödvändigt att utnyttja alla resurser för att få en god ekonomisk utveckling.

Tillgången på varierade sysselsättningsmöjligheter och differentierad service skiljer sig mellan olika delar av landet. I de mer tätbefolkade södra och mellersta delarna av landet finns lokala arbetsmarknader som fungerar väl eller där goda förutsättningar finns för att detta skall ske. Detsamma gäller vissa områden i främst Norrlands kustland samt i delar av Värmland och i Dalsland och Gotland. I norra Sveriges inland är däremot befolknings-tätheten så låg och de geografiska avstånden så stora att det krävs samhälls-insatser för att kunna upprätthålla sysselsättning och service. Det är i denna del av landet som de mest uttalade behoven av långsiktiga och effektiva regionalpolitiska insatser finns.

Enligt min bedömning finns det i Bergslagen områden som har problem av strukturell karaktär och av en storleksordning som kräver långsiktiga regionalpolitiska åtgärder. Detta gäller dock inte hela det område i Bergslagen, som kommittén prioriterat. Inte heller när det gäller sydöstra Sverige delar jag kommitténs syn på prioriteringen.

I sydöstra Sverige bedömer jag inte problemen vara av sådan karaktär och svårighetsgrad att det är motiverat med några regionalpolitiska insatser av den typ som är motiverade för norra Sveriges inland, delar av Bergslagen och delar av nordvästra Värmland.

De utvecklingshinder som finns i dessa områden — långa avstånd, ett klimat som försvårar och fördyrar olika verksamheter m. m. — finns inte på samma sätt i sydöstra Sverige. I denna del av landet ingår också kommunerna nästan undantagslöst i större gemensamma arbetsmarknader inom vilka sysselsättningsmöjligheter kan erbjudas.

I underlaget för mina bedömningar (bilaga 1) framgår det att det i alla län finns glesbygds- och landsbygdsområden där vissa utvecklingsinsatser är motiverade för att skapa en balanserad befolknings- och sysselsättnings-utveckling.

Fortsatta strukturförändringar är nödvändiga. Jag vill t. o. m. hävda att sådana bör uppmuntras om vi ska kunna utnyttja våra gemensamma resurser på ett sätt som långsiktigt leder till tillväxt i hela landet. Var och när strukturförändringar kan uppkomma går emellertid inte exakt att förutsäga. För att klara förändringarna behövs aktiva insatser i glesbygden för att skapa alternativa sysselsättningar. I de fall större industriorter drabbas av kraftiga sysselsättningsminskningar eller nedläggningar är det nödvändigt att samhället har en beredskap för att med i första hand

arbetsmarknads- och regionalpolitiska åtgärder hantera de problem som kan uppstå för berörda människor och regioner.

Prop. 1989/90: 76

Expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU) har nyligen i bilaga 12 till långtidsutredningen 1990 analyserat den regionala utvecklingen under det kommande decenniet. I sina analyser har ERU utgått från två scenarier, "tillbaka till kostnadskrisen" (höga nominella löneökningar och en låg tillväxt av industriproduktionen) och "den permanenta högkonjunkturen" (dämpad löneökningstakt, ökade investeringar och en förhållandevis snabb produktivitetsökning).

ERU konstaterar att i scenariot "tillbaka till kostnadskrisen" leder en ogynnsam kostnadsutveckling till att näringslivets internationella konkurrensförmåga försvagas. Detta leder till ökad strukturiomvandling inom industrin och sysselsättningsproblem i industriregioner. I storstadsregioner och regionala centra med en förhållandevis liten industrisektor kan den förväntade expansionen i kunskapsintensiva verksamheter leda till en fortsatt tillväxt. Detta scenario innebär sålunda enligt ERU att flyttningsströmmen på nytt kommer att gå från industriregioner till storstadsregioner och regionala centra.

Den mellanregionala obalansen under 1990-talet skulle således enligt ERU leda till en obalans mellan industriregioner och storstadsregioner.

I scenariot "den permanenta högkonjunkturen" bärs den ekonomiska tillväxten upp av tjänstesektorns expansion. Den förhållandevis fördelaktiga kostnadsutvecklingen innebär emellertid att näringslivets konkurrensförmåga utvecklas gynnsammare än i alternativet "tillbaka till kostnadskrisen". Även i detta scenario blir tillväxten störst i storstadsregioner och regionala centra. Den mellanregionala obalansen blir emellertid förhållandevis liten, då näringslivet i industriregionerna kan upprätthålla sin konkurrensförmåga.

Den överhettade arbetsmarknad som blir fallet i scenariot "den permanenta högkonjunkturen" förväntas enligt ERU leda till att flyttningen till storstadsregionerna av arbetskraft med längre utbildning fortsätter samtidigt som dagens problem med att rekrytera annan arbetskraft i dessa regioner består.

Den "permanenta högkonjunkturen" skulle enligt ERU bidra till att dagens mellanregionala balans kan bevaras under 1990-talet.

Min slutsats av ERU:s analys blir att båda scenarierna ställer krav på kraftfulla regionalpolitiska insatser. Typen av insatser kan behöva variera inför de olika utvecklingsperspektiven. Även om de regionala insatserna måste präglas av långsiktighet är det nödvändigt att det finns en flexibilitet i medelsutformningen och de geografiska prioriteringarna.

Underlaget för mina bedömningar om den regionala utvecklingen redovisas särskilt (bilaga 1). De motiv och bedömningar som jag lägger till grund för mina förslag till prioriteringar, åtgärder m. m. tar jag också upp i de enskilda avsnitten.

Mitt förslag: Regionalpolitiken skall inriktas på att ge människor tillgång till arbete, service och god miljö oavsett var de bor i landet. Politiken skall främja en rättvis fördelning av välfärden mellan människor i olika delar av landet, en balanserad befolkningsutveckling så att en betydande valfrihet i boendet kan åstadkommas samt att produktionen kan ske rationellt, varigenom en god ekonomisk tillväxt kan uppnås.

Kommittén: De nuvarande målen för regionalpolitiken svarar enligt kommittén mot en geografisk uttolkning av den samlade politikens syften. Mot den bakgrunden anser kommittén att målen också behöver ges ett mer specifikt geografiskt innehåll. En formulering som enligt kommittén skulle kunna uppfylla dessa krav är att regionalpolitikens mål är att skapa fungerande regioner i ekonomiskt, socialt, kulturellt och ekologiskt avseende.

Remissinstanserna: Några remissinstanser, t.ex. ÖCB, länsstyrelsen i Gotlands län, Torsby, Hudiksvalls, Ljusdals och Överkalix kommuner, delar i stort de synpunkter som läggs fram i betänkandet, medan en majoritet av remissinstanserna har starka invändningar mot kommitténs förslag till nya formuleringar av målen för regionalpolitiken.

AMS anser att förslagen till ny formulering av regionalpolitikens mål ger en orealistisk bild av vad som kan åstadkommas med de regionalpolitiska medlen. SIND m. fl. anser att uppgiften att precisera regionalpolitikens mål kvarstår. ERU menar att den föreslagna målsättningen blir problematisk när den skall genomföras. Länsstyrelsen i Örebro län m. fl. anser att de hittills gällande målen för regionalpolitiken skall ligga fast. Många remissinstanser bl. a. länsstyrelsen i Jämtlands län, utvecklingsfonden i Kopparbergs län, Tierps kommun och Folkhälsoinstitutet Hela Sverige ska leva anser att de föreslagna målen inte är mätbara, att de är oklara och behöver preciseras samt att de inte är operativt användbara.

Skälen för mitt förslag: Det är de övergripande målen för regionalpolitiken som skall styra den praktiska verksamheten. Ramarna för politiken måste beskrivas så att de ger uttryck för såväl visioner som realism med hänsyn till vad som är möjligt att uppnå med regionalpolitiska medel. Jag anser därför att det liksom hittills bör finnas övergripande målsättningar för politiken, samtidigt som strävan bör vara att konkretisera och bryta ner målen så att de kan genomföras i praktiken i så stor utsträckning som möjligt.

Det är mot den bakgrunden som jag anser att regionalpolitiken bör medverka till att förbättra välfärden både genom att bidra till rättvisa, valfrihet och tillväxt.

Det finns stöd hos ett betydande antal remissinstanser för att nuvarande mål skall ligga fast. Liksom hittills bör strävan vara att människor skall ha tillgång till arbete, service och god miljö oavsett var de bor. Regionalpolitiken bör vidare inriktas på att åstadkomma en balanserad befolkningsutveckling.

Ett av regionalpolitikens mål är att främja en jämn fördelning av välfärden. Det betyder att människor i olika delar av landet skall ha en likvärdig standard.

Inkomst- och bostadsförhållandena bör generellt sett vara likvärdiga över hela landet. Förutsättningarna för att åstadkomma detta skiljer sig emellertid mellan olika delar av landet. Möjligheterna att utnyttja naturen och försörja sig varierar. Även i andra avseenden råder skilda levnadsbetingelser i olika ortstyper. Vid bedömningen av den totala levnadsstandarden i olika regioner och ortstyper måste sådana villkor finnas med.

En jämn fördelning av levnadsstandarden skapar förståelse mellan olika regioner, undanröjer misstro mellan människor i olika delar av landet och utgör en förutsättning för en balanserad befolknings- och samhällsutveckling. Därför är goda möjligheter till arbete, bostad och service i hela landet ett primärt mål för välfärdspolitiken.

Valfrihet

Ett glest befolkat land som Sverige, med en jämn och god levnadsstandard, har förutsättningar att genom en aktiv regionalpolitik skapa en betydande valfrihet i bosättningen som fattigare och mer tätbefolkade länder saknar. Det finns orter och regioner i vårt land med olika karaktär, befolkningskoncentration och sammansättning av näringslivet.

Det finns storstäder, medelstora städer, småstäder, landsbygd och glesbygd. Det finns öppna landskap, orörda älvar, skogsområden, industriregioner och infrastruktur. Det finns en bra geografisk spridning av t.ex. utbildning och social service. Det är viktigt att regionalpolitiken inriktas på att bevara denna mångfald. Regionalpolitiken bör enligt min mening bygga på solidaritet mellan olika regioner och förståelse för de skilda levnadsvillkor som gäller i landets olika delar.

För att minska orters och regioners sårbarhet är det viktigt att ha en varierad näringsstruktur. Erfarenheten visar att det främst är orter som är ensidigt beroende av ett företag eller en bransch som har sämst förutsättningar att klara strukturförändringar.

Det är emellertid också viktigt att bygga på regioners och orters särart och speciella karaktär. Med en större befolkningstäthet förlorar glesbygden sin särart. Storstaden har kvaliteter som bl. a. bygger på dess roll i det internationella nätverket och som är väsentlig för hela nationens utveckling. För att samspelet mellan regioner av olika karaktär skall fungera måste deras särarter och specialiteter tas tillvara. Det är också en av anledningarna till att regionalpolitiken i ökad utsträckning måste bygga på lokal mobilisering, idéer från befolkningen på orten och på en allmänt decentraliserad beslutsstruktur.

Tillväxt

Regionalpolitiken kan på flera sätt medverka till att främja den ekonomiska tillväxten.

Genom att resurser tas tillvara på ett effektivt sätt kan regionalpolitiken bidra till landets tillväxt. Arbetskraft, kapital och naturtillgångar kan komma till användning genom regionalpolitiska åtgärder. Denna produktiva användning står i kontrast till det slöseri som arbetslöshet och kapitalförstöring innebär och som utan en effektiv regionalpolitik kan uppstå i många regioner.

Regionalpolitiken kan också bidra till att underlätta strukturförändringar, som innebär att produktionens förädlingsvärde ökar. Genom en aktiv regionalpolitik skapas större acceptans för strukturella förändringar i regioner som annars skulle drabbas hårt av industrinedläggningar och företagskriser. De människor som direkt berörs av sådana förändringar skall inte ensamma behöva bära de negativa konsekvenserna. De skall veta att det finns ett samhälleligt ansvar för orter och regioner som berörs av strukturförändringar.

Samtidigt vill jag betona behovet av strukturförändringar såväl för att upprätthålla ett konkurrenskraftigt och effektivt näringsliv som för att förbättra livsmiljön. Detta är i sin tur en förutsättning för bevarad välfärd. I samband med sådana strukturförändringar måste också krav ställas på de företag som genomgår förändringarna. De måste ta ett aktivt ansvar för utvecklingen och förnyelsen av näringslivet i de regioner där förändringar äger rum.

Regionalpolitiken skall därför inriktas på att stimulera tillväxten av befintligt och utvecklingsbart näringsliv samt stödja nyetableringar. Genom förbättringar av infrastrukturen kan brister i förutsättningarna för näringslivets utveckling undanröjas. En tyngdpunktsförskjutning av de regionalpolitiska insatserna bör därför ske från företagsstöd mot infrastruktuuråtgärder.

Regionalpolitiken kan även främja den ekonomiska tillväxten genom att avlänka produktion från överhettade områden och därigenom pressa tillbaka kostnadsökningarna. Med tämligen små medel kan en för samhället totalt sett ökad effektivitet uppnås.

Arbete, service och god miljö

För att uppnå målen om rättvisa, valfrihet och tillväxt måste regionalpolitiken inriktas på att skapa arbete, service och god miljö i hela landet.

Det är emellertid enligt min mening en självklarhet att det inte går att skapa en lika varierad arbetsmarknad i en mindre tätort som i en storstad. Det går heller inte att erbjuda utbildning på samma sätt på alla platser i hela landet. Den goda miljön ser annorlunda ut i norra Sveriges inland i förhållande till Stockholms centrum, och de åtgärder som behövs för att förbättra miljön varierar.

Regionala problem som finns i olika delar av landet måste också åtgärdas genom en samordnad sektorspolitik och samverkan mellan olika samhällsverksamheter. Regionalpolitiken måste inriktas på att i vissa regioner kompensera för brister i infrastrukturen, i andra regioner på att stödja industriell utveckling och inflyttning av tjänsteföretag eller en kombination av olika typer av åtgärder.

I vissa delar av landet kommer det att behövas stöd till näringslivsutveckling under överskådlig tid för att kompensera för långa transporter, klimatförhållanden eller andra konkurrensnackdelar medan det i andra regioner kan vara fråga om att temporärt göra samhälleliga insatser för att underlätta genomförandet av en omfattande strukturförändring.

Regionalpolitiska åtgärder skall sättas in där de största behoven finns, där de gör bäst nytta samtidigt som samhällets stöd bör minimeras. I princip skall varje sektorsorgan ta ansvar för att medverka till en positiv regional utveckling inom sitt verksamhetsområde. Tillsammans med andra politikområden kan därför regionalpolitiken skapa en balanserad utveckling i alla delar av landet.

Balanserad befolkningsutveckling

Kravet på en balanserad befolkningsutveckling kommer i ett regionalt perspektiv att ställa Sverige inför åtminstone två utmaningar.

För det första ökar andelen äldre människor och det sker särskilt markant i de glesast befolkade delarna av landet. Att yngre människor söker sig till storstäderna är i och för sig inte något nytt. Så har det alltid varit. På många håll kommer den här utvecklingen att ställa glesbygder och mindre orter inför mycket stora påfrestningar under de närmaste decennierna. Det måste därför finnas strategier i bl. a. kommuner och län för hur man skall möta denna utveckling.

En annan utmaning som vi ställs inför är den könsmässiga snedfördelningen. Kvinnorna måste i betydligt större utsträckning få sysselsättningsmöjligheter, goda levnadsvillkor samt ett kulturutbud och fritidsutbud som är avpassat efter deras behov och önskemål också i glesbygd och i andra mindre tätbefolkade regioner. Den stora obalansen i andelen män och kvinnor i 20–45-årsåldrarna skapar på många håll ett allvarligt socialt problem. Regionalpolitiken måste bidra till att förutsättningarna för jämställdhet mellan könen uppnås.

Fungerande regioner

Genom samverkan kan regionala utvecklingsåtgärder bidra till att skapa ekonomiskt, socialt, kulturellt och miljömässigt fungerande regioner. Det är lätt att inse att i stort sett alla regioner har problem i något avseende. Det är därför viktigt att lösa de problem som uppstår på de platser där de finns. Sociala problem i storstäderna måste främst lösas med insatser i de regionerna. Visserligen kan bostadsbristen begränsas av en minskad tillväxt i storstäderna men de underliggande problemen finns trots allt kvar om de inte aktivt åtgärdas. Kulturell utarmning i glesbygden löses inte primärt genom att öka utbudet vid t. ex. institutionsteatrarna i våra storstäder. Solidariteten kräver därför enligt min mening att politiska insatser görs för att i olika avseenden skapa fungerande regioner i hela landet.

Regionalpolitiken skall inriktas på åtgärder som främst underlättar situationen i de ur olika synvinklar värst drabbade regionerna.

En övergripande riktlinje för regionalpolitiken är att den skall genomföras i så decentraliserade former som möjligt för att därigenom komma nära de regionala problemen och kunna ta vara på varje enskild regions egna resurser och utvecklingsmöjligheter. Decentralisering av ansvar och resurser är också ett viktigt sätt att skapa och vidmakthålla människors engagemang för bl. a. utvecklingsfrågor. Samtidigt kräver vissa väsentliga inslag i regionalpolitiken — t. ex. infrastruktursatsningar, vissa företagsfrågor, principiellt viktiga frågor — att åtgärderna ibland måste lösas gemensamt för flera län och ibland i ett nationellt sammanhang.

Till decentraliseringssträvandena hör också att decentralisera sysselsättning från större till mindre orter. Förenklingar bör genomföras när det gäller t. ex. reglerna och handläggningen av företagsstöd. När det gäller samhällssektorer av särskild regionalpolitisk betydelse bör ansvariga myndigheter precisera bl. a. servicenivå och kvalitet i olika regioner. Mål för deras verksamhet i olika regioner bör ställas upp.

Av detta framgår också att de regionalpolitiska insatserna måste variera med problemens karaktär och därmed blir också de tillgängliga insatserna olika.

4.1 Riktlinjer

Min bedömning: Det regionalpolitiska arbetet bör bedrivas med inriktning på att främja en positiv utveckling av näringsliv, sysselsättning m. m. i alla delar av landet och att åstadkomma regional utjämning inom län och mellan olika delar av landet.

- De regionalpolitiska insatserna bör fördelas så, att alla län tilldelas resurser för vissa allmänt utvecklingsfrämjande åtgärder, och i övrigt med hänsyn till de regionalpolitiska problemen omfattning i skilda delar av landet.
- För regionalpolitiskt företagsstöd och nedsatta socialavgifter bör nya stödområden läggas fast för en längre tid.
- Vissa större orter utanför dessa permanenta stödområden bör kunna fungera som stödjecenter för dessa och i vissa fall utgöra alternativa lokaliseringssorter till storstäderna.
- Storstadsregionernas, särskilt Stockholms, tillväxt bör till en del avlänkas till regionalpolitiskt prioriterade orter genom fortsatt utflyttning av sysselsättning inom privat och statlig tjänsteverksamhet.
- Särskilda infrastrukturåtgärder bör inom regionalpolitikens ram vidtas inom prioriterade regioner.
- Den utpräglade glesbygden bör prioriteras vad gäller glesbygd- och landsbygdsåtgärder.
- Regeringen bör ges utökade möjligheter att vidta åtgärder för orter/regioner, som drabbas av regionalpolitiska problem i samband med strukturförändringar.
- Länsstyrelserna bör, inom de ramar som lagts fast av riksdagen och regeringen, ange geografiska prioriteringar och riktlinjer för det regionalpolitiska arbetet i länen.

Kommittén och remissinstanserna: Kommittén behandlar inte specifikt dessa övergripande riktlinjer. Dess förslag, liksom remissinstansernas synpunkter, återges i kommande avsnitt.

Skälen för min bedömning: Inom ramen för de regionalpolitiska målen har det regionalpolitiska arbetet två dimensioner: Regional utveckling och mellanregional utjämning.

Den sektorsövergripande planeringen och samordningen utgör en mycket viktig del i regionalpolitiken. Ett syfte med detta arbete är att genom samordning av flera samhällssektorer allmänt främja utvecklingen i alla delar av landet – vad jag kallar regional utveckling. Som en viktig del i detta arbete ingår att främja utvecklingen i länens glesbygd- och landsbygdsområden.

Det är således viktigt att åtgärder inom skilda sektorer planeras och genomförs på ett samordnat sätt – tidsmässigt, geografiskt osv. Därmed uppnås en ökad effektivitet och hushållning med tillgängliga resurser, vilket

bidrar till ekonomisk tillväxt och en jämn fördelning av välfärden. Den regionalpolitiska planeringen bildar också — tillsammans med den översiktliga fysiska planeringen och miljöplaneringen i länen — en viktig grund för trafik-, väg-, bostads- och miljöplaneringen m. m.

Alla län bör tillföras vissa resurser från anslaget för regionala utvecklingsinsatser för denna typ av allmänt utvecklingsfrämjande åtgärder. Samordningsansvaret för dessa insatser bör ligga hos länsstyrelserna. Den kraftigt ökade decentraliseringen av resurser och beslutsbefogenheter inom regionalpolitiken som jag i olika sammanhang föreslår skall ske till länsstyrelserna innebär också ökade krav på samordning, uppföljning m. m. Jag avser att senare återkomma till regeringen med förslag om hur dessa krav skall uppfyllas.

Huvuduppgiften för regionalpolitiken är dock att åstadkomma regional balans och utjämning — såväl inom som mellan länen — vad jag kallar mellanregional utjämning.

Problemens karaktär och omfattning i olika regioner bör utgöra grunden för de geografiska prioriteringarna av de regionalpolitiska insatserna, t. ex. vid regeringens fördelning till länen av medel från anslaget för regionala utvecklingsinsatser, liksom vid avgränsning av stödområden m. m. Analyser av bakomliggande faktorer bör också ligga till grund för de geografiska prioriteringarna inom länen. Faktorer som låg sysselsättningsgrad, hög arbetslöshet, negativ befolknings- och sysselsättningsutveckling bör härvid tillmätas stor vikt. Hänsyn bör även tas till behoven av att förbättra utvecklingsförutsättningarna för företag genom att exempelvis åtgärda brister i samhällets infrastruktur. Vidare måste hänsyn tas till situationen inom större sammanhängande områden och till avstånd till större orter och deras arbetsmarknader. Även problemens varaktighet bör vägas in i bedömningarna.

Vissa typer av åtgärder bör förbehållas de delar av landet som har de största regionalpolitiska problemen. Även om jag förordar att ansvaret för genomförandet och den geografiska fördelningen av stödinsatserna i ökad utsträckning bör delegeras till statens industriverk och länsstyrelserna bör av regering och riksdag fastlagda stödområdesindelningar m. m. också i fortsättningen styra insatsernas omfattning och inriktning i skilda delar av landet. Dessa indelningar och till dem knutna regler om högsta stöd m. m. ger också en viss enhetlighet i behandlingen av likartade områden i skilda län.

Jag behandlar först stödområdesindelningen för det regionalpolitiska företagsstödet, dock utan att närmare gå in på vilka stöd och regler som bör gälla i de olika stödområdena. Den redovisningen sker i anslutning till behandlingen av de olika stödformerna (avsnitt 7).

Jag tar därefter upp den regionalpolitiska betydelsen av större orter i anslutning till stödområdet, s. k. stödjepunkter, områden där jag anser det berättigat att vidta särskilda infrastrukturåtgärder med regionalpolitiska medel, åtgärder som bör kunna vidtas i samband med större strukturförändringar, begreppen glesbygd och landsbygd samt slutligen storstadsregionernas betydelse i regionalpolitiskt sammanhang.

Mitt förslag: För regionalpolitiskt företagsstöd och nedsatta socialavgifter skall den nuvarande inplaceringen av vissa kommuner och delar av kommuner i stödområdena A, B och C, ersättas av en inplacering av de kommuner och delar av kommuner som bedöms ha de långsiktigt svåraste regionalpolitiska problemen i två nya stödområden, benämnda 1 och 2, och vilkas omfattning framgår av det följande.

Kommittén: De delar av landet som under de senaste åren fungerat bäst i ekonomiskt hänseende har varit storstäderna, särskilt huvudstadsregionen, samt delar av sydvästra Sverige dvs. Västergötland, Halland samt delar av Småland och Skåne. Dessa delar av landet har en jämförelsevis modern näringslivsstruktur och den befolkningstäthet som kommittén anser vara en avgörande förklaringsfaktor för tillväxt. I dessa områden finns också utvecklade industriella nätverk mellan krävande köparföretag, t. ex. mellan bilindustrin och dess underleverantörer.

Minst fungerande i ekonomiskt hänseende är enligt kommittén Inlandet, Bergslagen och Sydöstra Sverige. Med Inlandet avser kommittén nuvarande stödområde A och B samt Kramfors kommun. De bakomliggande orsakerna skiljer sig åt mellan dessa områden. Förutsättningarna för att Inlandet skall bli en ekonomiskt väl fungerande region är sämre än för Bergslagen och Sydöstra Sverige. Bosättningsmönster, avstånd till marknader etc. är helt annorlunda i Inlandet jämfört med de regioner som utvecklats bäst under 1980-talet. I Bergslagen finns många av de komponenter som är viktiga för att få en långsiktigt mer positiv utveckling. Sydöstra Sverige sönderfaller i ekonomiskt hänseende i två grupper. Dels finns här landsbygdsdominerade områden, som har vissa problem gemensamma med Inlandet om än avstånd och gleshet inte är desamma, dels finns här områden som har en hel del gemensamt med Bergslagen. Det gäller i första hand Blekinge och vissa av brukssamhällena i Kalmar län.

Det är enligt kommittén svårt att ange vilka regioner som fungerar i socialt hänseende. Kommitténs uppfattning är dock, att det den kallar mellanstäder, som grupp betraktad, innehåller många av de kvaliteter som en socialt väl fungerande region bör ha. Det är lättare att ange problem. Befolkningssammansättningen i stora delar av Inlandet är ett sådant problem. Från social synpunkt är problemen särskilt svåra för kvinnorna i Inlandet. Arbetsmarknaden är begränsad och de ideal som präglar det lokala livet är manliga. De förändringar som behövs i dessa områden är därför inte bara fler arbetstillfällen utan också sådana som ökar kvinnornas möjligheter att delta i och påverka det lokala livet.

På ett sätt finns det enligt kommittén klara skillnader mellan regionerna i kulturellt avseende. Det gäller tillgänglighet till kultur i form av teater, konserter och andra evenemang där framförallt storstadsområdena, men även mellanstäderna, erbjuder invånarna väsentligt större valmöjligheter än andra typer av orter eller regioner. Det är betydligt svårare att belägga skillnader vad gäller kulturens frigörande och identitetsskapande betydelse. Men just därför att kulturen har dessa egenskaper, blir den också

särskilt väsentlig i de landsdelar som är ekonomiskt och socialt mindre öppna än andra.

Från miljömässig synpunkt är Inlandet, enligt kommittén, den minst belastade regionen. Klimatet gör emellertid landsdelen mycket känslig för miljöstörningar, bl. a. därför att nedbrytningen av miljöfarliga ämnen går långsamt. Storstadsområdena, med sin koncentration av befolkning, konsumtion och produktion är i detta sammanhang de minst fungerande regionerna, tillsammans med de delar av västra och sydvästra Sverige som hårdast drabbas av miljöförstörande ämnen från andra länder. I Norrland är Sundsvalls-, Skellefteå- och Luleåregionerna mest utsatta beroende på punktutsläpp från näringslivet i dessa områden.

Sammanfattningsvis är det kommitténs uppfattning att tre landsdelar bör prioriteras när det gäller insatser som direkt och indirekt syftar till att förbättra arbetsmarknadsläget i landets olika delar. Dessa är Inlandet, Bergslagen och Sydöstra Sverige. Högst prioritet har insatser som förbättrar situationen i Inlandet. Där får man också räkna med att insatser behövs under överskådlig tid.

Kommittén menar att dessa landsdelar skiljer sig från övriga riket när det gäller styrkan och varaktigheten i de hinder som föreligger för omställning och utveckling.

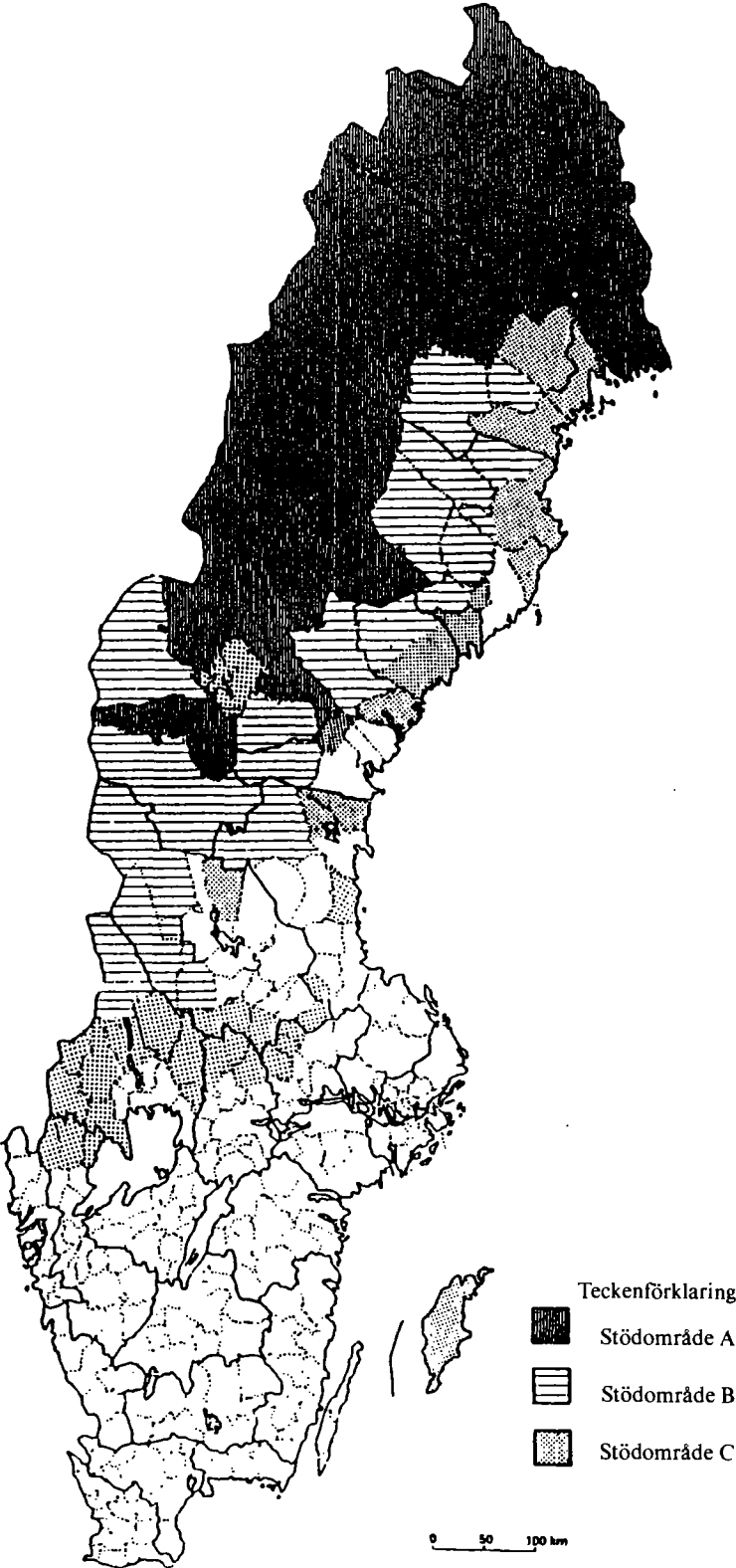
En förteckning över de kommuner eller delar av kommuner som kommittén avser med Inlandet, Bergslagen resp. Sydöstra Sverige finns i bilaga 2, avsnitt 1.3.

Remissinstanserna: Remissbilden är splittrad. Några kommuner, t. ex. Mönsterås, Karlskrona och Smedjebacken, instämmer i kommitténs förslag till nya prioriteringar. Många remissinstanser anser att den nuvarande stödområdesindelningen skall bibehållas men göras mindre statisk. SIND anser att en snävare avgränsning av stödområdena är önskvärd, men att kommitténs underlag inte medger detta. Gävle kommun anser att länsstyrelsen själv skall få bestämma inom vilka geografiska områden som stöd skall användas.

Flera kommuner i Norrbottens län, landstinget i Norrbottens län och länsstyrelsen i Västerbottens län anser det felaktigt att sammanföra Inlandet till ett begrepp och att en differentiering av stödnivåer behövs. Länsstyrelsen i Norrbottens län avvisar landsdelsbegreppet och föreslår att stödområde A och B blir ett område och att stödområde C bibehålls. Många remissinstanser i områden som får försämringar enligt kommitténs förslag, främst i stödområde C, hävdar att det finns tungt vägande skäl för att de får behålla sina nuvarande stödmöjligheter. Andra remissinstanser t. ex. AMS, Svenska kommunförbundet och Folkrådet i Hela Sverige ska leva ifrågasätter varför vissa områden som västra Värmland, Dalsland, Gotland m. fl. inte längre skall ingå i stödområdet. Norrlandsförbundet anser att Hälsingland framstår som ett bortglömt landskap. Flera instanser anser att även Orsa kommun skall ingå i stödområdet.

Skälen till mitt förslag: Den nu gällande stödområdesindelningen för det regionalpolitiska företagsstödet lades fast av riksdagen våren 1982. För stödet fastställdes tre permanenta stödområden, benämnda A, B och C, där stödområde A är högst prioriterat.

Stödområdenas nuvarande omfattning framgår av följande karta.

Ytmässigt omfattar dessa permanenta stödområden ca 62 % av Sverige och ca 13 % av befolkningen bor här.

Riksdagen gav år 1982 även regeringen fullmakt att placera in kommuner eller delar av kommuner i tillfälligt stödområde, om allvarliga sysselsättningsproblem uppkommit till följd av exempelvis omfattande strukturrationaliseringar. Elva kommuner eller delar av kommuner är för närvarande inplacerade i tillfälligt stödområde. Jag återkommer senare (avsnitt 4.6) med förslag om hur denna möjlighet bör utformas i framtiden.

En redogörelse för utfallet av det regionalpolitiska företagsstödet fördelat på bl. a. län och stödområden kommer jag att lämna senare (avsnitt 7.2.1.1).

Stödområdesindelningen för företagsstödet har också kommit att utnyttjas som geografisk fördelningsnyckel för andra åtgärder av regionalpolitisk betydelse.

Det är enligt min mening viktigt att stödområdesindelningen inte ändras för ofta. Den bör ligga fast över en längre tid, bl. a. för att underlätta planeringen för företag och myndigheter. Den genomgång av den regionala problembilden som gjorts av den regionalpolitiska kommittén och mina egna bedömningar, dels av problemens svårighetsgrad i olika områden, dels av hur de framtida regionalpolitiska insatserna bör fördelas mellan olika typer av åtgärder, har emellertid övertygat mig om att det nu är lämpligt att göra vissa förändringar.

Kommittén anger tre landsdelar där behoven av omställning och utveckling är särskilt stora: Inlandet, Bergslagen och Sydöstra Sverige. Högst prioritet ger kommittén åtgärder som förbättrar situationen i Inlandet. Här får man enligt kommittén också räkna med att insatser behövs under överskådlig tid.

Jag har tidigare framhållit att en förskjutning av de regionalpolitiska insatserna bör ske från direkt företagsstöd till åtgärder för att förbättra infrastrukturen i de prioriterade regionerna. Jag kommer därför senare bl. a. att föreslå att de maximala procentsatserna för bidrag i samband med investeringar i byggnader och maskiner sänks. Eftersom det då inte blir så stor skillnad i stöd mellan olika stödområden föreslår jag att antalet stödområden fortsättningsvis begränsas till två, förslagsvis benämnda 1 och 2, med det högsta stödet i stödområde 1.

Som en följd av denna förskjutning bör också det regionalpolitiska företagsstödet koncentreras till de områden som har de långsiktigt svåraste problemen.

Till grund för mina förslag till förändringar av stödområdena ligger också såväl kvantitativa som kvalitativa bedömningar av de regionala problemens svårighetsgrad i olika områden. De kvantitativa faktorerna är främst arbetslöshetsnivå, sysselsättningsgrader för såväl kvinnor som män, samt befolknings- och sysselsättningsutveckling under senare år. Kvalitativa bedömningsfaktorer är exempelvis avstånd till marknader, klimatförhållanden, gleshet i bebyggelsen och de lokala arbetsmarknadernas utseende. Jag har också strävat efter sammanhängande stödområden och att undvika skarpa gränser mellan olika områden.

Mot bakgrund härav delar jag kommitténs bedömning att de långsiktigt

svåraste problemen även framdeles kommer att finnas i vad kommittén kallar Inlandet. Jag föreslår därför att det regionalpolitiska företagsstödet fortsättningsvis i första hand koncentreras till detta område. Jag gör dock inte i alla avseenden samma bedömning som kommittén av vilka områden som bör ingå. De områden som har de svåraste problemen bör inplaceras i stödområde 1 och övriga i stödområde 2.

Jag delar också kommitténs bedömning att vissa områden i främst Norrlands kustland, Värmland, Dalsland och Gotland, som nu ingår i stödområde C, har sådana utvecklingsförutsättningar att det, mot bakgrund av vad jag nyss har anfört, inte är befogat att de inplaceras i stödområde. Jag avser dock att fortsätta det intensiva arbete som regeringen och statens industriverk bedriver inom ramen för lokaliseringssamrådet inom den privata tjänste- och servicesektorn, och är i det sammanhanget beredd att även fortsättningsvis lämna regionalpolitiskt stöd till exempelvis utlokaliseringar från Stockholmsregionen till orter i nära anslutning till stödområdet i den mån dessa orter utgör de enda realistiska lokaliseringalternativen till storstadsregionen. Jag återkommer till denna fråga i avsnitt 4.3.

I samband med mer omfattande strukturförändringar bör regeringen ha möjlighet att inplacera en kommun i tillfälligt stödområde. Jag återkommer till detta (avsnitt 4.5).

Några kommuner utanför stödområdena bedömer jag också för närvarande ha sådana strukturuomvandlingsproblem att jag är beredd föreslå regeringen att de inplaceras i tillfälligt stödområde. Hur denna möjlighet närmare skall utformas återkommer jag till i avsnitt 4.5.

Regeringen bör dessutom även fortsättningsvis ha möjlighet att i undantagsfall bevilja regionalpolitiskt företagsstöd utanför stödområdena. Det kan exempelvis gälla om avsevärda sysselsättningssvårigheter förutses eller har uppkommit till följd av industrinedläggning eller av liknande orsak.

Jag vill i detta sammanhang också erinra om de särskilda regionalpolitiska insatser som regeringen gjort i dessa områden under senare år. Exempelvis i Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands och Gävleborgs län. Flera av dessa är långsiktiga och genomförandet kommer att sträcka sig flera år framöver. Jag kommer också senare (avsnitt 12) att föreslå att särskilda regionalpolitiska åtgärder skall vidtas i Jämtlands län.

Vad gäller Gotlands län så visar ingen av de kvantitativa bedömningsfaktorer jag nyss nämnt att utvecklingen är ogynnsam. På uppdrag av regeringen har vidare SIND i en rapport, "Avstamp Gotland", föreslagit åtgärder för att utveckla det gotländska näringslivet. Vissa av dessa förslag har redan genomförts och andra bereds inom regeringskansliet.

Bergslagen har sedan år 1984 berörts av två särskilda utvecklingsprogram, som beslutats av riksdagen och regeringen. Det andra startade år 1986 och avslutas i och med detta budgetårs utgång. Dessa insatser har samordnats av en särskild Bergslagsdelegation. Jag bedömer att delegationens arbete har varit mycket framgångsrikt. Det har lagt en bra grund för ett utvecklingsarbete, som bör fortsätta genom ordinarie organ såsom länsstyrelserna, andra länsorgan och berörda kommuner.

Enligt min bedömning finns det emellertid även i Bergslagen områden som har problem av en karaktär och storleksordning som kräver långsikt-

ga regionalpolitiska åtgärder. Min slutsats härav är att även dessa områden bör ingå i det permanenta stödområdet, men med lägre stödnivåer än de områden som har de svåraste problemen. Detsamma gäller nordvästra Värmland. Dessa områden bör således inplaceras i stödområde 2. Andra kommuner i Bergslagen, som för närvarande berörs av kraftiga strukturomvandlingar, kommer jag senare föreslå regeringen att inplacera i tillfälligt stödområde.

Vad beträffar Sydöstra Sverige så bedömer jag inte att problemen är av sådan karaktär och svårighetsgrad att det, bl. a. mot bakgrund av den koncentration av det direkta företagsstödet som jag har förordat, är motiverat att inplacera några delar härav i det permanenta stödområdet.

I denna del av landet finns inte de utvecklingshinder för företagen som enligt min mening motiverar mitt förslag till inplacering av områden i norra Sveriges inland, Bergslagen och nordvästra Värmland i stödområde. Långa avstånd till leverantörer, kunder och kvalificerad företagsservice, ett klimat som försvårar och fördyrar verksamheten samt brister i samhällets infrastruktur i form av kommunikationer, utbildning etc. bidrar till att företagsamheten i sistnämnda områden försvåras på ett särskilt sätt. Även om det finns vissa orter med strukturomvandlingsproblem så är förutsättningarna i dessa avseenden avsevärt bättre i Sydöstra Sverige. Dessutom ingår dessa kommuner nästan undantagslöst i större gemensamma arbetsmarknader inom vilka sysselsättningsmöjligheter kan erbjudas.

När det gäller Sydöstra Sverige vill jag också erinra om de omfattande åtgärder, som regeringen under senare år vidtagit för att såväl på kort som på lång sikt stödja utvecklingen i Blekinge län på grund av de strukturförändringar som äger rum där. Så sent som den 26 januari detta år har regeringen förelagt riksdagen förslag till ytterligare åtgärder i länet (prop. 1989/90:66). I denna proposition finns en närmare redogörelse för de åtgärder som tidigare vidtagits.

Även i delar av Kalmar län har företag exempelvis medgivits att ta i anspråk investeringsfonder och regeringen har gjort punktinsatser med regionalpolitiskt stöd.

Jag kommer senare (avsnitt 16) att föreslå att det anslag som länsstyrelserna disponerar för regionala utvecklingsinsatser skall höjas. Min avsikt är att därefter föreslå regeringen att även län som ligger utanför stödområdet skall få ökade medel från detta anslag jämfört med innevarande budgetår.

Slutligen vill jag erinra om möjligheterna för regeringen, som jag nyss nämnt, att även fortsättningsvis i särskilt angelägna fall lämna regionalpolitiskt stöd även utanför stödområdet eller om stora strukturomvandlingsproblem skulle uppstå tillfälligt inplacera orter i stödområde.

Vid min bedömning av de olika stödområdenas omfattning har jag, som jag tidigare nämnt, även strävat efter att i möjligaste mån undvika skarpa gränser mellan olika områden. Erfarenheten visar att det ofta upplevs som orättvist. Mitt förslag innebär därför att ytterligare ett par kommuner än för närvarande kommer att delas vad avser stödområdestillhörighet.

Jag föreslår därför att följande kommuner eller delar av kommuner fortsättningsvis inplaceras i stödområde 1 resp. stödområde 2. Inom parantes anges nuvarande stödområdestillhörighet. Stödområde 1 motsvarar

Stödområde 1

Län, kommun (och församling)

Norrbottnens län

Arjeplog (A)

Arvidsjaur (B)

Gällivare (A)

Haparanda (A)

Jokkmokk (A)

Kalix (A)

Kiruna (A)

Pajala (A)

Övertorneå (A)

Övertorneå (A)

Västerbottnens län

Dorotea (A)

Malå (B)

Sorsele (A)

Storuman (A)

Vilhelmina (A)

Åsele (A)

Jämtlands län

Berg (A)

Härjedalen (B)

Krokom, del av (Häctagen, Laxsjö, Föllinge, Offerdal och Alsen) (A)

Ragunda (A)

Strömsund (A)

Stödområde 2

Län, kommun (och församling)

Norrbottnens län

Boden, del av (Edefors och Gunnarsbyn) (C)

Piteå, del av (Markbygdens kyrkobokföringsdistrikt) (C)

Älvsbyn (B)

Västerbottnens län

Bjurholm (B)

Lycksele (B)

Norsjö (B)

Skellefteå, del av (Fällfors, Jörn och Kalvträsk) (B)

Vindeln (B)

Jämtlands län

Bräcke (B)

Åre (B)

Västernorrlands län

Sollefteå (B)

Sundsvall, del av (Holm och Liden) (C)

Ånge (B)

Örnsköldsvik, del av (Anundsjö, Björna, Skorpéd och Trehörningsjö) (B)

Gävleborgs län

Hofors (C)

Ljusdal (B)

Kopparbergs län

Avesta (C)

Ludvika (C)

Malung (B)

Mora, del av (Venjan och Våmhus) (B)¹

Orsa (C)

Smedjebacken (C)

Vansbro (B)

Älvdalen (B)

Västmanlands län

Fagersta (C)

Norberg (C)

Skinnskatteberg (C)

Örebro län

Hällefors (C)

Ljusnarsberg (C)

Värmlands län

Arvika (C)

Eda (C)

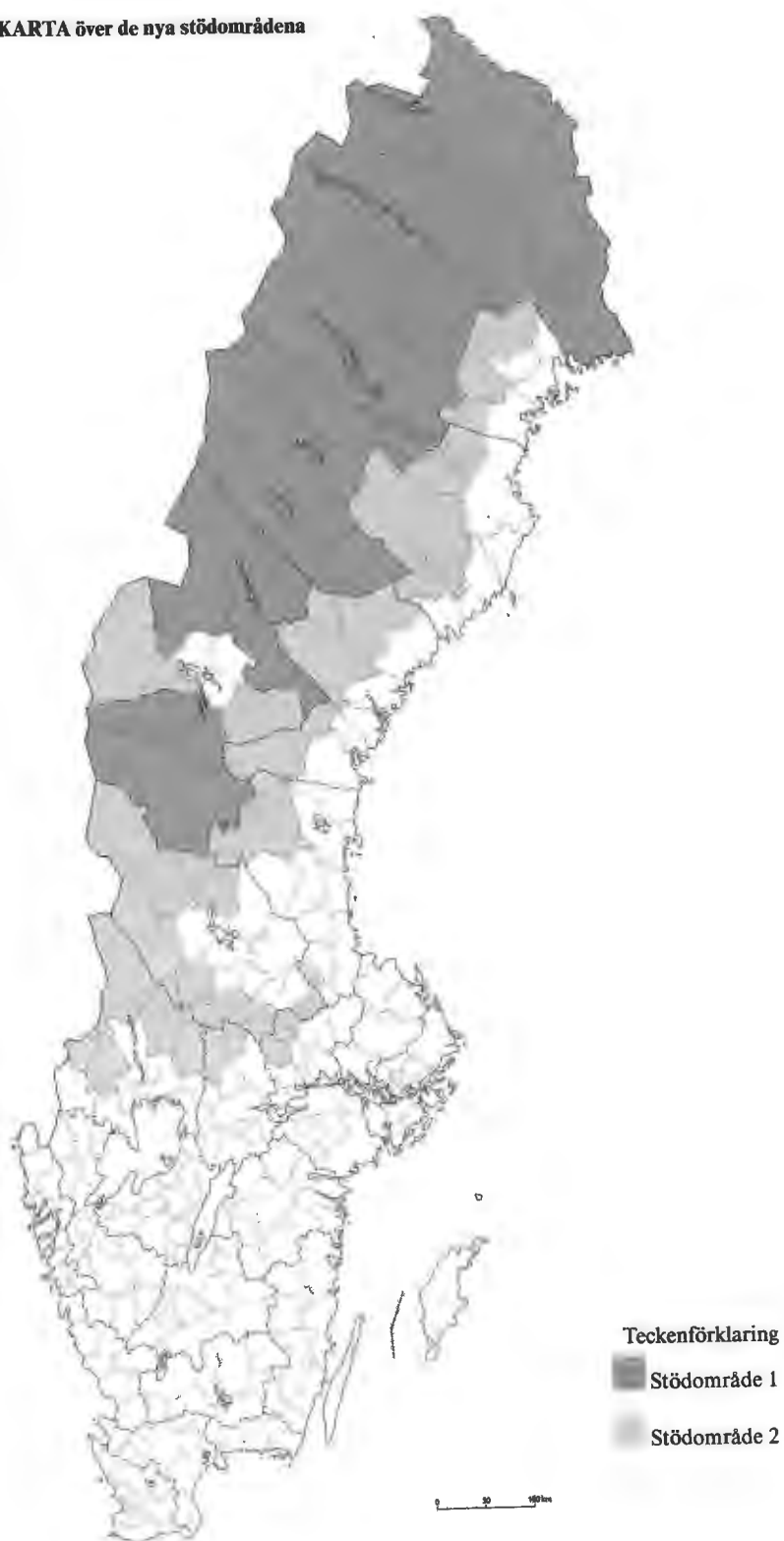
Filipstad (C)

Hagfors (C)

Munkfors (C)

Torsby (B)

¹ Våmhus församling tillhör för närvarande inte något stödområde

De nya stödområdena omfattar ca 58 % av Sveriges yta och ca 7 % av befolkningen. Följande kommuner eller delar av kommuner, som nu ingår i stödområde C, föreslås inte längre inplaceras i permanent stödområde: Boden (centrala), Luleå, Piteå (centrala), Nordmaling, Robertsfors, Skellefteå (centrala), Vännäs, Krokom (centrala), Östersund, Kramfors, Örnköldsvik (centrala), Hudiksvall (Bjuråker), Nordanstig, Söderhamn, Lindesberg (Guldsmedshyttan och Ramsberg), Storfors, Sunne, Säffle, Årjäng, Bengtsfors, Dals Ed, Åmål och Gotland. Några av dessa områden avser jag dock senare föreslå att regeringen skall inplacera i tillfälligt stödområde på grund av stora strukturiomvandlingsproblem. Dessutom bör några kunna fungera som stödjepunkter med de regionalpolitiska funktioner jag närmare beskriver i avsnitt 4.3.

4.3 Stödjepunkter för vissa regionala utvecklingsinsatser

Min bedömning: Utlokalisering av privata tjänsteföretag och statlig verksamhet bör i vissa fall kunna ske med statligt stöd till stödjepunkter i anslutning till stödområdet. Även vissa infrastrukturåtgärder bör kunna göras i sådana orter.

Kommittén: Kommittén anser att en förstärkning av vissa mellanstäder är nödvändig för att stärka de prioriterade landsdelarna och för att möjliggöra en avlänkning av tillväxt från storstadsområdena. En mellanstad definieras av kommittén som en viktig knutpunkt för export- och importverksamhet i en större region. De är vidare ofta knutpunkter i det nationella transportsystemet och kan vara en kvalificerad beslutsnivå för offentlig förvaltning.

Vissa av de utpekade mellanstäderna prioriterar kommittén för särskilda infrastrukturinsatser och sysselsättningsskapande åtgärder.

Remissinstanserna: Förslaget tillstyrks av ett fåtal remissinstanser bl. a. länsstyrelserna i Blekinge och Gävleborgs län, Karlskrona och Västerås kommuner.

Vissa remissinstanser lämnar även ytterligare förslag på prioriterade mellanstäder, t. ex. Eskilstuna, Visby, Kiruna m. fl. Även andra orter kan vara alternativ till storstäderna, t. ex. Mora, industricentraorterna m. fl.

Huvudparten av remissinstanserna avstyrker förslaget t. ex. SIND och delegationen för glesbygdsfrågor. Flera är tveksamma till den betydelse som mellanstäderna ges i betänkandet t. ex. ERU, flera länsstyrelser och kommuner. Många befarar att de kommer att fungera som magneter i stället för motorer för regional utveckling. Många kommuner kommer enligt vissa remissinstanser att få långt till sin mellanstad och möjligheten att få någon positiv effekt minskar när avståndet ökar.

Storstadsutredningen ifrågasätter om analysen är tillräcklig både vad gäller effekterna på mellanstäderna och Stockholmsregionen. Resultatet kan bli att omvandlingen av näringslivet i Stockholmsregionen påskyndas. Länsstyrelsen i Stockholms län ser det som en viktig uppgift att arbeta för

att verksamheter som inte nödvändigtvis behöver ligga i Stockholm kommer andra delar av landet till godo. AMS påpekar att det inte finns någon konkret plan för hur arbetet gentemot mellanstäderna skall bedrivas.

Skälen för min bedömning: Kommittén pekar ut ett antal mellanstäder för vissa typer av regionala utvecklingsinsatser. Flera av dessa mellanstäder har enligt min mening en egen växtkraft som gör att några permanenta möjligheter till regionalpolitiska åtgärder riktade direkt till företagen i sådana städer inte är motiverade. Det gäller här t. ex. vissa universitets- och högskoleorter och sådana orter som redan har en väl differentierad arbetsmarknad med stort inslag av offentlig verksamhet.

Ett väsentligt mål i regionalpolitiken är att åstadkomma en mellanregional utjämning. I vissa fall blir det med ett sådant mål nödvändigt med vissa typer av regionalpolitiska åtgärder — t. ex. infrastrukturåtgärder och stöd till privata tjänsteföretag — även utanför stödområdena. Riksdagen har tidigare (prop. 1984/85: 115, AU 13, rskr. 354) uttalat sig för att t. ex. stöd till privata tjänsteföretag skall kunna lämnas i stödjepunkter i anslutning till stödområdena. Jag förordar att vissa insatser som är motiverade för att åstadkomma regional utveckling och utjämning även fortsättningsvis bör kunna göras i s. k. stödjepunkter i anslutning till stödområdena. Några s. k. mellanstäder bör enligt min mening inte pekas ut.

Åtgärder i stödjepunkter bör enligt min mening utgå från följande två förutsättningar. För det första anser jag att det finns etableringar eller infrastrukturfunktioner som bara kan lokaliseras till eller fungera i ett fåtal större orter. Som exempel vill jag nämna högskolor och regionala flygplatser.

För det andra menar jag att det i vissa fall bara är större orter som kan vara realistiska alternativ i valet mellan Stockholmsregionen och något annat lokaliseringsalternativ.

Den typ av insatser jag främst anser vara aktuella är decentralisering och eventuella omlokaliseringar av statlig verksamhet från Stockholm och etableringar av privat tjänste- och serviceproduktion som annars skulle fortsätta sin verksamhet i Stockholmsregionen. Vidare är det nödvändigt att fortsätta satsningar på högskolan i första hand sker i orter med högskoleenheter, vilket ofta är liktydigt med s. k. stödjepunkter. Initiativen till att genomföra denna typ av insatser måste regeringen och berörda myndigheter ta. Jag anser inte att det finns skäl att på förhand peka ut de orter som kan betecknas som stödjepunkter. I huvudsak är det länscentra och vissa andra orter i eller i anslutning till stödområdet.

Jag vill samtidigt framhålla betydelsen av att de eventuella insatser som kan komma att göras på nämnda sätt också i möjligaste mån kommer områden och kommuner utanför själva stödjepunkten tillgodo. Det kan röra sig om att underlätta möjligheterna att anlita tjänsteföretag, att få till stånd spridning av utbildning och kompetens från högskolan etc. Detta förutsätter att initiativ tas och att aktiva insatser görs bl. a. på länsnivå för att bygga upp nätverk etc. mellan högskolan och t. ex. företag, samhällsorgan m. m. Länsstyrelsernas projektmedel bör kunna användas för dessa ändamål.

Det är också angeläget att det inom länen kan ske en inomregional

utjämning. De insatser som gjorts för att utveckla s.k. lokalkontor – kontor där olika servicefunktioner samordnas – är exempel på initiativ som bör drivas vidare. Civildepartementet har initierat ett utvecklingsarbete kring detta. Även i detta avseende har länsstyrelserna en viktig roll. De medel som styrelserna disponerar för regional projektverksamhet bör i vissa fall kunna användas också för att initiera sådana insatser.

4.4 Områden för särskilda regionalpolitiska infrastrukturåtgärder

Mitt förslag: Särskilda infrastrukturåtgärder skall genomföras i prioriterade orter och regioner, i första hand i stödområde 1.

Kommittén: Kommittén föreslår att ett anslag för Ersättning till vattenkraftsregioner inrättas. 300 milj. kr. bör enligt kommittén inledningsvis årligen under tio år tillföras en särskild Inlandsstyrelse för regionala utvecklingsinsatser i inlandet. 50 milj. kr. föreslås tillföras länsstyrelserna i södra Sverige för landsbygdsutveckling.

Remissinstanserna: Många remissinstanser instämmer i kommitténs bedömning att särskilda infrastrukturinsatser bör göras i bl. a. inlandet. Så gott som alla avstyrker dock förslaget om en inlandsstyrelse.

Skälen för mitt förslag: Behoven av regionalpolitiska åtgärder är som jag tidigare (avsnitt 4.2) framhållit särskilt stora i norra Sveriges inland. I likhet med kommittén anser jag att särskilda regionalpolitiska medel bör disponeras för infrastrukturåtgärder. Jag föreslår därför att berörda länsstyrelser (länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län) skall få disponera särskilda medel för infrastrukturinsatser i stödområde 1.

Vissa typer av infrastrukturinsatser måste genomföras för större regioner än stödområde 1 och beslutas på central nivå. Regeringen bör därför disponera medel för att genom egna beslut, eller genom medverkan av myndigheter, genomföra kompletterande åtgärder i stödområde 1 och 2 samt i stödjepunkter i anslutning till stödområdena.

Jag återkommer (avsnitt 9) med förslag om infrastrukturåtgärdernas inriktning, beslutsnivåer m. m. och till medelsfrågan (avsnitt 15).

Som jag tidigare (avsnitt 4.1) framhållit bör vidare i alla delar av landet, även i de som inte tillhör någon av de särskilt prioriterade regionerna, ett aktivt regionalt utvecklingsarbete kunna bedrivas med inriktning mot bl. a. infrastrukturfrågor.

Mitt förslag: Vid mycket omfattande strukturförändringar skall nyetablering och expansion inom näringslivet kunna underlättas, dels genom att kommuner eller delar av kommuner tillfälligt skall kunna placeras in i stödområde, dels genom att den maximala andelen lokaliseringsbidrag i kommuner eller delar av kommuner, som redan tillhör stödområde 2, tillfälligt skall kunna höjas.

Kommittén: Regionalpolitiska kommittén har bl. a. belyst olika regioners sårbarhet för struktumvandling. Regeringen bör ha beredskap för att hantera snabbt uppträdande regionala problem.

Remissinstanserna: Några få remissinstanser tar särskilt upp frågor av betydelse i struktumvandlingssammanhang. AMS framhåller exempelvis betydelsen av att robusta arbetsmarknader skapas. Andra remissinstanser, t. ex. Ljusnarsbergs kommun, framhåller att satsningar på t. ex. utbildning måste göras när strukturförändringar sker.

Skälen för mitt förslag: Genom riksdagens beslut om regionalpolitiken våren 1982 fick regeringen möjlighet att förklara orter eller regioner, som drabbas av regionalpolitiska problem i samband med strukturförändringar, för tillfälliga stödområden. För närvarande är elva kommuner eller delar av kommuner inplacerade i tillfälliga stödområden.

För att upprätthålla näringslivets konkurrenskraft måste, som jag tidigare (avsnitt 3) framhållit, strukturförändringar underlättas. Olönsamma verksamheter måste kunna läggas ned eller förnyas för att resurser skall kunna föras över till sektorer med bättre utvecklingsmöjligheter för framtiden och därigenom ge förutsättningar för en gynnsam ekonomisk tillväxt.

Strukturförändringar som berör industriföretag bör normalt hanteras inom ramen för ordinarie statliga medel. I dessa finns och bör finnas en stor flexibilitet för att hantera sådana situationer. Regeringen bör således även fortsättningsvis ha möjlighet att i undantagsfall bevilja regionalpolitiskt företagsstöd utanför stödområdena.

I situationer där det handlar om mycket omfattande strukturförändringar och om att snabbt kunna åstadkomma effekter bör regeringen dessutom liksom hittills ha möjlighet att för en begränsad tid placera in kommuner eller delar av kommuner i stödområde. Jag föreslår därutöver att regeringen ges möjlighet att höja den maximala andelen lokaliseringsbidrag i kommuner eller delar av kommuner som redan tillhör stödområde 2 om en mycket omfattande strukturförändring skulle inträffa. Jag tar upp denna fråga mer i detalj senare (avsnitt 7.2).

Jag återkommer senare (avsnitt 7.2.1.2) närmare till bl. a. frågan om storleken på lokaliseringsbidrag.

Mitt förslag: Med glesbygd skall avses stora sammanhängande områden med gles bebyggelse och långa avstånd till sysselsättning och service samt skärgårdar och liknande områden. Med utgångspunkt härifrån skall länsstyrelsen avgränsa de områden i länet där glesbygdssöd skall kunna lämnas.

Länsstyrelsen bör även bedöma behovet av att avgränsa landsbygdsområden där andra regionalpolitiska utvecklingsinsatser bör kunna genomföras.

Kommittén: Regionalpolitiska kommittén tar upp skillnader mellan glesbygds- och landsbygdsområden men lämnar inga förslag.

Remissinstanserna: LRF och Folkrorelserådet Hela Sverige ska leva menar att landsbygden som helhet bör prioriteras. Folkrorelserådet anser att begreppet landsbygd huvudsakligen ska omfatta områden utanför tätorter. Mindre tätorter och byar bör ingå. Även begreppen glesbygd och skärgård behövs för att markera särskilda insatsbehov.

Skälen för mitt förslag: Jag kommer senare (avsnitt 10) att redovisa förslag om utvecklingsinsatser i glesbygd och landsbygd. Som underlag härför är det viktigt att klara ut vilka geografiska områden det gäller samt olikheterna såväl mellan glesbygdsområden och landsbygdsområden som inom dessa områden.

Glesbygd och landsbygd är inte, som de ibland felaktigt framställs, några synonyma begrepp. De glesbygdsområden, som är föremål för särskilda insatser från statens sida, finns angivna i relativt generella termer i förordning (1985:619) om glesbygdssöd. Där sägs att med glesbygd avses stora sammanhängande områden med gles bebyggelse och långa avstånd till sysselsättning eller service samt skärgårdar och liknande områden.

Det bör även fortsättningsvis ankomma på respektive länsstyrelse att utifrån dessa riktlinjer avgöra vilka områden i länet som är att betrakta som glesbygd, och därmed också var glesbygdssöd kan lämnas. Glesbygd enligt denna definition omfattar främst Norrlands inland, delar av Norrlands kustland samt delar av Kopparbergs, Värmlands och Älvsborgs län. Sådana områden finns även i viss omfattning i övriga Sverige t.ex. i skärgårdarna och i Småland. Sammantaget bor i dessa glesbygdsområden ca 550 000 personer.

Begreppet landsbygd har under senare år, inte minst genom den under åren 1988 och 1989 bedrivna landsbygdskampanjen, blivit ett allt vanligare begrepp, som ibland felaktigt används som synonym till glesbygd. Någon vedertagen definition av vad som är landsbygd finns inte. Ofta avses områden i största allmänhet utanför större tätorter, vilket innebär att Sveriges yta till stor del blir att betrakta som landsbygd. En definition som använts av Europarådet är att avgränsa landsbygdsområden så att tätorter med upp till 3 000 invånare inkluderas. Enligt den regionalpolitiska kommittén innebär för Sveriges del en sådan definition att ca 1,6 miljoner människor bor på landsbygden. Jämfört med den ovan nämnda glesbygden

bor alltså omkring en miljon människor på landsbygden, men utanför det område som prioriterats av statsmakterna för särskilda glesbygdsinsatser.

Regionalpolitiska kommittén gör ingen analys av eventuella skillnader i utvecklingen mellan glesbygds- och landsbygdsområden. Eftersom det saknas en vedertagen definition av vad som är landsbygd finns ingen statistik över utvecklingen i sådana områden. Det är dock ett känt faktum att befolkningsutvecklingen i den tätortsnära landsbygden varit betydligt mera gynnsam än i den utpräglade glesbygden. Mot denna bakgrund anser jag att det även fortsättningsvis måste göras en klar åtskillnad mellan insatser i glesbygd och åtgärder för övrig landsbygd. Det är enligt min mening uppenbart att behoven är mycket olika mellan tätortsnära landsbygdsområden med pendlingsmöjligheter och den verkliga glesbygden. Dessa skillnader gör att det måste ankomma på länsstyrelsen att närmare precisera insatserna i olika delar av länet utifrån de lokala förutsättningarna.

Glesbygdsdelegationen anser att regeringen bör ge länsstyrelserna i uppdrag att upprätta landsbygdsprogram i samarbete med kommunerna och länsorganen. Jag kan först konstatera att flera länsstyrelser och kommuner redan upprättat sådana program. Enligt min mening bör det, som underlag för länsstyrelsernas prioritering av glesbygds- och landsbygdsinsatser, finnas någon form av program eller liknande. Insatserna, både vad gäller volym och omfattning, kommer att skilja sig åt mellan länen. Eftersom det är länsstyrelserna som har ansvar för genomförandet, bör det därför enligt min mening ankomma på respektive länsstyrelse att själv bedöma, såväl om en särskild avgränsning av landsbygdsområden behöver göras, som hur ett landsbygdsprogram bör utformas. Mot bakgrund härav anser jag inte att något särskilt uppdrag från regeringen behövs. Jag förutsätter således att varje länsstyrelse ändå, i samarbete med bl. a. kommuner och länsorgan, utarbetar ett program i lämplig form som underlag för sina beslut om landsbygdsinsatser.

Eftersom resurserna är begränsade måste den utpräglade glesbygden prioriteras, och jag förutsätter att länsstyrelserna i sina tillämpningsanvisningar för glesbygdstödet beaktar innebörden av stora sammanhängande områden med gles bebyggelse och långa avstånd till sysselsättning eller service. Det viktigaste motivet för stödet till företag i glesbygd är, enligt min mening, att utveckla småföretagsamheten i den utpräglade glesbygden. Skulle sådant stöd lämnas även till företag i centralorten eller i tätortsnära landsbygd skulle glesbygdsföretagens konkurrensförmåga gentemot dem kraftigt försämrats. Jag återkommer (avsnitt 10) till de insatser som jag anser bör förbehållas glesbygden och vilka insatser som bör vara möjliga att genomföra i övrig landsbygd.

När frågan om insatser övervägs bör för övrigt observeras att glesbygdsområdena skiljer sig åt mellan olika regioner både vad gäller befolkningsutveckling och annan utveckling, och att detta i ännu högre grad gäller landsbygdsområdena i stort. Bakom en genomsnittligt negativ befolkningsutveckling för en glesbygdsregion kan dölja sig byder eller byar med goda utvecklingsmöjligheter och en stark livskraft. Där kan människorna ha slutit sig samman för att åstadkomma kreativa lösningar på byns

utvecklingsproblem och en spirande företagsamhet kan skönjas. Samtidigt som de grundläggande problemen kvarstår i många glesbygdsområden, vilka kan avläsas i bl. a. vikande befolkningsunderlag i de nordligaste länens inland, får detta inte skymma det faktum att utvecklingen i en del andra områden börjat vända i positiv riktning.

4.7 Storstädernas betydelse för den regionala utvecklingen

Min bedömning: För att medverka till en balanserad befolknings- och sysselsättningsutveckling i landet är det av stor regionalpolitisk betydelse att en del av näringslivstillväxten i Stockholmsregionen kan avlänkas till i första hand de regionalpolitiskt prioriterade regionerna.

Kommittén: Regionalpolitiska kommittén noterar att Stockholmsregionen haft en särskilt hög ekonomisk aktivitet som påverkat både arbetsmarknad och investeringar med bl. a. brist på arbetskraft som följd.

Regionen har också börjat känna av trängseffekter på grund av för stor bilism och/eller för dåligt utbyggd infrastruktur. Bostadsbyggandet har under flera år varit mycket lågt med bostadsbrist som följd, medan kontorslokaler och liknande har byggts. Överhettningen på byggarbetsmarknaden har enligt kommittén medfört en kraftig kostnadsutveckling som varit inflationsdrivande för hela landet. Kommittén pekar vidare bl. a. på lokala miljöproblem och att den kommunala ekonomin är ansträngd.

Kommittén anser därför att en geografiskt mer balanserad tillväxt är synnerligen viktig för landet som helhet.

För att få företag i Stockholmsregionen intresserade av att etablera sig i stödområdena krävs information om de möjligheter och praktiska frågor som berör företagen. Kommittén anser att regeringen skall ha ett direkt ansvar för att bl. a. informera och stödja stora concernföretag som banker, konsultföretag, byggkoncerner etc. med huvudkontor i Stockholm.

Kommittén föreslår att en affärskontaktsförmedling för kontakter mellan näringslivet i stödområdet och Stockholmsmarknaden bör etableras i samverkan med representanter från bl. a. det privata näringslivet. Regionalpolitiska medel bör enligt kommittén kunna utgå till projekt som via detta organ vänder sig till sådana Stockholmsföretag som har kapacitetsproblem eller står inför en expansion i syfte att etablera kontakter för samarbete.

Kommittén tar också upp frågor om omlokalisering av statliga myndigheter. Statskontoret har för kommitténs räkning gjort en utvärdering av resultatet av de omlokaliseringar som statsmakterna beslutade om åren 1971 och 1973. Denna visar att omlokalisering av statlig verksamhet är ett verkningsfullt regionalpolitiskt medel för att förbättra den regionala balansen. Kommittén föreslår att omlokaliseringar av statlig verksamhet även i framtiden bör utnyttjas som ett regionalpolitiskt medel. Innan beslut om omlokalisering tas anser kommittén att myndighetens möjligheter att decentralisera beslutsfattandet först bör prövas.

Slutligen behandlar kommittén frågor om reglering och lägesavgift för att begränsa tillväxten i Stockholmsregionen. Eftersom riksdagen nyligen har fattat beslut om tillfälligt höjd fastighetsskatt lägger kommittén inte fram något förslag, men förutsätter att regeringen utvärderar effekterna av vidtagna åtgärder.

Remissinstanserna: Ett fåtal remissinstanser tar upp storstadstadsfrågor. Stockholms kommun anser att Stockholms roll som sysselsättningsmotor är viktig för Sverige och nödvändig för landets internationella konkurrenskraft. De regionalpolitiska satsningarna får alltså inte genomföras på bekostnad av nödvändiga insatser i storstäderna. Mot bakgrund av Stockholms ekonomiska situation, de speciella storstadsproblemen, stora behov av investeringar i infrastrukturen etc. påpekas behovet att finna former där näringslivet får vara med och betala för de kommunala verksamheterna som i många fall är en direkt förutsättning för ett fungerande näringsliv.

Göteborgs kommun anser att kommittén gör ett fel när den sammanför Stockholm, Göteborg och Malmö i begreppet storstadsregionerna. Kommunen anser att uppdelningen skall göras mellan Stockholm resp. Göteborg-Malmö. Göteborg och Västsverige är i vid bemärkelse landets industriella centrum. Beroendet av bilindustrin och exportsektorn gör att man enligt kommunen kan befara att internationella konjunkturvariationer får snabbare genomslag i Göteborg och Västsverige.

Göteborgs- och Malmöregionen kan enligt Malmö kommun komma att reduceras till befolkningsmässigt stora regionala servicecentra. Industrin i Malmö domineras fortfarande av mogna branscher med begränsade tillväxtmöjligheter. Kommunen framhåller att Stockholm fått en alltmer dominerande nationell roll och att varken Göteborg eller Malmö har den näringsmässiga bredd som krävs för att konkurrera med Stockholm.

Storstadsutredningen ifrågasätter om kommitténs analys är tillräcklig både vad gäller effekterna på mellanstäderna och Stockholmsregionen. Resultatet kan enligt Storstadsutredningen bli att omvandlingen av näringslivet i Stockholmsregionen påskyndas. Länsstyrelsen i Stockholms län ser det som en viktig uppgift att arbeta för att verksamheter som inte nödvändigtvis behöver ligga i Stockholm kommer andra delar av landet till godo.

Skälen för min bedömning: Storstadsregionerna — Stockholms-, Göteborgs- och Malmöregionerna — har sedan 1950 ökat sin folkmängd med nära 1 milj. invånare eller 50 procent. Den sammanlagda befolkningen i dessa uppgår nu till 2,8 miljoner invånare.

Dessa tre områden har emellertid enligt en studie (SOU 1989: 12), som expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU) gjort, utvecklats på ett olikartat sätt. Stockholm har således utvecklats till en central knutpunkt i nationella och internationella nätverk. I huvudstaden finns en stor offentlig förvaltning och nya teknologiska strömningar tar ofta vägen via Stockholm. Här finns också en omfattande partihandel. Göteborg är ett viktigt industriellt centrum och exportcentrum medan Malmö i ett nationellt sammanhang har ett relativt perifert läge och har med en svag industriell utveckling alltmer utvecklats till ett servicecentrum för landets södra delar.

Det som präglar alla storstadsregionerna är tjänstesektorns stora betydelse. Andelen sysselsatta i dessa näringar uppgår till nära tre fjärdedelar av den totala sysselsättningen.

Sammanfattningsvis kan utifrån ERU-studien konstateras att det som i första hand bidragit till att storstadsregionerna haft en bättre tillväxt än riksgenomsnittet är att där finns stora regionala marknader, bra trafikförbindelser – främst med flyg – och god tillgång på arbetskraft med högre teknisk och ekonomisk utbildning.

Stockholmsregionen är den av storstadsregionerna som bör ha bäst förutsättningar att utöva en internationell dragningskraft, som är av mycket stor betydelse för Sverige som helhet. Därför finns det anledning att värna om att Stockholmsregionen är en väl fungerande huvudstadsregion. Det betyder att flaskhalsarna som nu finns i olika delar av infrastrukturen måste åtgärdas, köproblem vad gäller bostäder, vård etc. måste tas bort och miljöfrågor angripas. Jag vill konstatera att många brister i infrastrukturen som nu finns i Stockholm och dess omgivning inte bara är negativa för Stockholmsregionen och de som bor och verkar där, utan utgör en hämsko för utvecklingen i landet i sin helhet. Den av regeringen tillsatta storstadsutredningen (SB 1988:01) har att utarbeta förslag till åtgärder för att förbättra livsmiljön i storstadsregionerna. Regeringen kommer senare att ta ställning till dessa förslag.

Eftersom det således finns ett nära samband mellan utvecklingen i särskilt Stockholmsregionen och målen om att åstadkomma en balanserad utveckling i hela landet, skall jag ta upp några frågor och förslag som den regionalpolitiska kommittén behandlat och som berör storstadsregionerna.

Det finns ett självklart intresse av att få landet som helhet att använda alla resurser i form av arbetskraft, service, infrastruktur etc. som delvis finns outnyttjade i främst de av mig prioriterade regionerna. Det är ett starkt nationellt intresse att på det sättet stimulera den ekonomiska tillväxten. Det är också ett nationellt intresse att dämpa en alltför snabb tillväxt i Stockholmsregionen för att därmed begränsa inflationen, minska bostadsproblemen, trafikbelastningen osv. Av betydelse är därvid att begränsa sysselsättningstillväxten. De systematiska kontakter som regeringen haft med större privata tjänsteföretag (banker, försäkringsföretag, konsultföretag m. m.) för att förmå dessa att etablera verksamhet i regionalpolitiskt prioriterade områden istället för att expandera i Stockholmsregionen har varit framgångsrika. När företagen blivit informerade om de förutsättningar som många orter i de regionalpolitiskt prioriterade regionerna kan erbjuda – utbildad arbetskraft, lägre kostnader, bra kommunikationsmöjligheter etc. – har de i vissa fall valt att etablera sig eller expandera sin verksamhet utanför Stockholmsregionen. Under det senaste året har beslut om regionalpolitiskt stöd till tjänsteföretag fattats som betyder att över 1 100 nya arbetstillfällen skapas i prioriterade regioner. Statens industriverks aktiva kontaktverksamhet med privata tjänsteföretag har enligt vad jag erfarit lett till ca 150 nya arbetstillfällen i regionalpolitiskt prioriterade regioner. De förslag till regionalpolitiska stödmöjligheter, som jag kommer att föreslå

(avsnitt 7.2), kommer ytterligare att underlätta framtida etableringar och expansion av tjänsteproduktion i de prioriterade regionerna.

Prop. 1989/90: 76

Kommitténs förslag om någon typ av affärsförmedlingskontakt i Stockholmsregionen behandlar jag senare (avsnitt 7.4).

För närvarande genomförs omlokaliseringar av ca 1 300 statliga tjänster till olika orter utanför Stockholm. Decentralisering och omlokalisering av statlig verksamhet måste även framdeles vara viktiga inslag i strävandena att åstadkomma en balanserad regional utveckling. Den förnyelseprocess som pågår inom den offentliga sektorn måste också innehålla sådana åtgärder. I första hand anser jag att decentralisering av statlig central verksamhet skall tillgripas. Det är också den typ av åtgärd som ger den största spridningen av sysselsättningen. I andra hand bör det i enstaka fall också vara möjligt att omlokalisera central statlig verksamhet från Stockholm i första hand till de av mig tidigare (avsnitt 4.3) behandlade stödjepunkterna.

Regionalpolitiska kommittén har också behandlat frågan om s. k. lägesavgifter. Regeringen har nyligen förelagt riksdagen förslag om skärpt investeringsskatt för vissa byggnadsarbeten (prop. 1989/90: 96). Förslaget innebär att investeringsskatten höjs från 10 till 30 procent i Stockholmsområdet och att samma skatt införs i Göteborgsområdet.

5 Regionalpolitik i andra länder

Min bedömning: Den förskjutning av regionalpolitiken från direkt företagsstöd till infrastrukturåtgärder, decentralisering m. m., som jag föreslår, ligger väl i linje med den utveckling och inriktning som regionalpolitiken håller på att ges i de nordiska länderna och i flertalet länder i Västeuropa i övrigt.

Kommittén: Regionalpolitiska kommittén har endast kortfattat berört frågan om vad förverkligandet av EG:s inre marknad kan komma att betyda för näringslivsutvecklingen i Sverige. Kommittén konstaterar endast att konsekvenserna för den regionala utvecklingen i Sverige i hög grad blir beroende av vilka samarbetsformer med EG som kommer att utvecklas. Därför är det enligt kommittén för tidigt att bedöma på vilket sätt förändringarna inom EG kan komma att påverka utvecklingen i enskilda regioner. I övrigt har kommittén inte behandlat regionalpolitiken i andra länder.

Remissinstanserna: Ett fåtal remissinstanser tar upp internationella frågor och i de fallen främst EG. Dessa synpunkter redovisas senare (avsnitt 7.7).

Skälen för min bedömning: Inom EFTA har regionalpolitiska frågor i allmänhet endast behandlats översiktligt. Däremot har EFTA-länderna träffat överenskommelser beträffande olika former av statligt stöd till företag. Det betyder bl. a. att det finns regler om vilka former av statsstöd

som tillåts och om formerna för övervakning av efterlevnaden av dessa regler. Syftet med reglerna är att förhindra företagsstöd som snedvrider handeln och därmed motverkar syftet med frihandelsavtalet samt att åstadkomma ett närmande till EG när det gäller reglerna för statligt stöd till näringslivet.

Anmälan (notifiering) av industristöd skall göras av medlemsländerna inom EFTA. Denna skyldighet gäller vid:

- införande av nya stöd
- förändringar i regler för befintliga stöd samt
- förändringar i resursramar som uppgår till minst 10 procent reallt för befintliga program.

EG har beslutat att de regionalpolitiska insatserna ska förstärkas. Målsättningen är att EG genom sina strukturfonder (regionalfonden, sociala fonden och jordbruksfonden) från 1993 ska kunna genomföra olika regionalpolitiskt motiverade åtgärder inom en ekonomisk bidragsram av 14 miljarder ECU (ca 100 miljarder SEK) per år.

EG har ställt upp följande mål för insatser genom bl. a. sina strukturfonder:

1. att bidra till utveckling och strukturell anpassning av de regioner där utvecklingen släpar efter,
 2. att omstrukturera regioner, gränsregioner eller delar av regioner som är utsatta för omfattande strukturförändringar,
 3. att bekämpa långtidsarbetslöshet,
 4. att underlätta ungdomars inträde på arbetsmarknaden,
 5. att reformera jordbrukspolitiken genom
- a) att öka takten i strukturanpassningen av jordbruket och
- b) att underlätta utvecklingen i jordbruksområden.

EG:s regionalpolitik är i praktiken i hög grad inriktad på åtgärder i områden där levnadsstandarden är mycket låg eller där det föreligger allvarig undersysselsättning. Det betyder att Grekland, Irland, Portugal, Nordirland och delar av Italien och Spanien tillhör de områden där huvuddelen av EG:s regionalpolitiska insatser görs. Insatserna från strukturfonderna består framförallt av stöd till infrastrukturinvesteringar.

Utöver de regionalpolitiska insatser, som genomförs genom EG:s gemensamma organ, bedriver medlemsländerna inom EG också en egen nationell regionalpolitik. De enskilda EG-länderna har under senare år genomfört betydande förändringar ifråga om det egna landets regionalpolitik.

De generella dragen i dessa förändringar är följande:

- rena bidrag har ökat i betydelse
- räntestöd och skattelättnader har fått minskad betydelse
- en förskjutning sker från investeringsstöd till "mjuka" investeringar och insatser för att förbättra utvecklingsmiljön för näringslivet
- genomförandet av regionalpolitiken decentraliseras och stödhandläggningen förenklas
- stödsatserna blir alltmer selektiva medan automatiken i stödsystemen överges

- stödområdena begränsas och stödinsatserna koncentreras till de sämst ställda områdena och
- stödnivåerna har ökat något, vilket sammanhänger med att man alltmer frångår stöd till investeringar i företag till förmån för infrastrukturåtgärder.

I de nordiska länderna kan några aktuella regionalpolitiska frågor av intresse lyftas fram.

I *Danmark* beslutades 1988 om nya riktlinjer beträffande regionalpolitiken. Bl. a. har införts bidrag till företagsrådgivning och teknisk infrastruktur. Vidare har stödområdena efter förhandlingar med EG reviderats och begränsats. Dessutom begränsades möjligheterna att lämna stöd till investeringar i lokaler m. m. och en återbetalningsplikt infördes.

Regionalpolitiken har behandlats i *Finland* under 1988. Förutom en översyn av olika lagar som reglerar regionalpolitiken har en viktig fråga varit hur Helsingforsregionens snabba tillväxt ska kunna dämpas. Bl. a. har en tillfällig investeringsskatt lagts på affärs- och kontorsbyggen. Strukturomvandlingsproblem och landsbygdsutvecklingsfrågor tillhör de prioriterade regionalpolitiska frågorna.

Regionalpolitiken i *Norge* har genomgått vissa förändringar. Den mest påtagliga förändringen kan nog sägas vara den tämligen kraftiga minskning av stödområdena som gjorts. I övrigt satsar man på t. ex. kompetensutveckling och teknikspridning för att därigenom åstadkomma en snabbare näringslivsutveckling. Den norska regeringen har aviserat en stortingsmeddelande om befolknings- och näringslivsförhållandena i Finnmark och Nord – Troms.

De långsiktiga regionala utvecklingsproblemen i *Island* gäller de stora förändringarna i befolkningsfördelningen. Åttiotalet har inneburit ständigt ökande flyttningar från landsbygden till Reykjaviksområdet. Statsministern har tillkallat en regionalpolitisk kommitté som fått till uppgift att i samarbete med Regionalinstitutet formulera en ny regionalpolitik. De stora konjunktursvängningarna i den isländska ekonomin leder till stora ekonomiska problem för de företag som arbetar på export. På kort sikt är det nödvändigt att minska fiskekvoterna av torsk och minska exporten av färsk fisk, eftersom detta innebär att den arbetsintensiva delen av fiskindustrin flyttar till utlandet. Dessutom har antalet stora fabrikstrålare ökat, vilket innebär att sysselsättningen på landsbygden minskar, vilket leder till nya regionala problem.

Det nordiska regionalpolitiska samarbetet omfattar gränsregionalt samarbete, gemensamma stödordningar, utrednings- och utvecklingsarbete, regionalpolitisk forskning samt informations- och erfarenhetsutbyte.

Nordiska ministerrådet (de för regionalpolitiken ansvariga ministrarna) har i november 1989 beslutat lägga fram ett nytt samarbetsprogram som Nordiska Rådet behandlat vid sessionen 1990. Det framlagda förslaget grundas på ett omfattande utrednings- och utvärderingsarbete. Innan beslut fattades om detta program har det varit ute på en bred remiss. Programmet, som avser perioden t. o. m. år 1994, har följande inriktning:

- Nya former för samverkan mellan olika regioner i Norden ska utvecklas.

- Kunskapsutveckling samt informations- och erfarenhetsutbyte skall ges ökad prioritet.
- Samarbete med och påverkan på samhällssektorer med stor betydelse för den regionala utvecklingen skall förstärkas.
- Ett gemensamt nordiskt agerande i vissa internationella frågor skall åstadkommas.
- De gemensamma regionalpolitiska stödordningar som finns i form av Nordiska utvecklingsfonden för Västnorden (Färöarna, Grönland, Island) samt Nordiska investeringsbankens s. k. regionallåneordning förblir oförändrade.

Programmet har utformats som ett flexibelt och övergripande ramprogram. Programmet skall kompletteras med handlingsinriktade och mer detaljerade åtgärdsprogram för t. ex. den gränsregionala verksamheten samt det sektorövergripande samarbetet.

I den nordiska ekonomiska handlingsplanen har för perioden 1990–92 bl. a. avsatts 3 milj. DKK för kompetensutveckling i utsatta regioner. Ansvar för detta projekt ligger inom det regionalpolitiska området. Projektet har inriktats mot möbelindustrin och frågor om samarbete mellan möbeltillverkare, formgivning, produktionsteknik m. m.

Det regionalpolitiska samarbetet inom *OECD* är främst inriktat på erfarenhetsutbyte samt utredningsprojekt och andra aktiviteter som ibland utmynnar i rekommendationer från organisationen. De senaste åren har arbetet bl. a. varit inriktat på betydelsen av teknikspridning, infrastruktur m. m. för den regionala utvecklingen. Vidare har särskilda utredningar gjorts beträffande s. k. ekonomiska frizoner. Särskilda genomgångar har de senaste åren också gjorts av regionalpolitiken i Västtyskland och Schweiz.

I kommande års program skall infrastrukturfrågor, frågor om ekonomiska frizoner, miljöfrågor, decentralisering och landsbygdsutveckling särskilt beaktas. Vidare har en ad hoc-grupp tillsatts för att utarbeta förslag om regionalpolitiskt samarbete med länder i Östeuropa. Under år 1990 kommer en genomgång att göras av regionalpolitiken i Belgien.

I juni 1990 kommer industridepartementet, kommunikationsdepartementet och televerket att tillsammans med OECD (Working Party No 6, Regional Development Policy of the Industry Committee och the Committee for Information, Computer and Communications Policy) anordna ett seminarium förlagt till Kiruna om telekommunikationernas betydelse för att åstadkomma regional utveckling.

I *Europarådets* regi genomfördes sommaren 1989 ett seminarium i Falun om fysisk planering och regional utvecklingsplanering i samband med strukturomvandling.

Under 1989 avslutades också Europarådets landsbygdskampanj.

Jag vill också nämna att Sverige tillsammans med Frankrike, Italien, Nederländerna, Storbritannien och Västtyskland deltar i ett samarbete kring frågor om regional utveckling. Samarbetet organiseras och drivs av *European Policies Research Centre (EPRC)* knutet till University of Strathclyde i Glasgow. Samarbetet är inriktat på regionalpolitiska frågor som rör stöd till företag, infrastrukturfrågor, EG:s regionalpolitik m. m.

Sammanfattningsvis kan jag konstatera att den vikt jag i mina förslag

lagt vid satsningar på infrastrukturåtgärder, decentralisering m. m. stämmer väl överens med den allmänna policyinriktning som växer fram i Norden, EG och OECD när det gäller regionalpolitiken.

Inom regeringskansliet följs de regionalpolitiska frågorna inom EG av en tjänstemannagrupp som arbetar med frågor om närings- och regionalpolitik. Särskilda studier har bl. a. genomförts om hur EG:s regler på det regionalpolitiska området tillämpas i praktiken. Jag vill också nämna att statens industriverk (SIND) inlett en utredning om konsekvenserna av förverkligandet av EG:s inre marknad för svensk industri.

Inom det nordiska regionalpolitiska samarbetet är avsikten att länderna gemensamt inför EG bl. a. ska presentera de särdrag som finns i Norden (glesbefolkade områden, näringslivsstruktur, långa avstånd, klimatförhållanden etc.) och som motiverar kraftfulla regionalpolitiska insatser.

6 Organisation och administration av regionala utvecklingsinsatser

6.1 Riktlinjer

Min bedömning: För att nå de regionalpolitiska målen krävs åtgärder inom en rad olika samhälls- och politikområden. Verksamheten inom respektive område bör därför utformas så att de krav som de regionalpolitiska målen ställer uppfylls. Huvudprincipen bör vara att detta skall ske som en integrerad del av verksamheten och inom de ordinarie medelsramar som ställs till respektive politikområdes förfogande.

Kommittén: Kommittén betonar regionalpolitikens bredd och menar att insatser inom olika politikområden behövs för att vi skall få väl fungerande regioner i alla delar av landet. För att den sektorspolitik som riksdagen har beslutat om skall genomsyra politikens tillämpning i län, landsting och kommuner, är det enligt kommittén viktigt att vissa geografiska hänsyn byggs in i sektorspolitiken samt att de gemensamma nationella målen uttrycks tydligt.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser delar utredningens uppfattning om att regionalpolitiken omfattar åtgärder inom en rad olika sektorsområden och om behovet av förbättrad målstyrning och sektorsamordning på central och regional nivå.

Skälen för min bedömning: Den regionala utvecklingen är det samlade resultatet av en mångfald beslut inom näringslivet och den offentliga sektorn samt av hushåll och enskilda individer.

Stödet till näringslivet har varit den mest uppmärksammade delen av regionalpolitiken alltsedan lokaliseringens tillkomst vid mitten av 1960-talet. Statsmakternas ambition har varit att genom olika former av stöd till enskilda företag påverka beslut om lokalisering och expansion så

att en större andel av företagens verksamhet förläggs till de regionalpolitiskt prioriterade områdena än vad som annars skulle bli fallet.

Synen på regionalpolitikens innehåll har successivt breddats. Med den inriktning av de regionalpolitiska målen som jag tidigare redogjort för, är regionalpolitiken en viktig del av samhällets allmänna välfärdspolitik. Samtidigt kan en väl utformad och genomförd regionalpolitik aktivt bidra till att samhällets resurser i form av arbetskraft och kapital utnyttjas på ett effektivt sätt så att den ekonomiska tillväxten främjas. Båda dessa förhållanden motiverar att regionalpolitiken på ett medvetet sätt integreras i den statliga sektorspolitiken.

I årets budgetproposition (prop. 1989/90: 100 bil. 2) redovisar regeringen sin allmänna syn på utvecklingen av den offentliga sektorn. De utgångspunkter som är vägledande för utvecklingsarbetet — det gäller t. ex. tydligare ansvarsfördelning och bättre samordning mellan offentliga verksamheter, övergång till en mer mål- och resultatorienterad styrning av den offentliga verksamheten, decentralisering, valfrihet i fråga om verksamhetsformer och arbetssätt samt en rationell personalpolitik — bör i tillämpliga delar vara vägledande också i det regionalpolitiska arbetet.

Den regionalpolitiska kommittén framhåller som utgångspunkt för sina överväganden och förslag att "regionalpolitiken omfattar samtliga de insatser som krävs för att främja utvecklingen i de delar av landet som är prioriterade. Realiserandet av regionalpolitiken sker genom insatser inom den ekonomiska politiken och inom välfärdspolitikerna — i olika former av statlig sektorspolitik." Jag delar i allt väsentligt kommitténs synsätt i detta avseende.

Kommittén har i sitt betänkande redovisat det geografiska utfallet av huvuddelen av de resurser som fördelas över statsbudgeten under ett budgetår. Resultaten har även redovisats i en särskild rapport (Staten i geografien SOU 1989:65). Av denna redovisning framgår att det redan i dag finns en förhållandevis god överensstämmelse mellan regionalpolitiska prioriteringar och insatsernas fördelning inom vissa sektorer/politikområden. Det gäller t. ex. inom arbetsmarknadspolitikerna, som sedan länge spelar en viktig roll för att upprätthålla regional balans. Skatteutjämningssystemet är ett annat område där den regionalpolitiska profilen är tydlig. Inom vissa andra sektorer, som är delar av den generella välfärdspolitikerna, fördelas resurserna per capita, vilket ger ett från regionalpolitisk utgångspunkt tämligen neutralt utfall. Det gäller t. ex. barnbidrag, vissa pensioner, bidrag till grundskolan etc. De geografiska skillnader som kan noteras beror främst på skillnader i befolkningens åldersstruktur.

Inom andra sektorer däremot, som högre utbildning, forskning, delar av kulturområdet, vissa delar av kommunikationssektorn etc. fördelas resurser över landet på ett sätt som avviker från de regionalpolitiska prioriteringarna. Huvudorsaken till detta är att det är fråga om verksamheter som med de kvalitetskrav eller andra krav som definierats inom sektorn endast kan bedrivas på ett begränsat antal platser i landet. Samtidigt handlar det ofta om sådana verksamheter som betraktas som strategiska för den regionala utvecklingen. Här uppstår således konflikter mellan tillgänglighet och kvalitet. Med utnyttjande av ny teknik, nya verksamhetsformer etc. bör

sådana konflikter successivt kunna övervinnas. Inom bl. a. de ovan nämnda sektorerna har också under de senaste åren skett en rad förändringar där stor hänsyn tagits till regionala aspekter.

Politiken för olika sektorsområden måste utformas med utgångspunkt från de mål och krav som gäller inom respektive sektor. Det är en förutsättning för en tydlig och effektiv politik. Samtidigt anser jag det principiellt viktigt att när konkreta insatser planeras inom olika sektorsområden, de ges en sådan inriktning och utformning att de regionalpolitiska målen främjas. Detta är angeläget såväl från allmänna välfärdspolitiska utgångspunkter som från målet om tillväxt och högt resursutnyttjande i samhälls-ekonomin. För att det skall vara möjligt för dem som genomför sektorspolitiken att ta nödvändiga regionalpolitiska hänsyn, är det emellertid viktigt att de regionalpolitiska målen och riktlinjerna för olika sektorsområden görs tydliga och precisa. Jag återkommer (avsnitt 6.2) till formerna för hur det bör ske.

I vissa fall kan särskilda regionalpolitiska insatser i enskilda sektorer vara motiverade. Det gäller främst i fråga om utbyggnad eller förstärkning av infrastrukturen i prioriterade regioner. För sådana insatser bör särskilda regionalpolitiska medel kunna disponeras i kombination med ordinarie sektorsmedel. Jag återkommer senare (avsnitt 9) till denna fråga.

6.2 Organisation på central statlig nivå

Min bedömning: Formerna för samordning av statens insatser inom och mellan olika samhälls- och politikområden bör utvecklas så att de regionalpolitiska målen främjas. Mål och riktlinjer för regionalpolitiken bör därför preciseras så att de olika områdenas och berörda myndigheters regionalpolitiska roll och ansvar tydliggörs. I vissa fall bör mål och riktlinjer t. ex. kunna uttryckas i form av service-nivåer eller motsvarande.

Regionalpolitiskt betydelsefulla myndigheter bör i sina årliga anslagsframställningar redovisa på vilket sätt regionalpolitiska hänsyn har tagits och vilka resultat som har uppnåtts samt hur man under kommande år avser att följa upp fastställda riktlinjer och service-mål.

Centrala myndigheter bör kunna ges särskilda utredningsuppdrag med regionalpolitisk inriktning. Vidare bör överläggningar med verksamhetsledningar genomföras, arbetet inom regeringens statssekreterargrupp för regionalpolitisk samordning ytterligare intensifieras m. m.

En ökad målstyrning ställer krav på effektiv uppföljning och utvärdering av insatta åtgärder.

Kommittén: Kommittén anser att regeringen, när mål och riktlinjer redovisas inom olika politik- och sektorsområden, måste tydliggöra de regionalpolitiska målen så att de myndigheter som har att fullgöra regeringens och riksdagens beslut, vet hur åtgärderna stämmer överens med fastlagda regionalpolitiska mål.

Det är också enligt kommittén viktigt att olika åtgärder för regional utveckling samordnas i regeringskansliet och att olika intressen och sektorsfrågor vägs mot varandra. Den särskilda statssekreterargrupp för regionalpolitiska frågor som finns bör därför bevaras och om möjligt förstärkas.

Kommittén anser att myndigheterna i samband med sina årliga anslagsframställningar bör redovisa på vilket sätt regionalpolitiska hänsyn har tagits och vilka servicemål som ställts upp och uppnåtts samt hur man under kommande år avser verka för att följa uppställda riktlinjer och uppnå servicemålen.

SIND bör enligt kommittén få en delvis annan roll än tidigare med tyngdpunkten mer lagd på uppföljning och utvärdering av nationellt fastlagda mål än på stödhantering. SIND föreslås också ha ett ansvar för kompetensutveckling bl. a. genom att svara för erfarenhetsutbyte mellan län och kommuner i hela landet.

Vidare anser kommittén att uppföljning och utvärdering av de olika regionalpolitiska insatserna bör få större betydelse.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser delar kommitténs syn på behovet av en förbättrad målstyrning och om en precisering av de regionalpolitiska målen. SIND anser att målen måste preciseras ytterligare för att målstyrning skall kunna användas i regionalpolitiken. Såväl statskontoret som riksrevisionsverket framhåller att det från styrningssynpunkt är angeläget att kostnaderna för regionalpolitiken så långt det är möjligt görs synliga.

Några remissinstanser föreslår att en central organisation bildas för att bevaka hur sektorsorganen uppfyller de regionalpolitiska målen. Det gör t. ex. länsstyrelserna i Värmlands och Västernorrlands län och Norrlandsförbundet. SIND anser att verket bör få ansvaret för sektorssamordningen.

Skälen för min bedömning: Den breda inriktningen av regionalpolitiken och dess koppling till sektorspolitik, som jag tidigare har redogjort för, innebär bl. a. att ett stort antal myndigheter får viktiga uppgifter när det gäller att genomföra regionalpolitiken.

I verksförordningen (1987:1100) regleras myndigheternas allmänna uppgifter och ansvar. I förordningens 5 § sägs att "Myndighetens chef skall se till att verksamheten bedrivs författningsenligt och effektivt och att den utvecklas och anpassas till de krav som ställs på den. Därvid skall beaktas de krav som ställs av hänsyn till totalförsvaret, regionalpolitiken och miljöpolitiken."

Vidare regleras i förordningen (1982:877) om regionalt utvecklingsarbete vissa skyldigheter för statliga myndigheter. I förordningens 3 § sägs att "statliga myndigheter efter sina förutsättningar skall

1. i sin planering ta hänsyn till verksamhetens betydelse för sysselsättningen, servicen och miljön i olika regioner,
2. beakta möjligheterna till decentralisering av sin verksamhet samt
3. inom sina verksamhetsområden även i övrigt verka för att de regionalpolitiska målen uppnås".

Myndigheterna har således genom dessa och andra riktlinjer ett generellt ansvar att i den egna verksamheten väga in regionalpolitiska hänsyn.

Inriktningen måste här vara att genom målstyrning få myndigheterna att uppmärksamma och beakta gällande riktlinjer. Hittills har de regionalpolitiska målen inte alltid varit tillräckligt preciserade. För att myndigheterna på ett meningsfullt sätt skall kunna uppfylla de krav som regionalpolitiken ställer måste operativa mål och riktlinjer formuleras för varje sektor.

I 1989 års kompletteringsproposition (prop. 1988/89: 150 bil. 1) redovisade regeringen sin syn på arbetet med förnyelse och utveckling av den offentliga förvaltningen. *Viktiga inslag i detta arbete är en förbättrad verksamhetsplanering inom regeringskansliet och en ökad mål- och resultatstyrning av myndigheternas verksamhet. Inom regeringskansliet sker samordning av olika åtgärder för regional utveckling och avvägning mellan regionalpolitiska mål och mål för olika sektors verksamhet inom ramen för verksamhetsplaneringen och i budgetarbetet. Regeringens avsikt är att fortsättningsvis i budgetpropositionen fortlöpande ge en samlad redovisning av vilka regionalpolitiska överväganden som gjorts, vilka viktigare beslut av regionalpolitisk betydelse som har fattats inom olika departements ansvarsområden etc.*

Utformningen av regionalpolitiska mål och riktlinjer för olika myndigheter kan ske på olika sätt beroende på den enskilda myndighetens verksamhet och förutsättningar i övrigt. Posten och televerket är exempel på sektorsorgan vars verksamhet är av stor regionalpolitisk betydelse.

För att bedöma statens regionalpolitiska ansvar på tele- och postområdena och i samband därmed precisera televerkets och postverkets roll har regeringen tillsatt en parlamentarisk kommitté (dir. 1988: 11). Kommittén skall redovisa sina överväganden och förslag under våren 1990. Vidare kommer, som har aviserats i årets budgetproposition (prop. 1989/90: 100, bil. 8), en översyn av styrningen av kommunikationsdepartementets affärsverk att göras. Översynen kommer bl. a. att behandla kraven på treårsplanernas innehåll, ekonomisk styrning, organisation och redovisning samt hur den ägarmässiga uppföljningen skall ske.

Inom regeringskansliet finns sedan år 1986 en *statssekreterargrupp* som har till uppgift att svara för regionalpolitisk samordning av insatser inom olika departements ansvarsområden. Gruppen består av statssekreterarna i de regionalpolitiskt viktigaste departementen och leds av statssekreteraren i industridepartementet. Denna statssekreterargrupp bör tillsammans med företrädare för regionalpolitiskt betydelsefulla sektorsmyndigheter ta fram underlag för utformningen av regionalpolitiska riktlinjer för myndigheterna. Jag avser därför att intensifiera gruppens verksamhet. Det är också angeläget att utnyttja olika expertorgan i detta arbete. Statskontoret bör t. ex. kunna medverka med värdefull expertkunskap. Underlag för att bedöma servicenivåer m. m. i olika regioner bör expertorganen kunna ta fram. Regeringen, som har att avväga de regionalpolitiska målen mot andra väsentliga mål, bör sedan i regleringsbrev eller i annan lämplig form besluta om vilka riktlinjer som skall gälla för respektive myndighet.

Myndigheterna bör vidare i samband med sina anslagsframställningar och i förekommande fall även treårsplaner redovisa på vilka sätt de regionalpolitiska riktlinjerna har beaktats och vilka resultat som har uppnåtts

samt hur man under kommande år avser att verka för att följa uppställda riktlinjer och uppnå servicemål eller motsvarande.

Det är också angeläget att utveckla samverkan och samarbete mellan olika myndigheter i regionalpolitiska frågor. Regeringen har tidigare uppdragit åt vissa myndigheter att gemensamt utreda eller på annat sätt behandla särskilda frågor. Uppdragen har i första hand berört SIND, STU, AMS, UHÄ och SÖ. Det har bl. a. gällt regional utbildningsplanering och regional teknikspridning. Erfarenheterna från dessa uppdrag är goda. Förutom att regeringen har fått ett underlag för sina ställningstaganden, har de berörda myndigheterna utvecklat nya samarbetsformer och fått impulser som påverkat inriktningen av deras ordinarie verksamhet. Regeringen bör därför även i andra sammanhang kunna ta initiativ till liknande samlarbetsprojekt. Jag kommer senare (avsnitt 8.6) att avisera att ett uppdrag skall lämnas till bl. a. länsstyrelserna och UHÄ att ta fram ett planeringsunderlag för högskoleverksamheten.

Bland de centrala myndigheterna intar *statens industriverk (SIND)* en särskild ställning i fråga om regionalpolitiken. SIND är central myndighet för det regionalpolitiska stödet till näringslivet. Verkets uppgifter innefattar handläggning av stöd i vissa ärenden, administration av den stödgivning som såväl regeringen som SIND och länsstyrelserna svarar för samt viss rådgivning m. m. till länsstyrelserna.

Jag kommer senare (avsnitt 7.2.1.5) bl. a. att föreslå att länsstyrelserna i fortsättningen skall svara för all administration och uppföljning av stödgivningen på regional nivå. I stället bör SIND få ett ansvar för uppföljning av de beslut som fattas av regeringen och SIND samt för att utvärderingar av det regionalpolitiska stödet till näringslivet görs fortlöpande. Jag avser att senare återkomma till regeringen med förslag i denna fråga.

SIND har också i sin instruktion tilldelats vissa andra uppgifter på det regionalpolitiska området. SIND skall således bedriva viss projektverksamhet, svara för lokaliseringssamråd med den privata tjänste- och servicesektorn samt bedriva utredningsverksamhet på det regionalpolitiska området. Vidare har regeringen genom en rad olika beslut uppdragit åt SIND att arbeta med särskilda projekt. För närvarande har SIND i uppdrag att dels genomföra ett utvecklingsprogram för sågverks- och trämanufakturindustrin i de fyra nordligaste länen, dels tillsammans med STU genomföra särskilda åtgärder för teknikspridning i norra Sveriges inland.

SIND har i sin treårsplan för budgetåren 1990/91 – 1992/93 föreslagit att verket inom ramen för ett nytt insatsområde – Regionala SIND-diagnoser – skall tilldelas ytterligare uppgifter när det gäller att bl. a. beskriva och analysera utvecklingen i olika regioner och att utarbeta åtgärdsprogram för dessa. Vidare har SIND föreslagit att verket bör få utveckla arbets- och samverkansformer mellan olika organ på central, regional och lokal nivå.

SIND har i sitt yttrande över den regionalpolitiska kommitténs betänkande också framhållit att verket bör få ett ökat ansvar för sektorssamordning på central nivå.

För egen del menar jag att det är naturligt att den kompetens som SIND har kan utnyttjas i arbetet med att utveckla regionalpolitiken men också i

genomförandet av olika regionalpolitiska åtgärder. En viktig uppgift för SIND bör t. ex. vara att fortlöpande göra analyser av befolknings-, näringslivs- och sysselsättningsutvecklingen i olika regioner. Beträffande insatsområdet Regionala SIND-diagnoser är min inställning följande. SIND bör på eget initiativ, i samverkan med berörda myndigheter, kunna delta i arbetet med fördjupade analyser och utarbetande av åtgärdsprogram. Dock måste gälla att sådana åtgärdsprogram endast får utmynna i förslag som rymms inom de ekonomiska ramar som tilldelats SIND och berörda myndigheter. Genom att befrämja samordning och samverkan beträffande olika åtgärder bör det vara möjligt att uppnå ett bättre resursutnyttjande.

I övrigt bör det vara regeringen som tar initiativ till särskilda åtgärder i orter och regioner som genomgår mera omfattande strukturförändringar av näringslivet. Jag kommer senare (avsnitt 11) att behandla formerna för och inriktningen av sådana åtgärder. I sådana sammanhang bör SIND, liksom hittills, på regeringens uppdrag kunna medverka t. ex. med att göra nödvändiga analyser men också i genomförandet av skilda insatser.

Jag vill vidare peka på ett område där det är angeläget att SIND:s kompetens och överblick utnyttjas. Det gäller informations- och erfarenhetsutbyte mellan olika regioner och aktörer på det regionalpolitiska fältet. SIND bedriver redan idag viss utbildningsverksamhet bl. a. riktad till personal vid länsstyrelser, länsarbetsnämnder och regionala utvecklingsfonder. Det bör enligt min mening vara en viktig uppgift för SIND att under de närmaste åren vidareutveckla denna verksamhet. I det sammanhanget bör särskilt uppmärksammas betydelsen av att utveckla informations- och erfarenhetsutbytet med andra myndigheter på central och regional nivå.

Jag anser det emellertid inte vara lämpligt att tilldela SIND ett ansvar för sektorssamordning mellan centrala myndigheter. En sådan uppgift är nära sammankopplad med direktivgivning, medelsfördelning etc., vilket gör att den måste ligga hos regeringen. SIND har ändå, som jag nyss redovisat, ett stort antal betydelsefulla uppgifter inom regionalpolitiken som tillsammans kräver en kraftfull insats från verket. Det gäller t. ex. i fråga om uppföljning, utvärdering m. m. av olika inslag i regionalpolitiken.

Jag anser det vara angeläget att ha ett fortlöpande informations- och erfarenhetsutbyte mellan regeringen och berörda myndigheter men också med organisationer och andra aktörer inom det regionalpolitiska området. Jag avser därför att ta initiativ till sådant utbyte.

En förutsättning för att nå en bättre målstyrning inom det regionalpolitiska området är att det sker en fortlöpande *uppföljning och utvärdering* av olika insatser. Det gäller såväl olika typer av regionalpolitiskt stöd till företag som insatser inom olika politikområden som är av regionalpolitisk betydelse. Ansvaret för att följa upp olika åtgärder bör i första hand ligga på de myndigheter som genomför åtgärderna medan utvärderingsansvaret i princip bör ligga utanför dessa myndigheter. När det gäller utvärdering av det regionalpolitiska företagsstödet har jag tidigare redovisat att SIND bör få ett övergripande ansvar. Expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU) bör enligt min mening bl. a. svara för utvärderingar av de regionalpolitiskt motiverade åtgärder för att förstärka infrastrukturen i

vissa regioner som jag senare (avsnitt 9) kommer att föreslå. Den myndighet för glesbygdsfrågor som jag senare (avsnitt 10.5) kommer att föreslå skall inrättas, bör bl. a. ges ansvar för utvärdering av glesbygdsstödet. Jag avser att senare återkomma till regeringen med förslag i dessa frågor.

6.3 Organisation på regional nivå

Min bedömning: Länsstyrelserna bör på regional nivå ha huvudansvaret för samordningen av statens regionala utvecklingsinsatser.

Handläggningen av regionalpolitiskt företagsstöd bör läggas helt på länsstyrelserna. Därigenom uppnås bl. a. en förenkling och närhet m. m. till de frågor som skall behandlas.

Det behov som finns av samordning mellan län bör normalt kunna tillgodoses genom initiativ från berörda länsstyrelser och i de former som dessa finner ändamålsenliga.

För att skapa gynnsammare utvecklingsförutsättningar i de regionalpolitiskt mest prioriterade områdena, dvs. stödområde 1, avser jag föreslå att särskilda regionalpolitiska medel avsätts för vissa infrastrukturinsatser. Berörda länsstyrelser bör få i uppdrag att gemensamt redovisa ett förslag till vilka åtgärder som bör prioriteras för att åstadkomma en långsiktigt positiv regional utveckling.

Kommittén: Kommittén anser att länsstyrelserna bör vara huvudansvariga för de statliga regionalpolitiska insatserna i länen. Länsstyrelserna bör också ha huvudansvaret för beslut om finansiellt stöd till enskilda företag. Detta ansvar skall inrymma såväl de beredande, beslutande som uppföljande åtgärderna.

Den kraftigt ökade roll och de vidgade arbetsuppgifter som länsstyrelserna enligt kommitténs förslag skulle få, måste också enligt kommittén innebära att tillräckliga personella resurser avsätts inom länsstyrelsen. Genomförandet av en samordnad länsförvaltning ger enligt kommitténs mening goda möjligheter till omprioriteringar av resursanvändningen.

Kommittén menar vidare att problemen i den region som man benämner Inlandet är mera djupgående än i andra regioner och att Inlandets möjligheter att hantera problemen behöver förstärkas ytterligare. Kommittén föreslår därför att en särskild delegation för inlandet – Inlandsstyrelsen – inrättas för en tioårsperiod. Inlandsstyrelsen, som utöver ordföranden bör bestå av företrädare för de politiska partierna och utses av regeringen, bör ha betydande resurser till sitt förfogande.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna såsom t. ex. länsstyrelserna i Västernorrlands och Jämtlands län, anser att länsstyrelserna skall ha huvudansvaret för regionalpolitiken. Många framhåller utvecklingsfondernas betydelse för länen. Att deras finansiella verksamhet skall vara kvar anser bl. a. SIND och länsstyrelsen i Norrbottens län. AMS biträder förslaget om att hanteringen av sysselsättningsstödet på regional nivå överförs från länsarbetsnämnderna till länsstyrelserna. Så gott som alla remissin-

stanser avstyrker förslaget om Inlandsstyrelsen. Det gäller t.ex. SIND, Bergslagsdelegationen, flera länsstyrelser, utvecklingsfonder, landsting och kommuner i främst de berörda länen. Några enstaka anser att frågan kan utredas vidare.

Skälen för min bedömning: Länsstyrelserna har ifråga om regionalt utvecklingsarbete och regionalpolitikens genomförande i länen givits en samordningsroll. Med utgångspunkt från statsmakternas beslut om regionalpolitiken skall länsstyrelserna precisera och lägga fast mål och riktlinjer för arbetet inom det egna länet. Här ingår att ange regionalpolitiska riktlinjer för såväl länsstyrelsens egen verksamhet som för verksamheten hos andra statliga länsorgan och andra statliga myndigheter som arbetar i länet. I det löpande regionala utvecklingsarbetet skall länsstyrelserna sedan verka för att statlig, kommunal och landstingskommunal verksamhet står i samklang med målen för länets utveckling.

Förutsättningarna för länsstyrelsernas samordningsroll ges främst i länsstyrelseinstruktionen (1988:971) och förordningen (1982:877) om regionalt utvecklingsarbete. Länsstyrelserna ges här befogenheter på en rad områden som är av betydelse för länets utveckling. Samtidigt åläggs andra statliga länsorgan och myndigheter i den allmänna verksamstadgan och i nämnda förordning om regionalt utvecklingsarbete att efter sina förutsättningar verka för att de regionalpolitiska målen uppnås och att resultatet av länsstyrelsernas löpande länsplanering läggs till grund för planeringen av den egna verksamheten.

Möjligheterna för länsstyrelserna att bedriva ett *aktivt samordningsarbete* har successivt förstärkts i takt med att olika administrativa regler tillkommit och genom att regionalpolitiska medel tillförts länen. Av särskild betydelse har här varit medlen för regionalt utvecklingsarbete, de s. k. projektmedlen. Det konkreta samarbetet mellan olika regionala och lokala organ i projekt har skapat förutsättningar för en mera effektiv samordning av resursanvändningen inom olika sektorer.

Mitt intryck är emellertid att många länsstyrelser inte i tillräcklig utsträckning har tagit vara på de formella och reella möjligheter som finns att med sektorsmyndigheter ta upp frågor om en bättre anpassning av deras verksamhet till regionalpolitiska mål som ställts upp. Det kan finnas flera orsaker till detta. Som jag tidigare (avsnitt 6.2) har framhållit måste de regionalpolitiska riktlinjer som bör gälla inom olika sektorer preciseras. Alltför oprecisa mål och riktlinjer försvårar självfallet för såväl berörda sektorsorgan som för länsstyrelserna att åstadkomma och följa upp de anpassningar som är nödvändiga. Med de åtgärder för att precisera och konkretisera regionalpolitiska mål och riktlinjer för olika sektorer som jag tidigare har redovisat, kommer detta förhållande att successivt förbättras. Det bör således vara en av länsstyrelsernas viktigaste uppgifter att åstadkomma en väl fungerande sektorssamordning. I detta ligger också att ta initiativ till utvecklingsarbete och experiment i samarbete med andra myndigheter och kommunerna för att utveckla nya former för förbättrad samhällsservice.

Riksdagen har på regeringens förslag (prop. 1988/89:154, 1989/90:BoU4 och BoU9) nyligen beslutat om en ny regional statlig förvaltning fr. o. m.

den 1 juli 1991. Beslutet innebär i huvudsak att en ny länsstyrelse bildas av de verksamheter som idag bedrivs av länsvägnämnden, länskolnämnden och lantbruksnämnden samt den nuvarande länsstyrelsen. Viss del av länsbostadsnämndens verksamhet skall också ingå i den nya länsstyrelsen som i övrigt får vidgade uppgifter vad gäller bl. a. kommunikationer och trafiksäkerhet. På vissa områden, t. ex. inom arbetsmarknadspolitiken, införs ett utvidgat samrådsförfarande. Sedan tidigare finns dessutom en gemensam beredningsordning fastställd för länsstyrelsen, länsarbetsnämnden och den regionala utvecklingsfonden i frågor om stöd till näringslivet. Genom beslutet om en ny regional statlig förvaltning skapas enligt min mening bättre förutsättningar för att i länen väga olika sektorsintressen mot varandra och samtidigt ta hänsyn till regionala förhållanden och regionala mål för utvecklingen.

Den nuvarande organisationen i länen när det gäller *handläggningen av regionalpolitiskt stöd till företag* är delvis splittrad. Såväl länsstyrelserna som de regionala utvecklingsfonderna och länsarbetsnämnderna har uppgifter i fråga om beredning, beslut och uppföljning av olika ärenden. Vidare svarar SIND för vissa handläggningsuppgifter i ärenden där beslut fattas på regional nivå.

Jag anser att det är angeläget att renodla organisationen vad gäller handläggningen av det regionalpolitiska stödet i länen. Genom att i ökad utsträckning lägga nyss nämnda handläggningsuppgifter på ett och samma organ blir ansvarsfördelningen tydligare. Från stödmottagarnas synpunkt innebär det också en förenkling i och med att antalet stödhandläggande organ minskar. Enligt min mening bör i princip ansvaret för såväl beredning som beslut och uppföljning av samtliga ärenden om regionalpolitiska insatser riktade till företag som skall avgöras på länsnivå fortsättningsvis ligga hos länsstyrelsen. Länsstyrelserna bör dock även fortsättningsvis kunna anlita de regionala utvecklingsfonderna och länsarbetsnämnderna för t. ex. vissa beredningsuppgifter. Detta gäller i synnerhet i ett inledningsskede. Jag återkommer (avsnitt 7.2.1.5) till dessa frågor.

En förändring av ansvars- och arbetsfördelning i enlighet med vad jag har redovisat, förutsätter en motsvarande anpassning av handläggningsresurserna hos berörda organ.

Kostnaderna för SIND:s handläggning av ärenden som föreslås överföras till länsstyrelserna betalas från anslaget B 1. Statens industriverk: Förvaltningskostnader. För budgetåret 1990/91 beräknar jag detta belopp till 1 milj. kr. Från anslaget B. 8 Småföretagsutveckling på tolfte huvudtiteln betalas bl. a. kostnader för de regionala utvecklingsfondernas administration. Den del av anslaget som avser kostnader för fondernas del i beredning och uppföljning av ärenden om regionalpolitiskt stöd till företag beräknar jag till 7 milj. kr. för budgetåret 1990/91. Kostnaderna för länsarbetsnämndernas handläggning av ärenden om sysselsättningsstöd betalas från anslaget B 1. Arbetsmarknadsverkets förvaltningskostnader på tionde huvudtiteln. För budgetåret 1990/91 beräknar jag detta belopp till 1 milj. kr. Dessa belopp bör disponeras av de länsstyrelser som, i enlighet med vad jag tidigare har föreslagit, tillförs nya uppgifter i fråga om handläggningen av nämnda stöd. Härutöver kan ytterligare vissa medel behöva tillföras för länsstyrelsernas

ökade arbetsuppgifter. Regeringen bör besluta om hur medlen skall fördelas mellan berörda länsstyrelser. Jag har i denna fråga samrått med cheferna för arbetsmarknads- och civildepartementen.

Jag vill i detta sammanhang också erinra om att i direktiven till den utredning om transportstödet som regeringen tidigare beslutat om (dir. K 1989:B) framhålls att en regionalisering av administrationen av transportstödet bör övervägas. I direktiven sägs också att det regionala organ som i sådant fall bör svara för denna administration är länsstyrelsen.

Den regionalpolitiska kommittén redovisar vissa överväganden och förslag vad gäller *samordning av insatser i regioner som omfattar mer än ett län*. Jag delar kommitténs uppfattning att sådan samordning normalt bör kunna ske inom ramen för nuvarande förvaltningsstruktur. Länsstyrelseinstruktionens § 3 anger att "i frågor som har betydelse även för angränsande län skall länsstyrelsen främja det för länen gemensamma intresset". Berörda länsstyrelser bör enligt min mening kunna ta nödvändiga initiativ och utveckla de former för samarbetet som kan vara lämpliga. Jag vill samtidigt betona betydelsen av att ett reellt samarbete sker mellan angränsande län. Det är inte minst av betydelse när det gäller samordning av insatser inom och mellan olika politikområden. Skulle ett nödvändigt samarbete inte komma till stånd på initiativ från berörda länsstyrelser, bör regeringen ta sådana initiativ.

Regeringen har tidigare i vissa speciella fall inrättat ett särskilt organ för att under en avgränsad tidsperiod samordna statlig verksamhet av betydelse för utvecklingen i en region. Det senaste exemplet är Bergslagsdelegationen som inrättades som en särskild myndighet år 1986. Dess verksamhet skall enligt tidigare fattat beslut upphöra den 1 juli 1990. Därefter bör berörda länsstyrelser svara för att nödvändig samordning över länsgränser sker.

Kommittén anser att problemen i den region som man benämner Inlandet är mer djupgående än i övriga regioner och att Inlandets möjligheter att hantera de rådande problemen behöver förstärkas. En särskild delegation för inlandet — Inlandsstyrelsen — som har betydande resurser till sitt förfogande bör därför enligt kommittén inrättas för en tioårsperiod. Inlandsstyrelsen bör enligt kommittén vara parlamentariskt sammansatt och utses av regeringen. Vidare bör Inlandsstyrelsen ha olika referensgrupper knutna till sig med representanter för berörda kommuner samt arbets- tagar- och näringslivsorganisationer.

Jag delar i allt väsentligt kommitténs bedömning vad gäller problemens omfattning och karaktär i den aktuella regionen. Tidigare (avsnitt 4.2) har jag föreslagit två stödområden 1 och 2, som i huvudsak motsvarar det område kommittén benämner Inlandet. Jag anser också att särskilda resurser för infrastrukturåtgärder behöver tillföras stödområde 1 för att skapa förutsättningar för en gynnsam utveckling. I likhet med en övervägande majoritet av de remissinstanser som har kommenterat kommitténs förslag om en särskild Inlandsstyrelse, anser jag emellertid inte att det finns några vä- gande skäl för att inrätta ett nytt organ av den typ som kommittén föreslår. Ansvaret för att planera och genomföra nödvändiga insatser bör kunna läggas på berörda länsstyrelser. Jag kommer senare (avsnitt 9) att föreslå att

särskilda regionalpolitiska medel avsätts för vissa infrastrukturinsatser i stödområde 1. Jag avser vidare föreslå regeringen att ge länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län ett särskilt uppdrag att gemensamt dels redovisa ett förslag till program för användningen av dessa medel, dels föreslå lämpliga former för beslut m. m. om medlens användning.

För att sprida information om det regionala utvecklingsarbetet är *den årliga länsrapporten* en viktig informationskanal. I många län har de reglerade formerna för länsrapporternas utformning upplevts som en begränsning när det gäller den tids- och ämnesmässiga inriktningen av arbetet. Flera länsstyrelser har därför valt att utöver länsrapporterna skapa andra kanaler för att informera om den regionala utvecklingen och det regionala utvecklingsarbetet i länet.

Jag menar att regeringens behov av information om hur länsstyrelserna bedriver det regionalpolitiska arbetet och vilka geografiska prioriteringar som görs inom länet samt om riktlinjer för användningen av de regionalpolitiska medel länsstyrelsen disponerar m. m. i fortsättningen bör tillgodoses genom anslagsframställningarna. Detta ligger också i linje med avsikten med den treårsbudgetering som nu successivt införs i statsförvaltningen. Inom något år kommer länsstyrelserna att omfattas av denna budgeteringsform. Länsstyrelserna bör då ges sådana riktlinjer för anslagsframställningarna som tillgodoser behovet av en fördjupad budgetprövning. I de fall som det finns behov av särskilda redovisningar för att t. ex. belysa förhållandena inom olika sektorer anser jag att det fortsättningsvis kan ske antingen genom redovisningar i anslagsframställningarna eller genom att särskilda regeringsuppdrag ges till länsstyrelserna. Vidare avser jag föreslå att uppföljningen och utvärderingen av regionalpolitiskt stöd och andra regionalpolitiska åtgärder skall förstärkas.

Jag avser mot denna bakgrund att senare föreslå regeringen att i förordningen (1982:877) om regionalt utvecklingsarbete ta bort kravet på en årlig länsrapport. Länsstyrelserna kan självfallet även fortsättningsvis utarbeta en årlig länsrapport som ett instrument i den regionala sektorssamordningen. Jag bedömer emellertid att länsstyrelserna med denna ordning bättre än hittills skall kunna anpassa sin skriftliga information till skilda mottagargrupper efter de förutsättningar och behov som kan finnas i de enskilda länen. Länsstyrelserna bör dock även i fortsättningen vara skyldiga att utarbeta befolknings- och sysselsättningsprognoser för län och kommuner.

Min bedömning: Kommunernas verksamhet har stor betydelse för att regionalpolitiken skall kunna genomföras på ett effektivt sätt. Genom en väl utbyggd samhällsservice i form av utbildning, social omsorg, bostads- och bebyggelseplanering, fritids- och kulturverksamhet etc. kan kommunerna aktivt främja en önskvärd utveckling av näringslivet.

Även kommunernas mer direkt näringslivsutvecklande verksamhet blir allt viktigare. Länsstyrelserna bör ha möjlighet att på olika sätt främja kommunernas verksamhet på detta område. Kommunernas näringslivsinriktade verksamhet måste självfallet ske inom ramen för den kommunala kompetensen.

Skatteutjämningsbidragen har stor betydelse för kommunerna i de regionalpolitiskt prioriterade områdena.

Kommittén: Kommittén anser att kommunerna bör ha en större roll i näringspolitiken. Länsstyrelserna föreslås genom länsanslaget för regional utveckling kunna finansiera kommunala program för nätverksbyggande i de prioriterade landsdelarna.

Kommittén betonar vidare skatteutjämningsbidragens betydelse för kommunerna i regionalpolitiskt prioriterade områden. Kommittén menar att om man inom skatteutjämnningen skall ge utrymme för ökade regionalpolitiska insatser, så måste konstruktionen av systemet utredas närmare. Med hänsyn till att förändringar i skatteutjämnningssystemet trädde i kraft så sent som år 1989 och i avvaktan på Kommunförbundets utredning om kommunernas kostnader vill kommittén inte föreslå några förändringar av det nuvarande systemet.

Remissinstanserna: Många remissinstanser delar betänkandets syn på kommunernas roll i regionalpolitiken. Svenska kommunförbundet betonar särskilt den kompetens som finns på kommunal nivå och som på ett aktivt sätt måste tas tillvara för att formulera och genomföra regionala strategier. Många anser i likhet med länsstyrelsen och landstinget i Norrbottens län och Fagersta kommun att skatteutjämningsbidraget är viktigt för kommunerna för att nå de regionalpolitiska målen.

Skälen för min bedömning: Kommunernas verksamhet har på en rad olika områden stor betydelse för genomförandet av regionalpolitiken. Kommunerna svarar för väsentlig samhällsservice i form av utbildning, social omsorg, bostads- och bebyggelseplanering, fritids- och kulturverksamhet m. m. En rad olika studier visar tydligt att väl fungerande boendemiljöer med tillgång till bra utbildningsmöjligheter och bra barnomsorg, ett varierat kultur- och fritidsliv etc. är viktiga faktorer som vägs in när företagen gör sina lokaliseringsval. Det gäller inte minst företagen inom den privata tjänste- och servicesektorn. Kommunernas engagemang och aktivitet på dessa områden har således stor betydelse för möjligheterna att med statligt regionalpolitiskt stöd påverka företagens lokalisering och utbyggnad. Det är också viktigt som en följd av regionalpolitikens allt

starkare inriktning på att förbättra infrastrukturen i de prioriterade områdena.

Tillsammans med landstingen har kommunerna via länstrafikbolagen ett ansvar för kollektivtrafiken i länen. En väl fungerande kollektivtrafik är av stor betydelse när det gäller att vidga de lokala arbetsmarknaderna och för att dessa skall fungera väl. Detta är viktigt inte minst för många kvinnor som ofta inte har tillgång till bil i samma utsträckning som männen.

Kommunerna och landstingen är genom den egna verksamheten också stora arbetsgivare, ofta t.o.m. de största enskilda arbetsgivarna i en kommun. Genom att välja lämpliga lokaliseringar av sin verksamhet kan landstingen aktivt medverka till att den inomregionala balansen i ett län förbättras. Landstingen spelar också genom sitt engagemang i de regionala utvecklingsfonderna men även inom kultur- och turismsektorerna andra viktiga roller för näringslivs- och sysselsättningsutvecklingen i län och kommuner.

Även när det gäller det mera direkt näringslivsutvecklande arbetet är kommunernas engagemang av stor betydelse. Under senare år har flertalet kommuner förstärkt sin organisation på detta område och en kommunal näringslivspolitik har successivt vuxit fram. Det är verksamheter som kan sammanfattas med begreppet nätverksbyggande som det främst rör sig om. Viss rådgivnings- och utbildningsverksamhet, främjande av kontakter mellan olika aktörer etc. är exempel på inslag i detta arbete. Samtidigt medför ofta ett ökat engagemang i näringslivsfrågor en mera medveten fokusering på näringslivets behov och förutsättningar i den ordinarie kommunala verksamheten. Det gäller t.ex. inom utbildningsområdet.

Den regionalpolitiska kommittén menar att många kommuner i de av kommittén prioriterade områdena har ett så begränsat ekonomiskt handlingsutrymme att de inte kan ta på sig de åtaganden som denna typ av verksamhet innebär. Kommittén menar därför att en intensifiering av den kommunala näringspolitiken i dessa områden bör kunna ske med statliga bidrag via länsstyrelserna. Jag anser för min del att det bör vara en viktig uppgift för länsstyrelserna att främja en väl fungerande kommunal näringslivsutveckling. Detta sker också på flera håll redan i dag. Med den förstärkning av länsstyrelsernas medel för regionala utvecklingsinsatser som jag senare (avsnitt 16) kommer att föreslå, kommer dessa möjligheter att öka. Formerna för detta bör kunna utarbetas gemensamt av länsstyrelserna och berörda kommuner utifrån behoven och förutsättningarna i de enskilda fallen. Det är emellertid angeläget att även det lokala näringslivet engageras i detta arbete och att deras kompetens tas till vara.

Det är i detta sammanhang viktigt att understryka att kommunernas näringslivsinriktade verksamhet självfallet måste ske inom ramen för den kommunala kompetensen. Kommunernas och landstingens ökade engagemang i näringslivs- och sysselsättningspolitiska frågor har lett till en diskussion om den lagenliga kompetensen när det gäller dessa frågor. Stat-kommunberedningen har därför på regeringens uppdrag analyserat erfarenheterna av kommunernas näringslivsinsatser samt belyst konsekvenserna av olika kommunala kompetensgränser inom näringslivsområdet.

I ett betänkande (DsC 1986: 16 Kommunal näringslivspolitik) framhåller beredningen bl. a. att ”när det gäller medverkan till en från samhällssynpunkt lämplig lokalisering av näringslivet skall det väsentligen vara en statlig angelägenhet”. Samtidigt menar beredningen att kommunernas och landstingens åtgärder inom näringslivspolitikerna måste tillmätas stor betydelse. Den nuvarande kompetensregeln och den rättspraxis som utvecklats ger enligt stat – kommunberedningen kommunerna möjlighet att göra betydande lokala näringslivsinsatser samtidigt som gränser finns för alltför omfattande åtaganden. En grundläggande regel är att kommunala engagemang på det egentliga näringslivets område skall ha formen av allmänt näringslivsfrämjande insatser. Det innebär bl. a. att det inte är lagligt att teckna aktier, gå i borgen, direkt låna ut pengar eller ge kontanta bidrag till enskilda företag.

Regionalpolitiskt stöd kan för närvarande under vissa förutsättningar lämnas till kommuner eller andra organ där kommuner har ägarintresse. De ändamål som kan komma i fråga för sådant stöd är turistverksamhet, framställning av fasta bränslen, uppförande av lokaler för uthyrning samt teknikcentra. När det gäller teknikcentra kommer jag senare (avsnitt 7.2.1.2) att föreslå att stöd till detta ändamål fortsättningsvis skall lämnas från det nya anslaget för regionalpolitiska infrastrukturinsatser.

Skatteutjämningsbidragen har stor betydelse för kommunerna i de regionalpolitiskt prioriterade områdena. Regionalpolitiska prioriteringar sker i skatteutjämningsystemet genom differentiering av den tillförsäkrade grundgarantin. I riksdagens beslut våren 1988 (prop. 1987/88: 100 bil. 9, FiU 19, rskr. 244) om förändringar i skatteutjämningsystemet motiveras differentieringen tydligare än tidigare med regionalpolitiska skäl. Ändringen innebar att grundgarantinivån höjdes för kommunerna i norra Sverige men också för vissa kommuner i bl. a. Bergslagen och sydöstra Sverige. Som tidigare har redovisats (prop. 1989/90: 100 bil. 1), avser regeringen att tillsätta en parlamentarisk utredning med uppdrag att se över statens bidrag till kommunerna. Översynen som också skall omfatta skatteutjämningsystemet bör resultera i att en jämnare fördelning av kommunalskatteerna kan uppnås. Jag förutsätter att man i denna utredning även kommer att väga in de regionalpolitiska aspekterna.

7.1 Utgångspunkter

Min bedömning: Det regionalpolitiska företagsstödet bör förändras så att

- det anpassas till den förskjutning av de regionalpolitiska åtgärderna, från direkt företagsstöd till insatser för att förbättra de infrastrukturella förutsättningarna, som jag föreslagit,
- åtgärderna geografiskt koncentreras till de områden som bedöms ha de långsiktigt svåraste problemen,
- en tyngdpunktsförskjutning sker från stöd i samband med investeringar i byggnader och maskiner till stöd för immateriella investeringar,
- det förenklas och handläggningen decentraliseras ytterligare.

De ursprungliga förutsättningarna för Stiftelsen Industricentras verksamhet finns inte längre. Stiftelsens lokaler för uthyrning bör därför avyttras och stiftelsens verksamhet avvecklas. Särskilda åtgärder bör vidtas för att stimulera sysselsättningsutvecklingen i de orter där stiftelsens lokaler finns.

Lokaliseringssamråden med de största industriföretagen och med företag inom den privata tjänste- och servicesektorn bör fortsätta.

Ytterligare åtgärder bör vidtas för att främja kvinnors företagande.

Kommittén: Enligt kommitténs mening finns det starka motiv för att ytterligare förstärka de företagsutvecklande inslagen i det regionalpolitiska stödet. Behovet av att öka kunskapsinnehållet i varor och tjänster är särskilt stort i de regionalpolitiskt prioriterade delarna av landet. Hindren för en sådan utveckling är här större än i andra områden. Avståndet till marknaderna är ofta längre. Kontakten med den slutlige användaren är svagare beroende på näringslivssammansättningen. Kunskapsspridningen är svårare beroende bl. a. på att företagen ligger glest.

Kommittén anser det också angeläget att det regionalpolitiska stödet kan medverka till att förändra näringslivssammansättningen. Det handlar enligt kommittén om nyetablering av företag i allmänhet och av tjänsteföretag i synnerhet. De särskilda förutsättningar, som gäller för nyetablerade företag och för företag inom tjänstesektorn, bör därför påverka utformningen av det regionalpolitiska stödet.

Det regionalpolitiska företagsstödet bör endast ges till företag som bedöms vara långsiktigt utvecklingsbara och kan bedriva sin verksamhet på företagsekonomiska grunder.

De förändringar av det regionalpolitiska stödet som kommittén föreslår innebär ett ytterligare närmande till den näringspolitiskt motiverade finansiering som nu bedrivs av de regionala utvecklingsfonderna, riskkapitalbolag, Norrlandsfonden m. fl.

Även gränsyterna mot den kommunala näringspolitiken och de regiona-

la utvecklingsfondernas företagsserviceverksamhet ökar om det regionalpolitiska stödet förändras i denna riktning.

Skiltnaden mellan Inlandet och de två andra landsdelarna som kommittén prioriterat leder till att allmänt kostnadssänkande stöd och stöd till maskiner och byggnader bör förbehållas Inlandet. Det allmänt kostnads-sänkande stödet bör i princip begränsas till en sänkning av arbetskrafts-kostnaderna. För närvarande sker en allmän kostnadssänkning också av företagens transportkostnader. Det intressanta för företagen är, enligt kommittén, påverkan på totalkostnaden. Från samhällets synpunkt bör subventionen därför riktas mot den resurs som är för lågt utnyttjad.

Stöd till investeringar i maskiner och byggnader i befintliga företag bör begränsas till Inlandet. Avregleringen av kreditmarknaden och den nationellt sett ökade tillgången på riskkapital kommer inte att undanröja behovet av lokaliseringssöd i denna del av landet. Alternativanvändningen av industrilokaler är t.ex. fortfarande lägre där än på andra håll. Subventionsnivån bör dock sänkas.

Denna begränsning berör de kommuner som nu ligger i stödområde C och de kommuner som är delade med en eller flera församlingar i stödområde B eller C. Med nuvarande regelsystem finns det möjligheter för länsstyrelserna att ge investeringsbidrag till företag utanför stödområdet för investeringar i byggnader och maskiner. Denna stödmöjlighet bör utökas.

Stöd till företagsutveckling bör vara tillgängligt inom samtliga prioriterade landsdelar. De särskilda insatser, som sker i de prioriterade landsdelarna, bör ses som komplement till andra aktörers insatser, på dessa områden. Av särskild betydelse är vilken roll de regionala utvecklingsfonderna och/eller de regionalt baserade riskkapitalbolagen kommer att spela i framtiden.

De stöd som direkt syftar till att förändra näringslivssammansättningen bör vara tillgängliga i samtliga landsdelar och i de prioriterade mellanstäderna. När det gäller de prioriterade mellanstäderna bör dock stödet vara begränsat till den privata tjänstesektorn.

Tanken med denna uppbyggnad är att den geografiska prioriteringen speglas genom sammansättningen av de stödformer som är tillgängliga i respektive område samt av storleken av länsanslaget. Inom den ram som länsanslaget ger bör länsstyrelsen prioritera olika användningar samtidigt som regeringens prioriteringar framgår av länsanslagens storlek. Prioriteringarna görs således inte som hittills genom att variera procentsatserna mellan stödområden.

Den strategiska inriktningen av förändringarna bör vara att konsolidera näringslivet i de mest utsatta områdena men att som huvudlinje ha att förändra stödet så att dess bidrag till förnyelse av näringslivet ökar. Genom en sådan förnyelse bör enligt kommittén även positiva miljöeffekter uppnås.

Remissinstanserna: Många remissinstanser är positiva till de av kommittén föreslagna huvudförändringarna av det regionalpolitiska stödet samtidigt som det finns ett stort antal kritiska synpunkter på större eller mindre delar av det föreslagna stödsystemet.

Många remissinstanser understryker infrastrukturens betydelse och ställer sig bakom en utveckling som innebär en tyngdpunktsförskjutning från renodlade stödsatser till investeringar i infrastruktur.

Vad gäller stödområdesindelning anser t. ex. SIND att en snävare avgränsning av stödområdena vore önskvärd för att olika insatser skall få största möjliga effekt. Samtidigt anser många instanser att den nuvarande stödområdesindelningen skall bibehållas. De geografiska prioriteringarna har jag behandlat tidigare (avsnitt 4).

Länsstyrelsen i Örebro län instämmer i utredningens principiella utgångspunkter när det gäller motiven för stöd till den privata sektorn och anser att Bergslagen i första hand har behov av en förnyelse av näringslivet. Ett relativt stort antal remissinstanser är positiva till att i större utsträckning än för närvarande stödja s. k. mjuka investeringar.

Vad gäller förenkling konstaterar många remissinstanser, t. ex. RRV, att några genomgripande sådana inte föreslås i betänkandet. Länsstyrelserna i Norrbottens, Jämtlands och Gävleborgs län, liksom utvecklingsfonden i Kopparbergs län, anser också att kommittén misslyckats med förenklaringsarbetet. SIND anser att kommittén i detta avseende inte tillfyllest beaktat direktiven.

Bland andra negativa synpunkter märks att Bergs, Jokkmokks och Bodens kommuner menar att det föreslagna stödsystemet innebär en försämring för den privata sektorn. Skellefteå kommun har starka invändningar mot kommitténs förslag på många punkter. Kommunen anser att förslagen innebär ytterligare splittring, större oklarheter och direkta orättvisor. Bodens och Gällivare kommuner vill behålla nuvarande stödsystem. Länsstyrelsen i Södermanlands län anser att det föreslagna stödsystemet bättre borde beakta en lågkonjunktur.

Skälen för min bedömning: De nuvarande regionalpolitiska stödmedlen som riktar sig direkt till företagen är lokaliseringsstöd (lokaliseringsbidrag och lokaliseringslån), offertstöd, lån till regionala investmentbolag, investeringsbidrag, regionalpolitiskt utvecklingskapital, sysselsättningsstöd, nedsatta socialavgifter och transportstöd. Härtill kommer att även glesbygdssstöd kan lämnas till investeringar i företag.

Förutom lån till investmentbolag har staten, i samband med att särskilda regionalpolitiska åtgärder vidtagits i vissa regioner, lämnat kapitaltillskott av olika slag till regionala utvecklings- och investmentbolag.

Jag kommer i det följande att närmare behandla den framtida utformningen av alla dessa stödmedel utom transportstödet. Beträffande sistnämnda stöd har regeringen nyligen tillsatt en särskild utredare (dir. K 1989:B) med uppgift att lämna förslag om hur det regionalpolitiska transportstödet för bl. a. person- och godstransporter i Norrland skall utformas i framtiden.

Förutom dessa direkta stöd till företag har vissa organ som inrättats av staten regionalpolitisk betydelse. Här kan nämnas Stiftelsen Industriellt Utvecklingscentrum i övre Norrland (IUC) och Stiftelsen Norrlandsfonden. Jag återkommer senare (avsnitt 7.4) med förslag som rör Stiftelsen Industricentra, som har haft stor betydelse för berörda kommuner.

Härtill kommer att de regionala utvecklingsfonderna svarar för viktiga

uppgifter i genomförandet av regionalpolitiken. Förutom att fondernas egen verksamhet skall stå i samklang med samhällets regionalpolitiska strävanden så har de för närvarande viktiga uppgifter i anslutning till handläggningen av regionalpolitiskt företagsstöd.

De regionala utvecklingsfonderna och Stiftelsen Norrlandsfonden avser jag återkomma till senare i dag i mitt förslag till näringspolitisk proposition.

Även systemet med allmänna investeringsfonder i företagen har ett uttalat regionalpolitiskt syfte. Riksdagen har dock nyligen, som ett led i en reformerad företagsbeskattning, beslutat att rätt till avdrag för avsättning till investeringsfond, med vissa undantag, skall avskaffas för företag med bokslut per den 31 december 1989 eller senare. Jag har tagit hänsyn här till vid mina förslag till regionalpolitiska anslag under kommande budgetår.

Ytterligare instrument, som används för att påverka den regionala utvecklingen, är de lokaliseringssamråd som bedrivs med de största industri-företagen och med företag inom den privata tjänste- och servicesektorn. Jag återkommer senare (avsnitt 7.6) med en redogörelse för hur dessa åtgärder utvecklats och till hur samråden bör bedrivas i framtiden.

Utvecklingen inom näringslivet och erfarenheterna av gällande regionalpolitiska stödmedel, som senast var föremål för en översyn 1985, gör det enligt min mening önskvärt att göra vissa förändringar av dessa medel. Jag har nyss redovisat de förslag till förändringar som den regionalpolitiska kommittén lämnat. De förslag jag lämnar i det följande bygger i sina huvuddrag på kommitténs betänkande, även om jag av bl. a. förenklings-skäl gjort en del ändringar i dess förslag.

Jag har tidigare motiverat varför en förskjutning bör ske av de regionalpolitiska åtgärderna för att påverka näringslivet, från direkt företagsstöd till insatser för att förbättra de infrastrukturella förutsättningarna. Företagsstödet måste dock enligt min mening även i fortsättningen tillmätas en stor betydelse i stödområdena. Jag redogör i det följande närmare för hur jag anser att det direkta företagsstödet bör utformas i fortsättningen.

Jag har tidigare (avsnitt 4.2) även förordat att den nuvarande inplaceringen av vissa kommuner och delar av kommuner i stödområdena A, B och C skall ersättas av en inplacering av de kommuner och delar av kommuner som har de långsiktigt svåraste problemen i två nya stödområden, benämnda 1 och 2. Detta förslag innebär en koncentration av åtgärderna till dessa områden.

Investeringar i forskning, utveckling, marknadsföring m. m. har successivt kommit att bli allt viktigare för företagens utveckling. De regionalpolitiska stödmedlen har efter hand anpassats till att stödja även dessa immateriella investeringar. Enligt min mening är det önskvärt att ytterligare öka möjligheterna till stöd för sådana investeringar.

Den under senare år alltmer tillämpade politiken att i större utsträckning utveckla varje regions egna förutsättningar utgör motiv för att ytterligare decentralisera genomförandet av regionalpolitiken och därigenom förenkla stödgivningen.

I likhet med tidigare utredningar om regionalpolitiken har även 1987 års regionalpolitiska kommitté haft i uppdrag att överväga och föreslå förenklingar i stödsystemet. I likhet med flera av remissinstanserna konstaterar jag att inte heller denna kommitté har några egentliga förslag i detta avseende. Även förslagen från remissinstanserna är få.

Mot bakgrund av angelägenheten att förenkla stödsystemet har jag därför själv övervägt olika förändringsmöjligheter och lämnar i det följande förslag som är avsedda att leda till avsevärda förenklingar. Förslagen berör såväl stödmedlen som den organisatoriska handläggningen och ansvaret för dessa.

Av flera skäl, som jag redogör för i det följande, anser jag det angeläget att inom regionalpolitikens ram ytterligare ta tillvara och stödja företag som startas och drivs av kvinnor. För att detta skall kunna ske bör bl. a. kunskaperna om kvinnligt företagande förbättras. Jag behandlar denna fråga särskilt (avsnitt 7.5).

Kommittén har bedömt att dess förslag inte står i strid med de normer som tillämpas inom EFTA och EG. Jag återkommer även till denna fråga (avsnitt 7.7). Tidigare (avsnitt 5) har jag redovisat hur regionalpolitik bedrivs i andra länder.

7.2 Företagsstöd

7.2.1 Bidrag till investeringar, företagsutveckling m. m.

Innan jag går in på mina förslag redogör jag för utfallet av den hittillsvarande stödverksamheten. Av redogörelsen framgår att det regionalpolitiska företagsstödet under de senaste budgetåren bidragit till att skapa ett stort antal nya arbetstillfällen.

Därefter behandlar jag de olika former av regionalpolitiskt stöd som kan lämnas i samband med investeringar i byggnader, maskiner o. d., till produktutveckling, marknadsföring m. m. samt till sysselsättningsökning. Jag föreslår att stöd i framtiden endast skall lämnas i form av lokaliserings- och utvecklingsbidrag samt sysselsättningsbidrag. Härmed slopas nuvarande lokaliseringslån, investeringsbidrag, offertstöd och regionalpolitiskt utvecklingskapital. Detta innebär enligt min mening en betydande förenkling, såväl för företagen som för handläggande myndigheter.

Systemet med sänkta socialavgifter föreslår jag skall behållas. Den geografiska omfattningen bör emellertid förändras.

Jag behandlar slutligen i detta avsnitt handlägningsordningen för det regionalpolitiska företagsstödet. Mina förslag i detta avseende avser främst en ytterligare decentralisering och samordning av stödverksamheten på regional nivå.

7.2.1.1 Utfall av hittillsvarande stödverksamhet

Stöd i samband med nyetableringar och expansion kan för närvarande lämnas i form av *lokaliseringsbidrag*, *lokaliseringsslån*, *investeringsbidrag*, *offertstöd*, *regionalpolitiskt utvecklingskapital* och *sysselsättningsstöd*. Av följande sammanställning framgår beviljat stöd (exkl. sysselsättningsstöd), beräknad sysselsättningsökning samt subvention per nytt arbetstillfälle under de fem senaste budgetåren.

Budgetår	1984/85	1985/86	1986/87	1987/88	1988/89
Antal arbetsställen	497	543	586	766	709
Beviljat stöd (milj. kr.)					
Lokaliseringsbidrag	467,3	550,8	640,6	1 001,4	869,7
m. m. ¹					
Lokaliseringslån	195,2	183,0	264,2	276,1	244,2
Summa	662,5	733,9	904,7	1 277,5	1 113,9
Beräknad sysselsättningsökning	3 210	3 533	3 287	3 904	4 645
varav kvinnor	1 204	1 263	1 231	1 428	1 657
Subvention per nytt arbetstillfälle ² (tkr)	135	137	166	167	153

¹ Inkl. investeringsbidrag, offertstöd och regionalpolitiskt utvecklingskapital

² I beloppet ingår inte stöd till lokaler för uthyrning. Inte heller lokaliseringsbidrag på sammanlagt 282 milj. kr. som lämnats till Boliden Mineral AB de två senaste budgetåren i syfte främst att bevara sysselsättningen vid vissa av bolagets gruvor.

Budgetåret 1988/89 var ett mycket framgångsrikt år för den regionalpolitiska stödverksamheten vad gäller den beräknade sysselsättningseffekten — drygt 4 600 nya arbetstillfällen. Det är det näst högsta antalet som uppnåtts under de 25 år som det regionalpolitiska stödet funnits. Härtill kommer att nettoeffekten av sysselsättningsstödet beräknas till ca 1 200 nya arbetstillfällen.

Drygt 700 företag har beviljats stöd med sammanlagt 1 114 milj. kr. i samband med investeringar på sammanlagt 3 680 milj. kr. Av stödet utgör 870 milj. kr. bidrag och 244 milj. kr lån. Investeringsbeloppet motsvarar 8—9% av de totala industriinvesteringarna i landet.

Stödinsatserna beräknas ge mer än 300 nya arbetstillfällen vardera i åtta län. Största sysselsättningstillskottet beräknas för Norrbottens län med 734 arbetstillfällen, därefter följer Västerbottens län med 636 och Kopparbergs län med 563. Det beviljade stödet visar en likartad fördelning. De sammanlagt högsta bidragen, 214 milj. kr., har beviljats till företag i Norrbottens län.

Av följande sammanställning framgår länsvis beviljat stöd budgetåret 1988/89 fördelat på antalet arbetsställen, investeringskostnad, stödform och beräknad sysselsättningsökning.

Län	Antal arbets- ställen	Investe- rings- kostnad (milj.kr.)	Beviljat stöd (milj.kr.)		Beräknad syssel- sättn.ökn
			Bidrag ¹	Lokali- serings- lån	
Uppsala	9	33,4	2,7	0,6	41
Södermanland	3	7,1	0,3	—	15
Östergötland	10	10,3	1,3	—	27
Jönköping	2	2,6	0,4	—	6
Kronoberg	8	13,0	1,6	—	57
Kalmar	9	31,9	3,1	—	72
Gotland	5	19,5	3,2	2,0	23
Blekinge	25	179,7	32,4	—	347
Göteborgs och Bohus	12	19,9	2,7	—	66
Älvsborg	14	43,0	7,6	2,9	60
Skaraborg	2	1,9	0,3	—	6
Värmland	48	324,7	49,3	43,3	316
Örebro	24	63,9	11,5	19,4	120
Västmanland	37	777,8	59,6	40,5	484
Kopparberg	82	360,5	86,5	31,5	563
Gävleborg	54	186,4	50,6	3,7	254
Västernorrland	77	308,6	57,3	28,9	381
Jämtland	77	214,9	90,9	20,1	437
Västerbotten	101	579,2	194,6	20,5	636
Norrbottn	110	501,4	213,9	30,7	734
Summa	709	3 679,6	869,7	244,2	4 645

¹ Lokaliseringsbidrag, investeringsbidrag, offertstöd och regionalpolitiskt utvecklingskapital.

Av följande sammanställning framgår fördelningen på olika stödområden av antalet nya arbetstillfällen, investeringskostnad, beviljat stöd, beräknad sysselsättningsökning och subvention per nytt arbetstillfälle.

Stöd- område	Antal arbets- ställen	Investe- rings- kostnad (milj.kr.)	Beviljat stöd (milj. kr.)		Beräkn. syssel- sättn. ökn.	Subv. per nytt arbets- till- fälle ² (tkr)
			Bidrag ¹	Lok- lån		
A	139	625,4	276,1	34,2	770	280
B	119	561,4	155,4	30,1	637	195
C	242	1 817,6	304,2	160,3	1 842	147
Tillfälligt	57	151,7	26,1	15,5	274	82
Utanför	152	523,5	107,9	4,1	1 122	70
Summa	709	3 679,6	869,7	244,2	4 645	153

¹ Lokaliseringsbidrag, investeringsbidrag, offertstöd och regionalpolitiskt utvecklingskapital

² I beloppet ingår inte stöd till lokaler för uthyrning eller stöd till Boliden Mineral AB.

Den bransch som erhållit mest stöd är verkstadsindustrin inom vilken 265 företag erhöi stöd. Det innebär att drygt vart tredje stödföretag finns inom denna bransch. Även vart tredje nytillkommet arbetstillfälle beräknas skapas inom verkstadsindustrin. Av beviljade bidrag har under budgetåret drygt 30% beviljats för investeringar inom verkstadsindustrin.

Stödet till tjänsteföretag har ökat. Under budgetåret har således 110 företag som bedriver uppdragsverksamhet beviljats stöd. Det är främst tjänsteföretag med verksamheten riktad till industrin. Totalt har dessa företag beviljats 160 milj. kr. i bidrag och lån. En del av stödet har lämnats till lokaler för uthyrning och till teknikcentra. Av följande sammanställning framgår stödets fördelning under budgetåret 1988/89 på olika branscher, arbetsställen, stödform, beräknad sysselsättningsökning och subvention per nytt arbetstillfälle.

Bransch	Antal arbetsställen	Beviljat stöd (milj. kr.)		Beräknad sysselsätt.ökn.	Subvention per arbetstillfälle (tkr) ²
		Bidrag ¹	Lokaliseringsslån		
Livsmedel	30	22,2	2,7	141	158
Textil	15	6,0	0,4	77	78
Trävaror	100	126,4	65,0	865	146
Massa, grafik	31	31,6	12,8	197	160
Kemi	38	52,3	15,2	311	168
Metall/verkstad	265	275,1	65,4	1 682	164
Övrig industri	22	18,9	12,6	145	130
Partihandel	17	12,0	5,0	73	165
Turism	40	67,1	42,3	367	183
Uppdragsverksamhet	110	144,6	15,6	636	125
varav industrihus	16	39,0	5,3	—	—
Övrigt	41	113,5	7,3	151	143
Summa	709	869,7	244,2	4 645	153

Beslut om regionalpolitiskt stöd fattas av länsstyrelser, utvecklingsfonder, statens industriverk eller regeringen. Länsstyrelser och utvecklingsfonder svarade under budgetåret 1988/89 liksom tidigare år för en stor andel av alla beslut, närmare 80 %. Länens andel av det totalt beviljade stödbeloppet uppgick till 456,8 milj. kr. eller 41 %. Budgetåret 1987/88 var beloppet och andelen betydligt lägre, 400,5 milj. kr. eller 31 %.

Av de olika stödformerna svarar lokaliseringsstödet liksom tidigare för den största andelen beslut på länsnivå, närmare 80 %. Beloppsmässigt har beviljat lokaliseringsbidrag ökat kraftigt eller med 65,5 milj. kr. till 286,7 milj. kr. Beloppet för lokaliseringsslån är i stort sett oförändrat. Antalet beslut om investeringsbidrag har minskat i jämförelse med budgetåret 1987/88. Beloppsmässigt har beviljat stöd i form av investeringsbidrag också minskat något från 30,8 till 26,2 milj. kr. Länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrlands och Kopparbergs län har beslutat om stöd i över 50 ärenden vardera.

Antal beslut om regionalpolitiskt utvecklingskapital har halverats i förhållande till tidigare år och uppgick till 16 st. Däremot ligger beviljat belopp på ungefär samma nivå, 6,3 milj.kr.

Antalet nyetablerade företag som erhållit stöd under budgetåret 1988/89 uppgick till 121. Ungefär vart sjätte företag som fick stöd var en nyetablering. Stödet till nyetablerade företag uppgick totalt till 155,9 milj. kr. Det motsvarar i genomsnitt 1,3 milj. kr. per nyetablerat företag.

I genomsnitt beräknas varje nyetablerat företag öka sin sysselsättning med sju personer. Övriga företag som beviljades stöd under budgetåret beräknar en genomsnittlig ökning av antalet anställda med sex personer.

En fördelning av stödet under budgetåret 1988/89 på företagsstorlek visar att 74% av företagen har mindre än 20 anställda. Andelen mindre företag har ökat successivt för att under de senaste fyra budgetåren uppgå till ca 75%.

Sysselsättningsstöd lämnas per kalenderår för ett år i taget under högst sju år. För att få stöd måste företagen öka sysselsättningen och bibehålla den nya sysselsättningsnivån under hela perioden. Stöd lämnas endast i stödområdena. Från och med 1988 kan inte nytt stöd beviljas i stödområden C.

Av följande sammanställning framgår beviljat sysselsättningsstöd för åren 1984–1988 fördelat på antalet arbetsställen, årsarbetskrafter och beviljat belopp.

År	1984	1985	1986	1987	1988 ¹
Antal arbetsställen	857	1 043	1 329	1 512	983
Antal årsarbetskrafter	6 934	7 769	9 164	10 803	6 380
Beviljat belopp (milj. kr.)	116,3	169,8	197,1	208,3	139,8

¹ Ytterligare beslut kommer att fattas för 1988.

Det beviljade sysselsättningsstödet har ökat kraftigt under de senaste budgetåren. Det visar att den goda konjunkturen även nått stödområdena och att många företag där kunnat öka antalet anställda. Som jag tidigare nämnt beräknas nettoeffekten av sysselsättningsstödet till ca 1200 arbetstillfällen under budgetåret 1988/89.

Sammanfattningsvis har det regionalpolitiska företagsstödet enligt min bedömning varit av stor betydelse under de senaste åren för möjligheterna att skapa nya arbetstillfällen i regionalpolitiskt utsatta orter och regioner. Genom dessa arbetstillfällen har också resurser i form av underutnyttjad arbetskraft och samhällelig infrastruktur kunnat tas till vara på ett sätt som inneburit ekonomisk vinning för hela landet.

Mitt förslag: Stöd i samband med investeringar i byggnader, maskiner m.m. skall fortsättningsvis kunna lämnas endast i form av lokaliseringsbidrag, vilket innebär att lokaliseringslån och investeringsbidrag avskaffas.

Lokaliseringsbidrag skall kunna lämnas i stödområdena 1 och 2, och undantagsvis även utanför dessa.

Den maximala andelen lokaliseringsbidrag bör uppgå till 35 % av en investering i stödområde 1 och 20 % i stödområde 2. Till lokaler för uthyrning och markberedning för torvproduktion skall den maximala andelen lokaliseringsbidrag vara 5 % lägre i resp. stödområde. I tillfälliga stödområden och i områden som tillfälligt inplacerats i högre stödområde skall lokaliseringsbidrag kunna lämnas med en maximal andel som fastställs av regeringen för varje särskilt fall, dock högst 35 %.

I undantagsfall skall högre lokaliseringsbidrag kunna lämnas, dock högst 50 %.

Stöd till teknikcentra skall fortsättningsvis kunna lämnas med medel från det nya anslaget för särskilda regionalpolitiska infrastrukturåtgärder som jag senare (avsnitt 9) kommer att föreslå.

Kommittén: Lokaliseringsbidrag till investeringar i byggnader och maskiner i befintliga företag bör enligt kommittén förbehållas Inlandet.

Lokaliseringsbidrag bör vidare enligt kommittén lämnas med 35 % av investeringskostnaden eller högst 400 000 kr. per beräknat nytt arbetstillfälle för befintliga företag. Någon prövning av stödbehovet i varje enskilt fall skall alltså inte ske i dessa fall. Om investeringen inte medför sysselsättningsökning bör lokaliseringsbidrag efter prövning kunna lämnas med högst 35 %.

För nyetablerade företag bör enligt kommittén lokaliseringsbidrag kunna lämnas med högst 50 % av investeringskostnaderna, oavsett hur många arbetstillfällen som beräknas tillkomma. Stöd till nyetableringar bör kunna lämnas i Inlandet, Bergslagen och Sydöstra Sverige.

Lokaliseringsbidrag för byggande av lokaler för uthyrning bör kunna lämnas i Inlandet med högst 25 %.

Investeringsbidraget behålls. Bidrag föreslås kunna lämnas med högst 15 % av utgifterna för investeringar upp till 20 milj. kr.

Lokaliseringslånen bör enligt kommittén, som en uppmaning till den ordinarie kreditmarknaden att medverka på ett bättre sätt än som hittills skett, ersättas med kreditgarantier.

Regionalpolitiskt stöd till företag för miljöinvesteringar bör enligt kommittén kunna lämnas till företag i enskilda fall.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna har olika erinringar mot kommitténs förslag. Endast några instanser, som länsstyrelsen i Kalmar län och Mönsterås kommun, uttrycker en generellt positiv syn på förslaget.

I likhet med SIND, som tillstyrker en förenkling av reglerna beträffande lokaliseringsbidragen, men som bestämt avstyrker differentiering av stödet mellan etablerade och nyetablerade företag, har många instanser olika detaljsynpunkter på förslaget. Positiva till den förenkling som en viss automatik innebär är bl. a. AMS, Svensk industriförening, Kalix kommun, Stiftelsen Industricentra och utvecklingsfonden i Norrbottens län.

Invändningen mot differentieringen mellan etablerade och nyetablerade företag är den allra vanligaste förekommande synpunkten. Ett mycket stort antal remissinstanser avstyrker denna differentiering. Ett vanligt skäl för detta är, som bl. a. Strömsunds kommun konstaterar, att stöd till en investering i ett befintligt företag ibland kan ha en större strategisk betydelse än stöd till ett nytt företag. Andra skäl som anförs är att föreslaget system lockar till för stora investeringar initialt och att det också medför risk för olika former av konstruerade fall av nyetableringar.

Några instanser som t. ex. länsstyrelsen i Västerbottens län, Övertorneå kommun och Tio-kommungruppen i Västerbottens län anser att det är olyckligt att sänka subventionsnivån. Länsstyrelsen i Västerbottens län och landstinget i Norrbottens län menar att inlandet inte heller är enhetligt. Därför behövs menar man en differentiering av stödnivåer.

Länsstyrelserna i Värmlands, Gävleborgs och Kopparbergs län samt Mora kommun avvisar ökad automatik och menar att det är ineffektivt och att behovet av stöd bör vara avgörande.

Ett relativt begränsat antal instanser har berört förslaget om bidrag till lokaler för uthyrning. Länsstyrelsen i Gävleborgs län tillstyrker förslaget om 25 % bidrag i Inlandet och menar att 20 % bidrag bör lämnas för övriga prioriterade områden. Också Sätters, Karlskoga och Nybro kommuner anser att området bör vidgas.

Länsstyrelsen i Västerbottens län, Jokkmokks och Malungs kommuner samt Inlandskommunerna (Berg, Ragunda, Sorsele, Storuman, Arjeplog och Arvidsjaur) anser att stöd till uthyrningslokaler skall lämnas i samma omfattning som när det gäller byggnadsinvesteringar i företagens egen regi. Gällivare kommun anser att stöd borde ges med 40 % i områden motsvarande nuvarande stödområde A. Såväl Pajala som Kalix kommuner förordar generösare stöd och befarar att en stödnivå om 25 % får förödande konsekvenser för inlandet. Länsstyrelsen i Norrbottens län avvisar sänkt stöd till lokaler för uthyrning.

Enligt gällande regler för lokaliseringsbidrag skrivs statens fordran successivt ner under en sjuårsperiod. SIND föreslår att nedskrivningsperioden begränsas till fem år.

Endast ett fåtal instanser har berört kommitténs förslag att ersätta lokaliseringsslånen med kreditgarantier. Landstingsförbundet tillstyrker att lokaliseringsslånen avskaffas. Däremot avstyrker bl. a. SIND, länsstyrelsen i Gävleborgs län, Bergslagsdelegationen, Svensk industriförening, utvecklingsfonden i Gävleborgs län att lokaliseringsslånen ersätts med garantier. Skäl som anförs är bl. a. att ett garantisystem innebär en krånglig och tidsödande administration i och med att staten måste ta ut en avgift på garantisumman av bankerna. Länsstyrelsen i Norrbottens län avstyrker

tills vidare införandet av kreditgarantier och pekar bl. a. på risken att bankerna regelmässigt kommer att kräva statliga garantier.

Länsstyrelsen i Uppsala län anser att det knappast är realistiskt att räkna med att enbart den ordinarie kreditmarknaden skall kunna tillgodose behovet av riskvilligt kapital. Någon form av lokaliseringsslån eller finansieringskapital bör finnas kvar.

Endast ett begränsat antal instanser har berört förslaget om att behålla investeringsbidraget. De uppfattningar som uttrycks ger en splittrad bild. Flera instanser uttrycker en positiv syn, exempelvis länsstyrelserna i Kronobergs, Göteborg och Bohus samt Västernorrlands län. Sundsvalls kommun och glesbygdsdelegationen är däremot tveksamma till förslaget. SIND samt länsstyrelserna i Gävleborgs och Kopparbergs län avstyrker att investeringsbidraget utanför stödområdet behålls som ett stödinstrument. Utvecklingsfonden i Kopparbergs län menar att investeringsbidraget ytterst sällan, om ens någon gång, avgör om en investering kommer till stånd eller ej.

Skälen för mitt förslag: De regionalpolitiska stöd som för närvarande kan lämnas i samband med investeringar i byggnader, maskiner m. m. är utformade som ekonomiska stimulansmedel som påverkar företagens kalkyler i ett inledningsskede.

Stöden lämnas efter en individuell prövning av de olika ärendena. Det sammanlagda stödet får härvid inte vara större än vad som behövs för att verksamheten i fråga skall komma till stånd.

Som *allmänna villkor för att erhålla regionalpolitiskt stöd* gäller bl. a.

- att stöd endast får lämnas till verksamheter som bedöms få tillfredsställande lönsamhet och ge de anställda en varaktig sysselsättning,
- att minst 40 % av det antal arbetsplatser som tillkommer till följd av stödet skall förbehållas vardera könet,
- att stöd får beviljas endast i den mån de anställda uppbär lön och andra anställningsförmåner som är minst likvärdiga med dem som gäller enligt tillämpligt kollektivavtal,
- att en stödmottagare skall ha auktoriserad eller godkänd revisor.

Dessa grundläggande utgångspunkter bör enligt min mening gälla även fortsättningsvis.

Beträffande den s. k. könskvoteringen har en utvärdering nyligen genomförts på uppdrag av bl. a. arbetsmarknadsdepartementet. Den visar bl. a. att kvoteringen bidragit till att kvinnornas arbetsmarknad breddats i de aktuella regionerna.

Mot bakgrund av bl. a. nämnda utvärdering bedömer jag att systemet med könskvotering har haft positiva effekter för att åstadkomma en ökad jämställdhet på arbetsmarknaden. Målsättningen att minst 40 % av de tillkommande arbetsplatserna skall förbehållas vardera könet har sålunda i det närmaste uppnåtts under senare år. Det är även av stor regionalpolitisk betydelse att könskvoteringen bidrar till att skapa fler arbetstillfällen för kvinnor och därmed underlättar för dem att stanna kvar på orter där ojämna könsfördelning skapar särskilda demografiska problem. Efter samråd med statsrådet Margot Wallström föreslår jag därför att könskvoteringen inom det regionalpolitiska stödet bibehålls i nuvarande omfattning.

Stödberättigad verksamhet. I princip gäller att alla typer av verksamheter som kan påverkas i fråga om lokalisering eller omfattning kan få stöd. Denna princip bör gälla även fortsättningsvis.

Sedan år 1985 gäller att lokaliseringsstöd kan lämnas till s. k. teknikcentra. Jag kommer senare (avsnitt 9) att föreslå att ett nytt anslag inrättas för särskilda regionalpolitiska infrastrukturåtgärder. Bl. a. eftersom samma lönsamhetskrav som för andra stödberättigade verksamheter inte kan ställas på teknikcentra anser jag det motiverat att fortsättningsvis i stället lämna stöd till detta ändamål från det nya infrastrukturanslaget.

Storleken på ett lokaliseringsbidrag. Stöd i samband med investeringar kan för närvarande lämnas i form av lokaliseringsstöd och investeringsbidrag. Lokaliseringsstöd består av lokaliseringsbidrag och lokaliseringslån.

Lokaliseringsbidrag kan lämnas för att täcka en del av de totala kostnaderna i samband med investeringar som gäller

- ny-, till- eller ombyggnad av byggnader eller anordnande av markanläggningar,
- maskiner eller inventarier med en beräknad avskrivningstid av mer än tre år, eller
- markberedning för torvproduktion, om det finns särskilda skäl.

Lokaliseringslån kan dessutom lämnas till kostnader för förvärv av mark, byggnader eller markanläggningar, för anskaffning av omsättningstillgångar, patent, licenser eller liknande eller för marknadsföring, produktutveckling eller liknande.

Storleken på ett lokaliseringsbidrag grundas på de totala kostnaderna, inklusive inkörningskostnader och liknande, i samband med en investering. Bidraget bestäms med hänsyn till antalet nya arbetstillfällen, investeringens storlek och inriktning samt angelägenheten från samhällssynpunkt att den genomförs. Bidraget får dock inte vara större än vad som behövs för att investeringen skall komma till stånd och det får vidare uppgå till högst följande procentandelar av den del av totalkostnaderna som avser byggnader, markanläggningar, maskiner och inventarier:

Stödområde A	50 %
Stödområde B	35 %
Stödområde C	20 %

För verksamheter i områden som regeringen beslutar tillfälligt skall komma i fråga för regionalpolitiskt stöd uppgår den högsta procentandelen lokaliseringsbidrag till 15 % eller 20 %.

Lokaliseringsbidrag till lokaler för uthyrning får lämnas högst med belopp som är tio procentenheter lägre än nyss nämnda procentsatser. För markberedning för torvproduktion kan bidrag lämnas med högst 25 % av totalkostnaderna i stödområde A och högst 10 % i stödområde B.

Om det finns synnerliga skäl kan regeringen medge att lokaliseringsbidrag lämnas med högst 70 % i hela landet.

Regionalpolitiska kommittén konstaterar att bidragsnivån i det regionalpolitiska stödet i samband med investeringar i byggnader och maskiner för närvarande är högre i Sverige än vad som tillåts inom EG för de rikare ländernas regionalpolitik. Där gäller som regel att högsta bidrags-

nivån får vara ca 35 %. Kommittén föreslår bl. a. därför att den maximala andelen lokaliseringsbidrag skall sänkas till 35 %. Kommittén anför som ytterligare motiv till att sänka bidragsprocenten att den ordinarie kreditmarknaden bör medverka på ett annat sätt än hittills. Vidare bör användningen av det regionalpolitiska stödet allmänt sett förskjutas till förmån för s. k. mjuka investeringar. Dessutom får företag i vissa områden, som tidigare inte haft sänkta socialavgifter, en förbättrad självfinansieringsförmåga om kommitténs förslag genomförs. De områden som kommittén avser härmed är Inlandet förutom Norrbottens län.

Jag ansluter mig i detta avseende till kommitténs förslag. Förutom de motiv som den anger vill jag peka på följande faktorer:

- Industrins lönsamhet och soliditet har starkt förbättrats under de senaste åren. Förbättringen gäller även företagen i stödområdet, som därför för närvarande har väsentligt större möjligheter än tidigare att genom egna finansiella insatser och via den reguljära kreditmarknaden finansiera sina investeringar.
- Riskkapitalförsörjningen inom de regionalpolitiskt prioriterade områdena har förbättrats under senare år. Utöver den ökade kreditvärdigheten i näringslivet kan man peka på att de prioriterade landsdelarna tillförts betydande kapital via regionala investmentbolag.

Jag återkommer senare (avsnitt 7.7) till min syn på bl. a. storleken och inriktningen av företagsstöd jämfört med de regler m. m. som tillämpas inom EFTA och EG.

Härtill kommer att jag strax avser att föreslå dels förbättringar i företagens möjligheter att få regionalpolitiskt stöd till immateriella investeringar, dels att sysselsättningsstödet skall höjas.

Jag vill i detta sammanhang också peka på att ett av de allmänna villkoren för stöd är, att sådant endast skall lämnas till verksamheter som bedöms få tillfredsställande lönsamhet och ge de anställda en varaktig sysselsättning. Avsikten är alltså att verksamheterna på sikt skall kunna drivas vidare utan fortsatt stöd. Kraven på avkastning från de investeringar som ges regionalpolitiskt stöd bör därför inte sättas alltför lågt. Dessutom får det inte råda någon tveksamhet om att ansvaret för ett projekt ligger hos företaget och övriga privata finansiärer.

Den maximala procentsatsen som jag förordat för lokaliseringsbidrag, 35 %, skall gälla i stödområde 1. I stödområde 2 föreslår jag att det maximala bidraget skall vara högst 20 %.

Lokaliseringsbidrag till lokaler för uthyrning kan för närvarande lämnas med en maximal procentsats som är tio procentenheter lägre än om bidrag lämnas till ett företag som bygger egna lokaler. Skälen härtill är bl. a. att det inte är en samhällelig uppgift att generellt tillhandahålla lokaler för företagen, varför de bör stimuleras att bygga egna lokaler. Företag som får hyra redan subventionerade lokaler får dessutom ofta ett högre totalt stöd genom att de även kan få lokaliseringsbidrag i samband med egna maskininvesteringar. Med hänsyn till den sänkning av de maximala bidragsprocentsatserna som jag nyss föreslagit anser jag dock att lokaliseringsbidrag till lokaler för uthyrning fortsättningsvis skall kunna lämnas med ett

belopp som är högst fem procentenheter lägre än vad som annars är maximalt i resp. stödområde.

Som en konsekvens av de sänkningar av den maximala bidragsprocenten i olika stödområden jag förordat bör också den högsta andelen lokaliseringsbidrag för markberedning för torvproduktion minskas. För enkelhetens skull föreslår jag att samma regler tillämpas som för lokaler för uthyrning, dvs. att lokaliseringsbidrag kan lämnas med ett belopp som är högst fem procentenheter lägre i resp. stödområde.

Jag har tidigare (avsnitt 4.5) förordat att regeringen fortsättningsvis i vissa fall skall kunna inplacera kommuner eller delar av kommuner i tillfälligt stödområde och tillfälligt inplacera sådana områden i högre stödområde. Den maximala andelen lokaliseringsbidrag bör vid tillämpning av denna metod bestämmas av regeringen i varje särskilt fall. Den får dock uppgå till högst 35 %.

Myndigheterna har utbildat en praxis att vid bestämmande av ett lokaliseringsbidrags storlek ta stor hänsyn till bidrag per nytt arbetstillfälle. Kommittén föreslår dels en viss automatik i stödgivningen till verksamheter som medför ökad sysselsättning, dels att normen om högsta bidrag per nytt arbetstillfälle inte skall tillämpas för nyetablerade företag.

Stödverksamheten måste bedrivas inom ramen för tillgängliga medel. Jag vill bl. a. med anledning härav betona att jag inte anser det lämpligt att lämna stöd utan prövning av hur stort stödet måste vara i varje enskilt fall för att en investering skall komma till stånd. Bidrag per nytt arbetstillfälle bör dock endast användas som en bland flera bedömningsfaktorer och bidragets storlek liksom hittills grundas på en avvägning mellan alla de faktorer jag tidigare nämnt.

I likhet med en majoritet av remissinstanserna är jag inte heller beredd att tillstyrka kommitténs förslag att stöd till nyetableringar skall kunna lämnas med högre belopp än till befintliga företag. Skäl som remissinstanserna anför, och som jag ansluter mig till, är bl. a. att en investering i ett befintligt företag kan ha en större strategisk betydelse, att ett sådant system kan bidra till för stora initialinvesteringar och risken för olika fall av konstruerade nyetableringar.

Kommittén föreslår även att regionalpolitiskt stöd till företag för miljöinvesteringar skall kunna lämnas i vissa fall. Man avser enstaka punktsatser i fall där ett företag är av avgörande betydelse för sysselsättningen på en ort och där de nödvändiga miljöinvesteringarna uppenbarligen kostar mer än företaget kan bära.

För egen del vill jag betona att det grundläggande motivet för lokaliseringssstödet är att skapa ny sysselsättning. Dessutom anser jag att kravet på lönsamhet för att stöd skall lämnas innebär att företagen normalt skall kunna genomföra ersättningsinvesteringar utan statligt stöd.

Enligt nuvarande regler kan dock lokaliseringssöd i undantagsfall lämnas även i samband med investeringar som inte leder till ökad sysselsättning. Regeringen bör liksom hittills närmare utforma bestämmelserna härom. Regeringen har i förordningen (1982:677) om regionalpolitiskt stöd föreskrivit att stöd, förutom när en investering beräknas leda till ökad sysselsättning, kan lämnas

- i samband med en väsentlig omläggning av verksamheten som är nödvändig för att bevara sysselsättning eller,
- om investeringen sker i ersättnings- och rationaliseringssyfte i en verksamhet som har väsentlig betydelse för sysselsättningen på orten, om verksamheten på sikt inte bedöms kunna fortsätta utan att investeringen kommer till stånd och denna inte kan genomföras utan att lokaliseringsstöd lämnas.

Jag anser att de bestämmelser som regeringen utformat när det gäller stöd i samband med investeringar som inte leder till ökad sysselsättning och som jag nyss redogjort för redan idag ger tillräckliga möjligheter till stöd i samband med sådana miljöinvesteringar som kommittén avser med sitt förslag.

SIND har föreslagit att *lokaliseringsbidragets nedskrivningsperiod* skall begränsas till fem år för att förstärka bidragets resultatpåverkande effekt under ett projekts inkörningsfas.

I samband med att lokaliseringsbidraget fick sin nuvarande utformning genom riksdagens beslut år 1982 upphävdes skyldigheten för stödmottagaren att skriva av värdet av de med stödet anskaffade tillgångarna i samma takt som bidraget intäktsförs. Syftet härmed är att företagen tidigare skall få ett positivt tillskott till resultatet. Detta uppnås genom att bidraget successivt kan intäktsföras eftersom det lämnas för att täcka de inkörnings- och merkostnader som uppstår i samband med investeringen. Dessa kostnader antas för närvarande i normalfallet fördela sig över en sjuårsperiod med resp. 30, 20, 10, 10, 10, 10, 10% av lokaliseringsbidraget per år från utbetalningstidpunkten. Om det av någon anledning är önskvärt att fördela bidraget på något annat sätt finns möjlighet att i undantagsfall medge en annorlunda tidsmässig fördelning av bidraget.

Vid bestämning av hur bidraget skulle fördela sig över tiden var avsikten således att uppnå balans mellan de inkörnings- och merkostnader som under en längre tidsperiod uppstår i samband med en investering i stödområdena och stödets resultatpåverkande effekt. Vid bestämning av periodens längd togs även hänsyn till vikten av att underlätta företagens långsiktiga överlevnad.

Jag har nyss föreslagit att de maximala procentsatserna för lokaliseringsbidrag skall sänkas. Med hänsyn härtill anser jag SIND:s förslag välgrundat och föreslår att lokaliseringsbidragets nedskrivningsperiod begränsas till fem år och att nedskrivningen sker successivt med resp. 30, 25, 20, 15 och 10% årligen. Liksom för närvarande bör det finnas möjlighet att i undantagsfall medge en annorlunda tidsmässig fördelning av nedskrivningen.

Avskaffande av lokaliseringsslån. Kommittén föreslår, som en uppmaning till den ordinarie kreditmarknaden att medverka på ett bättre sätt än hittills i finansieringen av stödprojekt, att lokaliseringsslånen skall ersättas med kreditgarantier.

Lokaliseringsslån kan för närvarande, tillsammans med lokaliseringsbidrag, lämnas med upp till 70% av det totala kapitalbehovet i samband med de åtgärder som skall finansieras. Lån får dock bara lämnas om upplåning inte bedöms kunna ske på den allmänna kreditmarknaden.

Lånen innehåller inte några subventioner utan räntan uppgår till diskonto plus 4,25 %. Lånens funktion är alltså främst att vara riskbärande utöver vad den allmänna kreditmarknaden förmår.

Under budgetåret 1988/89 utbetalades 234,0 milj. kr. i lokaliseringslån. I räntor och avbetalningar inbetalades 166,3 resp. 440,9 milj. kr. Utestående belopp vid låntagares konkurs var 32,7 milj. kr. och eftergivet belopp i samband med företagsrekonstruktioner uppgick till 29,5 milj. kr. Utestående fodringar på lokaliseringslån uppgick den 30 juni 1989 till 1 403,8 milj. kr.

Lokaliseringslånen andel av det beviljade regionalpolitiska stödet har sjunkit och har på senare år uppgått till drygt 20 %. Beloppet för utestående lokaliseringslån har också sjunkit kraftigt på senare år. Från över 3 miljarder kronor per den 30 juni 1986 till i dagsläget ca 1,4 miljarder kronor. Avregleringen av kreditmarknaden och den därmed sammanhängande ökade tillgången på riskvilligt kapital har haft stor betydelse i detta sammanhang.

Användningen av lokaliseringslån som regionalpolitiskt instrument varierar också avsevärt mellan olika beslutande myndigheter. Erfarenheterna i detta avseende är att ingående förhandlingar med banker och andra finansörer oftast medför att ett projekt kan genomföras utan att lokaliseringslån behöver lämnas. Jag har tidigare även framhållit att kraven på avkastning från de investeringar som får regionalpolitiskt stöd inte bör sättas för lågt. Tillräckligt med avkastningskrävande kapital bör därför i normalfallet kunna uppbrias.

Slutsatsen av dessa förhållanden är enligt min mening att lokaliseringslånen numera endast i undantagsfall är av avgörande betydelse för om ett projekt skall komma till stånd. Jag föreslår därför att lokaliseringslånen slopas.

Det är bara inom de allra sämst ställda områdena som de säkerheter företagen kan lämna i form av pantbrev i industrifastigheter kan vara av otillräckligt värde. För att lösa de finansieringsproblem som kan uppkomma i dessa undantagsfall är jag dock inte beredd att föreslå att ett nytt stöd i form av exempelvis kreditgarantier införs. Detta bl. a. eftersom jag anser det mycket angeläget att stödsystemet förenklas och antalet stödformer minskas.

Lokaliseringslånen är inte de enda statliga låneformer med ett högt risktagande som kan lämnas till presumtiva stödprojekt. Redan nu lämnar exempelvis de regionala utvecklingsfonderna i många fall kompletterande finansiering i samband med sådana investeringar.

Ett annat statligt organ som har riskvilligt kapital till sitt förfogande och som verkar i de områden där behovet av riskkapital är som störst är Stiftelsen Norrlandsfonden.

En tredje finansieringsmöjlighet är s. k. regionallån som tillhandahållas av Nordiska Investeringsbanken (NIB). Dessa lån kan av NIB för närvarande ställas till förfogande för Norrlandsfonden och sex utvecklingsfonder i skogslänen. Lånen är avsedda att användas inom stödområdena.

Jag kommer senare i dag att förelägga regeringen förslag om näringspolitisk proposition. I den kommer jag att närmare utveckla hur jag anser att

utvecklingsfondernas och Norrlandsfondens framtida finansieringsverksamheter skall bedrivas. Jag kommer därvid att bl. a. föreslå att de även i fortsättningen skall kunna bedriva sådan. Jag avser dessutom att föreslå att ett antal riskkapitalbolag bildas, i vilka bl. a. utvecklingsfonderna bör delta. Dessa riskkapitalbolag kommer enligt mitt förslag att tillföras avsevärda resurser som skall placeras som minoritetsposter i utvecklingsbara företag. Jag räknar med att dessa bolag på sikt kommer att bli viktiga instrument för riskkapitalförsörjningen också i regionalpolitiskt prioriterade regioner.

Till de angelägna projekt som trots dessa möjligheter inte kan komma till stånd föreslår jag att lokaliseringsbidrag i undantagsfall skall kunna lämnas med högre belopp än vad som är maximalt i respektive stödområde, dock högst 50 %.

Jag avser att uppmärksamt följa hur avskaffandet av lokaliseringslånen påverkar möjligheterna att få till stånd angelägna stödprojekt. Om konsekvenserna visar sig mycket negativa i detta avseende är jag beredd att överväga åtgärder som kan förbättra finansieringen av sådana projekt.

Avskaffande av investeringsbidrag. Investeringsbidrag får lämnas av länsstyrelserna utanför stödområdena i samband med investeringar i vissa stödberättigade verksamheter om de medverkar till att lösa inomregionala obalansproblem eller strukturproblem inom näringslivet och leder till ökad sysselsättning.

Ett investeringsbidrag får enligt gällande regler beviljas i samband med investeringar med ett högsta totalt kapitalbehov av 9 milj. kr. och det får uppgå till högst 15 % av den del av kostnaderna som avser byggnader, markanläggningar, maskiner och inventarier. I övrigt gäller för investeringsbidrag i stort sett samma regler som för lokaliseringsbidrag.

Kommittén föreslår att investeringsbidraget skall bibehållas och kunna lämnas vid investeringar med ett högsta kapitalbehov av 20 milj. kr.

Investeringsbidragen utnyttjas i liten omfattning. Under budgetåret 1988/89 beviljades totalt 26,2 milj. kr. i investeringsbidrag. Detta motsvarar knappt sex procent av den totala stödgivningen på regional nivå och drygt två procent av all stödgivning.

Jag har som viktiga utgångspunkter för mina förslag till förändringar av det regionalpolitiska företagsstödet bl. a. angett att det bör koncentreras till de geografiska områden som bedöms ha de svåraste problemen och att det bör förenklas. I likhet med flera remissinstanser bedömer jag också att investeringsbidraget ytterst sällan avgör om en investering kommer till stånd eller inte. Att regelmässigt lämna stöd utanför de fastlagda stödområdena kan också möta hinder i EFTA och EG-sammanhang.

Jag har tidigare (avsnitt 4.5) föreslagit ökade möjligheter att lämna stöd i kommuner eller delar av kommuner som inplacerats i tillfälliga stödområden. Liksom hittills bör också regeringen i undantagsfall kunna lämna regionalpolitiskt stöd även utanför stödområdena.

Senare (avsnitt 10) återkommer jag också till frågan om regionala utvecklingsinsatser i glesbygds- och landsbygdsområden, som i många fall berör de delar av landet där investeringsbidrag för närvarande kan lämnas.

Med dessa motiv föreslår jag att investeringsbidragen avskaffas.

Mitt förslag: Stöd till immateriella investeringar skall inom stödområdena kunna lämnas genom en ny stödform, utvecklingsbidrag, som ersätter bl. a. offertstöd och regionalpolitiskt utvecklingskapital.

Den maximala andelen utvecklingsbidrag skall uppgå till 50 % av en investering och högsta belopp för ett projekt till 500 000 kr.

I undantagsfall skall utvecklingsbidrag kunna lämnas med högre belopp, utan direkt samband med immateriella investeringar och utanför stödområdena.

Kommittén: Kommittén föreslår att en ny stödform för företagsutveckling införs. Stödet bör vara tillgängligt i Inlandet, Bergslagen och Sydöstra Sverige. Högsta bidrag vid stöd till "mjuka investeringar" bör vara 50 %. Stöd i varje enskilt ärende, där beslut fattas av länsstyrelsen, får uppgå till högst 500 000 kr. Stödet bör kunna lämnas utan koppling till nyskapade arbetstillfällen. Offertstödet och regionalt utvecklingskapital ersätts med denna nya stödform.

Mindre industriföretag i Inlandet, Bergslagen och Sydöstra Sverige föreslås få tillgång till en "konsultcheck" för att underlätta och öka utnyttjandet av utomstående expertis.

Kommittén anser vidare att det skall finnas möjlighet till lokaliseringssöd för uppgradering av överföringskapacitet i datanätet.

Stöd bör enligt kommittén också kunna lämnas till företag i de prioriterade landsdelarna som vill bearbeta marknaden i Stockholm.

Remissinstanserna: Ett stort antal remissinstanser bl. a. SIND, länsstyrelserna i Kalmar, Örebro, Västmanlands, Jämtlands, Gävleborgs och Västerbottens län, landstingen i Norrbottens och Västernorrlands län, AMS, Inlandskommunerna (Berg, Ragunda, Sorsele, Storuman, Arjeplog och Arvidsjaur), Tio-kommungruppen i Västerbottens län, Bergslagsdelegationen, Glesbygdsdelegationen, Sveriges turistråd, TCO, Hagfors, Bräcke, Strömsunds och Bodens kommuner och Svensk industriförning är positiva till förslaget om ett särskilt stöd till "mjuka investeringar".

SIND anser att stödet inte skall lämnas enbart som bidrag utan att det exempelvis skall kunna utformas som lån med villkorlig återbetalningsskyldighet. Även utvecklingsfonden i Västmanlands län förordar villkorat återbetalningskrav för att skapa incitament till ansvarsfullhet och affärsmässighet i stödgivningen.

Länsstyrelsen i Jämtlands län anser att gränsen 500 000 kr. är en onödig restriktion i ljuset av kommitténs syn på decentralisering. Länsstyrelsen i Västerbottens län anser att beloppsgränsen bör höjas till 1 milj. kr.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser att de föreslagna stödbestämmelserna är ett exempel på en reglering på den regionala nivån som är omotiverad.

Flertalet av de remissinstanser som berör förslaget om konsultcheck är positiva och tillstyrker detta. Bland dessa kan nämnas SIND, länsstyrelser-

na i Blekinge, Uppsala, Jämtlands och Västerbottens län och landstinget i Västernorrlands län. Enligt SIND finns dock risk för sammanblandning mellan stödet till "mjuka" investeringar och konsultstödet. Länsstyrelsen i Gävleborgs län anser att stödet bör samordnas med stödet till "mjuka" investeringar.

Sveriges turistråd liksom länsstyrelsen i Värmlands län anser att stödet även bör omfatta företag i turistbranschen. Länsstyrelsen i Västmanlands län anser att stödformen också bör komma i fråga för företag inom de areella näringarna eventuellt inom ramen för glesbygdssstödet. Lantbruksstyrelsen har också synpunkter på målgruppen och menar att även näringsverksamhet på landsbygden bör omfattas inom ramen för glesbygdssstöd.

Utvecklingsfonden i Västerbottens län liksom länsstyrelserna i Norrbottens och Jämtlands län anser att kommitténs förslag i princip inte innebär något nytt. Konsultcheckar erbjuds redan nu småföretag genom SIND och utvecklingsfondens försorg. Kommitténs resonemang tyder enligt utvecklingsfondens mening på bristande kunskap om de "fältmässiga" förhållandena.

Landstinget i Norrbottens län liksom utvecklingsfonden i länet och Piteå kommun är tveksamma eller negativa till förslaget när det är alternativ till utvecklingsfondens finansieringsmöjligheter. Utvecklingsfonden i Norrbottens län anser att man istället bör förstärka utvecklingsfonden.

Skälen för mitt förslag: Det regionalpolitiska stödet var till en början starkt inriktat på att lämna stöd till företagens investeringar i byggnader och maskiner. I takt med att andra typer av s. k. mjuka investeringar blivit allt viktigare för företagens utveckling har stödet successivt anpassats till de nya förutsättningarna. Med "mjuka", eller mer korrekt uttryckt — immateriella — investeringar avses åtgärder för produktutveckling, marknadsföring, utbildning m. m.

För närvarande kan stöd till immateriella investeringar lämnas i form av lokaliseringslån, offertstöd och regionalpolitiskt utvecklingskapital.

Att låna till denna typ av investeringar är riskfyllt. Lokaliseringslånen har därför endast haft marginell betydelse i detta sammanhang. Jag har dessutom nyss föreslagit att de skall avskaffas.

Offertstödet, som kan användas när andra stödformer inte är tillämpliga, är främst avsett just för framtidsinriktade åtgärder i form av immateriella investeringar. Det har även kommit att få stor betydelse för möjligheterna att lämna stöd till företag inom den privata tjänste- och servicesektorn och därmed för möjligheterna till avlänkning av expansion inom sådana företag från Stockholmsregionen. Offertstödet har dock använts främst för stora stödärenden och beslut har fattats på central nivå.

År 1985 infördes en möjlighet för länsstyrelserna att överföra medel från anslaget för regionala utvecklingsinsatser till den regionala utvecklingsfonden i länet för att användas som regionalpolitiskt utvecklingskapital. Detta stöd kan lämnas i form av lån eller bidrag för att delfinansiera avgränsade projekt i företagen i form av exempelvis produktutvecklings- och marknadsföringsåtgärder. Om projektet i fråga misslyckas behöver medlen i regel inte betalas tillbaka. Å andra sidan bör utvecklingsfonden om projektet lyckas kunna få tillbaka ett större belopp än det som satsats. Utveck-

lingskapital lämnas således ofta med krav på royalty för att fonden skall få del av de framtida intäkterna av projektet.

Det regionalpolitiska utvecklingskapitalet har inte kommit att användas i den utsträckning som förutsågs. Årligen har i genomsnitt ca 25 företag erhållit stöd med sammanlagt knappt 10 milj. kr. Den främsta anledningen härtill är enligt den regionalpolitiska kommitténs bedömning att den idé om gemensamt risktagande och vinstdelning som präglar denna stödform är olämplig för den regionalpolitiskt motiverade kapitalförsörjningen. Kommittén föreslår därför att en ny stödform för företagsutveckling införs. Högsta bidragsandel för den nya stödformen bör enligt kommittén vara 50 %, stödet i varje enskilt ärende uppgå till högst 500 000 kr. och någon direkt koppling till nyskapade arbetstillfällen bör inte finnas.

Jag delar kommitténs ståndpunkt såtillvida att det fortsättningsvis bör vara möjligt att även på regional nivå och inom stödområdena lämna stöd till immateriella investeringar i företag som rent bidrag. Storleken och villkoren i övrigt bör även vara de som kommittén föreslår. I vissa fall kan det dock vara lämpligt att staten kan tillgodogöra sig avkastningen på lyckade projekt. Jag återkommer strax till denna fråga.

Jag föreslår att den nya stödformen benämns utvecklingsbidrag och att de nuvarande stödformerna offertstöd och regionalpolitiskt utvecklingskapital upphör. De närmare villkoren för stödet bör utformas av regeringen. En viktig utgångspunkt bör enligt min mening härvid vara att det inte skall vara någon typ av driftsstöd, utan i princip endast lämnas i samband med immateriella investeringar eller andra typer av klart avgränsade projekt i företaget.

Även om någon direkt koppling till nya arbetstillfällen sålunda inte bör finnas bör dock bedömningen av huruvida bidrag skall lämnas ske mot bakgrund av att syftet med de regionalpolitiska företagsstöden är att skapa nya arbetstillfällen, för såväl kvinnor som män.

I vissa fall, när beslut skall fattas av statens industriverk eller regeringen, bör utvecklingsbidrag kunna lämnas med högre belopp, utanför stödområdena och utan direkt samband med investeringar. Det bör t. ex. vara möjligt att även fortsättningsvis lämna bidrag i samband med etableringar av privata företag inom tjänste- och servicesektorn i de av mig tidigare (avsnitt 4.3) angivna stödjepunkterna i anslutning till stödområdet.

Som jag nyss framhållit kan det enligt min mening i vissa fall vara lämpligt att staten kan tillgodogöra sig avkastningen på lyckade projekt. Detta tillämpas t. ex. för närvarande för regionalpolitiskt utvecklingskapital och vid lån till privata regionala investmentbolag. Denna princip bör även kunna tillämpas för exempelvis större utvecklingsbidrag. Som en försöksverksamhet föreslår jag därför att det belopp som i sådant fall återbetalas till myndigheten får behållas av denna och utnyttjas för nya utvecklingsbidrag. De närmare villkoren härför bör utformas av regeringen.

Kommittén föreslår också att mindre industriföretag skall få tillgång till en "konsultcheck" för att underlätta och öka utnyttjandet av utomstående expertis. Kommittén menar att den tid under vilken de nuvarande

konsultinsatserna subventioneras, dvs. de första 3–5 dagarna, bör kunna utsträckas till 15 dagar.

Stöd till konsultinsatser finns redan inom flera delar av småföretagspolitiken. Sålunda har de regionala utvecklingsfonderna möjlighet att erbjuda subventionerade konsultinsatser inom ramen för sin företagsservice. Länsstyrelserna har också redan möjlighet att överföra medel från sitt anslag för regionala utvecklingsinsatser till utvecklingsfonderna för att användas till företagsserviceåtgärder.

För min del anser jag att i den mån nuvarande möjligheter till konsultstöd inte är tillräckliga så bör det nya utvecklingsbidraget kunna användas för detta ändamål.

Ett annat ändamål som statens industriverk och kommittén tagit upp som angeläget är att kunna lämna stöd till förstudier till stödprojekt. Exempelvis bör planerade nya företag kunna få stöd för testning av produktidéer, undersökning av marknadens storlek och liknande förberedande insatser i syfte att förädla affärsidén.

Enligt min mening bör, i den mån nuvarande möjligheter till konsultstöd inte är tillräckliga det nya utvecklingsbidraget kunna användas även till nämnda ändamål.

Kommittén föreslår också att det skall finnas möjligheter till lokaliseringstöd för uppgradering av överföringskapacitet i datanätet. Den anser att en grundservice som inryms i abonnemangskostnaden och automatiskt följer den tekniska utvecklingen bör ställas till företagens förfogande i hela landet. För mer avancerad dataöverföring bör lokaliseringstöd eller företagsstöd i annan form kunna lämnas efter särskild prövning. Inte minst är detta enligt kommittén viktigt i samband med försök att flytta verksamheter från bl. a. Stockholm.

För egen del anser jag, att om övriga villkor för regionalpolitiskt stöd är uppfyllda, bör det vara möjligt att lämna stöd till de olika former av investeringar som kan vara nödvändiga i företaget till nämnda ändamål i form av lokaliserings- eller utvecklingsbidrag.

Kommittén föreslår även att stöd bör kunna lämnas till företag i de prioriterade landsdelarna som vill bearbeta marknaden i Stockholm. Förslaget syftar främst till att göra det lättare för tjänsteföretag att bearbeta den växande marknaden i Stockholmsområdet. Kommittén påpekar att dess förslag till ny stödform för immateriella investeringar rymmer möjligheter här till.

Eftersom jag nyss föreslagit att utvecklingsbidrag skall kunna lämnas till bl. a. dessa ändamål är kommitténs förslag i detta avseende tillgodosett.

Jag återkommer senare (avsnitt 10.2) till frågan om möjligheterna att lämna stöd till immateriella investeringar inom glesbygdsstödet.

Mitt förslag: Sysselsättningsbidrag skall fortsättningsvis kunna lämnas till företag i stödområdena 1 och 2. Det skall uppgå till sammanlagt 200 000 kr. resp. 120 000 kr. under fem år per ny årsarbetskraft i stödområde 1 resp. 2.

Kommittén: Stöd till privata tjänsteföretag bör enligt kommittén vara tillgängligt i Inlandet, Bergslagen och Sydöstra Sverige samt för företag i de prioriterade mellanstäderna. Av de nuvarande regionalpolitiska stöden har sysselsättningsstödet bäst förutsättningar att anpassas till tjänsteföretagens behov.

Sysselsättningsstödet bör enligt kommittén förändras så att det totalt sett uppgår till 150 000 kr. för varje nyanställd. Tidsprofilen bör förändras så att 2/3 av sysselsättningsstödet utbetalas vid anställningens början och 1/3 efter ett år, mot att bankgaranti eller motsvarande ställs för 50% av utbetalt belopp.

Sysselsättningsstöd föreslås av kommittén kunna lämnas till industri-service, partihandel, uppdragsverksamhet och till turistföretag.

Remissinstanserna: Förslaget om stöd till privata tjänsteföretag möter många positiva reaktioner. Det är ett angeläget tillskott av stöd enligt länsstyrelsen i Kalmar län. Bland övriga positiva instanser kan nämnas länsstyrelserna i Blekinge, Gävleborgs, Uppsala och Kopparbergs län, Faluns, Hagfors, Filipstads och Mönsterås kommuner samt Bergslagsdelegationen.

Samtidigt som många instanser tycker att det är bra att prioriterade mellanstäder kan stärkas gentemot Stockholm finns en mycket stor oro för att en satsning på prioriterade mellanstäder skall utarma omkringliggande kommuner. Därför avstyrks stöd till företag i de prioriterade mellanstäderna av bl. a. Gällivare kommun, Tio-kommungruppen i Västerbottens län, Trollhättans, Pajala, Älvdalens, Malungs och Lindesbergs kommuner.

Kommunförbundet, länsstyrelsen i Kronobergs län, kommunerna i västra Värmland och norra Dalsland (Bengtsfors, Arvika, Dals-Ed, Eda, Sunne, Säffle, Åmål och Årjäng) framför liknande synpunkter och utgår ifrån att det stöd som föreslås till den privata tjänstesektorn avser avlänkning från överhettade regioner och hanteras så att en inomregional konkurrens om tjänsteföretagen inte uppstår.

SIND avstyrker förslaget om ett särskilt sysselsättningsstöd till tjänstesektorn. Verket avstyrker också bestämt förslaget att utforma stödet som ett förskottsbetalt bidrag mot bankgaranti och anser att det även fortsättningsvis bör lämnas till alla företag i stödområdena A och B som bedriver stödberättigad verksamhet och som ökar sysselsättningen. Stödet har enligt SIND visat sig vara ett enkelt och verkningsfullt instrument att premiera expanderande företag. Även med hänsyn till kommitténs förslag att reducera nivåerna för lokaliseringsbidrag finns enligt verket behov av sysselsättningsstöd i stödområde A och B. Även landstinget i Västernorrlands län, AMS, utvecklingsfonderna i Kopparbergs och Västerbottens län

m. fl. anser att målgruppen inte skall begränsas till enbart tjänsteföretag, utan att även varuproducerande företag bör få komma i fråga.

Länsstyrelsen i Norrbottens län föreslår en reformering av sysselsättningsstödet. Den tekniska lösning som utredningen valt underkänns.

Länsstyrelsen i Jämtlands län menar att det nya stödet till tjänsteföretag förefaller onödigt krångligt och osmidigt. Det föreslagna stödet riskerar enligt länsstyrelsen att medföra eljest omotiverade avknoppningar eller ständiga och svårkontrollerade nyetableringar av tjänsteföretag med rundgång av personal. Stödet kan även få oönskade effekter ur konkurrenssynpunkt. Om ett sysselsättningsstöd väljs för att subventionera tjänsteföretagsetableringar bör stödet ha en högre grad av automatik än det föreslagna.

Skälen för mitt förslag: Sysselsättningsstödet är avsett att täcka allmänna inkörningskostnader i företag som nystartar eller utvidgar sin verksamhet.

Sysselsättningsstöd lämnas för närvarande inom stödområdena A och B till all verksamhet som är stödberättigad utom till lokaler för uthyrning, teknikcentra och investmentbolag.

För stödet gäller bl. a. villkoret att minst 40% av de nytillkomna arbetstillfällena skall avse vartdera könet.

Sysselsättningsstöd lämnas för närvarande med sammanlagt 180 000 kr. per ny årsarbetskraft i stödområde A och med 110 000 kr. i stödområde B. Som framgått av den redogörelse för utfallet av stödverksamheten som jag tidigare lämnat så har beviljat sysselsättningsstöd ökat kraftigt under de senaste budgetåren. Det avspeglar enligt min mening att den goda konjunkturen nu även nått stödområdena så att många företag kunnat öka antalet anställda. Till detta har naturligtvis också den regionalpolitiska stödverksamheten bidragit.

Kommittén föreslår att nyetablerade företag och företag som ökar sin sysselsättning, på olika sätt skall ges goda förutsättningar för detta.

Den föreslår också att verksamheter inom den privata tjänste- och servicesektorn skall underlättas genom att sysselsättningsstöd fortfarande skall kunna lämnas, även om villkoren föreslås bli något förändrade.

Jag bedömer det inte möjligt att helt följa kommitténs förslag när det gäller det framtida stödet till dessa typer av företag.

I likhet med kommittén anser jag det dock viktigt att lämna en särskild stimulans till företag som nyetableras och som ökar sin sysselsättning och därigenom något kompensera för de inkörningskostnader detta medför. Jag delar också den bedömning som flera av remissinstanserna gör att stödet inte bör begränsas till tjänsteföretag. Sysselsättningsstödet bör därför behållas som stödform för alla de verksamheter som nu är stödberättigade och den geografiska omfattningen bör vara stödområde 1 och 2.

För att få en enhetlig benämning på de olika regionalpolitiska företagsstöden föreslår jag att stödet fortsättningsvis kallas sysselsättningsbidrag.

Jag föreslår också att sysselsättningsbidraget höjs till sammanlagt 200 000 kr. i stödområde 1 och 120 000 kr. i stödområde 2.

I likhet med statens industriverk föreslår jag att bidraget fortsättningsvis fördelas på fem år i bägge stödområdena.

Jag föreslår därför att sysselsättningsbidrag från och med kalenderåret

	Stödområde 1	Stödområde 2
Förstaårsstöd	60 000 kr.	40 000 kr.
Fortsatt stöd för		
andra året	50 000	30 000
tredje året	40 000	25 000
fjärde året	30 000	15 000
femte året	20 000	10 000
Sammanlagt	200 000 kr.	120 000 kr.

I detta sammanhang vill jag också erinra om det flyttningsstöd som kan lämnas till arbetstagare med kvalificerad yrkesutbildning som får anställning vid företag som bedriver stödberättigad verksamhet inom stödområdet. Stödet utgörs bl. a. av starthjälp som uppgår till 9 000 kr. för ensamstående och till 20 000 kr. för flerpersonershushåll.

7.2.1.5 Handläggningsordning m. m.

Mitt förslag: Länsstyrelsens beslutanderätt i ärenden om lokaliseringsbidrag skall ökas till att omfatta investeringar med ett beräknat totalt kapitalbehov av högst 15 milj. kr.

Beslut av statens industriverk i fråga om regionalpolitiskt företagsstöd skall inte kunna överklagas hos regeringen.

Min bedömning: Ärenden om lokaliserings-, utvecklings- och selsättningsbidrag bör på regional nivå i fortsättningen handläggas av ett organ, länsstyrelsen.

Förbättrade former för och möjligheter till uppföljning och utvärdering av uppnådda resultat bör införas inom det regionalpolitiska företagsstödet.

Kommittén: Kommittén anser att den regionala och lokala beslutskompetensen bör förstärkas genom decentralisering av beslut, att kommunerna bör ha en större roll i näringspolitiken och att länsstyrelserna bör vara huvudansvariga för de statliga regionalpolitiska insatserna i länen.

Uppföljning och utvärdering av de regionalpolitiska insatserna bör enligt kommittén få större betydelse.

Uppföljningen av nyetablerade företag bör förstärkas så att det finns en kontakt mellan stödgivande organ och företaget även efter det att stöd beviljats.

Statens industriverk bör enligt kommittén delvis få en annan roll än tidigare med tyngdpunkten mer lagd på uppföljning och utvärdering av nationellt fastlagda mål än på stödhantering. Vidare föreslås SIND ha ett ansvar för kompetensutveckling.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna delar kommitténs åsikt att länsstyrelserna skall ha huvudansvaret för regionalpolitiken i länet. Några, exempelvis landstingen i Älvsborgs och Västmanlands län tycker dock att utvecklingsfonderna skall sköta allt företagsstöd.

Flera remissinstanser t.ex. länsstyrelserna i Älvsborgs, Västernorrlands och Jämtlands län anser att länsstyrelsernas beslutsramar behöver utökas. SIND ställer sig bakom en allmän utökning av den regionala beslutskraften men avstyrker en höjning av länsstyrelsernas beslutskompetens i nya lokaliseringstödsärenden. LO anser att beslutsgränsen kan behöva höjas med hänsyn till inflationen. Söderhamns kommun föreslår att länsstyrelserna skall kunna fatta beslut över gällande procentsatser när så behövs och även fatta beslut som inte innebär någon sysselsättningseffekt. Länsstyrelsen i Blekinge län anser att det är angeläget att länsstyrelserna ges det fulla ansvaret för hantering av det regionalpolitiska stödet och föreslår att SIND:s uppgift begränsas till att svara för råd och anvisningar.

AMS tillstyrker i sitt yttrande att hanteringen av sysselsättningsstödet överförs till länsstyrelserna.

SIND påpekar i olika sammanhang vikten av att uppföljningen och utvärderingen av de regionalpolitiska stöden förbättras.

Skälen för mitt förslag och min bedömning: Regeringen beslutar om handläggnings- och beslutsordningen för det regionalpolitiska stödet. Några bestämmelser har dock sådan principiell betydelse att riksdagen bör ta ställning till dessa. Det gäller dels storleken på en investering i samband med vilken beslut om stöd skall fattas på regional nivå, dels frågan om ifall de beslut som fattas av statens industriverk skall kunna överklagas till regeringen.

Följande beslutsordning gäller för närvarande.

Stödform	Regeringen	SIND	Länsstyrelsen	Länsarbetsnämnden	Utvecklingsfonden
Lokaliseringsstöd	×	×	×	—	—
Offertstöd	×	×	—	—	—
Investeringsbidrag	—	—	×	—	—
Regionalpolitiskt utvecklingskapital	—	—	—	—	×
Sysselsättningsstöd	—	×	—	×	—

Vid beredningen av alla ärenden i vilka företagsekonomiska bedömningar är viktiga deltar i regel utvecklingsfonden. Fonden har även ansvaret för den rutinmässiga uppföljningen av ärendena. Länsarbetsnämnden deltar i beredningen och uppföljningen av sysselsättningsaspekterna och könskvoteringsbestämmelserna.

Jag har tidigare i detta kapitel föreslagit att regionalpolitiskt företagsstöd fortsättningsvis endast skall lämnas i form av lokaliserings-, utvecklings- och sysselsättningsbidrag. Härtill kommer nedsättning av vissa företags socialavgifter inom stödområde I till vilket jag återkommer inom kort (avsnitt 7.2.2.). Mina förslag innebär en betydande förenkling av stödgivningen.

Ett ytterligare sätt att förenkla stödgivningen är enligt min mening att

samla beslutsfattandet på regional nivå hos *ett* organ. I likhet med kommittén föreslår jag därför att länsstyrelsen får denna uppgift. Det innebär att länsstyrelsen fortsättningsvis beslutar om såväl lokaliserings- som utvecklings- och sysselsättningsbidrag. Länsstyrelsens roll bör också förstärkas och ansvarsfördelningen i länet ytterligare klargöras genom att länsstyrelsen i fortsättningen tilldelas hela ansvaret för beredning och uppföljning av stödärendena på regional nivå. Den senare uppgiften är idag de regionala utvecklingsfonderna och länsarbetsnämnderna ålagda att fullgöra. Jag räknar med att utvecklingsfonderna och länsarbetsnämnderna även framlades kommer att anlitas av länsstyrelsen för uppgifter inom det regionalpolitiska företagsstödet.

Även fortsättningsvis är det dock från olika synpunkter motiverat att beslut i undantagsfall fattas på central nivå, i första hand av statens industriverk och i vissa fall av regeringen. Jag avser att senare återkomma till regeringen med förslag om hur handläggnings- och beslutsordningen mer i detalj skall utformas.

I ett avseende har riksdagen dock vid olika tillfällen tagit ställning till handläggnings- och beslutsordningen. Det gäller storleken på en investering i samband med vilken beslut om lokaliseringsbidrag skall kunna fattas av länsstyrelsen. Detta belopp har även betydelse för fördelningen av medel mellan länsstyrelsen och centrala organ.

De senaste åren har präglats av en starkt ökad decentralisering av beslutsfattandet inom regionalpolitiken. Länsstyrelserna har successivt tillförts kraftigt ökade resurser för regionala utvecklingsinsatser och det högsta beloppet för storleken på en investering till vilka länsstyrelsen beslutar om stöd har successivt höjts. Senast år 1988 höjdes beloppet till 12 milj. kr. I likhet med flera av remissinstanserna anser jag att beloppet bör höjas ytterligare med hänsyn till inflationen och till att en ytterligare decentralisering bör ske. Jag föreslår därför att länsstyrelserna fortsättningsvis får besluta om lokaliseringsbidrag i samband med investeringar med ett totalt kapitalbehov av högst 15 milj. kr.

Jag övergår nu till att behandla frågan om rätten att hos regeringen överklaga de beslut som statens industriverk fattar i frågor om regionalpolitiskt stöd. Denna fråga behandlades senast av riksdagen i samband med regeringens proposition 1982/83:113 om Verksamheten vid statens industriverk m. m. (NU 39, rskr. 376). Riksdagen anmodade då regeringen att närmare överväga hur överklaganderätten mera långsiktigt bör utformas.

Att delegera regeringsärenden har länge varit ett viktigt sätt att rationalisera verksamheten hos regeringen och anpassa den till tidens krav och människors behov.

År 1984 fastställde vidare riksdagen riktlinjer för en systematisk översyn av reglerna om rätt att överklaga ärenden till regeringen. De innebär att regeringen skall befrias från sådana ärenden som inte kräver ett ställningstagande från regeringen som politiskt organ.

Regeringen avgör om ett ärende skall kunna överklagas eller inte. I frågor om regionalpolitiskt företagsstöd gäller för närvarande att beslut av länsarbetsnämnden i fråga om sysselsättningsstöd får överklagas hos sta-

tens industriverk, medan beslut av länsstyrelsen i fråga om lokaliseringsstöd eller investeringsbidrag inte får överklagas. Sistnämnda bestämmelse beror bl. a. på att de regionalpolitiska insatsernas omfattning på regional nivå styrs av tillgången på medel och att länsstyrelsen bör ha ett eget ansvar för medlens användning. Beslut av statens industriverk får överklagas hos regeringen.

Huvudsyftet med överklaganderätt är att tillgodose enskildas rättskydd. De starkaste skälen mot att begränsa överklaganderätten finns därför i fråga om sådana beslut som ingriper i enskildas rätt. De flesta stöd som lämnas till näringslivet i regionalpolitiskt syfte utgörs av förmåner som kan men inte behöver lämnas, även om formella förutsättningar finns. Rättsskyddsaspekten får i sådana fall inte samma betydelse som när en ovillkorlig rätt finns.

Min strävan är att regeringen i än högre grad än tidigare endast skall besluta i enskilda stödärenden som har principiell vikt eller är av stor betydelse. Häri inkluderar jag eventuella stöd utanför stödområdena. Jag avser därför att återkomma med förslag till regeringen som innebär att ytterligare ärenden kan beslutas av statens industriverk i stället för av regeringen och att rätten att överklaga industriverkets beslut upphör. Eftersom riksdagen tidigare behandlat denna fråga bör riksdagens godkännande inhämtas.

Jag behandlar slutligen i detta avsnitt frågan om uppföljning och utvärdering av det regionalpolitiska företagsstödet.

Regeringen har i 1989 års kompletteringsproposition redogjort för de former för mål- och resultatorienterad styrning som successivt skall införas i den statliga verksamheten. Denna form av styrning bygger i stor utsträckning på förbättrade former för uppföljning och utvärdering av uppnådda resultat. Inte minst inom regionalpolitiken är det, särskilt med tanke på den successiva decentralisering av verksamheten som skett, av stor vikt att uppföljningen och utvärderingen förbättras.

Den regionalpolitiska kommittén har kartlagt hur de personella resurserna för regionalpolitiken används hos länsstyrelserna. Resultatet är att mindre än 3 % av de resurser som avsätts för regionalpolitiska arbetsuppgifter används för uppföljning och utvärdering.

Jag finner detta förhållande otillfredsställande. Jag avser därför återkomma till regeringen med förslag om hur uppföljnings- och utvärderingsverksamheten bör förbättras. När det gäller det regionalpolitiska företagsstödet bör enligt min mening i första hand länsstyrelserna svara för uppföljningen och statens industriverk för utvärderingen.

Mitt förslag: Systemet med nedsatta socialavgifter som stöd till näringslivet bibehålls. Den geografiska omfattningen utökas till hela stödområde 1. De verksamheter som är berättigade till nedsatta avgifter minskas med vissa basindustrier och utökas med restaurangverksamhet som bedrivs i kombination med turistverksamhet.

Nedsättningen skall i stödområde 1 uppgå till tio procentenheter och gälla under en tioårsperiod från lagens ikraftträdande. I de delar av Norrbottens län som inte ingår i stödområde 1 skall nedsättningen uppgå till fem procentenheter och gälla under en femårsperiod.

Det särskilda bidraget med 10000 kr. under tre år till kostnaden för arbetsgivaravgifterna, som nu lämnas till vissa arbetsgivare i Norrbottens län, vilka redovisar en nettoökning av sysselsättningen, liksom till vissa försäkrade som etablerar verksamhet i länet, avvecklas.

Förändringarna genomförs den 1 januari 1991. I de områden som för närvarande inte omfattas av nedsättningen skall denna ökas successivt.

Den totala befrielse från arbetsgivaravgifter och allmän löneavgift som gäller i Svappavaara samhälle till och med år 1993 ersätts därefter med nedsättning i enlighet med de regler som nu föreslås för stödområde 1.

Kommittén: Kommittén anser att sänkta socialavgifter bör bibehållas som stödform och förbehållas Inlandet, där företagen på grund av gleshet, avstånd m.m. har ett varaktigt högre kostnadsläge än på andra håll i landet. Nedsättningen bör omfatta de näringsgrenar som nu har nedsatta socialavgifter med det tillägget att också blandad verksamhet bör vara nedsättningsberättigad när den har betydelse ur turistisk synpunkt.

Nedsättningen skall vara tio procentenheter och gälla för en sexårsperiod räknat från år 1991.

Nedsättningen i de kommuner i Norrbottens län som nu tillhör stödområde C, dvs. Boden, Luleå och Piteå föreslås upphöra efter en övergångsperiod på tre år.

Kommittén har inget förslag beträffande det särskilda bidrag till kostnaden för arbetsgivaravgifterna som vissa arbetsgivare som ökar sysselsättningen i Norrbottens län kan erhålla.

Remissinstanserna: En klar majoritet av de instanser som yttrat sig i denna fråga tillstyrker att socialavgifterna sänks med tio procentenheter i Inlandet. Bland dessa kan nämnas SIND, länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Gävleborgs län, AMS, landstingsförbundet, Norrlandsfonden, Svensk industriförening, Småföretagens Riksorganisation, Hushållningssällskapens förbund, glesbygdsdelegationen och LRF. Många av dessa anser att nedsättningen bör omfatta all privat verksamhet. Som ett bärande skäl för detta anges den stimulans för kvinnodominerad sysselsättning som skulle uppnås.

Många instanser anser att den föreslagna nedsättningsperioden – sex år – är för kort. Bland dessa kan nämnas SIND, länsstyrelsen i Västerbottens län, AMS, Inlandskommunerna (Berg, Ragunda, Sorsele, Storuman, Arjeplog och Arvidsjaur), Överkalix, Jokkmokks och Strömsunds kommuner. Enligt SIND bör nedsättningsperioden sättas till lägst tio år från och med kalenderåret 1991.

RSV avstyrker förslaget med hänvisning dels till att regionalpolitiska mål bör tillgodoses på annat sätt än genom skatte- och avgiftssystemen, dels till att stödet är ineffektivt.

På grund av tolkningsproblem angående vilka företag som är berättigade till nedsättning och de tekniska svårigheterna att få en regionalpolitisk effekt ställer sig även RRV tveksamt till att använda sänkta socialavgifter som ett regionalpolitiskt medel. Till de tveksamma sällar sig också statskontoret, länsstyrelserna i Kopparbergs och Värmlands län, TCO, Sätters och Mora kommuner. Mora kommun anser förslaget vara dyrt och ineffektivt. TCO vill emellertid inte motsätta sig att stödformen förlängs under en begränsad tidsperiod.

SIND förordar att stödet avvecklas snabbare i Piteå, Boden och Luleå kommuner. Länsstyrelsen i Norrbottens län, landstinget i Norrbottens län, utvecklingsfonden i Norrbottens län och t.ex. LRF avvisar förslaget om avveckling som förhastat och kortsiktigt.

Skälen för mitt förslag: Riksdagen beslutade år 1983 av regionalpolitiska skäl om nedsättning av socialavgifterna för vissa företag i Norrbottens län (prop. 1982/83:120, AU 24, rskr 205, och prop. 1983/84:38, AU 9, rskr. 102). Nedsättningen uppgår till tio procentenheter och omfattar gruvverksamhet, tillverkningsindustri, produktionsvaruinriktad partihandel, uppdragsverksamhet samt hotell-, pensions- och campingverksamhet. Nedsättningen gäller dock inte kommuner eller andra statliga myndigheter än affärsdrivande verk.

För företag i Svappavaara samhälle i Kiruna kommun gäller i princip att de är helt befriade från socialavgifter till och med år 1993.

Kostnaderna för de nedsatta socialavgifterna, som anvisas över ett särskilt regionalpolitiskt anslag, uppgick under budgetåret 1988/89 till 405,5 milj. kr.

Arbetsgivare som ökar sin sysselsättning i Norrbottens län och sådana försäkrade som avses i 1 kap. 2§ lagen (1981:691) om socialavgifter som etablerar verksamhet i länet, har dessutom rätt att få ett bidrag på 10000 kr. per år under tre år för varje ny årsarbetskraft. För detta stöd gäller i övrigt i samma regler som för sysselsättningsstöd, och medel för ändamålet anvisas över anslaget för sysselsättningsstöd.

Nedsättningen av arbetsgivaravgifter enligt den nu gällande lagen om nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län skall i första hand avse folkpensionsavgiften och därefter barnomsorgsavgiften. Sedan folkpensionsavgiften sänkts med två procentenheter till 7,45 procent av avgiftsunderlaget från och med den 1 januari 1990 (SFS 1989:633) är det inte längre tillräckligt att nedsättningen, för att erhålla tio procents nedsättning av arbetsgivaravgifterna, avser endast folkpensionsavgiften och barnomsorgsavgiften. Jag föreslår därför att nedsättningen skall avse

även sjukförsäkringsavgiften och att ändringen skall gälla för avgifter avseende tiden fr. o. m. den 1 januari 1990.

Statens industriverk har på regeringens uppdrag utvärderat effekterna av de nedsatta socialavgifterna. Utvärderingen visar att det inte är möjligt att härleda någon sysselsättningseffekt till stödet, men att vissa positiva effekter på företagens lönsamhet har uppstått.

Kommittén menar att en allmän kostnadssänkning av detta slag är en åtgärd som kan förväntas få effekt på sysselsättningen i ett längre tidsperspektiv. En varaktig lönsamhetsförbättring kan antas vara det mest påtagliga resultatet under de första åren. För att lönsamhetsförbättringen skall resultera i en expansion måste också tydligare anges under hur lång tid åtgärden skall verka. Kommittén föreslår därför att stödformen skall bibehållas och att nedsättningen skall gälla under sex år.

När det gäller den geografiska omfattningen av stödet föreslår kommittén att nedsättningen förbehålls de kommuner där företagen har varaktiga konkurrensnackdelar och att det således skall upphöra i vissa kommuner i Norrbottens kustland. För Svappavaara samhälle föreslår kommittén att samma nedsättning som i övriga inlandskommuner bör gälla efter år 1993. Vad gäller näringsgrenar som skall omfattas av nedsättningen anser kommittén att även restaurangverksamhet i samband med turistverksamhet bör omfattas.

För egen del vill jag anföra följande. Systemet med nedsatta socialavgifter och allmän löneavgift är ett regionalpolitiskt instrument vars effekter kan avläsas först på lång sikt. För att effekterna på sysselsättningen skall kunna utvärderas är det därför nödvändigt att bibehålla stödet.

Kostnaderna för stödet är dock stora och de ökar år från år i takt med löneutvecklingen. Det är därför nödvändigt att begränsa stödets geografiska omfattning till de områden som har de absolut största problemen och till verksamheter som i betydande utsträckning kan påverkas av stödet och som inte i första hand konkurrerar på den internationella marknaden.

Jag ansluter mig därför till kommitténs förslag att stödformen bör bibehållas, att nedsättningen bör vara tio procentenheter, att Svappavaara samhälle inte bör särbehandlas efter år 1993, att även restaurangverksamhet i samband med turism bör omfattas och att nedsättningen bör förbehållas områden med varaktiga konkurrensnackdelar. Geografiskt föreslår jag därför att nedsättningen fortsättningsvis skall avse stödområde 1. Undantagna från nedsättningen bör dock, i samtliga områden, fortsättningsvis vara malmgruvor, massa- och pappersindustri samt järn-, stål- och ferrolegeringsverk. Stöd till dessa verksamheter kan betraktas som konkurrensnedvridande på den internationella marknaden. För att företagen långsiktigt skall kunna räkna med denna kostnadsminskning föreslår jag att nedsättningen skall gälla t. o. m. år 2000.

De föreslagna förändringarna bör träda i kraft den 1 januari 1991.

För att underlätta för mindre företag och försäkrade i de kommuner i Norrbottens kustland, som inte ingår i stödområde 1, föreslår jag dock att avgifterna i dessa kommuner under en period på fem år nedsätts med fem procentenheter. Denna nedsättning skall gälla avgifter hänförliga till åren

1991 t. o. m. 1995. Den löpande utvärderingen av stödsystemet får därefter utvisa vilka effekter som uppnåtts.

Prop. 1989/90: 76

Eftersom ersättning för nedsättning av företagens socialavgifter, som jag nyss beskrivit, tar i anspråk en stor del av de regionalpolitiska stödmedlen föreslår jag att nedsättningen av socialavgifterna m. m. i de kommuner som inte tidigare omfattats av stödformen under det första året begränsas till fem procentenheter. Denna övergångsperiod skall avse avgifter hänförliga till år 1991.

Eftersom företagen vet vilken nedsättning de kan räkna med under den kommande tioårsperioden bör de i god tid kunna vidta de åtgärder som stödet är avsett att underlätta.

Det särskilda bidrag till kostnaden för arbetsgivaravgifterna och egenavgifterna som nu lämnas till företag i Norrbottens län har liten omfattning. Bl. a. för att förenkla stödgivningen föreslår jag att det slopas. De arbetsgivare och försäkrade som har rätt till det särskilda bidraget under tiden fram till dess förändringarna genomförs bör dock få behålla bidraget i enlighet med de nu gällande bestämmelserna.

De föreslagna ändringarna medför att lagen om nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län bör upphöra att gälla. Istället bör en ny lag av det innehåll som nu beskrivits införas.

7.3 Riskkapitalbolag

Min bedömning: Statligt engagemang i regionala investmentbolag är särskilt viktigt i de regionalpolitiskt prioriterade regionerna.

Lån till privata regionala investmentbolag bör även fortsättningsvis kunna lämnas.

Kommittén: Kommittén föreslår att kapitaltillskott skall kunna ges till uppbyggnad av nya regionalt baserade riskkapitalbolag i vattenkraftslänen samtidigt som Norrlandsfondens verksamhet avvecklas och dess resurser fördelas på de föreslagna riskkapitalbolagen. Kommittén föreslår också att utvecklingsfonderna i första hand bör svara för stöd- och rådgivning till näringslivet och att de inte bör bedriva egen finansieringsverksamhet.

Remissinstanserna: Statens industriverk och länsstyrelsen i Västernorrlands län avstyrker förslaget om uppbyggnad av nya riskkapitalbolag och ett samtidigt avskaffande av Stiftelsen Norrlandsfonden. Ett antal remissinstanser bl. a. länsstyrelsen i Norrbottens län avstyrker att Norrlandsfonden avskaffas. Statens industriverk anser bl. a. att kommittén inte har redovisat erfarenheterna av tidigare statliga insatser inom riskkapitalområdet. Länsstyrelserna i Jämtlands och Västerbottens län anser att ytterligare riskkapitalbolag behövs. Flertalet av de remissinstanser som yttrat sig anser att utvecklingsfondernas finansieringsverksamhet skall vara kvar.

Skälen för min bedömning: Den regionalpolitiska kommittén föreslår att vattenkraftsregionerna i norra Sverige under en tioårsperiod skall få del i vattenkraftens övervinster. En del av dessa övervinster föreslås användas

till uppbyggnad av riskkapitalbolag i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län. Som jag senare (avsnitt 8.4) redovisar har en utredning nyligen tillsatts för att utreda frågan om kraftföretagens vinster. Jag är därför inte nu beredd att redovisa ett ställningstagande till kommitténs förslag.

Jag vill allmänt beträffande kapitalförsörjningen i de regionalpolitiskt prioriterade områdena i likhet med kommittén anknäta till Finansieringsutredningens betänkande om statligt finansiellt stöd (SOU 1989:24). Även om denna utredning inte haft till uppgift att behandla de regionalpolitiska stöden berör en del av dess förslag organ som har en viktig funktion att fylla i de regionalpolitiskt prioriterade områdena. Jag tänker då närmast på de regionala utvecklingsfonderna och Stiftelsen Norrlandsfonden.

Utredningen konstaterar att de senaste årens stora förändringar på kreditmarknaden genom framförallt avreglering innebär kraftigt ökade möjligheter för banker och andra finansieringsinstitut att tillgodose företagens behov av extern finansiering. Denna utveckling kommer sannolikt att fortsätta under de närmaste åren genom att valutaregleringen avskaffas, kreditmarknadslagstiftningen reformeras och skattesystemet förändras. En konsekvens av denna utveckling är enligt utredningen att behovet av statligt finansiellt stöd i dess nuvarande former minskar. Några allmänna skäl att lämna statliga *lån* till finansiering av företag finns därför inte. Finansieringsutredningen konstaterar dock att det även fortsättningsvis behövs särskilda åtgärder för att tillräcklig mängd riskkapital i lämplig form skall kanaliseras till småföretagssektorn.

En majoritet av remissinstanserna som yttrat sig över finansieringsutredningens betänkande vänder sig emot förslaget att utvecklingsfondernas långivning skulle upphöra och delar inte utredarens uppfattning att en fortsatt avreglering av kreditmarknaden skulle innebära att tillräckligt med riskfinansiering genereras för nyföretagare och för små och medelstora företag. I likhet med remissinstanserna bedömer jag att de positiva effekterna av utvecklingen inom kreditmarknaden i allmänhet inte heller får samma genomslagskraft i de regionalpolitiskt utsatta regionerna som i landet i övrigt. Jag redovisar i den näringspolitiska propositionen min syn i övrigt på utredningens förslag.

Jag har tidigare (avsnitt 7.2.1.2) föreslagit att lokaliseringsslånen skall avskaffas. Jag hänvisade därvid bl. a. till de möjligheter som de regionala utvecklingsfonderna har för riskfinansiering. Behovet av riskfinansiering tillsammans med möjligheter att tillföra kunskap och företagsledningskapacitet anser jag vara stort såväl inom småföretagssektorn och i allmänhet som inom och i anslutning till stödområdet. De regionala utvecklingsfondernas och Norrlandsfondens uppgift att förse företag med riskfinansiering blir således än mer betydelsefull när lokaliseringsslånen slopas.

I den näringspolitiska propositionen kommer jag att närmare gå in på frågan, om hur kapitalförsörjningen kommer att utformas. Utformningen av kapitalförsörjningen är av mycket stor betydelse för företagen särskilt i de regionalpolitiskt prioriterade områdena. Jag har tidigare (avsnitt 7.2.1.2) nämnt att Stiftelsen Norrlandsfonden verkar i de områden där behovet av riskfinansiering är som störst.

Min bedömning är att de statliga finansieringsinsatserna bör inriktas på små och medelstora företag.

Sedan slutet av 1970-talet har staten av främst regionalpolitiska skäl på olika sätt stimulerat tillkomsten av olika typer av regionala investmentbolag. Vissa av dessa bolag har varit helstatliga, men de flesta har byggts upp med en kombination av statligt och privat kapital. Syftet med det statliga stödet till regionala investmentbolag har varit att främja expansion av främst små och medelstora företag inom stödområdena dels genom att öka tillgången på riskvilligt kapital, dels genom att tillföra företagen kompetens i form av ledningskunskande.

Lån till privata regionala investmentbolag infördes som regionalpolitisk stödform 1982. Villkoren för dessa lån har utformats så att bolagens likviditet i ett inledningsskede inte skall urholkas av betalningar av räntor och amorteringar. Som en kompensation för denna inledande subvention har staten erhållit del i bolagens eventuella värdetillväxt. Ett tiotal privata regionala investmentbolag har erhållit sådana lån med sammanlagt nära 60 milj. kr.

Därtill har privata regionala investmentbolag i flera fall skapats i regioner med strukturförändringar dels av näringslivet, dels av stat och näringsliv gemensamt. De regionalpolitiska insatserna har ofta skett i form av kapitaltillskott som använts för att teckna och betala aktier i investmentbolagen. Genom att staten engagerat sig på detta sätt tillsammans med privata intressenter har investmentbolagen fått en kapitalbas som möjliggör en större uthållighet än som annars skulle vara fallet. Exempel på detta finns i bl. a. Blekinge, Bergslagen, Västerbottens och Norrbottens län. Som jag tidigare nämnt kommer de förslag som lämnas i näringspolitiska propositionen ytterligare att stärka riskkapitalförsörjningen även i de regionalpolitiskt prioriterade regionerna.

Jag anser att regionalpolitiskt stöd i form av lån till privata regionala investmentbolag bör kunna lämnas även i fortsättningen.

7.4 Stiftelsen Industricentra m. m.

Mitt förslag: De ursprungliga förutsättningarna för Stiftelsen Industricentras verksamhet finns inte längre. Stiftelsen Industricentra skall därför avvecklas. De anläggningar som stiftelsen äger och förvaltar skall säljas. En del av de medel som frigörs vid en försäljning av anläggningarna skall användas till utveckling av näringslivet i de åtta kommuner där stiftelsens anläggningar är belägna.

Kommittén: Regionalpolitiska kommittén understödjer att den översyn som arbetsmarknadsdepartementet påbörjat om alternativa former för ägandet av Stiftelsen Industricentras lokaler genomförs. Enligt kommitténs mening bör de förslag departementet kan komma fram till föreläggas riksdagen för prövning tillsammans med kommitténs övriga förslag. Kom-

mittén har föreslagit att en affärskontaktförmedling skapas för att bl. a. stärka näringslivet i Norrland. Verksamheten bör bedrivas i samarbete mellan offentliga organ och representanter för det privata näringslivet eller närstående organisationen och vara riktad i första hand mot Stockholmsmarknaden.

Remissinstanserna: Stiftelsen Industricentra anser att en översyn av dess verksamhet för att finna alternativa former för ägandet av fastigheterna är en felsyn. Stiftelsen förordar att verksamheten får fortsätta och att industricentraorterna även fortsättningsvis bedöms som strategiska och får högsta regionalpolitiska prioritet. Stiftelsen accepterar att nuvarande verksamhet ses över men med inriktning på att den vidareutvecklas och ges vidgade arbetsuppgifter. Haparanda och Härjedalens kommuner betonar vikten av att stiftelsen får verka till dess att 300 nya arbetstillfällen tillkommit. Gällivare kommun anser det bl. a. väsentligt att bidragsnivån till stiftelsen höjs.

Länsstyrelsen i Stockholms län stöder förslaget om att en organisation för affärsförmedling m. m. bildas i Stockholm. Statens industriverk avstyrker detta förslag.

Skälen för mitt förslag: Riksdagen bemyndigade år 1973 (prop. 1973: 50, InU 7, rskr. 248) regeringen att avsätta 3 milj. kr. till en stiftelse med ändamål att äga och förvalta industricenteranläggningar. Med stöd av bemyndigandet inrättade regeringen Stiftelsen Industricentra samt fastställde stadgar för stiftelsen. Av stadgarna framgår bl. a. att regeringen fattar beslut om stiftelsens upplösning och att stiftelsens tillgångar skall ställas till regeringens disposition vid en eventuell upplösning av stiftelsen.

Verksamheten vid Stiftelsen Industricentra

Stiftelsen Industricentra har som ändamål att genom uppförande av industrilokaler och kontorslokaler för uthyrning stödja regionalpolitiskt högt prioriterade regioner. Det skall ske dels genom att styra ny industrisysselsättning och sysselsättning inom tjänstesektorn till strategiskt viktiga orter i dessa områden, dels genom att skapa en god företagsmiljö med tillgång på allsidig service för hyresföretagen i de industricentraanläggningar som har byggts upp.

För att nå dessa mål har stiftelsen i uppgift att planera, uppföra, äga, och förvalta industricentraanläggningar, rekrytera hyresgäster till dessa samt i övrigt skapa goda förutsättningar för verksamheten i anläggningarna.

För att underlätta stiftelsens rekrytering av hyresgäster har stiftelsen numera också möjlighet att hyra ut lokaler till företag från orten.

Stiftelsens verksamhet bedrivs utan vinstsyfte. Hyran skall ligga på en nivå som motsvarar de kostnader företagen kan räkna med om de bygger egna lokaler med regionalpolitiskt stöd. Finansiering av anläggningarna har i huvudsak skett med maximalt lokaliseringbidrag och extra kapitaltillskott till stiftelsen. Bidraget och kapitaltillskottet är för närvarande sammanlagt 70 % av godkända investeringskostnader i stödområde A och 55 % i stödområde B. Stiftelsens kostnader för driften av anläggningarna skall täckas av hyrorna. Regionalpolitiskt motiverade kostnader för stiftelsens

verksamhet i form av exempelvis kostnader för att rekrytera hyresgäster, tomma lokaler m. m. har dock täckts med särskilda bidrag. Prop. 1989/90: 76

Industricentraanläggningar finns nu uppförda på åtta orter. Orterna (inom parentes anges det år byggandet av anläggningarna påbörjades), uppförd lokalyta, uthyrd yta, antal hyresgäster samt antal sysselsatta hos dessa framgår av följande sammanställning som avser situationen i november 1989.

Ort	Uppförd yta m ²	Uthyrd yta m ²	%	Investerat tkr.	Antal hyres- gäster	Antal sysselsatta
Lycksele (1973)	12 001	10 937	91	48 304	8	98
Strömsund (1973)	26 146	17 699	68	76 907	7	90
Ljusdal (1976)	15 507	8 080	52	69 432	10	130
Haparanda (1978)	18 454	12 236	66	105 357	38	217
Vilhelmina (1980)	8 518	7 068	83	76 686	27	68
Ånge (1980)	7 218	3 876	54	48 819	7	76
Gällivare (1982)	11 184	6 259	56	83 959	22	68
Sveg (1982)	5 295	4 235	80	26 725	3	91
Summa	104 323	70 390	67	536 189	122	838

Från verksamhetens start har investerats sammanlagt 536 milj. kr. i anläggningarna. Härav har 320 milj. kr. finansierats med lokaliseringbidrag eller avskrivningslån, 123 milj. kr. som tillskott av stiftelskapital och 65 milj. kr. med lokaliseringlån/annuitetslån. Sedan 1 juli 1982 gäller att 10% av investeringkostnaden skall finansieras på den öppna kreditmarknaden.

Stiftelsen har ett kansli i Skellefteå med ca 10 anställda. Riksdagen har vid skilda tillfällen tagit ställning till Stiftelsen Industricentras verksamhet. Vid sitt senaste beslut år 1985 framhöll riksdagen bl. a. att utbyggnaden av anläggningarna skulle ske etappvis. I huvudsak skall befintliga resurser utnyttjas för verksamheten och en högre uthyrningsgrad borde eftersträvas.

Uthyrningsgraden har, trots ökade insatser för marknadsföring och en vidgning av rekryteringsbasen för hyresgäster, inte ökat. Det löpande driftunderskottet för verksamheten var budgetåret 1984/85 ca 11 milj. kr. Detta har ökat till nära 21 milj. kr. budgetåret 1988/89. Dessa underskott har täckts med statliga bidrag och räntesubventioner. De direkta bidragen för att täcka kostnaderna för tomma lokaler m. m. var budgetåret 1988/89 7 050 000 kr. och bidraget till kanslikostnaderna var 4 405 000 kr.

Utredningar om verksamheten

Mot den här beskrivna bakgrunden tillkallade chefen för arbetsmarknadsdepartementet hösten 1989 på regeringens uppdrag en särskild utredare med uppgift att utarbeta förslag till ändrade ägandeformer för Stiftelsen Industricentra. Vidare har expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU) haft i uppdrag av regeringen att utvärdera Stiftelsen Industricentras betydelse för näringslivsutvecklingen samt undersöka om det finns effektivare sätt att utveckla näringslivet i de åtta industricentrakommunerna.

ERU konstaterar i sin rapport att det finns förutsättningar för att på ett effektivare sätt stödja näringslivsutvecklingen än genom stiftelsens verksamhet. Fem huvudpunkter redovisas:

- a) temporära hyresnedsättningar för utvecklingsföretag i befintliga industricentrallokaler,
- b) lokala näringslivsprogram,
- c) teknik- och utbildningsinsatser inom vissa gemensamma områden,
- d) etablering av nätverk utanför regionen och
- e) infrastrukturåtgärder.

Sammanlagt bedömer utredningen kostnaderna för angivna åtgärder till totalt 100–150 milj. kr. för en femårsperiod.

Försäljning av lokalerna

Den särskilde utredaren har bedömt att det finns olika alternativ till ägandet av stiftelsens anläggningar. Vissa hyresgäster har ekonomiska möjligheter och vill köpa de lokaler där de bedriver sin verksamhet. Andra alternativ som redovisas är förvärv av lokalerna av lokala företagare, investerare, kommunala fastighetsbolag och större fastighetsbolag med nationellt och internationellt kontaktnät. Kombinationer av redovisade alternativ är också möjliga. Utredaren konstaterar vidare att fastighetsmarknaden fungerar dåligt i berörda kommuner. Detta beror på att hyror och byggande av lokaler under en lång period har subventionerats kraftigt av stat och kommun. Vid en försäljning av stiftelsens fastigheter är det angeläget att detta görs på ett sådant sätt att orterna på sikt erhåller en fungerande hyres- och fastighetsmarknad.

Vid ett möte i januari med företrädare för de åtta industricentralkommunerna har jag informerat dessa om utredarnas förslag och mina bedömningar. Kommunerna accepterade att försäljning av lokalerna genomförs. Jag har också haft överläggningar med stiftelsens ledning och styrelse.

För min egen del vill jag framhålla följande. Trots väsentligt ökat statligt stöd har målen för verksamheten inte uppnåtts. Uthyrningsgraden har inte ökat och är fortfarande för låg. Driftunderskottet har ökat avsevärt de senaste åren. Antalet anställda i anläggningarna har ökat och flera företag som börjat sin verksamhet i industricentraanläggningarna har efter en konsolideringsperiod flyttat till andra lokaler på orten.

När det gäller stiftelsens möjligheter att rekrytera hyresgäster har de gjorda utredningarna visat att de till största delen rekryteras av kommunerna.

När stiftelsen startade sin verksamhet fanns varken tillräckligt med industrilokaler eller någon längre industriell tradition på de flesta av orterna. Därför var det då befogat att med regionalpolitiskt stöd bygga upp dessa anläggningar som medel för att rekrytera industriföretag till orterna.

Avgörande för näringslivsutvecklingen är idag inte på samma sätt som tidigare tillgången på lokaler. Andra faktorer som tillgång på kvalificerad arbetskraft, goda kommunikationer, ett bra företagsklimat, kommunernas möjligheter att marknadsföra unika kvalitetsfaktorer för bygden m. m., har större betydelse.

Det finns idag industrianläggningar av betydande storlek på de åtta industricentraorterna. På de flesta orterna har stiftelsen tomma lokaler som måste fyllas med hyresgäster och vidareutvecklas.

Det är enligt min mening mycket angeläget att det näringsliv som idag finns på de åtta industricentraorterna utvecklas och att ny sysselsättning tillförs dessa orter.

Den särskilde utredaren visar i sin utredning att det finns former för ett alternativt ägande av stiftelsens anläggningar. Vissa hyresgäster är intresserade av att överta sina egna lokaler och några kommuner är intresserade av större inflytande och ägande av lokalerna inom resp. kommun. Lokala fastighetsbolag har visat intresse för vissa anläggningar. Det finns också intresse från organisationer med mycket stort kontaktnät både nationellt och internationellt och med ett betydande intresse av att näringslivet utvecklas i norra Sveriges inland.

En försäljning av anläggningarna till någon eller till en kombination av ovan angivna intressenter skulle frigöra ett kapital som troligen väl kommer att täcka de åtgärder som jag strax kommer att föreslå för utveckling av näringslivet i de åtta kommunerna. Staten kommer på detta sätt att kunna göra en besparing på sikt om ca 50 milj. kr. per år, genom att inga drifts- och underskottsbidrag behöver betalas ut till stiftelsen.

Den eller de nya fastighetsägarna bör ha väl så goda möjligheter som stiftelsen att skaffa nya hyresgäster till lokalerna.

Jag anser därför att lokalerna bör säljas i enlighet med något eller en kombination av några av tidigare angivna alternativ. Det är dock viktigt att den eller de som förvärvar anläggningarna tar ett långsiktigt ansvar för lokalerna. Jag anser vidare att kommunerna skall beredas möjlighet att ingå med andelar i särskilda bolag som kan komma att bildas för att bl. a. förvalta lokalerna. Kommunerna bör också få möjlighet att förvärva lokalerna till ett marknadsmässigt pris. De medel som genom en försäljning inflyter till stiftelsen bör levereras in till staten och bör få användas bl. a. för åtgärder av de slag som jag föreslår i det följande.

Näringslivsutveckling i berörda kommuner

Jag skall redovisa några åtgärder som jag bedömer som väsentliga för vidareutvecklingen av näringslivet och sysselsättningen i industricentraorterna. Det är således angeläget att berörda kommuner övergångsvis får vissa resurser för att utveckla lokala näringslivsprogram. I dessa bör de etableringsfördelar resp. kommun har för att vidareutveckla kommunens näringslivsorganisation och åstadkomma företagssamverkan redovisas.

Gemensamt för samtliga orter är att det finns företag och verksamheter med inriktning mot bearbetning av trä. Jag bedömer det vara viktigt att höja kunskapsnivån inom träteknikområdet och därigenom utveckla den trävarubaserade industrin i Norrlands inland. Det projekt – Träman 90 – som statens industriverk på regeringens uppdrag nu genomför bör ha stor betydelse i detta sammanhang.

Ett annat stort problem för företag i norra Sveriges inland är att kunna marknadsföra sig mot Stockholmsområdet och de mellersta och södra

delarna av Sverige. Marknadskontakter med länder utanför Sverige är också mycket angelägna för företagen.

Prop. 1989/90: 76

För egen del anser jag det vara angeläget att verksamheter startas som kan underlätta förmedling av affärskontakter och verka för att sysselsättning skapas framförallt i stödområde 1 och 2. Jag är beredd att pröva frågan om stöd till sådan verksamhet med regionalpolitiska medel. En förutsättning är dock att det finns ett starkt intresse och en aktiv och resursmässig medverkan från det privata näringslivet.

Jag har erfarit att det bland hyresgästerna i Stiftelsen Industricentras anläggningar finns flera små utvecklingsföretag där en höjning av hyresnivån kan bli en stor belastning. Det kan för sådana hyresgäster finnas skäl att under en kort övergångstid lämna särskilda hyresrabatter för att därigenom underlätta en konsolidering av den verksamhet de bedriver.

Med tidigare gjorda insatser i form av uppbyggnad och drift av Stiftelsen Industricentra m. m. och de av mig tidigare skisserade framtidsinriktade insatserna bedömer jag att det skall finnas goda möjligheter för en positiv utveckling i de åtta industricentrakommunerna.

Vid en försäljning av Stiftelsen Industricentras lokaler finns inte längre något behov av en sådan stiftelse varför den bör avvecklas när en försäljning är genomförd.

Jag föreslår regeringen att hos riksdagen begära bemyndigande att försälja Stiftelsen Industricentras lokaler, att avveckla stiftelsen samt använda intäkter från en försäljning till näringslivsutveckling i de berörda åtta kommunerna.

7.5 Åtgärder för att främja kvinnors företagande

Min bedömning: Kunskaperna om kvinnors företagande och villkoren för detta behöver förbättras. Statens industriverk bör därför ges i uppdrag att utreda frågor om möjligheter och hinder som kvinnor möter som företagare i stödområdena.

Särskilda resurser bör ges de regionala utvecklingsfonderna i stödområdeslänerna för att underlätta för kvinnor att driva företag.

Kommittén: Kommittén föreslår att särskilda kompetenscentra för kvinnor inrättas i de särskilt utpekade landsdelarna. En ram om 25 milj. kr. föreslås avsättas för ändamålet.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser som behandlar kommitténs förslag delar dess uppfattning om problemen med könsuppdelningen på arbetsmarknaden och behoven av att utveckla kvinnors arbetsmarknad. Flera remissinstanser är positiva till förslaget om kvinnliga kompetenscentra. En del, bl. a. Jämtlands läns landsting, SIND, länsstyrelserna i Uppsala och Västmanlands län, anser att kompetenscentra bör ha en bredare inriktning än vad som föreslås i betänkandet.

Landstinget i Kronobergs län, utvecklingsfonderna i Kronobergs, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Västerbottens samt Norrbottens län

anser bl.a. att kompetenscentra bör rymmas inom utvecklingsfondens verksamhet men att en förutsättning för detta är att utvecklingsfondernas målgrupp utökas. Länsstyrelserna i Uppsala och Gävleborgs län samt utvecklingsfonden i Gävleborgs län avstyrker förslaget om kompetenscentra och anser att arbetet med kvinnors arbetsmarknad skall drivas inom befintliga organ.

Skälen för min bedömning: Det är viktigt att på olika sätt stödja kvinnor som vill etablera sig som företagare, oavsett vilken del av landet det gäller. Jag ser därför detta i första hand som en näringspolitisk fråga. Jag tar i detta sammanhang upp de speciella förhållandena för kvinnorna i stödområdena. Jag menar att de regionala utvecklingsfonderna men också andra organ, t. ex. länsstyrelserna har stora förutsättningar att kunna svara även mot de särskilda krav och behov som de kvinnliga företagarna har.

Många nyetableringar görs av kvinnor. Det är viktigt att kvinnors förmåga och vilja att starta och driva företag tas tillvara inom det ordinarie regionalpolitiska stödets ram, vilket jag tidigare har redogjort för (avsnitt 7.2). Detta stöd har emellertid hittills visat sig otillräckligt för en stor grupp kvinnliga företagare. Detta skall ses mot bakgrunden av att näringsstrukturen i stödområdena är mansdominerad.

Strävandena att öka det kvinnliga företagandet är givetvis också ett led i att åstadkomma en ökad jämställdhet. I stödområdena har kvinnorna fortfarande lägre förvärvsfrekvens och arbetar i högre grad inom traditionellt kvinnliga yrkesområden än i övriga landet. Det är särskilt viktigt att möjligheterna för kvinnor att vara företagare främjas i dessa områden.

Särskilda insatser för att främja och stödja kvinnor som företagare görs sedan några år av de regionala utvecklingsfonderna liksom av länsstyrelserna och av särskilda regionalpolitiska organ t. ex. Bergslagsdelegationen. På initiativ av riksdagen (NU 1984/85:23, rskr. 242) har regeringen tillsammans med landstingsförbundet verkat för att varje utvecklingsfond skall utse en jämställdhetsansvarig. Flertalet fonder har utsett sådana jämställdhetsansvariga handläggare.

Många fonder har bedrivit kurser och seminarier i marknadsföring, ledarskap och starta-eget speciellt för kvinnor. Andra aktiviteter har varit rådgivning, bildande av nätverk och föreningar samt mässor och utställningar. Erfarenheterna har visat att behovet av och intresset för deltagande i sådana insatser är stort.

Regeringen har vidare anslagit medel till SIND för att finansiera ett treårigt projekt som syftar till att stödja kvinnor som startar och driver företag. Enligt vad jag har erfarit har SIND skapat ett stort kontaktnät bland dem som sysslar med kvinnligt företagande. SIND kommer att framställa ett utbildningsmaterial för kvinnliga företagare, som skall distribueras via utvecklingsfonderna.

De flesta utvecklingsfonder har genomfört och har således erfarenhet av särskilda aktiviteter för kvinnliga företagare. Jag anser därför inte att något nytt organ behöver skapas utan att befintliga organ bör utveckla sitt arbete med att främja kvinnors företagande. Jag ämnar föreslå regeringen att de regionala utvecklingsfonderna i stödområdena tillförs vissa resurser

från infrastrukturanlaget (avsnitt 9) för att bättre kunna främja kvinnors företagande.

Prop. 1989/90: 76

Kunskaperna om betydelsen av kvinnors företagande för näringslivets tillväxt och utveckling i stödområdet är enligt min mening otillräckliga. Detsamma gäller det kvinnliga företagandets omfattning. Vidare saknas tillfredsställande utvärderingar och uppföljning av aktiviteter som görs via utvecklingsfonderna m. fl. organ.

Jag ser det därför som angeläget att ta fram ett underlag som ökar kunskapen om kvinnors företagande i de regionalpolitiskt prioriterade områdena. Det är också angeläget att öka kunskapen om de eventuella hinder som kan möta kvinnor som vill starta företag. Det är också önskvärt att förstärka insatserna för att skapa nätverk för kvinnliga företagare. Vissa kartläggningar kan härvid erfordras. Det bör vara en uppgift för SIND att medverka till detta. Jag avser att återkomma till regeringen med förslag om att ge SIND ett sådant kartläggningsuppdrag.

Enligt vad jag har erfart saknas i många avseenden relevant informationsmaterial om förutsättningarna för företagande. Detta drabbar troligen i särskilt hög grad kvinnor som överväger att starta eget. Informationen är spridd på många myndigheter. Ansvar för hithörande frågor kan t. ex. ligga hos statens industriverk, arbetsmarknadsverket, patent- och registreringsverket, riksskatteverket, kooperativa rådet, statistiska centralbyrån m. fl.

Jag avser därför att i samband med det ovan redovisade uppdraget till SIND också föreslå regeringen att SIND ges i uppdrag att svara för att berörda myndigheter utarbetar ett informationsmaterial som vänder sig till bl. a. kvinnliga företagare.

De möjligheter som skall finnas att generellt stödja företagande inom det regionalpolitiska stödets ram har jag behandlat tidigare (avsnitt 7.2).

7.6 Lokaliseringssamråd

Min bedömning: Lokaliseringssamrådet är numera inriktat på ett begränsat antal stora industriföretag samt på vissa tjänste- och serviceföretag. Samrådet med såväl industri- som tjänsteföretagen bör fortsätta.

Kommittén: Kommittén anser att regeringen bör fortsätta lokaliseringssamrådet med framförallt tjänsteföretag om etablering utanför Stockholmsområdet. En motsvarande verksamhet bör också enligt kommittén bedrivas för den centrala statliga förvaltningen.

Remissinstanserna: Endast ett fåtal instanser har yttrat sig i denna fråga. Sveriges industriförbund hänvisar till det avtal som regeringen och industriförbundet ingick 1976 och menar att de relationer som avtalet syftade till att skapa nu finns etablerade och att de kommer att fortsätta oberoende av avtal. Förbundet menar därför att avtalet inte längre behövs utan kan sägas upp utan att något av det som är avtalets innehåll går förlorat.

Länsstyrelsen i Stockholms län anser att samrådet bör utvecklas till att avse även andra organisationer än större industri- och tjänsteföretag.

Skälen för min bedömning: Regeringen och industriföretagens organisationer – Sveriges industriförbund, Kooperativa Förbundet och Lantbrukarnas Riksförbund – kom under åren 1976 och 1977 överens om att skapa ett särskilt lokaliseringssamråd mellan regeringen och de större industriföretagen. Motivet var att skapa en informell kontaktkanal direkt mellan regeringen och de stora industrikoncernernas företagsledningar för utbyte av information om regional- och sysselsättningspolitiska frågor.

Riksdagen beslöt senare att systemet med lokaliseringssamråd skulle utvidgas till att omfatta den privata tjänste- och servicesektorn (prop. 1978/79: 112, AU 23, rskr. 435). Detta samråd fungerar utan formellt avtal och bedrivs numera av statens industriverk och regeringen med bestämd arbetsfördelning.

Vad gäller lokaliseringssamrådet med de större industriföretagen redovisade regeringen år 1985 i sin proposition om regional utveckling och utjämning (prop. 1984/85: 115 s. 89) dels att det inte är rimligt att, trots en allmänt sett gynnsammare utveckling inom industrin, förvänta sig några mera betydande nyetableringar eller omlokaliseringar bland de företag vilka är föremål för samråd, dels att det regelbundna samrådet i praktiken kommit att koncentreras till ett urval av de företag som berörs av överenskommelsen, dels att överläggningarna med företagen också skett med ett vidare industripolitiskt och branschorienterat perspektiv. Regeringen har på detta sätt fått tillgång till initierad och aktuell information om utvecklingen i de större industriföretagen. Regeringens kännedom om sådana aktuella förhållanden inom industrisektorn som kan vara av betydelse vid utformningen av industri- och regionalpolitiken har därigenom förbättrats.

Jag anser att det av både regional- och industripolitiska skäl finns anledning att fortsätta samrådet med de större industriföretagen. Den hittillsvarande formella grunden för samrådet bör diskuteras med de parter regeringen slutit avtal med. I den proposition om näringspolitiken som jag senare idag kommer att förelägga regeringen beskrivs ett samrådsprojekt beträffande de större svenska industriföretagens internationalisering samt vissa planer beträffande samrådet i denna del.

I slutet av år 1987 bildades en arbetsgrupp inom industridepartementet för att med regionalpolitiska motiv genomföra en aktiv samrådsverksamhet med de större tjänsteföretagen. Samrådsarbetet har inriktats mot de största tjänsteföretagen i Stockholmsregionen. De diskussioner som förts har i första hand gällt förutsättningarna att lokalisera eller avlänka verksamheter till andra regioner och då framförallt till stödområdena. Fram till nu har i detta arbete kontakter tagits med ett åttiotal företag, banker, försäkringsbolag, finansbolag, data- och mediaföretag m. fl. Kontakterna har hittills resulterat i ett trettiotal regeringsbeslut om offertstöd till tjänsteföretag med sammanlagt ca 140 milj. kr. Sammantaget beräknas att ca 1 100 arbetstillfällen successivt kommer att avlänkas från Stockholmsområdet till regionalpolitiskt prioriterade områden genom dessa insatser.

Jag har också erfaren att flera stora tjänsteföretag som ett resultat av bl. a.

dessa kontakter, beslutat att utan stöd från staten etablera verksamhet utanför Stockholmsområdet och kraftigt decentralisera sina organisationer i Stockholm.

Det samråd med mindre och medelstora tjänste- och serviceföretag som bedrivs vid statens industriverk har börjat ge resultat. Industriverket har varit i kontakt med ett stort antal företag i Stockholmsregionen och hittills har ca 150 nya arbetstillfällen tillkommit i prioriterade orter. Ett samarbete har även inletts mellan SIND, AMS och några länsarbetsnämnder i syfte att effektivisera samrådsverksamheten och underlätta etableringar. Insatser i syfte att underlätta samverkan mellan tjänsteföretag i stödområdena och Stockholm har också genomförts.

Jag bedömer det som mycket angeläget att såväl departementets som SIND:s kontakter fortsätter eftersom man genom denna typ av åtgärder dels minskar överhettningen i Stockholmsområdet, dels erhåller nya arbetstillfällen i sådana regioner där tjänstesektorn är underrepresenterad.

Möjligheterna att lämna stöd till tjänsteföretag har jag behandlat tidigare (avsnitt 7.2.1).

Den offentliga förvaltningen är mycket stor i Stockholmsområdet. Stockholms läns landsting har ca 70 000 anställda, Stockholms kommun ca 50 000 och statlig förvaltning och affärsverken har över 110 000 anställda.

Jag anser det vara viktigt att såväl landstinget som Stockholms kommun prövar möjligheterna att förlägga en del av sådana uppgifter som inte nödvändigtvis behöver utföras i regionen i de av mig prioriterade regionerna. Jag tänker här på administrativa stödfunktioner, konsulttjänster etc.

Kommittén föreslår att samråd med centrala verk startas. Regeringens riktlinjer för arbetet med omlokalisering av statlig verksamhet och delegering av beslutsbefogenheter har tidigare lagts fast av riksdagen (prop. 1987/88: 100 bil. 2, AU 13, rskr. 326). Där konstaterades att erfarenheterna hittills visar att utflyttning av centrala statliga myndigheter från Stockholmsregionen har varit ett verksamt medel för att förbättra den regionala balansen. Enbart under de tre senaste åren har beslutats om utflyttning av sammanlagt ca 1 300 arbetstillfällen från Stockholmsregionen.

Övervägandena om omlokalisering av statlig verksamhet liksom om delegering av beslutsbefogenheter skall ske fortlöpande som en integrerad del av beredningen inom regeringskansliet rörande förändringar i myndigheters verksamhet och organisation.

7.7 Åtgärdernas överensstämmelse med internationella överenskommelser m. m.

Min bedömning: De förslag till företagsstöd m.m. som redovisas ligger väl i linje med de regler som gäller och som diskuteras inom t.ex. EFTA och EG.

Kommittén: Kommittén har gjort en bedömning av i vilken grad EG:s regler för företagsstöd och regionalpolitik kan innebära restriktioner för vår egen regionalpolitik.

När det gäller företagsstöd är det enligt EG:s regler undantagsvis tillåtet att ge driftsstöd i regioner med varaktiga konkurrenssnackdelar. Stödet måste dock vara tidsbegränsat.

Vidare konstaterar kommittén att bidragsnivån i det regionalpolitiska stödet för närvarande är högre i Sverige än vad som tillåts för de rikare EG-ländernas regionalpolitik. I de mindre utvecklade länderna inom EG är subventionsnivåerna lika höga som i Sverige. När det gäller stöd till mjuka investeringar och stöd till tjänstesektorn finns inte samma restriktioner som för fysiska investeringar. Stöd får inte utgå för exportfrämjande insatser.

Det bör också enligt kommittén observeras att så länge Sverige betraktas som "tredje-land" finns risken att enskilda företag inom EG anmäler svenska företag för dumping med åberopande av att de erhållit konkurrenssnedvridande statligt stöd.

Sammanfattningsvis finns det enligt kommitténs uppfattning inte skäl att hysa någon oro för vad ett närmande till EG skulle betyda för utformningen av det regionalpolitiska stödet till näringslivet i Sverige.

Remissinstanserna: Få remissinstanser har yttrat sig i frågan. Sveriges delegation vid de europeiska gemenskaperna i Bryssel framhåller att Sverige utsätts för en stark regional påverkan från EG-marknaden.

Delegationen framhåller vidare att för icke medlemsländer med frihandelsavtal med EG såsom Sverige är offentliga stödåtgärder som kan vara konkurrenssnedvridande oförenliga med detta avtal (artikel 23: 1). Sådana fall kan tas upp i den blandade kommittén som administrerar avtalet.

Enligt delegationen förefaller det möjligt att EG:s bedömning om en regionalpolitisk stödåtgärd i Sverige skulle vara oförenlig med frihandelsavtalet skulle kunna grundas på de kriterier som tillämpas inom EG. Kommerskollegium och statskontoret understryker vikten av att EG:s stödregler analyseras vid utformningen av stödformer i Sverige. Svenska Handelskamarförbundet anser att kommittén inte tillräckligt tagit hänsyn till utvecklingen inom EG.

Skälen för min bedömning: De viktigaste och för Sveriges del mest relevanta bestämmelserna att beakta i ett internationellt sammanhang vad gäller regionalpolitiskt stöd till företag anser jag vara de som finns i EFTA-konventionen om förbud mot stöd som kan tänkas snedvrida konkurrensen mellan företag. När det gäller stöd till regional utveckling får dessa enligt konventionen inte påverka konkurrensen på ett otillbörligt sätt. Det är dock tillåtet att med ekonomiska insatser kompensera företag för skillnader i kostnader för investeringar m. m. Ett företagsstöd får emellertid inte leda till att produktionen ökar i branscher där det råder överkapacitet.

Selektivt stöd till olönsamma företag kan enligt EFTA-konventionen accepteras under förutsättning att det är tidsbegränsat och ingår i ett program för omstrukturering av näringslivet och minskning av olönsam produktion. Statligt stöd till förlusttäckning i form av direkta subventioner eller tillskott av ägarkapital är däremot otillåtet.

En expertkommitté inom EFTA har nyligen lagt fram förslag om ett övervaknings- och sanktionssystem beträffande statsstöd. Det föreslagna

systemet ska leda till en effektivisering av kontrollen av efterlevnaden av gällande regler.

Sedan tidigare gäller att EFTA-länderna har förpliktat sig att till EFTA-sekretariatet anmäla (notifiera) statsstöd under följande förutsättningar:

- a) när nya typer av stöd införs
- b) när regler för befintliga stöd förändras
- c) när resurserna för stödinsatser förändras med minst 10 procent reellt för befintliga program.

Notifiering av förslagen i denna proposition har således skett i de delar som behandlar statligt stöd till företag.

EFTA:s regler för statligt stöd till företag överensstämmer väl med de som tillämpas inom EG. EFTA och EG har också träffat en överenskomst om ett ömsesidigt informationsutbyte om statsstöd.

Regionalpolitiska kommittén har konstaterat att de regionalpolitiska företagsstöd som nu tillämpas i Sverige är högre än de stöd som finns i jämförbara länder.

Den allmänna tendensen i flertalet europeiska länder har under senare år varit att minska de direkta samhällsstöden till enskilda företag. Samtidigt övergår många länder till att i regionalpolitiskt syfte vidta åtgärder för att förbättra infrastrukturen och därigenom skapa en gynnsam utvecklingsmiljö för företagen. Detta är t. ex. en policy som drivs inom EG.

Med det mycket stora internationella beroende som Sverige och svenska företag lever i, finns det all anledning att se till att eventuella otillbörliga och konkurrenssnedvridande företagsstöd försvinner. De av mig nu presenterade förslagen till företagsstöd anser jag ligger väl i linje med den inriktning och de regler som gäller och som diskuteras inom t. ex. EFTA och EG. Mina förslag innebär att företagsstöden i första hand är inriktade mot små och medelstora företag och att krav på långsiktig lönsamhet föreligger för att stöd ska kunna lämnas. Bidragen föreslås också ligga på en nivå som synes vara väl accepterad i andra länder.

Mitt förslag till stödområdesavgränsning innebär att stödinsatserna koncentreras till de områden som har långsiktiga utvecklingsproblem och där olika företagsstöd är nödvändiga för att näringslivet skall ha samma utvecklingsmöjligheter som i andra delar av landet. Mitt förslag till områdesavgränsning (avsnitt 4.2) innebär också en geografisk begränsning och att antalet boende och företag i stödområden minskar. De åtgärder, som enligt mina tidigare (avsnitt 4.5) redovisade förslag, ska kunna vidtas i samband med omfattande strukturkriser anser jag också ligger helt i linje med de regler som t. ex. EFTA ställt upp.

8 Samhälls- och politikområden av särskild betydelse för den regionala utvecklingen

Prop. 1989/90: 76

8.1 Utgångspunkter

Min bedömning: Flertalet samhälls- och politikområden har stor betydelse för den regionala utvecklingen. En del sektorer ger den grund som behövs för en god samhälls- och företagsutveckling i hela landet. Andra kan ha särskild betydelse för att skapa förutsättningar för utveckling i enskilda orter och regioner.

Kommittén: Enligt kommittén har arbetsmarknadspolitiken alltid haft stor betydelse för den regionala balansen. Inför 1990-talet anser utredningen att utbildning och forskning, kommunikationer, energi, miljö och kultur är sektorer av strategisk betydelse för den regionala utvecklingen.

Remissinstanserna: Stor enighet råder i remissopinionen om att de angivna sektorerna har strategisk betydelse för den regionala utvecklingen. Flertalet remissinstanser delar utredningens uppfattning om att regionalpolitiken omfattar åtgärder inom många olika sektorsområden. RRV ställer sig dock tveksamt till att använda en så vid definition av begreppet regionalpolitik.

Skälen för min bedömning: De medel som anslås inom regionalpolitikens ram kan endast marginellt påverka den regionala utvecklingen. Olika former av företagsstöd kan vara verksamma instrument för att t. ex. stödja en nyetablering eller en expansion vid ett företag på en ort eller en flyttning av ett företags expansion till samma ort. Om orten eller regionen saknar vissa grundläggande förutsättningar för utveckling hjälper det dock inte med ett välutvecklat system för företagsstöd.

De förutsättningar som krävs för att underlätta företagsutveckling m. m., varierar från projekt till projekt, men ett väl utbyggt och flexibelt utbildningsutbud, tillgång till goda kommunikationer, väl fungerande boendemiljöer och ett rikt kulturliv är exempel på faktorer som är allmänt viktiga för den regionala utvecklingen. Ett välavvägt skatteutjämningsystem ger utsatta kommuner ekonomiska möjligheter att utveckla de lokala förutsättningarna osv. Exempelen kan göras många. Jag delar kommitténs uppfattning om att de utpekade sektorerna är strategiska men jag vill, vilket kommer att framgå av min genomgång av olika sektorer, vidga perspektiven till ytterligare politik- och samhällsområden. Jag vill också framhålla behovet av flexibilitet för att kunna möta varierande behov och arbeta efter skiftande förutsättningar. På regional nivå kommer länsstyrelsernas möjligheter att verka för samordning av sektorsområden av väsentlig betydelse för länens utveckling att avsevärt förbättras genom riksdagens beslut om en ny regional statlig förvaltning.

I följande avsnitt (8.2–8.14) kommer jag, efter samråd med berörda statsråd, att redogöra för de regionalpolitiska aspekterna på olika samhälls- och politikområden.

För vissa sektorer kommer jag att redovisa exempel på hur regionalpoli-

tiska medel bör kunna användas för att resultat av regionalpolitisk betydelse skall kunna uppnås. Jag återkommer senare (avsnitt 9) med ett samlat förslag om regionalpolitiska medel till infrastrukturåtgärder.

8.2 Näringspolitik, turistfrågor m. m.

8.2.1 Näringspolitik

Min bedömning: Ett gemensamt mål för närings- och regionalpolitiken är att uppnå en god ekonomisk tillväxt. Områden inom näringspolitiken, som har stor betydelse för den regionala utvecklingen, är bl. a. småföretagsfrågor och statliga företag.

Kommittén: Kommittén anser att de regionala utvecklingsfonderna i första hand bör svara för stöd- och rådgivning till näringslivet och inte bedriva egen finansieringsverksamhet.

Om uppbyggnaden av resurser för att delta i EG:s småföretagsprogram kommer att ske gradvis bör enligt kommittén de regionalpolitiskt prioriterade landsdelarna komma först.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna, t. ex. SIND och länsstyrelsen i Norrbottens län, anser att utvecklingsfonderna skall ha kvar sin finansiella verksamhet. STU föreslår att utvecklingsfonderna skall få ett bredare sortiment av finansieringsformer och att de skall ges möjlighet att direkt eller indirekt genom riskkapitalbolag investera i aktier. STU föreslår även att kommersiell finansiering skall hanteras av fonderna. TCO tillstyrker förslaget om att utvecklingsfonderna skall bli mer inriktade på stöd och rådgivning än på finansieringsverksamhet men framhåller att finansieringsverksamheten måste fortsätta.

Min bedömning: Den regionala utvecklingen påverkas, som jag tidigare redovisat, till största delen av villkoren inom andra samhälls- och politikområden. Ett av dessa områden är näringspolitiken. Jag skall därför i det följande redovisa min allmänna syn på näringspolitikens roll i den regionala utvecklingen. Redovisningen blir kortfattad då jag senare i dag utförligt kommer att redovisa mina utgångspunkter och förslag i en särskild näringspolitisk proposition. I den kommer jag bl. a. att behandla de regionala utvecklingsfonderna. Vad beträffar kommitténs andra förslag om uppbyggnaden av EG:s småföretagsprogram, så sker den samtidigt över hela landet.

Jag inleder med att något belysa utvecklingen i näringslivet och behovet av en ökad tillväxt. Därefter behandlas näringspolitikens mål och hur närings- och regionalpolitik samverkar för att uppnå väsentliga samhällsmål.

Under de senaste fem åren har näringslivet i Sverige präglats av ett mycket högt kapacitetsutnyttjande, god lönsamhet och höga vinster. Tillväxten har dock varit lägre än i andra OECD-länder. Den har bl. a. hämnats av bristen på arbetskraft. En annan viktig förklaring är att utbytet av insatta resurser — produktiviteten — utvecklats förhållandevis långsamt.

Under åren 1983—1989 var produktivitetstillväxten i industrin 2 % per år, vilket är en i internationell jämförelse låg tillväxttakt.

Prop. 1989/90: 76

Det övergripande målet för den ekonomiska politiken är mot denna bakgrund att främja den ekonomiska tillväxten, dels genom ett ökat utbud av arbetskraft, dels genom en ökad produktivitet i näringslivet. Tillväxten är nödvändig för att utveckla välfärden med bibehållen balans i ekonomin. För närvarande har Sverige ett betydande underskott i utrikesaffärerna. Den konkurrensutsatta delen av näringslivet, i huvudsak industrin, måste växa för att underskottet i bytesbalansen skall kunna minskas.

Näringspolitiken syftar således främst till att främja tillväxten och förnyelsen i det svenska näringslivet. Strategin för näringspolitiken utformas med hänsyn tagen till det svenska näringslivets speciella förutsättningar när det gäller storföretagsdominans, internationalisering, branschstruktur och förädlingsgrad.

Det svenska näringslivet domineras således av ett fåtal stora multinationella företag. De sjutton mest internationaliserade företagen svarar för 30 % av svensk industrisysselsättning, 40 % av exporten och 60—70 % av forsknings- och utvecklingsutgifterna. Den svenska ekonomin är således starkt beroende av utvecklingen i dessa storföretag. De är ofta verksamma i mogna branscher där tillväxten sker genom uppköp utomlands och inte genom tillväxt i Sverige. Det är därför viktigt att andra företag ges förutsättningar för expansion inom vårt land.

Den svenska branschstrukturen präglas även av ett stort inslag av basindustri. Ca 30 % av exporten, mot ca 10 % för OECD i genomsnitt, baseras på malm, stål och skog. Under efterkrigstiden har dock basindustrins andel av exporten och förädlingsvärdet minskat. Denna struktur-omvandling är nödvändig för att stärka näringslivets internationella konkurrensförmåga.

Under överskådlig framtid kommer dock basindustrin fortfarande att vara viktig. För att bibehålla och stärka konkurrensförmågan måste den tekniska kompetensen höjas samt förmågan att produktdifferentiera och vidareförädla utvecklas. Detta gäller samtliga branscher och företag.

För att uppnå tillväxtmålet krävs en framgångsrik ekonomisk politik, en effektiv infrastruktur m.m. I det följande berör jag frågan om hur de näringspolitiska insatserna samspelar med de regionalpolitiska, dels generellt, dels när det gäller specifika näringspolitiska medel.

Regionalpolitiken syftar, liksom näringspolitiken, till att främja tillväxt och förnyelse i näringslivet. Dessutom syftar regionalpolitiken främst till att ge människor tillgång till arbete, service och god miljö oavsett var de bor i landet.

I näringspolitikens fokus står frågan om Sveriges tillväxt. Näringspolitiken har sin utgångspunkt i frågan om hur utvecklingen i storföretag, nyföretagande, expansion i småföretag, strukturomvandling och vidareförädling kan ledas in i sådana banor att hela landets tillväxt och förnyelse främjas. I den meningen är näringspolitiken mer övergripande än regionalpolitiken. Regionalpolitiken skall bl. a. främja en jämn fördelning av produktionskapaciteten så att resurserna i olika regioner tas tillvara.

Tillväxtmålet är således gemensamt för närings- och regionalpolitiken.

Infrastrukturfrågor, som t. ex. forskning, utbildning, vägar, järnvägar, telekommunikationer och energi, spelar en avgörande roll för näringslivets utveckling, såväl när det gäller den internationella konkurrensförmågan som när det gäller val av lokalisering inom Sverige och mellan Sverige och utlandet.

Mot bakgrund av dessa generella utgångspunkter har näringspolitiska medel utvecklats inom i huvudsak fyra områden: Småföretagspolitik, teknikpolitik, statligt företagande och mineralpolitik. Jag berör i detta sammanhang endast vissa principiella beröringspunkter mellan regional- och näringspolitiska medel.

Småföretagspolitiken syftar bl. a. till att främja nyföretagande och expansion. Genom olika typer av åtgärder underlättas småföretagssektorns expansion, vilket på sikt är nödvändigt för att bidra till förnyelsen och tillväxten i ekonomin. Detta har särskild betydelse eftersom flera av de stora dominerande företagen är verksamma i mogna branscher i vilka expansionen inte sker i Sverige. När dessa företag inte kan expandera i Sverige blir småföretagen särskilt viktiga för tillväxten. När verksamheter avvecklas eller krymper på en ort måste framtida produktion och sysselsättning ofta sökas i små expanderande företag. Småföretagspolitiken är således viktig för att uppnå såväl det generella tillväxtmålet som de regionalpolitiska målen.

De regionalpolitiska medlen samverkar därför i hög grad med de småföretagspolitiska och förstärker de småföretagsinriktade insatserna i de regionalpolitiskt prioriterade områdena. De regionala utvecklingsfonderna, statens industriverk, Stiftelsen Institutet för företagsutveckling m. fl. svarar för genomförandet av näringspolitiken. Inom flera områden bidrar dessa organ även till att genomföra regionalpolitiska åtgärder.

Teknikpolitiken syftar till att främja dels utveckling och spridning av ny teknik, dels effektivt utnyttjande av teknik.

Internationellt tekniksamarbete blir allt viktigare för Sverige som helhet och för olika regioners förutsättningar att utveckla konkurrenskraftig teknik i produkter och processer. Inom närings- och regionalpolitiken satsas betydande resurser på att främja detta samarbete. Ett huvudinslag i samarbetet är de åtgärder som vidtas för att främja svenska företags deltagande i EG-forskningen.

Betydande insatser för att främja den regionala utvecklingen görs inom ramen för STU:s och Industrifondens verksamhet. Även här finns ett tydligt samband mellan teknikpolitiken och regionalpolitiska insatser.

Jag återkommer senare till teknikspridningsfrågorna (avsnitt 8.3).

Utvecklingen i de *statligt ägda företagen*, som svarar för ca 7 % av industrisysselsättningen i landet, har en avgörande betydelse i vissa regioner. Flera av företagen har enheter på orter med ensidig näringslivsstruktur och inom de regionalpolitiska stödområdena. Staten, liksom andra ägare, har ett ansvar för att verksamheter som drivs på sådana platser utvecklas så positivt som möjligt inom de ramar som konkurrensförhållandena medger. Under senare år har strukturåtgärder vidtagits inom AB Statens Skogsindustrier, Celsius Industrier AB, Grängesbergs Gruvor AB, Luossavaara-Kiirunavaara AB och SSAB Svenskt Stål AB. Samtliga före-

tag, med undantag av Grängesbergs Gruvor AB som är ett särfall, har koncentrerat sig till färre affärsområden och är i dag ekonomiskt starkare än tidigare. Detta påverkar i hög grad företagens förutsättningar för att i fortsättningen framgångsrikt driva verksamheter på utsatta orter. De neddragningar, som har varit nödvändiga, har också skett under socialt acceptabla former och i många fall inneburit att ny verksamhet etablerats på dessa orter.

Mineralpolitiken. Gruvdrift och mineralprospektering är av stor betydelse för de regioner som prioriteras inom regionalpolitiken. Frågor som berör den framtida prospekteringsverksamheten har behandlats av mineralråvarukommittén (I 1987:01). Utredningens betänkande remissbehandlas för närvarande. Jag har för avsikt att senare förelägga regeringen förslag om riktlinjer för framtida prospekteringsverksamhet.

8.2.2 Turism och rekreation

Min bedömning: Turismen har stor regionalpolitisk betydelse, särskilt i norra Sveriges inland. Turistpolitiken samverkar därför med regionalpolitiken när det gäller att förbättra den regionala balansen.

Kommittén: Kommittén anser att staten och branschorganisationerna bör ta upp förhandlingar om ett kollektivforskningsprogram för turism.

Remissinstanserna: Sveriges turistråd delar kommitténs uppfattning att det behövs en kraftig förstärkning av turist- och rekreationsforskningen i Sverige men menar att det inte i första hand är mer målinriktad forskning som behövs, om man med det avser tillämpad forskning på gränsen till utredningsverksamhet. Turistrådet menar att allra mest eftersatt är den mer grundläggande kunskapsupbyggnaden och de långsiktigt motiverade forskningsinsatserna. Enligt utvecklingsfonden i Kopparbergs län är Dalarnas turistnäring intresserad av att snarast inleda överläggningar om förutsättningarna att starta ett kollektivt forsknings- och utvecklingsprogram avseende turism.

Skälen för min bedömning: Regering och riksdag beslöt år 1984 (prop. 1983/84: 145, KrU 22, rskr. 353) om målen för turism- och rekreationspolitiken. Regeringen redovisade härvid Sveriges unika förutsättningar, i form av omväxlande natur, god miljö och stora kulturvärden, att tillgodose olika rekreations- och turismintressen. Det är en viktig utgångspunkt för turism- och rekreationspolitiken att dessa tillgångar tas tillvara och nyttjas för att förbättra våra möjligheter som turistland.

Turismen är av stor betydelse för strävan att förbättra bytesbalansen. Det är därför väsentligt att antalet turister i Sverige ökar. En intensifierad marknadsföring är ett viktigt medel för att uppnå detta. Härigenom kan också den svenska turistnäringens resurser i form av turistanläggningar m. m. utnyttjas bättre. Det regionalpolitiska stödet har varit av väsentlig betydelse för bl. a. utbyggnaden av turistanläggningar. Dessa anläggningar representerar ett stort kapital och bidrar ofta till att åstadkomma syssel-

sättning och utveckla ekonomin på åtskilliga regionalpolitiskt utsatta orter. Genom ökad beläggning och förlängd säsong kan lönsamheten för befintliga anläggningar ökas avsevärt.

Turismen har under senare år fått en allt större betydelse för sysselsättningen. Genom näringsens expansion har exempelvis arbetstillfällen skapats på orter, ofta i glesbygd, där de utgör en förutsättning för bevarande och utveckling av samhällets infrastruktur. För regioner med stora turistströmmar har även de indirekta sysselsättningseffekterna för t.ex. varuhandeln stor betydelse.

Sysselsatta inom turistnäringen är till stor del verksamma på deltid och/eller säsonganställda. Detta begränsar de sysselsattas inkomstmöjligheter. Behovet av att komplettera med annan sysselsättning för att uppnå samma inkomst som med åretruntsysselsättning är därför stort.

Sysselsättningsaspekten är i många fall en drivkraft för företag, kommuner och landsting att göra ekonomiska satsningar för att få igång verksamhet med inriktning mot turism. Det är dock viktigt att påpeka vikten av att satsningar inom turismen grundas på på marknadsmässiga bedömningar av behov och lönsamhetsförutsättningar. Turismen bör således inte användas som ett regionalpolitiskt medel om det inte finns realistiska förutsättningar för turism i områdena i fråga.

Regionalpolitiskt företagsstöd får för närvarande lämnas till turistverksamhet inom stödområdena A och B. Sveriges turistråds delegation är remissinstans i ärenden om stöd till turism och rekreation.

Stöd lämnas i första hand till utbyggnad av befintliga turistanläggningar. Stöd kan även lämnas till verksamhet med anknytning till turism om den med hänsyn till sin karaktär, omfattning och målgrupp förbättrar förutsättningarna för turistverksamhet genom att förlänga turistsäsongen. Tidigare lämnades stöd nästan uteslutande i samband med investeringar i nya hotell, stugbyar etc. På senare tid har en ökande del av stödet styrts över mot aktiviteter m. m. Syftet är att öka attraktiviteten i ett område för att därigenom medverka till ökad beläggning och möjligheter till säsongförlängning. Framdeles torde behovet att bevara och utveckla befintliga turistanläggningar bli stort. Jag har tidigare (avsnitt 7.2) föreslagit hur det regionalpolitiska företagsstödet bör utformas i fortsättningen.

Inom ramen för de medel länsstyrelserna disponerar för projektverksamhet har ett stort antal projekt med inriktning mot turism givits stöd. Även med hjälp av glesbyggsstöd sker många åtgärder som förbättrar turistnäringen. Jag kommer senare (avsnitt 9) att föreslå att särskilda regionalpolitiska medel avsätts för infrastrukturåtgärder i de prioriterade regionerna. Jag räknar därför med att det skall bli möjligt att inom denna ram vidta åtgärder som får en positiv verkan på turistnäringen i dessa områden.

Jag har i årets budgetproposition (prop. 1989/90: 100, bil 14), meddelat min avsikt att föreslå regeringen att uppdra åt statens industriverk att noga följa utvecklingen på vissa orter, mot bakgrund av det av regeringen nyligen framlagda förslaget till skattercform, vilket bl. a. innefattar höjning av mervärdesskatten. För hotell- och restaurangbranschen innebär reformen en höjning av mervärdesskatten från 12,87 till 23,46 %. Skatteutskottet har i sitt betänkande (1989/90:SkU 10) anfört att hotell- och restaurangnäringen

i skattehänseende bör behandlas som alla andra näringar i landet. Enligt skatteutskottet kan det dock inte uteslutas att man inom vissa utsatta turistorter, där prisläget redan idag är högt, kan få vissa svårigheter att hävda sig i konkurrensen med motsvarande turistmål utomlands. Utskottet utgår från att regeringen uppmärksamhet följer utvecklingen i detta hänseende och, om förhållandena så kräver, vidtar de åtgärder av regionalpolitisk art som kan erfordras, utan någon särskild framställan från riksdagens sida.

Vad slutligen beträffar forskningsinsatser inom turistnäringen, som den regionalpolitiska kommittén föreslår, så har jag tidigare redovisat förslag härom i den forskningspolitiska propositionen (prop. 1989/90: 90).

8.3 Tekniskspridning

Min bedömning: Fortsatta insatser bör göras för att underlätta tekniskspridning till främst mindre och medelstora företag i regionalpolitiskt prioriterade regioner. Tyngdpunkten i arbetet bör läggas vid att på olika sätt förmedla den kompetens som finns vid olika kompetenscentra.

Kommittén: Regionalpolitiska kommittén har inte berört dessa frågor närmare. Statens industriverk (SIND), styrelsen för teknisk utveckling (STU) och skolöverstyrelsen (SÖ) har på regeringens uppdrag följt upp och utvärderat verksamheten vid vissa teknikcentra. En sammanfattning av verkens rapport redovisas särskilt (bilaga 3). Vidare har SIND och STU till regeringen avrapporterat det pågående tekniskspridningsprogrammet för norra Sveriges inland.

Remissinstanserna: Inga uttalade remissynpunkter finns i denna fråga.

Skälen för min bedömning: Jag har redan inledningsvis berört den omvärld med föränderlighet, internationell konkurrens osv. som svenskt näringsliv verkar i och som med största sannolikhet leder till ytterligare ökade krav på förändringsbenägenhet och omställningsförmåga.

Huvuddelen av den nya tekniken sprids på marknader i relationer mellan köpare och säljare. Det kan gälla maskinleveranser, datoriserade styrsystem, administrativa system men också patent och licenser. Dessa marknader är, liksom färdigvarumarknaderna, ofta internationella. Vid större investeringar i ny utrustning är det vanligt att företagen – även relativt små företag – orienterar sig om var den effektivaste utrustningen finns. Det ligger också i utrustningsleverantörernas intresse att effektivt marknadsföra sina produkter.

Den nya tekniken har underlättat internationell verksamhet. Teknik sprids snabbt mellan länder och världsdelar.

I många fall fungerar svenska storföretag som spridare av teknik genom att föra kunskapen vidare till underleverantörer. Detta sker bl. a. genom att köparen/storföretaget ställer krav på leverantören. Det är inte ovanligt att nya produkter eller produktionstekniker utvecklas i samarbete mellan storföretaget/beställaren och underleverantören.

Mycket förenklat kan två distributionskanaler för ny teknik urskiljas — företag resp. offentliga institutioner. Som tidigare nämnts har privata företag som tar fram ny teknik och nya produkter ett kommersiellt intresse av att marknadsföra sig. När det gäller den offentliga teknikproduktionen är spridningsmekanismerna mindre tydliga.

För mindre och medelstora företag är kopplingarna till de offentliga institutionerna väsentligt svagare än för stora företag som ofta har särskilda funktioner för att bl. a. följa den externa kunskapsutvecklingen. Dessutom finns en regional dimension. I stora delar av landet — främst i stödområdena — är nätverket glest, både mellan företag och mellan företag och offentliga institutioner. FoU-miljön är svagt utvecklad. Tillgången på utbildad arbetskraft, som dels kan tillföra ny teknik, dels förbättra nuvarande teknik är mer begränsad än i andra delar i landet. Här finns — både vad avser småföretag generellt och i den regionala dimensionen — utrymme för intensifierade ansträngningar för att underlätta teknikspridningen.

Sammanfattningsvis kan konstateras att teknikspridning är en nyckelfaktor i en väl fungerande ekonomi. Sverige ligger mycket väl till i förhållande till exempelvis övriga OECD-länder när det gäller satsningar på FoU. Betydligt mindre har däremot gjorts för att marknadsföra de resurser som finns tillgängliga för näringslivet. I ett regionalpolitiskt perspektiv är detta särskilt angeläget eftersom många av de prioriterade regionerna har en svag ställning i förhållande till stora kunskapscentra.

Den regionalpolitiskt motiverade teknikspridningsverksamheten bör följa tre huvudlinjer.

Den första anknyter till det förslag om teknikkonsulter som jag senare redovisar för regeringen i den näringspolitiska propositionen. STU och SIND avses få i uppdrag att planera för en utbildning av teknikkonsulter. I samband med detta uppdrag bör verken särskilt överväga hur verksamheten skall utformas för att systematiskt täcka behoven i stödområdena. En sådan verksamhet bör delvis kunna bekostas med medel från det regionalpolitiska anslaget för särskilda infrastrukturåtgärder. Jag återkommer senare (avsnitt 9) här till.

Den andra huvudlinjen bör vara att på ett selektivt sätt förstärka den infrastruktur i stödområdena som har betydelse för olika former av teknikspridning till företagen. Regionala utvecklingsfonder, högskolor, gymnasieskolor, AMU-centra etc. har stor betydelse i detta sammanhang. Jag återkommer senare (avsnitt 8.6) delvis till dessa frågor men vill här framhålla att utveckling av och stöd till teknikspridande verksamheter från sådana organ bör kunna stödjas med medel från anslaget för regionala utvecklingsinsatser (avsnitt 16).

Ett nytt inslag i den tekniska infrastrukturen i dessa regioner har de senaste åren blivit olika former av teknikcentra. SIND, STU och SÖ har haft i uppdrag att följa upp denna verksamhet och — i de fall den pågått tillräckligt länge — utvärdera den.

Myndigheternas slutsatser och förslag är kortfattat följande. Det finns en rad olika verksamheter som kallar sig teknik- eller resurscentra. De berör ett eller flera olika politikområden, t.ex. utbildning, industriell utveckling, forskning och teknikspridning. Bakom bildandet av dessa cent-

ra ligger olika grupperingar av intressenter med varierande mål och syften. Verksamhetsidéerna har i flertalet fall varit instabila och föränderliga. Det finns även olikheter i styrka och kompetens.

Verken menar att mångfalden och variationen vid teknik- och resurscentra gör att ett fortsatt stöd till sådana måste få en flexibel utformning. Varje teknikcentrum måste bedömas efter sina förutsättningar.

Verken föreslår att investeringsbidragen till teknikcentra begränsas och att i stället verksamheten på olika sätt ges möjlighet att utvecklas. Vidare föreslås en särskild funktion för uppföljning och utveckling av teknik- och resurscentra under den närmaste treårsperioden.

För egen del anser jag att möjligheten att med regionalpolitiska medel stödja tillkomsten av nya organ som baseras på samverkan mellan främst näringsliv och samhällsliga utbildnings- och utvecklingsorgan bör finnas kvar. Eftersom jag delar uppfattningen att stödet bör vara flexibelt, är jag inte beredd att helt avskaffa möjligheterna till t. ex. investeringsstöd. Däremot bör de intentioner som verken för fram ligga till grund för bedömningen av enskilda projekt. Vidare anser jag att stödet även fortsättningsvis bör vara ett initialstöd. Däremot bör t. ex. länsstyrelserna med projektmedel kunna bidra till att etablerade centra vidareutvecklas.

Jag vill betona att initialstöd till teknikcentra bör vara en möjlighet när speciella förutsättningar föreligger. Det får inte bli något självändamål att skapa nya organisationer. Den senaste tidens få ansökningar om regionalpolitiskt stöd till sådana projekt tyder också på att olika intressenter har insett behoven av realism vad gäller investeringar i utrustning, möjlighet att sälja utbildning och service etc.

Jag är inte beredd att biträda verkens förslag om att inrätta en särskild funktion för uppföljning och utveckling av teknik- och resurscentra. Däremot kommer jag att överväga om någon annan form av uppföljning bör ske.

Jag vill i detta sammanhang också behandla en speciell typ av projekt — forskarbyar eller liknande — som främst berör vissa regionalpolitiska stödjepunkter. En viktig del av förnyelsen av näringslivet är verksamheten vid våra forskningsinstitutioner. I södra Sverige har särskilda verksamheter, utan statligt stöd, vuxit fram i nära anslutning till sådana i bl. a. Lund, Göteborg, Linköping och Stockholm. I orter med universitet eller högskola som ligger i eller i anslutning till de prioriterade regionerna, saknas delvis den typ av intressentgrupper som medverkat till projekten i södra Sverige. I ett regionalpolitiskt perspektiv är det angeläget att, där förutsättningar i övrigt finns, stödja sådan verksamhet i regionalpolitiskt prioriterade delar av landet. Regeringen har därför på olika sätt, inom ramen för teknikspridningsinsatserna, medverkat till att skapa sådana miljöer vid högskolor eller forskningsinstitutioner i Karlstad, Borlänge, Sundsvall, Umeå, Luleå och Kiruna.

De ekonomiska betingelserna är viktiga speciellt för de nya företag som vuxit fram ur forskningsmiljöerna. Regionalpolitiskt stöd har i vissa fall lämnats till investeringar i lokaler för uthyrning till nya företag som vuxit fram ur forskningsverksamheten. En princip har härvid varit att dessa lokaler bör vara en genomgångsform där företagen utvecklas de första åren

för att därefter söka andra lokaler. Ett annat sätt har varit att stödja den serviceorganisation som arbetar med att utveckla nätverket och samspelet mellan forskningsverksamheten och näringslivet. Jag räknar med att regeringen från fall till fall skall kunna lämna stöd till forskningsbaserad företagsutveckling i denna typ av orter.

Den tredje huvudlinjen bör vara att över ett brett fält stödja verksamheter i projektform. Ett exempel är det uppdrag som SIND och STU har att genomföra särskilda teknikspridningsåtgärder i norra Sveriges inland. Programmet löper t. o. m. år 1991. Som information vill jag kort redovisa de verksamheter som pågår inom olika delprogram.

- Företagsanpassad utbildning. Målet är att i ett tjugotal inlandskommuner bedriva kurser i ekonomisk planering med hjälp av datorstödd distansundervisning.
- Teknikresor. Representanter för inlandsföretag ges möjlighet till ingående studiebesök vid teknikledande företag eller organisationer. Resorna leder till såväl ökade kunskaper som till bättre kontaktnät.
- Utvecklingscheckar. Delprogrammet avser att stimulera till ett ökat utnyttjande av extern kompetens i form av konsulter eller experter från t. ex. forskningsinstitut, högskolor eller teknikcentra.
- Innovatörer. Genom att bilda kvalificerade rådgivningsgrupper på lokal nivå och ge dessa vissa ekonomiska resurser, skapas ett bättre klimat för innovatörer och produktutvecklare.
- Offertsamarbete. Syftet med detta delprogram är att stimulera till ökat samarbete mellan företag. Medlet är att erbjuda ekonomiskt beredningsstöd i offertfasen av ett projekt till företag som samverkar i konsortier eller annan likvärdig form.

Efter dessa huvudlinjer bör teknikspridningsprojekt över ett brett spektrum, med utgångspunkt i företagets behov, även fortsättningsvis kunna stödjas med regionalpolitiska medel, både centralt och regionalt. Centrala insatser bör göras med medel från det infrastrukturanlag jag senare kommer att föreslå (avsnitt 9).

Jag har tidigare (avsnitt 7.2.1.2) lämnat förslag till förändringar i företagsstödet, som bl. a. innebär ökade möjligheter att stödja produktutveckling, utbildning och andra kompetenshöjande åtgärder i företagen. Därigenom ökar möjligheterna till ett fruktbart samspel mellan företagets behov och samhällets utbud av olika kompetenshöjande tjänster.

Jag förutsätter att SIND och STU fortsätter att verka som samordnare och med att förmedla erfarenheter. Jag nämnde tidigare att STU och SIND kommer att få i uppdrag att utveckla en verksamhet med teknikkon-sulter. I detta sammanhang kommer jag att överväga om ytterligare särskilda uppdrag inom teknikspridningsområdet bör lämnas.

Min bedömning: Energisystemets utformning och prissättningen av olika energislag har stor betydelse för den regionala utvecklingen. Den elintensiva industrin är t.ex. en viktig del av näringslivet i regionalpolitiskt prioriterade regioner och bör i framtiden ges rimliga konkurrensvillkor även när den allmänna prisnivån för elkraften ökar. En utredning skall bl.a. utforma sina förslag med hänsyn tagen till att vinster från äldre vattenkraft skall kunna återföras till de regioner där vinsterna genereras. Syftet är att dessa medel skall möjliggöra samhällsinsatser för att skapa en mer gynnsam regional utveckling.

Förslag om fortsatt omställning av energisystemet bör beakta regionalpolitiska aspekter.

Kommittén: Regionalpolitiska kommittén har i sitt betänkade riktat uppmärksamheten på att en kommande höjning av elprisnivån kan väntas leda till att elproduktion i äldre vattenkraftsanläggningar blir mycket lönsam. Mot bakgrund härav föreslår kommittén att vattenkraftsregionerna under en tioårsperiod skall få del av vattenkraftens övervinster. Förslaget innebär att ca 600 milj. kr. om året skall utbetalas från ett särskilt anslag. Finansieringen föreslås ske genom att skatten på äldre vattenkraft höjs med 1 öre per kWh.

Utbyggnaden av ett naturgasnät kan enligt kommittén komma att få en djupgående inverkan på den framtida regionala balansen. Kommittén hänvisar till de planer som finns för utbyggnad av stamledningar och distributionssystem i Mellansverige och delar av Bergslagen. Genom en sådan utbyggnad skulle energikonsumenter i dessa delar av landet komma att erbjudas ett konkurrenskraftigt alternativ till el, menar kommittén. Den nackdel som detta anses innebära för andra delar av landet kan enligt kommittén behöva kompenseras av andra åtgärder. Något konkret förslag härom läggs dock inte fram.

Regionalpolitiska kommittén förutser en ökad roll för biobränslen i det framtida svenska energisystemet, åtminstone utanför de områden där naturgas distribueras. Ett fortsatt stöd till utveckling av biobränslen förordas av kommittén på regionalpolitiska grunder. Kommittén anser också att biobränslen även i fortsättningen bör vara befriade från skatt.

Remissinstanserna : Flera remissinstanser anser det ytterst angeläget att kommande energikostnadsförändringar snabbt klarläggs och skapar möjligheter för bl.a. industrins planering. Länsstyrelsen i Kristianstads län anser att den framtida energiförsörjningen är av avgörande betydelse för alla regioner oavsett om de prioriteras ur regionalpolitisk synpunkt eller ej.

Bl.a. länsstyrelserna i Kopparbergs, Jämtlands och Norrbottens län samt kommunerna Kiruna, Haparanda, Malung, Jokkmokk och Kramfors är positiva till utredningens förslag om återföring av övervinster. Däremot anser flera remissinstanser att medlen bör ställas direkt till kommunernas förfogande eller att länen i någon form bör bli delägare i kraftverken. Bl.a.

statens energiverk, Vattenfall och Kraftverksföreningen avstyrker förslaget. Vattenfall förklarar sig inte ha tagit ut några övervinster på grund av vattenkraftens relativt sett låga produktionskostnader. De låga kostnaderna har i stället förts vidare till konsumenterna i form av låga priser. Som bevis för detta anføres att Sverige har internationellt sett låga elpriser. Följaktligen måste därför en avgift i linje med vad kommittén föreslår i sin helhet föras vidare och tas ut av elkunderna via en höjning av elpriset, menar Vattenfall.

Flera remissinstanser, bl. a. RRV, SIND, Svensk industriförening samt statskontoret anser att naturresurser bör ses som en nationell resurs och inte beskattas där de är belägna.

Några remissinstanser tillstyrker kommitténs förslag till fortsatt skattebefrielse för bioenergi. Biobränslen måste enligt Folkrorelserådet Hela Sverige ska leva få en utökad användning såväl inom som utanför de områden som får tillgång till naturgas. Skogsstyrelsen anser att satsningen på bioenergi ska gälla i hela riket där detta är ett bra alternativ. Lantbruksstyrelsen menar att en positiv utveckling av bioenergin kan ta i anspråk en del av den jordbruksmark som inte kommer att behövas för livsmedelsproduktionen.

Statens energiverk har invändningar mot kommitténs resonemang att områden som hamnar utanför naturgasområdena skulle kompenseras därför. Energiverket menar att det inte är rimligt i en marknadsekonomi att olika individer eller regioner kompenseras för att de inte får del av vissa kommersiella produkter. Vattenfall anser att naturgasen skall införas på kommersiella grunder vilket får styra nätets utbyggnad.

Vattenfall understryker de stora regionalpolitiska konsekvenser avvecklandet av kärnkraften kommer att få eftersom halva elproduktionen måste ersättas av ny produktion med kraftigt höjda elpriser.

Skälen för min bedömning: Jag avser att hösten 1990 föreslå regeringen att lägga fram förslag för riksdagen om bl. a. kärnkraftavvecklingen. Det pågår ett omfattande utredningsarbete med syfte att skapa underlag för mitt kommande förslag.

Mot denna bakgrund anser jag det för närvarande varken möjligt eller lämpligt att närmare kommentera eller ta ställning till de förslag som regionalpolitiska kommittén och ett antal remissinstanser för fram rörande energisystemet. Jag delar dock kommitténs uppfattning om energifrågornas betydelse för regionalpolitiken. Med hänsyn härtill kommer jag nu att redogöra för vissa förhållanden på energiområdet från ett regionalpolitiskt perspektiv.

Det nuvarande svenska energisystemet

Den totala svenska energitillförseln uppgick år 1988 till ca 450 TWh. Detta är ungefär samma värde som år 1970. Mellan dessa år har emellertid energislagens andelar ändrats kraftigt. Oljans andel har minskat från ca 75 % till ca 45 %. Tillförseln av energikol, inhemska bränslen och vattenkraft har ökat, medan kärnkraften har tillkommit. Under de senaste åren har också naturgasen introducerats.

Den andra stora förändringen är att en allt större andel av den tillförda energin har omvandlats till el. Nettoproduktionen av el har under perioden ökat från ca 60 TWh till ca 140 TWh om året. Av sistnämnda värde svarar vattenkraft och kärnkraft för 65–70 TWh vardera, dvs. tillsammans nästan hela den nuvarande produktionen.

Huvuddelen av den tillförda energin är baserad på import. Förädling och omvandling sker inom landet i ett fåtal stora anläggningar, främst oljeraffinaderier och kärnkraftverk. Den inhemska produktionen är i huvudsak begränsad till vattenkraft samt till lutar, ved, torv och avfall. Ca tre fjärdedelar av den utbyggda vattenkraften är belägen inom de regionalpolitiskt prioriterade delarna av landet. Energi från lutar och avfall förbrukas i regel internt inom skogsindustriföretag resp. kommuner. Trädbränsle och torv produceras däremot delvis för extern avsalu.

Från regionalpolitisk synpunkt är formerna för transport och distribution av särskilt intresse. Ledningsbunden energi — el, fjärrvärme och naturgas — har kommit att svara för en allt större del av den slutliga energianvändningen. El tillhandahålls i alla delar av landet på likartade villkor. Fjärrvärme distribueras däremot endast lokalt i större tätorter. Naturgas är för närvarande tillgänglig inom ett begränsat område i Syd- och Västsverige längs stamledningen Malmö—Göteborg.

Energipolitiska insatser av regionalpolitisk betydelse

Utbyggnaden av vattenkraften är en av förutsättningarna för den relativt låga elprisinivån i Sverige, som är av särskilt stor betydelse för de norra delarna av landet. Vattenfall tillämpar i Norrbottens län och mellersta Norrland ett råkraftpris som är 4 resp. 2 öre per kilowattimme lägre än priset i övriga delar av landet. Vidare har energiskatten på elkraft utformats så att hushållen i norra Sverige gynnas. För närvarande gäller för all annan förbrukning än den industriella en skattesats av 8,2 öre per kilowattimme i de tre nordligaste länen samt delar av Västernorrlands, Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands län, jämfört med 9,2 öre per kilowattimme i övriga delar av landet. Enligt riksdagens beslut (prop. 1989/90: 50, SkU 10, rskr. 96) skall från den 1 mars 1990 skattesatserna vara 2,2 resp. 7,2 öre per kilowattimme. Den ökade energiskattefördelen för hushållen i de nordliga delarna av landet är avsedd att mildra effekten bl. a. av att mervärdeskatt på energi samtidigt införs.

Sedan oljekrisen under 1970-talet har ett minskat oljeberoende varit ett av den statliga energipolitikens viktigaste mål. Därav har följt betydande insatser till stöd för bl. a. ökad produktion av inhemska bränslen och för användning av sådana bränslen framför allt i fjärrvärmesystem. Stöd har från år 1974 lämnats till teknisk forskning och utveckling samt till investeringar i anläggningar i form av bidrag, lån och garantier. Totalt har riksdagen anvisat nära 5 miljarder kronor till energiforskning och ytterligare ca 3 miljarder kronor till utveckling och demonstration av ny energiteknik.

Under åren 1981–1986 lämnades stöd inom ramen för särskilda oljeersättningsprogram med syfte att främja en snabb minskning av oljeanvändningen. Därjämte genomfördes under åren 1983–1985 konjunkturanpas-

sade investeringsprogram med delvis samma inriktning. Särskilda medel anvisades år 1983 för att bl. a. öka användningen av inhemska bränslen i Norrbottens län. Sedan år 1986 har stöd lämnats främst till utveckling och introduktion av ny teknik som kan underlätta övergången till ett effektivt och miljövänligt energisystem.

Stöd har i stor utsträckning lämnats till projekt avseende produktion av torv och trädbränslen. Någon regional fördelning av dessa projekt har inte redovisats. Allmänt kan konstateras att användningen av dessa bränslen är koncentrerad till områden med ett stort uppvärmningsbehov, dvs. områden med industri eller stor befolkning, och att transportavstånden är korta. Det har således bildats ett antal lokala marknader kring anläggningar som är stora förbrukare av inhemska bränslen. I norra Sverige finns bl. a. ett antal mindre torvanläggningar för fjärrvärmeproduktion. Flertalet större anläggningar för användning av trädbränsle ligger i Syd- och Mellansverige. Det största svenska torvprojektet, produktionen av torvbriketter i Sveg, avviker emellertid från det angivna mönstret. Projektet ligger i ett regionalpolitiskt prioriterat område och bygger på långväga transport av produktionen med järnväg. Energi- och regionalpolitiskt stöd har lämnats för detta projekt.

Det kan tilläggas att staten, förutom genom direkt stöd, har främjat utvecklingen av produktion och användning av inhemska bränslen genom att sådana bränslen inte har belagts med energiskatt.

Regionalpolitiskt stöd kan lämnas till anläggningar där energiråvara i form av flis framställs eller förädlas eller i form av torv bryts eller förädlas. Vid torvproduktionen får stöd avse också beredning av tåkt eller anordningar för sådan beredning eller för brytning. Stöd får lämnas endast till verksamheter som bedrivs i större omfattning och har permanent karaktär. Stöd får inte lämnas till förbränningsanläggningar.

Jag har tidigare (avsnitt 7.2) lämnat förslag till vissa förändringar av det regionalpolitiska företagsstödet.

Omställningen av energisystemet

Den pågående omställningen av energisystemet har som syfte att landets behov av energi varaktigt skall kunna tillgodoses på ett sätt som är förenligt med samhällsekonomiska mål. Centrala inslag i omställningen är en avveckling av kärnkraften till år 2010, minskade utsläpp av försurande och klimatpåverkande ämnen samt ett fortsatt skydd för de fyra outbyggda huvudälvarna. En förutsättning för att omställningen skall kunna genomföras är att tillgängliga energiresurser utnyttja väsentligt effektivare än i dagens system. Kravet på hushållning gäller i särskilt hög grad användningen av el.

Statens energiverk och statens industriverk har i december 1989 redovisat rapporten *Ett miljöanpassat energisystem*. I rapporten redovisas scenarier för ett svenskt energisystem år 2015 under förutsättning bl. a. att kärnkraften har avvecklats, att huvudälvarna förblir outbyggda och att koldioxidutsläppen inte ökar från dagens nivå.

Utredningen EL 90 (ME 1988:05) har haft i uppdrag att undersöka effek-

terna för den elintensiva industrin av stora elprishöjningar. Utredningen har bl.a. redovisat eventuella behov av åtgärder för att rimliga konkurrensvillkor skall kunna behållas för denna industri samtidigt som kärnkrafts-utvecklingen genomförs. Ett slutbetänkande har nyligen avlämnats.

Ett antal andra utredningsuppdrag rörande energisystemets omställning har lagts ut till berörda myndigheter m. fl. Uppdragen kommer att redovisas under våren 1990.

Innan det omfattande utredningsmaterialet har redovisats och beretts kan några närmare slutsatser om de regionalpolitiska effekterna av energisystemets omställning inte dras. Jag skall här endast kort kommentera några av de element i omställningsprocessen som regionalpolitiska kommittén särskilt har uppmärksammat, nämligen en höjning av elpriserna, utbyggnad av naturgasledningar och ökad användning av biobränslen.

Elpriserna i Sverige fastställs av kraftföretagen utan någon egentlig styrning från statsmakternas sida. Indirekt påverkar dock staten prisbildningen genom det avkastningskrav som staten i egenskap av ägare ställer på Vattenfall, som har en prisledande ställning på marknaden. En betydande realhöjning av nuvarande elpriser under de närmaste årtiondena kan förutses under alla förhållanden. Utvecklingen till år 2010 av kärnkraften, som svarar för ca hälften av den nuvarande elproduktionen, kommer sannolikt att leda till att en prishöjning tvingas fram snabbare än vad som annars hade blivit fallet. Den framtida elprisnivån är emellertid starkt beroende av om efterfrågan på el – och därmed behovet av en ny produktionskapacitet för att ersätta kärnkraften – kan begränsas genom hushållningsåtgärder.

Riksdagen och regeringen har i skilda sammanhang uttalat att den elintensiva industrin också i framtiden skall ges rimliga konkurrensvillkor. Motiven härför är till stor del av regionalpolitisk art. I Norrland och Bergslagen svarar den elintensiva industrin för en långt större del av industrisysselsättningen än i andra delar av landet. Denna fråga har nyligen belysts närmare av utredningen EL 90.

Som nämnts har regionalpolitiska kommittén föreslagit att vattenkraftsregionerna skall få del av vattenkraftens vinster vid en kommande höjning av elpriserna. Jag erinrar om att chefen för finansdepartementet nyligen har tillkallat en särskild utredare med uppgift att utreda frågan om kraftföretagens vinster. I utredningsdirektiven (dir. 1989:63) sägs bl. a att utredaren bör utforma sina förslag med hänsyn tagen till att vinster från äldre vattenkraft skall kunna återföras till de regioner där de genereras. Syftet med en sådan återföring skulle vara att finansiera olika samhällsinsatser som kan bidra till den regionala utvecklingen i vattenkraftsregionerna.

I avvaktan på resultatet av den särskilda utredarens arbete är jag inte nu beredd att ta ställning till regionalpolitiska kommitténs förslag. Jag kommer (avsnitt 9) att föreslå att regionalpolitiska medel anvisas för att förstärka infrastrukturen i främst stödområde 1.

Med anledning av regionalpolitiska kommitténs synpunkter på effekterna av en fortsatt utbyggnad av ett svenskt naturgasnät vill jag understryka att någon plan för utbyggnad inte har fastställts. Enligt gällande riktlinjer

måste naturgasen av egen kraft konkurrera på den svenska energimarknaden. De olika aktörerna på marknaden — främst SwedeGas AB och dess ägare — har alltså att ta ställning till olika utbyggnadsprojekt på affärsmässiga grunder. Mycket tyder på att den svenska gasmarknaden beroende bl. a. på de höga kostnaderna för infrastrukturen har en relativt låg betalningsförmåga. Det är därför alltså en öppen fråga när det kommer att uppstå kommersiella förutsättningar för en väsentlig utvidgning av det nuvarande svenska naturgassystemet.

Det kan tilläggas att en utbyggnad av distributionen av gasol pågår i de delar av landet där en distribution av naturgas inte är aktuell, i vissa fall också som en förberedelse för en senare naturgasintroduktion. Gasol kan vara ett alternativ till naturgas för industriföretag, kommunala värmeverk m. fl.

Det råder i dag bred enighet om att biobränslenas andel av energiförsörjningen måste ökas kraftigt om de långsiktiga miljö- och energipolitiska målen skall kunna nås. En faktor av största betydelse är att biobränslen, till skillnad från fossila bränslen, inte anses ge något nettotillskott av koldioxid till atmosfären vid förbränning. Beräkningar, som utförts av energiverket och naturvårdsverket i den nyssnämnda studien om ett miljöanpassat energisystem, pekar på att fossila bränslen i stor utsträckning måste ersättas med biobränslen för att det av riksdagen fastställda koldioxidmålet skall kunna klaras.

En väsentligt ökad användning av biobränslen kan vid dagens kostnadsrelationer nås endast genom statliga styrmedel av olika slag. Miljöavgiftsutredningen (ME 1988:03) har i sitt betänkande (SOU 1989:83) Ekonomiska styrmedel i miljöpolitiken — Energi och trafik lagt fram förslag om bl. a. en avgift på utsläpp av koldioxid som skall tas ut på fossila bränslen. Vidare har föreslagits ett system med bidrag till elproduktion med bränslen som inte ger ett nettotillskott av koldioxid. Dessa förslag skulle, om de genomförs, leda till en förbättring av biobränslenas konkurrenssituation gentemot bl. a. naturgas vid kraftvärmeproduktion i Mellansverige.

Inom regeringskansliet bereds för närvarande förslag till riksdagen om en övergripande reform på energiskatteområdet inkl. vissa miljörelaterade pålagor. Förslagen kommer att utformas så att den fortsatta omställningen av energisystemet främjas. Jag kommer senare (avsnitt 8.13) att ytterligare kommentera några av skattereformens regionalpolitiska konsekvenser för bl. a. energisektorn.

En kraftig ökning av efterfrågan på biobränslen kan komma att innebära en viss stimulans för de regionalpolitiskt prioriterade delarna av landet. Som redan antytts finns det emellertid flera faktorer, bl. a. höga transportkostnader, som verkar för att biobränslen även i fortsättningen kommer att produceras och användas främst i Syd- och Mellansverige.

Min bedömning: De areella näringarna kommer även fortsättningsvis att ha stor betydelse för glesbygdsområdena.

Regionalpolitiska insatser inom de areella näringarna bör i första hand avse utveckling av kombinationsföretag med jord- och skogsbruk som bas.

Kommittén: Regionalpolitiska kommittén anser att de selektiva stöd inom livsmedels- och fiskepolitiken, som huvudsakligen är regionalpolitiskt motiverade, bör inordnas i stöden för regionalt utvecklingsarbete. Vidare menar kommittén att FoU-satsningarna inom det trätekniska området bör ökas.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser tar upp jordbrukets avreglering och de konsekvenser den kan få för näringslivsutvecklingen i redan befolkningssvaga delar av landet.

Skälen för min bedömning: De areella näringarna — jordbruk, trädgårdsnäring, skogsbruk, fiske och rennäring — utgör på många håll basen för näringsliv och service på landsbygden. Deras betydelse i detta avseende har visserligen minskat, men i många bygder, där de har liten omfattning, är de fortfarande viktiga på marginalen. Utan de areella näringarna skulle underlaget för service ofta vara för svagt. Vissa bygder skulle över huvud taget inte vara intressanta för bosättning. Det är mot denna bakgrund viktigt att politiken för de areella näringarna har ett inbyggt regionalpolitiskt ansvarstagande.

Jordbruk

Enligt riksdagens senaste beslut om livsmedelspolitiken år 1985 bör jordbruk bedrivas i hela landet för att främja en god regional balans och näringens betydelse för sysselsättningen i bygder där det råder brist på andra sysselsättningstillfällen beaktas. Detta ger också en god försörjningsberedskap. Beslutet innebär bl. a. att de speciella förhållandena i norra Sverige särskilt skall beaktas vid utformningen av jordbrukspolitiken. Med hänsyn till bl. a. jordbrukets stora betydelse för befolkning, sysselsättning, service och miljö men även från beredskapssynpunkt är det enligt riksdagsbeslutet angeläget att behålla ett regionalpolitiskt motiverat stöd till näringen i denna del av landet. Stödet ges främst som prisstöd och rationaliseringsstöd. Under en treårsperiod, som inleddes år 1987, har ett särskilt åtgärdsprogram för jordbruket i norra Sverige genomförts. I detta har sysselsättningen satts i centrum och insatser gjorts för att stödja tillkomsten av kombinationsföretag där jordbruk ingår som en del.

Regeringen konstaterade i samband med redovisningen av vissa ekonomisk — politiska åtgärder m. m. (prop. 1988/89:47, bil. 2) att den nuvarande livsmedelspolitiken kännetecknas av en låg grad av måluppfyllelse, vilket även gäller det regionalpolitiska målet. En parlamentarisk arbetsgrupp, som tillsattes hösten 1988, har under hösten 1989 lämnat sitt

förslag till ny livsmedelspolitik. Förslaget har remissbehandlats. Chefen för jordbruksdepartementet har för avsikt att under våren 1990 återkomma till regeringen med förslag om en särskild proposition om en ny livsmedelspolitik, som skall gälla från den 1 juli 1990.

Jordbrukets betydelse för den regionala utvecklingen har under senare tid behandlats i en rad utredningar och forskningsprojekt. Den regionalpolitiska kommittén föreslår bl. a. att de selektiva stöd inom livsmedelspolitiken som huvudsakligen är regionalpolitiskt motiverade bör inordnas i stöd för regionalt utvecklingsarbete. Detta förslag kommer att behandlas i den kommande propositionen om en ny livsmedelspolitik.

Skogsbruk

Inom skogspolitiken har sedan länge funnits medel för att säkra en uthållig sysselsättning. Skogsvårdslagens ransoneringsbestämmelser är sålunda utformade så att de inte bara skall medverka till en långsiktig hushållning som genomsnitt för landet utan också för arbetskraftregioner. Det statliga stödet till skogsbruket är så utformat att det skall stimulera till skogsbruk även i trakter där skogsvården gör verksamheten kostbar. Skogsvårdsstyrelsernas decentraliserade organisation med tjänstemän i praktiskt taget varje kommun ger skogsägarna nära tillgång till information och rådgivning.

Efter beslut av riksdagen år 1988 pågår i Norrbottens och Västerbottens läns inland försök med intensifierad skogsvård i en annorlunda organisatorisk form. Verksamheten bygger på att skogsvårdsstyrelsen och markägaren träffar en överenskommelse om en plan för åtgärder till vilken staten bidrar med medel. Försöksverksamheten skall utnyttjas som underlag för prövning av det fortsatta stödet till skogsbruket fr.o.m. budgetåret 1992/93.

Den regionalpolitiska kommitténs förslag om ökade FoU-satsningar inom det trätekniska området behandlar jag senare inom ramen för forskning utanför högskolorna (avsnitt 8.7.2.)

Fiske

Fiskets betydelse för sysselsättning och försörjning är särskilt framträdande i skärgårdsområden och vissa kusttrakter. Men också insjöfisket har på vissa håll stor betydelse. Havsfisket förändrades för svensk del kraftigt under 1970-talet genom de utflyttningar av fiskegränserna som strandstaterna allmänt genomförde då. Detta har lett till att svenska fiskare numera måste vara mer rörliga och uppsöka de fiskeplatser vi har eller får tillgång till. Genom att fisket till stor del bygger på överenskommelser med andra länder måste fisket i stor utsträckning organiseras centralt. Givetvis har dock kustfisket i våra egna vatten fortfarande stor betydelse och kan öka om vissa miljöproblem kan lösas.

Förra året träffades en överenskommelse mellan statsministrarna i EFTA-länderna om att frihandel med fisk och marina produkter skall införas fr.o.m. den 1 juli 1990 med en anpassningstid till den 1 januari

1994. Med överenskommelsen följer bl. a. att möjligheterna att lämna generella statliga stöd till fisket begränsas. En särskild utredare har på regeringens uppdrag gjort en översyn av prisregleringen på fisk och av den statliga administrationen på fiskets område. Han har därvid bl. a. föreslagit förändringar av det statliga stödet till fisket. Chefen för jordbruksdepartementet har för avsikt att senare återkomma till regeringen med förslag i dessa frågor.

Rennäring

Det är förhållandevis få människor som är sysselsatta i eller beroende av rennärigen. Näringen bedrivs emellertid över stora arealer och i bygder där sysselsättningsunderlaget ofta är mycket bristfälligt. Näringen fyller därför en viktig funktion för en levande landsbygd i Norrlands inland.

Vissa frågor som rör rennäringens förhållande till skogsbruket har behandlats av samerättsutredningen (Ju 1983:05). Till bl. a. dessa förslag har chefen för jordbruksdepartementet för avsikt att återkomma till regeringen i annat sammanhang.

Under landsbygdsriksdagen aktualiserades frågan om rätten till jakt och fiske på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen i Jämtlands län. Jakt och fiske på dessa marker disponeras av såväl sameby-medlemmarna som markägarna. I den mån det inte inkräktar på samernas rätt till jakt och fiske, upplåter lantbruksnämnden jakt och fiske till andra, varvid ortsbefolkningen prioriteras. Att prioritera ortsbefolkningen före samerna är inte lagligt möjligt med hänsyn till samernas renskötselrätt.

8.6 Utbildningspolitik

Min bedömning: Utbildningsinsatser har stor betydelse för en positiv regional utveckling. För att nå ut till de människor som behöver utbildning och till företag där en kompetenshöjning är nödvändig bör olika utbildningsformer ges en bred geografisk spridning. Detta förutsätter bl. a. flexibla organisationsformer.

Jag kommer först att redovisa utredningsförslag, remissynpunkter och skälen för min bedömning i frågor som rör respektive område: gymnasieskola, vuxenutbildning och högskoleutbildning. Därefter behandlar jag frågor av mer gemensam karaktär.

Gymnasieskolan

Kommittén: Tillgängligheten till gymnasieskolan måste öka, främst genom en vidsynt tolkning av regler och större tolerans för skilda lokala lösningar, som exempelvis samarbete mellan gymnasieskola och kommunal vuxenutbildning.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser instämmer i kommitténs

allmänna bedömning av gymnasieskolans betydelse för en regions utveckling. Flera remissinstanser, bl. a. länsstyrelserna i Västernorrlands, Västerbottens, Örebro län samt Kalix kommun påpekar vikten av att gymnasieskolan görs så tillgänglig som möjligt. Länsstyrelsen i Västerbottens län anser att en väl fungerande gymnasieskola är av fundamental betydelse för utvecklingen i inlandet och därför måste enligt länsstyrelsen nya samverkansformer mellan gymnasieskolan, komvux och AMU prövas.

Hofors kommun framhåller att den viktigaste satsningen måste ske inom ramen för gymnasieskolan. Det är enligt kommunen viktigt att tillgängligheten till gymnasieskolan främst ökas genom en vidsynt tolkning av regler och större tolerans för skilda lokala lösningar som t. ex. samarbetet mellan gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning. Skellefteå kommun stödjer speciellt förslaget om att gymnasieelever i inlandet skall ges större möjligheter till studier på hemorten. Ragunda kommun anser att varje kommun bör ges möjlighet att själva inrätta gymnasieskolor, vilket enligt kommunen skulle innebära en stor ekonomisk utjämning för föräldrar med barn som i dag måste studera på annan ort.

Skälen för min bedömning: Gymnasieskolan är utbyggd i alla delar av landet. Åtgärder har vidtagits för att även små kommuner skall kunna erbjuda sina ungdomar ett så varierat utbildningsutbud som möjligt. 16-årskullarna minskar kraftigt på 1990-talet och därför krävs ytterligare åtgärder för att de små gymnasieskolorna skall kunna finnas kvar. Ökad grad av samläsning som ger möjlighet att behålla gymnasieskolan även i små kommuner, var därför ett viktigt inslag i det uppdrag till översyn av gymnasieskolans linjer som regeringen gav skolöverstyrelsen (SÖ) för knappt två år sedan. SÖ:s förslag till utformning av den gymnasiala utbildningen bereds just nu inom regeringskansliet och jag har erfart att statsrådet Persson under budgetåret 1990/91 räknar med att föreslå regeringen att för riksdagen lägga fram ett förslag till en omstrukturerad gymnasieskola. Tidpunkten kan dock, som skolministern angav i årets budgetproposition, påverkas av resultatet av den kostnadsanalys som f. n. görs inom utbildningsdepartementet.

Sedan hösten 1988 pågår inom gymnasieskolan en treårig försöksverksamhet med treåriga yrkesinriktade linjer. Innevarande år omfattar försöksverksamheten 10 000 intagningsplatser och statsrådet Persson har tidigare i år föreslagit ytterligare 1 200 intagningsplatser till hösten 1990. Det innebär att ca 20 % av alla elever som väljer en yrkesutbildning nu får en treårig utbildning.

En särskild utvärderare följer försöksverksamheten. Regeringen har i årets budgetproposition (prop. 1989/90: 100, bil. 10) redovisat sina planer att reformera gymnasieskolan så att alla linjer blir treåriga.

Jag har erfart att en kommun som övergår från en tvåårig yrkesutbildning till en treårig försökslinje erhåller ett schabloniserat statsbidrag som är avsett att täcka ca 40 % av kostnaderna för den utrustning som man behöver nyanskaffa. Många kommuner framhåller dock att utrustningen till försöksverksamheten blir dyr. Den analys som skolministern gjort visar emellertid att de höga utrustningskostnaderna inte i första hand beror på försöksverksamheten i sig utan på ett eftersatt underhåll och en tidigare låg

investeringsnivå. En hel del av de maskiner, som finns ute i skolorna idag, inköptes i början av 1970-talet när yrkesutbildningen reformerades samtidigt som gymnasieskolan infördes. Många kommuner har inte haft en realistisk avskrivningsplan för denna utrustning. Små och resurssvaga kommuner har de största svårigheterna att möta det utrustningsbehov som nu finns, oavsett skälet till att det uppstått.

Till detta kommer att näringslivet i stödområdet ofta består av enbart småföretag. De har inte heller råd att investera i dyrbara maskiner. Kommunerna vill gärna anskaffa utrustningen till skolan. Blir detta möjligt skulle det kunna innebära en kompetenshöjning i företagen i och med att de kan anställa ungdomar som har kunskap om ny teknik och moderna maskiner.

I propositionen om en förändrad linjestruktur inom gymnasieskolan avser statsrådet Persson att också behandla frågor kring gymnasieskolans planerings- och budgetsystem. Jag är därför inte nu beredd att, vad avser gymnasieskolan, biträda kommitténs förslag om särskilda medel till utrustning. Jag vill samtidigt erinra om att det finns medel avsatta för bl. a. detta ändamål inom ramen för pågående insatser i delar av Bergslagen och norra Sveriges inland. Jag återkommer strax till dessa. Jag vill också erinra om att regeringen disponerar vissa medel för projekt där en gymnasieskola samverkar med näringslivet, t. ex. i ett teknikcentrum.

Vuxenutbildning

Kommittén: En målmedveten utbyggnad av vuxenutbildningen är viktigt för att stödja utvecklingen av ett kunskapsintensivt och utvecklingsinriktat näringsliv.

Vuxenutbildningen i de prioriterade landsdelarna som tillgodoser mer framåtsyftande behov, i första hand kommunal vuxenutbildning och statens skolor för vuxna, bör få ökade anslag med 50 milj. kr.

Vuxenstudiestödet i de prioriterade landsdelarna bör höjas med ca 45 milj. kr.

Remissinstanserna: SÖ förordar att det nuvarande automatiska sambandet mellan glesbygdstödet till studiecirkelverksamhet och de regionalpolitiska områdesprioriteringarna upphör. Statens skola för vuxna, Härnösand, betonar att det är helt nödvändigt att nya utbildningsinsatser görs för att Sverige ska klara 90-talets vuxenutbildningsbehov. AMU-styrelsen anser att kommittén när den diskuterar kompetensutveckling har en alltför institutionell syn. Det vore enligt AMU-styrelsen önskvärt att i framtiden i ökad grad kanalisera samhällsreliga medel till behov och inte till institutioner.

Mönsterås kommun ansluter sig till kommitténs uppfattning att en målmedveten utbyggnad av vuxenutbildning och lokal högskoleutbildning är viktig för att stödja det lokala näringslivet och öka kommunens möjligheter att förändra det negativa läget på utbildningsfronten.

Bl. a. Folkörörelserådet Hela Sverige ska leva, glesbygdsdelegationen samt Tanums kommun påpekar att man inte får bortse från de utbildningsmöjligheter som redan finns. Folkhögskolor och lantbruksskolor måste,

enligt Tanums kommun, få ett ökat stöd i de områden där de utgör de enda utbildningsinstitutionerna. Glesbygdsdelegationen menar att folkhögskolorna kan få en alldeles speciell roll i landsbygdsutvecklingen p. g. a. sina lägen, friheten i inriktning, tradition av samhällsengagemang m. m.

Skälen för min bedömning: Kommunernas vuxenutbildning byggdes upp under 1970-talet. Alla kommuner skall i mån av behov anordna grundutbildning för vuxna (grundvux) för dem som saknar grundläggande färdigheter i att läsa, skriva och räkna. Sammanlagt deltar drygt 25 000 personer i grundvux. Varje kommun får anordna kommunal vuxenutbildning (komvux) som omfattar såväl teoretiska ämnen som yrkesutbildning. Sådan utbildning finns idag i samtliga kommuner, även om omfattningen varierar. Vissa specialregler finns så att glesbygdskommuner och andra små kommuner kan anordna komvuxkurser med lägre deltagarantal än normalt. Sammanlagt deltar årligen ca 520 000 kursdeltagare i komvux. Eftersom var och en i genomsnitt deltar i 2–3 kurser kan man uppskatta antalet studerande under ett läsår till drygt 200 000 personer.

Som komplement till komvux finns statens skolor för vuxna (SSV) i Norrköping och Härnösand, vilka i form av distansutbildning erbjuder samma slags utbildning som komvux. Många små kommuner i inlandet har i samarbete med SSV i Härnösand med gott resultat prövat nya utbildningar som inriktas just mot glesbygdens behov samt utbildningar för nya näringsgrenar. SSV har också tillsammans med kommunerna utvecklat nya metoder för vuxna att studera på distans.

Jag vill även peka på den stora roll som folkbildningen och folkhögskolorna spelar för vuxenutbildningen. Ett betydande antal av landets 128 folkhögskolor ligger i regionalpolitiskt prioriterade regioner. Totalt deltar årligen drygt 18 000 elever i långa folkhögskolekurser.

Sedan fem år tillbaka pågår en försöksverksamhet i några kommuner med ett nära samarbete mellan gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning. Hösten år 1989 tillsattes en interdepartemental arbetsgrupp för utvidgat samarbete mellan gymnasieskolan och vuxenutbildningen. Gruppen skall sammanställa och dra slutsatser av de erfarenheter som gjorts och sedan lägga fram förslag om hur ett ökat och fördjupat samarbete skall kunna åstadkommas.

Kommunernas och landstingskommunernas efterfrågan på undervisningstimmar för grundvux och komvux har ökat under senare år och överstiger väsentligt den tillgängliga statliga resursramen. SÖ:s fördelningsbeslut har inneburit en begränsad omfördelning från i första hand storstadslän till glesbygdslän. I tider av resursknapphet är det inte möjligt att göra mer omfattande omfördelningar mellan olika län. Även det förhållandet att ett givet antal undervisningstimmar faktiskt kan fylla utbildningsbehoven hos en större grupp av vuxenstuderande, om gruppstorleken kan ökas, talar mot en ökad omfördelning inom nu gällande ramar från större kommuner till glesbygd.

Regionalpolitiska kommittén har förordat att vuxenutbildningen, i första hand komvux och statens skolor för vuxna, får ökade anslag med 50 milj. kr. Detta skulle innebära en ökning av dessa delar av vuxenutbildningen med drygt 5%.

Vuxenutbildningen är för nävarande föremål för en genomgripande analys. Jag är därför inte nu beredd att biträda regionalpolitiska kommitténs förslag om ökade resurser till vuxenutbildningen. Jag vill även här erinra om de särskilda insatser som pågår i delar av Bergslagen och norra Sveriges inland och som bl. a. innebär tillfälliga resursökningar till vuxenutbildning. Jag återkommer till dessa insatser.

Enligt vuxenutbildningsförordningen (1985:288) får kurser startas inom komvux om antalet studerande beräknas varaktigt uppgå till lägst tolv eller i glesbygd lägst åtta. Med glesbygd avses kommun som ingår i stödområdena A, B och C enligt bestämmelserna om regionalpolitiskt stöd, med undantag för ort inom kommunen där treårig eller fyraårig linje av gymnasieskolan får anordnas (g-ort).

Motsvarande definition av glesbygd finns även i förordningen (1981:518) om statsbidrag till studiecirklar m.m. Tilläggsbidrag med 15 kr. för varje studietimme utgår för en studiecirkel som hålls inom någon av de kommuner som ingår i stödområdena A, B och C. Tilläggsbidrag lämnas dock inte för studiecirklar som hålls på sådan ort där treårig eller fyraårig linje av gymnasieskolan får anordnas.

SÖ förordar i sitt remissyttrande över regionalpolitiska kommittén att det nuvarande automatiska sambandet mellan glesbygdstödet till studiecirkelverksamhet och de regionalpolitiska områdesprioriteringarna upphör.

Efter samråd med statsrådet Persson är jag inte beredd att förordar det förslag som SÖ lägger fram utan förordar att de nya stödområdena 1 och 2, med undantag för s. k. g-ort, utgör det område där komvux bör få starta kurser med åtta deltagare istället för tolv och där tilläggsbidrag för studiecirklar bör lämnas. Ett fåtal kommuner eller delar av kommuner som nu omfattas av dessa regler kommer därmed inte längre att få tillämpa de särbestämmelser som gäller för glesbygd. För att underlätta övergången till de nya reglerna kommer statsrådet Persson senare att föreslå att de nuvarande reglerna får gälla i dessa kommuner resp. delar av kommuner även för verksamheter som bedrivs under redovisningsåret 1990/91.

Högskoleutbildning

Kommittén: En målmedveten utbyggnad av högskoleutbildning är viktig för att stödja utvecklingen av ett kunskapsintensivt och utvecklingsinriktat näringsliv.

Utökade anslag med 50 milj. kr. per prioriterad landsdel bör ges till breddad högskoleutbildning. Anslagen skall innefatta distansutbildning och decentraliserad utbildning.

Remissinstanserna: En enig remissopinion instämmer i utredningens bedömningar och tillstyrker dess förslag.

UHÄ anser att målet för högskole- och universitetsverksamheten bör vara att varje högskola och universitet har en egen roll att spela inom det samlade högskolesystemet, en roll som bestäms av enhetens storlek, kompetensområde, lokalisering m. m. UHÄ tillstyrker det föreslagna resurstill-

skottet på 50 milj. kr. per prioriterad landsdel och år för decentraliserad utbildning och distansundervisning.

Prop. 1989/90: 76

SÖ anser det angeläget att de insatser som görs av olika utbildningsanordnare för att utveckla distansutbildningen samordnas. I fråga om distansutbildning anser Skellefteå kommun att den åldersgräns som nu finns (25 år) skall tas bort. Bodens kommun anser att med hänsyn till Norrbottens storlek bör en kraftig insats göras för att stärka resurserna för distansutbildning i länet.

Lantbruksstyrelsen framhåller att antalet korttidsutbildade är högt inom lantbruket. En satsning även på högskoleutbildning är därför angeläget i prioriterade landsdelar och på landsbygden.

Kommunerna i Hälsingland föreslår att stöd ges till betydande högskoleutbildning i länet och att decentraliserad utbildning förläggs till lämpliga delar av regionen.

Skälen för min bedömning: Högskoleutbildningens betydelse för en balanserad regional utveckling har blivit alltmer uppmärksammas under den senaste tioårsperioden. Högskolans insatser sett utifrån ett regionalpolitiskt perspektiv har under samma tid förstärkts i betydande utsträckning. Detta har skett dels genom en fortsatt utbyggnad av själva organisationen, dels genom inriktningen av den reguljära verksamheten inom högskolan och dels genom de särskilda satsningar som vid olika tillfällen beslutats av regering och riksdag. Samtidigt har de förväntningar som från olika håll riktas mot högskolan på dess medverkan i den regionala utvecklingen kommit till allt starkare uttryck.

Den regionalpolitiska betydelsen av högskolans verksamhet har flera aspekter. Av grundläggande betydelse är givetvis att den utbyggda högskoleorganisationen ökar utbildningens tillgänglighet och bidrar till en jämnare rekrytering av studerande till grundläggande högskoleutbildning i olika delar av landet, samt till en jämnare och bättre försörjning av arbetsmarknaden med olika utbildningar. En geografiskt väl utbyggd högskoleorganisation är också en väsentlig förutsättning för att högskolans insatser för fortbildning och vidareutbildning av yrkesverksamma skall kunna genomföras på sådana villkor som passar de berörda. Utöver de mer direkta arbetsmarknadsaspekterna har vidare den lokala högskolans verksamhet som sådan en stor betydelse i en mera allmänt kulturskapande mening och som länk till andra delar av kultur- och samhällslivet. Högskolans verksamhet kan också innebära att det blir lättare att attrahera näringslivetableringar.

Med 1977 års högskolereform fastställdes huvuddragen av högskolans organisation på utbildningsenheter. Denna organisation utgör — som det formulerades av riksdagens utbildningsutskott 1989 — ett nätverk av riksrekryterande universitet, fackhögskolor samt medelstora och mindre högskolor, som skall samverka och komplettera varandra (UbU 1988/89: 18). Organisationen har först nu nått sin fulla utbyggnad genom tillkomsten av högskolan i Karlskrona/Ronneby den 1 juli 1989 och riksdagens beslut att inrätta en högskola i Trollhättan/Uddevalla den 1 juli 1990, samt med den särskilda organisation för planering av högskoleutbildning

på Gotland som riksdagen tidigare fastställt skall gälla fr. o. m. budgetåret 1988/89. I varje län finns numera en högskola eller motsvarande.

I hela landet finns därmed en organisation som sammantaget bör kunna tillgodose alla de krav som kan ställas på högskoleutbildning. Den fortsatta utvecklingen av denna bör inriktas mot att finna former för utökad samverkan mellan olika enheter inom organisationen och den bör i första hand vara en uppgift för högskolorna själva. Jag avser dock att senare, efter samråd med chefen för utbildningsdepartementet, föreslå regeringen att samtliga länsstyrelser ges i uppdrag att utarbeta underlag av betydelse för högskolornas planering av sin verksamhet. Jag vill härvid erinra om vad dåvarande utbildningsministern anförde om länsstyrelsernas medverkan i högskoleplaneringen i prop. 1986/87:127 om fortsatt decentralisering inom högskolan. UHÄ bör också få i uppdrag att delta i detta arbete.

En utförlig redovisning av olika regionalpolitiskt motiverade åtgärder inom högskolan lämnades av dåvarande utbildningsministern i budgetpropositionen år 1987 (prop. 1986/87:100, bil.10, s. 16 f.). På flera sätt har en fortsatt förstärkning av dessa insatser därefter skett liksom av insatser inom högskolan med regionalpolitiskt viktiga effekter. I flera fall fortsätter genomförandet av dessa åtgärder även under budgetåret 1990/91 och följande år.

Genom den strukturplan för de mindre och medelstora högskolornas utveckling som UHÄ på regeringens uppdrag lade fram under år 1987 lades en allmän grund för den fortsatta planeringen. En för dessa högskolor mycket väsentlig förändring har därefter inträffat genom riksdagens beslut under år 1989 om en ny, kortare ingenjörsutbildning inom högskolan (prop. 1988/89:90, UbU 30, rskr. 280). Genom uppbyggnaden av denna utbildning — som pågår t. o. m. budgetåret 1993/94 — förstärks och permanentas den tekniska utbildningen vid dessa högskolor på ett sätt som svarar mot både allmänt nationella och mera direkta regionalpolitiska behov. Utbildningsministern har i årets budgetproposition lagt fram förslag om hur de nya platserna för denna utbildning skall fördelas för tiden fram till 1993/94.

Riksdagen beslutade under år 1988 om särskilda regionalpolitiska insatser i delar av Bergslagen och norra Sveriges inland (prop. 1987/88:64, bil. 2, UbU 9, rskr. 211). I enlighet härmed har en förstärkning av basorganisationen vid högskolorna i Falun/Borlänge och Östersund påbörjats. Denna satsning fullföljs i årets budgetproposition genom förslag av utbildningsministern om en fortsatt förstärkning med sammanlagt ca 8,7 milj. kr. (prop. 1989/90:100 bil. 10, s. 291).

En ny modell för samverkan mellan universiteten och högskolorna prövas sedan hösten 1988 i Bergslagen i och med inrättandet av en civilingenjörsutbildning inom det materialtekniska området — materialfysiklinjen — anordnad av universitetet i Uppsala och högskolorna i Falun/Borlänge och Gävle/Sandviken i samverkan. Utbildningen har inledningsvis finansierats med medel som beräknats i prop. 1987/88:64 (s. 30). Uppbyggnaden av utbildningen kommer att pågå fram till budgetåret 1992/93 och finansieras fr. o. m. budgetåret 1990/91 inom de reguljära högskoleanslagen.

Materialfysiklinjens planering startade inom projektet "Bergslagens tek-

niska högskola", som initierades av regionstyrelsen i Uppsala högskoleregion i samverkan med universitetet i Uppsala och Bergslaghögskolorna. Även andra utbildningar som startat med hjälp av särskilda medel inom detta projekt bedrivs sedan budgetåret 1989/90 inom de reguljära anslagen (prop. 1988/89: 100 bil.10, s. 249). Regeringen uppdrog under 1988 åt universitets- och högskoleämbetet att fortsättningsvis svara för samordningen av projektet och därvid särskilt beakta åtgärder som är ägnade att stärka utvecklingen i Bergslagen.

I enlighet med förslag i proposition 1987/88:64 beslutade riksdagen om medel för ett projekt som startats av universitetet i Umeå för att utveckla distansundervisning i samverkan med olika kommuner i norra Sverige. Under år 1988 beslutades vidare om särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbottens län m. m. (prop. 1987/88:86, bil 4, UbU 38, rskr. 353). Bland dessa åtgärder ingick en förstärkning av resurserna för distansundervisning samt för fortbildning och vidareutbildning i övrigt inom länet med 15,8 milj. kr. Enligt förslag av utbildningsministern i årets budgetproposition sker under 1990/91 en ytterligare förstärkning av medlen för fortbildning och vidareutbildning i Norrbottens län med 4 milj. kr. (prop. 1989/90:100 bil.10, s. 291).

En särskild förstärkning av utbildningsresurserna vid universitetet i Umeå med 30 milj. kr. kommer till stånd fr.o.m. budgetåret 1990/91 enligt riksdagens tidigare beslut (UbU 1988/89:18, rskr. 194, prop. 1990/91: 100 bil. 10 s. 193). Inom ramen för denna förstärkning kommer, som framhållits i budgetpropositionen, en omfattande fortsatt satsning att kunna göras vid universitetet bl.a. på fortbildning och vidareutbildning och decentraliserad utbildning, t.ex. genom viss partiell decentralisering av den kliniska läkarutbildningen. Det blir vidare möjligt att inom denna ram föra vidare universitetets projekt för utveckling av distansöverbyggande undervisningmetodik sedan de tidsbegränsade medlen upphört. För de stora glesbygdsområdena i norra Sverige kommer detta utvecklingsarbete att kunna få stor betydelse, både för att skapa bättre utbildningsmöjligheter för individerna och för att stärka kommunernas kontakter med utbildnings- och högskoleorganisationen.

Utbildningsministern har i årets budgetproposition lämnat förslag om hur den tidigare beslutade förstärkningen av utbildningsorganisationen vid högskolan i Sundsvall/Härnösand skall genomföras. Förslaget innebär förstärkningar inom främst kemiområdet, det maskintekniska området och elektroteknikområdet samt för t.ex. decentraliserade kurser och distansundervisning inom länet. Sammanlagt sker en utbyggnad av högskolans permanenta resurser med 9 milj. kr. (prop. 1989/90:100 bil. 10, s. 233).

Medel beräknas vidare i årets budgetproposition för fortsatt anordnande av de utbildningar som hittills finansierats genom särskilt anvisade, tidsbegränsade medel under industridepartementets huvudtitel för insatser i Blekinge län. Härigenom förstärks utbildningsresurserna vid högskolan i Karlskrona/Ronneby med medel för 30 platser för verkstadsingenjörslinjen, sammanlagt ca 3 milj. kr.

En omfattande utbyggnad pågår således vid flera av de högskoleenheter som ligger i anslutning till de prioriterade regionerna. Detta i kombination

med de tillfälliga medel för delar av Bergslagen och norra Sveriges inland, som jag tidigare nämnt och som jag också återkommer till, gör att jag nu inte bedömer medelsbehovet lika stort som kommittén.

Gemensamma frågor

Kommittén: Olika utbildningsanordnare bör samverka för att tillgodose så många utbildningsbehov som möjligt.

Samlade medel för anskaffning av utrustning bör anslås med ca 60 milj. kr. per prioriterad landsdel. Anslagen skall, enligt kommittén, avse olika utbildningsformer, inte enbart gymnasieskolan som för närvarande.

Remissinstanserna: En enig remissopinion instämmer i kommitténs bedömning av utbildningens betydelse för regional utveckling. Många understryker särskilt behovet av flexibilitet och nya initiativ för att öka samverkan mellan olika utbildningsanordnare.

Bergslagsdelegationen föreslår samarbete över kommun- och länsgränser och mellan utbildningsformer samt att ett antal projekt med distansutbildning startas. Vidare föreslås att förstärkningar beträffande komvux prioriteras i de små bruksorterna.

SÖ tillstyrker förslagen om att de prioriterade landsdelarna tillförs vardera 60 milj. kr. för anskaffning av utrustning. Det ekonomiska systemet måste enligt AMU förhindra parallella investeringar och stimulera samverkan. Vill man ha samverkan skall man enligt AMU därför inte som kommittén föreslå utökat utrustningsanslag till någon utbildningsform. För att få ut effekterna av investeringar i utrustning bör, enligt Arvidsjaurs kommun, även anslag till fortbildning kopplas till detta.

Länsstyrelsen i Jämtlands län bedömer att distansutbildning är ett område som måste utvecklas betydligt mer för att utbildningsnivån i inlandet skall kunna höjas. Länsstyrelsen menar att distansundervisning bör kunna utvecklas för gymnasieutbildning, vuxenutbildning, fort- och vidareutbildning samt kursverksamhet.

Skälen för min bedömning: Jag har tidigare betonat betydelsen av de olika utbildningsformerna och att var och en svarar mot rimliga regionalpolitiska krav. Men inte minst i de regionalpolitiskt prioriterade regionerna är behovet av samordning och samverkan stort. Detta präglar också inriktningen av de särskilda insatser som nu pågår. I propositionen om Särskilda regionalpolitiska insatser i delar av Bergslagen och norra Sveriges inland (prop. 1987/88:64, bil. 2, UbU 9, rskr. 211) föreslog regeringen att 123 milj. kr., under en femårsperiod, skulle användas till utbildningsinsatser för att förbättra infrastrukturen inom nämnda område. I propositionen om särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbottens län m. m. (prop. 1987/88:86, bil. 4, Ubu 38, rskr. 353) föreslog regeringen att 66,8 milj. kr. skulle användas på motsvarande sätt i Norrbottens län. Riksdagen beslutade i enlighet med dessa förslag.

Syftet med dessa insatser var bl. a. att medverka till okonventionella lösningar och nya former av samverkan. De medel som hittills fördelats har inom gymnasieskolan bl. a. använts till utrustning för yrkesutbildningen samt till fortbildning av yrkeslärare. De utbildningsområden som prio-

riterats inom såväl gymnasieskola och vuxenutbildning som högskoleutbildning är turism, livsmedel och träteknik. För vuxenstuderande har också grundläggande utbildning i allmänna ämnen, utbildning inom data och teknik samt småföretagarutbildning prioriterats. Erfarenheterna visar att det krävs ett omfattande planeringsarbete, med aktiv medverkan från länsmyndigheterna, för att få ut de önskvärda effekterna.

Jag har vid min redogörelse för resp. utbildningsform anført att jag inte kan biträda kommitténs förslag. Ett av skälen är att jag inte anser att förstärkningar bör göras för någon enskild utbildningsform. Jag vill här återigen erinra om de speciella medlen som regeringen disponerar för delar av Bergslagen och norra Sveriges inland samt Norrbottens län.

Regeringen har nyligen uppdragit åt SÖ, SIND och UHÄ att följa upp och utvärdera dessa verksamheter. Bl. a. de erfarenheter som verken kan komma att redovisa bör avgöra vilka typer av åtgärder som är mest angelägna. Jag är beredd att överväga att använda medel från det särskilda regionalpolitiska anslag för infrastrukturåtgärder jag senare (avsnitt 9) kommer att föreslå, på ett sätt som kompletterar medel inom utbildningssektorn.

8.7 Vissa forskningsfrågor

8.7.1 Forskning vid mindre högskolor

Mitt förslag: För att tillfälligt förstärka forsknings- och utvecklingsverksamheten vid de mindre och medelstora högskolorna främst i eller i anslutning till de prioriterade regionerna avsätts 35 milj. kr. av regionalpolitiska medel.

Min bedömning: Det fortsatta beredningsarbetet bör inriktas mot att utifrån successiva utvärderingar under treårsperioden och höga vetenskapliga krav finna former i vilka forskningen vid de mindre och medelstora högskolorna kan utvecklas. Bedömningen skall innefatta det behov av forskning som kan föreligga i regionalpolitiskt prioriterade regioner.

Kommittén: Kommittén föreslår att fasta forskningsresurser, omfattande 250–300 milj. kr. i ett utbyggt skede, anslås till fyra olika grupper av högskoleenheter. En grupp består av högskolorna i Östersund och Sundsvall/Härnösand. För Bergslagen föreslås två grupper, en bestående av högskolorna i Gävle/Sandviken, Falun/Borlänge och Sveriges lantbruksuniversitets (SLU) enhet i Garpenberg samt en för högskolorna i Karlstad, Örebro och Eskilstuna/Västerås. För sydöstra Sverige föreslås en grupp bestående av högskolorna i Växjö, Kalmar och Karlskrona/Ronneby. Kommittén framhåller att den process som behövs för att genomföra den föreslagna utbyggnaden måste få ta den tid som krävs och anger för sin del minst tio år som uppbyggnadsperiod.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker att ökade resurser för forskning tillförs de mindre och medelstora högskolorna. Remiss-

opinionen är däremot splittrad vad gäller storleken av och formerna för en utbyggnad i berörda regioner.

UHÄ tillstyrker en förstärkning av forskningsresurserna vid högskolor inom de av regionalpolitiska kommittén utpekade geografiska områdena. UHÄ anser att medel för forskning ska tilldelas berörda högskolor direkt, efter vetenskaplig beredning och förslag från de högskolor som föreslagits. UHÄ anser inte att det finns behov av någon ny formell regional organisation.

Framför allt forskningsråden anser att förutsättningar saknas för en sådan utbyggnad av fasta forskningsresurser som kommittén föreslagit. Flera anser att de konsekvenser som förslaget kan medföra i ett nationellt perspektiv behöver belysas ytterligare. Naturvetenskapliga forskningsrådet avstyrker förslaget om forskningsresurser inom naturvetenskap och teknik. Det finns idag, enligt rådet, ingen bas vid de regionala högskolorna på vilken en internationellt slagkraftig forskning kan etableras. Forskningsrådsnämnden anser också att den prioritering av tio högskolor grupperade i fyra grupper inte är tillräckligt analyserad och motiverad. Nämnden menar att en meningsfull utbyggnad på så många ställen kan bli dyrare än 250 milj. kr. STU anser att en förstärkning vid de mindre högskolorna är önskvärd av flera skäl. STU bedömer att de existerande mindre högskolornas kompetensförstärkning och successiva forskningsetablering måste ha en klar koppling till och förankring vid ett universitet eller större högskola.

Bl. a. Växjö, Mönsterås och Torsås kommuner välkomnar kommitténs förslag om att högskolorna i sydöstra Sverige bildar en grupp. Utvecklingsfonden i Kronobergs län anser det angeläget att högskolan i Växjö fortsätter att byggas ut och snarast ges betydande fasta forskningsresurser.

Skälen för mitt förslag och min bedömning: Högre utbildning och forskning vid universitet och högskolor lämnar betydelsefulla bidrag till utvecklingen inom de regioner där högskolorna är belägna bl. a. genom ökad tillgång till välutbildad arbetskraft, stöd till kompetensutveckling i det lokala näringslivet och därmed förbättrade förutsättningar för dess utveckling i regionen. En högskolas forsknings- och utvecklingsarbete är betydelsefullt både för den egna verksamheten och i form av uppdragsverksamhet till det lokala näringslivet.

Effekterna av högre utbildning och forskning är inte begränsade till den ort där högskolan är belägen utan omfattar hela den omgivande regionen/landsändan. Universitetet i Umeå och högskolan i Luleå spelar exempelvis en väsentlig roll för utvecklingen i hela Norrland inklusive inlandet. Den regionala utvecklingen är således inte enbart beroende av de mindre och medelstora högskolor, som finns på regionalpolitiskt prioriterade orter, utan universiteten och de större högskolorna spelar också en stor roll därvidlag. Samarbetet mellan universiteten och de mindre högskolorna är också en viktig utgångspunkt och förutsättning för forskning och högre utbildning över hela landet. Jag vill i detta sammanhang också peka på SLU som bedriver ett omfattande forsknings- och utvecklingsarbete inom områden som har stor betydelse för den regionala utvecklingen. Som kom-

mittén påpekar bedrivs verksamheter på ett flertal orter i landet och SLU har därmed en mer decentraliserad forskningsstruktur än högskolan i övrigt.

Medel för forskning och utveckling har under 1980-talet med regionalpolitiska motiveringar anvisats till universitetet i Umeå, högskolan i Luleå samt till institutet för rymdfysik i Kiruna. Med stöd av bl. a. dessa medel har berörda enheter kunnat bygga upp forskning, som hävdar sig väl i förhållande till jämförbar forskning på andra orter i landet. Exempel härpå är den biotekniska forskningen vid universitetet i Umeå, forskningen inom produktionsteknik, datateknik m. m. vid högskolan i Luleå samt den rymdtekniska forskningen i Kiruna.

En utbyggd forskning vid de små och medelstora högskolorna är ett väsentligt instrument för samhällsutvecklingen på berörda orter. Den utbyggnad av högskolan som skett under de senaste tjugo åren visar tydligt att högre utbildning och forskning betyder mycket för en positiv utveckling och då inte minst för näringslivet i regionen.

Regeringen har tidigare beslutat att för riksdagen lägga fram en proposition om forskning, varigenom betydande förstärkningsresurser tillförs forskningen vid universitet och högskolor. Tyngdpunkten i förstärkningarna ligger i stor utsträckning vid högskoleenheter utanför Stockholm, vilket bör få gynnsamma effekter för den regionala utvecklingen i berörda regioner.

Det finns anledning att i detta sammanhang ta upp vissa förslag i forskningspropositionen, som är av särskilt intresse ur regionalpolitisk synvinkel.

De mindre och medelstora högskolorna har spelat en stor roll för att etablera högskoleverksamhet i de flesta delar av landet och öka den geografiska tillgängligheten till högre utbildning och forskning. De forskarutbildade lärarna vid dessa högskolor utgör en stor och delvis outnyttjad potential för forskning. Antalet lärare som självständigt kan bedriva forskning är emellertid litet inom varje enskilt forskningsområde. Den forskning som bedrivs måste därför ha nära kontakter med större forskningsmiljöer t. ex. vid universiteten. Lärare med forskarkompetens vid mindre och medelstora högskolor tillhör också fakultetsorganisationen vid universiteten och kan därigenom konkurrera med lärarna där om de rörliga medel som finns för forskning. Det är en betydelsefull uppgift för fakulteterna att tillse att forskningspotentialen vid de mindre högskolorna utnyttjas genom att lärare vid dessa, på samma sätt som lärare vid de större högskoleenheterna, bereds tillfälle till såväl kortare som längre sammanhängande perioder för forskning. Lärare med forskarkompetens vid mindre högskolor kan också på lika villkor söka medel från forskningsråd och andra finansiärer.

Det geografiska avståndet från många av de mindre och medelstora högskolorna till universiteten och de större högskolorna med fasta forskningsresurser gör att särskilda insatser erfordras för att underlätta forskningen, t. ex. för projektförberedelser, forskningsseminarier och avlastningsåtgärder för forskande lärare. De mindre och medelstora högskolorna föreslås i forskningspropositionen få kraftigt förstärkta resurser för forskningsstödjande åtgärder med sammanlagt 30 milj. kr. Denna betydande

resursförstärkning kommer att väsentligt förbättra förutsättningarna för forskningen vid de mindre och medelstora högskolorna.

En nyckelkategori i forskningsarbetet vid mindre och medelstora högskolor är högskolelektorerna. Behöriga forskningskompetenta lektorer vid dessa bör ges likvärdiga möjligheter till forskning inom ramen för sina tjänster som motsvarande kategori vid universiteten. Genom de forskningsstödjande åtgärder som blir möjliga genom förslagen i forskningspropositionen, kommer goda förutsättningar att finnas för att öka forskningsmöjligheterna för dessa. Målet är att lärarna vid de mindre och medelstora högskolorna skall engageras i forskning i samma utsträckning som sina kolleger vid universiteten.

Utöver denna höjning av de forskningsstödjande resurserna till de mindre och medelstora högskolorna, vilken föreslås i forskningspropositionen kommer jag senare att föreslå regeringen att 35 milj. kr. avsätts under den kommande treårsperioden från det regionalpolitiska anslaget för särskilda infrastrukturatgärder (se avsnitt 9) för tillfälliga medel för forsknings- och utvecklingsverksamhet vid högskolorna i prioriterade regioner och med tyngdpunkt på det tekniska området. Följande högskoleenheter i anslutning till de prioriterade regionerna bör få del av dessa medel: Östersund, Sundsvall/Härnösand, Falun/Borlänge, Gävle/Sandviken, Karlstad, Örebro och Eskilstuna/Västerås. Jag finner dessutom skäl för att, när det gäller att förstärka forskningen vid mindre och medelstora högskolor, anvisa vissa medel till högskolorna i sydöstra Sverige: Växjö, Kalmar och Karlskrona/Ronneby.

Verksamheten bör i huvudsak genomföras på det sätt som görs vid de högskolor som anvisades medel i propositionen om särskilda regionalpolitiska insatser i delar av Bergslagen och norra Sveriges inland (prop. 1986/87:64). Det innebär att STU bör ha ett sammanhållande ansvar för nätverksbygge, projektframtagning, tekniskt-industriella bedömningar m. m. Jag förutsätter en nära kontakt mellan STU, berörda högskolor, UHÄ och berörda forskningsråd under detta arbete.

Ökningen av de forskningsstödjande resurserna, som föreslås i forskningspropositionen, och de särskilda kompetenshöjande åtgärderna jag nyss föreslagit får genomslag under den kommande treårsperioden.

Vad gäller den mer långsiktiga utbyggnaden har den regionalpolitiska kommittén föreslagit att främst högskolorna i de prioriterade regionerna tillförs fasta forskningsresurser. Kommittén redovisar olika modeller här för och föreslår som huvudalternativ att forskningen skall profileras och planeras med utgångspunkt från ett antal grupper av högskolor. Kommittén framhåller att en utbyggnad kräver en omfattande beredningsprocess under en lång tid.

Jag delar kommitténs uppfattning att forskningen vid de mindre och medelstora högskolorna bör utvecklas. Däremot anser jag i likhet med många remissinstanser att överväganden om omfattningen och formerna kräver mer djupgående analyser och underlag. Det fortsatta beredningsarbetet bör inriktas mot att utifrån höga vetenskapliga kvalitetskrav utveckla forskningen vid dessa högskolor. Jag vill erinra om att regeringen i forskningspropositionen aviserat olika utvärderingar. Resultatet av dessa bör

ingå i beredningen beträffande formerna för utvecklingen av forskningen vid de mindre och medelstora högskolorna.

Mitt förslag innebär en omedelbar förstärkning av forskningen vid högskolorna i anslutning till de regionalpolitiskt prioriterade regionerna. Därmed skapas en god grund för en utveckling av forskningen vid de berörda högskolorna. Formerna för hur detta lämpligen bör ske får bedömas i det fortsatta beredningsarbetet.

8.7.2 Forskning utanför högskolan

Min bedömning: Forsknings- och utvecklingsarbete med nära koppling till näringslivet i prioriterade regioner bör utvecklas och förstärkas. Detta bör ske genom att befintliga organisationer förstärks och former för att sprida teknik och kompetens utvecklas.

Kommittén: Kommittén föreslår att 50 milj. kr. per landsdel anslås för utvecklingsarbete i kollektiv form. Vad avser befintlig verksamhet föreslår kommittén att

- vid större förändringar av verksamheten eller av ingångna avtal ska staten aktivt utnyttja sin roll som avtalspart för att åstadkomma en lokalisering av kollektiva institut till andra orter än Stockholm och Göteborg,
- Svenska träforskningsinstitutet och institutet för metallforskning bör omlokaliseras.

Remissinstanserna: TCO delar kommitténs uppfattning, att staten, vid större förändringar av verksamheten eller i samband med större förändringar av ingångna avtal, aktivt ska utnyttja sin roll som avtalspart för att åstadkomma en lokalisering av de s.k. kollektivforskningsinstituten till andra orter än Stockholm och Göteborg. TCO anser att de bör lokaliseras till utvalda högskoleorter. UHÄ anser det inte realistiskt att räkna med en utlokalisering av nuvarande forskningsinstitut. UHÄ anser att erfarenheten visar att på orter med mindre högskolor där sådana institut finns utvecklas i regel ett fruktbart samarbete mellan institutet och högskoleenheten.

STU anser att statlig styrning kräver väsentligt ökad statlig finansiering och att filialverksamhet kopplat till väl fungerande institut kan bidra till ökad regionalisering. STU avstyrker förslaget om utflyttning av STFI och Institutet för metallforskning.

Skälen för min bedömning: De kollektiva forskningsinstituten utgör viktiga länkar mellan högskoleforskning och utvecklingsarbete inom industrin. Forskningsverksamheten har en betydande omfattning och kostnaden för denna uppgår innevarande budgetår till ca 400 milj. kr. Den statliga andelen av finansieringen uppgår till 43 %. Målsättningen är att den ska minskas till 40 %.

Den kollektiva forskningen startade genom bildandet av branschforskningsinstitut som lokaliseras nära de tekniska högskolorna. Sedan dess

har förändrade mönster för teknikutveckling i näringslivet gjort den kollektiva forskningens branschinriktning mindre uttalad. Istället har flera teknikinriktade institut tillkommit. Som exempel kan nämnas Svenska institutet för systemutveckling, Swedish institute of Computer Science och Institutet för mikroelektronik. Det senaste tillskottet är Swedish Institute for Composites (SICOMP) i Öjebyn utanför Piteå som är under uppbyggnad.

På 1970- och 1980-talen har man istället för att starta nya institut i första hand valt en annan organisationsform, s. k. programstyrelser, med forskningssamarbete som huvuduppgift. Forskningsarbetet utförs huvudsakligen vid olika högskolor. Innevarande budgetår ger STU bidrag till 19 kollektiva forskningsinstitut och 10 programstyrelser.

Internationellt märks ett starkt ökat intresse för samarbete inom FoU, dels mellan olika företag, dels mellan företagen och staten. Formerna för den kollektiva forskningen i Sverige har successivt utvecklats och kommer även i fortsättningen att behöva förändras. Genom bildandet av programstyrelser har skapats en flexibel organisation som lättare kan anpassas till omvärldens krav. Institutet, å andra sidan, representerar en viktig resurs i det svenska forskningssamhället. Den del av verksamheterna som riktar sig till främst mindre och medelstora företag bör kunna utvecklas ytterligare.

Samtidigt som det är väsentligt att förstärka forskningen inom högskole-systemet anser jag det från regionalpolitisk synpunkt angeläget att också förstärka den mera tillämpade forskningen med nära koppling till näringslivet.

Jag anser således att några av utredningens förslag om en ny kollektiv forskningsverksamhet bör prövas. I det sammanhanget bör även den kollektiva forskning inom det trätekniska området som utredningen fört fram kunna prövas.

Verksamheten bör gradvis byggas upp till en nivå som kommer att bestämmas av industrins intresse för medverkan och av tillgången på kvalificerad personal. Regionalpolitiska medel för detta bör inledningsvis kunna anvisas från anslaget för särskilda infrastrukturåtgärder.

I ett inledande skede kan en handlingslinje vara att bygga upp sådan verksamhet genom att några befintliga kollektiva forskningsinstitut ges möjlighet att bilda filialer. Dessa filialer bör öppnas på orter i närheten av något eller helst några väletablerade industriföretag, som kan ta på sig en ledande roll i de företagsgrupper som ska komplettera statens insatser.

Förutsättningar för sådana etableringar bör föreligga på några orter i de prioriterade regionerna eller i stödjepunkter. Endast några få av de större befintliga kollektivforskningsinstituten bedömer jag i dagsläget kunna bli aktuella för en utvidgning av sin verksamhet till att etablera filialer.

Det är viktigt att tillräckliga resurser anslås så att institutsfilialerna snabbt kan nå en "kritisk" storlek på verksamheterna. Staten torde under de första åren få ta ett något större ekonomiskt ansvar för varje etablering än de 40 % av ramprogramfinansieringen, som är målsättningen för de befintliga instituten.

Att använda regionalpolitiska medel till detta ändamål ser jag som ett erbjudande av en ny möjlighet. Olika intressentgruppers aktivitet m. m.

får avgöra vilken omfattning verksamheten kan få. Jag är därför inte beredd att nu precisera något belopp.

Prop. 1989/90:76

Jag har nämnt filialbildning som en möjlighet. Nyetablering är en annan möjlighet. Ett nytt institut som exempelvis SICOMP i Piteå kan bildas om vissa förutsättningar finns. Jag är däremot inte beredd att nu ta ställning till frågan om eventuella omlokaliseringar av befintliga institut.

Jag vill slutligen framhålla betydelsen av att bygga upp nätverk mellan olika institut och andra resurser som kan bidra till spridning av kompetens till företag i prioriterade regioner.

8.8 Arbetsmarknadspolitiken

Mitt förslag: Bidrag till arbetsgivare för att anställa en medflyttande familjemedlem vid flyttning till vissa regioner förlängs från ett till två år.

Min bedömning: Ett fortsatt nära samspel bör finnas mellan arbetsmarknads- och regionalpolitiken. Dessa politikområden kompletterar varandra vad gäller att skapa fungerande arbetsmarknader. Arbetsmarknadspolitiken har bl. a. ansvar för att hjälpa människor att få arbete och arbetsgivare att få arbetskraft, medan regionalpolitiken bl. a. har till uppgift att långsiktigt skapa varaktig sysselsättning i prioriterade regioner.

Kommittén: Kommitténs förslag överensstämmer i huvudsak med mitt.

Remissinstanserna: Förslaget har kommenterats av ett fåtal remissinstanser. Det tillstyrks av bl. a. länsstyrelsen i Kronobergs län, Västerviks, Sundsvalls, Timrå och Gällivare kommuner samt Tio-kommungruppen.

AMS menar att stödet hittills utnyttjats i begränsad omfattning och är i dag inte ett tillräckligt incitament för arbetsgivarna. AMS föreslår i likhet med några länsarbetsnämnder att stödet bör kunna begränsas till ett år men å andra sidan täcka 100% av kostnaderna. Liknande synpunkter framförs också av landstinget och länsstyrelsen i Västernorrlands län.

Skälen för mitt förslag och min bedömning: Grunden för arbetsmarknadspolitiken är arbetslinjen. Den innebär att aktiva insatser som arbetsförmedling och utbildning skall prioriteras. Arbetsmarknadspolitiken skall också inriktas mot att bryta den könsuppdelade arbetsmarknaden. En aktiv arbetsmarknadspolitik bidrar till att utjämna skillnaderna mellan olika regioner. En fungerande arbetsmarknad är en avgörande faktor för den regionala utvecklingen.

Den starka efterfrågan på arbetskraft som de senaste årens gynnsamma konjunkturläge medfört, har lett till att sysselsättningen ökat kraftigt samtidigt som bristen på arbetskraft blivit allt mer påtaglig inom flera sektorer på arbetsmarknaden. Arbetslösheten är trots det fortfarande relativt hög inom vissa regioner och för vissa grupper. Obalanserna på arbetsmarknaden kvarstår trots den höga efterfrågan.

Många förhållanden pekar på att behovet av omställning på arbetsmark-

naden kommer att öka ytterligare under 1990-talet. Ett grundproblem är den låga produktivitetstillväxten i ekonomin. Kraven på strukturomvandling kan komma att öka. Av betydelse är också förändringar i teknik och arbetsorganisation, ökande internationalisering, samt hårdare krav på den yttre miljön och på arbetsmiljön. Vidare innebär den demografiska utvecklingen en minskad andel ungdomar i arbetskraften. Dessa förhållanden medför behov av insatser för att underlätta anpassningen på arbetsmarknaden. Det är speciellt angeläget att uppmärksamma behovet av kompetensutveckling i arbetslivet. Dessa frågor kommer att bli föremål för en särskild utredning. Rekryterings- och utbildningsfrågorna kommer att få en viktig roll inom arbetsmarknadspolitiken under 1990-talet, inte minst för att motverka tendenserna till ökande skillnader mellan olika regioner. Arbetskraftsfrågorna kan förväntas få en allt större betydelse för den regionala utvecklingen.

Beröringspunkterna mellan arbetsmarknads- och regionalpolitiken kan således komma att förstärkas under 1990-talet. Dessutom kan jämställdhetspolitiken komma att få en allt större roll i ett regionalpolitiskt perspektiv. Jämställdhetspolitiken kan bidra till att bryta den starkt könsuppdelade svenska arbetsmarknaden vilken innebär en allvarlig begränsning i arbetsmarknadens sätt att fungera, i synnerhet i regioner med små arbetsmarknader.

Arbetsmarknadspolitiken har som jag tidigare nämnt en stor regionalpolitisk betydelse. En forskningsstudie som genomförts på uppdrag av regionalpolitiska kommittén (SOU 1989:65 Staten i geografin) visar att fördelningen av de arbetsmarknadspolitiska medlen har en mycket god regionalpolitisk fördelning i så måtto att de regionalpolitiskt prioriterade länen får relativt sett mer resurser än övriga län. Som exempel kan nämnas Norrbottens län som budgetåret 1988/89 fick 10 % av de samlade resurserna för arbetsmarknadsutbildning och beredskapsarbete, vilket skall jämföras med att länets andel av befolkningen i åldrarna 16–64 år uppgår till 3,2 %. Fördelningen av de arbetsmarknadspolitiska medlen bör även fortsättningsvis innebära att regionalpolitiskt prioriterade områden får, relativt sett, större resurser så länge arbetsmarknaderna där inte fungerar tillfredsställande.

Arbetsmarknadspolitiken har reagerat snabbt på försvagningar av den ekonomiska aktiviteten i olika län. Arbetsförmedlingen finns i så gott som alla kommuner och har genom sina breda kontakter med arbetsgivare och arbetssökande goda kunskaper om utvecklingen på lokal nivå.

Som tidigare nämnts prioriteras aktiva åtgärder som arbetsförmedling och utbildning i arbetsmarknadspolitiken. Under 1980-talet har denna inriktning ytterligare förstärkts.

En effektiv arbetsförmedling är det viktigaste instrumentet för att arbetssökande skall finna ett lämpligt arbete och arbetsgivare kompetent personal. På små arbetsmarknader kan det vara särskilt svårt att nå överensstämmelse mellan lediga platser och arbetssökande. Insatserna för de sökande skall vara anpassade till den rådande situationen på arbetsmarknaden och differentieras efter de sökandes olika behov av service. Genom bl. a. information om de sökandes utbildning och erfarenhet bör arbetsför-

medlingen också aktivt försöka påverka företagen att jämka sina krav när de rekryterar arbetskraft. Arbetsförmedlingens uppgift att underlätta företagens rekrytering är särskilt betydelsefull i sysselsättningssvaga regioner och kan motivera intensifierad förmedlingsservice.

För de arbetslösa som trots aktiva regional- och arbetsmarknadspolitiska insatser inte kunnat placeras på den lokala arbetsmarknaden bör rörlighetsunderlättande åtgärder som flyttning eller arbetsmarknadsutbildning erbjudas.

Flyttningsbidrag syftar till att underlätta för dem som av arbetsmarknadsskäl måste flytta till en annan ort. Därigenom ges också en möjlighet att stärka arbetsmarknaden även i sysselsättningssvaga regioner. Särskilt bör i detta sammanhang nämnas flyttningsbidrag i form av starthjälp till s. k. nyckelpersoner. Detta stöd syftar till att skapa möjligheter för företag i stödområden att rekrytera kvalificerad arbetskraft som inte finns på orten. Även medflyttandebidraget bör nämnas i detta sammanhang. Syftet med detta bidrag är att underlätta flyttning till vissa regioner för flerpersoners-hushåll. Bidraget kan lämnas till arbetsgivare i skogslänen och de kommuner utanför skogslänen som ingår i stödområde C, som anställer medflyttande familjemedlem. För att ytterligare förbättra möjligheterna för en medflyttande familjemedlem att få arbete på den nya orten bör, i enlighet med regionalpolitiska kommitténs förslag, den tid under vilken bidraget kan lämnas förlängas från ett till två år. Kostnaden för denna förbättring ryms inom ramen för de medel som chefen för arbetsmarknadsdepartementet har beräknat för medflyttandebidraget i årets budgetproposition (prop. 1989/90: 100, bil. 12). Jag har vidare erfarit att arbetsmarknadsministern senare kommer att föreslå regeringen att de områdesavgränsningar som gäller vissa flyttningsbidrag anpassas till den nya stödområdesavgränsningen.

Arbetsmarknadsutbildning har stor betydelse för att underlätta anpassningen på arbetsmarknaden och för den yrkesmässiga rörligheten. Inriktningen av utbildningen, som i första hand omfattar yrkesutbildning, skall anpassas till behoven på arbetsmarknaden. Fördelningen av resurser för arbetsmarknadsutbildning till länen sker med hänsyn till arbetsmarknadssituationen. Detta medför att regionalpolitiskt prioriterade regioner får en god tillgång på medel till arbetsmarknadsutbildning.

Sysselsättningsskapande åtgärder, främst beredskapsarbeten, har särskilt i konjunktursvackor haft en stor betydelse. I vissa regioner har beredskapsarbeten i form av investeringsarbeten tidigare väsentligt bidragit till att förstärka samhällets infrastruktur. Under 1980-talet har emellertid beredskapsarbetena främst inriktats på tjänstesektorn, vilket ger en större sysselsättningseffekt sett i relation till kostnaderna. I goda konjunkturlägen skall beredskapsarbeten utnyttjas restriktivt. Beredskapsarbete kan i vissa fall ingå som ett led i att aktivera arbetslösa personer så att en mer aktiv åtgärd, t. ex. utbildning, sedan kan utnyttjas. Jag kommer senare (avsnitt 10) att föreslå att stöd till intensifierade kommunala sysselsättningsinsatser, IKS—verksamhet, inte längre skall finnas kvar som regionalpolitisk åtgärd. Verksamheten syftar till att stödja äldre, lokalt bunden arbetskraft och bör kunna ersättas av ordinarie sysselsättningsskapande åtgärder.

Jag vill även beträffande beredskapsarbeten nämna att en ändrad stödområdesindelning får konsekvenser, nämligen för grundbidragen. Chefen för arbetsmarknadsdepartementet kommer senare att föreslå regeringen att en anpassning görs.

Under budgetåret 1989/90 disponerar AMS 200 milj. kr. för särskilda insatser av icke traditionellt slag. Dessa medel får användas bl. a. för försöksverksamhet för icke traditionella arbetsmarknadspolitiska åtgärder med syfte att skapa nya arbetstillfällen för enskilda personer i orter eller regioner med undersysselsättning. Regeringen har i årets budgetproposition föreslagit motsvarande medel för nästa budgetår.

8.9 Kulturpolitiken

Mitt förslag: Länsstyrelserna ges möjligheter att delta i finansieringen av kultursatsningar med medel ur anslaget för regionala utvecklingsinsatser.

Min bedömning: Kulturinsatser har stor betydelse för att skapa regional utveckling bl. a. genom att effekterna av ett rikt kulturutbud kan påverka människors val av bostadsort och skapa ett samhällsklimat som kan häva stagnation och tillbakagång.

Kommittén: Regionalpolitiska kommitténs förslag överensstämmer med mitt. Kommittén har också föreslagit att åtgärder vidtas för att förbättra långsiktigheten och stabiliteten i de s. k. kulturvårdsföretagen, att särskilda medel avsätts för upprustning av värdefulla kulturmiljöer för bl. a. turiständamål och att kulturpolitiska reformmedel avsätts för stöd till kulturlivet i de regionalpolitiskt prioriterade regionerna.

Samtliga utredningsförslag utgår från att insatser inom kulturområdet är viktiga för regionalpolitiskt prioriterade regioner.

Remissinstanserna: Kommitténs synsätt möter ett brett instämmande från remissinstanserna som i övrigt redovisar växlande prioriteringar mellan olika behov.

Bl. a. länsstyrelsen i Gävleborgs län, Örnsköldsviks och Haparanda kommuner påpekar vikten av att ekonomiska resurser tillförs läncn. Örnsköldsviks kommun anser att kultursatsningar skall finansieras genom det s. k. länsanslaget. Flertalet remissinstanser tillstyrker kommitténs förslag att regionalpolitiska medel anvisas för förprojektering av projekt inriktade på att levandegöra kulturmiljöer, landskap, byggnader m. m. Sveriges turistråd stöder förslaget men anser att länsstyrelserna bör få samma möjlighet att ge stöd till projekt inriktade på naturturism. SACO anser att det är angeläget att bestämmelserna för det regionalpolitiska stödet ses över i syfte att stärka kulturens ställning i den regionala planeringen.

Skälen för mitt förslag och min bedömning: Kulturinsatser har på flera olika sätt stor betydelse i ett regionalt perspektiv. Tillgången till ett aktivt kulturutbud i form av t. ex. teater, dans och musik är viktigt för hur den egna orten och regionen uppfattas. Möjligheterna att själva delta i kul-

turverksamheter eller ett föreningsliv med kulturinriktning är av stor betydelse för många människor. Den yttre miljöns kulturkvaliteter är viktiga för hur en stad eller ett landskap upplevs.

Jag anser att kulturfrågorna hör till den infrastruktur, i vid mening, som avgör frågor om utveckling och dynamik i en region, som påverkar människors val av bostadsort och som bidrar till att skapa ett samhällsklimat som kan häva stagnation och tillbakagång.

På ett annat plan kan kulturfrågorna vara viktiga även utifrån en näringspolitisk synvinkel. Det kan gälla när t.ex. kulturutbudet och kulturmiljövårderna vägs in vid valet av lokalisering av företag eller vid rekrytering av personal. Det gäller också när kulturen fungerar som ekonomisk bas för t.ex. turismen eller för företag som arbetar inom kultursektorn.

Regionalpolitiken bör, som jag tidigare nämnt, alltmer inriktas på att se till de samlade förutsättningarna för regional utveckling. Därför har det också varit naturligt att vidga möjligheterna att påverka den utvecklingen genom kulturpolitiska insatser.

Med en uttalad regionalpolitisk målsättning anslog således riksdagen medel till försöksverksamheter inom kulturområdet i enlighet med regeringens förslag i propositionerna om särskilda regionalpolitiska insatser åren 1987 och 1988 för delar av Bergslagen och norra Sveriges inland resp. Norrbottens län (prop. 1987/88:64 s. 35 UbU 9, rskr.211, resp. prop. 1987/88:86 s. 31 AU:19, rskr.347).

I dessa försöksverksamheter har vissa länsstyrelser resp. Bergslagsdelegationen haft i uppdrag att fördela medel till stöd för olika typer av projekt. Så långt insatserna nu kunnat utvärderas har de fallit väl ut när det gällt att med relativt begränsade medel skapa ett ökat utbud av kulturverksamheter och kulturaktiviteter i de aktuella regionerna.

Mot bakgrund av bl. a. dessa erfarenheter, liksom av den regionalpolitiska kommitténs starka betoning av kulturfrågorna, finns det nu skäl att ytterligare bygga ut satsningarna inom kulturområdet för att stärka regional utveckling och regional identitet. Jag tror också att en medveten satsning på kulturområdet kan ha särskild betydelse för kvinnorna som i hög grad engagerar sig i kulturlivet.

Förutsättningarna för effekter av satsningar inom kulturlivet är gynn-samma, inte minst därför att den statliga kulturpolitiken sedan länge i hög grad varit inriktad på att främja ett vitalt kulturliv i hela landet. Stora ansträngningar har således gjorts för att tillsammans med landsting och kommuner bygga upp ett nät av professionellt drivna teater-, musik-, biblioteks- och museiinstitutioner i länen. Stödet till dessa institutioner uppgår för närvarande (budgetåret 1989/90) till ca 700 milj. kr. Samtidigt anslås ca 600 milj. kr. till lokal kulturverksamhet, huvudsakligen genom stödet till bildningsförbunden men också genom bidragsgivning från statens kulturråd till fria teater-, dans- och musikgrupper, till arrangerande föreningar, till biografer och distribution av spelfilm.

Riksantikvarieämbetet förmedlar bidrag till byggnadsvård och till vård av kulturlandskap och fornlämningar. Dessutom finns bidrag av projekt-karaktär som kan lämnas t. ex. för att rusta de små folkbiblioteken och för om- och tillbyggnad av samlingslokaler. Det statliga stödet till regional och

lokal nivå innehåller betydande hänsynstaganden till de skiftande förutsättningar som finns för olika regioner att utveckla en aktiv kulturpolitik.

I årets budgetproposition (prop. 1990/91: 100 bil. 10, s. 53 ff) har regeringen också presenterat förslag till en omfattande kulturpolitisk reforminsats i vilken tyngdpunkten ligger på att stärka kulturens ställning i hela landet. Detta reformförslag ligger sålunda i linje med den syn på kulturområdets betydelse som bl. a. den regionalpolitiska kommittén har uttryckt och det innebär ett viktigt led i ansträngningarna att utveckla också förutsättningarna för regionalpolitiken. Totalt föreslås att kulturbudgeten förstärks med ca 80 milj. kr. för denna typ av åtgärder under budgetåren 1990/91 och 1991/92.

De regionala kulturinstitutionerna inom teater-, musik- och museiområdena föreslås sålunda förstärkta med sammanlagt ca 440 s. k. grundbelopp, eller bidrag till tjänster. Därutöver föreslås bl. a. ett särskilt stöd till de län som saknar länsteater. Riksantikvarieämbetet ges förstärkta resurser för vård av kulturmiljöer, bl. a. i samverkan med turistintressen, ett förslag som också återfinns hos den regionalpolitiska kommittén. Anslagen till fria teater- och dansgrupper ökas. Medel föreslås anslagna till utvecklingsarbete rörande barns och ungdomars kulturengagemang, amatörkultur, konstpedagogik m. m. Stödet till kulturverksamheten i föreningslivet byggs ut.

Jag hänvisar till budgetpropositionen för den närmare redovisningen av regeringens förslag till kulturpolitiska reformer. Bredden i reformförslagen innebär givetvis att betydande resurser kommer att kanaliseras också till de regionalpolitiskt utpekade regionerna, en aspekt som jag återkommer till.

Det kan dock finnas skäl att när det gäller de prioriterade regionerna särskilt uppmärksamma bl. a. att det ökade stöd till symfoniorkestrarna som regeringen föreslagit har norrlandslänens behov som en viktig utgångspunkt. Svenska rikskonserter föreslås få särskilda medel för att medverka i en samordning av en utbyggd turnéverksamhet för hittills underförsörjda regioner. Förslaget om ökat stöd till musikteatrarna innebär vidare bl. a. en satsning på Norrlandsoperan. Särskilda medel föreslås också till försök med teaterverksamhet i de län som saknar egen fast teater. I detta sammanhang är projekt för att utveckla en fast ensemble i Jämtlands län aktuellt, en fråga som också tagits upp av Östersundsgruppen. Jag återkommer senare (avsnitt 12) till denna fråga.

Kulturpolitiken bygger på att staten erbjuder ökade insatser på den regionala nivån. Den motprestation som fordras av landsting och kommuner, är att de, i egenskap av huvudmän för de regionala kulturinstitutionerna och för den lokala kulturpolitiken, själva medverkar i reformarbetet med insatser som samordnas med de statliga. På så sätt garanteras att ökade statsanslag kanaliseras till verksamheter som är väl förankrade hos huvudmännen. Samtidigt kan huvudmännen, genom beredskap att medverka i ambitionsökningarna, på ett avgörande sätt styra inriktningen av de statliga reformerbjudandena.

Detta system gäller i första hand för bidragen till de regionala kulturinstitutionerna som fördelas av kulturrådet inom de ramar riksdagen beslutar om. I princip agerar staten dock på motsvarande sätt även inom t. ex.

kulturrådets bidragsgivning till utvecklingsverksamhet och när det gäller kulturmiljövårdens bidrag till vård av byggnader, fornminnen och kulturlandskap.

Det betyder att de landsting och kommuner, som av bl. a. regionalpolitiska skäl ser motiv för att stärka kulturens ställning i den egna landsdelen, har goda förutsättningar att påverka den regionala fördelningen av de statliga kulturpolitiska reforminsatserna.

Enligt min uppfattning skapar denna utformning av kulturpolitiken, förutom konkreta insatser som riktas direkt till de prioriterade regionerna, goda möjligheter till samspel mellan de kulturpolitiska reformerna och regionalpolitiskt motiverade insatser.

Det är därför lämpligt att de förslag till satsningar på olika enskilda projekt inom kulturområdet som förts fram av regionalpolitiska kommittén och de övriga utredningar som ligger till grund för förslag i denna proposition hanteras inom ramen för detta generella system. Regeringen bör alltså inte — utöver vad som framkommit av min redovisning — ta ställning till de enskilda förslagen i utredningarna. I stället bör möjligheterna att förverkliga projekten prövas inom ramen för en samverkan mellan de kulturpolitiska reformerbjudandena och ambitionerna på regional nivå.

I en sådan samverkan är det emellertid viktigt att goda förutsättningar skapas för att de regionalpolitiska behoven skall kunna vägas in. Att så sker garanteras enligt min mening bäst genom att de statliga regionalpolitiskt motiverade resurserna också kan utnyttjas tillsammans med de kulturpolitiska resurserna.

Regionalpolitiska kommittén har föreslagit att medlen för regionala utvecklingsinsatser skall få utnyttjas också för projektstöd inom kulturområdet. Det förslaget ligger väl i linje med min syn på hur den regionalpolitiska och kulturpolitiska samverkan bäst skall kunna utvecklas.

Detta bör gälla generellt för dessa medel i samtliga län men för de tre nordligaste länen tillkommer också förslaget om det gemensamma anslaget för särskilda infrastrukturåtgärder som jag återkommer till (avsnitt 9). Medel ur detta anslag bör, om berörda länsstyrelser finner det angeläget, kunna utnyttjas för insatser inom kulturområdet.

För länsstyrelserna innebär förslaget att de tilldelas en delvis ny uppgift som syftar till att integrera insatser inom kulturområdet i den samlade regionalpolitiska planerings- och programverksamheten. Förutsättningarna för detta är goda genom den sakkunskap länsstyrelserna förfogar över inom kulturmiljövården och genom möjligheterna att repliera på de kulturinstitutioner som har ett regionalt ansvar i länet. En nära samverkan med kulturområdets institutioner i länet bör sålunda garantera att medel ur länsanslaget används för insatser som vad gäller kvalitet och utformning överensstämmer med kulturpolitiska prioriteringar i övrigt.

Jag vill slutligen också behandla frågan om de s. k. kulturvårdsföretagen, dvs. de verksamheter som med olika organisatoriska lösningar har startats med sysselsättningsmotiv i Norrlands inland för att utföra bl. a. vård- och konservatorstjänster inom kulturområdet. Regionalpolitiska kommittén har föreslagit att åtgärder bör vidtas för att skapa långsiktighet och stabilitet i dessa verksamheter. Jag har i budgetpropositionen anmält min avsikt

att återkomma till regeringen med förslag om en översyn av beredskapsarbetena som arbetsmarknadspolitiskt instrument. Jag räknar med att frågan om kulturvårdsföretagen bör kunna belysas inom ramen för en sådan översyn.

8.10 Kommunikations- och transportfrågor

Min bedömning: En fortsatt utbyggnad och förnyelse av olika kommunikationssystem har en avgörande betydelse för den regionala utvecklingen. För att förbättra trafiksektorns planeringssystem bör de samhällsekonomiska beräkningsmodellerna för att bedöma de regionalpolitiska effekterna av investeringar utvecklas.

Kommittén: Kommitténs ställningstagande vad gäller planering och styrning inom kommunikationssektorn är inriktat mot en ökad helhetssyn och decentralisering. Den målstyrning som eftersträvas inom sektorn kräver tydliggörande av de regionalpolitiska prioriteringarna. Inom ramen för dessa allmänna strävanden föreslås bl. a. ett mera konkret program för grusvägar, integration av kommunala och statliga flygplatser samt ändrade rutiner för uppköp av olönsam järnvägstrafik.

Kommittén anser vidare att vägsektorn kräver ökade resurser liksom hela kommunikationssektorn i de tre av kommittén prioriterade landsdelarna. I denna senare del specificeras ett antal konkreta projekt.

Inom tele- och datakommunikationsområdet föreslår kommittén målstyrning via kvalitetsindex och differentierade avkastningskrav för respektive teleområde. Försöksverksamheten i Malmfälten med stöd till datakommunikation föreslås utökad till hela Inlandet. Vad avser transportstödet föreslår kommittén att dess inriktning och former bör ses över.

Kommittén har vidare lämnat ett flertal konkreta förslag avseende investeringar i kommunikationsnäten i de utpekade landsdelarna. Bl. a. har föreslagits att vägar och järnvägar skall byggas ut i de prioriterade landsdelarna, att ett andra flygnav etableras i norra Sverige samt att den framtida flygledningen lokaliseras till Sundsvall/Härnösand och sydöstra Sverige. Kommittén har inte lämnat förslag till finansiering av förslagen.

Remissinstanserna: I de bedömningar som rör sambanden mellan kommunikations- och regionalpolitik är flertalet remissorgan överens. Luftfartsverket (LFV) och Statens Järnvägar (SJ) anser det önskvärt att de ekonomiska målen renodlas och att särskilda medel ställs till förfogande för regionalpolitiska insatser. Transportrådet (TPR) menar att regionalpolitiska effekter redan ingår i bedömningarna i den samordnade investeringsplaneringen. Riksrevisionsverket (RRV) och länsstyrelsen i Kalmar län pekar på kommitténs svarigheter att i sina förslag tydliggöra de regionalpolitiska prioriteringarna.

Ytterligare decentralisering av investerings- och driftsbeslut inom vägsektorn anser samtliga remissorgan som yttrat sig i frågan vara under utveckling. Transportforskningsberedningen (TFB) pekar på konflikten mellan målstyrning och decentralisering.

I frågan om resurstillskott till vägsektorn totalt och till de prioriterade landsdelarna råder delade meningar. Skogsstyrelsen, Sveriges turistråd, Vägverket samt länsstyrelserna i Västernorrlands, Jämtlands och Västerbottens län är positiva. Länsstyrelserna i Jönköpings, Göteborgs och Bohus län samt TFB är negativa.

Förslaget om redovisning av miljöeffekterna i trafiksektorn bemöts avvaktande av de remissinstanser som yttrat sig. En systemsyn i alla trafiksektorer är samtliga positiva till.

Beträffande kommitténs bedömningar inom teleområdet påpekar flera remissinstanser att post- och teleutredningens ställningstaganden kan komma att påverka dessa frågor.

Ett program för förbättring av landets grusvägar är samtliga av de remissinstanser som yttrat sig positiva till.

Flertalet remissinstanser som berör förslaget till en översyn av transportstödet är positiva. Flera remissinstanser är dock oroliga för en försämring av stödet.

Av de instanser som yttrat sig om inordnande av driftsstöd till flygplatser i ett reformerat transportstöd är alla positiva.

En större integration mellan statliga och kommunala flygplatser är positiv enligt de remissinstanser som yttrat sig i frågan. Flygplatsutredningen påpekar att frågan är en central del av dess uppdrag.

Förslaget om att upphandling av olönsam järnvägstrafik decentraliseras till länsstyrelserna möts av en blandad reaktion. Ett flertal centrala organ och några länsstyrelser är positiva till förslaget. Banverket, SJ och TPR är negativa liksom några länsorgan.

Förslaget om flyttning av enheter vid postgirot bemöts avvaktande av postverket.

I de särskilda förslag som gäller enskilda projekt med geografisk anknytning är remissbilden splittrad. Yttrandena präglas i hög grad av respektive remissorgans egen nytta av projektet i fråga.

Skälen för min bedömning: Bra kommunikationsmöjligheter hör till de mest grundläggande förutsättningarna för att åstadkomma en balanserad regional utveckling. Det gäller såväl person- och godstransporter som post- och telekommunikationer. En målstyrd, decentraliserad planeringsprocess i kommunikationssektorn bör som en av sina utgångspunkter ha regionalpolitiska mål och riktlinjer. Jag avstår från att ta ställning till specifika utbyggnadsprojekt vad avser vägar, järnvägar eller flygplatser. Jag anser liksom flera remissinstanser att dessa projekt skall behandlas inom ramen för den ordinarie planerings- och programverksamheten.

Kommunikationernas betydelse för den regionala utvecklingen har förändrats över tiden. Detta beror främst på teknikutvecklingen och på transportinfrastrukturens utbyggnad och anpassning härtill. Dagens förbättringar av infrastrukturen, t. ex. bärighetsupprustningar av det lågtrafikerade vägnätet är en av förutsättningarna för att utveckla befintligt och nytillkommande näringsliv.

Utbudet och utvecklingen av godstransporterna betyder mycket för utvecklingen inom industri och handel. Kapitalrationaliseringen i näringslivet leder till en minskad lagerhållning och ställer därmed större krav på

väl fungerande godstransporter. Denna utveckling ställer ökade krav på tidshållning och högre transportfrekvens. Utvecklingen återverkar också på standardkraven på infrastrukturen. Denna måste nu utformas så att den ger hög transportsäkerhet och ett jämnt flöde i transporterna.

Även Sveriges stora handel med Västeuropa medför stora krav på transporterna för att överbrygga de geografiska och tidsmässiga avstånden. Industrin i de norra delarna av landet har stor betydelse för landets exportinkomster och måste därför också tillförsäkras goda transportförhållanden.

Transporterna är också viktiga för de areella näringarna. Framför allt skogsbruket kräver ett yttäckande vägnät med god standard och hög bärighet.

Persontransporterna har på flera sätt betydelse för den regionala utvecklingen. I det moderna samhället är tillgången till snabba och frekventa persontransporter en betydelsefull utvecklings- och lokaliseringsfaktor för bl. a. kunskapsintensiva verksamheter. När det gäller långa transportavstånd har särskilt flygtrafiken stor betydelse. Den befinner sig också i ett kraftigt expansionskede. Tillgången till s. k. överdagenförbindelser med olika transportsätt betyder mycket för näringsliv och offentlig sektor.

I ett inomregionalt perspektiv är pendlingsmöjligheter med bil och kollektivtrafik oundgängliga för att åstadkomma fungerande lokala arbetsmarknader. Pendling är ett sätt att kompensera för en svag eller ensidig arbetsmarknad. Kollektivtrafiken har särskilt stor betydelse för grupper med lågt bilinnehav.

Även i fortsättningen bör hänsyn tas till regioner med höga transportkostnader. Kommittén konstaterar att det från effektivitetssynpunkt finns skäl att se över transportstödet nuvarande utformning. Det är dock nödvändigt att möjligheterna till kompensation för höga transportkostnader kvarstår även fortsättningsvis i någon form.

Regeringen har nyligen tillsatt en särskild utredare (dir. K 1989:B) med uppgift att lämna förslag på hur det regionalpolitiska transportstödet för person- och godstransporter i Norrland skall utformas i framtiden. Utredningen skall också behandla stödet till Vänersjöfarten, bidraget till kommunala flygplatser, transportstödet till Gotland, stödet till godstransporterna i glesbygd samt möjligheterna till stöd för datakommunikation i norra Sveriges inland. Resultatet av översynen skall föreligga den 1 september 1990. I avvaktan på resultatet av utredningen är jag inte beredd att föreslå några förändringar av transportstöden.

Post- och telefrågorna har som tidigare nämnts fått ökad betydelse speciellt för den ökade andelen kunskaps- och informationsberoende verksamheter. Telekommunikationer är viktiga i den infrastruktur som bör finnas över hela landet för att erbjuda likvärdiga regionala utvecklingsbetingelser. För hela landet finns en utbyggd grundstruktur för telenätet. Vid bl. a. etablering av tjänsteverksamhet är kapacitetsfrågorna viktiga. Även prissättningen på tele- och dataöverföring har betydelse i dessa sammanhang. Även postverksamheten har stor betydelse för den regionala utvecklingen. Den av regeringen tillsatta post- och teleutredningen kommer,

Riksdagens trafik- och telepolitiska beslut år 1988

I riksdagens beslut om mål och inriktning för såväl trafikpolitiken (prop. 1987/88: 50, TU 13, rskr. 159) som telepolitiken (prop. 1987/88: 118, TU 28, rskr. 402) slås fast att samhällets politik inom kommunikationssektorn ytterst har som syfte att bidra till, bibehålla och utveckla välfärden.

Det övergripande målet för trafikpolitiken är att erbjuda medborgarna och näringslivet i landets olika delar en tillfredsställande, säker och miljövänlig trafikförsörjning till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnader. Detta mål vidareutvecklas i följande fem delmål: tillgänglighet, effektivitet, säkerhet, miljö och regional balans.

Beträffande inriktningen av trafikpolitiken i stort konstateras att konsumenterna bör ha så stor valfrihet som möjligt när det gäller utnyttjandet av olika trafikmedel. Effektivare konkurrens mellan trafikutövare och transportsystem skall förenas med en ökad samverkan mellan olika transportmedel och trafikslag. Vidare framhålls att beslut om hur transporterna skall utformas bör fattas i så decentraliserade former som möjligt men att samhället skall ha ansvaret för att de trafikanläggningar som behövs för att allmänna transportbehov kommer till utförande.

Begreppet "lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnader" innebär att transportsystemet skall byggas upp och utnyttjas på ett sådant sätt att man tar hänsyn till vad trafiken kostar för olika inblandade – t. ex. trafikanter, trafikföretag, stat och kommun. Hänsyn skall också tas till andra uppföringar som görs för trafiken. På så sätt kan trafikpolitiken medverka till ett effektivt resursutnyttjande i samhället som helhet. Därmed betonas inte bara resursanvändningen inom transportsektorn utan också att transporterna skall kunna lämna effektiva bidrag till att uppfylla målen inom andra samhällssektorer, t. ex. inom regional-, handels-, närings-, energi- och samsättningspolitiken. Det framhålls i den trafikpolitiska propositionen att samspelet mellan de trafik- och regionalpolitiska åtgärderna bör förstärkas ytterligare. Insatserna bör avpassas efter de förutsättningar och förhållanden som finns i olika regioner och utformas så att de utvecklingsmöjligheter som finns beträffande trafikförsörjning kan tas tillvara. Genom att bygga vidare på de insatser som redan görs inom olika delar av transportsektorn, ökar förutsättningarna för en transportförsörjning som bidrar till regional balans.

Exempel på konkreta åtgärder som genomförts med anledning av riksdagens trafikpolitiska beslut, och som har särskild betydelse för den regionala utvecklingen, är bl. a. följande:

- Staten köper trafik från SJ och tryggar betydelsefull interregional persontrafik.
- Ett nytt planeringssystem som ökar möjligheterna att ta regionalpolitiska hänsyn vid investeringar i järnvägens infrastruktur.
- Anslagen till drift av statliga vägar, som höjdes genom det trafikpolitiska beslutet, bidrar till en positiv regionalpolitisk utveckling.

- Bidraget till flygplatsinvesteringar i Norrlands inland ger förutsättningar för en förbättring av norra Sveriges trafikförsörjning med flyg.
- Länstrafikanslag har inrättats vilket medfört att det regionala inflytandet över planering och prioritering av investeringsmedel har förbättrats.
- Fordonsskatten är lägre i vissa glesbygdskommuner i Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län.
- Det särskilda s. k. bärighetspaketet för åtgärder på riks- och länsvägar samt vissa enskilda vägar i skogslänen, som beslutades av riksdagen år 1987, är viktigt för den regionala utvecklingen i framför allt dessa län.

Riksdagens telepolitiska beslut har inom telcområdet målformuleringar liknande dem på det trafikpolitiska området. Det övergripande målet för telepolitiken är att medborgarna, näringslivet och den offentliga förvaltningen i landets olika delar skall erbjudas en tillfredställande tillgång till telekommunikationer till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnad.

Det övergripande målet delades upp i följande fem delmål: tillgänglighet, effektivitet, utvecklingsmöjlighet, uthållighet samt regional balans och sociala hänsyn. Även här har regering och riksdag således i ett särskilt delmål understrukit sambandet mellan telekommunikationer och regionalpolitik.

Planeringsprocessen för infrastrukturinvesteringar i kommunikationssektorn

För närvarande pågår inom trafiksektorn arbetet med investeringsplaner för järnvägar, luft- och sjöfart och vägar på nationell och länsnivå.

Det pågår en utveckling av trafikverkens investeringsplanering som gäller utbyggnaden av bl. a vägar och järnvägar. I planeringssystemen görs regionalpolitiska hänsynstaganden. De samhällsekonomiska beräkningsmodellerna behöver utvecklas för att bedöma de regionalpolitiska effekterna av investeringar i kommunikationssektorn. Expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU) bör kunna medverka till att detta kommer till stånd.

Regeringen har uppdragit åt banverket, luftfartsverket, sjöfartsverket och vägverket att utarbeta och redovisa långsiktiga investeringsplaner till den 1 januari 1991. Transportrådet har till grund för verkens arbete tagit fram ett gemensamt planerings- och prognosunderlag samt beskrivningar av långsiktiga utvecklingstendenser för transportsektorn. Transportrådet skall också samlat utvärdera trafikverkens planer senast den 1 september 1991. Regeringsuppdrag har i samband med uppdraget om investeringsplanering givits till statens naturvårdsverk samt åt plan- och bostadsverket. Verken skall ta fram underlag avseende olika regioners känslighet för emissioner. Även förslag till hur bebyggelse- och naturresursintressena skall tillvaratas i denna planering skall redovisas.

Den samordnade investeringsplaneringen bör ge ett förbättrat beslutsunderlag på central och regional nivå för resursfördelningen mellan transportsektorns olika delsektorer. Planeringen ger också bättre underlag för

beslut om resurstilldelningen till transportsektorn som helhet. Det är främst i detta sammanhang dvs. inom ramen för den ordinarie investeringsplaneringen som de konkreta förslagen till investeringar i vägar, järnvägar och flygplatser som kommittén lämnat för vissa landsdelar måste hanteras. Detta synsätt stöds också av ett stort antal remissinstanser.

Genom det särskilda länstrafikanslaget för investeringar i länsvägar, länsjärnvägar och kollektivtrafikanläggningar får länsstyrelserna besluta om investeringarna i dessa. Denna decentralisering och med den av riksdagen nyligen beslutade reformerade länsförvaltningen ökar möjligheterna för länen att själva åstadkomma en positiv regional utveckling genom insatser inom kommunikationssektorn.

Inom kommunikations- och transportsektorn med dess decentraliserade planerings- och beslutssystem blir målstyrningen i verk och myndigheter ett viktigt instrument för genomförande av de regionalpolitiska målen. Jag vill betona vikten av att verksförordningens (1987:1100) § 5 om beaktande av kraven som ställs med hänsyn till bl. a. regionalpolitiken ges ett reellt innehåll i kommunikationssektorn. Jag har tidigare (avsnitt 6.2) redovisat formerna för hur detta arbete skall bedrivas.

Jag vill här också peka på kommunikationssektorns betydelse som näring. Den har med sin goda geografiska spridning stor regionalpolitisk betydelse. Eventuella driftsinskränkningar i stödområdet bör därför behandlas med hänsyn till de anställda och den region där verksamheten bedrivs.

För att förbättra arbetspendlingens villkor avser jag föreslå regeringen att från infrastrukturanslaget (avsnitt 9) ställa medel till förfogande för utveckling av projekt med syftet att underlätta arbetspendling i nya geografiska relationer.

Sammanfattningsvis bör framhållas att behoven av investeringar i trafikens infrastruktur är mycket större än vad som i dagsläget är möjligt att finansiera över statsbudgeten. I de inventeringar som låg till grund för det trafikpolitiska beslutet år 1988 bedömdes ett investeringsbehov i storleksordningen 30 miljarder kronor för järnvägar och 70 miljarder kronor för vägar fram till år 2000. Transportrådet har gjort ytterligare bedömningar av den totala omfattningen av investeringsprojekt. Dessa bedömningar visar på ett behov som är större än det som redovisas i trafikpolitiska propositionen.

Frågan om investeringar i och underhåll av vägar, järnvägar och kollektivtrafikanläggningar behandlas i en särskild proposition som regeringen kommer att lägga senare i vår.

Vägar

År 1988 fördelade vägverket inom vägsektorn 4 616 milj. kr. till drift och underhåll av vägar. Av dessa gick 1 631 milj. kr. (35 %) till skogslänen.

Det s. k. bärighetspaketet är ett 10-årigt investeringsprogram som ska göra det möjligt att höja de tillåtna vikterna för tunga fordon på stora delar av vägnätet. Åtgärderna syftar till en anpassning till EG:s viktbestämmelser och förväntas ge effektivare inhemska transporter och positiva regio-

nalpolitiska effekter. Programmet kostar 5 750 milj. kr. (1988 års prisnivå) och började genomföras 1988.

Prop. 1989/90: 76

Programmet innefattar åtgärder på riksvägar och primära länsvägar i hela landet. För de sju nordligaste länen ingår dessutom åtgärder på de mindre vägarna.

Järnvägar

Nuvarande system på järnvägsområdet innebär att trafikutövarna betalar en avgift för att trafikera det statliga järnvägsnätet. I det trafikpolitiska beslutet utformades avgiften efter delvis nya riktlinjer vilket bl. a. fick till följd att avgifterna i vissa delar av Norrland blev högre än i övriga landet. Därför har regeringen av regionalpolitiska skäl år 1989 beslutat att en enhetlig avgift skall gälla för hela det statliga järnvägsnätet.

Med den nya rollfördelningen på järnvägsområdet köper staten genom transportrådet regionalpolitiskt viktig interregional persontrafik på stomnätet som inte kan upprätthållas på affärsmässiga villkor. För detta ändamål föreslås i budgetpropositionen 1990 en anslagsökning från 583 milj. kr. till 618 milj. kr. I detta belopp har inräknats bl. a. medel för att även i fortsättningen trygga sovvnagnstrafiken på övre Norrland samt persontrafiken på Inlands- och Malmbanan. En översyn med sikte på en regionalt förankrad handläggningsordning för tågtrafikupphandlingen har aviserats i årets budgetproposition. Syftet är att få en ökad långsiktighet och en bättre medelsanvändning genom samordning mellan den nationella, regionala och lokala tågtrafiken.

För närvarande finns ett stort intresse att bedriva trafik på länsjärnvägarna. Regeringen har i budgetpropositionen föreslagit att 103,5 milj. kr. avsätts för trafik på länsjärnvägar.

Luftfart

Utbyggnaden av inrikesflyget har stor betydelse för att främja en balanserad utveckling i landet. Jag delar kommitténs bedömning om betydelsen av goda flygkommunikationer i norra Sverige. Regionalpolitiska kommitténs förslag om ett andra flygnav anser jag måste bedömas och utvecklas av berörda myndigheter och trafikföretag.

En form av regionalpolitiskt stöd är den omfördelning av kostnader och intäkter som sker mellan trafikstarka respektive trafiksvaga flyglinjer. För luftfartens del innebär detta en taxepolitik där högre frekventa och lönsamma linjer får bära en del av kostnaderna för linjer med svagare trafikunderlag. En ytterligare utjämning sker också i fråga om luftfartsavgifterna, som genom intäkter från flygplatser med stort trafikunderlag används för att täcka kostnader för driften av mindre flygplatser.

Den kostnadsutjämning som sker inom luftfartsområdet har mycket stor regionalpolitisk betydelse och är särskilt värdefull för flygtrafiken till och från norra Sverige. De stora avstånden medför att flygtrafiken får en särskilt betydelsefull roll i transportsystemet i norra Sverige. Det är givet-

vis viktigt för både näringsliv och enskilda resenärer att kostnaderna på detta sätt kan hållas på en rimlig nivå.

Riksdagen beslutade år 1987 (prop. 1987/88: 100 bil. 8, TU25, rskr. 303) om inrättandet av anslag för bidrag till kommunala flygplatser i skogslänen. I budgetpropositionen 1990 föreslås 14 milj. kr. för investeringar i och drift av flygplatser med särskild regionalpolitisk betydelse. Genom detta har det bl. a. varit möjligt att med statliga medel stödja uppbyggnaden av regionalt flyg i Borlänge, Lycksele, Vilhelmina, Gällivare, Gävle, Sandviken, Hudiksvall, Kramfors, Mora, Söderhamn och Svea. Jag vill här erinra om den tidigare nämnda översyn av transportstöden som regeringen beslutat om vilken gäller bl. a. detta bidrag.

År 1988 beslutade riksdagen (prop. 1987/88: 50 bil. 1, TU 22, rskr. 249) om ett system för resultatutjämning som innebär att 30 milj. kr. av luftfartsverkets driftmedel under en femårsperiod överförs till kommunala flygplatser med 100 000 – 200 000 årspassagerare i inrikes linjefart.

Sjöfart

För stora delar av näringslivet i de norra delarna av landet är tillgången till åretruntsjöfart helt avgörande för möjligheterna att konkurrera på den internationella marknaden. Staten svarar direkt genom anslag till sjöfartsverket för isbrytarnas bränslekostnader som budgetåret 1989/90 beräknas till 45 milj. kr. Utöver bidrag till isbrytningen ger staten anslag till bl. a. viss bemanning av fyrplatser av regionalpolitiska skäl.

Avgiftsutjämningen av sjöfartsverkets taxor har regionalpolitisk betydelse. Totaleffekten är svårbedömd men innebär en betydande omfördelning av avgiftsuttaget mellan norra och södra Sverige.

Sjöfartsverket genomförde år 1988 en omorganisation där den tidigare regionala organisationen för farledsverksamheten uppdelades på 12 sjötrafikområden från tidigare 4 lotsdistrikt. Till sjötrafikområdena har delegerats viktiga arbetsuppgifter och ansvar. Verksamheten har genom omorganisationen geografiskt kommit närmare länsförvaltningarna och kunderna.

Post

Postverket har genom sitt vitt förgrenade kontorsnät och sitt breda serviceutbud en unik möjlighet att bidra till en god service även på små och relativt avlägsna orter.

Postverket har ansvar för att upprätthålla en god service i hela landet.

Vid en omorganisation år 1984 indelades postverksamheten i ett 30-tal regioner. Postverkets nya kassasystem tas i bruk år 1992. Detta ger möjligheter att decentralisera arbetsuppgifter. Postverket beräknar att 300 – 400 arbetstillfällen kommer att utlokaliseras från Stockholm under den närmaste femårsperioden. En omlokalisering av 100 arbetstillfällen inom posten från Stockholm till Kiruna beslutades år 1988. Regeringen har nyligen lämnat regionalpolitiskt stöd till utflyttning till Tierp av en mindre enhet inom postgirot.

Televerkets primära uppgift är att förse Sverige med väl fungerande telekommunikationer. I det regionalpolitiska sammanhanget ger telekommunikationer tillsammans med den nya tekniken på data- och elektronikområdet stor frihet att lokalisera verksamheter i stort sett över hela landet. Statens regionalpolitiska ansvar på teleområdet och televerkets roll och uppgifter i det sammanhanget utreds för närvarande av post- och teleutredningen. Kommittén skall också föreslå lämpliga former för förankring av televerkets nätutbyggnadsplaner på regional och lokal nivå.

På nättjänstmarknaden förväntas en ökad konkurrens. Detta leder till att televerket inte kommer att kunna subventionera nätutbyggnader i glesbygd i samma utsträckning som tidigare. Verkets inriktning är därför att ta fram billigare och effektivare lösningar för modernisering och utbyggnad av nätet i glesbygd. Som exempel kan nämnas televerkets glesbygdsprojekt i Tärnaby-Hemavan-området där teleförbindelserna moderniserats för ca. 20 milj. kr.

År 1988 lämnade regeringen regionalpolitiskt stöd till Radiotjänst i Kiruna AB för en etablering. Den verksamhet som Radiotjänst i Kiruna bedriver i Kiruna, uppbörd av TV-licensavgifter, har tidigare varit knuten till televerket och lokaliserad till Stockholmsregionen. Totalt sysselsätts ca 70 personer i Kiruna.

I juni 1990 arrangerar industri- och kommunikationsdepartementen tillsammans med OECD (WP6 och ICCP) ett seminarium om telekommunikationer och regional utveckling (avsnitt 5).

8.11 Miljöfrågor

Min bedömning: Höga miljökrav ger goda förutsättningar för en varaktigt hållbar näringslivsutveckling i landets olika delar. Regionala utvecklingsinsatser bör innefatta miljömässiga bedömningar av utvecklingsinsatsernas förutsättningar och konsekvenser.

Expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU) bör få till uppgift att initiera och bedriva forskning om sambanden mellan miljö- och regionalpolitik.

Kommittén: Särskilt i ett långsiktigt perspektiv samverkar de regionalpolitiska och miljöpolitiska intressena på ett positivt sätt. En ökad koncentration av ekonomisk aktivitet och bosättning i storstadsområdena innebär att miljöbelastningen i dessa delar av landet ökar. En bättre regional balans leder till att miljöbelastningen i storstadsområdena minskar.

Livsmiljöns kvalitet påverkar människors bosättningsval. Miljön har därmed betydelse för företagens lokaliseringsbeslut.

Regionalpolitiskt stöd till företag för miljöinvesteringar bör enligt kommittén kunna lämnas i enstaka fall.

Förening av vatten och luft sprids generellt sett inom landet från de mer expansiva delarna till de regionalpolitiskt prioriterade delarna. Det

innebär en kostnadsövertäckning till de regionalpolitiskt prioriterade delarna som de bör kompenseras för. En väg att åstadkomma detta är enligt kommittén en regionalisering av miljöavgifter och bestämmelser.

På lång sikt kan miljömässigt motiverade val mellan olika transportslag få mycket stor betydelse för den geografiska strukturen i landet.

Kommittén framhåller att det är viktigt att den geografiska dimensionen beaktas i det omfattande utredningsarbete som pågår som förberedelse för regeringens miljöpolitiska proposition 1991.

Kommittén föreslår att ERU ges i uppdrag att i samverkan med berörda myndigheter och forskningsinstitutioner initiera och bedriva forskning om sambanden mellan miljöförhållanden och regional utveckling.

Remissinstanserna: Många remissinstanser delar kommitténs syn på att de regionalpolitiska och miljöpolitiska intressena samverkar på ett positivt sätt.

Statens naturvårdsverk är positivt till att ERU studerar sambanden mellan miljöförhållanden och regional utveckling. Verket är berett att medverka i detta arbete samtidigt som de betonar länsstyrelsernas viktiga roll när det gäller att samla in och bearbeta data.

Flera remissinstanser, bl. a. länsstyrelserna i Blekinge och Norrbottens län, TCO, landstinget i Västernorrlands län och Piteå kommun, anser att lokaliseringsskatt skall kunna lämnas till miljöinvesteringar. Negativa till detta förslag är bl. a. SIND och Bergslagsdelegationen. Bl. a. RRV och länsstyrelsen i Malmöhus län poängterar det olämpliga i att länsstyrelsen får dubbla roller, dels som tillståndsmyndighet dels som bidragsgivande myndighet.

Positiva till förslaget att regionaliserade miljöavgifter ska kunna användas som kompensation till landsdelar som drabbas av föroreningar från andra regioner är bl. a. länsstyrelsen i Gotlands län, TCO, Malungs och Lindesbergs kommuner. Länsstyrelsen i Malmöhus län är positiv under förutsättning att medlen återförs till miljöskyddsåtgärder inom regionen. Älvdalens kommun anser att avgifterna bör kunna användas för att finansiera andra delar av kommitténs förslag än insatser inom miljöområdet.

Storstadsutredningen påpekar att kommittén inte redovisar något empiriskt stöd för att storstadsregionerna är stora exportörer av föroreningar till övriga delar av landet och godtar inte detta argument för regionaliserade miljöavgifter.

Negativa till förslaget är bl. a. energiverket, länsstyrelsen i Västmanlands län, Torsby kommun, transportrådet och Svensk Industriförening. Energiverket och Svensk Industriförening påpekar att avgiftens syfte bör vara att leda till minskade utsläpp oavsett var i landet utsläppet är beläget.

Skälen för min bedömning: Miljöbetingelsernas och naturresursernas betydelse för lokalisering av olika verksamheter har under historiens gång varierat. I industrialismens början var nästan all ekonomisk verksamhet beroende av naturresurserna och deras lokalisering. Med ett utvecklat transportsystem, teknologiska landvinningar och människans ökade krav på sina levnadsförutsättningar har miljön fått en ökad betydelse vad gäller människors bosättningsval och företagens lokaliseringsbeslut.

Denna utveckling mot en ökande andel arbetsuppgifter med stort kun-

skapssinnehall gör att arbetskraftens boendepreferenser blir en allt viktigare lokaliseringsfaktor. En god livsmiljö inbegriper såväl boende och arbetsmiljö som ren luft, rent vatten och tillgång till rekreationsområden. Den regionala utvecklingspolitiken måste således ha kopplingar till miljöpolitiken.

I vissa regioner har regeringen tillsatt särskilda miljödelegationer som — tillsammans med länsmyndigheter och kommunala instanser — har till uppgift att föreslå åtgärder som leder till en väsentlig minskning av skilda former av miljöbelastningar. Sådana delegationer finns för närvarande i västra Skåne, Sundsvall—Timrå samt för Dalälven. Miljöprojektet i Göteborg har redovisat förslag till åtgärder. De förslag som rör statens ansvarsområde bereds nu i regeringskansliet.

På regeringens uppdrag har vidare samtliga länsstyrelser utarbetat regionala miljöanalyser som har ställts samman och redovisats till regeringen av statens naturvårdsverk. Ytterligare underlag rörande regionala miljöfrågor bör fortlöpande redovisas av länsstyrelserna i anslutning till den årliga anslagsframställningen.

Från regionalpolitiska utgångspunkter är det viktigt att poängtera att höga miljökrav i det långa loppet leder till en stark och varaktigt hållbar industriutveckling i enlighet med den s. k. Brundtlandkommissionens rekommendationer. I ett internationellt framtidsperspektiv är det nödvändigt att industrin utvecklas på ett sätt som är anpassat till vad miljön tål. Detta kan också skapa goda kommersiella möjligheter för svensk industri.

Statens industriverk har fått i uppdrag att utreda konsekvenserna för industrin av ökade miljökrav. Den övergripande frågeställningen för utredningen är hur omställningen till icke miljöstörande verksamheter och produktionstekniker kan göras samt vilka konsekvenserna kan bli med avseende på produktion och sysselsättning m.m. I uppdraget ingår en redovisning av situationen för mindre och medelstora industriföretag, särskilt i fråga om företagens tillgång till modern miljöteknik.

Styrelsen för teknisk utveckling har fått ett motsvarande uppdrag när det gäller miljötekniska förutsättningar för industrin att uppfylla ökade miljökrav. Vidare har Ingenjörsvetenskapsakademien fått i uppdrag att studera industriella affärsmöjligheter inom miljötekniken. I studien ingår kartläggning av svensk miljöteknisk marknad, bedömning av de internationella marknadsförutsättningarna samt förslag till åtgärder som kan främja utbud och efterfrågan av svensk miljöteknik. Uppdraget skall redovisas senast den 31 mars 1990.

Regeringen gav i februari 1989 statens naturvårdsverk och plan- och bostadsverket i uppdrag att utreda förutsättningarna och formerna för en mer systematisk användning av miljökonsekvensbeskrivningar. Dessa är avsedda att användas som beslutsunderlag i sådana ärenden där en viss åtgärd eller verksamhet får en väsentlig inverkan på miljöförhållandena och hushållningen med naturresurser. Uppdraget skall slutredovisas i juni 1990.

En övergripande princip i miljöpolitiken är att utsläppen i första hand skall åtgärdas vid källan. En annan princip är att kostnaderna för att minska miljöskadorna skall bäras av dem som orsakar skadorna. Detta är

det långsiktigt riktiga sättet att minska de negativa effekterna i de regioner som drabbas av utsläpp från andra regioner. Jag är mot denna bakgrund inte beredd att biträda kommitténs förslag att generellt innefatta miljöinvesteringar i underlaget för de regionalpolitiska stöden. Huvudregeln är att företagen själva bör svara för sådana investeringar. Jag har tidigare (avsnitt 7.2.1.2) redovisat min syn på regionalpolitiskt företagsstöd för bl. a miljöinvesteringar.

Kommittén föreslår att bestämmelser och miljöavgifter skall regionaliseras. Mot bakgrund av grundprincipen om begränsning av föroreningarna vid källan är jag inte beredd att tillstyrka detta förslag. I den nyligen till riksdagen överlämnade lagrådsremissen om mervärdesbeskattningen föreslås att de miljörelaterade skatterna tas ut enhetligt över hela landet.

Hänsyn till miljön skall enligt regeringens uppfattning tas på alla samhällsnivåer. Regionala utvecklingsinsatser bör innefatta miljömässiga bedömningar av utvecklingsinsatsernas förutsättningar och konsekvenser.

Den analys som kommittén gör beträffande storstädernas respektive glesbygdens möjligheter att möta skärpta miljökrav finner jag otillräcklig. Detta har också framhållits av ett antal remissinstanser. Enligt vad jag har erfarit kommer regionala aspekter att behandlas i den miljöpolitiska proposition som planeras till år 1991. Inför detta arbete är det angeläget att öka kunskapen om de regionala och miljömässiga sambanden.

Jag avser därför föreslå regeringen att ERU får till uppgift att i samråd med berörda myndigheter och forskningsinstitutioner initiera och bedriva forskning om sambanden mellan miljöförhållanden och regional utveckling.

8.12 Försvarspolitik

Min bedömning: En positiv regional utveckling är av stor betydelse även för det civila och militära försvaret. Försvaret ger också liksom många andra verksamheter en regionalt fördelad sysselsättning.

Kommittén: Kommittén har inte lämnat något förslag inom detta område.

Remissinstanserna: Några av remissinstanserna har framhållit olika synpunkter på försvarets regionalpolitiska roll och på inriktningen av regionalpolitiken från försvars- och beredskapspolitisk utgångspunkt. Överbefälhavaren (ÖB) framhåller i sitt yttrande över kommitténs betänkande bl. a. att en positiv regional utveckling är angelägen från försvarssynpunkt i alla delar av landet. Det är enligt ÖB angeläget att insatser görs inom främst utbildning och forskning, kommunikationer, miljö, energi och kultur, men även avseende näringsliv, service och bostäder, allt för att främja utvecklingen inom olika delar av landet. Såväl ÖB som översstyrelsen för civil beredskap (ÖCB) hänvisar i sina yttranden till ÖCB:s inledande perspektivstudier "Beredskap inför framtiden" som avrapporterades till regeringen i december 1988. I denna rapport konstateras bl. a. att "Vid-

sträckta och obebodda eller glest befolkade områden ställer särskilda krav på beredskapsplaneringen, särskilt om sådana områden längs känsliga gränser eller kommunikationsleder i fredstid saknar den civila infrastrukturen som är nödvändig i kristid. Detta problem är särskilt framträdande i Norrland. Beredskapshänsyn bör om möjligt tas inom sektorpolitik och regionalpolitik för att stimulera en bosättning under fredstid i känsliga områden”.

Skälen för min bedömning: Av beredskapshänsyn är det viktigt att bosättning, samhällsservice m. m. kan upprätthållas i hela landet, inte minst i norra Sverige.

Det bör särskilt framhållas att försvaret har blivit alltmer beroende av stöd från det civila samhället. Detta gäller främst inom områdena transporter, hälso- och sjukvård, livsmedelsförsörjning, elförsörjning, telekommunikationer samt byggnads- och reparationsverksamhet. Det krävs därför en väl differentierad civil infrastruktur inom landet bl. a. för att försvarsmaktens krigsförband skall kunna verka med full effekt.

I 1987 års försvarsbeslut gjordes vissa geografiska prioriteringar. Dessa innebär att särskild uppmärksamhet skall ägnas förmågan att möta operationer riktade mot svenskt territorium i norra Norrland, östra Mellansverige inkl. Gotland och de södra delarna av Sverige.

Försvarets fredsorganisation liksom försvarsindustrin är en viktig samsättningsfaktor i många orter och regioner.

Bl. a. vid de senaste två stora försvarsbesluten år 1982 (prop. 1981/82:102, FöU18, rskr.374) och 1987 (prop. 1986/87:95, FöU11, rskr.310) liksom vid 1989 års riksdagsbeslut (prop. 1989/90:9, FöU3, rskr.87) rörande arméns utveckling m. m. har regionalpolitiska aspekter vägt in och i några fall direkt påverkat t. ex. vilka orter som skulle komma ifråga för förbandsindragningar o. dyl. Ett exempel på detta utgör NK/KA 5 i Härnösand där grundutbildningen och ca 200 arbetstillfällen av ÖB hade föreslagits bli indragna men, efter förslag från 1978 års försvarskommitté och dess arbetsutskott, föreslog sedermera regering och riksdag genom 1982 års försvarsbeslut att NK/KA 5 skulle få bli kvar med en direkt hänvisning till att en indragning skulle få allvarliga regionala konsekvenser. Som en alternativ lösning beslöt riksdagen samtidigt att begränsa verksamheten vid MKV/KA 4 i Göteborg genom att bl. a. omlokalisera en del verksamhet till Karlskrona.

8.13 Skattereformen i ett regionalpolitiskt perspektiv

Min bedömning: Skattesystemets generella utformning ger från regionalpolitisk synpunkt såväl positiva som en del negativa effekter. De regionalpolitiska effekterna av skattereformen bör belysas i samband med analysen av reformens effekter i stort.

Kommittén: Regionalpolitiska kommittén tar upp vissa skattefrågor. Den anser bl. a. att biobränslen även i fortsättningen bör vara befriade från

skatt. Vidare konstateras att tillgång till bil ofta är en förutsättning för arbetspendling på landsbygden, och att förslaget till förnyelse av skattesystemet medför att kostnaderna för arbetsresor med bil kommer att öka.

Remissinstanserna: Några remissinstanser tar upp skattepolitiken. Bergslagskommunerna menar t. ex. att det nya skatteförslaget bör ges en sådan utformning att inte målen för regionalpolitiken försvagas. Glesbygdsdelegationen anser att kommittén borde ha tagit ställning i olika skatte- och avgiftsfrågor, bl. a. kvittningsrätten för kombinationsföretag.

Skälen för min bedömning: Jag behandlar i det följande mer generella regionalpolitiska effekter av skattereformen. Vissa särskilda skattefrågor med regionalpolitisk betydelse behandlar jag under berört avsnitt i denna proposition.

Skattereformen, som genomförs åren 1990 och 1991, innebär en genomgripande förändring av det svenska skattesystemet. Ett övergripande mål är att den ska bidra till en samhällsekonomiskt mera väl fungerande ekonomi. Genom att beskattningen görs mera likformig styrs resursanvändningen i större utsträckning av vad som är samhällsekonomiskt lönsamt före skatt och i mindre utsträckning av skatteeffekter. Reformen innebär en väsentligt lägre beskattning av arbetsinkomster. Skatteuttaget ökar av andra skäl t. ex. för att minska energianvändningen, motverka negativ miljöpåverkan samt reducera lånefinansierad konsumtion. Avsikten är att en brett upplagd samhällsekonomisk analys av reformens effekter skall genomföras.

Sänkningen av skattesatserna ger en begränsad skattelättnad för regioner med låga inkomster. Samtidigt behöver emellertid regioner med låga inkomster inte bidra till finansieringen av skattereformen i så hög utsträckning.

Nuvarande olikformigheter, som t. ex. den förhållandevis låga beskattningen av olika löneförmåner som fri bil eller pensionsförmåner, har i första hand reducerat skatten för personer med höga inkomster. Även olikformigheterna i kapitalbeskattningen i form av långtgående avdrag för ränteutgifter i kombination med en förhållandevis låg beskattning av kapitalvinster har lett till särskilt stora skattelättnader för personer med höga inkomster.

Övergången till en mera likformig beskattning av löneförmåner och kapitalinkomster ger därför en sammantaget förhållandevis stor skatteökning för personer, och därmed för regioner, med höga inkomster. De fördelningspolitiska utvärderingar som gjorts av bl. a. inkomstskatteutredningen visar, att övergången till en mera likformig beskattning skapar fördelningseffekter som i hög grad balanserar och i många fall överväger fördelningseffekterna av de sänkta marginalsatserna.

En icke obetydlig del av skattereformen finansieras genom att skattelättnaden för ränteutgifter avseende bl. a. egna hem och bostadsrätter reduceras, från normalt 47 % 1989 till 30 % år 1991. Priserna för småhus och bostadsrätter, och därmed ränteavdragen, är väsentligt lägre i regioner med låga inkomster och låg tillväxt, vilket innebär ett förhållandevis litet finansieringsbidrag från sådana regioner.

Skattereformen finansieras också genom höjningen av taxeringsvärdena

för småhus år 1990. Även denna del av finansieringen resulterar i ett förhållandevis begränsat bidrag från regioner med låg tillväxt, medan fastighetsskatten ökar väsentligt bl. a. i Stockholmsområdet. Sänkningen av räntebidragen har också en regionalpolitisk profil genom att ge ett förhållandevis stort finansieringsbidrag från regioner med hög tillväxt och höga byggkostnader.

Energibeskattningen ökar, genom att mervärdeskatten utvidgas till att omfatta energi samt genom miljöskatter som baseras på tillskottet av koldioxid från olika bränslen. Denna del av reformen leder till en förhållandevis stor kostnadsökning för regioner med höga uppvärmningskostnader och förhållandevis långa körsträckor. Denna effekt motverkas dock av att punktskatten på el sänks med 4 öre per kilowattimme extra för alla kommuner i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län samt för vissa kommuner i Västernorrlands, Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands län, utöver den allmänna sänkningen av punktskatten på el med 2 öre per kilowattimme. En villa med en årlig elförbrukning på 30 000 kilowattimmar, belägen i dessa områden, får därmed en punktskattesänkning på 1 800 kr., medan lättningen begränsas till 600 kr. i andra regioner.

Införande av mervärdeskatt på energi innebär ingen kostnadsökning för företagen, eftersom dessa får räkna av erlagt belopp vid inbetalning av mervärdeskatt. Därmed undviks negativa effekter för regioner som är beroende av ett eller ett fåtal företag med stor energiförbrukning. Sådana negativa effekter är svårare att undvika vid andra typer av skatte- eller prishöjningar för energi.

Jag har tidigare (avsnitt 8.2) tagit upp skattereformens effekter på turistnäringen. Skatteutjämnningssystemet har utomordentligt stor betydelse för att skapa regional utjämnning, och jag har tidigare (avsnitt 6.4) behandlat bl. a. detta system.

Regeringens förslag till skattereform avviker från skatteutredningarnas förslag bl. a. genom en lägre inkomstgräns för en maximal marginalsatt på 50 procent och genom en särskild skatterabatt i inkomstintervall som inkluderar särskilt många lågavlönade. Dessa förändringar innebär en ytterligare förbättring av skattereformens utfall både ur fördelningspolitisk och regionalpolitisk synvinkel.

Skattereformen innebär också, att avdrag för avsättning till investeringsfond avskaffas. Jag har tidigare (avsnitt 7.1) berört denna fråga.

I lagrådsremissen om reformerad inkomst- och företagsbeskattning har redovisats hur skattereformen påverkar den disponibla inkomsten i olika regioner. Ytterligare underlag för att bedöma de regionalpolitiska effekterna av skattereformen kommer att tas fram i samband med analysen av reformens effekter i stort.

Min bedömning: Kvinnornas insats på arbetsmarknaden är en av förutsättningarna för fullföljandet av den ekonomiska politiken. För ett fullt kapacitetsutnyttjande krävs att kvinnors tillgång till arbete, service, kultur, fritid m. m. blir likvärdig i landets olika delar. För en god regional utveckling är kvinnors kompetens och särskilda erfarenheter nödvändiga inslag.

Kommitténs förslag: Kommittén föreslår att en ram om 25 milj. kr. per år anvisas för kvinnliga kompetenscentra i Inlandet, Bergslagen och Sydöstra Sverige.

Vidare föreslår kommittén att det bidrag för medflyttande som nu gäller i vissa regioner skall gälla i de prioriterade landsdelarna under två år. Kommittén framhåller också att regionalpolitiken i alltför liten utsträckning uppmärksammat och utvecklat arbetsmarknaden för kvinnor.

Vidare framhåller kommittén att det måste bli fler kvinnor i handläggande och beslutande ställning på alla nivåer i det regionala utvecklingsarbetet.

Remissinstanserna: Flera av de remissinstanser som har yttrat sig om kommitténs beskrivning och förslag vad gäller kvinnors villkor i regionalpolitiken framhåller att de ser åtgärder inom sektorspolitiken som nödvändiga för att förbättra kvinnors möjligheter.

Remissinstansernas inställning till förslaget om kvinnliga kompetenscentra varierar. Många instanser menar att det bör vara ordinarie organs uppgift att stödja kvinnor i olika avseenden.

Förslaget om förlängning av den tid som medflyttandebidraget kan lämnas har kommenterats av endast ett fåtal instanser. Dessa är övervägande positiva till förslaget.

Skälen för min bedömning: De regionalpolitiska målen om tillgång till arbete, service och god miljö oavsett bostadsort uttrycker en jämlikhetsuppfattning som måste innefatta strävanden mot jämställdhet mellan könen.

I Sverige är förvärvsfrekvenserna för kvinnor, i ett internationellt perspektiv, mycket höga. De regionala skillnaderna i kvinnornas förvärvsfrekvens är större än för männen. Att vi fortfarande har en tudelad arbetsmarknad är också ett regionalpolitiskt problem. Tillgången till en väl differentierad arbetsmarknad är en av de viktigaste förutsättningarna för kvinnors val av bostadsort. I många regioner är arbetsmarknaden ensidig och ger inte kvinnorna de valmöjligheter som de behöver för att utvecklas i sin yrkesverksamhet.

Den offentliga sektorn har en dominerande roll som arbetsgivare för kvinnorna. Det stora utbudet av deltidstjänster inom vård och omsorg försvårar i hög grad kvinnornas möjligheter till försörjning på små lokala arbetsmarknader. Det arbete som har påbörjats inom en del landsting och kommuner med att systematiskt erbjuda den tjänstgöringsgrad som efterfrågas behöver därför intensifieras.

Utbildningsutbudet visar stora regionala variationer. För de regioner där tillgång till utbildning är begränsad riskerar detta att ge negativa effekter i första hand för flickorna. Risken är större för dem än för pojkar-na att de inte skaffar sig en bra utbildning på hemorten eller att de flyttar till en utbildningsort och inte återvänder till hemorten.

De särskilda utbildningsinsatser, som på regeringens initiativ genomförs i delar av Bergslagen och norra Sveriges Inland, är ett exempel på hur utbildningsutbudet kan anpassas till bl. a. kvinnornas behov.

Flickors otraditionella utbildnings- och yrkesval är ett viktigt inslag i ansträngningarna för att bredda flickors och kvinnors arbetsmarknad. I utbildningssystemet har otraditionella val uppmuntrats på olika sätt. En breddning av kvinnornas arbetsmarknad bidrar till bättre förutsättningar att åstadkomma regional balans.

En viktig förutsättning för kvinnors förvärvsarbete är tillgången till service. Det är framförallt kommunikationer och barnomsorg som har stor betydelse för kvinnorna. Servicesektorn har för övrigt kommit att bli en förutsättning och en möjlighet för kvinnors förvärvsarbete, i synnerhet i stödområdena.

I proposition (1987/88: 105, AU 17, rskr. 364) om jämställdhetspolitiken inför 90-talet, har regeringen redovisat en samlad syn på jämställdhetspolitiken. I propositionen behandlas bl. a. kvinnors utbildnings- och arbetsmarknadssituation mycket utförligt. Frågan om kvinnlig representation i beslutande organ behandlas i samma proposition och mål om andelen kvinnor i olika statliga organ läggs fast.

För att ge de regionalpolitiska strävandena ökad genomslagskraft på den regionala nivån och för att lyfta fram sambanden mellan regional- och jämställdhetspolitik gav regeringen år 1984 landets länsstyrelser ett särskilt uppdrag. Dessa skulle i samverkan med länsarbetsnämnderna och läns-skolnämnderna kartlägga situationen samt redovisa program för att stärka kvinnornas ställning på arbetsmarknaden m. m.

En omfattande program- och projektverksamhet har därefter bedrivits av berörda organ. Länsstyrelsernas projektmedel och regeringens projekt-medel för jämställdhetsinsatser har därvid varit av stor betydelse. Även inom ramen för landsbygdskampanjen har flera jämställdhetsprojekt genomförts.

Jag har samma grundinställning som kommittén, nämligen att jämställdhetsinsatser huvudsakligen skall bedrivas inom ramen för olika organs ordinarie verksamhet. Under vissa omständigheter kan dock speciella insatser erfordras för att driva på utvecklingen i önskad riktning. Det är mot denna bakgrund jag lämnar några förslag med speciell inriktning på kvinnorna framför allt i glesbygds- och stödområdena.

Jag bedömer det därvid särskilt viktigt att kvinnors möjligheter att skapa och driva företag förbättras i stödområdena. Detta skall ses mot bakgrund av den i stödområdet ofta begränsade och traditionella arbetsmarknaden. Jag har därför tidigare föreslagit att utvecklingsfonderna i stödområdet bör tillföras särskilda resurser för stöd och insatser riktade till kvinnor som startar företag (avsnitt 7.5).

För att dagens hushåll med två försörjare skall kunna flytta från en ort

till en annan ställs stora krav på arbetsmarknadens differentiering. I stödområdena kan det ibland vara problem att samtidigt finna arbetstillfällen till två personer. I dessa fall kan medflyttandebidraget bidra till att underlätta den anpassningsprocess som flyttning av ett hushåll innebär. Jag har därför tidigare föreslagit att medflyttandebidraget skall kunna utbetalas under två år i stället för som nu under ett år (avsnitt 8.8).

Många bedömare pekar på gles- och landsbygdens ensidiga kultur- och fritidsutbud som en bidragande orsak till att kvinnor flyttar därifrån. Jag anser det därför vara väsentligt att kultursatsningar görs så att de ger utrymme för kvinnor att skapa det kulturklimat som de efterfrågar och därmed kunna berika sig själva och sin bygd. Det är också viktigt att kommunerna i sin fritidsplanering uppmärksammar flickors/kvinnors behov. Jag har därför tidigare föreslagit att anslaget för regionala utvecklingsinsatser skall kunna användas bl. a. för kulturinsatser riktade mot bl. a. kvinnor i glesbygd (avsnitt 8.9).

Inom det regionalpolitiska företagsstödet finns en regel om könskvotering. Enligt denna skall minst 40% av vardera könet anställas i den rekrytering som görs med hjälp av stödet. Regeln har, även om målet om 40% inte till fullo uppnåtts, lett till bl. a. kvalitativa förbättringar såväl för företag som för de kvinnor som omfattas av det. Jag har därför tidigare föreslagit att könskvoteringsregeln för det regionalpolitiska stödet skall behållas i sin nuvarande omfattning (avsnitt 7.2.1.2).

9 Regionalpolitiska medel till infrastrukturåtgärder inom vissa samhälls- och politikområden

Mitt förslag: Regionalpolitiska medel anslås för vissa infrastrukturinsatser i kombination med ekonomiska och andra åtgärder från andra samhälls- och politikområden av särskild betydelse för den regionala utvecklingen.

Kommittén: Kommittén har inget samlat förslag av denna karaktär. Däremot föreslår kommittén att ett anslag för Ersättning till vattenkraftsregioner inrättas. Medlen skall tas in genom en höjning av skatten på äldre vattenkraft. Från anslaget föreslås medel användas till bl. a. infrastrukturinsatser i inlandet. Därutöver föreslår kommittén insatser inom vissa sektorer. Dessa förslag har jag behandlat i avsnitt 8.

Remissinstanserna: Eftersom utredningen inte föreslagit ett samlat anslag för dessa ändamål finns inga uttalade remissynpunkter i denna fråga. Däremot instämmer många remissinstanser i bedömningen att olika infrastrukturinsatser behövs i de prioriterade områdena. Många remissorgan ifrågasätter dock kommitténs förslag till finansiering genom återföring av övertvinster på äldre vattenkraft.

Skälen för mitt förslag: Jag har tidigare betonat att åtgärder inom många politikområden har betydelse för den regionala utvecklingen. Jag har också

redogjort för utvecklingen inom ett stort antal samhälls- och politikområden och pekat på en rad faktorer som var och en för sig eller i kombination med varandra kan vara viktiga förutsättningar för att nå en positiv utveckling i utsatta orter eller regioner.

I vid mening ger alla dessa faktorer tillsammans de förutsättningar, den infrastruktur, som olika samhällsorgan och företag i en region är beroende av för att t. ex. utveckla näringslivet.

Jag har tidigare (avsnitt 6) förordat huvudprincipen att varje samhällssektor, som en integrerad del av sektorspolitiken, skall utforma verksamheten så att de regionalpolitiska målen uppfylls. Varje samhälls- och politikområde bör alltså ha ansvaret för att den egna verksamheten anpassas och inriktas efter kraven på regional utveckling och efter de skiftande behoven i olika regioner. Jag har också redovisat organisatoriska och planeringsmässiga åtgärder för att uppnå en förbättrad sådan anpassning och samordning av olika sektorsåtgärder.

Jag anser dock att användning av regionalpolitiska medel kan vara motiverade i vissa fall. Jag kan nämna några exempel. Vissa projekt, t. ex. inom teknikspridningsområdet, kan beröra flera sektorer på ett sådant sätt att ordinarie sektorsmedel inte kan täcka de behov som finns. I andra fall kan regionalpolitiskt angelägna men udda projekt vara svåra att passa in i ordinarie budgetprocess. Genom att åtminstone delvis använda regionalpolitiska medel kan projektet eventuellt tidigareläggas och/eller ges en regionalpolitiskt mer intressant inriktning. Rent generellt kan också sägas att många projekt inte går att förutsäga, eftersom utvecklingsarbetet måste få drivas efter resp. regions förutsättningar. Alternativet vore att inom varje sektor avsätta medel som reserveras för projekt som kan bli aktuella. Jag anser emellertid att flera skäl talar för att det bör finnas vissa flexibla medel inom regionalpolitiken.

Kommittén föreslår att en del av vinsterna från vattenkraft, producerad vid äldre kraftverk, skall användas för att bl. a. finansiera infrastrukturåtgärder i inlandet. En utredning (dir.1989:63) har nyligen tillsatts för att utreda frågor om kraftföretagens vinster. Till utredarens uppgifter hör bl. a. att pröva hur vinster från äldre vattenkraft skall kunna återföras till de regioner där de genereras. Utredaren skall bl. a. pröva hur sådana medel kan finansiera olika samhällsinsatser som bidrar till den regionala utvecklingen i vattenkraftsregionerna.

Kommittén har även vissa andra förslag av infrastrukturkaraktär. Bl. a. föreslås ett regionalpolitiskt anslag för kompetensutveckling.

Mot bakgrund av behoven i de prioriterade regionerna föreslår jag nu en samlad lösning som innebär att 330 milj. kr. av regionalpolitiska medel anvisas för särskilda infrastrukturåtgärder. Det bör ankomma på regeringen att utforma reglerna för medlens användning m.m. För riksdagens information vill jag dock anföra följande.

Resurser och geografiska områden

Behoven av förstärkt infrastruktur är störst i norra Sveriges inland. Av medlen beräknar jag därför att 200 milj. kr. skall avse *stöd område 1*.

Ansvar för initiativ och genomförande bör delegeras till regional nivå. Därför bör länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län tillsammans utarbeta förslag till hur dessa medel skall användas. Jag återkommer till ändamålen.

Resterande medel, 130 milj. kr., bör disponeras av regeringen och avse sådana beslut som bör fattas på central nivå. Geografiskt bör dessa medel avse kompletterande insatser i *stödområde 1*, insatser i *stödområde 2* samt vissa insatser i *stödjepunkter* i anslutning till stödområdena. När det gäller tillfälliga medel för forskning och utveckling vid mindre och medelstora högskolor har jag även föreslagit (avsnitt 8.7) att vissa medel skall anvisas högskolorna i sydöstra Sverige.

Utöver dessa särskilda medel bör länsstyrelserna i *samtliga län*, med projektmedel från anslaget för regionala utvecklingsinsatser, ha möjlighet att bedriva sektorssamordning och stödja mindre infrastrukturprojekt. Detta bör ha särskild betydelse för glesbygds- och landsbygdsområden. Jag återkommer till medelsfrågan (avsnitt 16).

Beslutsnivåer

De projekt av infrastrukturkaraktär som länsstyrelserna bör kunna stödja med medel från anslaget för regionala utvecklingsinsatser bör avse mindre projekt som kan beslutas på länsnivå tillsammans med olika sektorsorgan.

Det gemensamma anslaget för stödområde 1 bör avse större projekt av gemensam betydelse för hela eller stora delar av regionen. Därför bör anslaget inte kunna delas upp mellan berörda länsstyrelser. Avsikten är att ge berörda län ett avgörande inflytande inom den givna ramen. Vidare anser jag att det är angeläget att planeringen och genomförandet ges en bred lokal förankring. Länsstyrelserna bör därför svara för att kommunerna i regionen liksom andra berörda organ ges möjlighet att medverka i arbetet. Huvudinriktningen bör vara insatser som inte kräver nationella ställningstaganden. Dessa medel är ett nytt inslag i regionalpolitiken och insatserna bör samordnas med beslut som måste fattas centralt. Därför kommer jag att föreslå en beredningsprocess som ger regeringen möjlighet att göra avvägningar mellan beslut om de regionala medlen, de medel som regeringen eller myndigheter disponerar, och sådana beslut i övrigt som måste fattas centralt. Genomförandet bör sedan länsstyrelserna, så långt möjligt, svara för. En sådan beredningsprocess syftar bl. a. till att ge största möjliga effekt av de regionala medlen, så att de t.ex. inte används där ordinarie sektorsmedel bör användas.

De medel som disponeras av regeringen avser åtgärder där besluten bör fattas på central nivå.

Riktlinjer

Eftersom flexibiliteten är mycket viktig anser jag inte att det finns skäl att sätta upp detaljerade regler med angivande av ändamål etc. I princip bör

medlen få användas till projekt som förbättrar förutsättningarna för en positiv utveckling i de prioriterade regionerna och där andra medel inte är tillämpliga.

Jag har vid mina redovisningar av olika politikområden lämnat exempel på ändamål till vilka ett infrastrukturanslag bör kunna användas. Det kan således handla om tillfälliga medel för forskning och utveckling för att förstärka kompetensen vid vissa mindre och medelstora högskolor, initialinsatser för att stödja regionalpolitiskt angelägen kollektivforskning, särskilda satsningar på utrustning som innebär förbättrade möjligheter att bedriva olika utbildningar och samverkan mellan flera utbildningsanordnare, teknikspridningsprojekt, samverkansprojekt inom offentlig sektor, turistprojekt som vandringsleder m. m., miljöinsatser av turistisk betydelse, kultursatsningar, samordnade trafikprojekt, åtgärder för kvinnors företagande etc. Jag anser däremot inte att investeringar av typen vägar, järnvägar, flygplatser osv. bör komma ifråga.

Medlen är inte avsedda att ersätta ordinarie statliga stöd inom olika områden. Användningen av dessa infrastrukturmedel får således inte innebära att ordinarie statsbidrag sänks i de prioriterade regionerna. De bör inte heller avse reguljär drift. Vidare skall medlen inte kunna användas till direkt företagsstöd eller t. ex. som kapitaltillskott till investment- och utvecklingsbolag etc. Dessutom bör huvudprincipen vara att använda infrastrukturmedlen i kombination med sektorsmedel. Samfinansiering med privata finansiärer bör också vara möjlig. Länsstyrelserna bör inte ensamma svara för finansieringen av verksamheter med dessa medel. Därmed kan de regionalpolitiska medlen också få betydelse för förnyelseprocessen i olika verksamheter.

Jag kommer senare (avsnitt 13) att föreslå att ERU får till uppgift att utvärdera effekter m. m. av infrastrukturinsatserna.

10 Utvecklingsinsatser i glesbygd och landsbygd

10.1 Allmän inriktning

Min bedömning: Insatserna bör vara offensiva och utvecklingsinriktade och syfta till att ta tillvara glesbygdens och landsbygdens resurser.

Glesbygdsstödet bör liksom hittills förbehållas de av länsstyrelserna avgränsade glesbygdsområdena. Stödet bör förenklas och förbättras.

Samordningen av olika samhällssektorer agerande bör förbättras och insatser göras för att förstärka den lokala infrastrukturen.

Kommittén: Regionalpolitiska kommittén menar att de strategier som den redovisat för de prioriterade landsdelarna har relevans också med ett glesbygds- eller landsbygdsperspektiv på dessa delar av landet.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser saknar förslag till en samlad

strategi för landsbygdens utveckling med genomarbetade åtgärdsförslag. De menar att det behövs en samlad landsbygds politik för 1990-talet som är utvecklingsinriktad och en viktig del av regionalpolitiken. Glesbygdsdelegationen menar att kommittén inte heller tagit till sig den arbets- och planeringsmetod som tillämpats under landsbygds kampanjen, som innebär arbete nerifrån och upp.

Skälen för min bedömning: Som underlag för mina förslag och bedömningar avseende glesbygds- och landsbygdsinsatser har jag, förutom den regionalpolitiska kommitténs betänkande samt remissynpunkter, haft det av glesbygdsdelegationen utarbetade landsbygdsprogrammet samt förslag från folkrörelsernas landsbygdsriksdag i Umeå våren 1989.

Jag har tidigare (avsnitt 3) angett de övergripande målen för regionalpolitiken där jag betonade ekonomisk tillväxt, rättvis fördelning samt valfrihet i boendet. En av förutsättningarna för ett fungerande skogsbruk och upprätthållande av många strategiska funktioner i övrigt i glesbygden och på landsbygden är bl. a. att byar och samhällen kan överleva och utvecklas. På så sätt skapas också möjlighet att ta tillvara glesbygdens resurser. Det är mot denna bakgrund som glesbygds- och landsbygds politiken i ett nationellt perspektiv utgör en viktig del av regionalpolitiken.

Som jag tidigare framhållit (avsnitt 4.6) råder det stora skillnader mellan glesbygdsområden och landsbygdsområden vad gäller utveckling och förutsättningar för sådan. Även inom respektive område råder många gånger stora olikheter. Detta ställer krav på skilda insatser samt lokala anpassningar och lösningar. Jag betonade tidigare också att den utpräglade glesbygden, när det gäller insatser av olika slag, även fortsättningsvis måste prioriteras.

Med denna utgångspunkt anser jag det naturligt att glesbygdssstödet även fortsättningsvis förbehålls den utpräglade glesbygden.

Att främja näringslivets utveckling i glesbygden, och då särskilt småföretagsamheten, med hjälp av glesbygdssöd är emellertid inte tillräckligt för att trygga en långsiktigt positiv utveckling. Det fordras kompletterande insatser inom många samhällssektorer och en satsning på den lokala infrastrukturen. För att glesbygden och landsbygden skall kunna utvecklas ekonomiskt, socialt och kulturellt krävs en helhetssyn där myndigheter, verk och organisationer på alla nivåer samverkar. Viktigt i detta sammanhang är att på olika sätt, genom flexibla lösningar, få till stånd en samordning av olika samhällssektors verksamheter i glesbygd. Om så inte sker riskerar de näringslivsfrämjande insatserna med hjälp av t. ex. glesbygdssöd att på sikt ha varit förgäves. Jag har tidigare (avsnitt 8) redogjort för olika sektorer med stor regionalpolitisk betydelse och återkommer (avsnitt 10.3) till en summering av dessa sektors betydelse från glesbygds- och landsbygdssynpunkt.

Ett ytterligare förbättrat glesbygdssöd samt en utbyggd sektorssamordning är några av hörnstenarna i glesbygdspolitiken. Därutöver vill jag särskilt lyfta fram några områden som kommer att få stor betydelse för glesbygdens och landsbygdens utveckling på 1990-talet.

Glesbygds- och landsbygdsinsatserna måste ha en sådan inriktning att de medverkar till att ta tillvara den mänskliga kraften och de lokala

resurserna. Det gäller också att förbättra kvinnornas förutsättningar för att bo och verka på landsbygden. Väl fungerande boendemiljöer med tillgång till service är också betydelsefulla. Det är vidare viktigt att satsa på kompetens genom förbättrade utbildningsmöjligheter. Kommunikationerna är också viktiga, såväl för person- och godstransporter som för teleöverföringar. Ytterligare ett område som har stor betydelse för utvecklingen är kulturen, inte minst som identitetsskapande faktor.

Den lokala resursmobiliseringen är på väg att ge resultat i glesbygden. Människor har gått samman i bygdekommittéer, sockenråd, kooperativ eller i annan organisationsform för att utveckla sin bygd. Arbetet bedrivs ofta med stöd från kommun, länsstyrelse eller andra organ. Dessa arbetsformer har medfört att många idéer kommit fram och även är under förverkligande. Det bör även fortsättningsvis vara en viktig uppgift för länsstyrelserna att stödja sådana här utvecklingsprojekt med medlen för regionala utvecklingsinsatser.

Jag återkommer (avsnitt 16) till medelsfrågan. Redan nu vill jag emellertid anförda att jag anser att projektmedlen i ökad utsträckning och på ett friare sätt bör kunna användas för att utveckla närmiljön genom satsningar på vissa typer av infrastruktur. Detta gäller i glesbygden men även på landsbygden. Givetvis förutsätter jag då att länsstyrelsen i sin medelsanvändning, gör de geografiska avgränsningar och avvägningar mellan olika ändamål som gäller för anslaget Regionala utvecklingsinsatser. Insatserna bör styras efter problemens svårighetsgrad. Det bör ankomma på länsstyrelsen att bedöma behovet av att utarbeta ett särskilt landsbygdsprogram. En del län har redan gjort detta. Det bör i varje fall inför kommande anslagsframställningar utarbetas ett material som belyser hur länsstyrelsen bedriver sina landsbygdsinsatser och utifrån vilka kriterier detta sker. Ett sådant material ger en utvärderingsmöjlighet för länsstyrelsen, den nya glesbygdsmyndigheten (avsnitt 10.5) och regeringen, som i sin tur kan ligga till grund för nya riktlinjer för verksamheten.

Innan jag går över till mina förslag om förändring av glesbygdsstödet vill jag slå fast att glesbygds- och landsbygdspolitiken är en betydelsefull del av den samlade regionalpolitiken. Detta i sin tur innebär att den förstärkning av de regionalpolitiska insatserna som jag föreslår kommer att få stor betydelse för människorna i glesbygd och landsbygd, även om förslagen inte alltid har en direkt glesbygds- eller landsbygdspolitisk etikett.

Mitt förslag: Glesbygdsstöd skall fortsättningsvis lämnas i form av stöd till företag och stöd till kommersiell service. Stöd till intensifierade kommunala sysselsättningsinsatser och stöd till samhällelig service skall upphöra som stödformer inom glesbygdsstödet. Till dessa ändamål kan i stället andra former av samhällsstöd lämnas.

- Högsta belopp för avskrivningslån vid stöd till företag höjs från 300 000 kr. till 350 000 kr.
- Avskrivningslån skall även kunna lämnas till immateriella investeringar.
- Högsta belopp för avskrivningslån till uthyrningsstugor höjs från 45 000 kr. till 50 000 kr.
- Högsta belopp för servicebidrag till kommersiell service höjs från 60 000 kr. till 80 000 kr.

Kommittén: Den regionalpolitiska kommittén anser, att det är angeläget att utveckla de stödformer inom glesbygdsstödet som inte direkt riktas till företagen utan mer riktas mot att förbättra närmiljön. Kommittén föreslår att den särskilde utredaren som bör tillsättas för att lämna förslag till ett förändrat transportstöd, i sitt arbete bör inkludera godstransportstödet som finns inom ramen för glesbygdsstödet.

Remissinstanserna: De flesta som yttrat sig om glesbygdsstödet delar kommitténs uppfattning att erfarenheterna av stödet är mycket goda. Glesbygddelegationen och länsstyrelsen i Värmlands län menar att stödet kan utvecklas ytterligare och göras ännu mer flexibelt och effektivt. De anser att glesbygdsstödet bör vara ett basstöd och inte ett komplement till andra stödformer. Lantbruksstyrelsen m. fl. anser att stöd även bör kunna lämnas till s. k. mjuka investeringar t. ex. till marknadsförings- och produktutvecklingsinsatser.

Konsumentverket menar att stödet till kommersiell service givit mycket goda effekter, men menar att det ytterligare kan förbättras. Bl. a. föreslås höjning av maximibeloppet för servicebidrag från 60 000 kr. till 100 000 kr., förhöjt stöd till investeringar i utrustning för bensingasåtervinning och till investeringar som följer av skärpt livsmedelslagstiftning.

Skälen för mitt förslag: Glesbygdsstödet bedöms, såväl av den regionalpolitiska kommittén som de flesta remissinstanserna, fungera väl. Glesbygdsstöd lämnades under budgetåret 1988/89 med 233 milj. kr., vilket innebar att en tredjedel av länsstyrelsernas medel för regionala utvecklingsinsatser användes till glesbygdsstöd. Stödet har ökat i omfattning år från år, vilket helt förklaras av att stödet till företag nått ut till allt fler sökanden. Det är också ofta detta stöd som avses när glesbygdsstödet beskrivs som flexibelt och obyråkratiskt.

Stöd till kommersiell service lämnades budgetåret 1988/89 med ca 35 milj. kr. till omkring 200 butiker i glesbygd. Detta stöd har verksamt

bidragit till att trygga dagligvaruförsörjningen för permanent- och fritidsboende i glesbygd.

Båda dessa stödformer har enligt min mening visat sig fungera mycket väl, varför jag inte anser att det behövs några stora förändringar i stödbestämmelserna. Däremot finns det anledning att uppmärksamma behovet av uppföljning och utvärdering av stöden. Riksdagens revisorer har i en granskning konstaterat att de berörda myndigheterna ofta inte har möjlighet att fortlöpande följa upp de stöd som ges. Orsaken sägs inte bara vara brist på personella resurser, utan också att det saknas ändamålsenliga uppföljnings- och utvärderingsmetoder. Vad gäller den sistnämnda frågan bör det enligt min mening ankomma på den nya glesbygdsmyndighet, som jag kommer att föreslå ska inrättas (avsnitt 10.5), att ta fram sådana metoder och i övrigt bistå de berörda myndigheterna med rådgivning och utbildning i uppföljningsfrågor.

Huvudansvaret för den direkta uppföljningen ligger således på länsstyrelserna, både vad gäller glesbygdsstödet och användningen av projektmedlen, vilka kan användas för övriga glesbygds- och landsbygdsinsatser. Som riksdagens revisorer påpekat finns ett behov av förbättrad uppföljning. Jag har tidigare (avsnitt 7.2.1.5) redovisat min syn på hur uppföljningen av det regionalpolitiska företagsstödet kan förbättras. På liknande sätt bör uppföljningen av glesbygdsstödet och projektverksamheten kunna förbättras. Enligt min mening bör därför en del av projektmedlen kunna avsättas för uppföljningsändamål. Vidare bör den nya glesbygdsmyndigheten, utöver den utbildnings- och rådgivningsroll jag nyss nämnt, få i uppgift att göra centrala utvärderingar av glesbygds- och landsbygdsinsatserna. Det bör slutligen ankomma på regeringen att klarare ange riktlinjer för verksamheten, som ger bättre möjlighet att mäta graden av måluppfyllelse.

Vad gäller stödet till intensifierade kommunala sysselsättningsinsatser och stödet till samhällelig service har även dessa haft positiva effekter. Båda stödformerna tillkom omkring år 1970. Till skillnad från stödet till företag var bakgrunden till dessa stöd snarare defensivt än offensivt. Glesbygdspolitiken har ändrat inriktning sedan dessa stöd infördes. Insatser inom andra politikområden, t. ex. inom arbetsmarknadspolitik har också förändrats, bl. a. har de traditionella beredskapsarbetena minskat i omfattning. Vidare har länsstyrelsernas resurser för regional projektverksamhet m. m. tillkommit och kraftigt förstärkts. Det är dessa grundläggande förändringar i förutsättningarna för den offensiva glesbygdspolitiken som lett mig fram till slutsatsen att något behov att regelstyra dessa båda stödinsatser inom ramen för glesbygdsstödet inte längre föreligger.

Enligt den regionalpolitiska kommittén visar landsbygdskampanjens budkavlar att det, utöver glesbygdsstöd till företag, finns behov av insatser inom många andra områden som t. ex. serviceförsörjningen, föreningslivet, värnet om det öppna landskapet, kulturmiljön osv. Jag delar kommitténs uppfattning att behovet av att förbättra närmiljön på dessa områden är stora. Jag menar emellertid att dessa behov bäst kan tillgodoses genom en friare användning av medlen för regionala utvecklingsinsatser. Ett särskilt regelverk för sådana insatser inom glesbygdsstödet skulle inte

underlätta strävandena att åstadkomma flexibla och lokalt anpassade lösningar. Snarare skulle risken öka för stelbenthet och byråkrati. Jag återkommer i det följande till skälen för mina förslag beträffande de olika stödformerna.

Stöd till företag

Nästan två tredjedelar av glesbygdssstödsmedlen används till avskrivningslån för investeringar i företag. Under senare år har 1 600–1 800 småföretag årligen fått sådant stöd, vilket resulterat i att omkring 1 500 heltidstidsarbeten beräknas ha tillkommit varje år.

Utöver dessa direkta sysselsättningseffekter har kringeffekter uppstått i form av bibehållandet av service och ett bättre tillvaratagande av de lokala resurserna. För många har stödet givit en möjlighet att bo kvar och försörja sig i sin hembygd. Inte minst viktigt har varit att stödet underlättat övergång till kombinationssysselsättning för t.ex. småjordbrukare i norra Sverige. Den livsmedelspolitiska arbetsgruppen har noterat detta och också föreslagit att glesbygdssstödsinsatserna bör förstärkas med 100 milj. kr. Detta förslag kommer att behandlas i särskild proposition om livsmedelspolitiken senare i vår.

Beloppsgränserna för stödet till företag och uthyrningsstugor höjdes senast den 1 juli 1988. Jag anser att en viss uppräkning med hänsyn till prisutvecklingen nu är motiverad.

Det särskilda stödet till godstransporter direkt till företag föreslår jag överfört från stödet till samhällelig service till stödet till företag. Den särskilda utredaren, som kommunikationsministern tillkallat beträffande de regionalpolitiska transportstöden (se avsnitt 8.10), kommer att behandla även det särskilda stödet till godstransporter i glesbygd.

Jag har tidigare (avsnitt 7.2.1.3) föreslagit förbättrade möjligheter att lämna regionalpolitiskt företagsstöd till immateriella eller s.k. mjuka investeringar. Även inom glesbygdssstödet finns önskemål om att kunna lämna avskrivningslån till andra investeringar än till investeringar i byggnader och maskiner. Det gäller framför allt stöd till produktutveckling och marknadsföring.

För närvarande kan kreditgaranti för lån lämnas för sådana investeringar som görs i direkt samband med att stöd lämnas till investeringar i byggnader eller maskiner.

Verksamheter inom den privata tjänstesektorn och många verksamheter som startas av kvinnor kräver ofta inte så dyra fysiska investeringar. Det kan också konstateras att huvuddelen av företagsstödet går till manliga företagare. Inte minst för att stimulera företagsamheten bland kvinnor i glesbygd bör det därför öppnas möjlighet att räkna in även s.k. mjuka investeringar i stödunderlaget vid bestämmande av stödets storlek. Liksom vad som gällt för kreditgarantier bör denna möjlighet begränsas till att avse stöd i samband med att stöd lämnas till fysiska investeringar. Den nya möjligheten får alltså inte utvecklas dithän att stöd kan lämnas i form av driftbidrag, vilket tidigare, i strid med bestämmelserna skett i vissa län när det gällt hanteringen av kreditgarantier. Jag avser återkomma till

regeringen med förslag till närmare bestämmelser om hur stödet i denna del bör utformas.

Prop. 1989/90: 76

För små företag i glesbygd är det ofta svårt att nå ut på marknaden med sina produkter. Ofta är volymerna som produceras också för små för att vara intressanta för uppköparna. En ökad samverkan mellan företagen i en bygd kan här ge samordningsfördelar t.ex. vad gäller marknadsföring, transporter, bokföring, utbildning och rådgivning m.m. Länsstyrelserna bör med hjälp av sina medel för regional projektverksamhet kunna stödja sådana samordnade marknadsföringsinsatser m.m.

Samverkan kan också ske i kooperativ form. Den kooperativa företagsformen bör ha goda förutsättningar att utvecklas i glesbygden. Under 1980-talet har insatser gjorts för att stödja utvecklingen av Kooperationen, bl.a. genom Kooperativa rådet. Under de senaste åren har ca 15 lokala eller regionala kooperativa utvecklingscentra byggts upp med stöd från rådet. Till dessa centra kan allmänheten vända sig för att få ekonomisk och juridisk rådgivning och annat stöd i samband med start av kooperativa företag. De utgör med sin speciella kompetens ett värdefullt komplement till annan företagsrådgivning. Länsstyrelserna bör liksom hittills via medlen för regional projektverksamhet kunna medverka i finansieringen av denna verksamhet.

I glesbygden har kooperativa företag kunnat få glesbygdssöd. Glesbygdsdelegationen anser att insatserna för att stödja den nykooperativa verksamheten bör ökas ytterligare med särskild inriktning på landsbygden. Enligt min mening bör det ankomma på länsstyrelserna att inom ramen för det regionala utvecklingsarbetet uppmärksamma behovet av rådgivning och stöd till kooperativa verksamheter. När det gäller utbildning i kooperativa frågor bör, förutom nämnda kooperativa utvecklingscentra, även folkhögskolorna ha en viktig roll. Den regionalpolitiska kommittén menar att Kooperativa rådet bör ges i uppdrag att studera behovet av företagsstödjande åtgärder riktade till producentkooperativ i småföretagsform. Något särskilt uppdrag härför behövs enligt min mening inte, eftersom det redan ingår som en naturlig del i rådets verksamhet.

Vad slutligen gäller handläggningen av stödet till företag så har länsstyrelsen enligt förordningen (1985:619) om glesbygdssöd ansvar för den. Länsstyrelsen får dock överlämna prövningen av ett visst ärende eller en viss grupp av ärenden till lantbruksnämnden eller den regionala utvecklingsfonden. I ett fåtal län utnyttjas denna möjlighet vad gäller utvecklingsfonden. Däremot handlägger lantbruksnämnderna i de flesta län stöd till företag inom de areella näringarna.

Jag har tidigare (avsnitt 7.2.1.5) behandlat frågan om handläggningsordning för det regionalpolitiska företagsstödet och därvid förordat att länsstyrelserna ensamma bör ha i uppgift att pröva ärenden om sådant stöd. I konsekvens härmed kan det finnas anledning att överväga, om även handläggningen av glesbygdssstödet bör ges samma inriktning. Jag har dock funnit övervägande skäl tala för att någon sådan ändring inte bör göras. I det fåtal län där den regionala utvecklingsfonden handlägger stödet till företag, sker detta sedan mycket lång tid tillbaka och i inarbetade former. Eftersom länsstyrelserna själva bedömt denna handläggningsordning som

lämplig, anser jag inte att någon ändring genom beslut av regeringen bör ske. Vad slutligen gäller lantbruksnämndernas handläggning av stödet, kommer frågan om överlämnande av beslutanderätt från länsstyrelserna att lösas automatiskt, när lantbruksnämnderna inordnas i länsstyrelserna i samband med genomförandet av den samordnade länsförvaltningen.

Stöd till kommersiell service

Sedan 1973 har 245 milj. kr. lämnats i stöd till kommersiell service i glesbygd i form av investeringsstöd, driftstöd/servicebidrag och hemsändningsbidrag. Stöd har lämnats till dagligvaruservice- och drivmedelsföretag på ca 1 000 platser. Butiksstrukturen i glesbygden har härigenom förändrats relativt långsamt under 1980-talet. Enligt konsumentverket är dock det kvarvarande butiks nät så glest att ytterligare nedläggningar i många fall kommer att medföra mycket negativa effekter på hushålls-, kommunal- och samhällsekonomisk nivå.

Den 1 juli 1988 ersattes det tidigare driftstödet av ett servicebidrag samtidigt som beloppet höjdes från 50 000 kr. till 60 000 kr. Konsumentverket menar att många ansökningar visar på ett underskott som avsevärt överstiger maximibeloppet och föreslår en höjning till 100 000 kr. Jag delar verkets uppfattning att samhällets och hushållens kostnader vid en butiks-nedläggning i vissa fall blir mycket stora. Detta är också skälet till att regeringen infört det särskilda servicebidraget för att motverka nedläggningar. Med hänsyn till stödets rena driftstödskaraktär och att en höjning skedde så sent som år 1988 föreslår jag att maximibeloppet sätts till 80 000 kr.

Konsumentverket har föreslagit att förhöjt stöd skall kunna lämnas till vissa investeringar rörande bensingasåtervinning samt investeringar som föranleds av skärpt livsmedelslagstiftning. Verket menar att upp till 100 procent av sådana investeringar borde få finansieras med avskrivningslån, eftersom de inte medför höjd försäljningsvolym. Regeringen har en gång tidigare, i samband med investeringar i anläggningar för blyfri bensin, medgett en tillfällig möjlighet att lämna förhöjt stöd. Skälet var dels att underlätta för glesbygdsbutiker att genomföra sådana relativt kostsamma investeringar, dels att påskynda att investeringar i sådana anläggningar gjordes i glesbygden.

Av konsumentverkets yttrande framgår inte vilka investeringsvolymmer det kan komma att röra sig om i de fall verket nu aktualiserar. Jag vill samtidigt erinra om att stödet till kommersiell service redan är generöst, just för att det syftar till att bevara dagligvaruförsörjningen i glesbygd. Utöver ett avskrivningslån på 50 procent kan således såväl investeringslån som kreditgaranti lämnas till sådana investeringar som konsumentverket tar upp. Jag är därför för närvarande inte beredd att föreslå något förhöjt stöd till dessa ändamål. Inte heller finner jag skäl att, som konsumentverket föreslår, införa som regel att kommuner i prioriterade delar av inlandet ska kunna beviljas upp till 50 procent i hemsändningsbidrag. Länsstyrelsen har redan, om synnerliga skäl föreligger, en sådan möjlighet enligt förordningen (1985:619) om glesbygdssöd.

Konsumentverket menar att stöd till kommersiell service även ska kunna lämnas till annan verksamhet som samordnas med dagligvaruservicen. Jag återkommer senare (avsnitt 10.3) till sektorssamordningsfrågor som är viktiga för att bibehålla service i glesbygd och då även till finansieringsfrågor. Jag kan dock redan nu säga, att jag anser att det specifika stödet till kommersiell service även i fortsättningen bör förbehållas dagligvaruförsörjningen.

Konsumentverket betonar behovet av utbildning bland glesbygdshandlarna. Enligt min mening delar dessa behovet med glesbygdsföretagarna i stort. Just för handlarna bör handelns organisationer ha en viktig uppgift i medverkan till kompetenshöjning hos medlemmar och andra. I övrigt bör länsstyrelserna i samverkan med olika utbildningsanordnare medverka till utbildningsinsatser för olika företagarkategorier.

Den regionalpolitiska kommittén tar upp bokhandeln som en viktig lokal kontaktpunkt i ett kulturellt nätverk och konstaterar att ett 80-tal kommuner saknar sådan. Många av dessa kommuner finns i de prioriterade landsdelarna, varför det där, enligt kommitténs mening, bör vara möjligt att lämna regionalpolitiskt stöd för etablering av bokhandel.

Bokhandeln fyller enligt min mening en viktig kulturpolitisk funktion, och utgör en betydelsefull del av den kommersiella servicen. Samtidigt vill jag, vad gäller möjligheten att lämna stöd, erinra om att det inom ramen för glesbygdssstödet redan finns möjlighet att lämna stöd till fackhandelservice – till vilken bokhandeln räknas – om det är av särskild betydelse för konsumenterna i ett glesbygdsområde.

Stöd till intensifierade kommunala sysselsättningsinsatser

Stöd till intensifierade kommunala sysselsättningsinsatser, s. k. IKS-verksamhet, påbörjades som försöksverksamhet redan år 1971. Syftet var att ge arbete till i första hand äldre lokalt bundna personer. År 1979 inordnades IKS-verksamheten i glesbygdssstödet. Budgetåret 1988/89 avsatte länsstyrelserna knappt 30 milj. kr. till IKS-verksamhet.

Riksrevisionsverket (RRV) redovisade 1986 en utvärdering av IKS-verksamheten (Dnr 1985:680). RRV ansåg att stödets syfte och inriktning borde preciseras, dvs. om det skall vara regional- eller arbetsmarknadspolitiskt. Vidare konstaterade RRV att de objekt som finansierades med hjälp av IKS-medel rymdes inom glesbygdssstödsförordningens ramar, även om det fanns fall som låg på gränsen till normal kommunal verksamhet. IKS-verksamheten bedömdes emellertid som rutiniserad med dålig fantasi vad gäller inventering av de arbetslösas sysselsättningsbehov. Slutligen påpekade RRV att endast 57 % av antalet dagsverken utförts av den egentliga målgruppen, dvs. äldre lokalt bunden arbetskraft. RRV definierade då äldre som personer över 45 år. RRV ifrågasatte rimligheten i detta liksom den mycket låga andelen kvinnor i IKS-verksamheten (5 %).

Ett viktigt argument för IKS-verksamheten har tidigare varit att de traditionella beredskapsarbetena var stora och kapitalkrävande, t. ex. vägbyggen, och därför inte anpassade till de speciella förhållandena i glesbygd eller till målgruppen. Under senare år har emellertid de sysselsättningsksa-

pande åtgärderna inom arbetsmarknadspolitiken förändrats kraftigt (se även avsnitt 8.8). Inte minst viktigt är tillkomsten av medel för otraditionella insatser som medger utrymme för att välja den mest effektiva insatsen för att lösa ett problem. Som chefen för arbetsmarknadsdepartementet redovisat i budgetpropositionen riktar sig de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna främst till de mest utsatta grupperna på arbetsmarknaden. Som exempel nämnde hon då bl. a. långtidsarbetslösa, deltidsarbetslösa, arbetshandikappade och äldre lokalt bunden arbetskraft. Detta är grupper som har svårigheter att få arbete på den öppna arbetsmarknaden även i goda konjunkturlägen, vilket alltså inte minst gäller lokalt bunden äldre arbetskraft i glesbygden.

Enligt min mening finns mot bakgrund av den nya inriktningen av arbetsmarknadspolitiken inte längre något skäl att bibehålla ett särskilt arbetsmarknadspolitiskt instrument inom ramen för glesbygdssstödet. I denna fråga har jag samrått med chefen för arbetsmarknadsdepartementet.

De medel som frigörs inom länsanslaget, genom att IKS-verksamheten slopas, kan i stället användas till att ge fler företag i glesbygd investeringsstöd och därmed skapa bestående arbetstillfällen. I den mån IKS-medel använts till projekt i enskild regi, t. ex. upprustning av verkstadslokaler, bör företagsstödet fortsättningsvis vara den stödform som används.

Stöd till samhällelig service

Stödet har sitt ursprung i socialstyrelsens försöksverksamhet med social service i glesbygd från slutet av 1960-talet. Verksamheten inordnades 1979 i glesbygdssstödet.

Stödet kan lämnas till kommuner och landstingskommuner för att täcka kostnaderna för särskilda insatser avseende främst vård eller service för äldre eller handikappade samt aktiviteter för barn och ungdom. Stödet har emellertid i ringa grad använts till verksamhet som avser service och omsorg. I stället har huvuddelen av medlen använts till upprustning av samlingslokaler. Under det senaste budgetåret lämnades 16 milj. kr. som stöd till samhällelig service.

För stöd till investeringar i samlingslokaler finns ett särskilt anslag under bostadsdepartementets huvudtitel. Efterfrågan på medel från detta anslag överstiger regelmässigt efterfrågan. Jag vill emellertid erinra om den ändring i reglerna för stöd till samlingslokaler som genomfördes den 1 juli 1989, och som främjar mindre lokaler, bl. a. på landsbygden. Den regionalpolitiska kommittén har föreslagit att glesbygden bör prioriteras vad gäller medel för stöd till samlingslokaler. Genom den regeländring som jag nyss refererade till, bör de ofta små samlingslokalerna i glesbygd få en viss förbättring av möjligheten att få stöd. Dessutom medverkar kommunerna i många fall till upprustning av samlingslokaler. De s. k. bygdemedlen används också till förbättringar av samlingslokaler i norra Sverige.

Slutligen bör konstateras att länsstyrelserna redan i dag använder medlen för regional projektverksamhet till projekt som rör samordnad serviceförsörjning. Den friare användning av medlen för Regionala utvecklingsinsatser som jag kommer att föreslå (avsnitt 16) gör att det, enligt min

min mening, saknas anledning att inom ramen för glesbygdsstödet särskilt reglera stöd till samhällelig service.

Prop. 1989/90: 76

Det särskilda stödet direkt till företag för godstransporter, som kan lämnas inom ramen för stödet till samhällelig service, bör dock inte hanteras inom ramen för projektmedlen. Denna särskilda godstransportfråga kommer att behandlas inom ramen för det uppdrag som regeringen (kommunikationsministern) lämnat i fråga om det framtida transportstödet i sin helhet. I avvaktan på förslag från utredningen bör denna stödform tills vidare föras in under stödet till företag.

10.3 Sektorsfrågor

Mitt förslag: Länsstyrelsen skall, i första hand i glesbygdsområden, kunna ta upp överläggningar om alternativa lösningar för att samordna offentlig service med annan på orten existerande verksamhet innan statlig service får läggas ned.

Kommittén: Regionalpolitiska kommittén anser att ingen offentlig service får dras in på landsbygden innan alternativa möjligheter till samordning har prövats samt att posten bör utgöra en basresurs i en sådan prövning. Som stöd vid en sådan prövning anser kommittén att länsstyrelsen ska fungera.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser understryker behovet av en helhetssyn och en bättre samordning mellan myndigheter, verk och organisationer på alla nivåer. Kommitténs förslag får stöd av bl. a. Folkrådet — Hela Sverige ska leva samt glesbygdsdelegationen. Länsstyrelsen i Stockholms län finner förslaget vällovligt men betonar att det fordras resurser och befogenheter för länsstyrelsen om det ska få någon verkan.

Skälen för mitt förslag: Jag har tidigare (avsnitt 8) redovisat min syn på olika samhällssektors betydelse för den regionala utvecklingen och då även ur glesbygds- och landsbygdsperspektivet. I det följande vill jag betona och stryka under vissa frågor av betydelse i detta sammanhang.

Ett resultat av landsbygdskampanjen är att nya former för att ta till vara landsbygdens resurser har prövats och kontakter mellan olika intressenter har skapats eller stärkts. Försök med samordnade servicelösningar har gjorts, som har medfört bevarad eller förbättrad service till en i vissa fall lägre kostnad än om alla agerat var och en för sig. Resultatet har också blivit att sektorsgränser har luckrats upp. Detta arbete måste fortsätta och intensifieras, där allas ledstjärna måste vara de enskilda människornas behov och inte den egna sektorns.

Inomregional decentralisering är ett sätt att föra ut servicen närmare människorna. Vissa länsstyrelser försöksverksamhet med inrättande av lokalkontor är ett sätt att praktiskt lösa servicefrågor genom att olika statliga, kommunala och privata verksamheter samlas under ett tak. En utvärdering av de hittills gjorda satsningarna av detta slag pågår för närvarande inom civildepartementet. Erfarenheterna härav kan ligga till grund för det fortsatta arbetet med inomregional decentralisering.

Lokala kontor kan också medverka till att föra ut och samla den för landsbygden så betydelsefulla företagsrådgivningen. Det finns exempel på sådan samordning där t. ex. skogsvårdsstyrelsen, lantbruksnämnden, hushållningssällskapet och utvecklingsfonden verkar tillsammans.

När det gäller överväganden om indragning av statlig service i glesbygd, anser jag det nödvändigt att förstärka länsstyrelsernas roll i sektorsamordningen. Detta bör göras genom att det i förordningen (1982:877) om regionalt utvecklingsarbete görs ett tillägg med nämnd innebörd.

Enligt min mening bör det i fortsättningen inte få gå till så, att varje sektorsmyndighet agerar på egen hand, utan att en grundlig prövning först har skett av möjligheten att bibehålla service på landsbygden genom samordning med andra verksamheter på orten. En lösning kan t. ex. vara lokal – eller i vissa fall personalsambruk.

Länsstyrelsens uppgift bör bli att tillsammans med berörda myndigheter se till att alla tänkbara alternativ verkligen prövas. Samtidigt går det inte att bortse från den inneboende konflikt som föreligger mellan kravet på ökad effektivitet hos sektorsmyndigheterna och kravet på regionalpolitiska hänsyn. Slutligen handlar det om vem som vill eller kan betala de eventuellt ökade kostnader som sektorsmyndigheten bedömer skulle uppkomma. Jag menar dock att den förstärkta länsstyrelserollen, även om en sådan inte heller i fortsättningen helt kan förhindra nedläggningar, bör leda till att alternativa lösningar verkligen prövas. Därvid kommer det ibland säkert också att visa sig att det finns lösningar, som även kan tillgodose kravet från sektorsmyndigheten i ekonomiskt hänseende. Jag har i denna fråga samrått med chefen för civildepartementet.

Jag har tidigare (avsnitt 8.1) förordat den s. k. blandningsmodellen, dvs. att respektive samhällssektor bör ha huvudansvaret för att verksamheten uppfyller de krav som de regionalpolitiska målen ställer. Samtidigt föreslog jag att vissa regionalpolitiska medel, främst i kombination med ordinarie sektorsmedel, ska kunna disponeras för vissa projekt av infrastrukturkaraktär.

Även vad gäller olika samhällsorgans service på landsbygden bör blandningsmodellen gälla. Det kan dock, i samband med överväganden om alternativ till en nedläggning, uppstå vissa initial- eller övergångskostnader där en delfinansiering från länsstyrelsens sida kan erfordras. Länsstyrelsens medel för regional projektverksamhet bör kunna användas i sådana rådrumsfall, liksom de infrastrukturmedel som jag föreslagit skall disponeras av de tre nordligaste länen. Däremot bör inte några kontinuerliga driftbidrag till sektorsmyndigheterna komma i fråga.

En samordnad servicelösning kan ibland också förutsätta investeringar. Sådana har hittills kunnat få stöd av länsstyrelserna genom stödet till samhällelig service inom glesbygdstödet ram och ibland av projektmedlen. Även i fortsättningen bör projektmedlen kunna användas för detta ändamål.

Även på central nivå bör myndigheter och verk vid planering av sin verksamhet beakta konsekvenserna för landsbygdens människor. Glesbygdsdelegationen menar att myndigheterna i sina verksamhetsplaner bör redovisa särskilda landsbygdsavsnitt. Enligt min mening är detta ett sätt

att uppmärksamma landsbygdsfrågornas betydelse i verksamheten. Ett annat sätt prövades i landsbygdskampanjen, där myndigheter och verk ombads redovisa till glesbygdsdelegationen vad de gjort av landsbygdspolitisk betydelse under kampanjen, och vad som planerades efter kampanjen. Jag menar att detta arbetssätt gav ett värdefullt material och att myndigheter och verk i fortsättningen, på begäran från den nya glesbygdsmyndighet som jag senare kommer att föreslå skall inrättas (avsnitt 10.5), årligen bör göra en sådan avrapportering. Materialet bör kunna tjäna som underlag för överläggningar mellan glesbygdsmyndigheten och de olika sektorsmyndigheterna i landsbygdsfrågor. Glesbygdsmyndigheten bör årligen till regeringen redovisa resultaten av detta arbete. Även i denna fråga har jag samrått med chefen för civildepartementet.

Jordbruk

Jordbruket har stor betydelse som bas för sysselsättningen i glesbygd. Som jag tidigare (avsnitt 10.2) nämnt har en parlamentarisk arbetsgrupp bl. a. föreslagit att 100 milj. kr. tillförs anslaget för regionala utvecklingsinsatser för förstärkta glesbygdsinsatser. Arbetsgruppens förslag kommer att behandlas i den livsmedelspolitiska proposition som kommer att presenteras senare i vår. Jag vill redan nu betona att jag anser att de insatser på jordbruksområdet som görs av regionalpolitiska skäl bör sätta sysselsättningen i centrum och vara offensiva och utvecklingsinriktade med tonvikt på kombinationsföretagande eller alternativ sysselsättning. Detta synsätt överensstämmer med arbetsgruppens förslag.

Lantbruksverket har under senare år intensifierat sitt arbete med landsbygdsfrågorna och antagit ett program för landsbygdsutveckling. Via åtgärdsprogrammet för jordbruket i norra Sverige görs satsningar på kombinationsföretagande av stort värde för jordbruket i dessa områden. Den livsmedelspolitiska arbetsgruppen menar emellertid att glesbygdsstödet är ett effektivare medel, inte minst för kombinationsföretagare, och föreslår därför ingen förlängning av det särskilda åtgärdsprogrammet utan i stället nämnda förstärkning av glesbygdsstödet.

En förändrad jordbrukspolitik kan också få konsekvenser för kulturlandskapet. Den livsmedelspolitiska arbetsgruppen har därför föreslagit att anslaget för naturvårdsinsatser i odlingslandskapet ska tiodubblas under en femårsperiod.

Sedan 1987 bedrivs vid lantbruksuniversitetet ett projekt som syftar till att stimulera utvecklingen av landsbygdens näringsliv. Det bedrivs av Arbetsgruppen lantbruk och samhälle, ALA-gruppen. Intressenter och finansierare är för närvarande bl. a. lantbruksuniversitetet, arbetsmarknadsdepartementet, Lantbrukarnas riksförbund och statens industriverk.

En viktig uppgift för ALA-gruppen är att sprida kunskap om aktuell forskning som kan omsättas i konkreta satsningar på landsbygden. I detta syfte har en regional kontaktorganisation byggts upp. Vidare har gruppen initierat forsknings- och utvecklingsprojekt inom t.ex. alternativ odling, bioteknik och energi. Enligt min mening har ALA-gruppen via sin nätverksuppbbyggnad och projektverksamhet över sektors- och organisations-

gränser verksamt bidragit till att stimulera utvecklingen av landsbygden, där sysselsättningsaspekten satts i centrum. Jag kommer senare (avsnitt 10.5) att behandla frågan om hur ALA-gruppens verksamhet bör samordnas med en ny glesbygdsmyndighet på central nivå.

Turism

Jag har tidigare (avsnitt 8.2) behandlat turistnäringens regionalpolitiska betydelse. Enligt min mening bör det finnas betydande möjligheter att utveckla den småskaliga bygdeturismen som ett komplement till den storskaliga anläggningsturismen. På många håll i glesbygden pågår också sådana satsningar, vilket resulterat i att många små företag startats. Kopplingarna till den lokala kulturen, hantverk och hemslöjd är naturliga. Det finns också exempel där bygdeturismen medverkat till att lokal livsmedelsproduktion kunnat utvecklas genom s. k. gårdsförsäljning.

Det bör finnas en utvecklingspotential på detta område. Sveriges turistråd bör kunna ha en aktiv roll i detta sammanhang. Även folkrörelserna bör via sin organisation kunna medverka. Studieförbund och folkhögskolor bör kunna erbjuda utbildning för dem som planerar att satsa på småskalig turism.

Regionalpolitiska kommittén har föreslagit att Sveriges turistråd ska få i uppdrag att, i samverkan med berörda organisationer, kartlägga turismens utvecklingsmöjligheter i de prioriterade landsdelarna, och därvid särskilt beakta de förutsättningar som finns för en vidareutveckling av den småskaliga upplevelseturismen. Turistrådet menar i sitt remissyttrande, att ett sådant uppdrag inte kan fylla någon funktion, eftersom rådet redan i dag har ett sådant ansvar och bedriver flera utvecklingsprojekt som kan betecknas som småskalig upplevelseturism. Rådet menar också att den bästa kompetensen när det gäller att ta tillvara olika regioners utvecklingsmöjligheter på turistområdet finns lokalt och regionalt. Jag delar turistrådets uppfattning om att något särskilt uppdrag inte är nödvändigt och vill särskilt ta fasta på rådets uppfattning att ett sådant skulle strida mot den arbetsfördelning som utvecklats mellan turistrådet och de regionala turistorganisationerna.

Utbildning

Inom utbildningsväsendet behövs en decentraliserad struktur för att tillgodose landsbygdens speciella förutsättningar. Målsättningen måste vara att förlägga utbildningen på olika nivåer så nära eleverna som möjligt. På landsbygden ställer detta krav på flexibilitet och anpassning till lokala förhållanden. Vissa gymnasieutbildningar kan t.ex. möjliggöras genom samarbete mellan skola och lokala företag. Andra lösningar kan vara lokala tillvalsämnen, samverkan mellan vuxenutbildningen och ungdomsskolan etc. Enligt min mening är det viktigt att det vid kommande förändringar inom utbildningsväsendet noga beaktas att flexibla lösningar möjliggörs som tillgodoser landsbygdens behov. Det är också viktigt att regler-

na för att anordna utbildning utformas så, att de medger samverkan mellan olika utbildningsformer och underlättar för huvudmännen att hitta lokala lösningar som ibland kan behöva vara okonventionella.

Jag delar den regionalpolitiska kommitténs uppfattning att vuxenutbildning och vidareutveckling av distansutbildningen är av strategisk betydelse för landsbygdens små företag med begränsade möjligheter till internutbildning. Det gäller inte minst grundläggande företagarutbildning.

Folkhögskolorna och studieförbunden är betydelsefulla som kunskapsspridare på landsbygden. Studiecirkelverksamheten under landsbygdskampanjen har förstärkt bygdegemenskapen men även medverkat till utveckling av idéer, som resulterat i konkreta förbättringar för bygdens invånare eller till att nya företag startats. Även i fortsättningen bör studieförbunden kunna spela en viktig roll i det lokala utvecklingsarbetet. Glesbygdsdelegationen anser att förbunden bör få särskilt stöd härför. Jag vill då hänvisa till att en översyn av statsbidragen till studieförbunden för närvarande pågår.

Genom den stora frihet som folkhögskolan har att utforma olika utbildningar har skolformen stora möjligheter att anpassa utbildningen till lokala och individuella förhållanden. Folkhögskolekommittén arbetar för närvarande med frågor kring den framtida folkhögskolans arbetsfält och inriktning.

Social service

En avsevärd förbättring av barnomsorgen på landsbygden har skett under 1980-talet. Den vanligaste omsorgsformen är dagbarnvårdare, men även nya former av t. ex. föräldrakooperativ har startats. En förutsättning för att barnfamiljer ska vilja bosätta sig på landsbygden är att det finns en bra barnomsorg. En fortsatt utbyggnad är därför nödvändig. Därvid måste liksom på utbildningssidan finnas en stor öppenhet för flexibla och lokalt anpassade lösningar. Försöksverksamhet med olika former och modeller bör uppmuntras.

Vad gäller äldreomsorgen är en välutbyggd hemtjänst en viktig förutsättning för att de äldre ska kunna bo kvar i hemmiljön. När detta inte längre är praktiskt möjligt bör servicebostäder finnas att tillgå. Det är också viktigt att den öppna sjukvården ges god kvalitet och hög tillgänglighet.

Boendeservicedelegationen bedriver ett utvecklingsarbete som resulterat i olika försöksprojekt på landsbygden. Erfarenheterna från dessa är, att det genom satsningar på samordnade servicelösningar och mobilisering av lokala resurser är möjligt att skapa bättre förutsättningar för kvarboende för äldre, samtidigt som viktig samhällsservice kan säkerställas för bygdens övriga invånare.

Kommunikationer

Trafikfrågorna har en central roll i regional- och glesbygdspolitiken. Detta framgick också av förslagen från landsbygdskampanjen där kommunikationsfrågorna, och då inte minst grusvägarnas dåliga standard, lyftes fram

som ett viktigt insatsområde med stor betydelse för utvecklingen av landsbygden. Även vikten av en fungerande kollektivtrafik och telekommunikationer betonades. Jag delar regionalpolitiska kommitténs uppfattning, att tillgången till billiga och rationella transportlösningar m. m. är en grundförutsättning för landsbygdsföretagens möjligheter att utveckla produktion i små samverkande enheter.

Boende

Landsbygdskampanjen uppmärksammade bl. a bristen på bostäder på landsbygden. Även boendeservicedelegationen har uppmärksammat denna brist, som särskilt berör unga som vill flytta hemifrån men ändå stanna på orten, samt äldre och handikappade som inte längre klarar av att bo i sina ofta tungarbetade egna hem och jordbruksfastigheter.

En särskild arbetsgrupp för boende- och servicefrågor på landsbygden har bildats med representanter för bostadsdepartementet, plan- och bostadsverket, stadsmiljörådet, boendeservicedelegationen, glesbygdsdelegationen, socialdepartementet och socialstyrelsen. Syftet med gruppens arbete är att öka möjligheterna till boende på landsbygden. Olika lösningar kommer att studeras inom bl. a. hyres- och bostadsrättsboendet samt vad gäller lokaler för service, kultur och samvaro. Exempel kommer att redovisas på hur det traditionellt storskaliga och tätortscentrerade sektorstänkandet kan ersättas med planerings- och arbetsmodeller som utgår från den lokala nivån, är sektorsövergripande och samordnar såväl offentliga, kommersiella som informella resurser. Detta arbete bör enligt min mening skapa goda förutsättningar för att lösa de speciella problem som hänger samman med landsbygdens boende- och servicefrågor. Det får sedan ankomma på regeringen att överväga eventuella förändringar i regler m. m., för att underlätta boende på landsbygden.

Den regionalpolitiska kommittén anser att bostadslånesystemet bör ses över för att underlätta anpassning av ny bebyggelse till regionens bebyggelsestraditioner. Jag förutsätter att den nämnda gruppen behandlar även denna fråga. Det gäller även kommitténs förslag om FoU-insatser som syftar till att tillvarata bebyggelsens identitetsskapande egenskaper.

Jag vill i detta sammanhang erinra om de nya bestämmelserna för beräkning av låneunderlag och pantvärde för bostadslån som trädde i kraft den 1 oktober 1989, där tillägg kan göras för särskilt kostnadskrävande utformning av hus eller den yttre miljön. Det kan t. ex. gälla om huset ges en särskild utformning med hänsyn till bebyggelsemiljön i ett område med samlad äldre bebyggelse.

I den kommunala översiktsplaneringen och i de kommunala bostadsbyggnadsprogrammen bör bostadsförsörjningen på landsbygden ägnas ökad uppmärksamhet. Därvid bör även anpassning till den lokala byggnadstraditionen samt natur- och kulturmiljön beaktas.

Inom ramen för landsbygdskampanjen betonades bl. a. bygdens kvaliteter, och då även frågan om kulturens betydelse för utvecklingen på landsbygden. Kulturen bidrar till en lokal identitet och sammanhållning. Det gäller således inte att försöka kopiera stadens kulturutbud, utan att ta tillvara den lokala livskvaliteten. Detta kan skapa bättre förutsättningar att få ungdomarna att rota sig i bygden och stanna kvar efter utbildningen. Kulturutbudet kan även göra en bygd mera attraktiv när det gäller rekrytering av kvalificerad arbetskraft från andra delar av landet. Det är också viktigt med kultursatsningar som skapar en attraktiv miljö för kvinnorna och ger dem möjlighet till meningsfulla fritidsaktiviteter. Det är vidare viktigt att profilera och marknadsföra bygdens särprägel. På så sätt förbättras förutsättningarna för att utveckla s. k. bygdeturism.

Inom ramen för medlen för regional projektverksamhet bör länsstyrelserna uppmärksamma och kunna stödja kultursatsningar av betydelse för den regionala utvecklingen.

Samlingslokalererna fyller en viktig funktion i glesbygden för studieverksamhet och kulturella aktiviteter. Jag har tidigare (avsnitt 10.2) behandlat möjligheten att få stöd till byggnad eller upprustning av sådana lokaler.

10.4 Övriga glesbygds- och landsbygdsfrågor

Jag har i det föregående avsnittet redovisat olika samhällssektorer av stor betydelse för glesbygdens och landsbygdens utveckling. I de följande tar jag upp ytterligare ett antal frågor som är viktiga i sammanhanget. Även dessa frågor har jag tidigare (avsnitt 8) belyst i ett vidare regionalpolitiskt sammanhang. I detta avsnitt framhäver jag därför den glesbygds- och landsbygdspolitiska aspekten.

Kvinnornas situation

Människorna på landsbygden har startat en process som växer i styrka. Det är särskilt glädjande att det ofta är kvinnorna som gått i täten, exempelvis genom att bilda nätverk och starta småföretag. Det är också viktigt att kvinnorna är med och formar en miljö och kulturaktiviteter som de upplever som attraktiva.

Jag har tidigare (avsnitt 7.5) redovisat åtgärder för att främja kvinnors företagande. Jag avvisade där regionalpolitiska kommitténs förslag om att inrätta särskilda kvinnliga kompetenscentra och menade att i första hand de regionala utvecklingsfonderna bör utveckla sitt arbete med att främja kvinnors företagande. Det är ju dessutom så, att för människorna i landets glesbygd är det ofta långt till residensstaden eller annan större ort, varför varken det föreslagna kompetenscentret eller utvecklingsfonden är lätt nåbara. Vad som behövs för dessa kvinnor är därför stöd i form av rådgivning m. m. på närmare håll. Om detta sedan sker genom utvecklingsfonden, andra organ, i särskilda projekt eller via lokalrådgivare etc. är mindre viktigt. Huvudsaken är att en anpassning av verksamheten sker till

de lokala förutsättningarna. Stöd till sådana särskilda insatser för kvinnor bör kunna lämnas av medlen för regional projektverksamhet som länsstyrelserna disponerar.

Jag har tidigare (avsnitt 7.5) också redovisat att jag avser föreslå regeringen att särskilda resurser ges till de regionala utvecklingsfonderna i stödområdeslänerna för att ge kvinnor, som driver eller vill starta företag, råd och hjälp.

Det har ibland riktats kritik mot att en alltför liten andel av glesbygdsstödet går till kvinnliga företagare. Förklaringen här till sägs bl. a. vara att dessa ofta finns inom servicesektorn, inom vilken investeringarna i maskiner ofta är små, eller att de inte anses stödberättigade. Vad gäller den senare frågan måste ett missförstånd råda, eftersom glesbygdsstödet inte är riktat till någon speciell näringsgren.

Enligt min mening bör mitt tidigare förslag (avsnitt 10.2) om att öppna möjlighet att lämna glesbygdsstöd även till s. k. mjuka investeringar betydligt förbättra stödmöjligheterna för kvinnliga företagare.

Teknikspridning

Utveckling av småskalig, flexibel och landsbygdsanpassad teknik pågår på skilda områden, t. ex. inom skogsbruket. Vidareförädling av landsbygds råvaror kan också ske i småskalig form. Tele- och datatekniken ger också nya möjligheter att bedriva olika verksamheter i glesbygden.

Styrelsen för teknisk utveckling (STU), ALA-gruppen vid lantbruksuniversitetet och Centrum för glesbygdsteknik i Norrbottens län bedriver tillsammans utvecklingsarbete avseende småskalig livsmedelsförädling. Den livsmedelspolitiska arbetsgruppen har föreslagit att särskilda resurser bör avsättas för den småskaliga livsmedelsförädlingen. Denna fråga kommer att behandlas i den livsmedelspolitiska propositionen senare i vår.

Den regionalpolitiska kommittén har föreslagit att 10 milj. kr. av STU:s anslag avsätts för tillämpad FoU vid landsbygdsföretag. Enligt min mening bör STU fortsätta att särskilt uppmärksamma behovet av att utveckla teknik anpassad till produktion i små enheter. Intressant i sammanhanget är bl. a. det nämnda arbetet som STU tillsammans med bl. a. lantbruksuniversitetet bedriver i Norrbottens län. Det bör övervägas om inte denna verksamhet bör utvidgas till övriga delar av inlandet. Medel för verksamheten bör kunna anvisas från det särskilda anslaget för regionalpolitiska infrastrukturåtgärder som jag tidigare föreslagit (avsnitt 9).

SIND och STU har avrapporterat det pågående teknikspridningsprogrammet för norra Sveriges inland. Det syftar till att höja inlandsföretagens kompetens inom den moderna tekniken. Jag har tidigare (avsnitt 8.3) föreslagit att regionalpolitiska medel bör avsättas för att på försök stödja en verksamhet med teknikkonsulter i stödområdena. Givetvis bör i dessas uppdrag ingå att även beakta behovet att utveckla den småskaliga tekniken.

Enligt min mening är det betydelsefullt att stimulera de nyskapande krafterna på landsbygden. I olika delar av landet har bildats lokala uppfinnarföreningar och i flera kommuner i Västerbottens län har bildats särskil-

da rådgivargrupper för innovatörer. Jag anser att det är viktigt att ta till vara sådana kreativa krafter och menar att länsstyrelserna bör uppmuntra och ekonomiskt kunna stödja rådgivning till uppfinnare.

Den moderna tekniken har skapat förutsättningar för att på landsbygden utföra arbete på distans åt företag i tätorter. En sådan utveckling är också på gång, men bör kunna få betydligt större omfattning än hittills. Jag vill i detta sammanhang erinra om de möjligheter som finns att inom glesbygdssstödet, som stöd till företag i glesbygd, lämna bidrag till merkostnader för driften som föranleds av hemarbetet.

Ett stort antal telestugor har tillkommit, inte minst under landsbygdskampanjen, med stöd från bl. a. statens industriverk, televerket, arbetsmarknadsdepartementet och glesbygdsdelegationen. Vid dessa bedrivs bl. a. utbildning och rådgivning samt finns tillgång till modern utrustning på data- och telekommunikationsområdet. En fortsättning av sådan verksamhet anser jag vara av stort värde för vissa glesbygdsområden.

Skärgården

Skärgårdsinsatserna ingår som en del i glesbygdspolitiken. Många problem och utvecklingsfrågor är gemensamma med den glesbygd som finns på fastlandet. Skärgårdens speciella problem rör främst transportfrågorna. Speciellt för skärgården är också att den till stora delar ligger relativt nära storstäderna. Det senare har inneburit sommarturism och attraktivitet vad gäller fritidsboende, men även en i huvudsak positiv befolkningsutveckling.

Liksom hittills bör länsstyrelserna kunna stödja det lokala utvecklingsarbetet i skärgårdsområdena med hjälp av glesbygdssöd och projektmedel.

Den kommunala rollen

Kommunernas viktigaste roll i glesbygds- och landsbygdspolitiken bör vara som pådrivande och samordnande kraft i den lokala resursmobiliseringen. Detta innebär att de bör ägna stor uppmärksamhet åt allmänt näringslivsfrämjande insatser, som kan bidra till att stimulera en gynnsam utveckling i glesbygden för såväl producerande företag som andra verksamheter.

Kommunerna har alltså en viktig roll för att underlätta människornas möjligheter att bo och verka på landsbygden. En del kommuner har anställt särskilda landsbygdsutvecklare för att bedriva denna verksamhet. Det kanske allra viktigaste området för det kommunala agerandet är dock att medverka till att utveckla den lokala infrastrukturen. Det gäller t. ex. skolan, barnomsorgen, bostadsförsörjningen osv.

Många landsbygdsmråden ligger i utkanten av resp. kommun och ansluter till liknande områden i annan kommun. Det är då viktigt att de administrativa gränserna inte upplevs som eller utgör hinder i det lokala utvecklingsarbetet. I stället måste i sådana områden ske en samverkan mellan olika myndigheter över såväl kommun- som länsgränser.

Glesbygdsdelegationen menar i sitt landsbygdsprogram, att en försöks-

verksamhet bör startas, inom vilken kommunerna inom en särskild glesbygdsram bör få disponera olika statliga sektorsorgans medel med kommunal beslutanderätt.

Jag vill här peka på den försöksverksamhet som sedan 1985 bedrivs med s. k. frikommuner. Försöket har nyligen förlängts och kommer att slutredovisas under 1991. I samband med detta vill jag också hänvisa till vad jag tidigare (avsnitt 6.3) anförde om möjligheten för länsstyrelserna att överföra medel till kommunerna för allmänt näringslivsfrämjande åtgärder. I övrigt bör kommunerna intensifiera sina insatser på att, som jag tidigare nämnt, allmänt förstärka den lokala infrastrukturen. För övrigt avser regeringen (finansministern) att tillsätta en utredning som skall se över skatteutjämningsystemet och statsbidrag till kommunal verksamhet.

10.5 Glesbygdsdelegationen

Mitt förslag: Glesbygdsdelegationen skall ombildas till myndighet med utökad och delvis ny verksamhet samt lokaliseras till Östersund.

Utredningsförslag: En särskild utredningsman har i rapporten om insatser i Östersund och Norrlands inland bl. a. föreslagit att ett centrum för landsbygdsutveckling bör inrättas i Östersund (bilaga 5). Förslaget innebär bl. a. att glesbygdsdelegationens resurser och verksamhet skulle ingå i den nya myndigheten. Volymmässigt föreslås myndigheten när den är fullt utbyggd omfatta 15 tjänster och disponera i storleksordningen 10 milj. kr. för projektverksamhet. Detaljutformningen av organisationen m. m. föreslås bli gjord av en särskild utredningsman.

En särskild utredare har därefter på regeringens uppdrag utarbetat förslag till organisation m. m. för bildande av ett centralt organ för glesbygdsfrågor (bilaga 8). Utredningsarbetet har bedrivits i samråd med glesbygdsdelegationen och övriga myndigheter som berörts av förslaget.

Förslaget innebär i korthet att en glesbygdsmyndighet bildas med en budget på 15 milj. kr., varav 10 milj. kr. föreslås få användas för utvecklingsprojekt m. m. Bland huvuduppgifterna för den nya myndigheten nämns att vara ett nationellt kunskapscentrum med god överblick över glesbygdsproblemen och över det arbete som bedrivs för att komma till rätta med dem. Myndigheten ska också förmedla information i dessa frågor till myndigheter, organisationer och allmänhet. Den ska också förlöpande värdera resultaten av de samhällsinsatser som görs, som underlag för beslut om glesbygdspolitikens fortsatta inriktning. Till huvuduppgifterna ska vidare höras att i samverkan med andra myndigheter stödja det utvecklingsarbete som bedrivs på lokal och regional nivå. På central nivå ska myndigheten verka för samordning av statliga insatser och anpassning av sektorspolitiken till glesbygdspolitikens mål. Dess uppgift ska också vara att bevaka konsekvenserna för glesbygdens utveckling av statliga åtgärder av generell natur samt att ta initiativ av skilda slag för att

förbättra villkoren för boende, sysselsättning och serviceförsörjning i glesbygden.

Remissinstanserna: Rapporten "Östersund och Norrlands inland" har remissbehandlats. Förslaget om ett centrum för landsbygdsutveckling i Östersund har i allmänhet fått ett positivt mottagande, även om invändningar rests på en del punkter. Några remissinstanser uttrycker t.ex. farhågor för att glesbygdsdelegationens hittillsvarande roll som pådrivare på departementsnivå skall gå förlorad. Glesbygdsdelegationen menar att en bas bör finnas kvar i Stockholm.

Skälen för mitt förslag: Glesbygdsdelegationen tillsattes år 1977 och fick i allmänt hållna direktiv till uppgift att bl.a. behandla för glesbygden specifika sysselsättnings- och serviceproblem, med tyngdpunkten på de s.k. skogslänens inre delar samt skärgårdsområdena. Verksamheten var i början av mindre omfattning. I första hand bedrevs utredningsverksamhet t.ex. i samband med utformningen av det samlade glesbygdsstödet som infördes år 1979. Så småningom blev projektverksamheten, där olika pilotprojekt initierades, allt viktigare. Delegationens ekonomiska resurser ökades också successivt och har under de senaste åren uppgått till ca 5 milj. kr. Finansieringen har skett via kommittéanslaget på ansvarigt departement. Under den av Europarådet initierade landsbygdskampanjen fick delegationen betydande särskilda tillskott för genomförandet av kampanjen.

Enligt min mening har glesbygdsdelegationen genom åren utfört ett värdefullt arbete som på många områden fört glesbygdspolitiken framåt.

Båda de genomförda utredningarna har visat att det, inte minst under senare år, blivit allt fler myndigheter och organ som arbetar med och avsätter resurser för glesbygds- och landsbygdsutveckling. Denna utveckling finner jag värdefull. Samtidigt uppkommer det risk för visst dubbelarbete, där de olika aktörerna inte alltid vet vilka projekt eller verksamheter som redan prövats på annat håll. Enligt min mening bör effektivitetsvinster för arbetet med offensiva glesbygdsinsatser kunna uppnås genom ett utbyggt samarbete. Jag menar också att den inriktning av glesbygds- och landsbygdsinsatserna som jag föreslagit ställer ökade krav på ett centralt samordningsorgan. Detta blir inte minst viktigt när det gäller att bevaka sektorsfrågorna.

Jag delar i huvudsak organisationsutredarens bedömning vad gäller inriktningen av verksamheten.

Som jag tidigare nämnt (avsnitt 10.3) har lantbruksstyrelsen under senare år intensifierat sitt arbete med landsbygdsfrågor. Enligt min mening är det väsentligt med ett utvecklat samarbete mellan den nya glesbygdsmyndigheten och lantbruksstyrelsen. Styrelsens framtida verksamhet på detta område hänger samman med de förändringar som kan följa av bl.a. den proposition om en ny livsmedelspolitik, som regeringen kommer att förelägga riksdagen senare i vår.

Den nya glesbygdsmyndighetens verksamhetsinriktning bör i huvudsak vara densamma som den hittillsvarande glesbygdsdelegationens. Därutöver bör den ges vissa nya arbetsuppgifter. Myndigheten bör arbeta med utvecklingsfrågor för att förbättra glesbygds- och landsbygdsbefolkningens

levnadsförhållanden i olika delar av landet, men med tyngdpunkten i skogslänens inre delar samt i skärgårdsområdena.

Information och rådgivning i glesbygdsfrågor, liksom utredningsverksamhet bör ingå i arbetsuppgifterna. Rådgivnings- och utbildningsverksamhet bör bl. a. avse länsstyrelsernas glesbygdstödshandläggare. Konsumentverket har vad gäller stödet till kommersiell service genomfört ett förtjänstfullt arbete med träffar för erfarenhetsutbyte och praxisdiskussioner. Den nya myndigheten bör fortsättningsvis svara för att sådan verksamhet kommer till stånd vad gäller stöd till företag i glesbygder och andra glesbygdsinsatser.

Myndigheten bör bedriva projekt av pilotkaraktär med betydelse för glesbygdens utveckling. Projektverksamheten bör liksom hittills av naturliga skäl ske i samverkan med andra myndigheter och organ. Vid valet av projekt bör riksintresse- och pilotkaraktären betonas. För andra, i och för sig intressanta projekt, finns resurser och ansvar på den regionala nivån.

I avsaknad av en särskild myndighet på glesbygdsområdet har ansvarigt departement handlagt ärenden som rör länsstyrelsernas infrianden av kreditgarantier till företag i glesbygd. Jag avser att senare föreslå regeringen att den nya myndigheten övertar denna arbetsuppgift.

När det gäller uppföljning och utvärdering av glesbygdstödet och andra glesbygdspolitiska insatser har bl. a. riksrevisionsverket och statskontoret, på regeringens uppdrag, genomfört sådana utredningsinsatser. Riksdagens revisorer har, som jag tidigare nämnt, påpekat behovet av riktlinjer för effektivare uppföljning och utvärdering av glesbygdstödet. Givetvis har länsstyrelserna huvudansvar för en bättre uppföljning av glesbygdsinsatserna, men den nya myndigheten bör kunna medverka i utarbetandet av lämpliga rutiner.

Den nya myndigheten bör lokaliseras till Östersund. En sådan lokalisering innebär att myndigheten kommer närmare de vardagliga glesbygdsfrågorna, samtidigt som kommunikationsmöjligheterna till andra delar av landet förblir goda. En lokalisering till Östersund innebär dessutom utflyttning av statlig verksamhet från Stockholm och ett sysselsättningstillskott till Jämtland. De flesta remissinstanser som kommenterat ortsvalet har ställt sig positiva till Östersund. Några har uttryckt farhågor för att en lokalisering till Östersund riskerar medföra att kontakterna med regeringen försvåras, vilket menligt skulle inverka på möjligheten att agera pådrivande i olika frågor. Jag menar att dessa farhågor är överdrivna. Tvärtom kan den föreslagna frikopplingen ge större frihet att agera.

Jag vill också ta fasta på den roll som Folkrorelserådet Hela Sverige ska leva, enligt organisationsutredaren, bör kunna spela framöver när det gäller att skapa opinion för glesbygdsfrågorna. Rådet kommer enligt sin egen verksamhetsplan bl. a. att ha kontakt och samarbete med olika samhällsorgan i syfte att öka förståelsen för betydelsen av lokal mobilisering samt landsbygdens utveckling. Det avser också att göra uttalanden och uppvaktningar hos myndigheter i syfte att bevaka dessa frågor. Någon risk för att inte landsbygdsfrågorna även i fortsättningen kommer att uppmärksammas föreligger enligt min mening därför inte.

Jag har tidigare (avsnitt 10.3) redovisat den s. k. ALA-gruppens verk-

samhet vid Sveriges lantbruksuniversitet. Gruppens arbete, bl. a. med att sprida kunskap om aktuell forskning, som kan omsättas i konkreta landsbygdsinsatser, har klara kopplingar till den nya glesbygdsmyndighetens verksamhet. Jag förutsätter därför att ett samarbete dem emellan kommer att utvecklas. Det ankommer på den nya glesbygdsmyndigheten och lantbruksuniversitetet att komma överens om formerna för samarbetet. Myndigheten själv bör få avgöra, om den även ska medverka i finansieringen av ALA-gruppens verksamhet.

Det bör bli en uppgift för regeringen att senare utforma de närmare instruktionerna för myndighetens uppbyggnad och verksamhet. Uppbyggnaden av myndighetens kansli bör enligt min mening ske successivt. Myndigheten bör själv få stor frihet att avgöra hur stor del av tilldelade medel som den finner bör avsättas i fasta resurser och hur mycket som den vill använda för köp av tillfälliga tjänster eller till projektverksamhet. För utvecklingsprojekt m. m. beräknar jag att den nya myndigheten bör disponera ca 10 milj. kr., vilket innebär en tredubbling jämfört med vad glesbygdsdelegationen disponerar för innevarande budgetår. Några remissinstanser har förordat betydligt större belopp. Jag vill emellertid erinra om att huvudansvaret för genomförandet av glesbygds- och landsbygdsinsatser ligger på länsstyrelserna. Enligt min mening är det därför i första hand medlen för regionala utvecklingsinsatser som behöver förstärkas, vilket jag också senare kommer att föreslå (avsnitt 16).

Organisationsutredaren har föreslagit att den nya myndigheten ska benämnas Statens råd för glesbygdsfrågor. Enligt min mening är detta ett bra förslag, men jag tror samtidigt att viss risk kan uppstå för att ett sådant namn kan komma att sammanblandas med Folkrådet. Eftersom glesbygdsdelegationen som begrepp sedan länge är välkänt, och den nya myndigheten i stora stycken kommer att fortsätta den verksamhet som delegationen tidigare bedrivit, föreslår jag att den nya myndigheten kallas för glesbygdsdelegationen.

Jag återkommer (avsnitt 16) till frågan om resurser till den nya glesbygdsmyndigheten.

11 Regionalpolitiska åtgärder i orter och regioner som genomgår strukturförändringar

Min bedömning: Näringslivets successiva strukturomvandling bör underlättas. Människor och regioner som berörs bör inte ensamma behöva ta eventuella negativa konsekvenser av sådana förändringar. Vid mycket omfattande förändringar bör nyetablering och expansion inom näringslivet kunna underlättas med regionalpolitiska och andra samhällsinsatser.

Kommittén: Kommittén framhåller att strukturomvandling är uttryck för det ekonomiska livets dynamik. Ekonomisk tillväxt – nationellt och

regionalt – förutsätter denna dynamik. Dynamiken i det ekonomiska livet bär inom sig fröet till förändringar av lokaliserings- och bosättningsmönster. Men befintliga strukturer påverkar också förutsättningarna för att näringslivet på en ort, i en region eller ett land skall bli dynamiskt. Kommittén talar i sammanhanget om ekonomiskt fungerande regioner där näringslivet förmår vara internationellt konkurrenskraftigt. För att detta ska vara möjligt krävs förbättringar av rambetingelserna. De risker för strukturförändringar som finns i bl. a. Blekinge och Bergslagen, där näringslivet domineras av stora basindustrier, framhålls vidare av kommittén.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har i relativt liten utsträckning tagit upp frågan om hur strukturförändringar bör hanteras. De som berör problematiken framhåller i regel behovet av differentierade arbetsmarknader och vikten av att skapa utvecklingsförutsättningar genom en väl utbyggd infrastruktur.

Skälen för min bedömning: Ett av regionalpolitikens mål är att främja Sveriges ekonomiska tillväxt. För att uppnå detta mål måste näringslivets konkurrenskraft upprätthållas. Successiva strukturförändringar bör därför underlättas så att olönsamma verksamheter kan ersättas eller förnyas. Härigenom kan resurser föras över till sektorer med bättre utvecklingsmöjligheter.

Strukturomvandlingsproblemen bemöttes under flera år i slutet av 1970-talet och början av 1980-talet med omfattande finansiellt stöd till krisdrabbade företag och branscher – främst varvs-, stål-, massa-, pappers- och tekoindustrin.

Sedan början av 1980-talet har däremot regeringens inställning till stöd till krisföretag varit ytterst restriktiv. Jag föreslår inte heller någon ändring i detta avseende. Denna inställning har inte inneburit och får inte innebära att negativa sysselsättnings- och regionala effekter av driftsinskränkningar accepteras på ett passivt sätt. Tvärtom har betydande insatser under senare år gjorts för att bl. a. etablera nya företag, få till stånd nya arbetstillfällen och skapa en gynnsam utvecklingsmiljö i regioner som berörts av omfattande strukturförändringar.

Enligt min mening bör den grundläggande principen vara att de människor och regioner som berörs av omfattande strukturförändringar inte ensamma skall behöva bära de negativa konsekvenserna. Ett väl utbyggt socialt skyddsnät, arbetsmarknads- och regionalpolitiska åtgärder etc. är medel som kan behövas i dessa fall.

Under 1980-talet har regeringen vidtagit ett stort antal åtgärder i olika orter och regioner för att underlätta en nödvändig strukturförändring. De mest omfattande insatserna har vidtagits i Norrbottens län. Särskilda åtgärder har därutöver gjorts i exempelvis norra Sveriges inland, Västernorrlands län och Bergslagen. I landets södra och västra delar har insatser gjorts för att underlätta kraftiga omstruktureringar av varvsindustrin. Berörda regioner har varit bl. a. Malmö, Uddevalla och nu senast Karlskrona och Blekinge.

Gemensamt för alla dessa åtgärder har varit att de anpassats efter de problem och förutsättningar som förelegat i varje enskilt fall.

Problemen har i första hand hanterats inom befintliga generella statliga program, i de flesta fall en kombination av arbetsmarknads- och regional-

politiska åtgärder. Erfarenheterna visar att de arbetsmarknadspolitiska medlen får störst effekt genom ett tidigt förmedlingsarbete, arbetsmarknadsutbildning, rörlighetsfrämjande insatser och olika former av sysselsättningssskapande åtgärder. Erfarenheten visar också på betydelsen av att genom utbildningsinsatser i nya företag medverka till inskolning av friställda. Det är härvid av stort värde att det finns möjligheter att utnyttja vissa medel flexibelt så att de kan anpassas till individuella och lokala behov.

Det regionalpolitiska stödet har haft stor betydelse för att snabbt underlätta nyetableringar och expansion av befintliga företag. Erfarenheterna visar att den bästa effekten uppnås genom en koncentration av insatserna till en begränsad geografisk region och genom att under en relativt kort tid kunna ge ett förhållandevis generöst stöd.

Bildandet av olika slag av regionala investmentbolag har med eller utan statligt kapitaltillskott också varit viktiga insatser för att långsiktigt främja näringslivsutvecklingen. Statens strävan har varit att näringslivet skall svara för den dominerande delen av kapitalinsatsen.

I krishanteringen har länsstyrelserna, arbetsmarknadsmyndigheterna och de regionala utvecklingsfonderna i första hand agerat på regional nivå medan statens industriverk, styrelsen för teknisk utveckling och berörda departement haft en aktiv roll på central nivå. Lokala initiativ av bl. a. berörda kommuner och länsstyrelser har stor betydelse eftersom den bästa kunskapen om problemen — och tänkbara lösningar — oftast finns på lokal och regional nivå. Vid utformningen och genomförandet av krisinsatser bör därför lokala och regionala intressenter — både offentliga och privata — i största möjliga utsträckning ha ett huvudansvar.

Etablering av nya verksamheter är oftast det mest verkningsfulla sättet att lösa en stor sysselsättningskris. Industridepartementet har återkommande kontakter och överläggningar med de större företagen om investeringsplaner och lokaliseringar. Den information som framkommer på detta sätt kan underlätta strävandena att vid strukturkriser åstadkomma lokalisering av ny verksamhet till berörda orter och regioner samt att få företag att aktivt medverka till en för berörda människor och regioner så gynnsam strukturförändring som möjligt.

Följande har karaktäriserat de insatser som gjorts under senare år för att hantera mer omfattande strukturuomvandlingsproblem.

För det första har åtgärderna varit inriktade både på att klara akuta problem och på mer långsiktiga insatser som syftat till en omstrukturering och förnyelse av näringslivet. De kortsiktiga insatserna har i huvudsak varit olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder, t. ex. förmedling av nya arbeten och arbetsmarknadsutbildning. De långsiktiga åtgärderna har bestått av olika insatser som syftat till att bygga upp en gynnsam miljö för näringslivsutveckling. Exempelvis har satsningar på teknik- och kompetensupbyggnad, olika förstärkningar av utbildningsväsendet, förbättrade kommunikationsförhållanden och andra investeringar gjorts för att förbättra regionernas infrastruktur. Vidare har åtgärder vidtagits för att underlätta och snabbt få till stånd investeringar i befintliga och nya företag. Detta har underlättats av regionalpolitiska investeringsstöd, bättre riskkapitalförsörjning, företagsrådgivning m. m. Omlokaliseringar av statliga myndigheter vilka skapat

sysselsättning och inneburit en differentiering och förstärkning av arbetsmarknaden, har också genomförts.

För det andra har kapitaltillskott till eller andra åtgärder för de företag som drabbats av strukturproblem undvikits. De åtgärder som vidtagits i dessa företag har varit inriktade på att de personer som berörts av sysselsättningsminskningar m. m. skall erbjudas annan sysselsättning, utbildning etc.

För det tredje har åtgärderna till stor del utformats och genomförts för ett aktivt och nära samarbete mellan centrala, regionala och lokala myndigheter och organ. Detta har varit nödvändigt för att på bästa sätt hantera de problem som uppstått och ta vara på de utvecklingsmöjligheter som funnits i berörda regioner.

För det fjärde har åtgärderna varit anpassade efter den långsiktighet som erfordras för att bygga upp en ny näringslivsstruktur.

Hittillsvarande erfarenheter av insatser i krisdrabbade orter och regioner är positiva. Många resultat har uppnåtts, människor har fått nya arbeten, förnyelse och utveckling av näringslivet har kommit igång och en förstärkning av infrastrukturen påbörjats.

Jag anser således att denna typ av insatser i undantagsfall skall kunna tillgripas även i framtiden. Jag tänker då t.ex. på hastigt uppkommande strukturförändringar, som påverkar ett företag eller en näringslivsbransch på ett sådant sätt att en mycket stor del av den totala sysselsättningen i den berörda arbetsmarknadsregionen hotas. Det normala bör dock vara att strukturförändringarna hanteras inom ramen för ordinarie statliga program. Inom dessa bör finnas en stor flexibilitet för att hantera dessa situationer. Regeringen bör exempelvis även fortsättningsvis ha möjlighet att i undantagsfall bevilja regionalpolitiskt företagsstöd utanför stödområdena.

Jag har tidigare (avsnitt 4.5) föreslagit ökade möjligheter för regeringen att besluta om hur stort stöd som skall kunna lämnas i kommuner eller delar av kommuner, som inplacerats i tillfälligt stödområde. Jag har också föreslagit att regeringen tillfälligt skall kunna höja den maximala andelen lokaliseringsbidrag i kommuner eller delar av kommuner, som redan tillhör stödområde 2, om en mycket omfattande strukturförändring skulle inträffa. Den närmare utförningen av regionalpolitiskt stöd i samband med investeringar har jag tidigare (avsnitt 7.2) behandlat.

Näringslivet har också ett betydande ansvar för att minska de negativa sysselsättningsmässiga konsekvenserna av strukturförändringar inom industrin. Berörda företag bör därför i god tid planera för omställningar och avsätta ekonomiska och organisatoriska resurser för att främja, bredda och förnya näringslivsstrukturen på orter och i regioner som drabbas av strukturförändringar.

Slutligen vill jag också framhålla den stora betydelse kommunerna har för att skapa en god utvecklingsmiljö för företagen och medverka till att underlätta omställningen för berörda parter.

Jag har inför föredragningen av detta avsnitt samrått med cheferna för utbildnings-, jordbruks- och arbetsmarknadsdepartementen.

Mitt förslag: Särskilda insatser skall göras för att stärka utvecklingen i Jämtlands län. Insatserna inriktas på näringslivsutveckling, förstärkning av högskolan, teknikspridning, arbetsmarknadsåtgärder och kultursatsningar.

Utredningarna: Flera utredningar har lämnat förslag till åtgärder för att långsiktigt stärka utvecklingen i Östersund och Jämtlands län.

En särskild utredningsman förordnades i november 1987 av dåvarande industriministern för att utarbeta förslag om hur utvecklingsmiljön i Östersund skulle kunna förstärkas. Utredningsarbetet har genomförts bl. a. i nära samarbete med berörda departement. Resultatet av arbetet har redovisats i rapporten Östersund och Norrlands inland (Ds 1989:31–32), i fortsättningen kallad Östersundsutredningen.

Statens industriverk har i november 1988 till regeringen redovisat förslag till insatser i Jämtlands län med tonvikt på de delar som ligger utanför Östersund.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har, i skrivelse till regeringen i juni 1989, redovisat förslag på utvecklingsinsatser i Jämtlands län med särskild inriktning på kommunerna utanför Östersund.

De tre utredningarna har remissbehandlats under hösten 1989. En sammanfattning av förslagen och remissvaren bör fogas till protokollet i detta ärende som bilagorna 5–7.

Remissinstansernas synpunkter på de enskilda åtgärdsförslagen redovisar jag i samband med att de olika förslagen behandlas.

Skälen för mitt förslag: En rad olika regionalpolitiska insatser har under senare år gjorts i Jämtlands län. Det finns emellertid strukturproblem i länet som motiverar ytterligare insatser för att långsiktigt förbättra utvecklingen.

Inledningsvis redovisar jag de regionalpolitiska insatser som hittills gjorts.

Kommunerna i Jämtlands län tillhör det regionalpolitiska stödområdet, vilket bl. a. innebär att företagsstöd kan lämnas i hela länet. Regeringen har under en tid utnyttjat sin möjlighet att bevilja högre stöd än normalt för att stödja ett flertal industriprojekt i Bräcke kommun.

Sedan den 1 juli 1982 fram t. o. m. budgetåret 1988/89 har regionalpolitiskt företagsstöd beviljats till 465 arbetsställen i länet med drygt 700 milj. kr. i bidrag och lån. Stödet beräknas ha medverkat till en ökad sysselsättning med närmare 2 300 personer.

Länsstyrelserna erhåller årligen, via det s. k. länsanslaget, medel för regionala utvecklingsinsatser. Dessa kan användas för bl. a. företagsstöd,

glesbygdsstöd och projektverksamhet. Länsstyrelsen i Jämtlands län har, tillsammans med de övriga länen i norra Sverige, under senare år erhållit kraftigt ökade länsanslag. För Jämtlands del har det inneburit en ökning från 40 milj. kr. under budgetåret 1982/83 till 105 milj. kr. under innevarande budgetår.

Under senare år har regionalpolitiska medel även kunnat användas för investeringar som syftar till att förbättra kompetens- och kunskapsspridningen i de regionalpolitiskt prioriterade områdena. Bl. a. har stöd lämnats till Stiftelsen för Teknikutbildning i Jämtlands län (ZENIT) och till ett treårigt teknikspridningsprojekt i länet.

Jag har tidigare (avsnitt 7.6) lämnat en redovisning för den lokaliseringssamrådsverksamhet som arbetsmarknadsdepartementet bedriver med större tjänsteföretag i Stockholmsregionen. Östersundsregionen är ett alternativ för avlänkning av verksamhet inom tjänstesektorn från denna region. Som ett resultat av detta arbete har regeringen hittills beslutat om stöd med sammanlagt ca 25 milj. kr. till tjänsteföretag som därigenom etablerar ca 150 nya arbetstillfällen i länet.

Våren 1988 antog riksdagen ett program med bl. a. särskilda regionalpolitiska insatser i norra Sveriges inland (prop. 1987/88:64, AU 14, rskr. 147). Åtgärderna inriktas framför allt på insatser inom utbildningsområdet, teknik- och kompetensspridning samt på åtgärder för att underlätta utvecklingen av näringar av stor betydelse för regionen — i första hand träbearbetande industri. Bland åtgärderna ingick en utvidgning av skogsteknikerutbildningen i Bispgården i syfte att skapa en bättre arbetskraftsförsörjning till det norrländska skogsbruket. Medel avsattes även för en utbyggnad av fiskeristyrrelsens försöksstation i Kälarne i Bräcke kommun. Inom ramen för programmet beräknades också, förutom de tidsbegränsade insatserna, medel för en permanent förstärkning av basorganisationen vid högskolan i Östersund med sammanlagt 4 milj. kr., bl. a. genom en utökning av turismlinjen vid högskolan med 30 nybörjarplatser och en förlängning av ekonomlinjens basblock till fullständig ekonomlinje för 30 studerande fr. o. m. budgetåret 1988/89. Enligt förslag i årets budgetproposition förstärks vidare högskolans anslag för lokala och individuella linjer samt fristående kurser fr. o. m. budgetåret 1990/91 med ca 0,9 milj. kr. (prop. 1989/90: 100, bil. 10, s. 291).

Riksdagen har år 1989 (prop. 1988/89:150 bil. 9, AU 21, rskr. 335) avsatt 40 milj. kr. till ett regionalt investmentbolag som skall verka i Västernorrlands och Jämtlands län. Bolagets syfte skall vara att tillföra mindre och medelstora företag i regionen riskkapital och företagsledningskompetens. Staten har förklarat sig beredd att tillskjuta 40 milj. kr., förutsatt att privata intressenter och företag i regionen bidrar med minst motsvarande belopp. Jag beräknar att bolaget skall kunna komma i gång med sin verksamhet våren 1990.

Trots dessa insatser kvarstår långsiktiga strukturproblem.

Utvecklingen i Jämtlands län har karaktäriserats av en långsiktigt svag befolkningsutveckling vilken bl. a. har lett till en ogynnsam befolkningssammansättning.

Befolkningen i länet minskade kraftigt under 1960-talet, medan den var

relativt stabil under 1970-talet. Under 1980-talet har folkmängden minskat något. Skillnaderna mellan kommunerna är dock stora. Östersunds kommun har tillsammans med Åre och Krokoms kommuner haft en befolkningstillväxt, medan övriga kommuner i länet har minskat sin befolkning.

Befolkningsstrukturen i länet karaktäriseras även av den jämförelsevis stora andelen äldre människor samtidigt som andelen personer i förvärvsarbetsande ålder är mindre än i riket totalt. Dessutom har länet ett kvinnounderskott. Detta är mest tydligt i åldersgruppen 25 – 44 år och i kommunerna utanför Östersund.

Sysselsättningen i länet präglas av en stor andel sysselsatta inom jord- och skogsbruket och offentlig sektor samtidigt som andelen sysselsatta inom industrin är liten. I Östersunds kommun, där drygt hälften av länets sysselsatta finns, är sysselsättningen inom den offentliga sektorn stor. I fem av länets övriga kommuner ligger sysselsättningen inom jord- och skogsbruk på över 15 % av de sysselsatta.

Jag har tidigare (avsnitt 4.3) redogjort för min syn på hur utvecklingen bör främjas i vissa stödjepunkter i anslutning till stödområdet. Dessa stödjepunkter är i flertalet fall de enda alternativen för t. ex. högskoleutbildning, omlokalisering av statlig verksamhet och etablering av privat tjänsteproduktion, som annars skulle ha expanderat i Stockholmsregionen. Jag anser att Östersund är en viktig stödjepunkt för Jämtlands län och i vissa fall även för ett större omland.

Syftet med de insatser som jag kommer att föreslå i det följande är framförallt att förstärka Östersundsregionens roll som kompetenscentrum för hela länet. Att stärka Östersund, som ett alternativ till t. ex. expansion i Stockholmsområdet, innebär på sikt att även övriga delar av länet gynnas. För att nämna ett exempel bör ökade resurser till högskolan i Östersund kunna utgöra en bas för en utbyggd distansutbildning i länet. Det är också viktigt att åtgärder samtidigt vidtas för att stärka företagen i hela länet genom bl. a. ett fortsatt arbete med teknik- och kompetensspridning. Sådana åtgärder görs redan inom ramen för det tidigare nämnda inlandsprogrammet. Genom en förstärkning av olika organs kompetens inom bl. a. informationsteknologi- och underhållsteknikområdet bör detta arbete underlättas.

Mot denna bakgrund anser jag sålunda att ytterligare insatser bör göras för att stärka utvecklingen i Östersund och i Jämtlands län. Jag återkommer i sammanfattningen av detta kapitel till finansieringen av åtgärderna.

Flera av de förslag till åtgärder, som jag tidigare har redovisat i denna proposition, kommer enligt min mening också att gagna Jämtlands län. Jag avser här bl. a. mina förslag om sänkta socialavgifter (avsnitt 7.2.2) och särskilda regionalpolitiska infrastrukturåtgärder i stödområde I (avsnitt 9).

Insatsernas inriktning

Som jag tidigare (avsnitt 8) har redovisat är insatser inom bl. a. områdena näringslivsutveckling, forskning, utbildning, teknikspridning, arbetsmarknadspolitik och kultur särskilt viktiga för att stärka utvecklingen i norra

Sveriges inland. Jag kommer i det följande att redovisa insatser inom dessa områden i Jämtlands län. De åtgärder jag föreslår är i huvudsak inriktade på att stärka redan etablerade verksamheter i länet. I detta sammanhang har jag övervägt samtliga förslag som förts fram i de ovan nämnda utredningarna samt övriga förslag som redovisats till regeringen i anslutning till dessa.

12.1 Insatser för näringslivsutveckling

Jag har nyss redogjort för att länets näringslivsstruktur är ofördelaktig. Mot bakgrund härav bedömer jag att ytterligare åtgärder bör vidtas för att långsiktigt stärka regionen och därmed förbättra förutsättningarna för en positiv utveckling.

Mineral

Utredningsförslag: Länsstyrelsen föreslår att medel avsätts till ett regionalt utvecklingsprogram för mineralverksamhet.

Remissinstanserna: De remissinstanser som kommenterat förslaget är positiva. SIND påpekar att insatserna bör ske i samarbete med nämnden för statens gruvegendom.

Närmare om mitt förslag: Länsstyrelsens förslag innebär att insatser görs för att bl.a. fullfölja mineralundersökningar samt för att utveckla byggnads-, prydnads- och andra stenprodukter. I länet finns ett antal företag med lång tradition inom industrimineralområdet. Insatserna bör inriktas på bl.a. företagsutveckling och utveckling av nya produkter. Medel för dessa ändamål bör kunna anvisas från anslaget för särskilda regionalpolitiska insatser i Jämtlands län.

Fiskevård

Utredningsförslag: Länsstyrelsen har föreslagit att 10 milj. kr. avsätts för fiskevårdsprojekt i länet.

Remissinstanserna: De remissinstanser som kommenterat förslaget är positiva.

Närmare om mitt förslag: Det arbete med fiskevårdsplanering som har gjorts i länet är värdefullt. Förslaget bygger vidare på detta arbete. I förslaget ingår bl.a. att förbättra tillgången på sättfisk. Detta skall åstadkommas samtidigt som de genetiska bevarandaspekterna tillgodoses. Jag vill i detta sammanhang erinra om att regeringen tidigare gjort insatser för att stödja vattenbruket via Stiftelsen Vattenbruksutveckling samt genom det tidigare nämnda stödet till försöksstationen i Kälarne.

Enligt min mening kan en förbättrad fiskevård utgöra en grund för en utbyggnad av fisketurismen i länet och därigenom skapa sysselsättningstillfällen främst i länets glesbygdsområden. Länsstyrelsen bör därför ges möjligheter till fortsatta insatser inom detta område. Medel för detta ändamål bör anvisas från anslaget för särskilda regionalpolitiska insatser i Jämtlands län.

Utredningsförslag: Länsstyrelsen föreslår att medel avsätts för att utveckla tre s.k. Visitors Center, som kan beskrivas som en mötesplats där bl. a. information om regionens natur- och kultursevärdheter av turistisk betydelse presenteras.

Remissinstanserna: Remissinstanserna är positiva till förslaget. Det stöds av bl. a. Sveriges turistråd, som konstaterar att Visitors Center-idén ännu inte har prövats i Sverige, men att erfarenheterna utomlands har varit goda. Jämtlands län bedöms av rådet som speciellt lämpat för en försöksverksamhet bl. a. för att länet är prioriterat i turistrådets strukturplan och eftersom högskolan i Östersund bedriver turismutbildning.

Närmare om mitt förslag: Turismen är en viktig näring för Jämtlands län. Länet är i dag Sveriges främsta turistlän, räknat i antalet gästnätter per invånare. Säsongsmissigt är turismen koncentrerad till vintern. Näringen har en växande internationell, främst nordisk, marknad. Länet är i dag en viktig exportör av turismtjänster. Sveriges turistråd bedömer att Jämtlands län har goda förutsättningar att under 1990-talet vidga denna marknad. Mot denna bakgrund anser jag att det är viktigt att ytterligare insatser görs för att förbättra förutsättningarna för en utveckling av marknaden. Som ett led i detta arbete är det motiverat att på försök pröva idén med Visitors Center i Jämtlands län. Medel för detta ändamål bör anvisas från anslaget för särskilda regionalpolitiska insatser i Jämtlands län.

12.2 Insatser för forskning och utbildning

Forskning

Utredningsförslag: I Östersundsutredningen föreslås en höjning av högskolans resurser för forskningsanknytning och kontaktverksamhet samt att högskolan tilldelas medel för forskning på eget programansvar.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som kommenterat förslaget är de flesta positiva. Flera påpekar behovet av en profilering av forskningsinsatserna.

Jag har tidigare (avsnitt 8.7) behandlat frågor om forskningen vid de mindre och medelstora högskolorna. Där redovisade jag den förstärkning av resurserna till forskningsstödjande verksamhet vid dessa högskolor som föreslås i den forskningspolitiska propositionen. Jag har i samma avsnitt föreslagit att regionalpolitiska medel avsätts för att tillfälligt förstärka forsknings- och utvecklingsverksamheten vid vissa mindre och medelstora högskolor, bl. a. högskolan i Östersund.

Högskoleutbildning

Utredningsförslag: I Östersundsutredningen föreslås dels utökningar av utbildningen på högskolan inom områdena ekonomi, turism (inkl. kultur),

systemvetenskap, socialt arbete, folkhälsoarbete och byggnadsteknik, dels särskilda utbildningsanordningar för elitidrottare. Vidare föreslås att högskolan får ökade resurser för fortbildning och vidareutbildning.

Remissinstanserna: En enig remissopinion instämmer i utredarens syn på behovet av ytterligare högskoleutbildning i Östersund.

Närmare om mitt förslag: Högskolans verksamhet är av stor betydelse för utvecklingen av infrastrukturen i länet. En fortsatt förstärkning bör därför ske av högskolans resurser för grundläggande utbildning.

I utredningen redovisas ett flertal förslag till förstärkningar av högskoleutbildningen i Östersund. Till övervägande del avser förslagen åtgärder såsom utveckling av nya utbildningsalternativ, påbyggnadsutbildningar samt fortbildning och vidareutbildning i anslutning till redan existerande utbildningslinjer. För att stödja en sådan utveckling beräknar jag 7 milj. kr. i tillfälliga medel. Högskolan bör få disponera dessa medel under en femårsperiod. Medel för detta ändamål bör anvisas från anslaget för särskilda regionalpolitiska insatser i Jämtlands län.

Arbetsmarknadsutbildning

Utredningsförslag: I både Östersundsutredningen och länsstyrelsens utredning finns förslag om extra resurser för arbetsmarknadsutbildningen i länet. I Östersundsutredningen beräknas behovet i Östersundsområdet till 20 milj. kr. under en tvåårsperiod. Länsstyrelsen har inte redovisat kostnaderna för sina förslag.

Remissinstanserna: De remissinstanser som kommenterat förslaget, bl. a. AMS, SIND, AMU-myndigheten i Jämtlands län och Bergs kommun, är i stort sett positiva.

Närmare om mitt förslag: Jag anser att det är väsentligt att långsiktigt stärka regionen och dess företag genom att höja kompetensen hos de anställda. Detta kan bl. a. utbyggd arbetsmarknadsutbildning bidra till. Länsarbetsnämnden i Jämtlands län disponerar under innevarande budgetår 66 milj. kr. i ordinarie medel för arbetsmarknadsutbildning. Chefen för arbetsmarknadsdepartementet avser att föreslå regeringen att under innevarande budgetår besluta att tilldela AMS ytterligare 10 milj. kr. från anslaget B 5. Sysselsättningsskapande åtgärder för arbetsmarknadsutbildning i Jämtlands län. För budgetåret 1990/91 har chefen för arbetsmarknadsdepartementet, om riksdagen beviljar erforderliga medel, för avsikt att föreslå regeringen att tilldela AMS 10 milj. kr. för samma ändamål.

AMU SKOG

Utöver de förslag som presenteras av de tidigare nämnda utredningarna har AMU-myndigheten i Jämtlands län ansökt om regionalpolitiskt stöd till ett nationellt centrum för skogsmaskinförarutbildning i Bräcke. Syftet är att bygga ut den företagsinriktade skogsutbildningen så att man skall kunna erbjuda en mer kvalificerad utbildning på uppdrags- och specialmaskiner för skogsbruket.

Närmare om mitt förslag: En kvalificerad utbildning inom skogsmaski-

nområdet kräver investeringar, som är större än vad som normalt kan bäras av AMU-myndigheten i Jämtlands län. Det är därför inte möjligt att på kort tid finansiera hela projektet inom ramen för myndighetens ordinarie medel. Genom ett initialstöd till investeringarna kan en angelägen utbildning inom skogsområdet byggas upp i Bräcke. Medel för detta ändamål bör anvisas från anslaget för särskilda regionalpolitiska insatser i Jämtlands län.

12.3 Tekniskspridningsinsatser

Jag har tidigare (avsnitt 8.3) redovisat min syn på behovet av en ökad tekniskspridning i bl. a. norra Sveriges inland. Jag delar utredningarnas bedömning att utöver de medel som tidigare anvisats till detta ändamål inom ramen för särskilda regionalpolitiska insatser i norra Sveriges inland behövs särskilda medel för tekniskspridningen i Jämtlands län. De insatser som bör prioriteras redovisar jag i det följande.

Teknikspridningsprogram

Utredningsförslag: I både länsstyrelsens och SIND:s förslag till åtgärder ingår att medel avsätts för länets tekniskspridningsprogram.

Remissinstanserna: De remissinstanser som kommenterat förslaget är positiva.

Närmare om mitt förslag: I Jämtlands län pågår sedan flera år ett långsiktigt arbete med att föra ut ny kunskap till företagen i länet. Länsstyrelsen står som huvudman för detta arbete. Ett första treårsprogram, som delvis har finansierats med regionalpolitiska medel som anvisats av regeringen, har genomförts och utvärderats. I programmet har bl. a. ingått kontaktverksamhet mellan företag, utbildningsinsatser samt olika former av teknologiasistans. Länsstyrelsen har därefter utarbetat ett nytt treårsprogram, som delvis har påbörjats. Detta har finansierats via länsanslaget. I anslutning till tekniskspridningsprogrammet drivs projektet Verkstad -95, som syftar till att introducera och anpassa i första hand CAD/CAM-system till verkstadsindustrin i länet. I SIND:s utredning framförs också förslag på insatser för att utveckla möjligheterna att göra den nya tekniken mer tillgänglig på mindre orter i länet. Det gäller bl. a. utveckling av telestugor och videotextförsök.

Jag har tidigare betonat vikten av att den nya tekniken kan utnyttjas för att förbättra möjligheterna att utveckla redan existerande verksamheter samtidigt som den kan skapa förutsättningar för nya verksamheter. Ett sätt att ta tillvara dessa möjligheter är att utveckla telestugorna. I länet finns relativt lång erfarenhet av denna verksamhet eftersom man tidigt byggde upp tre enheter. Dessa har utvecklats på olika sätt beroende på skilda förutsättningar och affärsidéer. De har visat sig kunna bidra till både kompetensutveckling och sysselsättning på mindre orter och i glesbygden. Jag anser därför att det är viktigt att dessa erfarenheter kan tas till vara och vidareutvecklas på fler orter i länet.

Jag bedömer att de insatser som gjorts inom ramen för teknik-

spridningsprogrammet har varit positiva för företagen i länet. Medel för att fullfölja länsstyrelsens teknikspridningsarbete bör därför anvisas från anslaget för särskilda regionalpolitiska insatser i Jämtlands län.

Underhållsteknik

Utredningsförslag: I Östersundsutredningen redovisas ett förslag till underhållstekniskt centrum i Östersund. Det påpekas samtidigt att en del utredningsarbete och överväganden återstår innan beslut kan fattas om hela det skisserade förslaget. Utredningsarbetet bör omfatta dels en marknadsundersökning, dels en organisationsutredning. I utredningen föreslås att länsstyrelsen bör leda detta arbete.

Remissinstanserna: De remissinstanser som kommenterat förslaget är positiva, men flera instanser påpekar att centret bör byggas upp i samverkan med den kompetens som finns på andra orter i landet samt att insatserna bör kopplas till det nationella forskningsprogrammet inom drifts- och underhållsområdet. SIND påpekar att det är viktigt att få med ett antal stora privata företag med koppling till underhållssidan.

Närmare om mitt förslag: Inom det underhållstekniska området finns i Östersund en hög kompetens och avancerad teknisk utrustning såväl hos företag som hos utbildningsanordnare. Detta gör det möjligt att på sikt bygga upp och utveckla en för landet unik kompetens i Östersund. Projekt inom området bör, i samverkan med det nationella forskningsprogrammet, bygga på den kompetens som redan finns i länet. Medel för projekt inom underhållsteknikområdet bör anvisas från anslaget för särskilda regionalpolitiska insatser i Jämtlands län.

Centrum för informationsteknologi (IT-centrum)

Utredningsförslag: I Östersundsutredningen redovisas ett förslag till expertcentrum för informationsteknologi (IT). Syftet skall vara "att genom åtgärder på IT-området aktivt verka för att myndigheter och företag i Norrlands inland effektiviserar och förnyar sin verksamhet samt erbjuder personalen bättre arbetsförhållanden. IT-centrat skall dessutom verka för att enskilda människor i Norrlands inland ges bättre möjligheter att utnyttja IT-hjälpmedel i samband med egen utbildning och annan utveckling av egna färdigheter". Enligt förslaget bör en utredningsman tillsättas för att bl. a. detaljutföra en organisationsplan för centret. I detta arbete bör ingå att precisera arbetsuppgifterna, behovet av utrustning och lokaler samt pröva alternativa organisationsformer. Utredningsmannen bör i arbetet samråda med bl. a. televerket, SIND, STU, statskontoret, länsstyrelsens organisationsnämnd, länsstyrelsen och landstinget i Jämtlands län samt utbildningsanordnare i länet.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna är positiva till idén att ett IT-centrum bildas i Östersund. Länsstyrelsen i Jämtlands län påpekar att "parallellt med den organisatoriska uppbyggnaden måste den praktiska och behovsanpassade verksamheten byggas upp bl. a. i form av ett antal försöksprojekt". Vidare anför länsstyrelsen att det är nödvändigt att tillsätta

den föreslagna utredningsmannen ”för att arbetet skall kunna fortgå enligt utredningens och länets ambitioner”. Länsstyrelsen föreslår att fem milj. kr. avsätts för försöksverksamhet under utredningstiden. Ett par remissinstanser, bl. a. SIND och STU, anser att förslaget inte är tillräckligt preciserat. STU påpekar att en alternativ uppläggning av centret som borde övervägas, är att mer flexibelt använda experter i olika projekt.

UHÄ avstyrker det förslag som presenteras i utredningen. Om förslaget skall utredas ytterligare bör konkreta förslag tas fram om hur ett nätverk för detta centrum och landets högskolekompetens på området skall utvecklas.

Närmare om mitt förslag: Jag bedömer att en bättre anpassning av informationsteknologin till inlandets förutsättningar är viktig. Jag delar utredningens bedömning att förslaget ännu inte är tillräckligt preciserat varför jag inte nu är beredd att ta ställning till förslaget i sin helhet. Jag anser att länsstyrelsen bör ansvara för att förslaget utvecklas ytterligare. I arbetet bör de synpunkter som framförts av bl. a. STU och UHÄ beaktas. Jag anser dock att vissa medel bör avsättas för att göra det möjligt att utreda frågan vidare samt att bedriva viss projektverksamhet. Medel för detta ändamål bör därför anvisas från anslaget för särskilda regionalpolitiska insatser i Jämtlands län.

12.4 Arbetsmarknadspolitiska insatser

Utredningsförslag: I både Östersundsutredningen och länsstyrelsens förslag till åtgärder ingår att länet tillförs medel för otraditionella arbetsmarknadspolitiska insatser samt att Jämtlands län ska inrymmas i försöket med en friare användning av bidraget till arbetslösa för att starta egen verksamhet.

Remissinstanserna: De remissinstanser som kommenterat förslaget är i stort sett positiva.

Närmare om mitt förslag: I likhet med AMS anser jag att den friare användningen av medel för sysselsättningsskapande åtgärder, som för närvarande tillämpas i vissa län, i stort sett har varit positiv. Chefen för arbetsmarknadsdepartementet kommer senare att föreslå regeringen att, om riksdagen beviljar erforderliga medel, inom ramen för de medel som under budgetåret 1990/91 ställs till förfogande för otraditionella arbetsmarknadspolitiska insatser, avsätta en ram på 10 milj. kr. för insatser i Jämtlands län under en tvåårsperiod.

I Norrbottens län pågår en försöksverksamhet som medger att bidraget till arbetslösa för att starta egen verksamhet även får beviljas till personer som inte är arbetslösa. Syftet med denna utvidgning är att stimulera nyföretagandet i regionen. Försöket har visat goda resultat och bör utvidgas till Jämtlands län. Chefen för arbetsmarknadsdepartementet, som beräknar att medelsbehovet för Jämtlands län under en tvåårsperiod uppgår till 6 milj. kr., avser att föreslå regeringen att medel avsätts för detta ändamål inom anslaget B 5. Sysselsättningsskapande åtgärder.

Utredningsförslag: I Östersundsutredningen föreslås statligt stöd till bl. a. alternativ till länsteater, ny museibygnad och en konservatorsateljé. I länsstyrelsens förslag till åtgärder ingår bl. a. statligt stöd för att utveckla kommunala kulturhus samt en regional resurs inom kulturområdet.

Remissinstanserna: Remissinstanserna är i stort sett positiva till förslagen. Dock poängterar t. ex. statens kulturråd att det inte är möjligt att finansiera förslagen inom ordinarie ramar.

Närmare om mitt förslag: Jag har tidigare (avsnitt 8.9) redovisat min syn på kulturens roll för den regionala utvecklingen. I enlighet med de principer jag där redovisat bör de enskilda kulturprojekten bedömas i samverkan mellan de kulturpolitiskt ansvariga myndigheterna och de regionala myndigheterna. Jag vill i detta sammanhang erinra om att länsstyrelsen i Jämtlands län erhöll 3 milj. kr. för försöksverksamhet med syfte att stimulera länets kulturverksamhet i samband med propositionen om insatser i bl. a. norra Sveriges inland (prop. 1987/88:64, AU 14, rskr. 147). Medlen har bl. a. använts för stöd till lokala kulturprojekt som annars inte hade kunnat få stöd. Erfarenheterna av verksamheten har varit positiv. För att ge länsstyrelsen möjlighet att fortsätta försöksverksamheten är jag beredd att avsätta regionalpolitiska medel. Medel för insatser inom kulturområdet bör således kunna anvisas från anslaget för särskilda regionalpolitiska insatser i Jämtlands län.

Som jag tidigare redovisat har i årets budgetproposition (bil. 10) avsatts särskilda medel för en förstärkning av teaterverksamheten i län som saknar egen fast teaterinstitution. I underlaget för regeringens förslag ryms ett projekt om att utveckla en fast ensemble i Jämtlands län.

12.6 Lokalisering av statlig verksamhet

Jag har tidigare (avsnitt 10.5) föreslagit att en myndighet för glesbygdsfrågor bildas den 1 juli 1990 och lokaliseras till Östersund.

12.7 Sammanfattning

De redovisade förslagen innebär åtgärder inom flera politikområden. Genom dessa infrastrukturförbättringar och på annat sätt skapas långsiktigt bättre förutsättningar för länets utveckling.

Jag kommer senare (avsnitt 16) att hemställa att regeringen föreslår riksdagen att anvisa 46 milj. kr. till ett nytt anslag för Särskilda regionalpolitiska insatser i Jämtlands län. För många av de projekt som jag har redovisat kommer länsstyrelsen i Jämtlands län att ansvara för genomförandet. Jag räknar därför med att återkomma till regeringen med förslag om att medel för dessa projekt kommer att överföras till länsstyrelsen.

Jag avslutar min framställning med att sammanfatta förslagen om ytterligare insatser i Jämtlands län.

De redovisade förslagen bör finansieras på olika sätt. Några av insatserna bör finansieras via ordinarie anslag, medan andra skall finansieras med

För *näringslivsutvecklande åtgärder* beräknar jag 10 milj. kr. för bl. a.

- insatser inom mineralområdet
- insatser för fiskevården och
- insatser för turismen.

För *utbildningsinsatser* beräknar jag 12 milj. kr. för bl. a.

- förstärkning under en femårsperiod, av utbildningen vid högskolan i Östersund och
- stöd till AMU SKOG i Bräcke.

Inom arbetsmarknadsdepartementets ordinarie anslagsramar avser chefen för arbetsmarknadsdepartementet senare att föreslå regeringen att 20 milj. kr. anvisas för utökad *arbetsmarknadsutbildning*.

Vad gäller *forsknings- och utvecklingsverksamhet* berörs högskolan i Östersund av två förslag. Dels har chefen för utbildningsdepartementet, i forskningspolitiska propositionen, föreslagit att vissa medel anslås till forskningsstödjande verksamhet, dels har jag föreslagit att regionalpolitiska medel avsätts för en tillfällig förstärkning av utbildningen vid vissa högskolor.

För *teknikspridningsåtgärder* beräknar jag 20 milj. kr. för bl. a.

- teknikspridningsprogram
- projekt inom det underhållstekniska området och
- projekt inom informationsteknologiområdet.

Chefen för arbetsmarknadsdepartementet avser också senare att föreslå regeringen att från anslaget B 5. Sysselsättningsskapande åtgärder avsätta 16 milj. kr. för *arbetsmarknadspolitiska åtgärder* i form av dels otraditionella insatser, dels försöksverksamhet med starta egen verksamhet.

För *regionala kultursatsningar* beräknar jag 4 milj. kr.

I detta sammanhang vill jag också erinra om det projekt jag tidigare nämnt som syftar till att utveckla en fast teaterensemble i Jämtlands län som regeringen redovisade i årets budgetproposition (prop. 1989/90, bil. 10).

Jag har också tidigare redovisat mina förslag till dels sänkta socialavgifter och dels särskilda infrastrukturåtgärder i stödområde 1. Dessa åtgärder som är nya för Jämtlands län berör betydande delar av länet.

Min bedömning: Expertgruppens för forskning om regional utveckling (ERU) huvuduppgift bör även fortsättningsvis vara att initiera och samordna forskning som bidrar till att förbättra kunskaperna om den regionala utvecklingen samt att medverka till att synsätt och resultat från forskningen ges en bred spridning.

ERU bör bl. a. behandla de frågor som gruppen tagit upp i sitt forskningsprogram.

ERU bör vidare ges i uppdrag att utvärdera regionalpolitiska åtgärder för att förbättra infrastrukturen i de regionalpolitiskt prioriterade områdena samt genomföra vissa andra utrednings- och forskningsinsatser.

Kommittén: Kommittén anser att ERU:s uppgifter i större utsträckning än hittills bör avse geografiska policyanalyser. Denna typ av analyser kan enligt kommittén till betydande del göras av forskare vid universitet och högskolor, förutsatt att ERU besitter tillräcklig projektledarkompetens. För att kunna fullgöra uppgiften att vara regeringens forsknings- och utredningsorgan inom det regionalpolitiska området bör ERU:s budget enligt kommittén fördubblas till ca 9 milj. kr.

Kommittén anser vidare att samhällsproblemens regionala dimensioner bör uppmärksammas mer än nu inom forskningen vid universitet och högskolor. Det är naturligt att detta sker inom de etablerade disciplinerna. Uppbyggandet av tvärvetenskapliga forskningscentra med inriktning på regional utveckling i vid mening, i likhet med Centrum för regionalvetenskaplig forskning vid Umeå universitet (CERUM), är enligt kommitténs mening ett mycket lämpligt sätt att organisera forskningsarbetet. Finansiering bör dock ske via de ordinarie basanslagen. ERU bör, enligt kommittén, med de förstärkningar som man föreslår, kunna ha en central roll beträffande sådan forskning.

SCB bör enligt kommittén löpande producera uppgifter om statsbudgetens kommunvisa utfall, så att nationalräkenskaperna kompletteras med regionalräkenskaper.

Remissinstanserna: SIND ser ingen anledning att utvidga ERU:s ansvarsområde på det sätt som kommittén föreslår. Samspelet mellan ERU:s forskning och SIND:s regionala utredningsverksamhet kan dock utvecklas ytterligare. Länsstyrelsen i Norrbottens län menar att ett förstärkt ERU i större utsträckning än vad som nu är fallet bör samarbeta med länsstyrelserna.

CERUM menar att förslaget om en påtaglig förstärkning av policyanalys och regionalvetenskaplig forskning är välgrundat och framsynt med hänsyn till att den pågående samhällsomvandlingen får djupgående regionala återverkningar.

LRF avstyrker att ERU får en förstärkt roll för kunskapsförsörjning och policyanalys. LRF finner att utredningen inte tillräckligt beaktat möjligheterna att lägga ut uppdrag på högskolor, universitet och t.ex. CERUM.

Statens naturvårdsverk har ingen crinran mot att ERU studerar frågor om miljöpolitik och regional utveckling och förklarar sig berett att medverka inom ramen för sina resurser.

Skälen för min bedömning: Som grund för regionalpolitikens inriktning och utformning är det viktigt att följa och analysera utvecklingen inom olika samhällssektorer. Det är också viktigt att genomföra analyser av utvecklingstendenser, deras förutsättningar och konsekvenser för den regionala utvecklingen. Forskningen har här viktiga uppgifter både när det gäller metodutveckling och att genomföra olika analyser.

ERU har som huvuduppgifter att initiera och samordna forskning på regionalpolitikens område och om strukturomvandlingsfrågor samt att se till att forskningsresultaten blir kända och tillgängliga för olika intressenter. Basen för ERU:s verksamhet är den forskning med regionalpolitisk relevans som bedrivs vid universitet och högskolor i Sverige och utlandet, inte minst i övriga Norden.

Genom den verksamhet ERU bedriver kan synsätt och resultat från forskningen få en bred spridning till olika användargrupper och ge underlag såväl för en bred samhällsdebatt som för politiska överväganden och beslut. ERU har t. ex. på den regionalpolitiska kommitténs uppdrag utarbetat ett antal rapporter som underlag för kommitténs arbete.

ERU har redovisat uppläggningsen av ett forskningsprogram i vilket bl. a. följande frågor bedöms angelägna att behandla:

- Vad kännetecknar den regionala utvecklingen med avseende på förändringar i miljösituationen, demografiska förändringar, kommunikationssystemens utveckling m. m.?
- Hur påverkar Sveriges ökade omvärldsberoende den regionala utvecklingen?
- Vilken roll spelar sektorspolitiken i den regionala utvecklingen?
- Vilka möjligheter finns att med politiska åtgärder styra den geografiska omvandlingen?
- Vilka typer av regionalpolitiska medel är mest verkningsfulla?

Jag anser att inriktningen på det forskningsprogram som ERU redovisar väl ansluter till den inriktning av regionalpolitiken som jag tidigare har redogjort för och till de forskningsbehov som därmed finns. Jag vill i likhet med kommittén särskilt peka på behovet av kunskapsutveckling när det gäller miljöförhållandenas betydelse för den regionala utvecklingen. Kommittén föreslår att ERU, i samverkan med berörda myndigheter och forskningsinstitutioner, bör initiera forskning inom området. I sitt yttrande över kommitténs förslag förklarar statens naturvårdsverk att man är berett att medverka i sådana studier. Jag anser att ERU i den fortsatta konkretiseringen av sitt forskningsprogram bör utveckla analysen när det gäller sambanden mellan miljöförhållanden och regional utveckling och därvid ta de initiativ till samverkan med andra organ som kan vara lämpliga. Jag har tidigare (avsnitt 8.10) även tagit upp behovet av ytterligare forskning för att bättre kunna kvantifiera de regionalpolitiska effekterna av olika investeringar inom kommunikationssektorn. Jag bedömer att sådan forskning bör inrymmas i det program som ERU har redovisat.

Jag har tidigare (avsnitt 6) redovisat behoven av att utveckla tydligare

regionalpolitiska mål och riktlinjer för verksamheter inom olika samhälls- och politikområden. En förutsättning för att nå en bättre målstyrning är att uppföljning och utvärdering av verksamheten inom olika områden sker fortlöpande. När det gäller övergripande analyser och utvärderingar av verksamheten inom olika samhälls- och politikområden av den typ som kommittén kallar policyanalyser, anser jag, i likhet med kommittén, att ERU bör kunna ha viktiga uppgifter. Det gäller både i fråga om metodutveckling och konkreta analyser.

Jag har tidigare (avsnitt 9) även föreslagit att särskilda regionalpolitiska medel skall avsättas för att förbättra infrastrukturen i regionalpolitiskt prioriterade områden. Jag avser att senare återkomma till regeringen med förslag om att uppdra åt ERU att svara för utvärdering av dessa insatser.

Kommittén föreslår att SCB löpande skall producera uppgifter om statsbudgetens kommunvisa utfall, så att nationalräkenskaperna kompletteras med regionalräkenskaper. Jag är inte beredd att biträda kommitténs förslag på denna punkt. Det bör enligt min mening vara en uppgift för ERU att fortlöpande bedöma behovet av informationsunderlag för olika forskningsinsatser.

Jag återkommer senare (avsnitt 16) till frågan om medel till ERU.

14 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har det inom arbetsmarknadsdepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i lagen (1983:1055) om nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län,
2. lag om nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift,
3. lag om ändring i lagen (1982:423) om allmän löneavgift.

Med hänsyn till ärendenas brådskande karaktär anser jag att lagrådets hörande över förslagen kan underlätas.

15 Hemställen

Med hänvisning till vad jag anfört hemställer jag att regeringen

dels föreslår riksdagen att anta förslag till

1. lag om ändring i lagen (1983:1055) om nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län,
2. lag om nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift,
3. lag om ändring i lagen (1982:423) om allmän löneavgift,

dels föreslår riksdagen att godkänna vad jag förordat om

1. målen och riktlinjerna för regionalpolitiken (avsnitt 3),
2. stödområden för näringslivsutveckling (avsnitt 4.2),
3. geografiska områden för särskilda regionalpolitiska infrastrukturåtgärder (avsnitt 4.4),
4. regionalpolitiska åtgärder i orter och regioner i struktur- omvandling (avsnitt 4.5),

5. avgränsning av glesbygds- och landsbygdsområden (avsnitt 4.6),
6. regionalpolitiskt företagsstöd i samband med investeringar i byggnader, maskiner m. m. (avsnitt 7.2.1.2),
7. regionalpolitiskt företagsstöd till immateriella investeringar m. m. (avsnitt 7.2.1.3),
8. sysselsättningsbidrag (avsnitt 7.2.1.4),
9. länsstyrelsens beslutanderätt i ärenden om lokaliseringsbidrag och avskaffande av rätten att överklaga beslut av statens industriverk (avsnitt 7.2.1.5)
10. nedsatta socialavgifter (avsnitt 7.2.2)
11. avvecklingen av Stiftelsen Industricentra och användningen av medel som kan tillföras staten i samband härmed (avsnitt 7.4),
12. forskning vid mindre högskolor (avsnitt 8.7.1),
13. bidrag till medflyttande familjemedlem (avsnitt 8.8),
14. länsstyrelsens möjlighet att finansiera kultursatsningar (avsnitt 8.9),
15. regionalpolitiska medel till infrastrukturåtgärder (avsnitt 9),
16. stödformerna inom glesbygdsstödet (avsnitt 10.2),
17. högsta beloppsgränser för stöd till företag i glesbygd (avsnitt 10.2),
18. glesbygdsstöd till immateriella investeringar (avsnitt 10.2),
19. högsta beloppsgräns för servicebidrag till kommersiell service (avsnitt 10.2),
20. rätt för länsstyrelsen att ta upp överläggningar om alternativa lösningar inför indragningar av statlig service (avsnitt 10.3),
21. inrättandet av en myndighet för glesbygdsfrågor (avsnitt 10.5),
22. särskilda regionalpolitiska insatser i Jämtlands län (avsnitt 12).

dels bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag anfört om

1. den regionala problembilden (avsnitt 2),
2. det regionalpolitiska arbetets geografiska inriktning (avsnitt 4.1),
3. regionalpolitiska åtgärder i vissa stödjepunkter (avsnitt 4.3),
4. storstädernas betydelse för den regionala utvecklingen (avsnitt 4.7),
5. regionalpolitik i andra länder (avsnitt 5),
6. organisation och administration av regionala utvecklingsinsatser på central och regional nivå (avsnitt 6),
7. det regionalpolitiska företagsstödet framtida inriktning (avsnitt 7.1),
8. handläggningsordning m. m. för regionalpolitiskt företagsstöd (avsnitt 7.2.1.5),
9. riskkapitalbolagens roll inom regionalpolitiken (avsnitt 7.3),
10. åtgärder för att främja kvinnors företagande (avsnitt 7.5),
11. lokaliseringssamråd (avsnitt 7.6),
12. de regionalpolitiska åtgärdernas överensstämmelse med inter-

13. olika samhälls- och politikområdets betydelse för den regionala utvecklingen (avsnitt 8),

14. glesbygds- och landsbygdsinsatsernas allmänna inriktning (avsnitt 10.1 och 10.4),

15. regionalpolitiska åtgärder i orter och regioner som genomgår strukturförändringar (avsnitt 11),

16. vissa frågor om inriktningen av den regionalpolitiska forskningen m. m. (avsnitt 13).

16 Anslagsfrågor för budgetåret 1990/91

D. Regional utveckling

Innevarande budgetår har medel för regional utveckling anvisats över följande anslag, med angivna belopp och till redovisade huvudändamål.

Anslag	Huvudändamål
D 1. Visst regionalpolitiskt stöd 1 000 kr.	Äldre lokaliseringsbidrag/avskrivningslån Äldre offertstöd
D 2. Lokaliseringsbidrag m. m. 362 000 000 kr.	Lokaliseringsbidrag (centrala beslut) Offertstöd Lån till regionala investmentbolag
D 3. Lokaliseringslån 100 000 000 kr	Lokaliseringslån
D 4. Regionala utvecklingsinsatser m. m. 800 000 000 kr.	Lokaliseringsbidrag (länsstyrelsebeslut) Investeringsbidrag. Företagsutveckling Glesbygdsstöd Regional projektverksamhet Teknik- och kunskapsspridning Konsult- och utredningsinsatser
D 5. Täckande av förluster på grund av kreditgarantier till företag i glesbygder m. m. 1 000 kr.	Infriande av garantier
D 6. Ersättning för nedsättning av socialavgifter 395 000 000 kr.	Täckande av bortfall av socialavgifter i Norrbottens län
D 7. Sysselsättningsstöd 165 000 000 kr.	Sysselsättningsstöd
D 8. Expertgruppen för forskning om regional utveckling 4 414 000 kr.	Initiering och genomförande av regionalpolitisk forskning m. m.

D 9. Kapitaltillskott till en utvecklingsfond för Västnorden 2 400 000 kr.	Främjande av näringslivet i Västnorden	Prop. 1989/90: 76
D 10. Bergslagsdelegationen 3 000 000 kr.	Bergslagsdelegationens förvaltningskostnader m. m.	
D 11. Särskilda regionalpolitiska insatser m. m. i Västernorrlands län 65 000 000 kr.	Utvecklingsinsatser	

Av de redovisade anslagen för innevarande budgetår är de båda sistnämnda av engångskaraktär.

I budgetpropositionen 1990 (prop. 1989/90:100, bil. 12 s. 115) har regeringen föreslagit att, i avvaktan på särskild proposition om regionalpolitiken, föra upp anslagen för innevarande budgetår med oförändrade belopp för budgetåret 1990/91.

Jag har tidigare (avsnitt 7.2) föreslagit att lokaliseringslånen skall avskaffas. Vidare har jag föreslagit att särskilda regionalpolitiska medel skall anvisas för infrastrukturåtgärder (avsnitt 9) samt att en myndighet för glesbygdsfrågor skall inrättas (avsnitt 10.5). Jag föreslår också medel för särskilda insatser i Jämtlands län.

Som en följd av bl. a. dessa förslag förordar jag, att medel för regional utveckling för budgetåret 1990/91 ställs till regeringens förfogande över följande anslag och till angivna huvudändamål.

Anslag	Huvudändamål
D 1. Lokaliseringsbidrag m. m.	Lokaliserings- och utvecklingsbidrag (centrala beslut) Lån till regionala investmentbolag
D 2. Regionala utvecklingsinsatser	Lokaliserings- och utvecklingsbidrag (regionala beslut) Glesbygdsstöd Regional projektverksamhet
D 3. Täckande av förluster på grund av kreditgarantier till företag i glesbygder m. m.	Infriande av kreditgarantier
D 4. Ersättning för nedsättning av socialavgifter	Täckande av bortfall av socialavgifter
D 5. Sysselsättningsbidrag	Sysselsättningsbidrag
D 6. Särskilda regionalpolitiska infrastrukturåtgärder m. m.	Infrastrukturåtgärder – regionala beslut – centrala beslut Teknikspridning m. m. Konsult- och utredningsinsatser
D 7. Glesbygdsdelegationen	Glesbygdsutvecklingsinsatser på central nivå

D 8. Expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU) m. m.	Initiering och genomförande av regionalpolitisk forskning	Prop. 1989/90: 76
D 9. Kapitaltillskott till en utvecklingsfond för Västnorden	Främjande av näringslivet i Västnorden	
D 10. Särskilda regionalpolitiska insatser i Jämtlands län	Utvecklingsinsatser	

Med hänsyn till den för närvarande stora efterfrågan på bl. a lokaliseringsbidrag och glesbygdsstöd, kommer jag i det följande att föreslå att sammanlagt 230 milj. kr. anvisas på tilläggsbudget till statsbudgeten för innevarande budgetår. Förslagen om tillskott av medel avser anslagen Lokaliseringsbidrag m. m. och Regionala utvecklingsinsatser m. m.

1988/89	Utgift	506 797 354	Reservation	1 075 383 497 ¹
1989/90	Anslag	362 000 000		
1990/91	Förslag	350 000 000		

¹ De medel som vid budgetårsskiftet inte var ianspråktaga genom beslut uppgick till 47,7 milj. kr.

För närvarande anvisas medel över detta anslag till följande ändamål:

- lokaliseringsbidrag beviljade av statens industriverk eller regeringen efter den 1 juli 1984,
- offertstöd beviljade efter den 1 juli 1985,
- lån till privata regionala investmentbolag,
- kapitaltillskott m. m. till Stiftelsen Industricentra
- viss administration av regionalpolitiskt stöd.

Jag har tidigare (avsnitt 7.2.1.1) redogjort för utfallet av stödverksamheten under de senaste budgetåren.

Beslut om lokaliseringsbidrag har av statens industriverk och regeringen under budgetåret 1988/89 fattats för 430,6 milj. kr. Offertstöd har beviljats med 119,9 milj. kr. Stiftelsen Industricentra har erhållit 10,1 milj. kr. i kapitaltillskott m. m. För administration av det regionalpolitiska stödet har 3,0 milj. kr. utbetalats till banker och för införande av ett ADB-system för stödformer inom industriverkets ansvarsområde har använts 4,8 milj. kr.

Ett lån till privata regionala investmentbolag har beviljats under budgetåret. Utestående lån till detta ändamål uppgår till 37,0 milj. kr.

Statens industriverk

Statens industriverk uppskattar att behovet av bidragsmedel för beslut av regeringen och verket under budgetåret 1990/91 kommer att uppgå till 470 milj. kr.

SIND har i samband härmed föreslagit vissa förändringar i det regionalpolitiska stödsystemet. Dessa förslag har behandlats av den regionalpolitiska kommittén, vars förslag jag i min tur har behandlat tidigare (avsnitt 7.2).

Utbetalningen av medel under anslaget beräknas till 695 milj. kr. under budgetåret 1990/91.

Föredragandens överväganden

Under rubriken D2. Lokaliseringsbidrag m. m. har i statsbudgeten för budgetåret 1989/90 anvisats ett reservationsanslag på 362 milj. kr.

I regeringens proposition 1989/90:66 om särskilda regionalpolitiska insatser i Blekinge län m. m. har regeringen föreslagit riksdagen att till Lokaliseringsbidrag m. m. på tilläggsbudget till statsbudgeten för budgetåret 1989/90 anvisa ytterligare 112,5 milj. kr. Högst detta belopp har regeringen förklarat sig beredd att efter ansökan bevilja Saab-Scania AB i

form av lokaliseringsstöd eller offertstöd i samband med att bolaget etablerar ny verksamhet i Karlskrona.

I prop. 1984/85:115 om regional utveckling och utjämning anmälde industriministern beträffande den regionalpolitiska stödverksamheten att han räknade med att den skulle bedrivas med samma inriktning och i samma omfattning under fyraårsperioden 1985/86—1988/89. Eftersom förslag med anledning av den regionalpolitiska kommitténs betänkande inte beräknades kunna föreläggas riksdagen förrän tidigast våren 1990, anmälde arbetsmarknadsministern vid sin förordning för regeringen med anledning av budgetpropositionen 1989, att hon räknade med att stödverksamheten skall bedrivas med i huvudsak samma inriktning och omfattning även under budgetåret 1989/90. För de ändamål vartill medel anvisas över detta anslag har riksdagen sedermera, med anledning av regeringens förslag i budgetpropositionen för respektive budgetår, beslutat att anslå 362 milj. kr. för vart och ett av dessa budgetår.

Efterfrågan på lokaliseringsbidrag har bl. a. på grund av det goda konjunkturläget varit stor under de senaste åren. Bl. a. därför har riksdagen på förslag av regeringen i särskilda propositioner beslutat att anslå ytterligare sammanlagt 745 milj. kr. på detta anslag sedan budgetåret 1985/86.

Den stora efterfrågan på regionalpolitiskt stöd består. Under innevarande budgetår har således statens industriverk och regeringen hittills beslutat om lokaliseringsbidrag och offertstöd för sammanlagt över 300 milj. kr.

En översiktlig genomgång av kända stödprojekt för vilka beslut skall fattas på central nivå visar att det sammanlagda beloppet för ansökningar om lokaliseringsbidrag och offertstöd för närvarande uppgår till väl över 1 miljard kronor.

Regeringen har tidigare i detta sammanhang framhållit att företagens investeringsvilja och stora efterfrågan på arbetskraft nu ger dem goda motiv att, även utan statligt stöd, söka sig till de regioner i landet där det finns arbetskraft. De myndigheter som beviljar stöd bör därför nu ha möjlighet att genom en noggrann prioritering av stödmedlen kunna förverkliga de mest angelägna projekten.

Jag anser det dock samtidigt angeläget att ta tillvara den nuvarande investeringsviljan för att göra det möjligt att förverkliga ytterligare projekt i regionalpolitiskt särskilt utsatta regioner. För beslut om lokaliseringsbidrag och offertstöd, som beviljas av statens industriverk och regeringen, beräknar jag, mot bakgrund härav ett sammanlagt behov av medelstillskott under innevarande budgetår på 150 milj. kr.

Jag har tidigare (avsnitt 7.2) lämnat förslag om i vilka former regionalpolitiskt företagsstöd skall lämnas i fortsättningen. De innebär bl. a. att bidrag i samband med investeringar i byggnader, maskiner m. m. även fortsättningsvis skall lämnas i form av lokaliseringsbidrag.

Stöd för immateriella investeringar som exempelvis produktutveckling, marknadsföring etc. har jag därvid föreslagit skall lämnas som utvecklingsbidrag, vilket bl. a. ersätter det nuvarande offertstödet.

Lån till privata regionala investmentbolag har jag föreslagit tills vidare skall behållas (avsnitt 7.3).

Jag har vidare tidigare (avsnitt 7.4) föreslagit att Stiftelsen Industricentra skall avvecklas. Under budgetåret 1990/91 kommer dock fortfarande att finnas behov av bidrag till administrationskostnader m. m. för stiftelsen.

I det föregående (avsnitt 7.2.1.5) har jag även redogjort för hur jag anser att handläggningen av företagsstödet fortsättningsvis skall ske. Jag har där bl. a. föreslagit att det högsta beloppet för en investering i samband med vilken länsstyrelsen skall besluta om lokaliseringsbidrag skall höjas till 15 milj. kr. Jag har även betonat vikten *dels* av att en förbättrad uppföljning sker av enskilda ärenden, *dels* att en utökad utvärdering av stödinsatserna kommer till stånd.

Jag föreslår därför sammanfattningsvis att medel över detta anslag under budgetåret 1990/91 anvisas till följande ändamål:

- lokaliserings- och utvecklingsbidrag som beviljas av statens industriverk och regeringen,
- lån till privata regionala investmentbolag,
- administrationskostnader m. m. för Stiftelsen Industricentra,
- viss administration, uppföljning och utvärdering av regionalpolitiskt stöd.

Utbetalning av äldre lokaliseringsbidrag/avskrivningslån, dvs. bidrag som beviljats av länsstyrelse före den 1 juli 1982, av statens industriverk eller regeringen före den 1 juli 1984, samt äldre offertstöd, dvs. stöd beviljade före den 1 juli 1985, har tidigare belastat anslaget D. 1 Visst regionalpolitiskt stöd. I den mån stöd av dessa slag skall betalas ut efter innevarande budgetårs slut, skall de belasta detta anslag.

Med hänvisning till vad jag har anført beräknar jag ett medelsbehov av sammanlagt 350 milj. kr. för de ändamål vartill medel anvisas över detta anslag under budgetåret 1990/91.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Lokaliseringsbidrag m. m.* på tilläggsbudget till statsbudgeten för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 150 000 000 kr.

att till *Lokaliseringsbidrag m. m.* för budgetåret 1990/91 anvisa ett reservationsanslag på 350 000 000 kr.

D2. Regionala utvecklingsinsatser

1988/89 Utgift	639 210 108	Reservation	847 368 405 ¹
1989/90 Anslag	800 000 000		
1990/91 Förslag	900 000 000		

¹ De medel som vid budgetårsskiftet inte var ianspråktaga genom beslut uppgick till ca 44 milj. kr. att jämföras med ca 57 milj. kr. ett år tidigare.

Anslagets storlek har ökat från 488 milj. kr. budgetåret 1985/86 till 800 milj. kr. innevarande budgetår.

Från anslaget betalas för närvarande utgifterna för av länsstyrelserna

beslutade lokaliserings- och investeringsbidrag, för företagsutveckling, för glesbygdsstöd i form av stöd till företag, kommersiell service, intensifierade kommunala sysselsättningsinsatser (IKS) och samhällelig service samt för regional projektverksamhet.

Från anslaget betalas vidare utgifterna för teknik- och kunskapsspridning i regionalpolitiskt prioriterade regioner samt för konsult- och utredningsinsatser. För dessa ändamål har 35 milj. kr. avsatts under innevarande budgetår.

Under budgetåret 1988/89 fattade länsstyrelserna beslut om sammanlagt 738 milj. kr. med följande fördelning mellan ändamålen:

– lokaliserings- och investeringsbidrag	314
– företagsutveckling	51
– glesbygdsstöd	233
– regional projektverksamhet	140

Av medlen för innevarande budgetår har hittills 755 milj. kr. fördelats till länsstyrelserna i resp. län enligt följande tabell.

Län	Belopp (milj. kr.)	Län	Belopp (milj. kr.)
Stockholm	6,6	Göteborgs och Bohus	10
Uppsala	6,5	Älvsborg	12
Södermanland	7	Skaraborg	6
Östergötland	4,8	Värmland	60
Jönköping	5,8	Örebro	23
Kronoberg	5,3	Västmanland	17
Kalmar	9,5	Kopparberg	60
Gotland	11,5	Gävleborg	60
Blekinge	14,5	Västernorrland	90
Kristianstad	3,5	Jämtland	105
Malmö	3,5	Västerbotten	105
Halland	3,5	Norrbottn	125

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna beräknar i sina anslagsframställningar att medelsbehovet för regionala utvecklingsinsatser kommer att öka med sammanlagt 276 milj. kr. för budgetåret 1990/91 jämfört med innevarande budgetår.

Länsstyrelsen i Kronobergs län föreslår bl.a. att medel för stöd till hemslöjdskonsulentverksamheten ska anvisas över en särskild anslagspost så att anslaget för regional projektverksamhet kan disponeras av länsstyrelsen utan inskränkningar. Vidare föreslår länsstyrelsen att glesbygdsstödsmedel som återvinns vid konkurser tillfaller länsstyrelsen för fortsatt användning inom länet.

Föredragandens överväganden

Genom riksdagens beslut om regionalpolitiken år 1985 (prop. 1984/85: 115, AU 13, rskr. 354) har länsstyrelserna möjlighet att inom en given medelsram använda medlen till tidigare nämnda ändamål.

Jag börjar med att kommentera de särskilda frågor som länsstyrelsen i Kronobergs län tagit upp i sin anslagsframställning. Jag övergår sedan till mina bedömningar av hur mina förslag i det föregående påverkar belastningen på detta anslag och därmed medelsbehovet.

Sedan budgetåret 1988/89 har i regleringsbrevet för detta anslag angetts att samtliga länsstyrelser bör lämna bidrag till huvudmannen för hemslöjdskonsulentverksamheten, under förutsättning att denne lämnar ett minst lika stort bidrag, så att två hemslöjdskonsulenter finns i varje län. Totalt för länsstyrelserna rör det sig om ett belopp på ca 7 milj. kr.

Nämnden för hemslöjdsfrågor, som tidigare svarade för administrationen av medlen för konsulentverksamheten, har i sin anslagsframställning för budgetåret 1990/91 föreslagit att medel för konsulentverksamheten åter bör anvisas över anslaget B 5. Främjande av hemslöjden. Min företrädare har i årets budgetproposition, med hänvisning till en kommande utvärdering av verksamheten vid nämnden för hemslöjdsfrågor, förordat att finansieringen av konsulentverksamheten tills vidare bör kvarstå inom ramen för anslaget Regionala utvecklingsinsatser m. m.

Principen för användningen av medel under detta anslag är att länsstyrelserna i största möjliga utsträckning skall ha möjlighet att själva prioritera mellan olika insatser. Öronmärkningar i regleringsbrevet som kringskär länsstyrelsernas möjligheter i detta avseende bör därför undvikas. Den aviserade utvärderingen av verksamheten vid nämnden för hemslöjdsfrågor motiverar dock att konsulentverksamheten även under budgetåret 1990/91 belastar detta anslag. När utvärderingen är klar avser jag att överväga frågan om den framtida finansieringen av hcmkonsulentverksamheten.

Vad gäller länsstyrelsens i Kronobergs län andra fråga, om att få använda medel, som återvinns i konkurser, för nya regionalpolitiska insatser i länet, så finns bestämmelser om detta i regleringsbrevet för anslaget. Där sägs att återbetalning av lån skall tillfalla statskassan. Mot bakgrund av vad jag tidigare framhållit om förbättring av uppföljningen av glesbygdstödet finns det anledning att delvis ompröva de hittillsvarande bestämmelserna. Enligt min mening bör länsstyrelsernas incitament att följa upp utestående avskrivningslån öka om de medel som återvinns får disponeras för nya insatser i länet. Jag avser återkomma till regeringen med förslag av nämnd innebörd.

Jag har tidigare (avsnitt 7.2) föreslagit vissa förändringar i det regionalpolitiska stödet. För detta anslag innebär detta bl. a. ökad belastning till följd av att länsstyrelsens beslutsbefogenheter utökas. Förslaget att öppna möjlighet att lämna stöd till immateriella investeringar leder också till ökad belastning på anslaget. Detta motverkas dock av att denna möjlighet ersätter det tidigare regionalpolitiska utvecklingskapitalet, som jag föreslagit skall upphöra. Till en minskad belastning på anslaget leder förslaget att den maximala andelen lokaliseringar i ett projekt bör sänkas. Minskad belastning på anslaget blir också följden i vissa län genom att stödombudsindelningen föreslås ändrad (avsnitt 4.2). Samma effekt ger också mitt förslag om att avskaffa investeringsbidraget.

Sammantaget bedömer jag att förändringarna inom det regionalpolitiska

ka företagsstödet medför en viss minskning av belastningen på anslaget. De frigjorda resurserna bör därmed öka möjligheterna att lämna glesbygdssöd eller avsätta medel till projektverksamhet. Givetvis påverkas belastningen också av hur konjunkturutvecklingen förändrar efterfrågan på företagsöd.

Jag har tidigare (avsnitt 10) föreslagit vissa förändringar av glesbygdssstödet. Förbättringarna av företagsstödet i form av höjda maximala stödbelopp och möjlighet att stödja s.k. mjuka investeringar kommer att öka behovet av glesbygdssstödsmedel. Samtidigt innebär mitt förslag om att IKS-verksamheten skall upphöra som stödform, att ca 30 milj. kr. på detta anslag frigörs för t. ex. glesbygdssöd eller projektverksamhet.

Insatser för teknik- och kunskapsspridning samt för konsult- och utredningsinsatser, beslutade av regeringen eller statens industriverk, har hittills belastat detta anslag. Innevarande budgetår har 35 milj. kr. avsatts härför. Utgifterna för dessa ändamål bör i fortsättningen betalas från det nya anslaget för särskilda regionalpolitiska infrastrukturinsatser som jag kommer att föreslå inrättas. Därmed kommer länsstyrelserna att disponera anslaget för Regionala utvecklingsinsatser i dess helhet.

Med de förändringar jag tidigare föreslagit kommer länsstyrelserna under detta anslag fr. o. m. budgetåret 1990/91 att disponera medel för följande ändamål.

- Lokaliserings- och utvecklingsbidrag
- Glesbygdssöd
- Regional projektverksamhet.

Det bör ankomma på regeringen att även fortsättningsvis fördela anslaget mellan länen efter de regionala problemens svårighetsgrad, och utfärda de föreskrifter som krävs. Resp. länsstyrelse bör sedan fördela anvisade medel mellan de angivna ändamålen och lämna föreskrifter och riktlinjer till de organ i länet, som eventuellt skall fatta beslut i de enskilda fallen.

Jag har tidigare (avsnitt 10) redovisat mina förslag till insatser i glesbygd och landsbygd. Jag framhöll där, att medlen för regional projektverksamhet bör vara ett av de viktigaste instrumenten för att genomföra många av de insatser som behövs för utveckling av glesbygden och landsbygden. Av bl. a. detta skäl bör den hittillsvarande begränsningen av hur stor del av anslaget som får användas för regional projektverksamhet slopas. En sådan friare användning av anslaget kommer att ställa större krav på länsstyrelsernas planering av insatser som finansieras från anslaget. Bättre prioritering mellan insatser är ett sådant krav, om medelsbrist ska kunna undvikas, totalt eller för något av ändamålen. Vidare måste uppföljningen av olika insatser förbättras. Jag vill i detta sammanhang också erinra om länsstyrelsernas skyldighet att fortlöpande lämna redovisningar av projektverksamheten till Umeå högskoloregions datacentral. Jag kommer också att föreslå regeringen åtgärder för kontinuerlig utvärdering av bl. a. projektverksamheten.

Jag anser det också vara motiverat att, som regionalpolitiska kommittén förordat, vissa medel avsätts för länsövergripande projekt. Jag avser därför föreslå regeringen, att ett mindre belopp avsätts för sådana projekt, vilket efter ansökan från länsstyrelser fördelas av regeringen.

Jag beräknar att mina förslag om regel- och anslagsförändringar kommer att öka utrymmet för insatser som bör beslutas av länsstyrelserna med i storleksordningen 100 milj. kr.

Mot bakgrund av behovet av ytterligare regionalpolitiska insatser, inte minst som en följd av nödvändigheten att ta till vara de initiativ som kommit fram genom landsbygdskampanjen, anser jag att anslaget härutöver bör tillföras ytterligare medel för nästa budgetår.

I vissa län är efterfrågan på stödmedel redan för innevarande budgetår så stor att medelsbrist kan väntas senare i vår. Jag föreslår därför att ytterligare 80 milj. kr. tillförs detta anslag för att disponeras redan under innevarande budgetår.

Jag vill samtidigt erinra om att en parlamentariskt sammansatt arbetsgrupp i sitt förslag till ny livsmedelspolitik bl. a. förordat en förstärkning av medlen för glesbygdssöd med 100 milj. kr. Arbetsgruppens förslag kommer att behandlas i en särskild proposition om en ny livsmedelspolitik våren 1990. Jag kommer att samråda med chefen för jordbruksdepartementet i denna fråga.

I avvaktan på regeringens proposition om en ny livsmedelspolitik och med hänvisning till vad jag anfört beräknar jag det sammanlagda medelsbehovet för budgetåret 1990/91 till 900 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Regionala utvecklingsinsatser m. m.* på tilläggsbudget till statsbudgeten för budgetåret 1989/90 anvisa ett reservationsanslag på 80 000 000 kr,

att till *Regionala utvecklingsinsatser* för budgetåret 1990/91 anvisa ett reservationsanslag på 900 000 000 kr.

D 3. Täckande av förluster på grund av kreditgarantier till företag i glesbygder m. m.

1988/89 Utgift	15 571 813
1989/90 Anslag	1 000
1990/91 Förslag	1 000

Från anslaget betalas utgifterna för att infria statliga garantier för lån till företag i glesbygder och för lån till kommersiell service enligt förordningen (1985:619) om glesbygdssöd. Vidare betalas utgifterna för att infria garantier för lån som har lämnats enligt förordningen (1979:638) om statligt stöd till glesbygd (upphävd 1985:619), enligt förordningen (1973:608) om statligt stöd till kommersiell service i glesbygd (upphävd 1980:877) samt enligt förordningen (1976:208) om statligt stöd till skärgårdsföretag och förordningen (1978:465) om särskilt stöd till lantbruksföretag i vissa glesbygder (upphävd 1979:638).

Samtliga länsstyrelser utom de i Kristianstads och Malmöhus län har inkommit med anslagsframställningar. Sammanlagt föreslår länsstyrelserna en engagemangsram t. o. m. budgetåret 1990/91 på 215 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Den 1 juli 1985 skedde en övergång till engagemangsram i stället för årliga beslutsramar för kreditgarantier till företag i glesbygder m.m. (prop. 1984/85:115, AU 13, rskr. 354). Engagemangsramen skall successivt byggas upp tills den uppgår till 290 milj. kr. Länsstyrelsernas utrymme för ny kreditgivning skapas dels genom amorteringar av lån med statliga kreditgarantier som beslutats efter den 1 juli 1985, dels genom den successiva uppbyggnaden av en engagemangsram för resp. län. Förluster till följd av infriade garantier ger inte utrymme för ny garantigivning.

För tiden fram t. o. m. budgetåret 1989/90 är engagemangsramen fastställd till 175 milj. kr. Ramen bör för tiden fram t. o. m. budgetåret 1990/91 utökas till 190 milj. kr.

Anslaget bör för nästa budgetår tas upp med oförändrat belopp, 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att statlig kreditgaranti för lån till företag i glesbygder och för lån till kommersiell service får beviljas i en sådan omfattning att det sammanlagda beloppet för utestående garantier som beslutats efter den 1 juli 1985 uppgår till högst 190 000 000 kr.,

2. till *Täckande av förluster på grund av kreditgarantier till företag i glesbygder m.m.* för budgetåret 1990/91 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

D4. Ersättning för nedsättning av socialavgifter

1988/89 Utgift	405 546 892
1989/90 Anslag	395 000 000
1990/91 Förslag	350 000 000

Från anslaget, som disponeras av riks försäkringsverket, täcks för närvarande bortfall av avgiftsinkomster till följd av tillämpningen av lagen (1983:1055) om nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län.

Enligt denna lag skall den procentsats efter vilken arbetsgivar- resp. egenavgifter sammanlagt beräknas, enligt lagen (1984:668) om uppbörd av socialavgifter från arbetsgivare, sättas ned med tio procentenheter för verksamheter inom vissa näringsgrenar som bedrivs i Norrbottens län. För nedsättning av egenavgifter gäller bestämmelserna i uppbördslagen (1953:272). Berörda näringsgrenar är gruvverksamhet, tillverkning, produk-

tionsvaruinriktad partihandel, uppdragsverksamhet samt hotell-, pensions- och campingverksamhet.

Prop. 1989/90: 76

Ett särskilt bidrag till kostnaden för arbetsgivaravgifterna eller egenavgifterna lämnas när sysselsättningen ökar. Utgifter för detta bidrag belastar innevarande budgetår anslaget D 7. Sysselsättningsstöd.

De verksamheter inom nämnda näringsgrenar som bedrivs i Svappavaara samhälle är befriade från socialavgifter och allmän löneavgift under tiden den 1 januari 1984—den 31 december 1993.

Riksförsäkringsverket

Verket beräknar, med utgångspunkt från utfallet under första halvåret 1989, utgifterna för ersättning för nedsättning av socialavgifter för innevarande budgetår till 415 milj. kr. Verket räknar med i stort samma volym för nästa budgetår. Med en löneuppräkning på 5 % fram till nästa budgetår blir medelsbehovet enligt verket 441 milj. kr. för budgetåret 1990/91.

Föredragandens överbäganden

Jag har tidigare (avsnitt 7.2.2) bl. a. föreslagit att nedsättning av socialavgifter skall bibehållas som stödform, att nedsättningen även fortsättningsvis skall vara tio procentenheter, att den skall gälla under en tioårsperiod, att den geografiska omfattningen skall vara stödområde 1.

Jag har även föreslagit att nedsättningen i de delar av Norrbottens län som inte ingår i stödområde 1 skall uppgå till fem procentenheter under en femårsperiod, liksom att nedsättningen successivt skall öka upp till tio procentenheter i de nya områden som skall omfattas av nedsättningen. Jag har också föreslagit att vissa basindustrier inte skall omfattas av nedsättningen. Förändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 1991.

Efter år 1993 bör Svappavaara samhälle inte särbehandlas.

Mot bakgrund av dessa förslag till förändringar beräknar jag bortfallet av avgiftsinkomster genom nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift till 350 milj. kr. under budgetåret 1990/91.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättning för nedsättning av socialavgifter* för budgetåret 1990/91 anvisa ett förslagsanslag på 350 000 000 kr.

D 5. Sysselsättningsbidrag

1988/89	Utgift	239 333 362
1989/90	Anslag	165 000 000
1990/91	Förslag	250 000 000

Över anslaget anvisas för närvarande medel för sysselsättningsstöd samt

för de bidrag till kostnader för arbetsgivaravgifterna, som under vissa förutsättningar lämnas till verksamheter i Norrbottens län.

Jag har tidigare (avsnitt 7.2.1.1) redogjort för utfallet av verksamheten med sysselsättningsstöd under de senaste budgetåren.

Statens industriverk

Statens industriverk beräknar medelsbehovet för de ändamål vartill medel beviljas över anslaget till 240 milj. kr. under budgetåret 1990/91.

Föredragandens överväganden

Jag har tidigare (avsnitt 7.2.1.4) föreslagit att sysselsättningsstödet skall behållas som stödform, att det fortsättningsvis skall kallas sysselsättningsbidrag, att bidraget skall höjas och att det skall fördelas på fem år i alla stödområden. Medelsbehovet påverkas även av mitt förslag till ny stödområdesindelning.

Jag har även föreslagit att det särskilda bidrag till arbetsgivaravgifterna och egenavgifterna som nu lämnas till vissa företag i Norrbottens län skall slopas.

Mot bakgrund av dessa förändringar beräknar jag medelsbehovet för sysselsättningsbidrag till 250 milj. kr. för budgetåret 1990/91.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Sysselsättningsbidrag* för budgetåret 1990/91 anvisa ett förslagsanslag på 250 000 000 kr.

D 6. Särskilda regionalpolitiska infrastrukturåtgärder m. m.

Nytt anslag (förslag) 330 000 000 kr.

Under anslaget D2. Regionala utvecklingsinsatser m. m. har för innevarande budgetår anvisats sammanlagt 35 milj. kr. för teknik- och kunskapspridning i regionalpolitiskt prioriterade regioner samt för centrala konsult- och utredningsinsatser. Statens industriverk har begärt en ökning av de medel verket disponerar för konsult- och utredningsinsatser från 10 till 14 milj. kr.

Som jag tidigare föreslagit bör kostnaderna för dessa ändamål belasta förevarande anslag. Jag vill också anmäla att högst 35 milj. kr. bör disponeras engångsvis för vissa infrastrukturinsatser i enlighet med vad chefen för arbetsmarknadsdepartementet anförde i propositionen om särskilda regionalpolitiska insatser i Blekinge län (prop. 1989/90:66). Kostnaderna för samtliga dessa åtgärder bör belasta de centrala medel jag nedan föreslår.

Jag har i övrigt tidigare (avsnitt 9) redovisat exempel på projekt som medlen bör kunna användas till, hur beredningsarbetet allmänt bör utfor-

mas, beslutsnivåer etc. Vissa medel bör även avsättas för uppföljning och utvärdering. Det bör ankomma på regeringen att närmare utforma föreskrifterna för medlens användning.

För nästa budgetår föreslår jag att utgifterna för följande huvudändamål får belasta anslaget:

För *regionalt beslutade infrastrukturåtgärder i stödområde 1* beräknar jag 200 milj. kr. Medlen bör disponeras gemensamt av länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län.

För *centralt beslutade infrastrukturåtgärder i prioriterade regioner* beräknar jag 130 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Särskilda regionalpolitiska infrastrukturåtgärder m. m.* för budgetåret 1990/91 anvisa ett reservationsanslag på 330 000 000 kr.

D 7. Glesbygdsdelegationen

Nytt anslag (förslag) 15 000 000 kr.

Jag har föreslagit (avsnitt 10.5) att den nuvarande glesbygdsdelegationen ombildas till myndighet med utökad och delvis ny verksamhet samt lokaliseras till Östersund.

Medlen bör disponeras för förvaltnings- och projektkostnader. För budgetåret 1990/91 beräknar jag dessa till 15 000 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Glesbygdsdelegationen* för budgetåret 1990/91 anvisa ett reservationsanslag på 15 000 000 kr.

D 8. Expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU)

1988/89 Utgift	4 803 000	Reservation	99 000
1989/90 Anslag	4 414 000		
1990/91 Förslag	6 000 000		

Från anslaget betalas utgifterna för expertgruppens för forskning om regional utveckling verksamhet.

Expertgruppen för forskning om regional utveckling

Expertgruppen beräknar medelsbehovet till 9 000 000 kr.

Jag har tidigare (avsnitt 13) redovisat min syn på behovet av regionalpolitisk forskning som kan bidra till att förbättra kunskapsunderlaget för regionalpolitiken och det angelägna i att synsätt och resultat från forskningen får en bred spridning till olika användargrupper. Jag har också redovisat den roll som ERU bör ha i dessa avseenden som länk mellan forskningen och användare av forskningens resultat.

Jag har vidare (avsnitt 6) redovisat behovet av förstärkt uppföljning och utvärdering av olika regionalpolitiska insatser och att ERU avses få vissa uppgifter i detta sammanhang.

Budgetförslaget beträffande statens löne- och pensionsverk innebär att kostnaderna för pensionsadministrationen skall täckas av avgifter fr. o. m. budgetåret 1990/91. Jag har vid min medelsberäkning för detta anslag tagit hänsyn till dessa avgifter.

Tjänstebrevsrätten för statliga myndigheter upphör fr. o. m. den 1 juli 1990. Jag har vid min medelsberäkning för detta anslag även tagit hänsyn till de merkostnader som detta innebär.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Expertgruppen för forskning om regional utveckling* för budgetåret 1990/91 anvisa ett reservationsanslag på 6 000 000 kr.

D9. Kapitaltillskott till en utvecklingsfond för Västnorden

1988/89 Anslag	2 000 000
1989/90 Förslag	2 400 000
1990/91 Förslag	3 000 000

Från anslaget betalas Sveriges kapitaltillskott till en nordisk utvecklingsfond för Västnorden. Vid nordiska ministerrådets (samarbetsministrarna) möte den 19 augusti 1986 undertecknades ett avtal och stadgar för en nordisk utvecklingsfond för Västnorden. Avtalet och fondens stadgar trädde i kraft den 17 september 1987. Utvecklingsfonden skall främja utvecklingen av ett allsidigt och konkurrenskraftigt näringsliv i Västnorden (Färöarna, Grönland och Island). Fondens grundkapital skall uppgå till ett belopp som motsvarar 14,1 milj. US dollar varav Sverige skall svara för 5,4 milj. US dollar. Inbetalning till fonden skall ske fram till och med år 1995.

Inbetalningar till fonden sker årligen. Det belopp som enligt avtalet skall inbetalas per den 1 mars 1991 är 464 000 US dollar, vilket motsvarar ca 3 milj. kr., varför anslaget för budgetåret 1990/91 bör tas upp med detta belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kapitaltillskott till en utvecklingsfond för Västnorden* för budgetåret 1990/91 anvisa ett förslagsanslag på 3 000 000 kr.

Nytt anslag (förslag) 46 000 000 kr.

Jag har tidigare (avsnitt 12) redogjort för behovet av särskilda regionalpolitiska insatser i Jämtlands län. För att finansiera huvuddelen av dessa insatser bör särskilda medel om 46 milj. kr. anvisas. Dessa bör användas för bl. a. näringslivsutveckling, utbildning, teknikspridning och kultur. Det bör ankomma på regeringen att närmare avgöra fördelningen mellan de olika ändamålen och projekten samt beslutsordning m. m.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Särskilda regionalpolitiska insatser i Jämtlands län* för budgetåret 1990/91 anvisa ett reservationsanslag på 46 000 000 kr.

17 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

1. Befolkningsutvecklingen under främst 1980-talet

1.1 Befolkningsutvecklingen totalt

De senaste årens förbättrade regionala balans i befolkningshänseende beror huvudsakligen på en ökad nettoinvandring av främst flyktingar men även på allmänt ökade födelsetal.

Som framgår av *tabellerna 1 och 2* har befolkningen i *storstadslänen* ökat väsentligt snabbare under 1980-talet än under 1970-talet. Under perioden 1986–1989 har tillväxten relativt sett varit nästan dubbelt så stor som under den första hälften av 1980-talet. Invånarantalet i storstadslänen ökade med ca 73 000 personer under perioden 1971–1980 och med ca 154 000 personer perioden 1981–1989. *Stockholms län* har under såväl 1970- som 1980-talet haft en något större befolkningstillväxt än storstadslänen totalt. Under var och en av perioderna 1971–1980 resp. 1981–1989 svarade Stockholms län för omkring två tredjedelar av länsgruppens totala befolkningstillväxt i antal personer räknat.

Under år 1989 har storstadslänens invånarantal ökat med ca 26 500 personer, vilket kan jämföras med en årlig ökning med ca 21 900 invånare under perioden 1986–1988. Befolkningstillväxten har således förstärkts i dessa län under år 1989. I Stockholms län ökade invånarantalet med ca 12 500 personer under år 1989, vilket är ungefär samma årliga tillväxt som under perioden 1986–1988. Den förstärkta tillväxten i storstadslänen beror således helt på en ökad tillväxt i de båda övriga storstadslänen. Det är framförallt Malmöhus län som bidragit till detta med en nästan dubbelt så stor befolkningsökning under år 1989 som genomsnittligt under perioden 1986–1988.

Tabell 1 *Befolkningsutvecklingen i tre länsgrupper, stödområden och i Stockholms län under perioden 1971–1989*

Område	Antal invånare (1 000-tal)			Relativ förändring (% per år)		
	1970	1980	1989*	1971–80	1981–85	1986–89
Storstadslän	2 910	2 983	3 137	0,2	0,4	0,8
därav AB län	1 477	1 528	1 630	0,3	0,6	0,8
Skogslän**	1 742	1 779	1 765	0,2	–0,3	0,1
Övriga län	3 424	3 556	3 624	0,4	0,0	0,5
Stödområde A	187	178	168	–0,5	–0,8	–0,5
” B	199	190	183	–0,4	–0,5	–0,2
” C	768	776	765	0,1	–0,3	–0,3
” A–C	1 154	1 145	1 117	–0,1	–0,4	–0,3
Utanför ”	6 922	7 173	7 409	0,4	0,2	0,6
Riket totalt	8 077	8 318	8 526	0,3	0,1	0,5

* Preliminära uppgifter.

** Värmlands, Kopparbergs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län (S, W, X, Y, Z, AC, BD).

Källa: SCB (UMDAC).

De sju s.k. *skogslänen*, som under 1970-talet hade samma relativa befolkningstillväxt som storstadslänen, har under 1980-talet haft en vä-

sentligt ogynnsammare utveckling än storstadslänen. Under 1980-talets första hälft minskade invånarantalet med ca 23 000 personer för att därefter under perioden 1986–1989 ha varit oförändrat eller ökat mycket svagt. Befolkningsutvecklingen under 1980-talet har dock samtidigt varit väsentligt bättre än den var under 1960-talet då skogslänens invånarantal minskade med sammanlagt ca 54 000 personer. Under år 1989 har skogslänens invånarantal ökat med ca 10 000 personer, vilket är en förändring i positiv riktning jämfört med de senaste årens stagnation.

Gruppen bestående av resterande 14 län – *övriga län* – har under 1980-talet haft en allt gynnsammare befolkningsutveckling. Under första hälften av 1980-talet var tillväxten mycket svag men under perioden 1986–1989 har invånarantalet ökat med omkring en halv procent årligen. Trots detta har befolkningstillväxten under de senaste åren endast varit knappt hälften så stor relativt sett som inom storstadslänen. Under 1970-talet hade denna grupp av län däremot en dubbelt så hög ökningstakt som storstadslänen resp. skogslänen.

Tabell 2 Årliga folkmängdsförändringar i tre länsgrupper, stödområden och i Stockholms län under perioden 1966–1989 (avrundade värden)

Område	Årlig folkmängdsförändring* (antal personer)				
	1966–70	1971–75	1976–1980	1981–1985	1986–1989
Storstadslän	38 600	7 600	6 800	12 300	23 100
därav AB län	21 400	3 400	6 900	10 000	12 800
Skogslän	–4 500	4 000	3 400	–4 500	2 300
Övriga län	26 600	14 800	11 700	300	16 700
Stödområde A	–3 600	–1 000	–700	–1 400	–800
" B	–3 700	–1 400	–300	–1 000	–400
" C	–2 000	1 700	0	–2 500	–2 100
" A–C	–9 300	–800	–1 000	–4 900	–3 400
Utanför A–C	70 100	27 100	22 900	13 000	45 400
Riket totalt	60 800	26 400	21 900	8 000	42 000

* Preliminära uppgifter för år 1989.

Källa: SCB (UMDAC).

När det gäller befolkningsutvecklingen inom de regionalpolitiska *stödområdena* kan som framgår av *tabellerna 1 och 2* konstateras att samtliga tre (A, B, C) haft befolkningsminskning under såväl 1970- som 1980-talet med undantag för stödområde C som haft en viss tillväxt under 1970-talet.

Befolkningsminskningen inom *stödområde A* har varit något större relativt sett under 1980-talet än under 1970-talet. Sammanlagt minskade invånarantalet med ca –8 700 personer under 1970-talet medan minskningen under perioden 1981–1989 uppgått till ca –10 300 personer. År 1989 fanns det omkring 168 000 invånare inom detta stödområde som består av ett 20-tal kommuner.

Invånarantalet inom *stödområde B* har under 1980-talet minskat något mindre än inom stödområde A. Under 1970-talet var befolkningsminskningen ungefär lika stor som under 1980-talet och då ungefär lika stor som inom stödområde A. Sammanlagt minskade invånarantalet i stödområde B med ca –8 500 personer under 1970-talet och med ca –6 900 personer

under perioden 1981 – 1989. År 1989 fanns det ca 183 000 personer inom stödområde B som består av ett 20-tal kommuner.

Inom *stödområde C* minskade invånarantalet under 1980-talets första hälft ytterligare något svagare än inom stödområde B. Under perioden 1986 – 1989 fortsatte befolkningsminskningen i samma takt. Invånarantalet under hela perioden 1981 – 1989 minskade med ca –20 900 personer. Under 1970-talet hade stödområde C en svag befolkningstillväxt under den första hälften medan invånarantalet stagnerade under den senare hälften. År 1989 fanns det ca 755 000 personer inom stödområde C, som består av ett 40-tal kommuner längs främst norrlandskusten och i Bergslagen.

Av *figur 2 och 4 i bilaga 1: 2* framgår den relativa befolkningsutvecklingen i landets 284 kommuner under perioderna 1981 – 1985 resp. 1986 – 1988. Som framgår av dessa figurer finns de kommuner som haft den mest negativa befolkningsutvecklingen under 1980-talet främst i norra Sverige, i de västra delarna av mellersta Sverige och i sydöstra Sverige.

1.2 Omflyttningens regionala effekter

Den förbättrade regionala balans i befolkningshänseende som kunnat märkas under de senaste åren beror främst på en ökad nettoinvandring av flyktingar men även på ökade födelsetal och förändringar av den inrikes omflyttningen.

1.2.1 Totala omflyttningseffekter

Av *tabell 3* framgår de årliga effekterna av omflyttningen under perioden 1966 – 1988 inom de regionalpolitiska stödområdena resp. vissa länsgrupper/län. Som framgår av tabellen resulterade den totala omflyttningen för *storstadslänens* del i ett årligt överskott på ca 8 000 personer under 1980-talets första hälft. Under perioden 1986 – 1989 ökade denna länsgrupps totala flyttningstvinst till ca 13 300 personer per år. Under 1970-talets första hälft hade storstadslänen ett betydande årligt flyttningsunderskott och under den senare hälften ett förhållandevis måttligt överskott. De senaste årens totala flyttningstvinst är dock per år räknat väsentligt lägre än under 1960-talets senare hälft (ca 13 300 resp. ca 21 800 personer). Av tabellen framgår även att *Stockholms län* under 1980-talets första hälft svarade för ca 80 % av länsgruppens totala årliga flyttningstvinst och att motsvarande andel under de senaste åren minskat till ca 46 %.

Den preliminära befolkningsstatistiken för år 1989 visar för storstadslänens del på en total flyttningstvinst på ca 13 800 personer, vilket ligger ca 700 personer högre än genomsnittet för perioden 1986 – 1988. Den totala flyttningstvinsten för *Stockholms län* under 1989 blev ca 4 300 personer, vilket kan jämföras med ett genomsnitt på ca 6 600 personer under perioden 1986 – 1988. Flyttningsoverskottet har således reducerats med drygt en tredjedel under år 1989.

Tabell 3 Totala årliga flyttningsnetton för tre länsgrupper, stödområden och för Stockholms län under perioden 1966–1989 (avrundade värden)

Område	Totalt årligt flyttningsnetto (antal personer)				
	1966–70	1971–75	1976–1980	1981–1985	1986–1989
Storstadslän	21 800	– 5 400	1 800	8 000	13 300
därav AB län	11 500	– 3 800	3 300	6 400	6 100
Skogslän	– 9 200	2 300	4 900	– 2 500	2 400
Övriga län	14 200	4 400	9 300	– 300	10 000
Stödområde A	– 5 000*	– 1 200	– 500	– 1 200	– 700
" B	– 3 400*	– 800	600	– 200	100
" C	– 3 000*	1 300	900	– 1 300	1 000
" A–C	– 11 400*	– 700	1 000	– 2 700	400

* Avser genomsnitt för perioden 1968–1970.

Källa: SCB (UMDAC).

Även för de sju s. k. *skogslänen* har den totala omflyttningen medfört en klar förbättring under 1980-talet. En årlig flyttningsförlust under 1980-talets första hälft på ca –2 500 personer har nämligen under perioden 1986–1989 förbytts i ett ungefär lika stort årligt överskott. Under 1970-talets båda hälfter hade dock skogslänen väsentligt större årliga flyttningsöverskott. Under den omfattande utflyttningsperioden under 1960-talets senare del uppgick de årliga underskotten till ca –9 200 personer.

Under år 1989 uppgick skogslänens totala flyttningsöverskott enligt den preliminära befolkningsstatistiken till ca 8 100 personer. Detta innebär en mycket kraftig ökning jämfört med det genomsnittliga överskottet på ca 500 personer under perioden 1986–1988. Denna förbättring beror huvudsakligen på en mycket kraftig ökning av nettoinvandringen till skogslänen under år 1989 men även på att flyttningsunderskotten gentemot övriga landet minskat med omkring två tredjedelar.

För gruppen *övriga län* har den kraftigaste omsvängningen i positiv riktning skett i flyttningshänseende under 1980-talet. Ett litet årligt underskott på ett par hundra personer under 1980-talets första hälft har under perioden 1986–1989 övergått till ett överskott på ca 10 000 personer per år.

För de tre regionalpolitiska *stödområdena* har de totala flyttningsunderskotten reducerats betydligt under 1980-talet och under de senaste åren övergått till överskott med ca 400 personer per år. Den gynnsamma omsvängningen under de senaste åren för stödområdenas del beror dock huvudsakligen på en ökad nettoinvandring och endast till en mindre del på ett förbättrat flyttningsnetto gentemot övriga landet.

Stödområde A:s årliga underskott på ca –1 200 personer under 1980-talets första hälft har minskat till ca –700 personer under de senaste åren. Dessa underskott är ungefär lika stora som under 1970-talet men väsentligt mindre än under slutet av 1960-talet. *Stödområde B:s* underskott från perioden 1981–1985 på ca –200 personer har förbytts till ett årligt överskott med ett 100-tal personer under de senaste åren. Den största förändringen uppvisar *stödområde C* där de årliga flyttningsunderskotten på ca –1 300 personer från 1980-talets första hälft förvandlats till ett årligt överskott på ca 1 000 personer under de senaste åren.

Av figur 6 och 8 i bilaga 1:2 framgår den totala omflyttningens relativa

nettoeffekter för landets samtliga *kommuner* under perioderna 1981–1985 resp. 1986–1988. Som framgår av dessa figurer finns den ungefärliga tredjedel av landets kommuner som haft den ogynnsammaste utvecklingen i flyttningshänseende främst i Norrland, Bergslagen och i sydöstra Sverige. Under den senare delen av 1980-talet har antalet norrlandskommuner i denna grupp ökat. De största flyttningsöverskotten har främst kommunerna i och kring storstadsregionerna haft men även åtskilliga kommuner i Dalarna, västra delarna av Värmland och längs västkusten tillhör denna grupp.

1.2.2 Den inrikes omflyttningens regionala effekter

Den förbättring av den regionala balansen i befolkningshänseende som skett under de senaste åren beror inte på en förbättrad balans i den inrikes omflyttningen utan som tidigare påpekats på en ökad nettoinvandring som till största delen bestått av flyktingar.

Det totala antalet flyttningar över församlingsgränser uppgick under perioden 1986–1988 till ca 60900 personer per år, vilket var ca 3 % fler än genomsnittet för perioden 1981–1985. Under den senare hälften av 1970-talet var antalet flyttningar över församlingsgränsen ungefär lika stort som under de senaste åren. Under perioden 1971–1975 var dock antalet flyttningar ca 14 % större än under perioden 1986–1988.

Antalet flyttningar över länsgränser, dvs. den mer långdistanta omflyttningen, uppgick under perioden 1986–1988 till ca 166000 personer årligen, vilket var ca 13 % fler än under 1980-talets första hälft och i nivå med genomsnittet för perioden 1976–1980. Under perioden 1971–1975 var dock den årliga antalet flyttare över länsgränser ca 16 % större än genomsnittet för perioden 1986–1988.

Som framgår av *tabell 4* har *orstadslänens* årliga flyttningsvinst gentemot övriga landet i stort sett halverats under 1980-talets senare del. De årliga överskotten har minskat från ca 5200 till ca 2700 personer. Denna minskning beror främst på att Stockholms läns överskott minskat kraftigt från ca 4400 till ca 400 personer. Under år 1988 hade länet för första gången sedan år 1980 ett flyttningsunderskott gentemot övriga landet (ca –2600 personer).

För år 1989 visar den preliminära befolkningsstatistiken att orstadslänens flyttningsöverskott gentemot övriga landet under perioden 1986–1988 förbytts till ett underskott på ca –2300 personer. Såväl Stockholms som Göteborgs- och Bohus län har haft underskott i den inrikes omflyttningen under år 1989 medan Malmöhus haft ett överskott. Underskottet för Stockholms läns del uppgick till ca –3900 personer, vilket kan jämföras med 1988 års underskott på ca –2600 personer. Det förefaller således alltmer tydligt att Stockholms län sedan början av år 1988 haft ett trendbrott vad avser flyttningsnettot i förhållande till övriga landet.

Tabell 4 Årliga inrikes flyttningsnetton för tre länsgrupper, stödområden och för Stockholms län under perioden 1966–1989 (avrundade värden)

Prop. 1989/90: 76
Bilaga 1

Område	Inrikes flyttningsnetto (antal personer)				
	1966–70	1971–75	1976–80	1981–85	1986–89
Storstadslän	11 100	–6 000	–7 600	5 200	2 700
därav AB län	6 600	–3 900	–4 300	4 400	400
Skogslän	–11 800	2 200	3 600	–2 700	–2 700
Övriga län	600	3 800	4 000	–2 600	100
Stödområde A	–5 400**	–1 400	–800	–1 000	–1 300*
” B	–3 500**	–800	500	–300	–500*
” C	–4 600**	1 300	400	–1 500	–2 200*
” A–C	–13 500**	–900	100	–2 800	–4 000*

* Genomsnitt för perioden 1986–1988.

** Avser genomsnitt för perioden 1968–1970.

Källa: SCB.

Jämför man 1980-talets inrikes flyttningsmönster för storstadslänen med 1970-talet är skillnaderna mycket stora. Under 1970-talet uppgick nämligen *storstadsläns* flyttningsunderskott gentemot övriga landet till ca –6 800 personer per år. Går man ännu längre tillbaka så hade denna länsgrupp under andra hälften av 1960-talet en årlig flyttningsvinst på ca 11 100 personer. *Stockholms län* uppvisar samma mönster som länsgruppen med en betydande flyttningsförlust under 1970-talet (ca –4 100 personer per år) och kraftig tillväxt under perioden 1966–1970 (ca 6 600 personer).

Av *tabell 4* framgår att *skogsläns* årliga flyttningsförluster gentemot övriga landet varit lika stora under 1980-talets tidigare resp. senare del (–2 700 personer). Den mycket klara förbättring som skett i flyttningshänseende totalt sett för denna länsgrupp under 1980-talet beror således helt på en kraftigt ökad nettoinvandring.

Den preliminära befolkningsstatistiken för år 1989 visar att *skogsläns* haft ett flyttningsunderskott gentemot övriga landet med ca –1 100 personer, vilket är lägre än det genomsnittliga underskottet under perioden 1986–1988 på ca –3 300 personer. Detta är en klar förbättring av den mellanregionala balansen i flyttningshänseende.

Under 1970-talet hade däremot *skogsläns* en väsentligt mer positiv utveckling när det gäller den inrikes omflyttningen med ett årligt flyttningsöverskott på ca 2 900 personer. Eftersom inflyttningsöverskotten i stor utsträckning uppstod i vissa större orter hade flertalet kommuner i *skogsläns* även under detta decennium fortsatta flyttningsunderskott. Under andra hälften av 1960-talet uppgick *skogsläns* flyttningsunderskott gentemot övriga landet till ca –11 800 personer per år.

Av *tabell 5* framgår förändringarna av det inrikes flyttningsnettot i de enskilda *skogsläns* och i Bergslagsläns *Örebro* och *Västmanlands län* samt i *Stockholms län* under perioden 1966–1989.

Tabell 5 Årliga inrikes flyttningsnetton för tio län

Prop. 1989/90: 76
Bilaga 1

Län	Inrikes flyttningsnetto* (antal personer)				
	1966–70	1971–75	1976–80	1981–85	1986–89
Stockholms	6 600	–3 900	–4 300	4 400	400
Värmlands	–1 100	100	700	– 400	0
Örebro	– 600	– 700	– 100	– 500	– 500
Västmanlands	– 400	–1 100	– 900	–1 200	– 900
Kopparbergs	–2 000	900	1 500	– 200	300
Gävleborgs	–1 100	400	500	– 300	– 900
Västernorrlands	–1 600	100	200	– 600	– 800
Jämtlands	–1 300	700	600	100	– 100
Västerbottens	–1 500	–200	800	– 200	– 300
Norrbottens	–3 200	300	– 600	–1 100	–1 000

* Avrundade värden(genomsnitt per år).

Källa: SCB.

Ett allmänt intryck av *tabell 5* är att 1980-talet inneburit en klar försämring av den regionala balansen i flyttningshänseende jämfört med 1970-talet. Dessutom tycks inte de senaste årens mycket goda arbetsmarknadskonjunktur ha bidragit till att vända på den försämring av balansen som uppstod under 1980-talets första hälft. Detta talar onekligen för att det utöver en god arbetsmarknadskonjunktur behövs andra faktorer för att åstadkomma en förbättrad balans mellan dessa län och övriga delar av landet när det gäller omflyttningen. Positivt för den regionala balansen kan dock sägas vara att Stockholms läns flyttningsöverskott gentemot övriga landet minskat mycket kraftigt under 1980-talets senare del och under åren 1988 och 1989 t. o. m. övergått till underskott.

Utvecklingen under 1980-talet har dock inte varit lika negativ som under den senare hälften av 1960-talet med undantag för Västmanlands län där främst omstruktureringarna inom stålindustrin bidragit till en försämring av det inrikes flyttningsnettot. Länsgenomsnitt av den typ som redovisas i *tabell 5* döljer samtidigt mycket av de ofta betydande inomregionala skillnader som samtidigt finns. Detta belyses till en del av den redovisning av de inrikes flyttningsnetton som görs i *tabell 4* med fördelning på de regionalpolitiska stödområdena där stödområdena A och B främst utgörs av inlandskommuner i de sju s. k. skogslänen.

I den preliminära befolkningsstatistiken för år 1989 är inte omflyttningen uppdelad på inrikes- resp. utrikes flyttning på kommunnivå. Detta medför bl. a. att den inrikes/utrikes omflyttningens nettoeffekter för detta år inte kan redovisas för stödområdena A – C.

Som framgår av *tabell 4* har 1980-talet inneburit en avsevärd flyttningsförlust för stödområde A gentemot övriga delar av landet. Sammanlagt handlar det om ca –8 800 personer eller ca 5% under perioden 1981–1988. Det årliga underskottet har ökat något under perioden 1986–1988 jämfört med 1980-talets första hälft. Anmärkningsvärt sett i ett längre tidsperspektiv är att stödområde A:s flyttningsförluster inte minskat särskilt mycket jämfört med 1970-talet och förlusterna då var stora trots att skogslänen samtidigt hade en förhållandevis gynnsam utveckling. Detta belyser delvis de stora inomregionala skillnader som ofta finns inom

enskilda län. Det 20-tal kommuner som för närvarande utgör stödområde A är av utpräglad inlands- och glesbygdskaraktär.

Stödområde B har haft något större årliga flyttningsförluster gentemot övriga landet under perioden 1986 – 1988 (ca – 500 personer) jämfört med perioden 1981 – 1985. Sammantaget har detta stödområde haft en förlust under dessa båda perioder på ca – 2 700 personer eller ca 1 %. Förlusten är således förhållandevis liten relativt sett och endast omring en femtedel så stor som inom stödområde A. Jämfört med utvecklingen under den senare hälften av 1970-talet, då de årliga flyttningsöverskotten uppgick till ca 500 personer, har dock en klar försämring skett under 1980-talet. Det 20-tal kommuner som utgör stödområde B är liksom inom stödområde A av inlandstyp och glesbygdskaraktär men de ligger i allmänhet något mindre isolerat geografiskt sett.

Den mest märkbara försämringen av flyttningsnettot gentemot övriga landet under 1980-talet jämfört med 1970-talet har skett inom *stödområde C*. Under första hälften av 1970-talet hade detta område årliga flyttningsöverskott på ca 1 300 personer och under den senare hälften överskott med ca 400 personer per år. Under 1980-talet har däremot betydande flyttningsunderskott gentemot övriga landet uppstått. Sammantaget under perioden 1981 – 1988 har dessa förluster uppgått till ca – 14 200 personer eller ca 2 %. Relativt sett är denna förlust dock, liksom inom stödområde B, av förhållandevis ringa omfattning. Den ogynnsamma flyttningsutvecklingen inom stödområde C:s omkring 40 kommuner under 1980-talet beror främst på de omfattande strukturförändringar som skett inom stålindustrin i Bergslagen.

1.2.3 Den utrikes omflyttningens regionala effekter

Som tidigare påpekats har en kraftigt ökad nettoinvandring främst bidragit till de senaste årens förbättrade regionala balans i befolkningshänseende. Av *tabell 6* framgår hur det årliga utrikesnettot i genomsnitt har förändrats i vissa länsgrupper och i stödområdena under perioden 1966 – 1989.

Preliminär befolkningsstatistik för helåret 1989 visar på ett totalt invandringsöverskott på ca 44 000 personer, vilket innebär en ökning med ca 14 000 personer jämfört med år 1988. Ökningen beror på att invandringen fortsatt att stiga samtidigt som utvandringen varit i stort sett oförändrad. Invandringen under år 1989 uppgick till ca 66 000 personer, vilket är det högsta antalet hittills med undantag för år 1970. Till skillnad mot år 1970 utgörs invandringen idag främst av flyktingar och är endast till en mindre del arbetsmarknadsbetingad.

Tabell 6 Årliga *utrikes flyttningsnetton* för tre länsgrupper, stödområden och för Stockholms län under perioden 1966–1989 (avrundade värden)

Område	Utrikes flyttningsnetto (antal personer)				
	1966–70	1971–75	1976–80	1981–85	1986–89
Storstadslän	10 700	500	9 400	2 800	10 600
därav AB län	4 900	100	8 300	2 000	5 700
Skogslän	2 600	100	1 400	200	5 100
Övriga län	13 600	600	5 300	2 200	11 600
Stödområde A	400**	100	300	–200	400*
” B	100**	0	100	0	400*
” C	1 600**	0	500	200	2 200*
” A–C	2 000**	200	900	100	2 900*
Riket totalt	26 900	1 300	16 000	5 200	27 300

* Avser genomsnitt för perioden 1986–1988.

** Avser genomsnitt för perioden 1968–1970.

Källa: SCB.

Som framgår av *tabell 6* har nettoinvandringen till *storstadslänen* per år räknat fyrdubblats under de senaste åren jämfört med den första hälften av 1980-talet. Nettoinvandringen till dessa län har under de senaste åren nått upp till samma genomsnittliga nivå som under den senare delen av 1960-talet. Närmare hälften av de senaste årens invandringsöverskott har uppstått i *Stockholms län*. Jämfört med 1980-talets första hälft har detta läns årliga invandringsöverskott nästan tredubblats. Nettoinvandringen till länet var dock väsentligt större under perioden 1976–1980.

Den preliminära befolkningsstatistiken för år 1989 visar att *storstadsläns* invandringsöverskott uppgått till ca 16 200 personer. Detta överskott är omkring dubbelt så stort som det genomsnittliga överskottet under perioden 1986–1988. De ökande underskott som *storstadslänen* haft beträffande den inrikes omflyttningen under åren 1988 och 1989 har således mer än väl uppvägs av en kraftigt ökad nettoinvandring. Nettoinvandringen till *Stockholms län* uppgick under år 1989 till ca 8 100 personer, vilket kan jämföras med ett genomsnittligt överskott på ca 4 800 personer under perioden 1986–1988.

För *skogsläns* del har de senaste årens utveckling inneburit en betydande omsvängning genom att en mycket liten nettoinvandring under perioden 1981–1985 övergått i en årlig nettoinvandring med ca 5 100 personer. Denna nettoinvandring är väsentligt större än den var under 1970-talet och den senare hälften av 1960-talet.

Under år 1989 har *skogslänen* haft ett invandringsöverskott på ca 9 100 personer, vilket innebär en mycket kraftig ökning jämfört med perioden 1986–1988 då överskottet uppgick till ca 3 800 personer årligen. Invandringen har således förstärkt sin roll när det gäller att upprätthålla den mellanregionala befolkningsbalansen i landet.

Även för gruppen *övriga län* har nettoinvandringen ökat kraftigt under de senaste åren. Jämfört med den första hälften av 1980-talet är det fråga om ett närmare fem gånger större överskott på årsbasis räknat. De senaste årens överskott på ca 11 600 personer per år ligger klart högre än överskotten under 1970-talet men också klart lägre än nettoinvandringen under 1960-talets senare hälft. Under år 1989 uppgår det sammanlagda invandringsö-

verskottet till ca 18 900 personer, vilket liksom för de båda övriga länsgrupperna innebär en väsentligt högre nettoinvandring jämfört med genomsnittet för de senaste åren.

Som framgår av *tabell 6* har nettoinvandringen till de regionalpolitiska stödområdena ökat kraftigt under 1980-talet och under de senaste åren har det årliga invandringsöverskottet uppgått till ca 3 000 personer. Storleken på denna förändring blir än tydligare om man noterar att det sammanlagda invandringsöverskottet under hela 1970-talet uppgick till ca 5 500 personer.

Nettoinvandringen till *stödområde A* har under de senaste åren uppgått till ca 400 personer årligen liksom inom *stödområde B*. I båda fallen innebär detta en klar förbättring jämfört med den första hälften av 1980-talet. Den största förändringen rent antalsmässigt har dock skett beträffande *stödområde C* där de genomsnittliga överskottet ökat från ca 200 till ca 2 200 personer.

1.2.4 Flyttarnas köns- och åldersstruktur

För att få en viss uppfattning om vilken typ av människor det är som vanligen flyttar redovisas i *tabell 7* den totala nettoflyttningens köns- och åldersstruktur i de tre länsgrupperna, stödområdena och i Stockholms län år 1988.

Tabell 7 Total nettoflyttning inom vissa åldersgrupper samt totalt med fördelning på kön år 1988 (avrundade värden)

Område	Nettoflyttning år 1988 (antal personer)							
	20–24 år		25–29 år		30–39 år		Totalt	
	Män	Kv.	Män	Kv.	Män	Kv.	Män	Kv.
Storstadslän	3 170	3 740	1 780	850	–60	–350	4 500	4 950
därav AB län	1 830	2 090	1 150	520	–140	–400	1 810	1 960
Skogslän	160	–380	330	390	730	760	3 390	2 160
Övriga län	–30	–950	1 000	900	2 030	1 850	8 050	6 450
Stödområde A	–260	–250	–60	50	50	40	–230	–275
” B	–80	–160	60	70	140	120	570	310
” C	10	–280	120	150	310	320	1 310	760
” A–C	–330	–690	120	270	490	490	1 650	790
Riket totalt	3 310	2 410	3 110	2 130	2 700	2 260	15 930	13 650

Källa: SCB (UMDAC).

Som framgår av *tabell 7* uppstod *storstadslänens* flyttningsöverskott främst genom överskott inom åldersgruppen 20–24 år där dessutom överskottet bland kvinnorna var klart större än bland männen. Inom åldersgruppen 25–29 år var däremot överskottet bland männen ungefär dubbelt så stort som bland kvinnorna. En annan intressant aspekt på *storstadslänens* nettoflyttning är att man hade små underskott inom åldersgruppen 30–39 år och därvid med klar övervikt för kvinnorna. Dessa underskott berodde i sin tur helt på att *Stockholms län* hade underskott inom denna åldersgrupp. *Skogslänen* och gruppen *övriga län* hade år 1988 flyttningsunderskott bland främst kvinnor inom åldersgruppen 20–24 år.

Ovanstående siffror talar för att de yngre kvinnorna flyttar till storstadslä-
nen i något större utsträckning än vad männen i samma åldersgrupp gör.
Siffrorna tyder också på att männen inom åldersgruppen 25–29 år i klart
större utsträckning än kvinnorna inom samma åldersgrupp flyttar till stor-
stadslänen Dessa skillnader mellan könen kan dock till en del bero på net-
toinvandringens struktur.

Trots en förhållandevis stor nettoinvandring hade samtliga tre stö-
dområden totala flyttningsunderskott bland såväl män som kvinnor inom
åldersgruppen 20–24 år. Undantag utgjorde endast stödområde C som i
stort sett hade balans mellan in- resp. utflyttande män. Inom stödområde B
och C var det främst bland kvinnorna som underskotten uppstod. Inom
åldersgruppen 25–29 år hade stödområde A ett litet underskott bland män
men i övrigt hade stödområdena överskott inom denna åldersgrupp både
bland män och kvinnor.

1.3 Åldersstrukturens betydelse för befolkningsutvecklingen i olika delar av landet

Vid sidan av omflyttningarnas nettoeffekter för olika regioner är det
födelsenettot eller födelseöverskottet som svarar för befolkningsutveck-
lingen. Eftersom födelseöverskottet, dvs. skillnaden mellan antalet födda
och antalet avlidna personer, i hög grad beror på en regions åldersstruktur är
det alltid intressant att uppmärksamma de regionala skillnader som finns
beträffande ålderstrukturen.

Av *tabell 8* framgår vilka skillnader som förelåg i ålderstruktur år 1988 i
de tre länsgrupperna och i stödområdena. Som framgår av tabellen har
storstadslänen en klart högre andel invånare inom de yrkesverksamma
åldrarna 20–64 år än de båda övriga länsgrupperna. Detta beror i sin tur
på att storstadslänen har en klart högre andel invånare inom åldersgrup-
pen 20–44 år. Detta är naturligtvis mycket en följd av de stora flyttnings-
överskott som storstadslänen haft under långa perioder. Den höga andelen
invånare i fertila åldrar resulterar även i förhållandevis många födselar
inom denna länsgrupp. Antalet födda har en dessutom ökat klart genom den
allmänna höjning av födelsetalen som skett efter år 1983. Av tabellen fram-
går också att skogslänen har en något högre andel invånare i åldrarna 45 år
och äldre än de båda övriga länsgrupperna, vilket i sin tur är en följd av de
flyttningsförluster av främst yngre personer som denna länsgrupp haft under
långa perioder.

När det gäller skillnaderna i ålderstruktur mellan stödområdena är inte
dessa särskilt stora fränsett att stödområde B har en klart högre andel äldre
invånare än de båda övriga stödområdena. Jämfört med området utanför
stödområdena har samtliga tre stödområden en klart lägre andel invånare
inom yrkesverksamma åldrar och högre andel äldre invånare.

Tabell 8 Befolkningens åldersstruktur i tre länsgrupper, stödområden och i Stockholms län år 1988 (%)

Prop. 1989/90: 76
Bilaga 1

Område	Andel invånare inom åldersgruppen 1988 (%)					
	0–19	20–44	45–64	65–	20–64	0–
Storstadslän	23,9	38,3	21,5	16,7	59,9	100,0
därav AB län	23,5	39,7	21,2	15,6	60,9	100,0
Skogslän	24,4	34,3	22,5	18,8	56,8	100,0
Övriga län	25,4	34,7	21,7	18,3	56,4	100,0
Stödområde A	24,3	32,7	23,8	19,2	56,5	100,0
B	23,3	31,0	22,9	22,8	53,9	100,0
C	24,4	33,9	22,5	19,2	56,4	100,0
A–C	24,2	33,2	22,8	19,8	56,0	100,0
Utanför	24,5	36,4	21,7	17,5	58,0	100,0
Riket totalt	24,5	36,0	21,8	17,8	57,8	100,0

Källa: SCB (UMDAC).

Av *tabell 9* framgår vilket genomslag åldersstrukturen haft på befolkningsutvecklingen genom födelsenettot under olika perioder i de tre länsgrupperna, stödområdena och i Stockholms län. Som framgår av denna tabell har storstadsläns födelseöverskott under de senaste åren mer än fördubblats jämfört med 1980-talets första hälft. Samtidigt har födelseöverskottet långt ifrån nått upp till den nivå det hade under perioden 1971–1975. Stockholms län svarade under 1980-talets första hälft helt för att det blev födelseöverskott i storstadsläns men under de senaste åren har läns andel i detta avseende minskat till ca 70 %.

Tabell 9 Årliga födelseöverskott i tre länsgrupper, stödområden under perioden 1966–1989 (avrundade värden)

Område	Årliga födelseöverskott (antal personer)				
	1966–70	1971–1975	1976–1980	1981–1985	1986–89
Storstadslän	10 700	13 000	5 700	4 100	9 600
därav AB län	7 400	7 300	3 600	4 600	6 600
Skogslän	2 600	1 600	–1 600	–2 000	– 100
Övriga län	13 600	10 000	2 500	400	5 200
Stödomr. A	–	200	– 200	– 200	– 200*
B	–	– 700	– 900	– 900	– 700*
C	–	500	– 900	–1 100	– 700*
A–C	–	–100	–2 000	–2 300	–1 600*
Riket totalt	26 900	24 600	5 900	2 500	14 600

* Avser genomsnitt för perioden 1986–1988.

Källa: SCB (UMDAC).

Under år 1989 uppgick födelseöverskottet i *hela landet* enligt preliminär befolkningsstatistik till ca 23 100 personer, vilket kan jämföras med ett genomsnittligt överskott på ca 11 700 personer under perioden 1986–1988. Födelseöverskotten har under de senaste åren kommit att spela en allt viktigare roll, inte minst regionalt, för en mer gynnsam befolkningsutveckling.

Som framgår av *tabell 9* har *storstadsläns* under hela perioden haft betydande födelseöverskott, vilket är en följd av att dessa oftast haft inflyttningsöverskott och av att inflyttarna till största del befinner sig i

åldersskikt med höga födelsetal. Minskande födelsetal och flyttningsförluster gentemot såväl övriga landet som utlandet bidrog dock under 1970-talet och början av 1980-talet till en kraftig minskning av storstadslänens födelseöverskott. Under 1980-talet har återigen överskotten ökat till en nivå som under de senaste åren uppgått till ca 9 600 personer per år.

Storstadslänens födelseöverskott under år 1989 uppgår till ca 12 600 personer, vilket kan jämföras med ett genomsnittligt överskott på ca 8 600 personer under perioden 1986–1988. Födelseöverskotten har således spelat en väsentlig roll för storstadslänens ökade befolkningstillväxt under år 1989. Födelseöverskottet i Stockholms län uppgick under år 1989 till ca 8 200 personer, vilket kan jämföras med ett årligt överskott på ca 6 100 personer under perioden 1986–1988. Länets födelseöverskott under år 1989 var för övrigt ungefär lika stort som invandringsöverskottet.

I *skogslänen* har de årliga födelseöverskotten från början av 1970-talet förbytts i ungefär lika stora underskott fram till mitten av 1980-talet varefter dessa underskott halverats till ca –800 personer per år. Denna minskning av underskotten har tillsammans med en kraftigt ökad nettoinvandring bidragit till den stabilisering av skogslänens befolkningutveckling som skett totalt sett under de senaste åren.

Under år 1989 hade skogslänen ett födelseöverskott på ca 1 900 personer, vilket innebär en avsevärd omsvängning jämfört med de årliga underskotten på ca –800 personer under perioden 1986–1988. Vid sidan om nettoinvandringen verkar det nu som om även födelsenettet börjar att positivt bidra till en gynnsammare befolkningsutveckling i skogslänen.

För gruppen *övriga län* har födelseöverskotten från början av 1970-talet minskat för att återigen öka under de senaste åren. Överskotten har dock hela tiden varit väsentligt mindre än inom storstadslänen.

Stödområde A hade under 1970-talets första hälft ett litet årligt födelseöverskott med ett par hundra personer. Därefter har det övergått i ett lika stort årligt underskott. *Stödområde B* har ända sedan 1970-talets första hälft haft födelseunderskott på –700 till –900 personer per år. *Stödområde C* hade ett årligt födelseöverskott på ca 500 personer under perioden 1971–1975. Dessa överskott övergick till ungefär dubbelt så stora årliga underskott under perioden 1976–1985. Under de senaste åren har underskotten minskat till ca –700 personer per år.

Av tabell 13 i bilaga 1:1 och av figur 10 och 12 i bilaga 1:2 framgår den relativa betydelsen av födelsenettet i *kommunerna* under perioderna 1981–1985 resp. 1986–1988. Den ungefärliga tredjedel av kommunerna som hade de största underskotten under de senaste åren fanns främst i norra Sveriges inland, de västra delarna av mellersta Sverige samt i sydöstra Sverige. Totalt hade 160 kommuner födelseunderskott under perioden 1986–1988. Dessa kommuner behöver ha totala flyttningsvinster för att få en tillväxt av befolkningen. Mycket ofta har emellertid kommuner av denna typ samtidigt nettoutflyttning till övriga landet varför de negativa effekterna av ålderstrukturen på befolkningsutvecklingen förstärks av omflyttningen. De senaste årens ökade nettoinvandring har dock för många av dessa kommuner verkat i motsatt riktning och stabiliserat den negativa trenden, vilket bidragit till en bättre regional balans i befolkningshänse-

de. Kommunerna med de största födelseöverskotten fanns främst i de tre storstadsregionerna samt i vissa större orter i södra och mellersta Sverige men även några större norrlandskommuner tillhör denna grupp.

1.4 Befolkningsutvecklingen i glesbygd-landsbygd

I den regionalpolitiska propositionen år 1982 (prop. 1981/82:113) avgränsades utpräglade glesbygdsområden. I dessa områden bor drygt 550 000 invånare. Som framgår av *tabell 10* har invånarantalet minskat med ca 31 000 personer under 1970-talet och med ca 25 000 personer under perioden 1981–1988. Per år räknat handlar det om en minskning med drygt –3 000 personer under båda dessa perioder. Under senare år har dock invånarantalet stabiliserats.

Av *tabell 10* framgår även att befolkningsutvecklingen inom de mer utpräglade glesbygdsområdena varit väsentligt olika i olika delar av landet. Den klart mest gynnsamma utvecklingen bland de län som sammanförts i tabellen har *Stockholms, Uppsala och Göteborgs och Bohus län* haft, vilka samtliga har ett betydande inslag av attraktiva skärgårdsområden inom resp. glesbygdsområde. Såväl under 1970- som 1980-talet har invånarantalet i dessa läns glesbygdsområden nämligen ökat med 300–400 personer per år. I *Jönköpings och Kronobergslän* har befolkningsminskningen i glesbygdsområdena varit relativt likartad under 1970- och 1980-talet. Under de senaste åren har dock minskningen varit klart lägre. I de tre sydligast belägna skogslänen – *Värmlands, Kopparbergs och Gävleborgs län* – har befolkningsminskningen i glesbygden också varit förhållandevis likartad under perioderna 1971–1980 och 1981–1985 men under de senaste åren har den årliga minskningen halverats till ca –400 personer. Ser man till utvecklingen i de fyra nordligast belägna skogslänen – *Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län* – så har däremot befolkningsminskningen inom den mer utpräglade glesbygden från 1970-talet fortsatt även under 1980-talet.

Tabell 10 Befolkningsutvecklingen inom *utpräglade glesbygdsområden** i vissa delar av landet samt totalt under perioden 1971–1988

Område	Antal inv. (1 000-tal)				Förändring antal inv. per år		
	1970	1980	1985	1988	1971–80	1981–85	1986–88
Del av län i:							
(AB, C, O)	38	41	43	44	400	300	400
(F, G)	39	36	34	34	– 300	– 400	– 100
(S, W, X)	144	137	133	132	– 700	– 800	– 400
(Y, Z, AC, BD)	254	234	225	218	–2 000	–1 800	–2 300
Glesbygd totalt i riket	608	577	561	552	–3 100	–3 200	–3 000

* Enligt det exempel på avgränsning som redovisas i prop. 1981/82:113 och där även ett antal mindre tätorter hänförs till glesbygden.

Källa: Bearbetning av SCB:s statistik.

När det gäller befolkningsutvecklingen på *landsbygden* i stort finns det ingen mer entydig avgränsning av vad som rimligen bör räknas in under detta begrepp. Regionalpolitiska kommittén har i sitt betänkande (SOU 1989: 55) angett att ungefär 1,6 milj. invånare skulle finnas inom ett dylikt vidare geografiskt område, vilket då även inkluderar ett betydande antal tätorter över hela landet.

Mot bakgrund av den senaste tätortsavgränsningen genomfördes redan i samband med folk- och bostadsräkningen år 1980 är det dock svårt att göra en mer realistisk uppskattning av befolkningsutvecklingen efter detta år inom ett dylikt vidare geografiskt område. Man vet helt enkelt inte på ett mer heltäckande och systematiskt vis hur invånarantalet förändrats inom och utanför landets tätorter efter år 1980. Detsamma kan sägas gälla beträffande nybildningen/bortfallet av tätorter.

2 Sysselsättningsutvecklingen m. m. under främst 1980-talet

På längre sikt brukar förändringen i befolkning och sysselsättning följas åt genom att omflyttningen primärt brukar bero på arbetskraftsefterfrågan. En rad faktorer bidrar dock till att motverka denna samvariation mellan befolknings- och sysselsättningsutveckling. Bland dessa faktorer märks socialförsäkringsystemet med bl. a. arbetslöshetsersättning, ökat inslag av hushåll med fler än en förvärvsarbetande samt ett ökat villaboende. Detta medför i sin tur att en regionalt inriktad analys av befolknings- och sysselsättningsutvecklingen ofta ger väsentligt olika bilder.

2.1 Sysselsättningsutvecklingen totalt

Av *tabell 11* framgår hur sysselsättningen totalt sett utvecklats inom olika delar av landet under perioden 1970–1987. På grund av vissa definitionsändringar m. m. är dock sysselsättningsnivåerna för åren 1970 och 1980 inte jämförbara med nivåerna från år 1985 och senare.

Tabell 11 Sysselsättningsutvecklingen totalt inom tre länsgrupper, stödområden och i Stockholms län under perioden 1970–1987

Område	Antal syssels. (milj.)		Årlig relativ syssels.förändring (%)			
	1985	1987	1970–75	1975–80	1980–85*	1985–87
Storstadslän	1,670	1,726	1,5	0,8	0,9	1,6
därav AB län	0,896	0,932	1,6	1,1	1,1	2,0
Skogslän	0,868	0,873	1,9	1,0	0,3	0,3
Övriga län	1,734	1,757	1,3	0,9	0,6	0,7
Stödomr. A	0,078	0,076	1,9	0,7	–	–1,0
" B	0,084	0,084	–0,5	0,9	–	–0,1
" C	0,373	0,374	1,9	0,5	–	0,2
" A–C	0,535	0,535	1,5	0,6	–	0,0
Utanför "	3,733	3,821	1,5	0,9	–	1,2
Riket totalt	4,273	4,356	1,5	0,9	0,7	1,0

Källor: FoB för åren 1970, 1980 och 1985, AKU (*) för åren 1980 och 1985 samt ÅRSYS 1987 (SCB) (Avser såväl hel- som deltidssysselsatta).

Som framgår av *tabell 11* har *storstadslänen* under de senaste åren haft en mer än dubbelt så stor sysselsättningstillväxt som gruppen övriga län relativt sett. Storstadslänens sysselsättningstillväxt har samtidigt varit omkring fem gånger så stor som inom skogslänen. Även under den första hälften av 1980-talet hade *storstadslänen* en klart större tillväxt än de båda övriga länsgrupperna men skillnaderna var inte lika stora som under de senaste åren. Under perioden 1985–1987 ökade det totala antalet sysselsatta i *storstadslänen* med ca 56 000 personer varav *Stockholms län* ensamt svarade för en ökning med ca 36 000 personer. I landet som helhet uppgick den totala sysselsättningsökningen till ca 83 000 personer. Omkring 67 % av den totala sysselsättningsökningen uppstod således i *storstadslänen*, vilket kan jämföras med dessas sysselsättningsandel år 1985 som var ca 39 %. Motsvarande andelar för *Stockholms län* var ca 43 % resp. ca 21 %. En avsevärd koncentration av sysselsättningstillväxten till *storstadslänen* och då främst till *Stockholms län* har således skett under de senaste åren. *Storstadslänens* andel av sysselsättningen i hela landet har dock bara ökat med drygt en halv procentenhet.

Skogslänen har haft en väsentligt svagare sysselsättningstillväxt under 1980- än under 1970-talet. Den svaga tillväxten har varit relativt likartad under första hälften av 1980-talet och under de senaste åren. Under perioden 1985–1987 har antalet sysselsatta i *skogslänen* ökat med ca 4 400 personer, vilket motsvarar ca 5 % av landets totala sysselsättningstillväxt. År 1985 var *skogslänens* sysselsättningsandel ca 20 %.

Gruppen *övriga län* har under 1980-talet haft en svagare sysselsättnings-tillväxt än *storstadslänen* men denna har ändå varit omkring dubbelt så stor relativt sett som i *skogslänen*. Under perioden 1985–1987 ökade antalet sysselsatta i gruppen *övriga län* med sammanlagt ca 23 000 personer, vilket motsvarade ca 28 % av landets totala sysselsättningsökning. År 1985 hade gruppen *övriga län* en sysselsättningsandel på ca 41 %. Även denna länsgrupp har således fått en mindre del av tillväxten än vad som skulle varit fallet om sysselsättningen ökat i proportion till sysselsättningsandelen.

Stödområdena

Inom de olika *stödområdena* har sysselsättningen under de senaste åren stagnerat om man ser på dessa sammantaget. Samtidigt har området utanför *stödområdena* haft en klar tillväxt med drygt en procent per år. Jämfört med den andra hälften av 1970-talet är det en ogynnsammare utveckling eftersom sysselsättningen då ökade med drygt en halv procent om året. Tyvärr finns det inte någon riktigt pålitlig statistik för att beskriva sysselsättningsutvecklingen i *stödområdena* under 1980-talets första hälft.

Den klart mest ogynnsamma sysselsättningsutvecklingen under de senaste åren har skett inom *stödområde A* där antalet sysselsatta minskat med en procent om året eller med sammanlagt ca –1 500 personer. År 1987 fanns omkring 76 000 sysselsatta inom detta *stödområde*. Jämfört

med utvecklingen under 1970-talet betyder detta en försämring eftersom sysselsättningen ökade under främst 1970-talets första hälft men även under den andra hälften.

Prop. 1989/90: 76
Bilaga 1

Inom *stödrområde B* har antalet sysselsatta i stort sett stagnerat efter år 1985. År 1987 fanns det omkring 84 000 sysselsatta inom detta stödrområde. Jämfört med utvecklingen under den andra halvan av 1970-talet är det fråga om en sämre utveckling eftersom sysselsättningen då ökade med närmare en procent per år. Det är som tidigare påpekats svårt att säga något säkert om utvecklingen under den första hälften av 1980-talet.

Stödrområde C har haft en svag sysselsättningstillväxt under de senaste åren. Sammantaget ökade antalet sysselsatta med ca 1 700 personer under perioden 1985–1987. År 1987 fanns det omkring 374 000 sysselsatta inom detta stödrområde.

Utanför stödrområdena har antalet sysselsatta ökat med drygt en procent om året under de senaste åren, vilket är ungefär samma utveckling som under 1970-talet. År 1987 fanns det omkring 3,8 milj. sysselsatta utanför stödrområdena, vilket motsvarade ca 88 % av landets totala sysselsättning.

Glesbygden/landsbygden

När det gäller sysselsättningsutvecklingen inom *glesbygd/landsbygd* under de senaste åren har den beskrivits genom den redovisning som tidigare gjorts under denna punkt beträffande utvecklingen inom stödrområdena. Stödrområde A och B kan därvid sägas representera en något mer utpräglad glesbygd än stödrområde C. När det gäller sysselsättningsutvecklingen inom det vidare begreppet landsbygd är det svårare att beskriva utvecklingen eftersom någon mer entydig definition av begreppet landsbygd inte finns. Dessutom gjordes, som tidigare påpekats, ingen tätortsavgränsning i samband med folk- och bostadsräkningen år 1985, vilket gör det svårt att beskriva sysselsättningsutvecklingen på landsbygden på ett mer relevant sätt.

Kommunerna

Av *tabell 14 i bilaga 1:1* och av *figur 14 i bilaga 1:2* framgår den relativa sysselsättningsförändringen i landets samtliga kommuner under perioden 1985–1987. Som framgår av denna figur finns den ungefärliga fjärdedel av landets kommuner som haft den mest ogynnsamma sysselsättningsutvecklingen främst i Norrland men även åtskilliga kommuner i Bergslagen och sydöstra Sverige tillhör denna grupp. Den fjärdedel kommuner som haft den största sysselsättningstillväxten ligger ganska utspridda i södra och mellersta Sverige men med en viss koncentration av kommuner till storstadsregionerna och dessas närområde samt till västra Götaland och södra Småland.

Eftersom näringsstrukturen i olika delar av landet varierar så påverkar sysselsättningsutvecklingen inom de olika näringsgrenarna i stor utsträckning den totala sysselsättningsutvecklingen. Av *tabell 11* framgår hur sysselsättningen förändrats inom olika näringsgrensaggregat i de tre länsgrupperna och i riket under perioden 1970–1987.

Som framgår av *tabell 12* var det framförallt den offentliga sektorn bland de studerade näringsgrenarna som svarade för sysselsättningstillväxten i *storstadslänen* under 1970-talet. Tillväxten var dock samtidigt något lägre än i riket som helhet. Sammantaget ökade antalet sysselsatta inom denna sektor i storstadslänen med ca 152 000 personer. Under 1980-talet har det i stället varit sektorn privata tjänster som haft den kraftigaste tillväxten relativt sett. Särskilt under de senaste åren har tillväxten varit mycket kraftig inom denna sektor. En del av minskningen inom industri-sektorn är dock avknoppningar av verksamheter till sektorn privata tjänster varför en del av tillväxten inom den sistnämnda i praktiken inte varit någon reell tillväxt. På analogt vis har inte industrissysselsättningen i storstadslänen minskat lika mycket som siffrorna visar. Beträffande de senaste årens utveckling kan konstateras att industrissysselsättningen ökat svagt samtidigt som antalet sysselsatta inom den offentliga sektorn minskat i ungefär samma takt.

Inom *skogslänen* har sysselsättningsminskningen inom jord- och skogsbruket efter en viss avmattning under 1980-talets första hälft åter ökat under de senaste åren till en takt som ligger något högre än under 1970-talet. Industrissysselsättningen i skogslänen har minskat sedan mitten av 1970-talet men under de senaste åren har minskningen varit väsentligt lägre än tidigare. Antalet sysselsatta inom den offentliga sektorn ökade mycket kraftigt i skogslänen under 1970-talet och sammanlagt uppgick ökningen till ca 95 000 personer. Under 1980-talets första hälft dämpades dock tillväxttakten avsevärt och under de senaste åren har tillväxten varit förhållandevis svag.

För gruppen *övriga län* har sysselsättningsutvecklingen inom jord- och skogsbruket varit relativt likartad den inom skogslänen relativt sett. Den svaga ökning av sysselsättningen inom sektorn som arbetskraftsundersökningarna visar på för perioden 1980–1985 är inte statistiskt säkerställd eftersom den ligger inom den statistiska felmarginalen. Under de senaste åren har sektorns sysselsättning minskat kraftigt och mer än inom skogslänen. Industrissysselsättningen inom denna länsgrupp har minskat sedan mitten av 1970-talet men under de senaste åren har en svag tillväxt skett i klart högre takt som under 1970-talets första hälft. Denna tillväxt har för övrigt varit klart större än inom storstadslänen. Sysselsättningen inom den offentliga sektorn har ända sedan 1970-talets början, liksom i skogslänen, varit något större än den i sig kraftiga tillväxten i storstadslänen och under de senaste åren har tillväxten fortsatt men varit väsentligt svagare.

Tabell 12 Sysselsättningsutvecklingen inom vissa *näringsgrenar* och totalt inom tre länsgrupper och i riket under perioden 1970–1987

Prop. 1989/90: 76
Bilaga 1

Näringsgren	Årlig relativ sysselsättningsförändring (%)			
	1970–1975	1975–1980	1980–1985	1985–1987
Storstadslän:				
Jord-o. skog	–2,4	–2,3	–2,8	–4,7
Tillv. ind. m. m.	0,4	–2,1	–0,5	0,3
Privata tjänst.	1,7	2,9	2,1*	6,0
Offentl. service	5,5	3,0	1,5	–0,2
Syssels. totalt	1,5	0,8	0,9	1,6
Skogslän:				
Jord-o. skog	–3,1	–2,5	–0,9	–3,4
Tillv. ind. m. m.	1,9	–1,1	–1,4	–0,3
Privata tjänst.	1,9	3,2	2,1*	4,2
Offentl. service	5,8	4,6	2,6	0,5
Syssels. totalt	1,9	1,0	0,3	0,3
Övriga län:				
Jord-o. skog	–3,0	–0,8	0,6	–4,7
Tillv. ind. m. m.	0,4	–1,4	–0,9	1,4
Privata tjänst.	1,1	3,1	2,8*	4,3
Offentl. service	6,1	4,2	1,8	0,4
Syssels. totalt	1,3	0,8	0,6	0,7
RIKET TOTALT:				
Jord-o. skog	–3,0	–1,5	–0,3	–4,3
Tillv. ind. m. m.	0,7	–1,6	–0,9	0,7
Privata tjänst.	1,5	3,0	2,3*	5,2
Offentl. service	5,8	3,8	1,8	0,2
Syssels. totalt	1,5	0,9	0,7	1,0

* Enligt länsplaneringens sektorsavgränsning.

Källor: FoB för åren 1970, 1975, 1980 och 1985. ÅRSYS 87 (SCB) samt för perioden 1980–85 AKU (årsmedeltal) (SCB) (Avser samtliga förvärvsarbetsbete).

Av *tabell 13* framgår hur sysselsättningsutvecklingen varit inom vissa näringsgrenar inom och utanför de regionalpolitiska *stödområdena* sedan början av 1970-talet. Ser man på stödområdena sammantaget kan bl. a. konstateras att industrissysselsättningen inom dessa minskat svagt under de senaste åren till skillnad mot området utanför stödområdena som haft en viss tillväxt.

Sysselsättningstillväxten inom den offentliga sektorn har under de senaste åren varit ungefär lika svag inom som utanför stödområdena. Mellan stödområdena har dock utvecklingen varierat med en klar minskning inom stödområde A, en stagnation inom stödområde B och en svag tillväxt inom stödområde C. Tillväxten inom stödområde C har för övrigt varit omkring dubbelt så stor som utanför stödområdena. Antalet sysselsatta inom privata tjänster inom stödområdena har relativt sett ökat i nästan samma takt som utanför stödområdet men sektorn svarar samtidigt för en mindre andel av sysselsättningen inom stödområdena. Sysselsättningen inom jord- och skogsbruket har fortsatt att minska klart under de senaste åren såväl inom som utanför stödområdena. Inom främst stödområde B har minskningstakten dock varit betydligt lägre än inom de övriga områden som redovisas i *tabell 13*.

Tabell 13 Sysselsättningsutveckling inom vissa näringsgrenar inom och utanför stödområdena under perioden 1970–1987

Prop. 1989/90:76
Bilaga 1

Stödområde/ näringsgren	Årlig relativ sysselsättningsförändring (%)			
	1970–1975	1975–1980	1980–1985*	1985–1987
Stödområde A:				
Jord-o. skog.	-3,4	-3,0	—	-2,9
Tillverkn. ind.	4,3	-0,1	—	-1,9
Privata tj.	1,3	0,8	—	5,5
Offentl. serv.	5,5	4,4	—	-1,8
Stödområde B:				
Jord- o. skog.	-4,4	-2,1	—	-1,1
Tillverkn. ind.	3,5	-0,5	—	-0,7
Privata tj.	1,1	2,9	—	3,4
Offentl. serv.	4,2	4,5—	—	0,1
Stödområde C:				
Jord o. skog.	-4,2	-2,0	—	-3,9
Tillverkn. ind.	1,9	-1,6	—	0,1
Privata tj.	1,9	4,0	—	4,1
Offentl. serv.	5,7	3,9	—	0,9
Stödområde A–C:				
Jord-o. skog.	-4,1	-2,2	—	-3,1
Tillverkn. ind.	2,4	-1,3	—	-0,3
Privata tj.	1,7	3,4	—	4,2
Offentl. serv.	5,4	4,1	—	0,3
Utanför A-C:				
Jord-o. skog.	-2,7	-1,3	—	-4,5
Tillverkn. ind.	0,5	-1,6	—	0,9
Privata tj.	1,5	2,9	—	5,3
Offentl. serv.	5,8	3,8	—	0,5
RIKET TOTALT:				
Jord-o. skog.	-3,0	-1,5	-0,3	-4,3
Tillverkn. ind.	0,7	-1,6	-0,9	0,7
Privata tj.	1,5	3,0	2,3	5,2
Offentl. serv.	5,8	3,8	1,8	0,2

* I AKU finns ingen redovisning på stödområden.

Källor: FoB för åren 1970, 1975, 1980 och 1985. ÅRSYS 87 (SCB) samt för perioden 1980–85 AKU (årsmedeltal) (SCB) (Avser samtliga färvärvsarb.).

2.3 Sysselsättningsstrukturen

Av tabell 14 framgår översiktligt näringsstrukturen i de tre länsgrupper och i riket totalt år 1987 samt resp. näringsgrens sysselsättningsandel åren 1970 och 1987.

Tabell 14 Näringsstruktur i tre länsgrupper åren 1970 och 1987

Länsgrupp	Andel sysselsatta (%)		Antal sysselssatta (1 000-tal)
	1970	1987	1987
Storstadslän:			
Jord. o. skog	3,2	1,6	27
Tillv. ind. m. m.	24,4	17,7	306
Priv. tj.	17,0	20,4	352
Offentl. service	21,6	29,9	516
Skogslän:			
Jord. o. skog	10,8	6,3	55
Tillv. ind. m. m.	29,4	22,5	197
Priv. tj.	9,9	12,3	108
Offentl. service	20,7	34,1	298
Övriga län:			
Jord. o. skog	10,9	6,5	114
Tillv. ind. m. m.	36,0	27,9	489
Priv. tj.	9,6	11,4	201
Offentl. service	18,7	31,3	549
RIKET TOTALT:			
Jord o. skog	7,9	4,5	196
Tillv. ind. m. m.	30,2	22,8	992
Priv. tj.	12,6	15,2	660
Offentl. service	20,2	31,3	1 364

Källor: FoB för år 1970 samt ÅRSYS 1987 (SCB). Avser såväl hel- som deltidsarbete.

Som framgår av *tabell 14* är det andelen sysselsatta inom den offentliga sektorn som i samtliga tre länsgrupper ökat klart mest mellan åren 1970 och 1987. För riket som helhet betyder detta att sektorns andel ökat från omkring en femtedel till närmare en tredjedel av den totala sysselsättningen. Samtidigt har andelen sysselsatta inom tillverkningsindustrin minskat från ca 30 % till ca 23 %. Denna minskning har skett i samtliga länsgrupper. Andelen sysselsatta inom privata tjänster har ökat från ca 13 % till ca 15 %. Inom storstadslänen har sektorn ökat från ca 17 % till drygt 20 % och svarar idag för en något större andel av sysselsättningen än tillverkningsindustrin. Särskilt inom storstadslänen har dock många verksamheter som tidigare räknades till industrisektorn överförts till privata tjänster varför andelsförskjutningarna kan vara något missvisande.

Från regional synpunkt bör särskilt framhållas den stora betydelse som utbyggnaden av den *offentliga sektorn* haft för arbetsmarknadsituationen och därmed också för den regionala balansen i skogslänen. När sysselsättningen inom jord- och skogsbruket och inom industrin minskat har expansionen av olika offentliga verksamheter utgjort ett värdefullt tillskott av arbetstillfällen i särskilt dessa län. Dessutom har tillväxten varit förhållandevis jämnt fördelad även inom länen, vilket bidragit till att upprätthålla den inomregionala balansen. Ytterligare en positiv faktor ur arbetsmarknadssynpunkt har varit den förhållandevis stora stabilitet som kan sägas känneteckna de skatte- och avgiftsfinansierade verksamheter som tillsammans utgör den offentliga verksamheten.

Särskilt under de senaste åren har sysselsättningstillväxten inom sektorn *privta tjänster* varit mycket kraftig. Från regional synpunkt framstår det dock som ett dilemma att en så pass stor del av denna sektor är koncentrerad till storstadsområdena och till landets största tätorter. Till skillnad mot

den offentliga sektorn tenderar därför en tillväxt inom privata tjänster att öka de inom- och mellanregionala obalanserna.

Prop. 1989/90: 76
Bilaga 1

2.4 Inomregionala obalanser

De inomregionala obalanserna belyses endast delvis om man analyserar utvecklingen med avseende på stödområdesinplacering m. m. Eftersom länen utgör en administrativ avgränsning och länsstyrelserna förfogar över särskilda regionalpolitiska medel är det även intressant att belysa de inomregionala obalanserna länsvis. I *tabell 15* redovisas därför en uppdelning av de sju skogslänen samt av Örebro och Västmanlands län i två delar. Den ena länsdelen utgörs i resp. fall av den *största lokala arbetsmarknaden i länet* enligt en avgränsning som SCB nyligen redovisat och den andra länsdelen består av den del av länet som ligger utanför den största lokala arbetsmarknaden. I två fall (Gävleborgs och Jämtlands län) har dock SCB:s avgränsning frångåtts genom att ett färre antal kommuner räknats till den största lokala arbetsmarknaden. Vilka kommuner sam ingår i resp. läns största lokala arbetsmarknad framgår av *bilaga 1:3*.

Tabell 15 Befolknings- och sysselsättningsutveckling inom nio läns *största lokala arbetsmarknad* och i *området utanför denna* under 1970- och 1980-talet

Största lok. arb. m./ resterande länsdel/ länet totalt	Årlig relativ förändring (%)			
	Antal invånare		Antal sysselsatta	
	1971–80	1981–88	1970–80	1985–87
SLBD*	1,2	0,7	2,7	0,9
RBD*	–0,4	–0,7	1,3	–0,9
BD län totalt	0,5	–0,3	2,1	0,1
SLAC	1,0	0,7	1,5	1,7
RAC	0,0	–0,3	1,0	–0,2
AC län totalt	0,5	0,2	2,0	0,7
SLZ	1,0	0,4	2,3	0,8
RZ	–0,4	–0,6	1,3	–1,0
Z län totalt	0,3	–0,1	1,9	0,1
SLY	0,5	–0,2	1,7	0,9
RY	–0,3	–0,5	1,0	–0,2
Y län totalt	0,0	–0,4	1,3	0,3
SLX	0,2	–0,3	1,1	–0,1
RX	–0,1	–0,3	1,1	0,2
X län totalt	0,0	–0,3	1,1	0,1
SLW	0,8	0,2	1,8	0,3
RW	–0,1	–0,5	1,1	0,2
W län totalt	0,3	–0,1	1,4	0,2
SLU	0,1	–0,1	1,5	0,0
RU	–0,4	–0,5	0,9	0,7
U län totalt	–0,1	–0,2	1,2	0,2
SLT	0,2	0,1	0,8	0,7
RT	–0,4	–0,8	0,4	–0,3
T län totalt	0,0	–0,2	0,7	0,4
SLS	0,8	0,2	1,5	0,7
RS	–0,6	–0,4	0,4	–0,3
S län totalt	0,0	–0,1	0,9	0,2

* SLBD=största lokala arb. markn. i Norrbottens län(Luleå, Piteå, Boden och Älvsbyns kommuner). RBD=resterande del av Norrbottens län. Övriga förkortningar på motsvarande vis. De kommuner som ingår i de största lokala arbetsmarknaderna framgår av *bilaga 1:3*.

Källa: Befolkningsstatistik (SoS), FoB för år 1970, 1980 samt ÅRSYS för år 1985 och 1987 (SCB).

Som framgår av *tabell 15* har i de flesta av de studerade nio länen befolknings- och sysselsättningsutvecklingen varit väsentligt gynnsammare inom den största lokala arbetsmarknaden än inom den resterande delen av länet. Detta visar på de ofta avsevärda inomregionala skillnader som finns i utvecklingshänseende och som döljs om endast uppgifter för hela länet används för att beskriva utvecklingen.

2.5 Sysselsättningen inom jord- och skogsbruket

Andelen sysselsatta inom jord- och skogsbruket var år 1987 endast ca 5 % av den totala sysselsättningen i landet. År 1970 var motsvarande andel ca 8 %. Trots denna minskning betyder sysselsättningen inom denna sektor fortfarande mycket regionalpolitiskt eftersom den i många sysselsättnings-svaga delar av landet t. ex. inom glesbygden utgör en viktig deltidssysselsättning.

Som framgått av tidigare tabeller har sysselsättningen inom jord- och skogsbruket fortsatt att minska förhållandevis kraftigt under de senaste åren. Minskningen har varit något större utanför stödområdena relativt sett. Sammanlagt uppgår minskningen till ca 18 000 personer under perioden 1985–1987. År 1987 fanns omkring 196 000 personer sysselsatta inom denna sektor (jmf. *tabell 3 i bilaga 1: 1*).

För att belysa att jord- och skogsbruket alltför svarar för en betydande del av sysselsättningen i många delar av landet kan nämnas de tio kommuner som år 1987 hade de högsta andelarna nämligen: Ydre (27,2 %), Borgholm (26,4 %), Grästorp (26,2 %), Bjurholm (25,7 %), Hörby (25,6 %), Svalöv (23,7 %), Robertsfors (23,4 %), Sjöbo (23,3 %), Sorsele (23,3 %) samt Mörbylånga (23,0 %).

2.6 Sysselsättningen inom gruv- och tillverkningsindustri

Under de senaste åren har som tidigare framgått antalet sysselsatta inom gruv- och tillverkningsindustrin åter ökat efter att under en lång följd av år ha minskat. Under perioden 1985–1987 uppgår den sammanlagda ökningen till ca 14 000 personer eller ca 1,4 %. Inom skogslänen har dock antalet industrisysselsatta fortsatt att minska om än i väsentligt lägre takt än tidigare. Sysselsättningsökningen inom sektorn har varit väsentligt snabbare inom gruppen övriga län än i storstadslänen (jmf. *tabell 4 i bilaga 1: 2* och *figur 15 i bilaga 1: 2*).

Tabell 16 Sysselsättningsutvecklingen inom *gruv- och tillverkningsindustri* i tre länsgrupper, stödområden och i Stockholms län under perioden 1970–1987 samt andel sysselsatta inom sektorn åren 1970 och 1987 (%)

Område	Årlig relativ sysselsättningsförändr.(%)				Andel syss. (%)	
	1970–75	1975–80	1980–85*	1985–87	1970	1987
Storstadslän	0,4	–2,1	–0,5	0,3	24,4	17,7
därav AB län	0,2	–2,1	–0,8	–0,6	20,3	14,2
Skogslän	1,9	–1,1	–1,4	–0,3	29,4	22,5
Övriga län	0,4	–1,4	–0,9	1,4	36,0	27,9
Stödområde A	4,3	–0,1	–	–1,9	21,7	19,4
” B	3,5	–0,5	–	–0,7	19,5	17,7
” C	1,9	–1,6	–	0,1	33,5	26,0
” A–C	2,4	–1,3	–	–0,3	29,4	23,7
Utanför ”	0,5	–1,6	–	0,9	30,3	22,6
Riket totalt	0,7	–1,6	–0,9	0,7	30,2	22,8

* Enligt AKU för år 1980 resp 1985 (SCB). Redovisning på stödområden saknas i denna källa.

Källor: FoB för åren 1970, 1975 och 1980, AKU (jmf.ovan), ÅRSYS för år 1985 resp. 1987 (SCB).

Inom de regionalpolitiska *stödområdena* har antalet industrissysselsatta minskat svagt under de senaste åren. Minskningen har dock huvudsakligen skett inom stödområde A och B medan stödområde C haft en i stort sett oförändrad industrissysselsättning. Sysselsättningsminskningen inom stödområde A har relativt sett varit ungefär dubbelt så stor som inom stödområde B. Sammantaget handlar det om en minskning med ca –600 arbetstillfällen i stödområde A och om ca –200 arbetstillfällen inom stödområde B.

Av *figur 16 i bilaga 1:2* framgår den relativa förändringen av industrissysselsättningen under perioden 1985–1987 i landets *kommuner*. Som framgår av denna figur finns de kommuner som haft den största minskningen av industrissysselsättningen främst i övre Norrlands inland men även åtskilliga kommuner i mellersta Sverige tillhör denna grupp. Kommunerna med den största tillväxten av industrissysselsättningen finns främst i södra Sverige och ligger förhållandevis utspritt.

2.6.1 Industrins arbetsställestruktur – regionala skillnader

Industrins arbetsställestruktur varierar förhållandevis mycket mellan olika delar av landet. Vissa regioner är typiska småföretagsområden medan andra är starkt dominerade av ett fåtal större arbetsställen. Detta förhållande innebär i sig väsentligt olikartade förutsättningar för den regionala utvecklingen inom resp. region och för den typ av politiska åtgärder som kan behövas.

Av *tabell 17* framgår hur arbetsställestrukturen varierade mellan ett antal län år 1988. Som framgår av tabellen är *Jämtlands län* det som har den klart högsta andelen industrissysselsatta vid mindre arbetsställen dvs. upp till 50 anställda. Även *Jönköpings*, *Kronobergs*, *Kristianstads* och *Västerbottens län* har förhållandevis höga andelar sysselsatta vid de mindre arbetsställena. Även när det gäller de medelstora arbetsställena (50–

199 anställda) ligger *Jämtlands län* högst av de studerade länen med en andel på drygt 40 procent. Liksom beträffande de mindre arbetsställena har även *Jönköpings*, *Kronobergs*, *Kristianstads* och *Västerbottens län* en förhållandevis hög andel sysselsatta vid de medelstora arbetsställena.

Av de studerade länen utmärks särskilt *Kronobergs län* av en hög andel sysselsatta vid arbetsställena med 200–499 anställda. När det gäller de största arbetsställena inom industrin dvs. de med minst 500 anställda ligger *Blekinge* och *Västmanlands län* högst med andelar på ca 48 % resp. ca 44 % av den totala industrisysselsättningen. Därefter följer *Gävleborgs* och *Stockholms län* med andelar strax under 40 %.

Tabell 17 *Arbetsställestruktur inom gruv- och tillverkningsindustri i vissa län och i riket totalt år 1988 (%)*

Län	Arbetsställestruktur år 1988 (%)					Totalt
	Antal anställda per arbetsställe					
	0–4	5–49	50–199	200–499	500–	
Stockholms	4,9	22,5	19,6	15,3	37,7	100,0
Jönköpings	3,3	28,6	37,6	16,0	14,4	100,0
Kronobergs	2,9	26,8	34,7	30,0	6,4	100,0
Blekinge	1,5	13,5	14,5	22,5	47,9	100,0
Kristianstads	2,9	25,2	31,7	16,8	23,4	100,0
Västmanlands	2,0	14,2	20,3	19,4	44,1	100,0
Värmlands	2,2	18,7	25,2	22,9	31,1	100,0
Kopparbergs	3,0	22,9	26,6	15,4	32,0	100,0
Gävleborgs	2,2	16,4	24,7	18,2	38,5	100,0
Västernorr.	2,8	17,9	29,9	14,1	35,3	100,0
Jämtlands	4,2	36,6	42,2	8,8	8,2	100,0
Västerbottens	4,0	24,5	33,3	22,1	16,2	100,0
Norrbottns	3,5	23,1	26,3	12,5	34,6	100,0
Riket totalt	3,1	20,7	25,3	17,8	33,1	100,0

Källa: CFAR (SCB).

2.6.2 Industrins struktur och utveckling inom olika branscher – regionala skillnader

Som framgår av *tabell 18* finns det en avsevärd regional variation beträffande olika branschers betydelse för sysselsättningen inom industrisektorn. Denna variation är naturligtvis till största delen historiskt betingad genom att industrier byggts upp där det funnits speciellt gynnsamma förutsättningar för en viss verksamhet t. ex. när det gällt närheten till vissa råvaror som skog eller järnmalm. Denna regionala variation medför i sin tur att utvecklingen inom olika regioners industri varierar och kan vid större strukturförändringar inom en viss bransch medföra betydande arbetsmarknads- och regionalpolitiska problem i vissa delar av landet. Färska exempel på detta utgör förändringarna inom järn- och stålindustrin i *Bergslagen* och inom varvsnäringen i *Väst- och Sydsverige*.

Som framgår av *tabell 18* är de dominerande branscherna inom storstadslänen grafisk industri (14 %) och olika delbranscher inom verkstadsindustrin. I skogslänen är det i högre utsträckning råvarubaserade branscher som dominerar som t. ex. trävaruindustri (12 %), massa- och pappersindustri (13 %) samt järn- och stålindustri (12 %). Inom gruppen övriga

län är de största branscherna delbranscher inom verkstadsindustrin som metallvaruindustri, maskinindustri och transportmedelsindustri.

Ser man till de senaste årens sysselsättningsutveckling inom de olika industribranscherna kan för *storstadslänens* del konstateras att bland de sysselsättningsmässigt mer betydelsefulla branscherna har den kemiska industrin, maskin- och elektroindustrin, haft en svag minskning. Den mest positiva förändringen bland de "tunga" branscherna uppvisar transportmedelsindustrin med en klar sysselsättningsökning. Det är bilindustrin som främst ligger bakom denna gynnsamma utveckling. Även metallvaruindustrin har haft en viss sysselsättningstillväxt i storstadslänen under de senaste åren.

Bland *skogslänens* sysselsättningsmässigt viktigaste industribranscher är det framförallt metallvaruindustrin som svarat för en kraftig tillväxt med en tioprocentig sysselsättningsökning per år. Även trävaruindustrin har haft en viss tillväxt av antalet sysselsatta. Bland de viktigare branscherna har dock sysselsättningen samtidigt minskat inom massa- och pappersindustrin med drygt 5 % per år, järn- och stålindustrin med drygt 8 % samt inom maskinindustrin med ca 6 % per år.

Gruppen *övriga län*, som också haft den klart gynnsammaste utvecklingen av industrisysselsättningen totalt sett av länsgrupperna, har haft en sysselsättningstillväxt inom de tre största branscherna nämligen maskinindustrin, metallvaruindustrin och transportmedelsindustrin. Ökningen inom metallvaruindustrin är dock väsentligt svagare än inom de båda övriga branscherna.

Tabell 18 Andel sysselsatta inom olika *industribranscher* år 1987 samt årlig relativ sysselsättningsförändring 1985–1987 (%) inom tre länsgrupper

Bransch	Andel syss. av tot. ind. syss. 1987 (%)			Årlig relativ förändr. ant. syss. 1985–87 (%)		
	Storstadslän	Skogslän	Övriga län	Storstadslän	Skogslän	Övriga län
Gruvor m. m.	0,3	4,4	0,6	– 2,6	– 7,4	0,6
Skydd. livsm.	8,3	6,2	5,3	0,9	5,4	1,5
Konk. livsm.	4,4	0,8	2,1	3,5	– 1,0	– 0,6
Teko	2,6	1,9	6,0	– 0,4	0,7	1,0
Trävaruind.	2,0	12,3	9,6	1,6	1,7	1,1
Massa-o. papp.	3,4	13,2	5,4	4,9	– 5,1	1,0
Grafisk ind.	13,5	4,3	4,8	0,4	3,1	– 0,2
Kemisk., petrl.	8,0	3,1	4,2	– 1,1	4,0	– 3,4
Gummi, plast	2,7	1,9	3,6	8,9	6,5	– 1,5
Jord- o. stenv.	2,3	1,4	4,0	4,7	2,5	10,4
Järn-o. stålind.	0,8	11,6	3,9	– 7,0	– 8,3	– 10,3
Metallvaruind.	9,4	14,1	13,0	1,9	10,0	1,5
Maskinind.	13,8	10,5	14,3	– 1,1	– 6,0	7,9
Elektroind.	10,1	7,2	8,2	– 2,0	– 3,9	– 4,1
Varvsind.	2,2	0,3	0,6	– 25,5	19,9	– 3,4
Övr. transp.	12,2	5,6	12,7	4,5	16,8	5,7
Instr. m. m.	4,2	1,2	1,7	10,2	7,5	1,4
Ind. totalt*	100,0	100,0	100,0	0,3	– 0,3	1,4

* Gruv- och tillverkningsindustri (SNI 2+3+4).

Källa: ÅRSYS för år 1985 resp. 1987 (avser samtliga förvärvsarbetande) (SCB).

Av tabell 19 framgår hur branschstrukturen varierar inom stödområdena A–C och i området utanför dessa stödområden samt hur sysselsättningsutvecklingen varit inom de olika branscherna under perioden 1985–1987. Inom stödområdena är de ur sysselsättningssynpunkt viktigaste branscherna metallvaruindustrin (16 %), trävaruindustrin (13 %), järn- och stålindustrin (12 %) samt massa- och pappersindustrin (9 %). Jämfört med området utanför stödområdena betyder också gruvindustrin (6 %) förhållandevis mycket. Sysselsättningsutvecklingen inom dessa branscher har varit mycket olika. Den klart mest positiva utvecklingen har metallvaruindustrin haft med en sysselsättningsökning på 14 % per år. Trävaruindustrin har haft en mycket svag ökning medan antalet sysselsatta minskat förhållandevis mycket inom de övriga ”tunga” branscherna i stödområdena. Även gruvindustrin har haft en betydande sysselsättningsminskning.

Utanför stödområdena är de ur sysselsättningssynpunkt viktigaste branscherna maskinindustri (14 %), övrig transportmedelsindustri (12 %) samt metallvaruindustri (12 %). Samtliga dessa branscher har haft en klar sysselsättningstillväxt under perioden 1985–1987. Störst ökning uppvisar transportmedelsindustrin med närmare 6 % per år.

Tabell 19 Andel sysselsatta inom olika *industribranscher* år 1987 samt årlig relativ sysselsättningsförändring 1985–1987 (%) i stödområde A–C, övriga landet och i hela riket

Bransch	Andel syss. av tot. ind. syss. 1987 (%)		Riket	Årlig relativ förändr. antal syss. 1985-87 (%)		
	St. omr.	Övr.		St. omr.	Övr.	Riket
Gruvor m. m.	6,4	0,5	1,3	– 7,1	– 1,7	– 5,3
Skydd. livsm.	5,9	7,0	6,4	5,0	1,6	2,0
Konk. livsm.	0,7	2,8	2,5	17,9	1,0	1,5
Teko	2,3	4,4	4,1	1,7	– 0,6	0,7
Trävaruind.	12,9	7,1	7,8	0,6	1,5	1,3
Massa-o. papp.	9,4	5,9	6,3	– 6,5	1,2	– 1,1
Grafisk ind.	3,4	7,9	7,3	6,7	0,1	0,5
Kemisk. petrl.	2,0	5,6	5,1	8,3	– 2,0	– 1,5
Gummi, plast	2,6	3,0	3,0	4,5	1,7	2,0
Jord- o. stenv.	2,0	3,1	2,9	4,6	8,0	8,2
Järn- o. stålind.	11,7	3,4	4,5	– 10,9	– 8,2	– 9,1
Metallvaruind.	16,4	11,5	12,1	14,0	1,7	3,4
Maskinind.	8,7	14,1	13,4	– 7,3	3,5	2,5
Elektroind.	8,4	8,6	8,6	– 4,3	– 3,2	– 3,4
Varvsind.	0,4	1,2	1,1	24,6	– 19,7	– 18,6
Övr. transp.	5,9	11,9	11,2	17,1	5,6	6,3
Instr. m. m.	1,0	2,6	2,4	8,0	6,5	6,5
Ind. totalt*	100,0	100,0	100,0	– 0,3*	0,9*	0,7*

* Gruv- och tillverkningsindustri m. m. (SNI 2 + 3 + 4).

Källa: ÅRSYS för år 1985 resp. 1987 (SCB).

2.7 Sysselsättningen inom privata tjänster

Sektorn privata tjänster har alltmer uppmärksammats genom den förhållandevis kraftiga sysselsättningstillväxt som skett inom denna sektor sedan mitten av 1970-talet. Som tidigare påpekats förklaras dock åtminstone i storstadslänen en inte oväsentlig del av tillväxten av att verksamheter som

redan tidigare fanns inom industriföretagen brutits ut från dessa och blivit självständiga verksamheter inom tjänstesektorn. Reellt betyder detta att tillväxten inte varit fullt så kraftig som statistiken visar.

När man studerar sektorn privata tjänster bör man dels vara medveten om att den inrymmer mycket heterogena verksamheter, dels att sektorn i hög grad är koncentrerad till storstadsregionerna och till de största orterna i övriga landet. Detta belyses av att ca 53% av sektorns totala sysselsättning på ca 660 000 personer år 1987 fanns i storstadslänen. Enbart Stockholms län hade detta år ca 225 000 sysselsatta inom sektorn, vilket motsvarade ca 34% av sektorns totala sysselsättning.

Som framgår av *tabell 20* har antalet sysselsatta inom sektorn privata tjänster ökat kraftigt inom samtliga tre länsgrupper under perioden 1985–1987. Tillväxten har dock varit klart störst i storstadslänen där omkring hälften av sektorns sysselsättning i landet finns. Stockholms län har nästan genomgående haft en något större sysselsättningstillväxt än länsgruppen som helhet.

När det gäller stödområdena är det kanske mest intressant att konstatera den väsentligt mindre roll som sektorn spelar ur sysselsättningssynpunkt. År 1987 fanns bara drygt var tionde förvärvsarbetande inom sektorn privata tjänster i stödområdena mot omkring var fjärde förvärvsarbetande i Stockholms län.

Ser man till ökningen i antal arbetstillfällen inom sektorn under perioden 1985–1987 så handlar det för storstadsläns del om en sammanlagd ökning med ca 38 000 arbetstillfällen. Av dessa har ca 26 000 eller närmare 70% tillkommit enbart i Stockholms län. I skogslänen har ökningen samtidigt varit ca 8 000 arbetstillfällen. Antalet sysselsatta inom landet som helhet har ökat med ca 63 000 arbetstillfällen, vilket betyder drygt 30 000 nya arbetstillfällen per år. Drygt 40% av sektorns totala sysselsättningsökning under perioden 1985–1987 har skett i Stockholms län. (Jmf. även *tabell 5* i *bilaga 1*: *loch figur 17* i *bilaga 1*: 2).

Tabell 20 Sysselsättningsutvecklingen inom *privata tjänster** i tre länsgrupper, stödområdena och i Stockholms län under perioden 1970–1987 samt andel sysselsatta inom sektorn åren 1970 och 1987 (%)

Område	Årlig relativ sysselställningsförändr. (%)				Andel syss. (%)	
	1970–75	1975–80	1981–85**	1985–87	1970	1987
Storstadslän	1,7	2,9	2,1	6,0	17,0	20,4
därav AB län	2,1	4,6	2,1	6,4	20,3	24,1
Skogslän	1,9	3,2	2,1	4,2	9,9	12,3
Övriga län	1,1	3,1	2,8	4,3	9,6	11,4
Stödområde A	1,3	0,8	—	5,5	8,4	10,6
" B	1,1	2,9	—	3,4	8,5	11,5
" C	1,9	4,0	—	4,1	9,0	11,5
" A–C	1,7	3,4	—	4,2	8,8	11,3
Utanför "	1,5	2,9	—	5,3	13,1	15,7
Riket totalt	1,5	3,0	2,3	5,2	12,6	15,2

* Enligt den sektorsavgränsning som används inom länsplaneringen.

** Enligt AKU för år 1980 resp. 1985 (SCB).

Källa: se tabell 16.

Av figur 18 i bilaga 1:2 framgår den relativa förändringen av antalet sysselsatta inom privata tjänster i landets *kommuner* under perioden 1985–1987. Som framgår av denna figur finns det förhållandevis många kommuner i norra Sverige bland de kommuner som haft den största sysselsättningsökningen inom sektorn. Man bör dock vara medveten om att sektorn i många av dessa kommuner sysselsätter förhållandevis få personer, vilket medför att även mindre ökning av antalet sysselsatta kan innebära stora relativa förändringar. Av figuren framgår även att kommunerna strax nordväst om Stockholmsregionen haft en särskilt gynnsam utveckling. Den svagaste sysselsättningstillväxten inom sektorn har främst de mindre kommunerna i hela landet haft.

Av tabell 21 framgår hur arbetsställestrukturen inom sektorn privata tjänster varierade i de tre länsgrupperna och i vissa län år 1988. Rent allmänt kan konstateras att sektorn i hög grad är dominerad av mindre arbetsställen. Omkring 60 % av de anställda fanns år 1988 vid arbetsställen med mindre än 50 anställda. Från regional synpunkt kan noteras att de mindre arbetsställena är något vanligare utanför storstadslänen. Arbetsställen med 50–199 anställda svarar för omkring en fjärdedel av sektorns sysselsättning såväl inom som utanför storstadslänen medan arbetsställen med mer än 200 anställda betyder klart mer för sysselsättningen inom storstadslänen än i skogslänen och övriga landet.

Tabell 21 Arbetsställestruktur inom privata tjänster* i tre länsgrupper, vissa län och i riket totalt år 1988 (%)

Område	Arbetsställestruktur år 1988 (%)					Totalt
	Antal anställda per arbetsställe					
	0–4	5–49	50–199	200–499	500–	
Storstadslän	10,3	39,8	24,2	13,5	12,2	100,0
AB län	9,1	36,1	24,1	14,8	16,0	100,0
M län	13,3	47,5	26,9	10,1	2,3	100,0
O län	11,2	43,7	22,3	12,9	9,8	100,0
Skogslän	15,3	52,4	24,0	7,6	0,6	100,0
Övriga län	15,2	52,3	23,0	8,5	1,0	100,0
Riket totalt	12,7	45,8	23,8	11,0	6,8	100,0

* Avser här en något vidare avgränsning än i övriga tabeller (parti- och detaljhandel, rest. o. hotellv., samfärds., post o. tele., bank-o. försäkr. samt fastighetsförvaltning).

Källa: CFAR (SCB).

2.8 Sysselsättningen inom offentlig förvaltning och tjänster

Sysselsättningen ökade mycket kraftigt inom den offentliga sektorn under 1970-talet. Från regionalpolitisk synpunkt var denna kraftiga tillväxt mycket värdefull eftersom den fördelade sig förhållandevis jämnt över landet. Samtidigt som sysselsättningen inom jord- och skogsbruket och inom industrisektorn började minska betydde denna utbyggnad av den offentliga sektorn mycket för att möta det arbetskraftsutbud som fanns i olika delar av landet. På detta vis har den offentliga sektorn kommit att spela en

viktig roll för den regionala balansen i landet. En annan minst lika viktig roll har sektorn spelat för att öka andelen sysselsatta kvinnor inom olika lokala arbetsmarknader.

Som framgår av *tabell 22* har sysselsättningstillväxten inom den offentliga sektorn reducerats avsevärt under 1980-talet jämfört med 1970-talet. Under de senaste åren har sektorns sysselsättning t. o. m. minskat svagt i storstadslänen. Även om tillväxten således avtagit under 1980-talet har den tidigare kraftiga sysselsättningsökningen gjort att den offentliga sektorn i dagsläget svarar för drygt 30 % av landets totala sysselsättning. Ser man till sektorns sysselsättningsandel i de tre länsgrupperna år 1987 så var denna högst i skogslänen (ca 34 %) och omkring två procentenheter lägre i de båda övriga länsgrupperna.

Under perioden 1985–1987 har antalet sysselsatta inom den offentliga sektorn i landet som helhet ökat med ca 6 100 personer. I storstadslänen har antalet sysselsatta inom sektorn däremot minskat med ca – 1 700 personer. Denna minskning beror helt på att sysselsättningen minskat med ca 3 100 personer i *Stockholms län* medan de båda övriga storstadslänen haft en liten ökning. De båda övriga länsgrupperna skogslän resp övriga län har haft sysselsättningsökningar med ca 3 000 resp. ca 4 800 personer. Även om storstadslänen inte längre har en tillväxt av sysselsättningen inom den offentliga sektorn finns närmare 38 % av sektorns totala sysselsättning i dessa län. Motsvarande andel för skogslänen är ca 22 %. Andelen sysselsatta kvinnor inom sektorn offentlig förvaltning och andra tjänster (SNI9) var år 1987 så hög som 71 %. Som en jämförelse kan nämnas att andelen kvinnor inom gruv- och tillverkningsindustrin (SNI 2 + 3) samma år var ca 28 %. (Jmf. även *tabell 6 i bilaga 1: 1* och *figur 19 i bilaga 1: 2*.)

Tabell 22 Sysselsättningsutvecklingen inom *offentlig förvaltning och tjänster** i tre länsgrupper, stödområden och i Stockholms län under perioden 1970–1987 samt andel sysselsatta inom sektorn åren 1970 och 1987 (%)

Område	Årlig relativ sysselssättningsförändr. (%)				Andel syss. (%)	
	1970–75	1975–80	1980–85**	1985-87	1970	1987
Storstadslän	5,5	3,0	1,5	–0,2	21,6	29,9
därav AB län	5,4	5,1	1,6	–0,6	23,4	29,8
Skogslän	5,8	4,6	2,6	0,5	20,7	34,1
Övriga län	6,1	4,2	1,8	0,4	18,7	31,3
Stödområde A	5,5	4,4	—	–1,8	20,3	35,3
” B	4,2	4,5	—	–0,1	19,5	33,4
” C	5,7	3,9	—	0,9	19,6	32,7
” A–C	5,4	4,1	—	0,3	19,7	33,2
Utanför ”	5,8	3,8	—	0,5	20,3	31,0
Riket totalt	5,8	3,8	1,8	0,2	20,2	31,3

* Enligt länsplaneringens sektorsavgränsning

** Enligt AKU för år 1980 resp. 1985 (SCB). Sektorsavgränsningen avviker något jämfört med länsplaneringen. Redovisning på stödområden saknas i denna källa.

Källa: se tabell 16.

Av *figur 20 i bilaga 1: 2* framgår den relativa sysselsättningsförändringen inom den offentliga sektorn i landets *kommuner* under perioden 1985–1987. Som framgår av denna figur finns de kommuner som haft den mest

gynnsamma sysselsättningsförändringen spridda över hela landet men en viss koncentration till de västra delarna av södra Sverige finns. Även de kommuner som haft den mest ogynnsamma sysselsättningsförändringen med en svag minskning ligger förhållandevis utspritt men en viss koncentration till norra Sveriges inland finns.

Av *tabell 23* framgår hur arbetsställestrukturen inom den offentliga sektorn varierade i ett antal län och i landet som helhet år 1988. Omkring en tredjedel av sektorns sysselsättning fanns vid arbetsställen med 5–49 anställda. Ytterligare omkring en fjärdedel av sektorns totala sysselsättning fanns vid arbetsställen med 50–199 anställda. De regionala variationerna kring dessa andelar är inte särskilt stora, vilket beror på att sektorn byggts ut relativt likformigt i olika delar av landet. Arbetsställen med 200–499 anställda svarar endast för ca 11 % av sektorns sysselsättning. Stockholms län ligger högst av de studerade länen med närmare 15 % och Jämtlands län lägst med endast ca 3 %. I övrigt är den regionala variationen inom denna storleksklass särskilt stor. De största arbetsställena svarar för knappt en fjärdedel av sysselsättningen inom den offentliga sektorn. Även i detta fall slås man av hur liten den regionala variationen ändå är t. ex. i jämförelse med arbetsställestrukturen inom tillverkningsindustrin.

Tabell 23 Arbetsställestruktur inom offentlig förvaltning och andra tjänster* i vissa län och i riket totalt år 1988 (%)

Län	Arbetsställestruktur år 1988 (%)					Totalt
	Antal anställda per arbetsställe					
	0–4	5–49	50–199	200–499	500 –	
Stockholms	5,4	30,4	25,7	14,5	24,0	100,0
Malmöhus	5,8	32,9	27,0	11,3	23,2	100,0
Göteborgs och Bohus	6,1	30,5	27,2	13,5	22,7	100,0
Östergötlands	4,6	32,7	25,6	11,0	26,1	100,0
Kalmar	6,3	34,5	27,0	11,0	21,2	100,0
Blekinge	6,4	35,1	23,3	8,8	26,4	100,0
Värmlands	6,8	33,4	26,1	12,7	20,9	100,0
Örebro	5,8	34,5	24,7	12,7	22,2	100,0
Kopparbergs	7,0	35,2	21,8	10,2	25,7	100,0
Gävleborgs	6,6	36,8	21,8	9,6	25,3	100,0
Västernorrlands	6,1	36,2	23,9	6,8	27,1	100,0
Jämtlands	6,9	36,2	31,5	3,0	22,5	100,0
Västerbottens	8,7	32,4	24,2	8,9	25,7	100,0
Norrbottens	6,3	33,8	25,3	10,3	24,3	100,0
Riket totalt	6,1	33,1	25,8	11,4	23,6	100,0

* Avser SNI-kod 9.

Källa: CFAR (SCB).

3 Sysselsättningsgraderna bland män och kvinnor i olika delar av landet

De regionala obalanserna när det gäller tillgången på arbete belyses lättast genom en analys av sysselsättningsgraderna och då helst av dessa köns- och åldersuppdelade. Sysselsättningsgraderna anger i procent andelen förvärvsarbetande av befolkningen inom hela eller vissa delar av befolkning-

en inom ett visst geografiskt område. De förvärvsarbetande dvs. den s. k. nattbefolkningen bor inom området ifråga men behöver fördenskull inte arbeta inom detta utan kan lika gärna vara s. k. arbetspendlare över områdesgränsen. Av *tabell 24* framgår sysselsättningsgraderna i hela landet åren 1985 och 1987 med uppdelning på vissa köns- och åldersgrupper. Eftersom FoB 85 dvs. även ÅRSYS 85 inte är jämförbar med tidigare folk- och bostadsräkningar redovisas inga uppgifter för tidigare år i tabellen. (Jmf. även *tabell 7 i bilaga 1: 1* och *figur 21 i bilaga 1: 2*.)

Tabell 24 Sysselsättningsgrader inom vissa åldersgrupper i riket totalt åren 1985 och 1987 med uppdelning på kön (%)

Åldersgrupp	Sysselsättningsgrad (%)			
	Män 1985	1987	Kvinnor 1985	1987
16–19	41,2	41,0	47,2	45,7
20–24	77,2	79,0	77,8	79,8
25–29	86,9	87,4	83,3	84,7
30–39	91,2	91,3	85,3	87,0
40–49	92,4	92,9	87,9	89,2
50–59	87,8	88,1	77,7	79,5
60–64	63,2	63,9	45,6	48,5
16–64	82,0	82,8	76,5	78,3

Källa: ÅRSYS för resp. år (SCB), (UMDAC). Avser samtliga förvärvsarbetande.

Som framgår av *tabell 24* har inte *männens* sysselsättningsgrad ökat särskilt mycket under de senaste åren trots en mycket god arbetsmarknads-konjunktur inte minst inom industrisektorn. Detta beror mycket på att männens sysselsättningsgrad redan tidigare varit förhållandevis hög. För hela åldersgruppen 16–64 år är det endast fråga om en ökning med knappt en procentenhet. Den största ökningen har skett bland yngre män, 20–24 år, där ökningen varit närmare två procentenheter.

Kvinnornas sysselsättningsgrad har inom hela åldersgruppen 16–64 år ökat med närmare två procentenheter dvs. mer än dubbelt så mycket som männens. Precis som för männen har den största ökningen skett inom åldersgruppen 20–24 år men även åldersgrupperna däröver har haft nästan lika stora ökningar.

Av *tabell 15 i bilaga 1: 1* och *figur 22 i bilaga 1: 2* framgår sysselsättningsgraderna bland båda könen i enskilda *kommuner* åren 1985 resp. 1987. Som framgår av figuren finns den fjärdedel kommuner som år 1987 hade de lägsta sysselsättningsgraderna främst i norra Sveriges inland och i de västra delarna av mellersta Sverige. De högsta sysselsättningsgraderna finns främst i storstadsregionerna och de sydvästra delarna av Småland.

3.1 Sysselsättningsgraderna bland män i olika delar av landet

Av *tabell 25* framgår hur männens sysselsättningsgrader varierar mellan de tre länsgrupperna och i Stockholms län samt inom de olika stödområdena. Som framgår av tabellen är skillnaderna mellan männens sysselsättningsgrader i de olika länsgrupperna inte särskilt stora och framförallt väsentligt

mindre än för kvinnorna. Mest anmärkningsvärt är väl snarast att sysselsättningsgraden inom åldersgruppen 20–44 år var högre i både skogslänen och inom gruppen övriga län än i storstadslänen. (Jmf. även *tabell 8 i bilaga 1:1*.)

Ser man på männens sysselsättningsgrad i de tre *stödömrådena* är dock skillnaderna något större än beträffande länsgrupperna. År 1987 var t. ex. sysselsättningsgraden inom åldersgruppen 16–64 år drygt sju procentenheter lägre inom stödömråde A än i Stockholms län. Motsvarande skillnad var för stödömråde B:s del omkring tre procentenheter och för stödömråde C knappt två procentenheter. Det är framförallt bland äldre män som stödömrådena har en lägre sysselsättningsgrad än Stockholms län. Inom åldersgruppen 30–44 år har däremot stödömråde B resp. C en klart högre sysselsättningsgrad än detta län.

Tabell 25 Sysselsättningsgrader bland män* inom vissa åldersgrupper samt totalt åren 1985 och 1987 med uppdelning på tre länsgrupper, stödömråden och på Stockholms län (%)

Område	Sysselsättningsgrad män (%)				1987			
	1985 Åldersgrupp 20–29	30–44	45–64	16–64	1987 Åldersgrupp 20–29	30–44	45–64	16–64
Storstadslän	80,7	89,4	82,5	81,3	82,0	90,2	83,7	82,4
därav AB län	81,7	89,3	83,8	82,2	83,2	90,6	85,2	83,5
Skogslän	82,2	92,8	79,7	80,9	82,6	92,7	80,6	81,4
Övriga län	83,1	93,3	84,3	83,1	84,1	93,3	85,1	83,8
Stödömr. A	78,1	89,3	73,7	75,8	78,9	89,4	73,0	76,1
" B	84,2	92,6	77,2	80,0	84,4	92,5	77,8	80,6
" C	83,4	93,4	80,6	81,6	83,1	93,1	81,1	81,7
" A–C	82,6	92,7	78,9	80,4	82,6	92,4	79,2	80,6
Utanför "	81,9	91,6	83,3	82,2	83,0	91,9	84,3	83,1
Riket totalt	82,0	91,7	82,6	82,0	83,0	92,0	83,6	82,8

* Andel förvärvsarbetande män av antalet män i resp. åldersgrupp (%)

Källa: ÅRSYS för 1985 resp. 1987 (SCB). Avser samtliga förvärvsarbetande.

Även om männens sysselsättningsgrader uppvisar mindre regionala skillnader än kvinnornas finns betydande skillnader mellan enskilda *kommuner*. Som framgår av *figur 23 i bilaga 1:2* finns de högsta sysselsättningsgraderna bland kommunerna i Stockholmsregionen och i sydvästra Sverige och de lägsta sysselsättningsgraderna i främst de västra delarna av mellersta Sverige och i norra Sveriges inland.

3.2 Sysselsättningsgraderna bland kvinnor i olika delar av landet

Under de senaste åren har, som framgår av *tabell 26*, sysselsättningsgraden bland kvinnor inom åldersgruppen 16–64 år ökat med 2,2 procentenheter i skogslänen samtidigt som ökningen i storstadslänen varit 1,5 procentenheter. Genom detta har en viss ujämning skett men även efter denna var skillnaden mellan dessa båda länsgrupper närmare tre procentenheter. Detta kan kanske framstå som en förhållandevis liten skillnad men i absoluta tal betyder detta att omkring 15 000 fler kvinnor detta år skulle ha

behövt varit sysselsatta i skogslänen för att denna skillnad inte skulle ha funnits. Den kvinnliga sysselsättningsgraden i övriga län låg 0,8 procentenheter högre än i skogslänen år 1987. Sysselsättningsgraderna bland kvinnor i enskilda län framgår av *tabell 9 i bilaga 1: 1*.

Ser man på skillnaderna mellan länsgrupperna när det gäller kvinnornas sysselsättningsgrad inom mindre åldersgrupper kan konstateras att det är bland äldre kvinnor som dessa obalanser är störst. År 1987 skilde det närmare 6 procentenheter mellan storstadslänen och skogslänen inom åldersgruppen 45–64 år. Skillnaden för de äldre kvinnorna jämfört med Stockholms län var samtidigt hela nio procentenheter. För denna åldersgrupp har det dessutom inte skett någon nämnvärd utjämning mellan storstadslänen och skogslänen under de senaste två åren.

Ser man på den kvinnliga sysselsättningsgraden inom de olika *stödområdena* får man ett något annorlunda perspektiv på de regionala obalanserna. År 1987 var kvinnornas sysselsättningsgrad inom åldersgruppen 16–64 år inom stödområde A närmare nio procentenheter lägre än i Stockholms län. Stödområde B resp. C hade på motsvarande vis omkring sju resp. fem procentenheter lägre kvinnlig sysselsättningsgrad än Stockholms län. Det är främst bland kvinnor inom åldersgruppen 45–64 år som kvinnornas sysselsättningsgrad är väsentligt lägre i stödområdena än i Stockholms län. Jämfört med förhållandena år 1985 har avståndet till Stockholms sysselsättningsgrad bland kvinnor minskat med omkring en procentenhet för vart och ett av de tre stödområdena.

Tabell 26 *Sysselsättningsgrader bland kvinnor** inom vissa åldersgrupper samt totalt åren 1985 och 1987 med uppdelning på tre länsgrupper, stödområden och på Stockholms län (%)

Område	Sysselsättningsgrad kvinnor (%)							
	1985				1987			
	Åldersgrupp 20–29	30–44	45–64	16–64	Åldersgrupp 20–29	30–44	45–64	16–64
Storstadslän	80,8	86,8	74,4	78,2	82,1	88,0	76,8	79,7
därav AB län	82,5	88,2	78,2	80,8	83,5	89,1	80,3	82,0
Skogslän	80,0	85,9	68,4	74,7	82,0	87,9	71,3	76,9
Övriga län	80,4	86,0	70,7	75,7	82,2	87,7	73,4	77,7
Stödomr. A	75,7	82,7	65,8	70,9	79,5	84,0	68,3	73,2
" B	80,7	83,9	65,2	72,2	84,0	86,8	68,2	75,3
" C	80,3	86,0	68,0	74,5	82,3	88,1	70,7	76,7
" A–C	79,7	85,2	67,2	73,6	82,1	87,9	74,9	76,0
Utanför "	80,6	86,5	72,3	76,9	82,1	87,9	74,9	78,6
Riket totalt	80,5	86,3	71,6	76,5	82,1	87,9	74,2	78,3

* Andel fövärvsarbetande kvinnor av antalet kvinnor i resp. åldersgrupp (%).

Källa: ÅRSYS för 1985 resp. 1987 (SCB). Avser samtliga fövärvsarbetande.

Mellan enskilda *kommuner* är skillnaderna ifråga om kvinnors sysselsättningsgrad fortfarande avsevärda. De högsta sysselsättningsgraderna finner man i kommunerna i eller nära storstadsområdena och i de största kommunerna i övriga landet. Detta beror naturligtvis mest på att den offentliga sektorn på dessa platser är väsentligt större och att denna oftast har en förhållandevis hög andel kvinnlig sysselsättning. Samtidigt är arbetsmarknaden på dessa platser väsentligt större och bredare än på mindre

orter, vilket ytterligare underlättar för kvinnorna att finna sysselsättning även utanför den offentliga sektorn.

Som framgår av *figur 24 i bilaga 1:2* finns det 70-tal *kommuner* som år 1987 hade de lägsta kvinnliga sysselsättningsgraderna främst i norra Sveriges inland men koncentrationen till detta område är inte lika stor som när det gäller männens sysselsättningsgrad. Några utpräglade inlandskommuner har t. o. m. en förhållandevis hög kvinnlig sysselsättningsgrad. Förhållandevis många av kommunerna med en låg sysselsättningsgrad bland kvinnor finns i Bergslagen men även sydöstra Sverige bör nämnas i detta sammanhang. De högsta sysselsättningsgraderna bland kvinnorna finns främst i storstadsregionerna, sydvästra Småland och i vissa större kommuner i övriga landet.

4 Lokala arbetsmarknader och pendling

Arbetspendlingen bidrar i hög grad till att upprätthålla den regionala balansen i landet. Genom denna typ av pendling minskar nämligen behovet av omflyttning mellan olika delar av landet. Omkring tre fjärdedelar av alla arbetsresor sker med bil. I vissa områden – oftast mer tätbefolkade – spelar givetvis kollektivtrafiken en viktig roll för arbetspendlingen.

Av *tabell 27* framgår hur antalet pendlare över kommungräns utvecklats under de senaste åren. Som framgår av tabellen pendlade år 1987 omkring var fjärde förvärvsarbetande man resp. var femte kvinna över någon kommungräns. Jämfört med förhållandena år 1985 betyder detta att männens resp. kvinnornas pendling ökat med ca 9%. Den mest omfattande pendlingen förekommer inom storstadsregionerna och i området närmast dessa.

Tabell 27 Antal och andel pendlare över kommungräns åren 1985–1987

Kön	(1 000-tal) Antal pendlare över kommungräns			Andel av antalet förvärvsarbet. (%)		
	1985	1986	1987	1985	1986	1987
Män	544	570	592	24,1	25,0	25,8
Kvinnor	375	393	405	18,5	19,2	19,5
Båda könen	919	963	997	21,5	22,3	22,8

Källa: ÅRSYS för resp. år (SCB).

För att i någon mån belysa den stora spännvidd som finns beträffande in- och utpendlingen till/från enskilda kommuner redovisas i *tabellerna 28 och 29* de kommuner som år 1987 hade den största resp. minsta andelen in- och utpendlare över den egna kommungränsen.

Tabell 28 Antal och andel *inpendlare* i relation till dagbefolkningen för kommuner med de 10 största och minsta inpendlingsandelarna år 1987

Kommun	Antal	Andel (%)	Kommun	Antal	Andel (%)
Solna	41 588	80,8	Vansbro	159	4,8
Sundbyberg	12 555	72,3	Överkalix	88	4,5
Danderyd	11 435	69,0	Härjedalen	248	4,4
Burlöv	4 894	61,6	Gällivare	507	4,3
Huddinge	17 007	54,8	Skellefteå	1 526	4,1
Mölnadal	14 293	51,4	Västervik	759	4,0
Sollentuna	10 523	51,0	Storuman	137	3,8
Sigtuna	10 437	49,3	Pajala	118	3,5
Partille	4 170	46,1	Örnsköldsvik	912	3,1
Stockholm	239 087	45,1	Gotland	462	1,7

Källa: Am 60 SM 8902 (SCB)

Tabell 29 Antal och andel *utpendlare* i relation till nattbefolkningen för kommuner med de 10 största och minsta utpendlingsandelarna år 1987

Kommun	Antal	Andel (%)	Kommun	Antal	Andel (%)
Salem	5 519	77,6	Norrköping	4 228	7,0
Sundbyberg	12 744	72,5	Gällivare	806	6,7
Partille	11 327	69,5	Jönköping	3 701	6,6
Lomma	6 513	69,1	Västervik	1 248	6,4
Tyresö	13 658	68,5	Östersund	1 942	6,3
Täby	21 460	66,9	Umeå	2 843	5,9
Vellinge	9 625	66,6	Kiruna	716	5,2
Huddinge	20 086	66,6	Skellefteå	1 820	4,8
Håbo	5 457	65,6	Örnsköldsvik	1 241	4,1
Vallentuna	7 665	65,2	Gotland	1 090	3,8

Källa: Am 60 SM 8902 (SCB).

Ytterligare en aspekt på olika kommuners pendlingsberoende ger en analys av den s.k. *självförsörjningsgraden* dvs. antalet sysselsatta med arbetsplats i en viss kommun dividerat med antalet förvärvsarbetande som bor i samma kommun. När antalet sysselsatta överstiger antalet förvärvsarbetande som bor inom ett visst område t. ex. en kommun ger detta mått (multipliserat med 100) ett indexvärde som överstiger 100 och om antalet sysselsatta är mindre än antalet förvärvsarbetande som bor inom området blir index-värdet mindre än 100. Som framgår av *tabell 17 i bilaga 1:1* resp. *figur 29 i bilaga 1:2* var det endast ett drygt 60-tal kommuner som år 1987 hade ett index-värde som översteg 100. Dessa kommuner fanns ganska utspridda över landet och bland dem återfanns det stora flertalet av landets största kommuner. Den högsta "självförsörjningsgraden" hade Solna kommun med ett index på 183,6 och den lägsta Salems kommun med ett index på 34,1.

5 Arbetslöshetens regionala variation m. m.

Den öppet registrerade arbetslösheten uppvisar en avsevärd regional variation i synnerhet om man jämför enskilda kommuner (jmf. *tabell 16 i bilaga 1:1* resp. *figur 26 och 28 i bilaga 1:2*). Även mellan olika regioner finns dock också klara skillnader i arbetslöshetsnivå även om en viss

utjämning skett under de senaste åren. Man bör samtidigt vara medveten om att förväntningarna om att finna arbete kan vara väsentligt lägre i sysselsättningssvaga regioner med följd att proportionellt sett färre personer låter registrera sig som arbetsökande än inom t. ex. storstadsregionerna. Detta medför i sin tur att bristen på arbete kan framstå som något mindre än den faktiskt är i de sysselsättningssvaga regionerna. I detta fall ger en jämförelse av sysselsättningsgraderna i olika delar av landet en mer rättvisande bild av problemens omfattning.

Av *tabell 30* framgår hur hög arbetslöshetsnivån i genomsnitt varit i olika delar av landet under olika perioder under 1980-talet. Som framgår av tabellen har arbetslöshetsnivåerna minskat klart inom samtliga redovisade områden under den senare delen av 1980-talet. Under perioden 1986–1988 var trots detta arbetslösheten i skogslänen omkring tre gånger så hög som inom storstadslänen. (Jmf. även *tabell 10 i bilaga 1:1* och *figur 25 och 27 i bilaga 1:2*.)

Ser man till *stödområdena* så är det framförallt stödområde A som haft en förhållandevis hög arbetslöshet även under 1980-talets senare del. Arbetslösheten har relativt sett varit omkring tre gånger högre inom detta stödområde än utanför stödområdena och nästan sex gånger högre än i Stockholms län. Detta belyser de avsevärda regionala obalanser som finns kvar även efter de senaste årens goda arbetsmarknadskonjunktur.

Tabell 30 *Arbetslöshet** inom tre länsgrupper, stödområden och i Stockholms län under perioderna 1980–1985, 1986–1988 och under 1989**

Område	1980–1985		1986–1988		1989**	
	Antal arbl.	%	Antal arbl.	%	Antal arbl.	%
Storstadslän	40 500	2,1	33 500	1,7	22 200	1,1
därav AB län	13 100	1,3	11 500	1,1	7 800	0,7
Skogslän	43 100	3,9	35 000	3,2	24 100	2,2
Övriga län	58 600	2,7	44 500	2,0	26 500	1,1
Stödområde A	7 200	6,5	5 800	5,5	4 900	4,7
" B	5 100	4,4	4 000	3,6	3 000	2,7
" C	17 400	3,6	13 900	2,9	9 500	2,0
" A–C	29 700	4,2	23 700	3,4	17 400	2,5
Utanför "	112 400	2,5	89 300	1,9	55 400	1,1
Riket totalt	142 200	2,7	113 000	2,1	72 900	1,4

* Andel av befolkn. 16–64 år.

** jan. – maj 1989. (Vissa tekniska problem i samband med omläggning av statistiken gör att inte mer aktuella uppgifter kan redovisas).

Källa: AMS register över arbetssökande.

Av *tabell 16 i bilaga 1:1* och *figur 26 och 28 i bilaga 1:2* framgår den genomsnittliga arbetslösheten i enskilda *kommuner* under 1980-talet. Som framgår av *figur 26* fanns den ungefärliga fjärdedel kommuner som under perioden 1986–1988 hade den högsta arbetslösheten främst i norra Sveriges inland, de västra delarna av mellersta Sverige samt i Blekinge. Den lägsta arbetslösheten fanns främst bland kommunerna i Stockholms och Göteborgs och Bohus län samt i sydvästra Småland.

Ytterligare en aspekt på skillnaderna i arbetslöshet mellan olika regioner fås om denna redovisas könsuppdelad. Av *tabell 31* framgår hur den

genomsnittliga arbetslösheten varierade bland män resp. kvinnor inom olika delar av landet under perioden 1986–1988. Som framgår av tabellen var männens arbetslöshetsnivå högre än kvinnornas inom samtliga tre stödområden och inom skogslänen medan förhållandet var tvärtom utanför stödområdena resp. i de båda övriga länsgrupperna. Den mest rimliga förklaringen till detta något märkliga förhållande torde vara att förväntningarna bland kvinnorna att finna arbete är lägre inom stödområdena/skogslänen än utanför dessa områden, vilket medfört att förhållandevis färre kvinnor brytt sig om att söka arbete och därigenom bli registrerade som arbetssökande.

Av *tabell 31* framgår vidare att *männens* arbetslöshet var omkring dubbelt så hög inom stödområde A som inom stödområde C och omkring tre gånger större än utanför stödområdet. Skillnaderna mellan männens arbetslöshetsnivåer är väsentligt mindre om man jämför de tre länsgrupperna.

Kvinnornas arbetslöshet varierar inte lika mycket mellan de olika stödområdena som männens. Detta beror dock sannolikt på att som tidigare påpekats förhållandevis färre kvinnor inom stödområdena registrerar sig som arbetssökande. Kvinnornas problem när det gäller att finna arbete inom stödområdena och vissa andra delar av landet belyses sannolikt därför bättre av de skillnader i sysselsättningsgrader som tidigare redovisats under punkt 3.2.

Tabell 31 *Arbetslöshet** bland män resp. kvinnor inom tre länsgrupper, stödområden och i Stockholms län under perioden 1986–1988 (%)

Område	Arbetslöshet 1986–1988 (%)		Arbetslöshet 1989 (%)**	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Storstadslän	1,9	2,0	1,1	1,1
därav AB län	1,1	1,1	0,8	0,7
Skogslän	3,3	3,0	2,5	1,9
Övriga län	1,9	2,2	1,2	1,2
Stödområde A	6,2	4,6	5,9	3,4
" B	3,9	3,3	3,2	2,3
" C	3,0	2,9	2,2	1,8
" A–C	3,6	3,2	2,9	2,1
Utanför "	1,9	2,0	1,2	1,2
Riket totalt	2,1	2,2	1,4	1,3

* Andel av befolkn. män resp. kvinnor 16–64 år.

** jan. – maj. (Vissa tekniska problem i samband med omläggning av statistiken gör att inte mer aktuella uppgifter kan redovisas)

Källa: AMS register över arbetssökande (UMDAC).

6 Regionala obalanser under 1990-talet

Det är naturligtvis mycket vanskligt att mer exakt söka ange hur 1990-talets regionala obalanser kommer att gestalta sig. Alla prognoser över befolknings- och sysselsättningsutvecklingen etc. är behäftade med en betydande grad av osäkerhet. Detta beror dels på att det oftast är mycket

svårt att i förväg fastställa vilka faktorer som kommer att ha ett avgörande inflytande på en viss variabel, dels på svårigheter att korrekt prognosticera utvecklingen för dessa faktorer.

6.1 Länsstyrelsernas prognoser

För att ändå ge en viss uppfattning om vad några olika framtidsbedömningar visar när det gäller den regionala befolknings- och sysselsättningsutvecklingen redovisas i *tabell 32* några sammanvägda resultat från de prognoser som länsstyrelserna årligen upprättar inom ramen för länsplaneringsarbetet.

Tabell 32 Resultat från 1989 års prognosöversyn

Länsgrupp/ stodområde	Årlig relativ förändring antal (%)	
	invånare 1989–1995	sysselsatta 1986–1995
Storstadslän	0,6	0,7
därav AB-län	0,7	0,8
Skogslän	0,0	0,2
Övriga län	0,2	0,3
Stodområde A	–0,5	–0,3
" B	–0,2	0,2
" C	–0,1	0,2
" A–C	–0,2	0,1
Utanför "	0,4	0,5
Riket totalt	0,3	0,5

Källa: Länsstyrelsernas prognosmaterial vid UMDAC.

Som framgår av länsstyrelsernas prognoser från våren 1989 väntas sysselsättningstillväxten i storstadslänen bli omkring fyra gånger så stor som inom skogslänen och inom gruppen övriga län. När det gäller befolkningsutvecklingen väntas tillväxten i storstadslänen också bli tre gånger större relativt sett än inom gruppen övriga län medan invånarantalet i skogslänen väntas stagnera kring 1988 års nivå.

Skillnaderna i prognoserad utveckling inom främst skogslänen belyses delvis av siffrorna för stodområdena. Stodområde A väntas få en klart minskande sysselsättning och befolkning. Stodområde B och C kommer trots en svag sysselsättningstillväxt att drabbas av en ungefär lika svag befolkningsminskning. Utanför stodområdena väntas såväl befolkning som sysselsättning öka klart med ungerfär en halv procent årligen.

Ser man på prognoserna för de enskilda länen så väntas hela elva län få en i stort sett stagnerande befolkning, två län (Norrbottens och Västerbottens län) en svag minskning, sju län en svag tillväxt (Västmanlands, Kopparbergs, Östergötlands, Södermanlands, Älvsborgs, Kristianstads, Göteborgs och Bohus) samt resterande fyra län (Malmöhus, Hallands, Stockholms och Uppsala) en klar tillväxt.

Befolkningsprognosen för Stockholms län innebär i absoluta tal en tillväxt med ca 11 400 personer per år. Under perioden 1986–1988 har invånarantalet i detta län ökat med ca 12 900 personer årligen.

När det gäller sysselsättningsprognoserna för enskilda län så väntas sex län (Södermanlands, Kronobergs, Västernorrlands, Gotlands, Blekinges och Kalmar län) få en i stort sett oförändrad sysselsättningsnivå totalt sett, tretton län en svag tillväxt samt resterande fem län (Göteborgs och Bohus, Stockholms, Hallands, Malmöhus och Uppsala län) en klar tillväxt.

Sysselsättningsprognosen för Stockholms län innebär i absoluta tal en tillväxt med ca 7 100 personer per år. Under perioden 1985–1987 har antalet sysselsatta i detta län ökat med ca 18 100 personer årligen. Sammantaget innebär länsstyrelsernas prognoser att sysselsättningen i hela landet kommer att öka med ca 191 000 personer under perioden 1986–1995. Av denna tillväxt väntas ca 64 000 personer eller ca 34 % ske enbart i Stockholms län. Storstadslänen beräknas tillsammans svara för ca 61 % av landets totala sysselsättningsökning. Skogslänen väntas endast få omkring 10 % av denna ökning dvs. ca 19 000 nya arbetstillfällen.

6.2 Regionala obalanser under 1990-talet enligt LU90

I bilaga 12 till Långtidsutredningen 1990 (LU90) redovisar Expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU) några olika framtidsscenarios över bl. a. 1990-talets regionala obalanser.

I scenariot "tillbaka till kostnadskrisen" leder enligt ERU till en ogynnsam kostnadsutveckling till att näringslivets internationella konkurrensförmåga försvagas med reultat att omvandlingstrycket inom industrin ökar. Med detta ökade omvandlingstryck följer att de regionala problemen i industriregionerna åter ökar med bl. a. ökad arbetslöshet. Motpolen i den regionala utvecklingen blir storstadsregioner och regionala centra med en förhållandevis liten industrisektor. I dessa regioner finns det förutsättningar för att den förväntade expansionen i kunskapsintensiva verksamheter skall kunna bära upp en fortsatt expansion. Om denna expansion i sin tur ger upphov till en befolkningsökning är det möjligt att också tjänstenäringsarnas efterfrågan på okvalificerad arbetskraft ökar. Scenariot innebär sålunda att flyttningsströmmen på nytt kommer att gå från industriregioner till storstadsregioner och regionala centra. Den mellanregionala obalansen under 1990-talet kommer enligt ERU att framstå som en obalans mellan industriregioner och storstadsregioner.

Scenariot "den permanenta högkonjunkturen" bidrar enligt ERU till att skapa ett annat regionalt utvecklingsmönster. Även i detta fall bärs de ekonomiska tillväxten upp av tjänstesektorns expansion. Den förhållandevis fördelaktigare kostnadsutvecklingen innebär att näringslivets konkurrensförmåga utvecklas gynnsammare än i det andra scenariot. Effekten blir ett mindre omvandlingstryck inom industrin och endast marginella förändringar av sysselsättningen inom denna. Även i detta scenario kommer storstadsregioner och regionala centra att fungera som tillväxtcentra. Den mellanregionala obalansen blir emellertid förhållandevis liten, då näringslivet i industriregionerna förmår upprätthålla sin konkurrensförmåga. Strömmen av kvalificerad arbetskraft till storstadsregionerna kan dock enligt ERU förväntas fortsätta samtidigt som problemen att rekrytera okvalificerad arbetskraft i dessa regioner kan väntas bestå.

ERU drar även slutsatsen att den ekonomiska tillväxten utövar ett starkt inflytande på den mellanregionala obalansen. I den mån den nationella politiken påverkar den ekonomiska tillväxttakten så påverkar den också den mellanregionala obalansen. ERU konstaterar också att vilket scenario som kommer att realiseras bestäms av hur framgångsrik den ekonomiska politiken blir. Den förda ekonomiska politiken skulle i så fall få avgörande betydelse för om 1990-talet kommer att präglas av mellanregional balans eller obalans.

Prop. 1989/90: 76
Bilaga I

Läns- och kommunvisa sifferuppgifter

Innehållsförteckning

Länstabeller

Tabell 1	Befolkningsutveckling 1971 – 1989
Tabell 2	Sysselsättningsutveckling totalt 1985 – 1987
Tabell 3	Sysselsättningsutveckling jord- och skogsbruk 1985 – 1987
Tabell 4	Sysselsättningsutveckling tillverkningsindustri 1985 – 1987
Tabell 5	Sysselsättningsutveckling privata tjänster 1985 – 1987
Tabell 6	Sysselsättningsutveckling offentlig förvaltning och tjänster 1985 – 1987
Tabell 7	Sysselsättningsgrader, män och kvinnor 1985 – 1987
Tabell 8	Sysselsättningsgrader, män 1985 – 1987
Tabell 9	Sysselsättningsgrader, kvinnor 1985 – 1987
Tabell 10	Arbetslöshet 1980 – 1989

Kommuntabeller

Tabell 11	Befolkningsutveckling 1981 – 1989
Tabell 12	Totala årliga flyttningsnetton 1983 – 1989
Tabell 13	Årliga födelseöverskott 1983 – 1989
Tabell 14	Sysselsättningsutveckling totalt 1985 – 1987
Tabell 15	Sysselsättningsgrader, män och kvinnor 1985 – 1987
Tabell 16	Arbetslöshet genomsnitt 1986 – 1988 och 1989
Tabell 17	”Självförsörjningsgrad” 1987

Tabell 1 *Befolkningsutveckling 1971–1989*

Län/länsgrupp	Antal invånare							Årlig rel. förändring % per år		
	1970	1980	1985	1986	1987	1988	1989*	1971–80	1981–85	1986–89*
Stockholms län	1 476 704	1 528 200	1 578 299	1 593 333	1 606 157	1 617 038	1 629 567	0,3	0,6	0,8
Uppsala län	217 292	243 585	251 852	254 938	257 739	260 476	264 709	1,1	0,7	1,3
Södermanlands län	248 270	252 536	249 701	249 479	250 073	251 423	253 366	0,2	–0,2	0,4
Östergötlands län	382 205	392 789	393 585	394 753	395 580	396 919	399 456	0,3	0,0	0,4
Jönköpings län	299 362	303 156	300 753	301 413	302 475	304 021	306 558	0,1	–0,2	0,4
Kronobergs län	166 852	173 691	173 972	173 853	174 116	175 427	176 558	0,4	0,0	0,4
Kalmar län	240 856	241 581	238 176	237 417	237 356	237 781	239 530	0,0	–0,3	0,1
Gotlands län	53 780	55 346	56 144	56 174	56 269	56 383	56 831	0,3	0,3	0,3
Blekinge län	153 516	153 542	150 959	150 258	149 600	149 544	149 904	0,0	–0,3	–0,2
Kristianstads län	264 161	280 193	280 354	280 609	281 907	283 818	286 643	0,6	0,0	0,6
Malmöhus län	718 537	743 286	750 140	753 075	757 643	763 349	771 370	0,3	0,2	0,7
Hallands län	199 728	230 924	240 063	242 250	244 377	247 417	250 924	1,5	0,8	1,1
Göteborgs och Bohus län	715 201	711 195	715 728	721 553	726 325	729 629	735 608	–0,1	0,1	0,7
Älvsborgs län	402 242	425 452	426 698	427 638	430 129	433 417	437 466	0,6	0,1	0,6
Skaraborgs län	258 438	269 730	270 468	270 111	270 847	272 126	274 498	0,4	0,1	0,4
Värmlands län	284 498	284 070	279 183	278 861	279 402	280 694	282 358	0,0	–0,3	0,3
Örebro län	275 492	274 356	270 211	269 620	269 341	270 031	271 499	0,0	–0,3	0,1
Västmanlands län	261 564	259 538	254 761	254 423	254 253	254 847	256 499	–0,1	–0,4	0,1
Kopparbergs län	277 201	286 968	283 880	283 191	283 330	284 407	286 621	0,3	–0,2	0,2
Gävleborgs län	293 430	294 020	289 153	287 691	286 907	287 004	288 186	0,0	–0,3	–0,1
Västernorrlands län	267 450	267 935	262 314	261 089	260 332	259 964	260 472	0,0	–0,4	–0,2
Jämtlands län	131 304	134 934	134 190	133 543	133 389	134 116	134 777	0,3	–0,1	0,1
Västerbottens län	233 133	243 856	245 255	245 204	245 703	247 521	250 079	0,5	0,1	0,5
Norrbottnens län	255 156	267 054	262 300	261 039	260 833	261 536	262 784	0,5	–0,4	0,1
Storstadslänen	2 910 442	2 982 681	3 044 167	3 067 961	3 090 125	3 110 016	3 136 545	0,2	0,4	0,8
Skogslänen**	1 742 242	1 778 837	1 756 275	1 750 618	1 749 896	1 755 242	1 765 277	0,2	–0,3	0,1
Övriga län	3 423 845	3 556 419	3 557 697	3 562 936	3 574 062	3 593 630	3 624 441	0,4	0,0	0,5
Riket	8 076 529	8 317 937	8 358 139	8 381 515	8 414 083	8 458 888	8 526 263	0,3	0,1	0,5

* Preliminära uppgifter ** Avser Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län
Källa: SCB(UMDAC).

Tabell 2 Sysselsättningsutveckling totalt 1985–1987

Län/länsgrupp	Total sysselsättning (antal)			Förändring 1985–1987	
	1985	1986	1987	Antal	% per år
Stockholms län	895 533	916 018	931 681	36 148	2,0
Uppsala län	118 147	120 433	120 617	2 470	1,0
Södermanlands län	118 239	118 570	118 418	179	0,1
Östergötlands län	199 649	200 341	200 783	1 134	0,3
Jönköpings län	155 868	156 594	158 971	3 103	1,0
Kronobergs län	89 016	90 673	90 976	1 960	1,1
Kalmar län	115 648	115 745	116 615	967	0,4
Gotlands län	27 859	27 904	27 884	25	0,0
Blekinge län	72 991	72 791	73 334	343	0,2
Kristianstads län	130 816	131 423	133 343	2 527	1,0
Malmöhus län	377 951	380 481	383 985	6 034	0,8
Hallands län	108 923	110 119	111 321	2 398	1,1
Göteborgs och Bohus län	396 782	403 083	410 140	13 358	1,7
Älvsborgs län	201 413	202 710	205 182	3 769	0,9
Skaraborgs län	132 876	133 753	135 753	2 467	0,9
Värmlands län	138 810	139 265	139 296	486	0,2
Örebro län	134 053	134 120	135 060	1 007	0,4
Västmanlands län	128 708	128 414	129 300	592	0,2
Kopparbergs län	136 565	136 519	137 241	676	0,2
Gävleborgs län	141 957	141 732	142 195	238	0,1
Västernorrlands län	130 447	130 628	131 228	781	0,3
Jämtlands län	65 849	65 681	65 937	88	0,1
Västerbottens län	123 148	124 227	125 002	1 854	0,7
Norrbottnens län	131 694	131 790	131 986	292	0,1
Storstadslänen	1 670 266	1 699 582	1 725 806	55 540	1,6
Skogslänen	868 470	869 842	872 885	4 415	0,3
Övriga län	1 734 206	1 743 590	1 757 147	22 941	0,7
Riket	4 272 942	4 313 014	4 355 838	82 896	1,0

Källa: ÅRSYS för resp. år (SCB/UMDAC). Avser samtliga förvärvsarbetande.

Tabell 3 Sysselsättningsutveckling inom jord- och skogsbruk 1985 – 1987

Län/länsgrupp	Jord- och skogsbruk (antal)			Förändring 1985 – 1987	
	1985	1986	1987	Antal	% per år
Stockholms län	6 612	6 240	6 586	– 26	– 0,2
Uppsala län	6 962	6 832	6 646	– 316	– 2,3
Södermanlands län	6 337	5 997	5 920	– 417	– 3,3
Östergötlands län	10 772	10 404	10 021	– 751	– 3,5
Jönköpings län	11 029	10 107	9 582	– 1 447	– 6,8
Kronobergs län	7 950	7 494	7 313	– 637	– 4,1
Kalmar län	11 092	10 335	10 105	– 987	– 4,6
Gotlands län	4 258	3 940	4 043	– 215	– 2,6
Blekinge län	4 449	4 089	4 051	– 398	– 4,6
Kristianstads län	12 984	12 067	11 832	– 1 152	– 4,5
Malmöhus län	15 884	15 015	14 448	– 1 436	– 4,6
Hallands län	10 637	10 049	9 605	– 1 032	– 5,0
Göteborgs och Bohus län	7 282	6 785	5 984	– 1 298	– 9,3
Älvsborgs län	13 220	12 468	11 647	– 1 573	– 6,1
Skaraborgs län	13 825	12 934	12 338	– 1 487	– 5,5
Värmlands län	10 749	9 336	8 994	– 1 755	– 8,5
Örebro län	6 511	6 025	5 824	– 687	– 5,4
Västmanlands län	5 570	5 136	5 124	– 446	– 4,1
Kopparbergs län	8 361	7 681	7 840	– 521	– 3,2
Gävleborgs län	8 207	7 872	7 640	– 567	– 3,5
Västernorrlands län	7 544	7 574	7 370	– 174	– 1,2
Jämtlands län	7 134	6 739	6 739	– 395	– 2,8
Västerbottens län	8 974	8 997	8 943	– 31	– 0,2
Norrbottnens län	7 611	6 770	7 183	– 428	– 2,9
Storstadslänen	29 778	28 040	27 018	– 2 760	– 4,7
Skogslänen	58 580	54 969	54 709	– 3 871	– 3,4
Övriga län	125 596	117 877	114 051	– 11 545	– 4,7
Riket	213 954	200 886	195 778	– 18 176	– 4,3

Källa: se tabell 2.

Tabell 4 Sysselsättningsutveckling inom tillverkningsindustri m. m. 1985–1987

Län/länsgrupp	Tillverkningsindustri m. m.* (antal)			Förändring 1985–1987	
	1985	1986	1987	Antal	% per år
Stockholms län	133 702	130 959	132 009	–1 693	–0,6
Uppsala län	20 492	20 481	19 847	–645	–1,6
Södermanlands län	32 184	32 659	32 585	401	0,6
Östergötlands län	52 962	53 954	53 855	893	0,8
Jönköpings län	49 746	51 300	52 906	3 160	3,1
Kronobergs län	25 320	26 437	25 735	415	0,8
Kalmar län	33 766	34 713	35 387	1 621	2,4
Gotlands län	4 072	3 943	3 984	–88	–1,1
Blekinge län	22 160	22 322	22 955	795	1,8
Kristianstads län	32 526	33 927	34 717	2 191	3,3
Malmöhus län	83 254	84 031	85 075	1 821	1,1
Hallands län	25 503	26 229	26 868	1 365	2,6
Göteborgs och Bohus län	86 955	88 352	88 421	1 466	0,8
Älvsborgs län	63 289	63 657	64 455	1 166	0,9
Skaraborgs län	37 019	38 443	39 637	2 618	3,5
Värmlands län	34 381	34 898	35 387	1 006	1,5
Örebro län	34 872	36 250	36 540	1 668	2,4
Västmanlands län	42 006	40 364	39 972	–2 034	–2,5
Kopparbergs län	36 271	36 564	35 645	–626	–0,9
Gävleborgs län	37 879	37 605	37 146	–733	–1,0
Västernorrlands län	29 705	29 792	29 705	0	0,0
Jämtlands län	9 867	9 809	9 821	–46	–0,2
Västerbottens län	25 197	24 991	24 599	–598	–1,2
Norrbottnens län	24 487	24 460	24 317	–170	–0,3
Storstadslänen	303 911	303 342	305 505	1 594	0,3
Skogslänen	197 787	198 119	196 620	–1 167	–0,3
Övriga län	475 917	484 679	489 443	13 526	1,4
Riket	977 615	986 140	991 568	13 953	0,7

* Avser SNI 2+3+4

Källa: se tabell 2.

Tabell 5 Sysselsättningsutveckling inom privata tjänster 1985 – 1987

Län/länsgrupp	Privata tjänster* (antal)			Förändring 1985 – 1987	
	1985	1986	1987	Antal	% per år
Stockholms län	198 684	210 209	224 699	26 015	6,3
Uppsala län	14 639	15 633	16 756	2 117	7,0
Södermanlands län	14 875	15 005	15 292	417	1,4
Östergötlands län	22 597	23 816	24 857	2 260	4,9
Jönköpings län	15 464	15 752	16 592	1 128	3,6
Kronobergs län	8 795	9 542	10 264	1 469	8,0
Kalmar län	10 840	11 275	11 642	802	3,6
Gotlands län	2 973	3 257	3 354	381	6,2
Blekinge län	7 298	7 475	7 620	322	2,2
Kristianstads län	12 420	12 625	13 130	710	2,8
Malmöhus län	52 959	52 976	57 177	4 218	3,9
Hallands län	11 656	11 840	12 548	892	3,8
Göteborgs och Bohus län	61 605	64 840	69 787	8 182	6,4
Älvsborgs län	19 246	20 273	21 154	1 908	4,8
Skaraborgs län	12 860	13 282	13 767	907	3,5
Värmlands län	15 546	15 737	16 402	856	2,7
Örebro län	15 758	15 834	16 580	822	2,6
Västmanlands län	15 102	16 158	17 235	2 133	6,8
Kopparbergs län	15 963	16 272	17 096	1 133	3,5
Gävleborgs län	15 906	16 344	17 096	1 190	3,7
Västernorrlands län	15 265	15 505	16 187	922	3,0
Jämtlands län	7 308	7 739	7 989	681	4,6
Västerbottens län	14 347	15 150	16 545	2 198	7,4
Norrbottnens län	14 991	16 012	16 475	1 484	4,8
Storstadslänen	313 248	328 025	351 663	38 415	6,0
Skogslänen	99 326	102 759	107 790	8 464	4,2
Övriga län	184 523	191 767	200 791	16 268	4,3
Riket	597 097	622 551	660 244	63 147	5,2

* Enligt länsplaneringens sektorsavgränsning

Källa: se tabell 2.

Tabell 6 Sysselsättningsutveckling inom offentlig förvaltning m. m. 1985–1987

Län/länsgrupp	Offentlig förvaltning m. m.* (antal)			Förändring 1985–1987	
	1985	1986	1987	Antal	% per år
Stockholms län	280 359	279 399	277 296	–3 063	–0,5
Uppsala län	48 435	48 549	48 692	257	0,3
Södermanlands län	37 888	37 616	37 482	–406	–0,5
Östergötlands län	66 755	66 322	66 174	–581	–0,4
Jönköpings län	42 624	42 835	43 407	783	0,9
Kronobergs län	25 856	26 337	26 319	463	0,9
Kalmar län	34 040	34 144	33 944	–96	–0,1
Gotlands län	10 112	10 565	10 405	293	1,4
Blekinge län	24 085	24 344	24 365	280	0,6
Kristianstads län	40 022	40 234	40 730	708	0,9
Malmöhus län	117 443	118 455	117 790	347	0,1
Hallands län	32 420	32 960	33 392	972	1,5
Göteborgs och Bohus län	120 022	119 644	121 020	998	0,4
Älvsborgs län	58 101	58 455	59 829	1 728	1,5
Skaraborgs län	41 529	41 842	42 296	767	0,9
Värmlands län	44 717	45 677	45 997	1 280	1,4
Örebro län	45 167	45 243	45 016	–151	–0,2
Västmanlands län	37 676	37 268	37 434	–242	–0,3
Kopparbergs län	43 067	43 610	43 438	371	0,4
Gävleborgs län	45 624	45 509	45 894	270	0,3
Västernorrlands län	41 897	42 437	43 035	1 138	1,3
Jämtlands län	24 833	24 872	24 827	–6	0,0
Västerbottens län	44 654	45 287	45 177	523	0,6
Norrbottnens län	50 262	49 901	49 692	–570	–0,6
Storstadslänen	517 824	517 498	516 106	–1 718	–0,2
Skogslänen	295 054	297 293	298 060	3 006	0,5
Övriga län	544 710	546 714	549 485	4 775	0,4
Riket	1 357 588	1 361 505	1 363 651	6 063	0,2

* Enligt länsplaneringens sektorsavgränsning

Källa: se tabell 2.

Tabell 7 *Sysselsättningsgrad båda könen*, 16–64 år (%)*

Län/länsgrupp	1985	1986	1987	Differens 1985–1987
Stockholms län	81,5	82,4	82,7	1,3
Uppsala län	78,9	79,8	80,2	1,3
Södermanlands län	78,2	79,1	79,5	1,3
Östergötlands län	79,8	80,2	80,4	0,6
Jönköpings län	80,5	81,3	82,2	1,6
Kronobergs län	80,0	80,9	81,4	1,3
Kalmar län	78,7	79,5	80,2	1,5
Gotlands län	80,6	81,2	81,0	0,4
Blekinge län	77,1	77,6	78,6	1,5
Kristianstads län	77,9	78,6	79,6	1,7
Malmöhus län	77,8	78,5	78,8	1,0
Hallands län	79,7	80,5	81,0	1,3
Göteborgs och Bohus län	78,0	79,1	79,7	1,7
Älvsborgs län	81,2	82,1	82,7	1,5
Skaraborgs län	80,4	81,4	82,3	1,9
Värmlands län	78,3	79,1	79,3	1,0
Örebro län	79,2	79,8	80,4	1,2
Västmanlands län	78,4	78,9	79,6	1,2
Kopparbergs län	77,7	78,7	79,2	1,5
Gävleborgs län	77,7	78,4	78,9	1,2
Västernorrlands län	78,3	79,1	79,9	1,6
Jämtlands län	78,7	79,4	80,1	1,4
Västerbottens län	78,5	79,4	80,0	1,5
Norrbottnens län	76,3	77,1	77,5	1,3
Storstadslänen	79,8	80,7	81,1	1,3
Skogslänen	77,9	78,7	79,2	1,3
Övriga län	79,4	80,2	80,8	1,4
Riket	79,2	80,1	80,6	1,4

* Andel förvärvsarbetande av antalet invånare 16–64 år (%).

Källa: se tabell 2.

Tabell 8 *Sysselsättningsgrad, män* 16–64 år (%)*

Län/länsgrupp	1985	1986	1987	Differens 1985–1987
Stockholms län	82,2	83,2	83,5	1,3
Uppsala län	81,6	82,4	82,6	1,1
Södermanlands län	81,6	82,4	82,5	0,9
Östergötlands län	83,1	83,2	83,0	–0,1
Jönköpings län	85,0	85,2	85,7	0,7
Kronobergs län	84,3	84,7	84,8	0,5
Kalmar län	82,8	83,2	83,7	0,9
Gotlands län	83,2	83,1	82,8	–0,4
Blekinge län	81,3	81,7	82,4	1,1
Kristianstads län	82,5	82,8	83,3	0,8
Malmöhus län	80,5	80,8	81,0	0,5
Hallands län	83,8	84,3	84,4	0,6
Göteborgs och Bohus län	80,3	81,4	81,5	1,2
Älvsborgs län	84,3	84,9	85,2	0,8
Skaraborgs län	84,7	85,2	85,8	1,1
Värmlands län	81,7	82,0	81,9	0,2
Örebro län	82,0	82,0	82,4	0,4
Västmanlands län	81,7	81,9	82,6	0,8
Kopparbergs län	81,8	82,3	82,4	0,6
Gävleborgs län	81,2	81,5	81,7	0,5
Västernorrlands län	81,4	81,4	82,1	0,7
Jämtlands län	80,5	80,5	81,3	0,9
Västerbottens län	81,0	81,6	81,8	0,8
Norrbottens län	78,3	78,5	78,6	0,3
Storstadslänen	81,3	82,2	82,4	1,1
Skogslänen	80,9	81,2	81,4	0,5
Övriga län	83,1	83,5	83,8	0,7
Riket	82,0	82,5	82,8	0,8

* Andel förvärvsarbetande män av antalet män 16–64 år (%).

Källa: se tabell 2.

Tabell 9 *Sysselsättningsgrad kvinnor*, 16–64 år (%)*

Län/länsgrupp	1985	1986	1987	Differens 1985–1987
Stockholms län	80,8	81,6	82,0	1,2
Uppsala län	76,3	77,2	77,8	1,5
Södermanlands län	74,7	75,6	76,4	1,8
Östergötlands län	76,5	77,2	77,8	1,3
Jönköpings län	76,0	77,2	78,5	2,6
Kronobergs län	75,6	77,0	77,7	2,1
Kalmar län	74,4	75,6	76,5	2,1
Gotlands län	77,9	79,2	79,2	1,4
Blekinge län	72,7	73,4	74,6	1,9
Kristianstads län	73,2	74,3	75,7	2,5
Malmöhus län	75,1	76,2	76,7	1,6
Hallands län	75,5	76,7	77,4	1,9
Göteborgs och Bohus län	75,6	76,8	77,8	2,1
Älvsborgs län	78,0	79,2	80,1	2,1
Skaraborgs län	76,0	77,4	78,6	2,6
Värmlands län	74,0	76,1	76,7	1,8
Örebro län	76,4	77,5	78,3	1,9
Västmanlands län	74,9	75,7	76,4	1,5
Kopparbergs län	73,5	74,9	75,8	2,4
Gävleborgs län	74,0	75,1	75,9	1,9
Västernorrlands län	75,0	76,7	77,7	2,7
Jämtlands län	76,8	78,2	78,7	1,9
Västerbottens län	76,0	77,1	78,2	2,2
Norrbottnens län	74,1	75,5	76,4	2,3
Storstadslänen	78,2	79,2	79,7	1,5
Skogslänen	74,7	76,0	76,9	2,2
Övriga län	75,7	76,7	77,7	2,0
Riket	76,5	77,5	78,3	1,8

* Andel förvärvsarbetande kvinnor av antalet kvinnor 16–64 år (%).

Källa: se tabell 2.

Tabell 10 Arbetslöshet 1980–1989

Län/länsgrupp	Antal arbetslösa			Andel av befolkningen 16–64 år (%)				
	1980– 1985	1988	1989*	1980– 1985	1986	1987	1988	1989*
Stockholms län	13 125	9 701	7 789	1,31	1,23	1,14	,91	,73
Uppsala län	3 120	2 313	1 814	2,06	2,02	1,79	1,40	1,08
Södermanlands län	4 717	2 426	1 849	3,02	2,45	2,13	1,55	1,17
Östergötlands län	5 826	3 409	2 532	2,40	2,35	2,06	1,38	1,02
Jönköpings län	4 304	2 249	1 577	2,33	2,12	1,70	1,21	,84
Kronobergs län	2 474	1 170	841	2,38	1,87	1,55	1,09	,77
Kalmar län	3 913	2 042	1 625	2,69	2,44	2,05	1,41	1,12
Gotlands län	601	590	501	1,78	2,55	2,47	1,70	1,44
Blekinge län	3 159	2 029	1 569	3,37	3,67	3,14	2,20	1,70
Kristianstads län	4 801	2 495	1 971	2,86	2,67	2,06	1,45	1,14
Malmöhus län	15 232	9 403	7 170	3,26	3,00	2,60	1,96	1,48
Hallands län	3 356	1 984	1 688	2,39	2,03	1,74	1,31	1,09
Göteborgs och Bohus län	12 112	8 423	7 260	2,65	2,47	2,15	1,80	1,54
Älvsborgs län	6 987	3 522	2 826	2,69	2,10	1,83	1,31	1,05
Skaraborgs län	4 450	2 052	1 767	2,73	2,27	1,91	1,23	1,06
Värmlands län	7 440	4 220	3 447	4,25	3,85	3,29	2,44	1,98
Örebro län	5 466	3 877	3 130	3,25	3,25	2,91	2,34	1,88
Västmanlands län	5 389	3 419	2 810	3,28	2,96	2,61	2,10	1,72
Kopparbergs län	5 894	3 726	2 904	3,36	3,38	2,99	2,16	1,68
Gävleborgs län	6 721	4 185	3 272	3,70	3,75	3,53	2,34	1,83
Västernorrlands län	5 419	3 452	3 261	3,28	3,03	2,74	2,13	2,02
Jämtlands län	2 566	1 882	1 643	3,12	3,46	2,96	2,33	2,02
Västerbottens län	5 442	3 503	2 942	3,55	3,11	2,98	2,27	1,90
Norrbottnens län	9 661	6 601	6 657	5,66	5,19	4,77	3,90	3,92
Storstadslänen	40 469	27 528	22 221	2,10	1,95	1,73	1,37	1,10
Skogslänen	43 145	27 571	24 129	3,91	3,71	3,36	2,53	2,21
Övriga län	58 571	33 583	26 506	2,69	2,44	2,08	1,51	1,19
Riket totalt	142 187	88 689	72 860	2,73	2,52	2,21	1,67	1,36

* Avser genomsnitt för perioden jan. – maj. (Vissa tekniska problem i samband med omläggning av statistiken gör att inte mer aktuella uppgifter kan redovisas).

Källa: AMS register över arbetssökande (UMDAC).

Tabell 11 *Befolkningsutveckling i kommunerna 1981 – 1989*

Kommun	Antal invånare					
	1980	1985	1986	1987	1988	1989*
Upplands-Väsby	31 961	33 912	34 642	35 023	35 294	35 543
Vallentuna	17 603	19 511	19 912	20 343	20 823	21 615
Österåker	25 631	26 324	26 881	27 644	28 362	29 130
Värmdö	17 846	19 173	19 582	20 169	20 660	21 212
Järfälla	53 321	56 020	56 405	56 563	56 402	56 385
Ekerö	15 927	16 534	16 968	17 409	17 885	18 331
Huddinge	66 570	70 209	71 568	71 910	71 921	73 094
Botkyrka	65 218	66 326	66 957	67 536	68 167	68 247
Salem	12 879	12 370	12 347	12 278	12 347	12 375
Haninge	58 541	61 166	61 172	61 301	61 551	62 164
Tyresö	31 061	32 161	32 564	33 112	33 567	33 815
Upplands-Bro	18 489	19 887	19 843	20 021	20 090	20 041
Täby	47 105	54 185	55 093	55 661	56 339	56 554
Danderyd	27 842	28 706	28 645	28 792	28 525	28 213
Sollentuna	45 868	48 212	49 424	49 757	50 242	50 603
Stockholm	647 214	659 030	663 217	666 810	669 485	672 235
Södertälje	80 045	79 764	80 003	80 263	80 660	81 444
Nacka	57 229	59 688	60 315	61 084	61 931	63 145
Sundbyberg	25 717	28 516	29 692	30 569	31 095	31 406
Solna	50 441	49 648	50 108	50 450	50 964	51 426
Lidingö	37 390	38 271	38 681	38 818	38 819	38 607
Vaxholm	4 851	6 325	6 355	6 468	6 591	6 665
Norrtälje	40 842	42 204	42 503	43 140	43 741	44 785
Sigtuna	28 276	29 300	29 601	29 900	30 182	30 849
Nynäshamn	20 333	20 857	20 855	21 136	21 395	21 683
Håbo	13 301	13 876	14 198	14 460	14 815	15 028
Älvkarleby	9 736	9 270	9 139	9 082	9 175	9 170
Tierp	20 608	19 818	19 771	19 609	19 620	19 794
Uppsala	146 129	154 859	157 675	159 962	161 828	164 724
Enköping	32 720	32 881	33 058	33 290	33 700	34 300
Östhammar	21 028	21 148	21 097	21 336	21 338	21 693
Vingåker	9 750	9 721	9 707	9 772	9 800	9 828
Nyköping	64 099	64 404	64 199	64 428	64 739	65 136
Oxelösund	14 120	13 137	13 134	12 996	12 923	13 162
Flen	18 231	17 117	17 084	17 000	17 016	17 183
Katrineholm	32 277	31 889	31 777	31 884	32 254	32 434
Eskilstuna	90 354	88 528	88 448	88 508	88 850	89 469
Strängnäs	23 705	24 905	25 130	25 485	25 841	26 154
Ödeshög	6 228	6 042	6 039	5 968	5 917	5 944
Ydre	4 362	4 330	4 304	4 272	4 252	4 271
Kinda	10 595	10 136	10 051	10 029	10 067	10 206
Boxholm	5 794	5 629	5 597	5 550	5 578	5 603
Åtvidaberg	12 927	12 707	12 627	12 551	12 677	12 710
Finspång	24 614	23 703	23 692	23 473	23 378	23 237
Valdemarsvik	9 303	8 784	8 717	8 701	8 697	8 789
Linköping	112 600	116 838	117 835	118 602	119 167	120 554
Norrköping	119 238	118 567	118 801	119 001	119 370	119 926
Söderköping	11 467	12 339	12 532	12 638	12 838	13 034
Motala	41 965	41 350	41 352	41 444	41 502	41 713
Vadstena	7 654	7 435	7 462	7 523	7 524	7 418
Mjölby	26 042	25 725	25 744	25 828	25 952	26 051
Aneby	6 873	6 897	6 881	6 919	7 002	7 038
Gnosjö	9 056	9 175	9 235	9 365	9 420	9 664

Kommun	Antal invånare					
	1980	1985	1986	1987	1988	1989*
Gislaved	28 483	28 448	28 525	28 715	28 766	28 988
Vaggeryd	12 121	12 070	12 049	12 099	12 185	12 306
Jönköping	107 561	107 362	108 235	108 962	109 890	110 854
Nässjö	31 694	30 786	30 798	30 739	30 623	30 749
Värnamo	30 342	30 668	30 737	30 894	31 040	32 188
Sävsjö	11 838	11 588	11 517	11 566	11 730	11 882
Vetlanda	28 736	27 965	27 784	27 727	27 833	27 977
Eksjö	18 072	17 894	17 840	17 804	17 857	17 988
Tranås	18 380	17 900	17 812	17 685	17 675	17 824
Uppvidinge	11 040	10 465	10 420	10 469	10 418	10 549
Lessebo	9 006	8 840	8 822	8 798	8 769	8 857
Tingsryd	14 773	14 376	14 264	14 273	14 297	14 397
Alvesta	19 442	19 518	19 552	19 515	19 579	19 764
Ålmhult	15 562	15 720	15 621	15 538	15 645	15 814
Markaryd	11 798	11 265	11 075	10 974	11 044	11 062
Växjö	64 661	66 554	66 925	67 350	68 499	68 842
Ljungby	27 409	27 234	27 174	27 199	27 176	27 273
Högsby	7 800	7 392	7 296	7 215	7 184	7 178
Torsås	7 923	7 870	7 804	7 768	7 828	7 858
Mörbylånga	12 613	12 707	12 683	12 799	13 029	12 233
Hultsfred	17 794	16 961	16 777	16 689	16 703	16 925
Mönsterås	13 135	12 999	12 920	12 878	12 911	13 016
Emmaboda	11 324	10 854	10 730	10 723	10 694	10 681
Kalmar	52 846	54 165	54 554	54 915	55 129	55 792
Nybro	21 636	20 867	20 720	20 705	20 706	20 852
Oskarshamn	28 037	27 605	27 494	27 351	27 217	27 221
Västervik	41 263	39 975	39 752	39 558	39 522	39 593
Vimmerby	16 180	15 702	15 589	15 630	15 688	15 836
Borgholm	11 030	11 079	11 098	11 125	11 170	11 345
Gotland	55 346	56 144	56 174	56 269	56 383	56 831
Olofström	15 630	15 017	14 903	14 847	14 883	14 980
Karlskrona	60 141	59 393	59 007	58 650	58 634	58 732
Ronneby	30 159	29 382	29 114	28 988	28 868	28 897
Karlshamn	31 879	31 634	31 630	31 429	31 377	31 406
Sölvesborg	15 733	15 533	15 604	15 686	15 782	15 889
Östra Göinge	15 424	14 879	14 867	14 917	14 971	15 024
Örkelljunga	9 306	9 294	9 262	9 334	9 446	9 605
Tomelilla	12 664	12 321	12 218	12 157	12 241	12 388
Bromölla	12 069	12 162	12 181	12 248	12 379	12 461
Osby	13 765	13 581	13 522	13 497	13 617	13 618
Perstorp	7 526	7 185	7 189	7 259	7 244	7 468
Klippan	16 549	16 099	16 058	16 105	16 163	16 222
Åstorp	12 946	12 693	12 667	12 750	12 939	12 984
Båstad	12 091	12 578	12 603	12 779	12 962	13 272
Kristianstad	68 883	69 752	69 941	70 180	70 491	71 119
Simrishamn	20 303	19 887	19 773	19 745	19 709	19 939
Ängelholm	29 813	31 477	31 938	32 443	32 998	33 748
Hässleholm	48 854	48 446	48 390	48 493	48 658	48 795
Svalöv	12 990	12 653	12 516	12 544	12 678	12 698
Staffanstorps	16 368	17 393	17 431	17 422	17 427	17 484
Burlöv	14 323	14 314	14 310	14 401	14 522	14 562
Vellinge	23 190	25 397	25 919	26 425	27 074	27 665
Bjuv	14 672	14 107	14 008	14 005	14 144	14 211
Kävlinge	20 643	21 154	21 257	21 508	21 892	22 579

Kommun	Antal invånare					
	1980	1985	1986	1987	1988	1989*
Lomma	16 607	16 835	16 822	16 898	16 855	17 087
Svedala	15 471	16 741	16 870	16 996	16 099	17 135
Skurup	12 583	12 668	12 608	12 689	12 862	13 093
Sjöbo	15 016	15 157	15 152	15 217	15 350	15 698
Hörby	12 624	12 915	12 924	12 891	13 049	13 197
Höör	10 902	11 499	11 597	11 828	12 107	12 570
Malmö	233 803	229 936	230 056	230 838	231 575	232 909
Lund	78 487	82 015	83 391	84 342	85 150	86 410
Landskrona	36 493	35 302	35 284	35 371	35 393	35 847
Helsingborg	101 956	105 468	106 275	106 982	107 443	108 363
Höganäs	22 111	22 212	22 124	22 172	22 302	22 520
Eslöv	26 829	26 340	26 296	26 566	27 097	27 257
Ystad	23 773	23 900	24 028	24 186	24 484	24 755
Trelleborg	34 445	34 134	34 207	34 362	34 846	35 330
Hylte	11 211	10 841	10 858	10 811	10 800	10 997
Halmstad	76 042	77 151	77 601	77 942	78 607	79 357
Laholm	21 059	21 462	21 490	21 685	21 881	22 184
Falkenberg	34 912	35 596	35 822	36 095	36 536	37 079
Varberg	44 164	46 253	46 639	47 040	47 566	48 188
Kungsbacka	43 536	48 760	49 840	50 804	52 027	53 119
Härryda	23 195	24 784	25 068	25 562	26 151	26 434
Partille	27 172	29 232	29 418	29 604	30 100	30 539
Öckerö	9 842	10 260	10 364	10 434	10 553	10 793
Stenungsund	16 091	17 034	17 271	17 516	17 792	18 140
Tjörn	11 701	12 482	12 663	12 928	13 248	13 710
Orust	12 364	12 890	13 038	13 132	13 475	13 941
Sotenäs	9 252	9 136	9 224	9 274	9 407	9 697
Munkedal	10 703	10 726	10 790	10 796	10 923	11 033
Tanums	11 463	11 473	11 407	11 421	11 648	11 906
Göteborg	431 273	425 495	429 339	431 521	430 763	431 796
Mölnådal	47 788	49 785	50 164	50 549	51 106	51 759
Kungälv	29 702	31 745	31 962	32 186	32 549	33 131
Lysekil	15 037	14 869	14 804	14 851	14 968	15 077
Uddevalle	46 032	45 816	45 983	46 257	46 489	47 001
Strömstad	9 580	10 001	10 058	10 294	10 457	10 651
Dals-Ed	5 287	5 362	5 410	5 362	5 366	5 394
Färgelanda	7 373	7 411	7 418	7 461	7 485	7 546
Alc	23 312	23 412	23 402	23 492	23 528	23 853
Lerum	29 871	31 063	31 403	31 751	32 353	32 626
Värgårda	9 256	9 481	9 497	9 619	9 759	9 889
Tranemo	12 413	12 233	12 110	12 144	12 218	12 386
Bengtsfors	12 199	11 891	11 796	11 738	11 836	11 915
Mellerud	10 677	10 464	10 416	10 412	10 455	10 499
Lilla Edet	11 836	11 971	12 009	12 241	12 615	12 791
Mark	31 418	31 708	31 736	31 974	32 146	32 604
Svenljunga	10 989	10 888	10 842	10 928	11 004	11 158
Herrijunga	9 347	9 281	9 281	9 360	9 473	9 583
Vänersborg	34 574	35 702	35 804	35 948	36 151	36 497
Trollhättan	49 600	49 173	49 499	49 914	50 296	50 612
Alingsås	29 637	31 394	31 718	32 052	32 402	33 035
Borås	102 129	99 963	100 054	100 395	100 795	101 236
Ulricehamn	21 970	22 086	22 114	22 264	22 405	22 571
Åmål	13 564	13 215	13 129	13 075	13 130	13 271
Grästorp	5 719	5 892	5 878	5 927	6 076	6 169
Essunga	6 061	5 850	5 845	5 886	5 912	5 977

Kommun	Antal invånare					
	1980	1985	1986	1987	1988	1989*
Mullsjö	6 518	7 011	7 032	7 099	7 201	7 233
Habo	8 085	8 761	8 767	8 830	9 017	9 233
Karlsborg	8 236	8 038	8 070	8 049	8 064	8 035
Gullspång	6 685	6 433	6 349	6 276	6 267	6 360
Vara	16 932	16 787	16 687	16 746	16 787	16 878
Götene	12 854	13 091	13 030	13 075	13 144	13 331
Tibro	12 214	11 111	11 066	11 007	11 044	11 116
Töreboda	10 393	10 204	10 172	10 212	10 292	10 444
Mariestad	24 413	24 175	24 255	24 465	24 508	24 624
Lidköping	35 061	35 212	35 070	35 082	35 168	35 445
Skara	17 868	18 023	18 164	18 283	18 402	18 579
Skövde	46 007	46 431	46 311	46 438	46 712	47 175
Hjo	8 740	8 974	8 987	9 031	8 952	9 064
Tidaholm	13 069	13 027	12 951	12 957	13 048	13 121
Falköping	31 875	31 448	31 477	31 484	31 532	31 714
Kil	11 171	11 432	11 474	11 657	11 750	11 942
Eda	9 518	9 392	9 334	9 332	9 481	9 538
Torsby	15 601	15 137	15 018	14 947	15 030	15 070
Storfors	5 508	5 333	5 302	5 269	5 312	5 293
Hammarö	12 129	12 888	13 102	13 247	13 342	13 390
Munkfors	5 132	4 809	4 737	4 704	4 771	4 818
Forshaga	12 019	11 583	11 636	11 688	11 739	11 842
Grums	10 805	10 224	10 180	10 173	10 126	10 197
Årjäng	9 805	9 829	9 762	9 857	10 050	10 144
Sunne	13 344	13 112	13 169	13 194	13 245	13 485
Karlstad	74 068	74 439	74 669	74 892	75 412	76 127
Kristinehamn	26 977	26 107	25 968	26 061	26 006	26 022
Filipstad	14 606	13 709	13 520	13 500	13 481	13 472
Hagfors	17 511	16 482	16 371	16 298	16 346	16 254
Arvika	26 891	26 558	26 521	26 532	26 668	26 812
Säffle	18 985	18 149	18 098	18 051	17 935	17 952
Laxå	8 662	7 972	7 933	7 885	7 792	7 773
Hallsberg	17 246	16 699	16 479	16 403	16 405	16 554
Degerfors	12 246	11 912	11 787	11 739	11 734	11 728
Hällefors	10 576	9 839	9 695	9 449	9 402	9 383
Ljusnarsberg	7 006	6 644	6 526	6 428	6 356	6 467
Örebro	116 969	118 043	118 443	119 066	119 824	120 373
Kumla	17 760	17 786	17 718	17 780	17 884	18 253
Askersund	11 896	11 614	11 653	11 723	11 703	11 890
Karlskoga	36 828	35 028	34 761	34 395	34 316	34 089
Nora	10 211	10 043	10 062	10 027	10 200	10 364
Lindesberg	24 956	24 631	24 563	24 446	24 415	24 625
Skinnskatteberg	5 346	5 271	5 237	5 254	5 236	5 325
Surahammar	11 439	11 234	11 159	11 206	11 287	11 328
Heby	13 378	13 088	13 096	13 181	13 287	13 476
Kungsör	8 606	8 322	8 378	8 291	8 317	8 408
Hallstahammar	18 237	16 854	16 681	16 622	16 637	16 736
Norberg	6 843	6 485	6 481	6 488	6 531	6 579
Västerås	117 487	117 706	117 732	117 563	117 717	118 372
Sala	20 936	21 000	21 112	21 231	21 381	21 616
Fagersta	15 121	13 989	13 871	13 753	13 744	13 804
Köping	27 201	26 371	26 296	26 280	26 253	26 321
Arboga	14 944	14 441	14 380	14 384	14 457	14 534
Vansbro	8 523	8 150	8 043	7 942	7 923	7 910
Malung	11 971	11 683	11 626	11 579	11 611	11 676

Kommun	Antal invånare					
	1980	1985	1986	1987	1988	1989*
Gagnef	9 842	9 877	9 788	9 846	10 008	10 259
Leksand	13 572	13 930	13 914	13 983	14 115	14 387
Rättvik	11 194	10 967	10 947	10 973	11 048	11 214
Orsa	7 354	7 353	7 239	7 282	7 291	7 346
Älvdalen	8 348	8 266	8 272	8 253	8 271	8 269
Smedjebacken	13 389	13 280	13 194	13 100	13 183	13 217
Mora	19 376	19 892	19 925	19 993	20 078	20 343
Falun	50 597	51 653	51 900	52 202	52 448	53 105
Borlänge	46 794	45 858	45 966	45 990	46 343	46 401
Säter	10 874	11 201	11 276	11 318	11 490	11 739
Hedemora	17 063	16 894	16 748	16 724	16 644	16 663
Avesta	26 376	24 969	24 814	24 731	24 671	24 768
Ludvika	31 695	29 907	29 539	29 414	29 283	29 324
Ockelbo	6 663	6 438	6 444	6 456	6 489	6 455
Hofors	13 170	12 368	12 314	12 293	12 204	12 170
Ovanåker	13 785	13 613	13 531	13 457	13 447	13 506
Nordanstig	11 962	11 603	11 551	11 457	11 418	11 367
Ljusdal	21 595	21 161	21 030	20 958	21 026	21 089
Gävle	87 378	87 784	87 431	87 474	87 747	88 073
Sandviken	42 866	40 423	40 096	39 876	39 740	40 005
Söderhamn	31 186	30 288	29 895	29 709	29 606	29 536
Bollnäs	27 877	27 871	27 819	27 659	27 724	27 965
Hudiksvall	37 538	37 604	37 580	37 568	37 603	38 020
Ånge	13 349	13 001	12 873	12 760	12 653	12 529
Timrå	18 872	18 279	18 269	18 374	18 392	18 550
Härnösand	27 756	27 338	27 287	27 252	27 248	27 204
Sundsvall	94 742	93 181	92 795	92 721	92 983	93 415
Kramfors	26 611	25 223	24 929	24 793	24 607	24 567
Sollefteå	26 053	25 401	25 305	25 184	25 114	24 954
Örnsköldsvik	60 552	59 891	59 631	59 248	58 967	59 253
Ragunda	7 571	7 336	7 206	7 109	7 077	7 114
Bräcke	9 224	8 794	8 701	8 578	8 664	8 605
Krokom	13 418	13 979	13 866	13 899	14 036	14 112
Strömsund	17 343	16 611	16 374	16 217	16 164	16 151
Åre	9 469	9 659	9 606	9 614	9 787	9 890
Berg	9 003	8 641	8 553	8 538	8 529	8 593
Härjedalen	13 096	12 724	12 575	12 520	12 578	12 574
Östersund	55 810	56 446	56 662	56 914	57 281	57 738
Nordmaling	8 124	7 900	7 918	7 893	7 944	8 107
Bjurholm	3 354	3 070	3 008	2 989	2 950	2 990
Vindeln	7 101	6 636	6 538	6 496	6 471	6 643
Robertsfors	7 737	7 713	7 661	7 716	7 715	7 838
Norsjö	5 719	5 445	5 400	5 384	5 338	5 353
Malå	4 312	4 222	4 187	4 153	4 136	4 144
Storuman	8 330	8 201	8 106	7 978	7 896	7 844
Sorsele	3 923	3 689	3 659	3 624	3 565	3 571
Dorotea	3 972	3 821	3 804	3 808	3 759	3 756
Vännäs	8 093	8 117	8 123	8 165	8 266	8 327
Vilhelmina	8 681	8 640	8 574	8 480	8 464	8 522
Åsele	4 719	4 342	4 264	4 201	4 144	4 140
Umeå	81 088	85 108	85 698	86 816	88 726	89 969
Lycksele	14 493	14 069	13 997	13 909	14 020	14 181
Skellefteå	74 210	74 282	74 267	74 091	74 127	74 683
Arvidsjaur	8 392	8 185	8 136	8 098	8 074	8 078
Arjeplog	4 041	3 927	3 831	3 818	3 814	3 823
Jokkmokk	7 087	6 893	6 822	6 820	6 823	6 816

Kommun	Antal invånare					
	1980	1985	1986	1987	1988	1989*
Överkalix	5 083	4 840	4 762	4 687	4 707	4 723
Kalix	19 599	19 338	19 213	19 143	19 160	19 283
Övertorneå	6 293	6 181	6 101	6 151	6 122	6 120
Pajala	8 763	8 685	8 646	8 599	8 593	8 456
Gällivare	24 711	23 532	23 254	22 908	22 717	22 563
Älvsbyn	9 624	9 458	9 414	9 387	9 373	9 393
Luleå	66 834	66 557	66 526	66 719	67 443	67 850
Piteå	38 402	38 870	38 688	38 828	39 079	39 530
Boden	28 848	29 029	28 981	29 117	29 160	29 461
Haparanda	9 672	9 943	9 955	10 007	10 159	10 330
Kiruna	29 705	26 862	26 710	26 551	26 312	26 358

* Preliminära uppgifter från SCB
Källa: SCB (UMDAC).

Tabell 12 Totala årliga flyttningsnetton för landets kommuner 1983–1989

Kommun	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989*
Upplands-Väsby	-19	713	81	359	53	-123	-143
Vallentuna	46	63	152	264	288	268	604
Österåker	13	386	308	345	512	485	497
Värmdö	164	128	356	279	425	300	345
Järfälla	136	-132	-207	-72	-285	-601	-473
Ekerö	89	-53	30	297	339	336	244
Huddinge	113	-212	-37	592	-456	-646	328
Botkyrka	-1 323	-217	-305	-75	-179	-241	-740
Salem	-390	-150	-132	-82	-159	-3	-79
Haninge	-435	-16	131	-633	-463	-396	-71
Tyresö	67	-24	-181	126	209	74	-154
Upplands-Bro	-41	63	27	-276	-38	-186	-262
Täby	1 468	1 645	1 039	469	209	202	-214
Danderyd	134	201	132	-169	30	-360	-428
Sollentuna	-140	459	295	822	-61	63	-21
Stockholm	3 254	4 316	6 930	4 986	4 118	2 778	2 396
Södertälje	-679	-600	-100	-263	-214	-178	98
Nacka	-124	136	416	298	404	445	698
Sundbyberg	970	413	1 009	1 123	737	355	94
Solna	-496	-210	803	415	279	384	318
Lidingö	13	146	189	298	14	-113	-335
Vaxholm	122	48	41	19	81	116	53
Norrköping	416	239	153	320	633	653	980
Sigtuna	246	32	155	43	58	-16	386
Nynäshamn	-61	-25	40	-73	222	167	164
Håbo	-75	-29	7	187	115	231	40
Älvkarleby	-23	-97	-43	-106	3	136	44
Tierp	-156	-45	-76	25	-107	98	218
Uppsala	504	1 171	1 300	1 616	1 135	793	1 558
Enköping	-34	-98	14	116	116	301	445
Östhammar	61	-121	-78	-59	204	-49	312
Vingåker	6	-32	1	-26	64	35	-3
Nyköping	189	-36	-246	-225	186	153	-152
Oxelösund	-170	-102	-248	-39	-133	-83	206
Flen	-154	-138	-239	-25	-40	9	150
Katrineholm	-87	1	52	-83	152	347	162
Eskilstuna	-337	-335	-150	-120	-1	335	452
Strängnäs	197	192	181	232	339	342	269

Kommun	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989*
Ödeshög	-48	-13	-38	8	-63	-36	32
Ydre	-38	16	-28	-19	-31	-9	37
Kinda	-47	-27	-50	-67	-25	59	147
Boxholm	-3	-44	-27	1	-22	45	46
Åtvidaberg	-14	-47	-124	-68	-70	118	18
Finspång	-129	-273	-163	-67	-237	-132	-170
Valdemarsvik	23	-57	-117	-70	9	32	110
Linköping	419	690	855	457	235	12	867
Norrköping	-55	538	298	150	64	278	326
Söderköping	84	43	166	158	67	133	140
Motala	-20	-89	-102	-53	45	32	155
Vadstena	1	-36	-42	55	59	31	-65
Mjölby	-104	-22	-53	43	85	104	55
Aneby	1	-25	-38	-30	30	60	-2
Gnosjö	13	38	46	-1	88	3	156
Gislaved	-117	42	-36	-35	86	-88	123
Vaggeryd	-28	18	-73	-47	34	82	95
Jönköping	-324	-67	139	766	581	611	591
Nässjö	-121	-194	-86	-23	-36	-79	49
Värnamo	-21	44	174	7	76	72	74
Sävsjö	-45	-42	-48	-62	25	160	119
Vetlanda	-116	-32	-153	-117	-8	117	127
Eksjö	57	-32	-89	-64	-38	78	117
Tranås	42	4	-126	-66	-39	38	117
Uppvidinge	15	-76	-125	11	77	-23	148
Lessebo	-18	-108	-8	-21	-22	-12	111
Tingsryd	-5	-29	-9	-89	41	114	129
Alvesta	29	-41	-277	7	-2	18	117
Ålmhult	3	74	35	-70	-82	75	173
Markaryd	-38	-81	-45	-158	-81	92	17
Växjö	272	153	139	239	167	897	68
Ljungby	10	-26	-118	-69	-27	10	60
Högsby	-34	-115	-95	-33	-36	-26	60
Torsås	34	45	-18	-10	12	70	71
Mörbylånga	36	51	-85	-32	110	216	174
Hultsfred	-106	-95	-116	-122	-27	67	202
Mönsterås	-3	-78	-111	-48	-23	52	79
Emmaboda	-39	-107	-55	-71	33	-28	-4
Kalmar	35	191	369	356	264	96	577
Nybro	-83	-87	-47	-85	12	47	131
Oskarshamn	156	-81	-125	-44	-149	-38	19
Västervik	-108	-138	-318	-80	-116	52	105
Vimmerby	-30	-20	-100	-57	37	61	123
Borgholm	14	110	-36	80	83	64	202
Gotland	15	98	-76	-29	-6	-33	355
Olofström	-79	-136	-68	-106	-55	12	55
Karlskrona	120	46	-257	-382	-299	53	185
Ronneby	-133	32	-188	-228	-59	-63	27
Karlshamn	25	-41	-2	-22	-137	-4	42
Sölvesborg	-71	36	-8	86	97	122	98
Östra Göinge	-121	-113	-120	-24		17	-23
Örkelljunga	-45	-8	-19	-24	76	93	101
Tomelilla	22	-23	-4	-39	-23	127	147
Bromölla	-55	-64	-11	-18	21	92	20
Osby	-44	18	-13	-47	0	126	12
Perstorp	150	-185	-89	8	51	-23	191
Klippan	36	-106	-130	-1	69	71	86
Åstorp	-167	-165	42	-55	48	131	2
Båstad	93	175	132	54	220	243	330
Kristianstad	197	193	134	107	162	187	451
Simrishamn	82	-118	-16	-1	64	52	268
Ängelholm	138	457	413	452	494	515	695
Hässleholm	-106	-93	-142	-75	76	78	95

Kommun	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989*
Svalöv	-86	-19	-87	-136	5	147	20
Staffanstorps	76	62	-11	-94	-126	-132	-50
Burlöv	-281	37	-71	-82	15	35	-59
Vellinge	510	392	296	391	353	493	427
Bjuv	-161	-211	-81	-115	-12	101	0
Kävlinge	73	8	89	-8	175	277	538
Lomma	83	-33	-148	-65	1	-138	165
Svedala	247	-68	181	20	37	24	-37
Skurup	78	21	-130	-22	92	177	225
Sjöbo	25	45	59	-2	73	145	344
Hörby	62	68	88	25	1	149	133
Höör	125	167	-11	90	200	254	415
Malmö	-498	286	1 205	435	1 042	972	1 280
Lund	327	317	332	739	366	194	653
Landskrona	-200	-205	36	-10	132	121	439
Helsingborg	1 131	986	874	975	709	436	670
Höganäs	47	93	-22	-65	114	162	275
Eslöv	-223	-92	-20	-78	183	458	163
Ystad	24	104	102	240	268	353	342
Trelleborg	-100	-48	73	28	181	410	419
Hylte	-54	-76	-65	17	-34	34	173
Halmstad	222	310	195	360	334	567	543
Laholm	48	19	43	32	171	179	241
Falkenberg	122	21	74	218	224	387	435
Varberg	270	349	321	235	276	342	411
Kungsbacka	1 103	923	813	814	663	826	713
Härryda	216	91	-25	101	317	393	80
Partille	223	406	351	2	-31	280	174
Öckerö	64	60	112	89	20	79	163
Stenungsund	11	209	68	123	126	133	186
Tjörn	196	163	21	146	182	263	388
Örnsköldsvik	89	184	-9	100	95	298	404
Sotenäs	-13	40	-21	132	86	156	316
Munkedal	62	-17	-10	67	23	122	116
Tanum	89	98	33	-10	65	243	240
Göteborg	-1 477	-332	1 336	3 519	1 373	-1 647	-144
Mölnådal	-113	596	425	83	150	215	277
Kungälv	187	160	412	28	31	139	366
Lysekil	86	-29	-43	-1	61	115	90
Uddevalle	-139	-93	54	117	146	101	327
Strömstad	175	189	69	105	230	157	197
Dals-Ed	12	68	44	83	-16	21	48
Färgelanda	23	-29	-5	13	52	6	67
Ale	-60	-158	-154	-75	7	-69	189
Lerum	251	-2	-19	143	112	369	-8
Vårgårda	51	-8	-23	-16	116	84	107
Tranemo	-104	-41	-144	-113	-1	46	125
Bengtsfors	30	-20	-13	-49	-19	116	96
Mellerud	70	-6	13	-10	20	84	96
Lilla Edet	17	16	10	-2	197	321	119
Mark	205	125	-1	22	200	130	343
Svenljunga	-1	-39	-70	-53	94	65	131
Herrljunga	-14	-1	-52	-4	76	94	111
Vänersborg	279	301	173	-1	95	82	213
Trollhättan	-294	289	121	217	215	150	83
Alingsås	373	266	254	252	241	312	549
Borås	-454	-232	45	129	376	231	243
Ulricehamn	-7	-9	-22	63	152	184	147
Åmål	-26	21	5	-17	2	69	155
Grästorps	43	24	71	-18	32	112	72
Essunga	-10	-36	-43	2	55	27	52
Mullsjö	-18	-16	60	-20	-46	42	4
Habo	63	-7	35	-48	4	122	157

Kommun	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989*
Karlsborg	-50	-64	-29	25	-25	18	3
Gullspång	-30	-43	-25	-68	-81	2	99
Vara	-60	-21	-61	-76	34	76	109
Götene	50	4	5	-87	71	18	171
Tibro	-36	-105	-34	-80	-74	9	53
Töreboda	21	-111	-20	-45	58	74	127
Mariestad	-103	4	-29	67	119	-38	82
Lidköping	8		2	-119	-35	86	196
Skara	17	28	71	142	104	74	129
Skövde	-96	74	10	-334	-58	55	209
Hjo	43	25	28	13	30	-74	133
Tidaholm	-34	99	-21	-64	36	95	68
Falköping	-140	-71	-50	34	27	134	157
Kil	44	-48	-41	16	110	54	110
Eda	53	154	-44	-25	54	180	76
Torsby	21	-7	-22	7	45	203	112
Storfors	-62	-78	-57	-25	-22	48	-10
Hammarö	108	-35	317	186	54	47	-6
Munkfors	-35	-6	-61	-27	-1	90	99
Forshaga	-52	-91	-96	40	61	57	89
Grums	-145	-93	-157	-23	23	-28	67
Årjäng	140	196	49	-3	152	240	118
Sunne	96	78	63	131	120	130	267
Karlstad	76	358	73	156	102	396	459
Kristinehamn	-63	-124	-178	-31	113	-15	-4
Filipstad	-154	-128	-105	-106	54	26	48
Hagfors	-117	-88	-94	-38	22	103	-56
Arvika	52	122	82	78	77	204	166
Säffle	-110	-29	-207	15	2	-67	55
Laxå	-157	-103	-120	-48	-51	-77	-23
Hallsberg	-217	-188	-133	-216	-70	33	158
Degerfors	-98	-99	-91	-128	-27	-15	-3
Hällefors	-110	-56	-95	-117	-196	-18	13
Ljusnarsberg	4	-28	-75	-82	-53	-7	115
Örebro	197	315	594	493	580	636	203
Kumla	46	-32	-48	-60	86	147	319
Askersund	-34	67	-90	89	107	27	185
Karlskoga	-361	-325	-77	-203	-340	7	-229
Nora	6	-61	-12	46	-8	169	173
Lindesberg	15	-174	-181	-35	-100	-43	226
Skinnskatteberg	-20	-9	-34	-22	21	56	
Surahammar	-48	10	-209	-68	35	-24	-34
Heby	-13	-98	-60	-	84	89	140
Kungsör	-27	-110	-5	54	-80	16	74
Hallstahammar	-227	-277	-187	-150	-49	-83	72
Norberg	-18	-54	-41	15	33	32	47
Västerås	-26	-498	-145	-201	-523	-252	98
Sala	57	6	-38	102	138	122	240
Fagersta	-280	-280	-172	-84	-66	-13	109
Köping	-221	-159	-131	-144	-9	85	-29
Arboga	-41	-83	-29	-68	13	58	49
Vansbro	-5	2	-35	-51	-32	56	15
Malung	54	30	-46	11	-5	48	98
Gagnef	30	1	-14	-84	65	173	204
Leksand	102	141	58	2	129	215	291
Rättvik	111	74	-61	48	124	165	211
Orsa	48	34	5	-64	41	61	69
Älvdalen	-4	15	6	16	11	37	-5
Smedjebacken	63	-21	-46	-97	-73	112	50
Mora	76	102	107	37	76	86	232
Falun	64	160	125	171	219	115	523
Borlänge	-402	-292	-441	15	-87	171	-11
Säter	79	20	48	36	10	152	179
Hedemora	95	45	-94	-111	-3	-57	5

Kommun	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989*
Avesta	-161	-166	-293	-154	-26	-10	161
Ludvika	-259	-250	-199	-276	-58	-17	111
Ockelbo	34	-21	-65	19	29	77	-23
Hofors	-204	9	-58	-8	9	-50	-21
Ovanåker	-46	-45	4	-59	-50	7	75
Nordanstig	-41	-25	2	-17	-42	7	-20
Ljusdal	51	14	-15	-22	39	137	131
Gävle	139	134	17	-325	44	215	222
Sandviken	-488	-401	-222	-214	-151	-81	291
Söderhamn	-126	-70	-73	-287	-106	-55	-6
Bollnäs	116	50	-162	-23	-83	117	215
Hudiksvall	82	61	-64	46	49	61	365
Ånge	76	28	-45	-55	-27	-50	-75
Timrå	-104	-87	-69	28	112	3	75
Härnösand	-17	-94	-137	-7	-15	56	-19
Sundsvall	-284	-326	-376	-378	-132	167	209
Kramfors	-69	-68	-54	-83	96	17	79
Sollefteå	-40	69	-17	-15	-23	-5	-36
Örnsköldsvik	-99	-186		-227	-299	-210	240
Ragunda	17	-4	-30	-67	-46	31	79
Bräcke	-42	-46	-63	-57	-61	99	-3
Krokom	303	53	-58	-97	33	113	81
Strömsund	-68	-81	-55	-133	-101	43	55
Åre	-39	97	64	-58	-1	204	79
Berg	-19	-20	-15	-49	49	20	83
Härjedalen	6	16	-118	-66	2	130	-1
Östersund	230	5	-36	68	152	196	258
Nordmaling	-75	-31	-23	51	-7	62	163
Bjurholm	-22	-19	-47	-33		-2	60
Vindeln	-78	-61	-107	-63	-17	35	176
Robertsfors	6	-16	-58	-31	53	-17	107
Norsjö	-45	-39	-33	-35	-6	-22	29
Malå	37	-41	-24	-25	-25	-31	4
Storuman	-40	-30	-75	-92	-115	-94	-43
Sorsele	-26	-68	-69	-21	-26	-54	19
Dorotea		-8	-16	10	8	-26	8
Vännäs	-35	-24	25	-10	21	75	44
Vilhelmina	10	20	-52	-55	-92	0	39
Åsele	-40	-22	-43	-30	-22	-15	28
Umeå	303	-2	310	53	443	1 177	495
Lycksele	-170	-108	-105	-86	-99	89	154
Skellefteå	55	72	-42	-45	-110	70	458
Arvidsjaur	22	-35	-62	-18	-11	-18	41
Arjeplog	-5	-18	-3	-100	-21	2	15
Jokkmokk	23	-57	-12	-48	-10	24	-8
Överkalix	-41	-39	-15	-32	-36	43	33
Kalix	-18	-48	-120	-120	-57	31	104
Övertorneå	-25	-41	-71	-51	64	-4	22
Pajala	93	-10	-5	22	-13	22	-115
Gällivare	-202	-289	-234	-301	-411	-313	-251
Älvsbyn	15	-76	-73	-56	-57	-36	-16
Luleå	-109	8	-539	-309	-115	401	65
Piteå	-61	10	-73	-243	23	144	215
Boden	112	80	-93	-34	115	-5	189
Haparanda	-11	54	-57	34	62	156	176
Kiruna	-1 018	-665	-457	-249	-292	-370	-156

* Preliminära uppgifter

Källa: SCB (UMDAC).

Tabell 13 Årliga födelseöverskott i kommunerna 1983–1989

Prop. 1989/90: 76
Bilaga 1:1

Kommun	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989*
Upplands-Väsby	293	319	351	358	331	392	388
Vallentuna	157	133	170	131	151	206	188
Österåker	196	167	203	210	249	235	271
Värmdö	71	89	99	129	165	184	207
Järfälla	450	481	432	442	436	434	454
Ekerö	46	82	112	129	102	139	202
Huddinge	522	603	638	736	780	655	838
Botkyrka	652	704	704	686	757	863	817
Salem	84	85	94	57	90	72	107
Haninge	597	637	554	625	594	639	679
Tyresö	270	308	301	273	337	376	403
Upplands-Bro	202	193	234	236	216	253	213
Täby	281	345	362	429	353	472	429
Danderyd	51	6	88	105	114	92	113
Sollentuna	240	373	316	388	382	420	379
Stockholm	-2 043	-1 879	-1 489	-927	-620	-152	314
Södertälje	416	469	406	477	472	561	684
Nacka	256	330	262	327	356	400	516
Sundbyberg	-36	43	63	41	136	164	220
Solna	-44	-53	18	32	47	125	144
Lidingö	120	64	91	103	119	110	121
Vaxholm	13	20	22	7	31	7	20
Norrrtälje	-50	31	-54	-26	-3	-53	64
Sigtuna	192	235	195	247	241	294	280
Nynäshamn	25	58	45	62	58	92	124
Håbo	109	77	87	131	149	124	172
Älvkarleby	-42	-29	-44	-31	-53	-44	-47
Tierp	-91	-51	-88	-75	-52	-88	-44
Uppsala	716	774	935	1 130	1 121	1 058	1 341
Enköping	-33	30	64	68	119	109	155
Östhammar	21	-31	22	-1	37	50	43
Vingåker	-8	-2	-22	13	-1	-6	488
Nyköping	42	14	12	26	50	146	178
Oxelösund	49	30	13	33	-4	9	33
Flen	-59	-2	-74	-3	-40	10	17
Katrineholm	-55	-74	-38	-27	-49	26	17
Eskilstuna	-146	-4	-3	18	60	7	167
Strängnäs	-21	16	29	1	17	16	45
Ödeshög	-22	-9	-21	-5	-8	-14	-7
Ydre	-9	-3	-11	-8	-1	-16	-19
Kinda	-15	-58	-48	-19	-2	-16	-8
Boxholm	-22	-	-34	-33	-25	-16	-21
Åtvidaberg	-6	-21	-17	-18	-6	6	16
Finspång	-13	14	-10	59	17	32	29
Valdemarsvik	-10	-31	-4	1	-32	-36	-17
Linköping	256	213	393	529	526	550	519
Norrköping	-123	-146	-182	66	152	88	229
Söderköping	28	40	-3	36	36	67	56
Motala	-29	23	85	50	44	27	58
Vadstena	-7	-58	-31	-28	1	-30	-41
Mjölby	-3	-66	6	-24	4	15	43
Aneby	-9	15	32	14	9	28	38
Gnosjö	53	44	41	63	40	50	86
Gislaved	104	79	107	109	95	139	97
Vaggeryd	21	20	20	26	14	4	26
Jönköping	103	215	161	110	134	314	369
Nässjö	-34	-62	-26	25	-25	-38	75
Värnamo	72	-5	4	58	87	73	171
Sävsjö	-18	-18	-5	-2	25	3	33
Vetlanda	3	-47	-75	-61	-53	-6	14
Eksjö	9	-18	-68	-7	-2	-16	10
Tranås	-33	-80	-96	-23	-93	-44	-29

Kommun	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989*
Uppvidinge	— 74	— 43	— 31	— 56	— 28	— 28	— 17
Lessebo	— 32	— 6	— 26	— 4	— 2	— 16	— 22
Tingsryd	— 64	— 83	— 60	— 26	— 31	— 86	— 29
Alvesta	30	54	6	23	33	44	67
Älmhult	— 5	— 1	— 16	— 30	— 5	— 33	— 4
Markaryd	— 4	— 19	— 14	— 42	— 20	— 21	— 2
Växjö	139	158	225	140	240	258	273
Ljungby	33	— 2	— 11	2	41	— 27	31
Högsby	— 46	— 36	— 59	— 61	— 45	— 5	— 66
Torsås	— 66	— 7	— 30	— 52	— 41	— 9	— 41
Mörbylånga	— 2	— 2	— 19	5	9	13	29
Hultsfred	— 75	— 81	— 28	— 47	— 57	— 42	— 20
Mönsterås	— 34	— 26	— 10	— 27	— 20	— 18	— 26
Emmaboda	— 14	— 38	— 44	— 55	— 37	— 3	— 9
Kalmar	— 25	— 25	— 54	— 43	— 96	— 118	— 85
Nybro	— 36	— 58	— 76	— 61	— 30	— 46	— 15
Oskarshamn	— 55	— 18	— 48	— 12	— 21	— 75	— 15
Västervik	— 125	— 139	— 92	— 104	— 64	— 77	— 34
Vimmerby	— 70	— 11	— 39	— 60			25
Borgholm	— 20	— 49	— 63	— 46	— 47	— 20	— 26
Gotland	65	113	4	57	96	148	96
Olofström	10	— 8	— 8	— 10	— 6	— 27	— 42
Karlskrona	— 91	— 86	— 22	— 5	— 56	— 71	— 87
Ronneby	— 60	— 43	— 144	— 44	— 68	— 61	— 2
Karlshamn	— 20	— 14	— 43	— 13	— 66	— 48	— 12
Sölvesborg	— 10	— 28	— 17	— 17	— 15	— 20	— 9
Östra Göinge	5	59	13	11	47	36	76
Örkelljunga	26	16	— 6	— 7	— 2	— 20	— 57
Tomelilla	— 73	— 54	— 61	— 61	— 41	— 41	— 1
Bromölla	72	59	33	35	46	39	62
Osby	2	— 41	— 37	— 16	— 24	— 6	— 11
Perstorp	27	30	23	11	31	10	33
Klippan	— 49	— 23	— 28	— 29	— 25	— 13	— 29
Åstorp	42	20	20	46	37	70	43
Båstad	— 7	— 30	— 7	— 26	— 35	— 57	— 20
Kristianstad	— 60	— 33	— 28	— 78	— 75	— 126	— 178
Simrishamn	— 130	— 108	— 120	— 112	— 102	— 79	— 38
Ängelholm	23	26	4	29	24	40	50
Hässleholm	— 19	— 20	— 13	— 28	— 27	— 88	— 40
Svalöv	— 1	— 15	— 20	— 5	— 21	— 11	— 2
Staffanstorps	106	118	81	130	116	136	107
Burlöv	72	30	81	78	76	86	98
Vellinge	124	60	105	129	157	156	164
Bjuv	34	35	13	9	11	37	67
Kävlinge	76	79	90	106	74	106	149
Lomma	42	95	69	45	78	94	68
Svedala	85	80	78	104	87	78	73
Skurup	—	— 22	— 27	— 40	— 11	— 4	— 6
Sjöbo	— 34	— 50	— 27	— 7	— 6	— 14	— 4
Hörby	— 8	— 7	— 19	— 21	— 36	— 9	— 14
Höör	— 8	— 17	— 9	— 8	— 31	— 25	— 49
Malmö	— 503	— 567	— 407	— 344	— 269	— 233	— 58
Lund	404	417	481	612	580	606	607
Landskrona	— 126	— 101	— 89	— 13	— 48	— 94	— 15
Helsingborg	— 212	— 176	— 92	— 167	— 3	— 25	— 251
Höganäs	— 39	— 55	— 4	— 29	— 67	— 34	— 56
Eslöv	7	— 36	— 5	— 33	— 78	— 75	— 3
Ystad	— 121	— 95	— 113	— 115	— 110	— 56	— 69
Trelleborg	— 20	— 35	— 16	— 44	— 27	— 74	— 64
Hylte	— 22	— 42	— 15	— 9	— 15	— 50	— 7
Halmstad	— 9	— 71	— 29	— 88	— 4	— 92	— 204
Laholm	24	— 12	— 20	— 6	— 24	— 19	— 62
Falkenberg	— 14	— 45	— 1	— 12	— 45	— 60	— 107

Kommun	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989*
Varberg	57	108	101	165	112	184	210
Kungsbacka	190	263	252	271	302	389	380
Härryda	163	132	172	174	176	197	204
Partille	125	156	199	177	214	218	265
Öckerö	26	37	46	18	49	40	78
Stenungsund	94	103	102	112	118	145	161
Tjörn	38	21	36	29	80	57	75
Orust	1	8	8	43	1	45	62
Sotenäs	— 68	— 44	— 51	— 46	— 33	— 23	— 26
Munkedal	— 51	— 25	— 1	— 3	— 17	— 4	— 7
Tanum	— 69	— 45	— 67	— 58	— 55	— 16	— 15
Göteborg	— 135	235	5	293	754	842	1 171
Mölnadal	226	228	300	285	231	337	370
Kungälv	176	132	129	181	188	225	213
Lysekil	— 33	— 54	— 56	— 70	— 4	— 3	— 19
Uddevalle	— 84	— 31	— 64	— 49	122	130	184
Strömstad	— 90	— 53	— 49	— 46	— 4	— 5	— 3
Dals-Ed	— 6	— 28	— 23	— 37	— 33	— 17	— 20
Färgelanda	— 17	— 14	— 7	—	— 4	— 17	— 6
Alc	110	80	79	59	119	100	135
Lerum	134	168	184	215	239	230	281
Vårgårda	6	16	44	34	8	56	23
Tranemo	17	33	46	8	34	33	43
Bengtsfors	— 56	— 78	— 62	— 44	— 39	— 16	— 16
Mellerud	— 72	— 35	— 77	— 40	— 23	— 42	— 42
Lilla Edet	3	64	21	41	39	54	58
Mark	— 10	— 50	— 32	— 4	— 52	— 45	— 116
Svenljunga	— 35	— 7	— 25	— 8	— 9	— 11	— 23
Herrljunga	18	16	6	8	3	18	1
Vänersborg	3	11	7	99	54	122	134
Trollhättan	110	41	121	111	197	223	233
Alingsås	30	50	71	73	87	45	85
Borås	— 101	— 17	— 33	— 26	— 25	— 166	— 194
Ulricehamn	3	28	40	31	5	40	19
Ämål	— 77	— 65	— 56	— 72	— 53	— 12	— 15
Grästorps	8	16	9	4	16	39	21
Essunga	6	27	15	7	20	1	13
Mullsjö	57	33	50	43	56	59	28
Habo	53	80	60	53	57	65	58
Karlsborg	— 9	— 15	— 20	— 10	— 1	— 3	— 32
Gullspång	— 16	— 32	— 3	— 18	— 9	— 10	— 6
Vara	— 59	— 22	— 41	— 26	— 21	— 36	— 18
Götene	6	14	3	27	26	50	16
Tibro	26	34	7	33	13	29	19
Töreboda	— 23	— 9	— 35	— 7	— 21	— 7	— 27
Mariestad	— 4	— 17	— 22	— 9	— 84	— 81	— 34
Lidköping	— 39	— 25	— 17	— 5	— 31	— 5	— 81
Skara	— 20	— 8	— 26	— 3	— 14	— 42	— 48
Skövde	139	186	149	203	187	221	253
Hjo	5	7	2	2	14	5	21
Tidaholm	— 42	— 48	— 2	— 14	— 29	— 4	— 5
Falköping	— 33	— 37	— 74	— 7	— 18	— 84	— 24
Kil	8	2	47	21	70	42	81
Eda	— 49	— 66	— 68	— 29	— 54	— 26	— 18
Torsby	— 109	— 103	— 145	— 116	— 98	— 112	— 71
Storfors	9	19	20	7	10	5	7
Hammarö	38	9	35	23	86	48	54
Munkfors	— 29	— 48	— 19	— 41	— 30	— 23	— 52
Forshaga	— 47	— 3	— 17	— 16	— 10	— 1	— 15
Grums	— 19	— 45	— 45	— 19	— 30	— 19	— 4
Årjäng	— 60	— 90	— 83	— 59	— 54	— 44	— 24
Sunne	— 134	— 106	— 101	— 70	— 93	— 80	— 28
Karlstad	46	34	36	70	127	124	252
Kristinehamn	— 4	— 95	— 72	— 107	— 18	— 43	— 22

Kommun	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989*
Filipstad	— 69 —	82 —	102 —	85 —	74 —	50 —	59
Hagfors	— 114 —	58 —	107 —	68 —	91 —	52 —	35
Arvika	— 171 —	164 —	131 —	113 —	64 —	71 —	20
Säffle	— 49 —	40 —	40 —	73 —	54 —	50 —	38
Laxå	16 —	9 —	16	8	3 —	16	5
Hallsberg	7 —	16	3 —	13 —	13 —	27 —	8
Degerfors	— 13 —	29 —	14	3 —	21	11 —	3
Hällefors	— 42 —	65 —	43 —	26 —	51 —	28 —	32
Ljusnarsberg	— 60 —	56 —	58 —	33 —	41 —	64 —	4
Örebro	— 40 —	121 —	22	22	39	111	347
Kumla	12 —	13	20 —	12 —	32 —	40	50
Askersund	— 56 —	37 —	44 —	46 —	37 —	46	2
Karlskoga	— 50 —	39 —	70 —	69 —	24 —	87	1
Nora	27 —	17 —	43 —	27 —	25	3 —	9
Lindesberg	— 29	5 —	50 —	25 —	14	11 —	16
Skinnskatteberg	— 28	4	14 —	15 —	5 —	1	33
Surahammar	15 —	13	32 —	5	13	16	75
Heby	— 40	3 —	12	6	4	11	49
Kungsör	— 14	18 —	23	2 —	6 —	4	18
Hallstahammar	— 1	11	—	18 —	20	33	27
Norberg	— 13 —	17 —	22 —	18 —	29 —	23	2
Västerås	183	209	253	276	384	423	556
Sala	— 39 —	29 —	15	11 —	20 —	1 —	5
Fagersta	— 43	11 —	40 —	36 —	52 —	33 —	48
Köping	24	57 —	6	68 —	6	44	96
Arboga	— 13 —	10 —	13	7 —	8 —	5	28
Vansbro	— 66 —	39 —	61 —	57 —	72 —	75 —	27
Malung	— 69 —	56 —	64 —	70 —	40 —	17 —	33
Gagnef	6 —	4 —	12 —	10 —	8 —	13	47
Leksand	— 41 —	71 —	46 —	18 —	62 —	83 —	19
Rättvik	— 66 —	92 —	82 —	63 —	96 —	89 —	45
Orsa	— 22 —	18 —	33 —	51	1 —	52 —	14
Älvdalen	— 12 —	42 —	27 —	12 —	30 —	21	3
Smedjebacken	— 45 —	40 —	6	10 —	19 —	23 —	16
Mora	— 41 —	1	2 —	4 —	9 —	2	31
Falun	241	107	118	107	98	133	132
Borlänge	50	64	115	98	119	183	68
Säter	17	25	8	35	32	20	67
Hedemora	— 47 —	19 —	1 —	45 —	22 —	24	14
Avesta	— 67 —	43 —	47 —	5 —	58 —	55 —	64
Ludvika	— 164 —	132 —	160 —	94 —	71 —	108 —	69
Ockelbo	— 34 —	55 —	80 —	17 —	18 —	44 —	11
Hofors	— 73 —	29 —	39 —	48 —	39 —	39 —	13
Ovanåker	— 15 —	15 —	16 —	22 —	24 —	16 —	16
Nordanstig	— 40 —	48 —	47 —	34 —	52 —	47 —	31
Ljusdal	— 119 —	126 —	148 —	116 —	111 —	65 —	68
Gävle	— 91 —	20 —	76 —	57 —	12	55	102
Sandviken	— 160 —	157 —	135 —	117 —	77 —	55 —	25
Söderhamn	— 120 —	141 —	167 —	113 —	87 —	46 —	63
Bollnäs	— 69 —	94 —	35 —	37 —	81 —	52 —	52
Hudiksvall	— 60 —	41 —	70 —	70 —	64 —	23 —	23
Ånge	— 118 —	68 —	88 —	71 —	85 —	57 —	57
Timrå	— 30	21 —	58 —	34 —	11	14	83
Härnösand	— 33 —	61 —	85 —	38 —	13 —	56 —	25
Sundsvall	— 141 —	62 —	18 —	22	49	96	224
Kramfors	— 214 —	259 —	219 —	218 —	222 —	203 —	119
Sollefteå	— 152 —	118 —	99 —	85 —	95 —	67 —	124
Örnsköldsvik	— 37	6 —	31 —	30 —	80 —	69	47
Ragunda	— 47 —	58 —	66 —	64 —	53 —	63 —	41
Bräcke	— 45 —	32 —	87 —	35 —	64 —	11 —	55
Krokom	— 38 —	6	32 —	9 —	2	25 —	4
Strömsund	— 109 —	93 —	78 —	107 —	56 —	97 —	68
Åre	— 29 —	37 —	11		12 —	31	23

Kommun	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989*							
Berg	—	55	—	63	—	45	—	39	—	61	—	28	—	19
Härjedalen	—	64	—	49	—	51	—	82	—	59	—	69	—	3
Östersund	103	113	66	154	81	182	198							
Nordmaling	—	37	—	18	—	29	—	33	—	18	—	9	—	1
Bjurholm	—	18	—	40	—	40	—	29	—	19	—	37	—	20
Vindeln	—	34	—	44	—	15	—	35	—	25	—	60	—	4
Robertsfors	14	3	7	20	1	7	16							
Norsjö	—	21	—	24	—	4	—	11	—	10	—	24	—	14
Malå	—	10	—	10	—	5	—	7	—	9	—	15	—	5
Storuman	—	2	10	19	3	14	12	—	9					
Sorsele	—	8	—	3	—	20	—	8	—	9	—	5	—	13
Dorotea	—	15	—	9	—	29	—	30	—	2	—	23	—	11
Vännäs	4	8	10	17	21	27	17							
Vilhelmina	—	21	17	5	11	2	16	30						
Åsele	—	52	—	39	—	57	—	51	—	46	—	43	—	32
Umeå	507	508	627	548	668	745	748							
Lycksele	5	44	4	15	5	23	7							
Skellefteå	37	1	13	13	79	41	96							
Arvidsjaur	—	26	—	31	—	19	—	31	—	25	—	7	—	37
Arjeplog	—	11	—	26	—	13	—	6	—	8	—	7	—	6
Jokkmokk	—	23	—	30	—	41	—	23	—	8	—	22	—	1
Överkalix	—	35	—	21	—	49	—	45	—	39	—	23	—	17
Kalix	—	3	—	4	—	1	—	1	—	2	—	14	—	17
Övertorneå	—	9	—	43	—	11	—	31	—	15	—	25	—	24
Pajala	—	53	—	34	—	25	—	59	—	34	—	27	—	22
Gällivare	—	7	—	14	—	46	—	17	—	65	—	122	—	98
Älvsbyn	—	—	—	8	—	3	—	22	—	36	—	24	—	36
Luleå	251	293	290	284	305	346	344							
Piteå	99	88	148	67	121	109	236							
Boden	28	21	26	16	48	71	113							
Haparanda	—	7	—	4	—	13	—	3	—	1	—	6	—	5
Kiruna	120	119	101	103	135	129	210							

* Preliminära uppgifter
Källa: SCB (UMDAC).

Tabell 14 Sysselsättningsutveckling totalt i kommuner 1985–1987

Kommun	Antal sysselsatta			Förändring antal sysselsatta % per år 1985–1987
	1985	1986	1987	
Upplands-Väsby	12 600	13 206	13 191	2,3
Vallentuna	4 885	5 007	5 117	2,3
Österåker	7 878	8 074	8 128	1,6
Värmdö	5 760	5 931	5 967	1,8
Järfälla	21 711	21 416	21 216	–1,1
Ekerö	5 338	4 680	4 759	–5,6
Huddinge	29 912	31 348	31 016	1,8
Botkyrka	20 002	20 479	20 375	,9
Salem	2 687	2 570	2 427	–5,0
Haninge	21 248	21 568	21 997	1,7
Tyresö	9 132	9 164	8 938	–1,1
Upplands-Bro	6 762	6 836	6 820	,4
Täby	15 946	16 884	17 359	4,3
Danderyd	15 653	16 160	16 584	2,9
Sollentuna	18 879	19 900	20 616	4,5
Stockholm	511 396	522 483	530 432	1,8
Södertälje	39 847	40 919	41 770	2,4
Nacka	21 675	22 198	22 371	1,6
Sundbyberg	16 662	17 212	17 363	2,1
Solna	49 269	50 237	51 486	2,2

Kommun	Antal sysselsatta			Förändring antal sysselsatta % per år 1985–1987
	1985	1986	1987	
Lidingö	12 476	13 091	12 966	1,9
Vaxholm	2 417	2 560	2 520	2,1
Norrtälje	17 903	18 122	18 297	1,1
Sigtuna	16 741	17 066	21 178	12,5
Nynäshamn	8 754	8 907	8 788	,2
Håbo	3 510	3 546	3 505	–,1
Älvkarleby	3 864	3 754	3 635	–3,0
Tierp	8 150	8 190	8 149	,0
Uppsala	78 128	80 371	80 909	1,8
Enköping	14 489	14 465	14 373	–,4
Östhammar	10 006	10 107	10 046	,2
Vingåker	3 839	4 036	3 921	1,1
Nyköping	28 893	29 238	29 273	,7
Oxelösund	6 688	6 675	6 449	–1,8
Flen	7 950	7 893	7 869	–,5
Katrineholm	15 682	15 599	15 706	,4
Eskilstuna	44 683	44 966	45 052	,4
Strängnäs	10 504	10 163	10 148	–1,7
Ödeshög	2 350	2 303	2 257	–2,0
Ydre	1 513	1 457	1 424	–3,0
Kinda	4 170	4 098	4 074	–1,2
Boxholm	2 358	2 321	2 445	1,8
Åtvidaberg	5 243	5 010	4 920	–3,1
Finspång	11 145	11 039	10 963	–,8
Valdemarsvik	3 524	3 548	3 594	1,0
Linköping	65 403	66 231	66 969	1,2
Norrköping	64 801	65 014	64 962	,1
Söderköping	4 771	4 681	4 702	–,7
Motala	19 398	19 325	19 457	,2
Vadstena	3 566	3 577	3 536	–,4
Mjölby	11 593	11 737	11 480	–,5
Aneby	2 829	2 827	2 820	–,2
Gnosjö	5 259	5 459	5 600	3,2
Gislaved	15 618	15 930	16 271	2,1
Vaggeryd	4 947	5 012	5 177	2,3
Jönköping	57 645	57 942	58 773	1,0
Nässjö	14 863	14 941	15 316	1,5
Värnamo	17 305	17 510	17 753	1,3
Sävsjö	5 606	5 397	5 394	–1,9
Vetlanda	13 605	13 637	13 812	,8
Eksjö	9 381	9 150	9 157	–1,2
Tranås	8 810	8 789	8 898	,5
Uppvidinge	4 718	4 847	4 801	,9
Lessebo	3 461	3 748	3 669	3,0
Tingsryd	6 047	6 055	5 687	–3,0
Alvesta	8 467	8 657	8 406	–,4
Älmhult	8 503	8 515	8 278	–1,3
Markaryd	5 632	5 563	5 461	–1,5
Växjö	38 132	39 104	40 103	2,6
Ljungby	14 056	14 184	14 571	1,8
Högsby	2 904	2 792	2 805	–1,7
Torsås	2 943	2 963	2 924	–,3
Mörbylånga	4 306	4 286	4 289	–,2
Hultsfred	8 413	8 333	8 188	–1,3
Mönsterås	5 365	5 275	5 469	1,0
Emmaboda	5 638	5 683	5 818	1,6
Kalmar	31 696	32 054	32 408	1,1
Nybro	9 697	9 722	9 886	1,0
Oskarshamn	13 974	14 192	14 196	,8
Västervik	19 007	18 979	18 905	–,3
Vimmerby	7 377	7 239	7 429	,4

Kommun	Antal sysselsatta			Förändring antal sysselsatta % per år 1985 - 1987
	1985	1986	1987	
Borgholm	4 328	4 227	4 298	-,3
Gotland	27 859	27 904	27 884	,0
Olofström	9 011	9 217	9 481	2,6
Karlskrona	28 724	28 459	28 507	-,4
Ronneby	12 915	12 565	12 978	,2
Karlshamn	15 584	15 702	15 646	,2
Sölvesborg	6 757	6 848	6 722	-,3
Östra Göinge	6 123	6 279	6 446	2,6
Örkelljunga	4 116	4 153	4 100	-,2
Tomelilla	5 171	5 222	5 305	1,3
Bromölla	4 620	4 827	4 947	3,5
Osby	5 449	5 461	5 672	2,0
Perstorp	4 058	4 254	4 265	2,5
Klippan	7 085	7 359	7 211	,9
Åstorp	5 241	5 162	5 771	4,9
Båstad	5 443	5 547	5 556	1,0
Kristianstad	37 943	37 391	37 838	-,1
Simrishamn	9 342	9 078	9 191	-,8
Ängelholm	14 421	14 616	14 922	1,7
Hässleholm	21 804	22 074	22 119	,7
Svalöv	4 498	4 451	4 352	-1,6
Staffanstorp	5 263	5 316	5 365	1,0
Burlöv	7 244	7 651	7 948	4,7
Vellinge	5 995	6 119	6 187	1,6
Bjuv	6 460	6 619	6 677	1,7
Kävlinge	7 085	7 066	7 007	-,6
Lomma	4 533	4 511	4 559	,3
Svedala	5 406	5 317	5 665	2,4
Skurup	4 088	3 859	3 860	-2,8
Sjöbo	5 436	5 380	5 577	1,3
Hörby	5 244	5 079	5 152	-,9
Höör	4 393	4 438	4 508	1,3
Malmö	140 234	140 960	142 273	,7
Lund	49 398	50 349	50 779	1,4
Landskrona	17 444	17 465	17 382	-,2
Helsingborg	57 499	57 987	58 552	,9
Höganäs	7 655	7 437	7 588	-,4
Eslöv	12 477	12 664	12 690	,8
Ystad	11 638	11 702	11 688	,2
Trelleborg	15 961	16 111	16 176	,7
Hylte	5 271	5 270	5 258	-,1
Halmstad	39 946	40 023	40 596	,8
Laholm	8 705	8 637	8 689	-,1
Falkenberg	16 679	17 117	17 210	1,6
Varberg	23 537	24 070	23 926	,8
Kungsbacka	14 785	15 002	15 642	2,9
Härryda	8 837	8 631	9 870	5,7
Partille	8 715	8 963	9 050	1,9
Öckerö	2 766	2 724	2 722	-,8
Stenungsund	9 207	9 207	9 526	1,7
Tjörn	3 708	3 918	4 227	6,8
Orust	4 265	4 234	4 266	,0
Sotenäs	3 783	3 758	3 809	,3
Munkedal	4 012	4 071	4 279	3,3
Tanum	4 793	4 789	4 901	1,1
Göteborg	270 077	274 386	280 836	2,0
Mölnådal	28 293	30 216	27 816	-,8
Kungälv	12 224	12 636	12 892	2,7
Lysekil	6 714	6 762	6 949	1,7
Uddevalla	24 816	24 160	24 310	-1,0
Strömstad	4 572	4 628	4 687	1,2

Kommun	Antal sysselsatta			Förändring antal sysselsatta % per år 1985 - 1987
	1985	1986	1987	
Dals-Ed	2 486	2 405	2 408	-1,6
Färgelanda	3 243	2 945	2 876	-5,8
Ale	7 822	7 536	7 820	,0
Lerum	7 795	7 933	8 043	1,6
Vårgårda	3 716	3 719	3 761	,6
Tranemo	6 139	6 075	6 218	,6
Bengtstors	6 394	6 459	6 413	,1
Mellerud	4 254	4 250	4 474	2,6
Lilla Edet	4 103	4 122	4 183	1,0
Mark	14 049	14 097	14 231	,6
Svenljunga	4 809	4 708	4 809	,0
Herrljunga	4 445	4 465	4 456	,1
Vänersborg	18 568	18 956	18 817	,7
Trollhättan	30 297	31 043	31 887	2,6
Alingsås	13 486	13 652	13 777	1,1
Borås	53 788	54 200	54 848	1,0
Ulricehamn	10 277	10 401	10 316	,2
Åmål	5 742	5 744	5 845	,9
Grästorp	2 070	2 077	2 038	-,8
Essunga	2 220	2 312	2 286	1,5
Mullsjö	2 686	2 693	2 765	1,5
Habo	3 058	3 049	3 157	1,6
Karlsborg	3 860	3 912	3 772	-1,1
Gullspång	2 913	2 897	2 923	,2
Vara	8 577	8 492	8 637	,3
Götene	6 102	5 932	6 135	,3
Tibro	5 215	5 445	5 450	2,2
Töreboda	4 026	3 960	4 035	,1
Mariestad	12 587	12 836	12 961	1,5
Lidköping	17 181	17 492	17 564	1,1
Skara	9 985	9 989	10 148	,8
Skövde	27 593	28 058	28 456	1,6
Hjo	3 453	3 415	3 430	-,3
Tidaholm	6 513	6 355	6 636	,9
Falköping	14 837	14 839	14 950	,4
Kil	4 060	4 034	4 060	,0
Eda	4 321	4 393	4 019	-3,6
Torsby	7 285	7 203	7 413	,9
Storfors	1 530	1 522	1 532	,1
Hammarö	5 200	5 150	4 891	-3,0
Munkfors	2 349	2 408	2 430	1,7
Forshaga	3 911	3 836	3 587	-4,2
Grums	4 745	4 671	4 522	-2,4
Årjäng	4 485	4 544	4 589	1,2
Sunne	5 912	5 951	5 965	,4
Karlstad	45 478	46 368	47 265	1,9
Kristinehamn	13 595	13 583	13 457	-,5
Filipstad	6 407	6 375	6 261	-1,1
Hagfors	8 077	7 933	7 708	-2,3
Arvika	12 607	12 431	12 635	,1
Säffle	8 848	8 863	8 962	,6
Laxå	4 191	4 185	4 199	,1
Hallsberg	7 680	7 648	7 760	,5
Degerfors	4 655	4 569	4 573	-,9
Hällefors	4 612	4 528	4 481	-1,4
Ljusnarsberg	2 620	2 570	2 473	-2,8
Örebro	63 189	63 062	64 387	,9
Kumla	7 368	7 637	7 581	1,4
Askersund	4 661	4 601	4 505	-1,7
Karlskoga	19 017	19 194	19 008	,0
Nora	4 302	4 269	4 240	-,7
Lindesberg	11 758	11 857	11 853	,4

Kommun	Antal sysselsatta			Förändring antal sysselsatta % per år 1985–1987
	1985	1986	1987	
Skinnskatteberg	1 946	1 952	1 972	,7
Surahammar	4 444	4 264	4 228	–2,5
Heby	4 965	4 821	4 924	–,4
Kungsör	2 958	3 012	3 089	2,2
Hallstahammar	7 845	7 705	7 456	–2,5
Norberg	2 171	2 164	2 229	1,3
Västerås	65 398	65 277	66 139	,6
Sala	9 713	9 620	9 553	–,8
Fagersta	7 769	7 948	8 007	1,5
Köping	14 055	14 341	14 360	1,1
Arboga	7 444	7 310	7 343	–,7
Vansbro	3 242	3 380	3 334	1,4
Malung	5 810	5 876	5 889	,7
Gagnef	3 299	3 171	3 214	–1,3
Leksand	5 660	5 607	5 726	,6
Rättvik	4 227	4 161	4 186	–,5
Orsa	2 666	2 635	2 640	–,5
Älvdalen	3 555	3 611	3 600	,6
Smedjebacken	5 228	5 263	5 201	–,3
Mora	10 824	10 950	10 935	,5
Falun	27 596	27 522	27 812	,4
Borlänge	25 103	25 451	25 618	1,0
Säter	4 755	4 581	4 530	–2,4
Hedemora	8 140	8 067	8 037	–,6
Avesta	11 537	11 520	11 613	,3
Ludvika	14 923	14 724	14 906	–,1
Ockelbo	2 609	2 610	2 519	–1,7
Hofors	5 530	5 986	6 060	4,7
Ovanåker	6 299	6 499	6 518	1,7
Nordanstig	4 109	3 995	4 009	–1,2
Ljusdal	9 203	9 191	9 117	–,5
Gävle	47 370	47 456	47 811	,5
Sandviken	20 009	19 508	19 561	–1,1
Söderhamn	14 521	14 313	14 390	–,5
Bollnäs	13 452	13 332	13 349	–,4
Hudiksvall	18 855	18 842	18 861	,0
Ånge	6 064	6 040	6 196	1,1
Timrå	6 323	6 194	6 305	–,1
Härnösand	14 643	14 691	14 499	–,5
Sundsvall	50 808	51 448	51 854	1,0
Kramfors	10 999	10 998	11 098	,4
Sollefteå	11 843	11 633	11 720	–,5
Örnsköldsvik	29 767	29 624	29 556	–,4
Ragunda	2 909	2 908	2 826	–1,4
Bräcke	3 634	3 418	3 375	–3,6
Krokom	4 865	4 896	4 786	–,8
Strömsund	7 089	7 109	7 036	–,4
Åre	4 634	4 490	4 625	–,1
Berg	3 342	3 343	3 319	–,3
Härjedalen	5 818	5 742	5 678	–1,2
Östersund	33 558	33 775	34 292	1,1
Nordmaling	3 170	2 960	2 945	–3,6
Bjurholm	1 211	1 130	1 079	–5,6
Vindeln	2 613	2 525	2 552	–1,2
Robertsfors	3 115	3 299	3 362	3,9
Norsjö	2 340	2 439	2 588	5,2
Malå	1 822	1 784	1 733	–2,5
Storuman	3 666	3 468	3 504	–2,2
Sorsele	1 601	1 587	1 602	,0
Dorotea	1 442	1 463	1 478	1,2
Vännäs	2 912	2 875	2 865	–,8

Kommun	Antal sysselsatta			Förändring antal sysselsatta % per år 1985 – 1987
	1985	1986	1987	
Vilhelmina	3 742	3 660	3 591	–2,0
Åsele	1 842	1 780	1 741	–2,8
Umeå	48 503	50 022	50 863	2,4
Lycksele	7 490	7 575	7 530	,3
Skellefteå	37 679	37 660	37 569	–,1
Arvidsjaur	3 790	3 766	3 729	–,8
Arjeplog	1 931	1 863	1 866	–1,7
Jokkmokk	3 549	3 592	3 425	–1,8
Överkalix	2 034	1 981	1 938	–2,4
Kalix	8 919	9 088	8 945	,1
Övertorneå	2 334	2 302	2 399	1,4
Pajala	3 421	3 389	3 366	–,8
Gällivare	12 252	12 256	11 789	–1,9
Älvsbyn	3 993	3 895	3 972	–,3
Luleå	38 615	39 374	40 146	2,0
Piteå	18 271	18 016	18 179	–,3
Boden	14 940	14 761	14 843	–,3
Haparanda	3 720	3 687	3 704	–,2
Kiruna	13 925	13 820	13 685	–,9
Riket totalt	4 272 942	4 313 014	4 355 838	1,0

Källa: ÅRSYS för resp. år (SCB) (UMDAC). Uppgifterna avser samtliga förvärvsarbete.

Tabell 15 *Sysselsättningsgrad båda könen 16–64 år i landets samtliga kommuner 1985 – 1987 (%)*

Kommun	1985	1986	1987
Upplands-Väsby	84,4	85,4	85,3
Vallentuna	83,3	84,0	84,1
Österåker	82,0	82,4	83,2
Värmdö	84,2	84,8	84,2
Järfälla	83,8	84,4	84,7
Ekerö	84,1	84,9	84,9
Huddinge	83,8	84,2	84,3
Botkyrka	80,1	81,1	81,4
Salem	83,5	84,4	84,6
Haninge	83,2	84,2	84,7
Tyresö	83,5	84,5	84,3
Upplands-Bro	83,7	83,5	83,6
Täby	83,6	84,3	84,4
Danderyd	80,6	80,6	80,9
Sollentuna	83,8	84,7	84,6
Stockholm	80,1	81,3	81,8
Södertälje	80,0	80,6	81,2
Nacka	83,0	83,4	83,4
Sundbyberg	83,5	84,6	84,4
Solna	80,2	81,6	81,7
Lidingö	82,0	82,9	83,1
Vaxholm	83,8	85,1	85,2
Norrtälje	78,8	80,0	80,8
Sigtuna	82,5	83,4	83,9
Nynäshamn	82,7	83,9	83,8
Håbo	81,8	83,1	82,7
Älvkarleby	79,4	80,4	80,8
Tierp	77,0	78,3	79,6
Uppsala	78,9	79,6	80,1
Enköping	78,5	79,3	80,0
Östhammar	79,6	80,4	80,4

Kommun	1985	1986	1987
Vingåker	78,7	80,6	80,5
Nyköping	79,5	80,4	81,2
Oxelösund	78,3	78,7	78,6
Flen	78,2	79,5	79,1
Katrineholm	78,1	79,5	79,9
Eskilstuna	76,9	77,5	78,1
Strängnäs	79,6	80,1	80,5
Ödeshög	75,2	75,5	77,1
Ydre	76,5	77,2	77,7
Kinda	78,8	79,1	80,6
Boxholm	77,8	78,6	79,3
Åtvidaberg	79,9	80,5	81,3
Finspång	79,0	79,4	80,1
Valdemarsvik	77,4	78,4	79,7
Linköping	80,4	80,8	80,8
Norrköping	80,4	80,8	80,7
Söderköping	82,2	82,1	82,2
Motala	78,6	78,7	79,2
Vadstena	81,4	81,9	81,0
Mjölby	78,2	79,2	79,8
Aneby	79,3	80,0	79,6
Gnosjö	85,5	87,2	88,1
Gislaved	84,7	85,7	86,2
Vaggeryd	80,8	82,1	83,3
Jönköping	79,5	80,1	81,0
Nässjö	79,5	80,1	80,9
Värnamo	83,5	84,8	85,7
Sävsjö	78,7	79,0	79,7
Vetlanda	79,2	79,6	81,5
Eksjö	80,6	81,0	81,4
Tranås	77,3	77,9	79,2
Uppvidinge	77,8	79,3	79,1
Lessebo	82,0	82,4	82,5
Tingsryd	77,3	78,2	78,9
Alvesta	81,1	81,9	82,2
Ålmhult	79,7	80,5	81,1
Markaryd	77,2	78,1	79,5
Växjö	80,5	81,5	81,7
Ljungby	81,0	81,7	82,4
Högsby	76,9	77,1	78,0
Torsås	75,4	76,8	76,8
Mörbylånga	80,8	81,0	81,3
Hultsfred	78,6	79,1	79,2
Mönsterås	77,4	78,2	80,0
Emmaboda	79,4	80,6	80,3
Kalmar	80,0	80,9	81,6
Nybro	79,4	80,3	81,1
Oskarshamn	77,4	78,6	79,4
Västervik	78,7	79,4	80,0
Vimmerby	77,8	78,5	80,3
Borgholm	76,5	76,3	76,7
Gotland	80,6	81,2	81,0
Olofström	78,2	79,9	80,7
Karlskrona	77,3	77,6	78,5
Ronneby	76,0	76,0	77,9
Karlshamn	77,3	78,2	78,7
Sölvesborg	77,2	77,3	77,7
Östra Göinge	77,9	79,2	80,1
Örkelljunga	76,7	77,6	77,9
Tomelilla	77,8	78,7	80,3
Bromölla	77,9	79,3	80,9
Osby	78,0	79,2	80,8

Kommun	Antal sysselsatta			Förändring antal sysselsatta % per år 1985–1987
	1985	1986	1987	
Perstorp	78,1	78,7	78,6	
Klippan	75,4	77,1	78,2	
Åstorp	78,5	79,7	81,1	
Båstad	76,9	77,7	78,6	
Kristianstad	78,6	79,1	79,9	
Simrishamn	79,4	79,4	80,5	
Ängelholm	78,5	78,8	79,4	
Hässleholm	77,0	77,6	78,6	
Svalöv	77,6	79,0	79,0	
Staffanstorps	83,1	83,1	83,1	
Burlöv	81,2	82,0	82,6	
Vellinge	80,9	81,0	81,6	
Bjuv	79,3	80,9	80,7	
Kävlinge	82,7	83,2	83,0	
Lomma	81,2	81,9	82,3	
Svedala	82,4	83,3	84,0	
Skurup	78,2	78,5	78,8	
Sjöbo	78,9	79,2	79,8	
Hörby	80,9	81,8	81,9	
Höör	79,9	81,0	81,1	
Malmö	75,6	76,1	76,4	
Lund	78,2	78,5	78,6	
Landskrona	76,6	76,8	77,3	
Helsingborg	76,3	77,9	78,3	
Höganäs	76,6	77,5	78,4	
Eslöv	80,9	81,5	81,1	
Ystad	78,5	79,0	80,0	
Trelleborg	79,6	80,0	80,7	
Hylte	81,9	82,3	83,5	
Halmstad	78,6	79,3	79,4	
Laholm	79,4	79,5	80,1	
Falkenberg	79,5	80,7	81,1	
Varberg	80,2	81,2	81,8	
Kungsbacka	80,8	81,7	82,3	
Härryda	82,2	82,6	83,4	
Partille	79,5	80,4	82,6	
Öckerö	80,7	80,7	82,4	
Stenungsund	78,4	80,1	81,4	
Tjörn	77,5	79,9	81,1	
Orust	77,7	78,4	79,3	
Sotenäs	79,0	79,2	79,8	
Munkedal	76,9	77,6	78,5	
Tanums	78,2	79,4	79,1	
Göteborg	76,8	78,1	78,5	
Mölnådal	82,4	82,6	83,7	
Kungälv	81,1	82,1	83,0	
Lysekil	77,3	77,6	79,3	
Uddevalla	78,5	79,9	79,6	
Strömstad	77,1	77,7	76,3	
Dals-Ed	78,5	76,2	77,6	
Färgelanda	81,8	80,1	81,1	
Alc	80,7	82,2	83,2	
Lerum	80,8	81,6	82,1	
Vårgårda	78,7	79,3	80,3	
Tranemo	84,9	85,9	86,1	
Bengtstors	82,5	83,5	82,5	
Mellerud	77,8	78,0	79,7	
Lilla Edet	79,4	79,9	80,7	
Mark	82,5	82,8	83,9	
Svenljunga	81,4	82,4	83,1	
Herrljunga	79,4	81,1	81,3	
Vänersborg	83,3	84,2	84,5	

Kommun	1985	1986	1987
Trollhättan	81,4	82,6	83,0
Alingsås	79,7	80,2	81,0
Borås	81,4	82,4	82,9
Ulricehamn	83,0	84,3	84,7
Åmål	77,1	78,3	79,3
Grästorp	79,4	81,2	81,5
Essunga	81,2	82,9	83,6
Mullsjö	79,6	79,6	81,0
Habo	83,0	83,0	84,6
Karlsborg	79,3	79,5	80,3
Gullspång	76,8	77,3	79,4
Vara	81,1	81,4	82,1
Götene	81,1	81,6	83,0
Tibro	77,8	80,0	81,0
Töreboda	76,3	77,0	78,5
Mariestad	80,2	81,7	82,4
Lidköping	80,0	81,6	82,3
Skara	83,9	83,5	83,8
Skövde	81,2	82,4	83,4
Hjo	78,0	79,3	80,4
Tidaholm	81,1	81,2	82,7
Falköping	80,6	81,3	82,1
Kil	79,1	80,0	80,5
Eda	74,0	73,9	72,8
Torsby	75,8	75,9	77,1
Storfors	76,2	77,4	78,2
Hammarö	81,6	82,6	82,9
Munkfors	76,0	78,4	79,6
Forshaga	80,4	80,6	79,8
Grums	79,1	79,4	79,7
Årjäng	76,5	76,6	76,1
Sunne	78,3	79,1	79,1
Karlstad	79,2	80,4	80,9
Kristinehamn	80,5	81,3	81,1
Filipstad	76,6	77,6	77,1
Hagfors	78,1	78,1	78,3
Arvika	76,8	77,3	77,7
Säffle	76,9	77,4	78,0
Laxå	78,4	78,2	79,2
Hallsberg	79,3	79,5	79,9
Degerfors	77,9	78,7	79,2
Hällefors	76,5	77,0	78,2
Ljusnarsberg	73,4	74,8	73,5
Örebro	79,4	79,9	80,6
Kumla	80,3	80,4	81,6
Askersund	79,8	80,3	80,2
Karlskoga	78,8	80,1	80,6
Nora	80,9	80,2	81,1
Lindsberg	80,5	81,0	81,6
Skinnskatteberg	74,4	76,0	75,8
Surahammar	79,5	78,6	78,8
Heby	77,7	77,2	78,7
Kungsör	76,3	77,2	77,7
Hallstahammar	76,6	77,6	78,3
Norberg	76,9	78,2	79,2
Västerås	79,5	79,8	80,5
Sala	79,1	79,2	79,5
Fagersta	76,8	77,3	78,1
Köping	77,1	78,8	79,4
Arboga	77,7	77,8	79,1
Vansbro	73,9	76,7	77,2
Malung	76,9	78,1	78,7
Gagnef	75,2	76,5	77,4
Leksand	77,5	78,0	78,6

Kommun	1985	1986	1987
Rättvik	73,6	74,6	75,9
Orsa	74,0	75,8	76,8
Älvdalen	75,0	76,8	76,8
Smedjebacken	76,2	77,5	77,9
Mora	79,9	81,0	81,3
Falun	81,0	81,7	82,0
Borlänge	77,6	78,3	79,4
Säter	80,9	82,0	81,6
Hedemora	79,4	80,1	80,0
Avesta	75,6	76,3	76,5
Ludvika	76,3	77,6	77,9
Ockelbo	76,7	77,6	78,4
Hofors	72,2	75,0	74,3
Ovanåker	78,5	80,1	80,3
Nordanstig	75,2	75,2	76,4
Ljusdal	74,5	74,9	75,8
Gävle	79,4	80,0	80,6
Sandviken	77,2	77,7	78,0
Söderhamn	77,4	77,8	77,7
Bollnäs	78,0	78,5	79,8
Hudiksvall	78,1	78,8	79,1
Ånge	76,4	78,1	77,5
Timrå	77,3	77,8	78,9
Härnösand	79,8	80,3	81,1
Sundsvall	79,0	79,9	80,8
Kramfors	76,4	77,2	78,4
Sollefteå	76,9	77,9	78,9
Örnsköldsvik	78,5	79,2	79,8
Ragunda	75,4	76,3	77,9
Bräcke	78,1	78,5	79,0
Krokom	79,6	79,8	80,4
Strömsund	74,2	74,8	76,0
Åre	79,4	80,0	80,3
Berg	75,6	76,8	77,9
Härjedalen	75,9	76,5	77,7
Östersund	81,0	81,8	82,1
Nordmaling	77,9	78,6	79,6
Bjurholm	73,7	75,7	76,4
Vindeln	76,2	77,2	78,7
Robertsfors	79,0	79,9	80,4
Norsjö	76,5	76,7	78,9
Malå	75,3	75,8	77,2
Storuman	73,0	73,5	74,7
Sorsele	74,1	74,8	76,6
Dorotea	73,0	73,7	73,8
Vännäs	78,3	80,3	81,3
Vilhelmina	72,3	73,1	73,7
Åsele	73,4	75,2	75,7
Umeå	80,1	80,9	81,5
Lycksele	78,8	79,6	80,3
Skellefteå	79,4	80,3	80,4
Arvidsjaur	75,2	75,9	77,5
Arjeplog	79,6	78,9	80,5
Jokkmokk	79,4	78,9	79,2
Övertkalix	70,8	71,3	72,2
Kalix	75,4	76,8	77,4
Övertorneå	65,8	67,0	68,2
Pajala	66,9	67,3	67,9
Gällivare	77,1	77,8	77,6
Älvsbyn	74,4	75,4	78,3
Luleå	78,2	79,4	79,8
Piteå	78,7	79,0	79,0
Boden	80,6	80,9	81,3

Prop. 1989/90: 76
Bilaga 1:1

Kommun	1985	1986	1987
Haparanda	62,8	63,0	63,8
Kiruna	73,7	74,8	74,1
Riket totalt	79,2	80,1	80,6

Källa: ÅRSYS för resp. år (SCB), (UMDAC). Uppgifterna avser samtliga förvärvsarbete.

Tabell 16 *Arbetslöshet i kommuner och län, 1986–1989*

Län/kommun	Genom- snitt		1986 – 1988	Genom- snitt		1989*
	Antal	%		Antal	%	
<i>Stockholms län</i>	11 542	1.10		7 789	.73	
Upplands-Väsby	189	.81		116	.47	
Vallentuna	92	.72		54	.38	
Österåker	139	.79		124	.63	
Värmdö	102	.79		59	.42	
Järfälla	317	.81		214	.54	
Ekerö	41	.37		23	.19	
Huddinge	431	.88		255	.51	
Botkyrka	451	.99		336	.71	
Salem	42	.51		22	.26	
Haninge	264	.62		182	.42	
Tyresö	184	.81		107	.44	
Upplands-Bro	109	.81		85	.61	
Täby	273	.75		134	.35	
Danderyd	88	.48		43	.23	
Sollentuna	219	.67		147	.43	
Stockholm	5 755	1.35		4 001	.93	
Södertälje	983	1.84		718	1.32	
Nacka	398	1.01		229	.55	
Sundbyberg	220	1.13		150	.72	
Solna	365	1.08		247	.73	
Lidingö	166	.66		103	.41	
Vaxholm	33	.79		23	.53	
Norrälje	343	1.32		199	.74	
Sigtuna	217	1.07		140	.66	
Nynäshamn	107	.79		69	.49	
<i>Uppsala län</i>	2 834	1.75		1 814	1.08	
Håbo	95	1.02		54	.52	
Ålvkarleby	134	2.35		127	2.26	
Tierp	241	2.06		155	1.34	
Uppsala	1 718	1.69		1 114	1.05	
Enköping	447	2.17		248	1.17	
Östhammar	195	1.51		111	.85	
<i>Södermanlands län</i>	3 201	2.04		1 849	1.17	
Vingåker	78	1.33		49	.82	
Nyköping	558	1.38		348	.86	
Oxelösund	136	1.53		133	1.52	
Flen	185	1.76		103	.99	
Katrineholm	331	1.68		168	.85	
Eskilstuna	1 569	2.77		876	1.55	
Strängnäs	340	2.22		171	1.07	
<i>Östergötlands län</i>	4 766	1.93		2 532	1.02	
Ödeshög	45	1.29		19	.56	
Ydre	38	1.54		20	.83	
Kinda	100	1.71		69	1.18	
Boxholm	38	1.14		16	.47	

* Genomsnitt jan.–maj månad. (Vissa tekniska problem i samband med omläggning av statistiken gör att inte mer aktuella uppgifter kan redovisas).

Län/kommun	Genom- snitt	1986– 1988	Genom- snitt	1989*
	Antal	%	Antal	%
Ätvidaberg	81	1.05	32	.41
Finspång	258	1.72	146	1.00
Valdemarsvik	117	2.28	63	1.23
Linköping	1 507	1.99	849	1.10
Norrköping	1 623	2.17	813	1.08
Söderköping	82	1.08	60	.76
Motala	598	2.36	329	1.29
Vadstena	35	.78	11	.24
Mjölby	237	1.50	96	.60
Jönköpings län	3 103	1.68	1 577	.84
Aneby	73	1.83	32	.80
Gnosjö	11	.19	9	.15
Gislaved	133	.74	54	.29
Vaggeryd	66	.92	39	.54
Jönköping	1 498	2.24	827	1.21
Nässjö	263	1.41	133	.72
Värnamo	163	.84	94	.48
Sävsjö	88	1.29	34	.49
Vetlanda	285	1.70	70	.42
Eksjö	169	1.59	69	.65
Tranås	348	3.22	212	1.99
Kronobergs län	1 609	1.50	841	.77
Uppvidinge	83	1.38	31	.52
Lessebo	79	1.52	54	1.04
Tingsryd	97	1.18	40	.49
Alvesta	102	.88	47	.40
Älmhult	93	.96	47	.49
Markaryd	180	2.65	65	.98
Växjö	750	1.75	443	.99
Ljungby	222	1.33	109	.65
Kalmar län	2 851	1.96	1 625	1.12
Högsby	116	2.80	44	1.11
Torsås	87	1.95	53	1.20
Mörbylånga	59	.78	46	.59
Hultsfred	195	1.91	67	.67
Mönsterås	205	2.56	135	1.70
Emmaboda	99	1.48	46	.70
Kalmar	594	1.74	414	1.19
Nybro	197	1.55	138	1.09
Oskarshamn	458	2.68	202	1.19
Västervik	504	2.08	270	1.13
Vimmerby	216	2.25	89	.93
Borgholm	114	1.80	111	1.75
Gotlands län	776	2.23	501	1.44
Gotland	776	2.23	500	1.44
Blekinge län	2 786	2.99	1 569	1.70
Olofström	268	2.74	145	1.49
Karlskrona	1 054	2.93	592	1.68
Ronneby	514	2.87	286	1.62
Karlshamn	647	3.25	368	1.85
Sölvesborg	300	3.12	175	1.79
Kristianstads län	3 527	2.06	1 971	1.14
Östra Göinge	166	1.83	77	.84
Örkelljunga	70	1.27	41	.73
Tomelilla	167	2.32	7086	1.55
Bromölla	192	2.53	80	1.03
Osby	149	1.84	40	.49
Perstorp	56	1.22	22	.48
Klippan	258	2.60	198	1.99
Åstorp	184	2.32	102	1.25

Län/kommun	Genom- snitt		Genom- snitt	
	Antal	%	Antal	%
Båstad	74	1.02	51	.68
Kristianstad	954	2.21	558	1.28
Šimrishamn	220	1.86	129	1.11
Ängelholm	407	2.12	208	1.03
Hässleholm	623	2.10	347	1.16
<i>Malmöhus län</i>	<i>12 024</i>	<i>2.52</i>	<i>7 170</i>	<i>1.48</i>
Svalöv	121	1.59	54	.69
Staffanstorp	138	1.18	70	.59
Burlöv	203	2.11	90	.92
Vellinge	240	1.45	122	.68
Bjuv	149	1.68	51	.57
Kävlinge	161	1.21	64	.45
Lomma	107	.96	78	.69
Svedala	161	1.52	82	.75
Skurup	197	2.58	132	1.68
Sjöbo	231	2.55	119	1.28
Hörby	130	1.72	79	1.04
Höör	121	1.79	57	.80
Malmö	5 004	3.39	2 950	2.01
Lund	1 357	2.51	836	1.48
Landskrona	602	2.74	385	1.75
Helsingborg	1 522	2.28	1 006	1.48
Höganäs	213	1.60	138	1.02
Eslöv	317	1.93	179	1.06
Ystad	409	2.83	300	2.02
Trelleborg	627	2.90	363	1.65
<i>Hallands län</i>	<i>2 541</i>	<i>1.70</i>	<i>1 688</i>	<i>1.09</i>
Hylte	74	1.15	48	.75
Halmstad	1 066	2.21	619	1.25
Laholm	232	1.83	134	1.04
Falkenberg	364	1.71	241	1.10
Varberg	471	1.66	365	1.25
Kungsbacka	329	1.03	274	.80
<i>Göteborgs och Bohus län</i>	<i>9 953</i>	<i>2.15</i>	<i>7 260</i>	<i>1.54</i>
Härryda	150	.92	117	.67
Partille	273	1.41	184	.92
Öckerö	65	1.03	40	.61
Stenungsund	165	1.44	128	1.07
Tjörn	97	1.25	89	1.09
Orust	107	1.39	89	1.10
Sotenäs	108	2.11	60	1.15
Munkedal	130	2.01	79	1.19
Tanum	107	1.65	74	1.11
Göteborg	7 137	2.57	5 359	1.92
Mölnådal	318	.96	239	.70
Kungälv	222	1.06	153	.71
Lysekil	195	2.19	130	1.44
Uddevalla	794	2.70	428	1.46
Strömstad	72	1.20	72	1.13
<i>Älvsborgs län</i>	<i>4 649</i>	<i>1.75</i>	<i>2 826</i>	<i>1.05</i>
Dals-Ed	61	1.99	26	.82
Färgelanda	92	2.06	38	.84
Alc	163	1.08	113	.73
Lerum	299	1.48	159	.74
Vårgårda	95	1.68	54	.91
Tranemo	26	.34	28	.37
Bengtstors	116	1.68	83	1.20
Mellerud	87	1.41	65	1.06
Lilla Edet	140	1.88	72	.91
Mark	324	1.69	175	.90
Svenljunga	97	1.50	51	.78
Herrljunga	46	.83	32	.56
Vänersborg	317	1.42	224	.99

Län/kommun	Genom- snitt		1986— 1988	Genom- snitt		1989*
	Antal	%		Antal	%	
Trollhättan	617	1.93		388	1.19	
Alingsås	358	1.87				
Borås	1 403	2.22		165	.83	
Ulricehamn	169	1.28		912	1.44	
Åmål	230	2.83		93	.69	
Skaraborgs län	2 994	1.80		136	1.71	
Grästorp	41	1.17		1 767	1.06	
Essunga	52	1.52		26	.72	
Mullsjö	54	1.30		29	.83	
Habo	44	.83		34	.78	
Karlsborg	102	2.17		29	.52	
Gullspång	75	1.95		50	1.06	
Vara	137	1.37		43	1.16	
Göteborg	95	1.21		94	.94	
Tibro	129	1.88		56	.71	
Töreboda	146	2.39		85	1.25	
Mariestad	305	1.97		107	1.75	
Lidköping	496	2.28		157	1.01	
Skara	152	1.39		277	1.27	
Skövde	714	2.39		113	1.00	
Hjo	81	1.54		402	1.34	
Tidaholm	128	1.61		52	.98	
Falköping	233	1.22		55	.68	
Värmlands län	5 523	3.18		144	.76	
Kil	153	2.15		3 447	1.98	
Eda	155	2.74		89	1.19	
Torsby	421	4.72		150	2.65	
Storfors	91	2.84		329	3.76	
Hammarö	180	2.18		49	1.55	
Munkfors	123	4.21		63	.74	
Forshaga	210	2.99		93	3.30	
Grums	126	1.99		85	1.17	
Ärjäng	161	2.77		57	.90	
Sunne	305	3.96		91	1.51	
Karlstad	1 607	3.31		209	2.70	
Kristinehamn	412	2.52		978	2.00	
Filipstad	258	3.16		343	2.12	
Hagfors	464	4.55		121	1.53	
Arvika	533	3.30		389	3.87	
Säffle	314	2.84		230	1.43	
Örebro län	4 710	2.83		3 130	1.88	
Laxå	94	1.90		54	1.12	
Hallsberg	218	2.14		143	1.42	
Degerfors	239	3.25		152	2.11	
Hällefors	146	2.43		121	2.11	
Ljusnarsberg	182	4.72		123	3.35	
Örebro	2 244	3.04		1 495	1.99	
Kumla	216	1.97		116	1.05	
Askersund	151	2.25		82	1.20	
Karlskoga	670	3.06		504	2.37	
Nora	153	2.55		98	1.59	
Lindesberg	390	2.62		233	1.58	
Västmanlands län	4 174	2.55		2 810	1.72	
Skinnskatteberg	100	3.12		99	3.15	
Surahammar	239	3.35		137	1.90	
Heby	197	2.50		159	1.99	
Kungsör	159	3.06		88	1.68	
Hallstahammar	325	2.94		187	1.71	
Norberg	119	3.03		57	1.46	
Västerås	1 786	2.30		1 255	1.62	
Sala	276	2.14		239	1.83	
Fagersta	231	2.63		105	1.22	

Län/kommun	Genom- snitt		1986— 1988	Genom- snitt		1989*
	Antal	%		Antal	%	
Köping	499	2.94		330	1.97	
Arboga	236	2.61		151	1.68	
Kopparbergs län	4915	2.83		2904	1.68	
Vansbro	171	3.70		81	1.80	
Malung	223	3.10		94	1.32	
Gagnef	144	2.47		69	1.17	
Leksand	218	2.73		93	1.16	
Rättvik	223	3.59		145	2.34	
Orsa	123	2.85		95	2.24	
Älvdalen	198	3.99		176	3.63	
Smedjebacken	301	3.67		213	2.61	
Mora	245	2.02		112	.91	
Falun	683	2.11		375	1.15	
Borlänge	861	2.92		580	1.96	
Säter	122	1.79		65	.94	
Hedemora	222	2.17		128	1.28	
Avesta	472	3.09		218	1.46	
Ludvika	700	3.86		448	2.54	
Gävleborgs län	5755	3.19		3272	1.83	
Ockelbo	104	2.71		65	1.69	
Hofors	158	2.04		99	1.29	
Ovanåker	259	3.16		206	2.55	
Nordanstig	200	2.95		95	1.42	
Ljusdal	573	4.59		387	3.14	
Gävle	1564	2.75		698	1.23	
Sandviken	805	3.17		435	1.74	
Söderhamn	713	3.80		381	2.08	
Bollnäs	566	3.30		420	2.49	
Hudiksvall	805	3.48		477	2.06	
Västernorrlands län	4282	2.62		3261	2.02	
Ånge	175	2.26		154	2.09	
Timrå	438	3.80		306	2.61	
Härnösand	397	2.37		337	2.02	
Sundsvall	1486	2.45		1043	1.72	
Kramfors	452	3.09		373	2.60	
Sollefteå	503	3.35		427	2.94	
Örnsköldsvik	825	2.22		615	1.69	
Jämtlands län	2372	2.90		1643	2.02	
Ragunda	125	2.98		83	2.09	
Bräcke	108	2.15		95	1.93	
Krokom	225	2.78		160	1.97	
Strömsund	422	4.36		261	2.81	
Åre	185	3.17		141	2.39	
Berg	150	3.02		97	2.02	
Härjedalen	276	3.64		219	2.96	
Östersund	875	2.39		576	1.56	
Västerbottens län	4303	2.78		2942	1.90	
Nordmaling	101	2.24		35	.77	
Bjurholm	55	3.17		36	2.19	
Vindeln	69	1.81		37	1.01	
Robertsfors	71	1.60		27	.60	
Norsjö	80	2.41		64	2.00	
Malå	110	4.21		60	2.42	
Storuman	257	5.02		204	4.24	
Sorsele	85	3.97		55	2.77	
Dorotea	90	4.16		60	2.82	
Vännäs	94	1.89		33	.66	
Vilhelmina	225	4.30		248	4.97	
Åsele	77	3.12		58	2.49	
Umeå	1369	2.40		804	1.35	

Län/kommun	Genom- snitt		1986– 1988	Genom- snitt		1989*
	Antal	%		Antal	%	
Lycksele	229	2.61		161	1.88	
Skellefteå	1 381	2.98		1 049	2.28	
Norrbottnens län	7 840	4.60		6 657	3.92	
Arvidsjaur	250	4.97		234	4.78	
Arjeplog	91	3.70		58	2.50	
Jokkmokk	154	3.54		141	3.28	
Överkalix	148	5.03		135	4.87	
Kalix	606	5.06		542	4.55	
Övertorneå	264	7.21		190	5.39	
Pajala	501	9.51		455	8.86	
Gällivare	777	4.88		750	4.93	
Älvsbyn	357	6.02		256	4.42	
Luleå	1 404	3.09		1 120	2.42	
Piteå	879	3.65		813	3.27	
Boden	510	2.79		383	2.09	
Haparanda	468	7.59		369	5.83	
Kiruna	1 401	7.60		1 193	6.59	
Riket	113 043	2.14		72 860	1.36	

Källa: AMS register över arbetsökande (UMDAC)

Tabell 17 Kommunernas "självförsörjningsgrad" år 1987

(Index där värdet 100,0 innebär att antalet sysselsatta i kommunen = antalet förvärsarbetande som bor i kommunen). Rangordnade värden.

Kommun	1987
Solna	183.6 ¹
Stockholm	148.6
Göteborgs	125.9
Malmö	125.0
Sigtuna	119.9
Olofström	118.8
Fagersta	118.4
Karlstad	118.3
Trollhättan	117.4
Perstorp	115.2
Lund	114.5
Kalmar	113.2
Skövde	112.7
Östersund	111.5
Växjö	110.1
Helsingborg	109.4
Karlskoga	109.2
Luleå	109.2
Borlänge	108.6
Bengtsfors	108.5
Danderyd	107.9
Mora	107.4
Munkfors	107.2
Laxå	107.2

¹ Antalet sysselsatta med arbetsplats i kommunen dividerat med antalet förvärsarbetande som bor i kommunen multiplicerat med 100. (Solna kommun hade t.ex. 83,6 % fler sysselsatta än förvärsarbetande som bodde i kommunen.)

Källa: ÅRSYS 1987 (SCB)

Kommun	1987
Kristianstad	107.0
Lycksele	106.8
Linköping	106.4
Norrköping	106.4
Umeå	106.3
Ludvika	106.3
Köping	106.1
Skara	105.8
Härnösand	105.6
Örebro	105.6
Västerås	105.2
Jönköping	105.0
Sundsvall	105.0
Hofors	104.6
Emmaboda	104.0
Gävle	103.7
Oskarshamn	103.6
Eksjö	103.6
Ånge	103.0
Värnamo	102.9
Älmhult	102.9
Tranås	102.8.
Halmstad	102.8
Torsby	102.8
Gnosjö	102.7
Borås	102.5
Uddevalla	102.5
Falun	102.4
Malung	102.4
Arboga	102.3
Hudiksvall	101.3
Karlskrona	101.2
Landskrona	101.2
Ljungby	101.2
Gislaved	101.2
Eskilstuna	101.1
Hultsfred	100.9
Säffle	100.9
Kristinehamn	100.8
Vara	100.7
Filipstad	99.9
Markaryd	99.7
Avesta	99.7
Kiruna	99.7
Katrineholm	99.6
Mariestad	99.5
Nässjö	99.2
Skellefteå	99.1
Sandviken	98.9
Söderhamn	98.9
Sundbyberg	98.8
Karlshamn	98.7
Örnsköldsvik	98.6
Burlöv	98.6
Sollefteå	98.5
Norsjö	98.4
Tidaholm	98.4
Hällefors	98.4
Arvika	98.3
Hedemora	98.3
Mölnåls	98.2
Varberg	98.2
Stenungsunds	98.1
Vetlanda	97.9
Karlsborg	97.8
Boden	97.8

Kommun	1987	Prop. 1989/90: 76 Bilaga 1:1
Jokkmokk	97.7	
Vänerborg	97.6	
Gällivare	97.5	
Ovanåker	97.3	
Ystad	97.2	
Västervik	97.2	
Bollnäs	96.9	
Tibro	96.6	
Lidköping	96.6	
Lysekils	96.5	
Gotland	96.4	
Lindesberg	96.3	
Arjeplog	96.3	
Åre	96.0	
Kramfors	95.9	
Hagfors	95.9	
Gullspång	95.9	
Uppvidinge	95.9	
Årjäng	95.8	
Eda	95.6	
Motala	95.5	
Sävsjö	95.4	
Uppsala	95.3	
Strömstads	95.3	
Härjedalen	95.2	
Hallsberg	95.1	
Falkenberg	95.0	
Kalix	95.0	
Strömsund	94.9	
Vilhelmina	94.7	
Ljusdal	94.7	
Södertälje	94.7	
Sorsele	94.6	
Arvidsjaur	94.5	
Vimmerby	94.3	
Övertorneå	94.3	
Hylte	94.2	
Flen	94.1	
Nybro	94.1	
Tranemo	93.9	
Östhammar	93.8	
Herri Junga	93.7	
Åsele	93.5	
Simrishamn	93.3	
Dals-Ed	93.1	
Vadstena	92.9	
Oxelösund	92.9	
Överkalix	92.8	
Älvdalen	92.8	
Ängelholm	92.7	
Falköping	92.4	
Ronneby	92.4	
Vansbro	92.4	
Eslöv	92.3	
Pajala	92.3	
Bjuv	92.3	
Hässleholm	92.2	
Haparanda	92.0	
Dorotea	92.0	
Finspång	91.7	
Götene	91.5	
Båstad	91.5	
Piteå	91.4	
Storuman	91.3	
Sunne	90.9	
Klippan	90.8	

Kommun	1987
Örkelljunga	90.8
Trelleborg	90.8
Sala	90.6
Robertsfors	90.6
Boxholm	90.5
Åmål	90.2
Tanums	89.8
Tomelilla	89.8
Ljusnarsberg	89.7
Sotenäs	89.5
Mjölby	89.1
Nyköping	88.5
Ulricehamn	88.1
Mellerud	87.9
Leksand	87.9
Grums	87.9
Åstorp	87.8
Sölvesborg	87.1
Ragunda	87.1
Malå	87.0
Rättvik	87.0
Hallstahammar	86.8
Valdemarsvik	86.8
Tierp	86.6
Östra Göinge	86.4
Högsby	85.7
Älvsbyn	85.7
Aneby	85.5
Mark	85.4
Alingsås	85.2
Nora	85.1
Alvesta	84.5
Borgholm	84.5
Enköping	84.2
Osby	84.1
Svenljunga	84.1
Bräcke	83.9
Lessebo	83.9
Vaggeryd	83.7
Tingsryd	83.7
Kumla	83.5
Norrtälje	83.5
Mönsterås	83.5
Kinda	83.4
Vindeln	83.2
Kumla	83.5
Norrtälje	83.5
Mönsterås	83.5
Kinda	83.4
Vindeln	83.2
Berg	82.1
Töreboda	82.1
Torsås	82.0
Ödeshög	81.5
Laholm	81.4
Smedjebacken	81.3
Ockelbo	81.1
Vingåker	81.1
Munkedals	80.8
Åskersund	80.6
Älvkarleby	80.5
Skinnskatteberg	80.5
Bjurholm	80.0
Säter	79.9
Strängnäs	79.5
Hörby	79.5

Kommun	1987
Nordmaling	79.4
Bromölla	79.0
Åtvidaberg	78.8
Degerfors	78.8
Mullsjö	78.6
Orsa	78.4
Hjo	78.1
Höör	77.9
Vårgårda	77.5
Heby	76.9
Färgelanda	75.6
Nordanstig	75.5
Essunga	75.1
Nynäshamn	75.1
Kungsör	74.8
Surahammar	74.7
Sjöbo	74.1
Huddinge	73.5
Kungälv	72.1
Ydre	71.9
Sollentuna	71.9
Söderköping	71.8
Norberg	71.6
Krokom	71.1
Höganäs	71.0
Svalöv	70.7
Gagnef	70.4
Hammarö	69.5
Vännäs	69.3
Härryda	69.2
Vaxholm	68.6
Habo	68.1
Grästorp	67.9
Timrå	67.8
Kil	67.6
Mörbylånga	67.1
Lilla Edet	66.9
Orust	66.4
Nacka	65.4
Tjörns	63.5
Upplands-Väsby	63.2
Järfälla	62.7
Svedala	62.5
Forshaga	62.1
Skurup	61.7
Storfors	61.5
Kävlinge	61.0
Ale	60.9
Haninge	60.7
Lidingö	60.5
Upplands-Bro	59.2
Kungsbacka	55.7
Partille	55.6
Staffanstorps	54.1
Täby	54.1
Botkyrka	53.6
Österåker	51.6
Värmdö	51.4
Öckerö	50.6
Lomma	48.4
Ekerö	47.4
Lerum	46.6
Tyresö	44.9
Vallentuna	44.4
Vellinge	42.8
Håbo	42.7
Salem	34.1

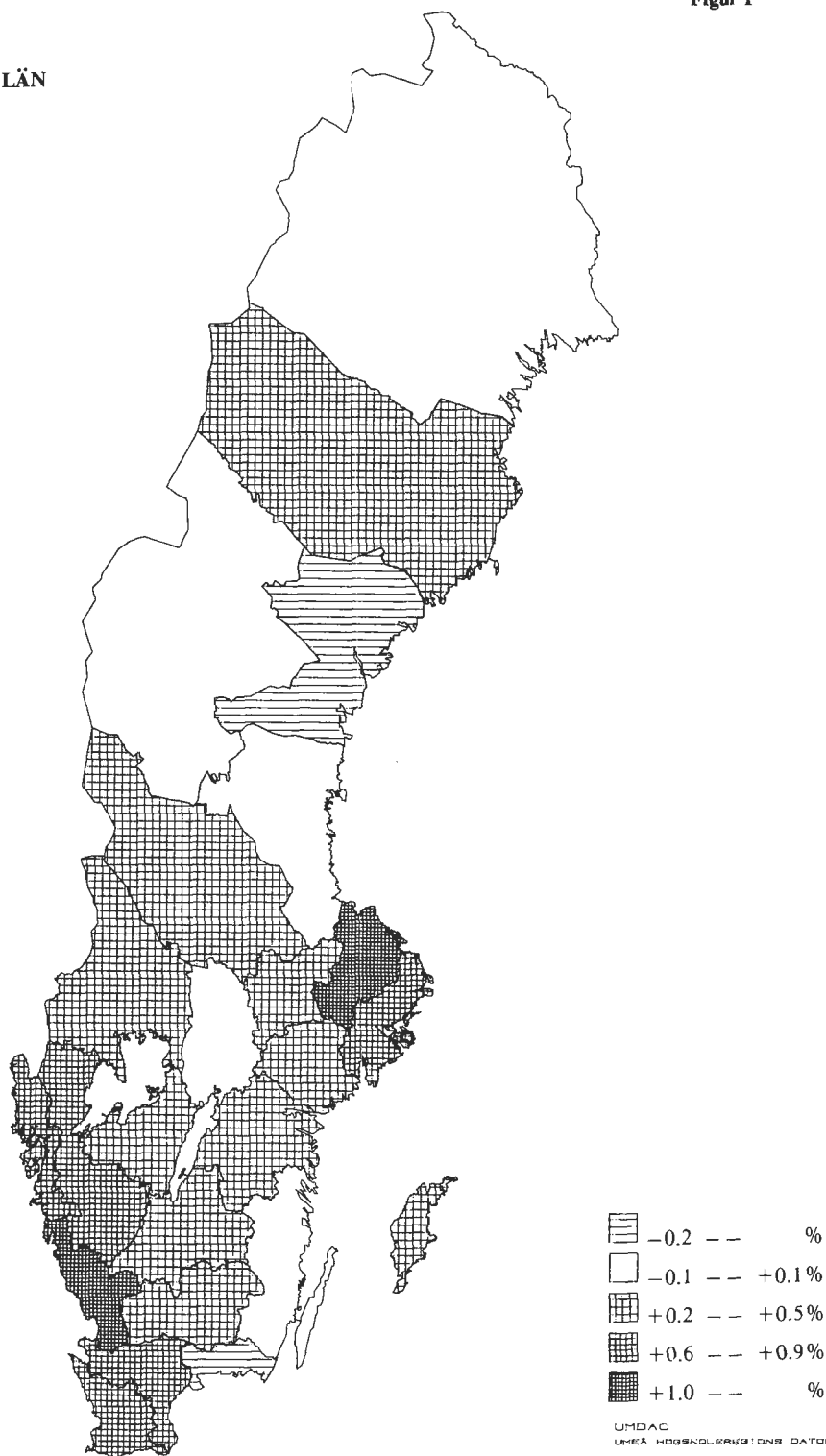
Prop. 1989/90: 76
Bilaga 1:1

Innehållsförteckning

- Figur 1: Årlig relativ befolkningsförändring, län, 1986–1989
- Figur 2: Årlig relativ befolkningsförändring, kommuner, 1986–1988
- Figur 3: Årlig relativ befolkningsförändring, län, 1981–1985
- Figur 4: Årlig relativ befolkningsförändring, kommuner, 1981–1985
- Figur 5: Årlig relativ total nettoflyttning, län, 1986–1988
- Figur 6: Årlig relativ total nettoflyttning, kommuner, 1986–1988
- Figur 7: Årlig relativ total nettoflyttning, län, 1981–1985
- Figur 8: Årlig relativ total nettoflyttning, kommuner, 1981–1985
- Figur 9: Årligt relativt födelseöverskott, län, 1986–1988
- Figur 10: Årligt relativt födelseöverskott, kommuner, 1986–1988
- Figur 11: Årligt relativt födelseöverskott, län, 1981–1985
- Figur 12: Årligt relativt födelseöverskott, kommuner, 1981–1985
- Figur 13: Årlig relativ total sysselsättningsförändring, län, 1985–1987
- Figur 14: Årlig relativ total sysselsättningsförändring, kommuner, 1985–1987
- Figur 15: Årlig relativ total sysselsättningsförändring, industri, län, 1985–1987
- Figur 16: Årlig relativ total sysselsättningsförändring, industri, kommuner 1985–1987
- Figur 17: Årlig relativ total sysselsättningsförändring, privata tjänster, län, 1985–1987
- Figur 18: Årlig relativ total sysselsättningsförändring, privata tjänster, kommuner, 1985–1987
- Figur 19: Årlig relativ total sysselsättningsförändring, offentlig förvaltning och tjänster, län, 1985–1987
- Figur 20: Årlig relativ total sysselsättningsförändring, offentlig förvaltning och tjänster, kommuner, 1985–1987
- Figur 21: Sysselsättningsgrader, män och kvinnor, län, 1987
- Figur 22: Sysselsättningsgrader, män och kvinnor, kommuner, 1987
- Figur 23: Sysselsättningsgrader, män, kommuner, 1987
- Figur 24: Sysselsättningsgrader, kvinnor, kommuner, 1987
- Figur 25: Andel arbetslösa (%), län, 1986–1988
- Figur 26: Andel arbetslösa (%), kommuner, 1986–1988
- Figur 27: Andel arbetslösa (%), län, 1981–1985
- Figur 28: Andel arbetslösa (%), kommuner, 1981–1985
- Figur 29: Självförsörjningsgrad, kommuner, 1987

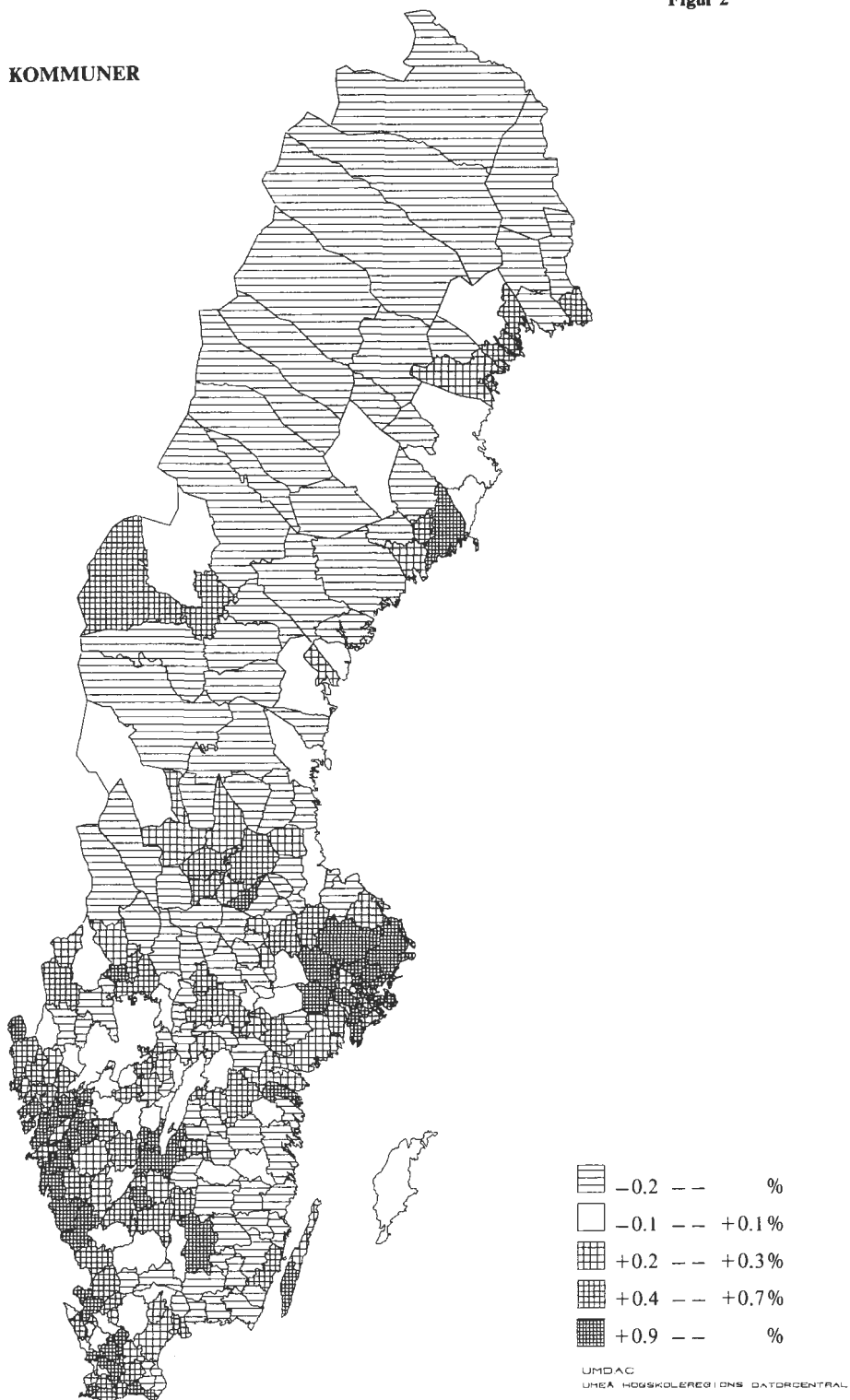
Figur 1

LÄN

Figur 2

KOMMUNER

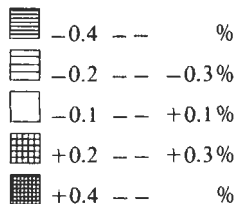
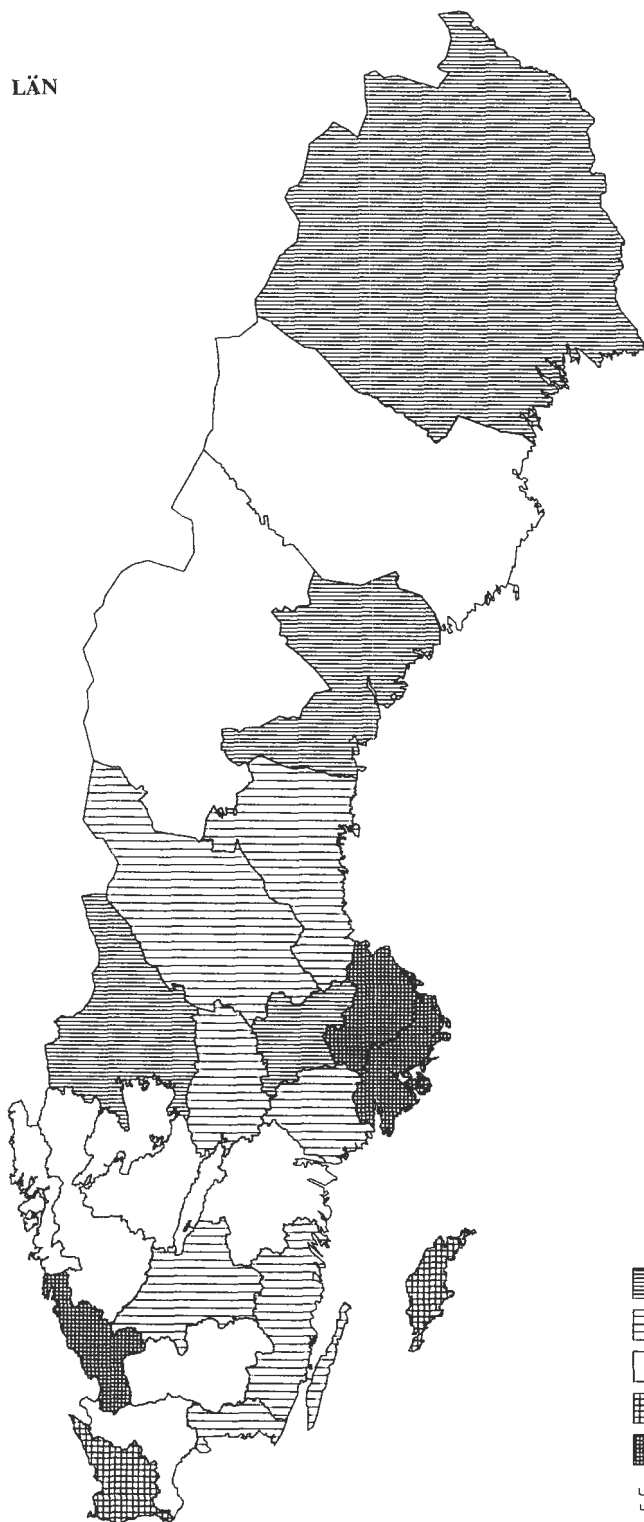
Årlig relativ befolkningsförändring 1981–85.
(Årlig procentuell förändring mot 1980 års värde.)

Prop. 1989/90: 76

Bilaga 1: 2

Figur 3

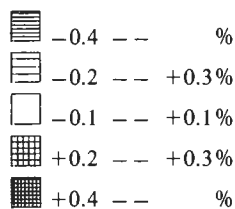
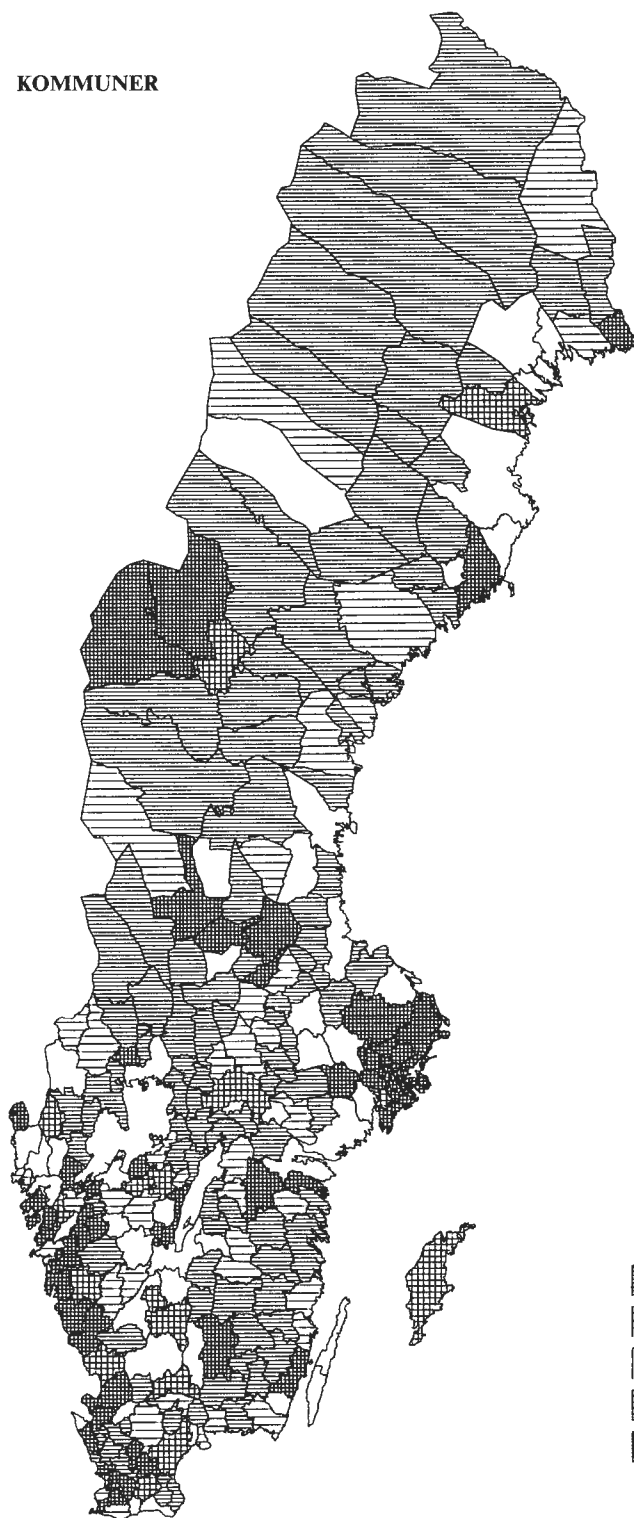
LÄN

UMDAG
UMEÅ HÖRSKOLENS REGIONALIS DATACENTRAL

Figur 4

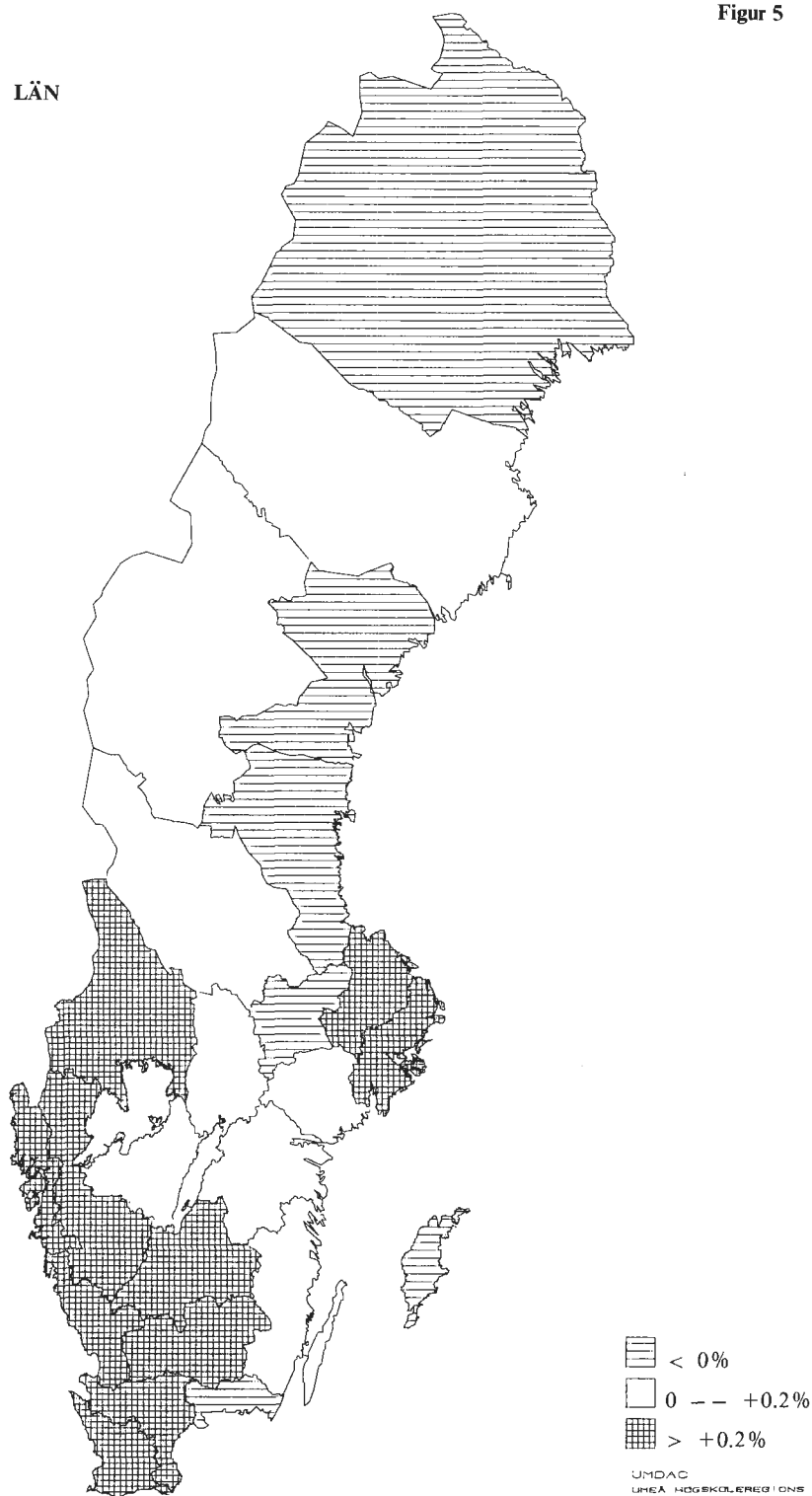
KOMMUNER

UMDAC
UNEA HÖRSKOLEREGIONS DATACENTRAL

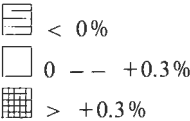
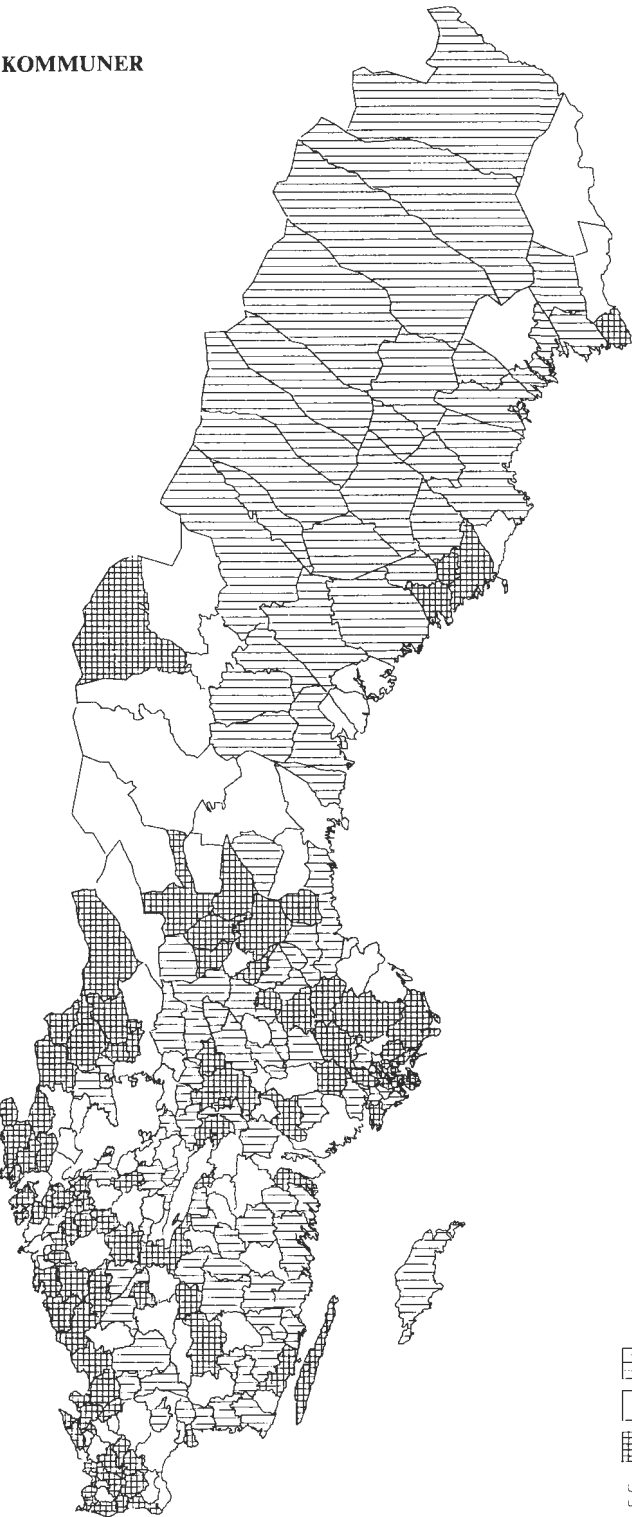
Figur 5

LÄN

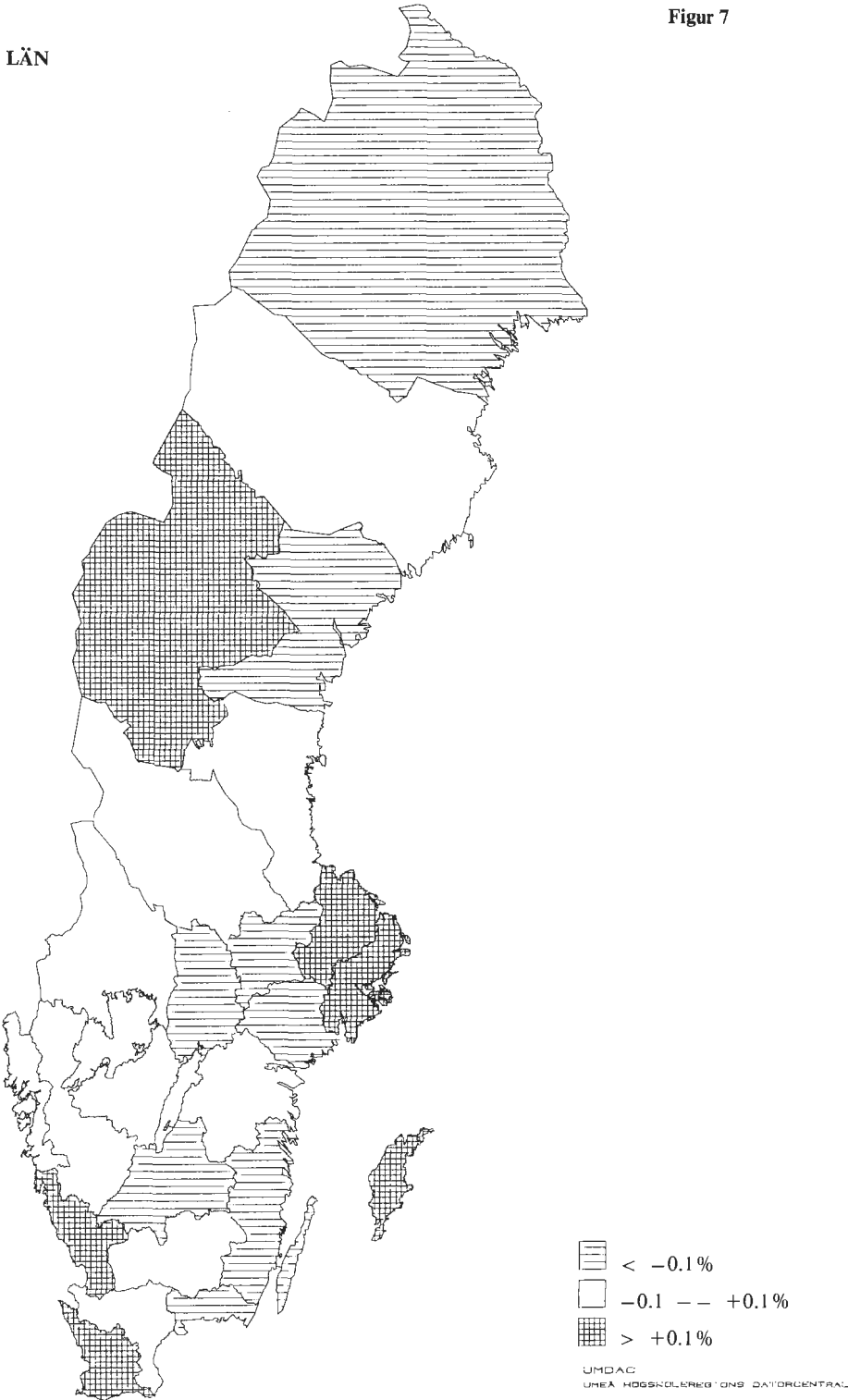
Figur 6

KOMMUNER

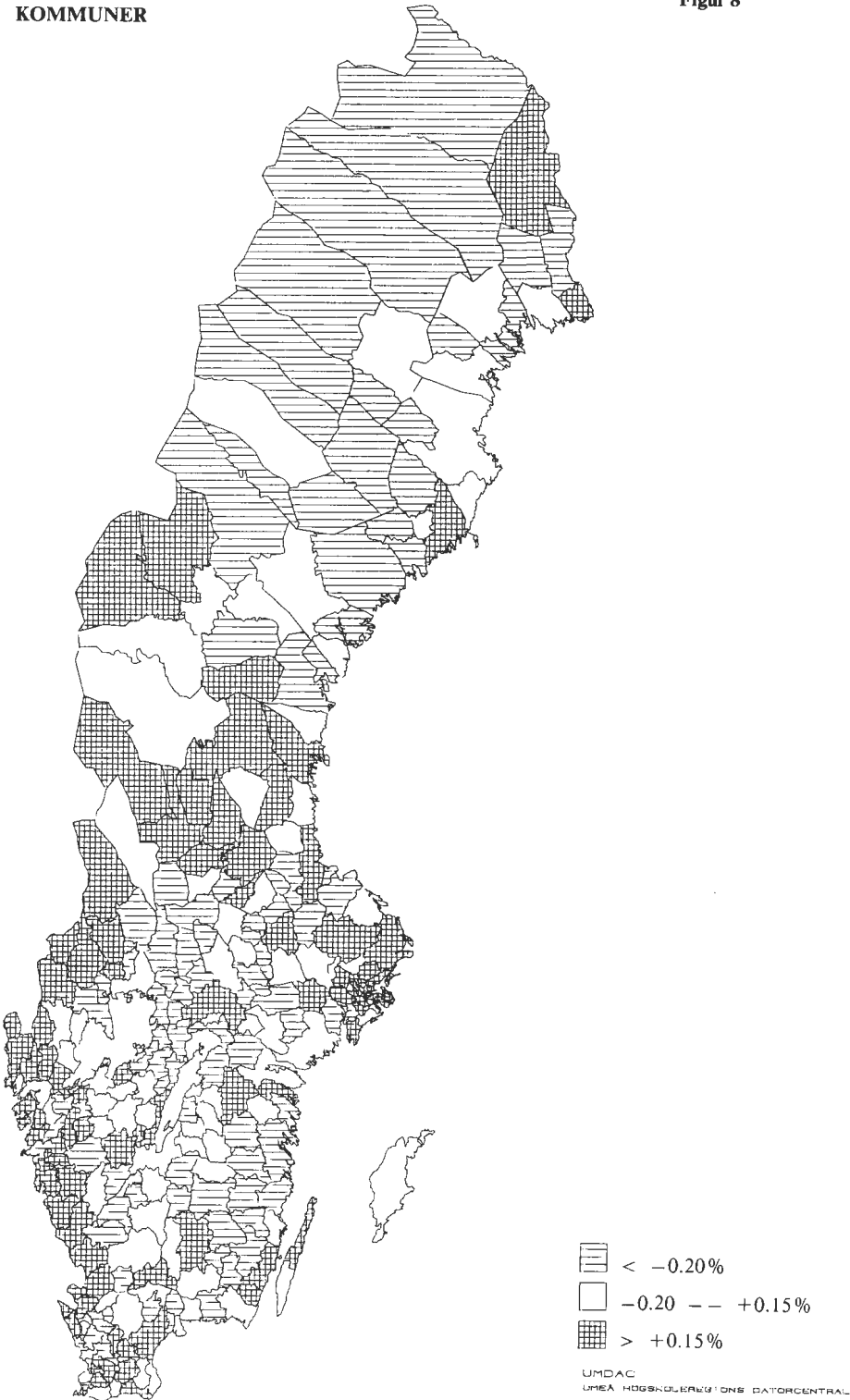
Figur 7

LÄN

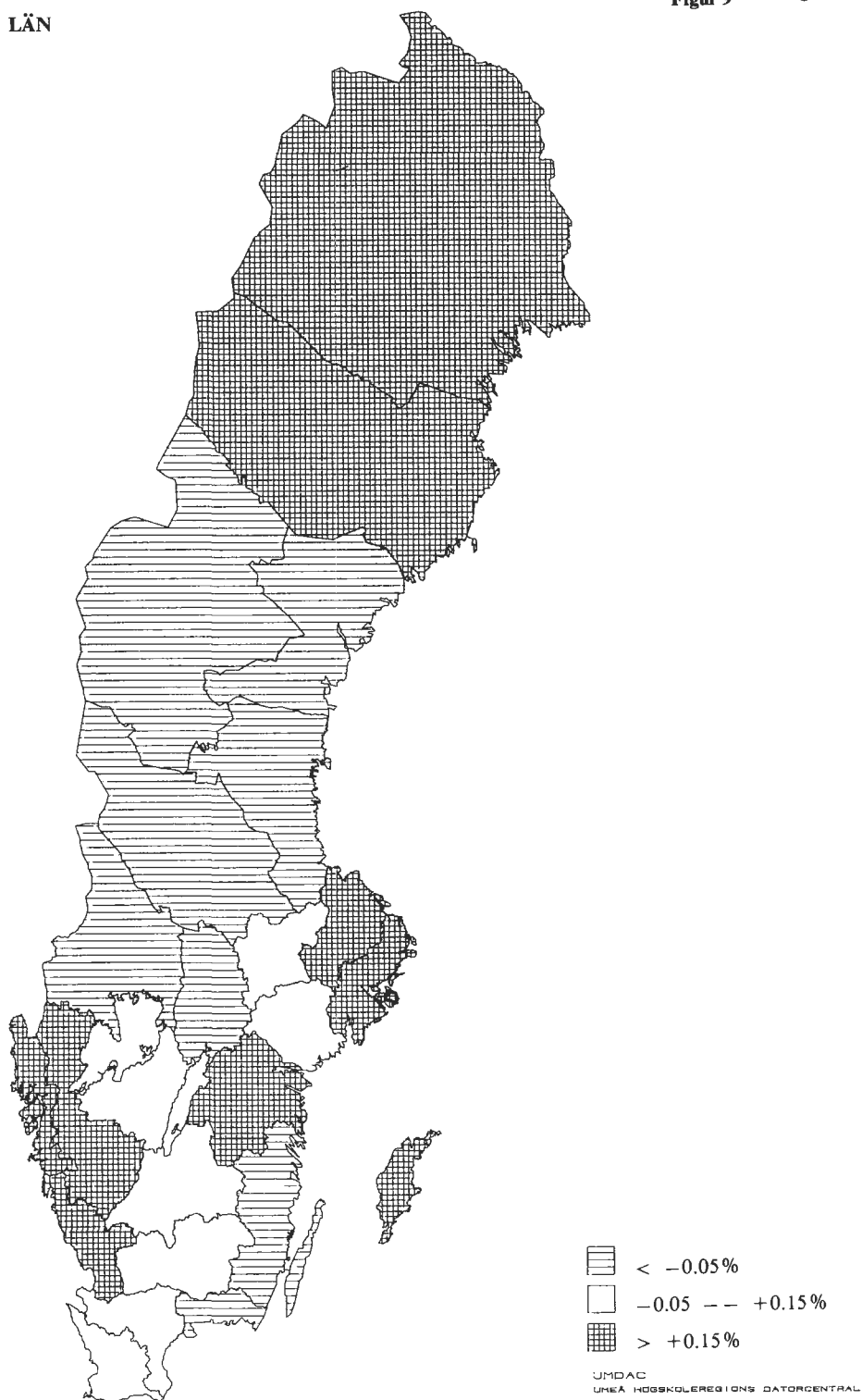

KOMMUNER

Figur 8

LÄN

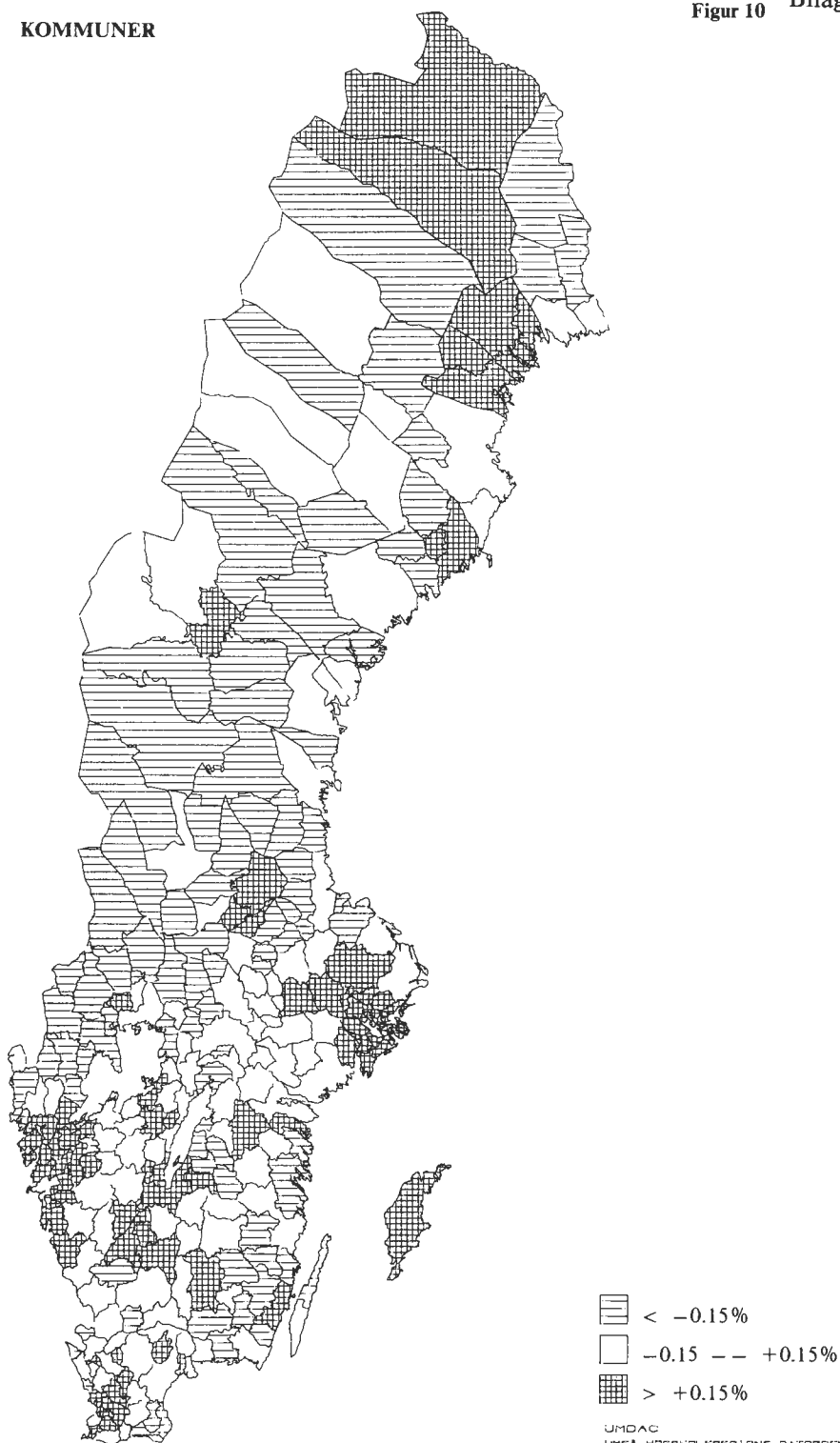
Årligt genomsnittligt födelseöverskott 1986–88.
Procent av befolkning 1985.

KOMMUNER

Prop. 1989/90: 76

Bilaga 1: 2

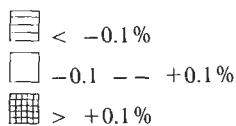
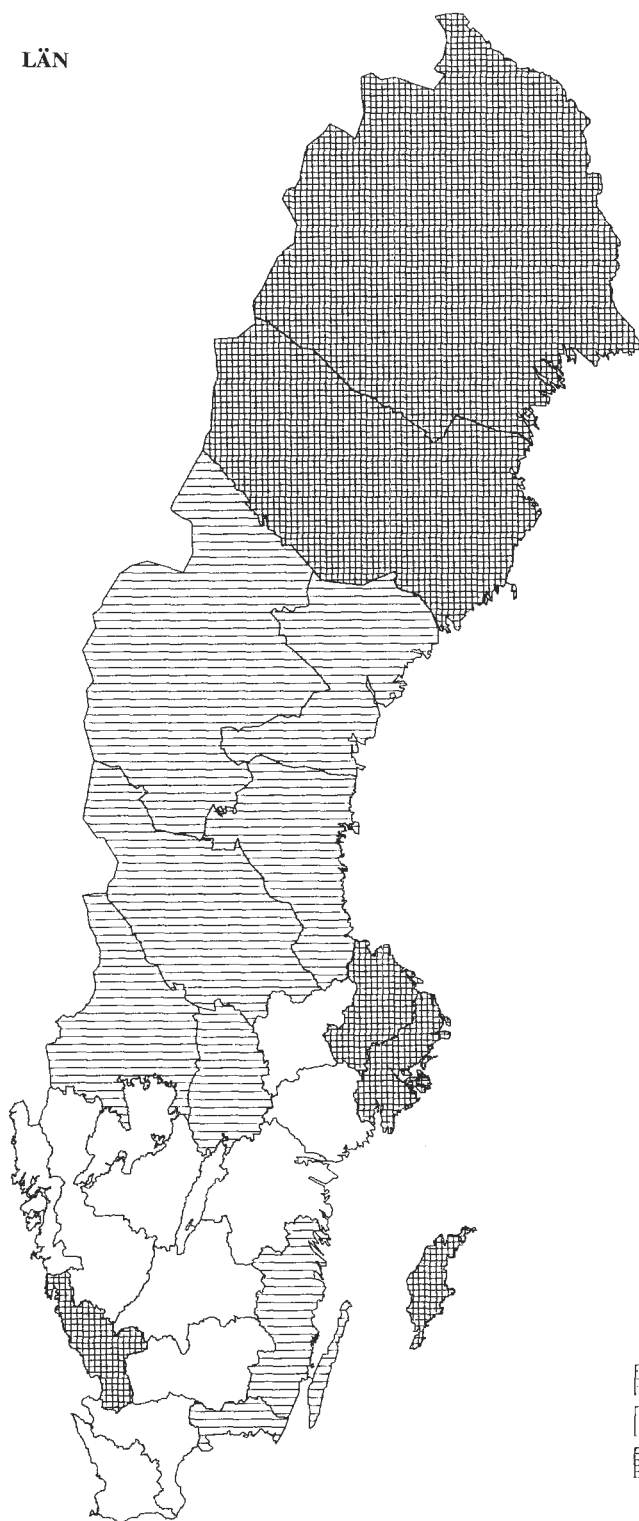
Figur 10

UMDAG
UMEÅ HÖGSKOLENS REGIONAL DATACENTRAL

Figur11

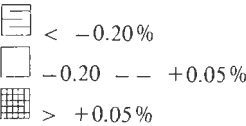
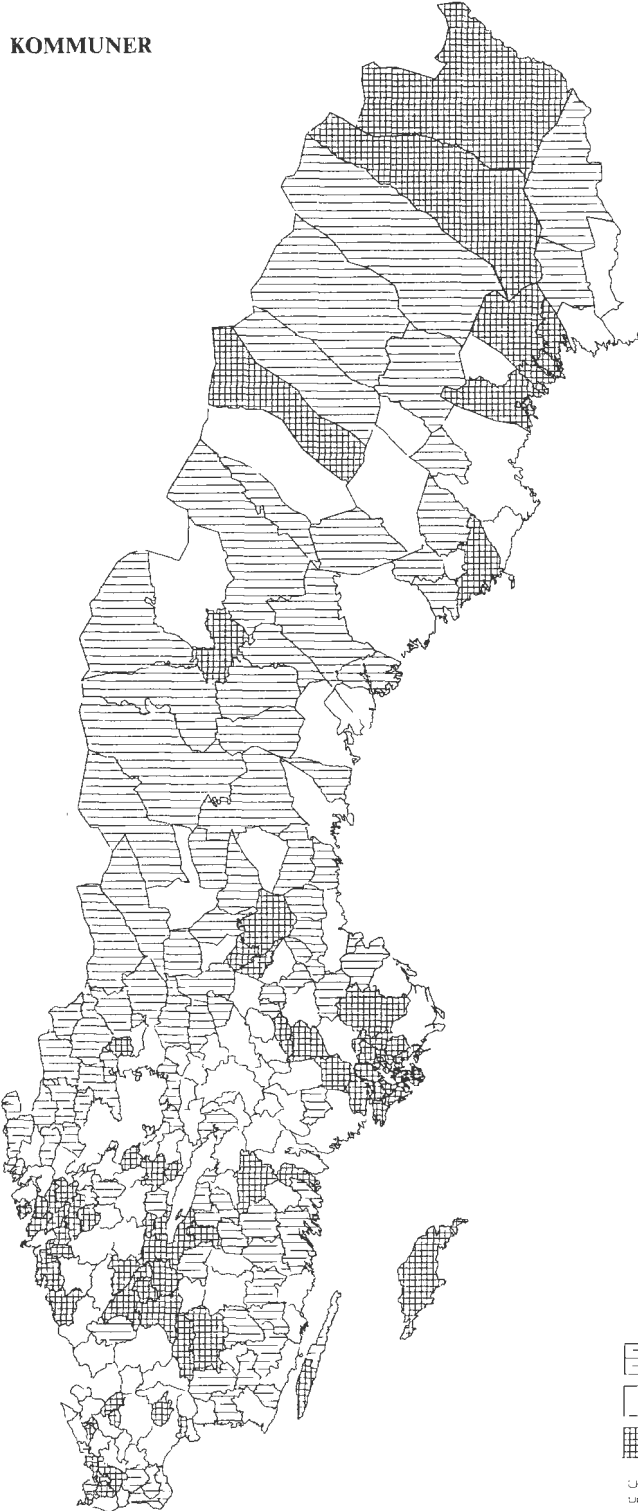
LÄN

UMDAG
UMEÅ HÖGSKOLENS REGIONALISERINGS CENTRAL

Figur 12

KOMMUNER

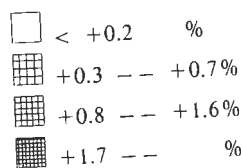
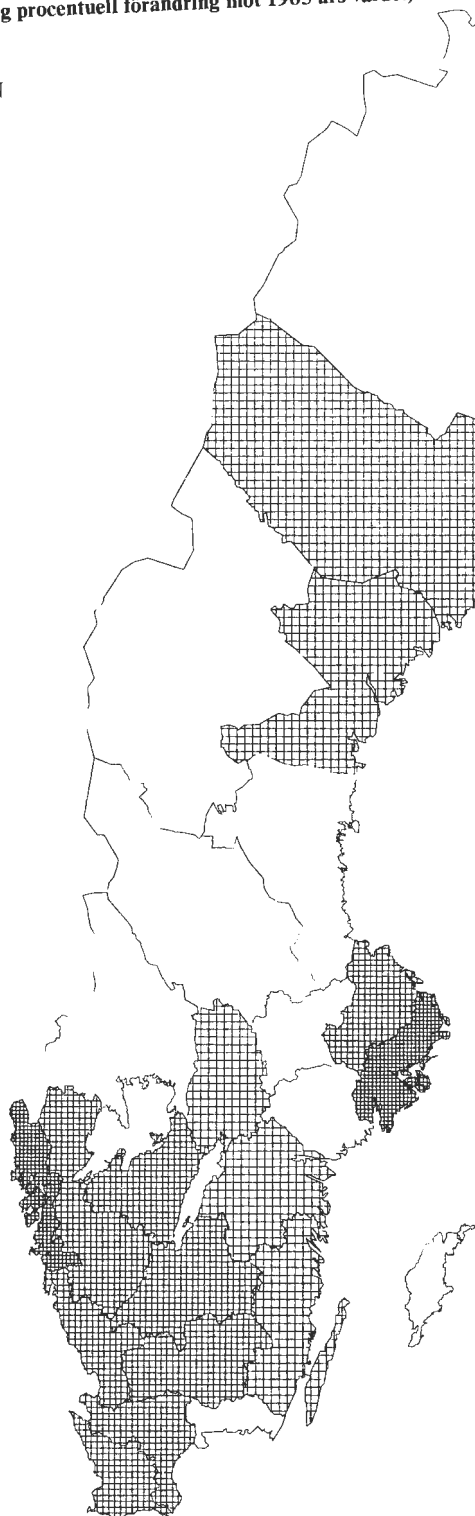

UMDAC
UMEÅ HÖGSKOLENS DATACENTRAL

Figur 13

Årlig relativ förändr. totala
sysselsättningen 1985–87.
(Årlig procentuell förändring mot 1985 års värde.)

LÄN

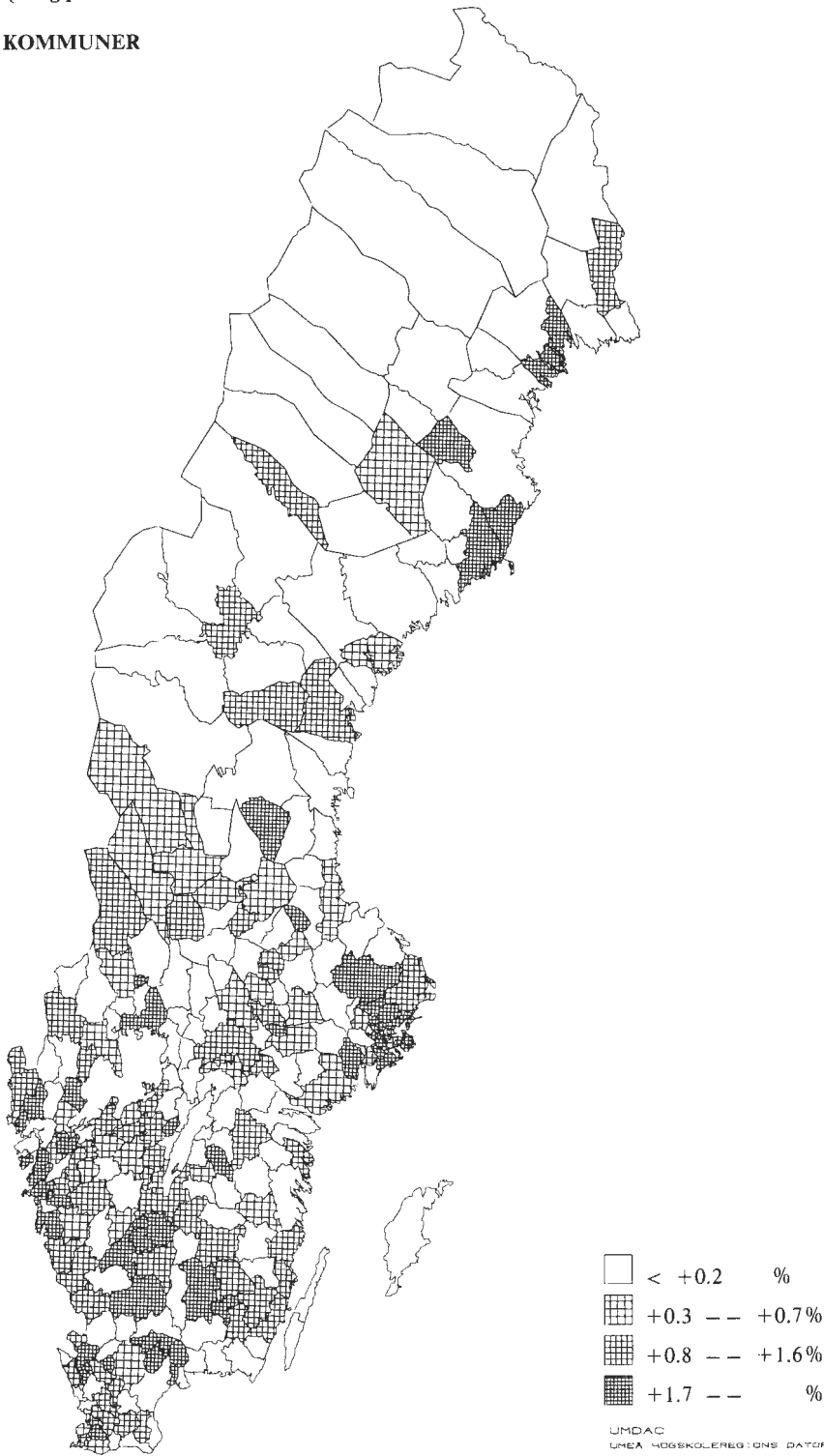
UMDAC
UMEÅ HOGSKOLENS REGIONAL DATORCENTRAL

Årlig relativ förändr. totala
sysselsättningen 1985—87.
(Årlig procentuell förändring mot 1985 års värde.)

Prop. 1989/90: 76
Bilaga 1: 2

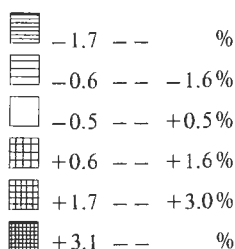
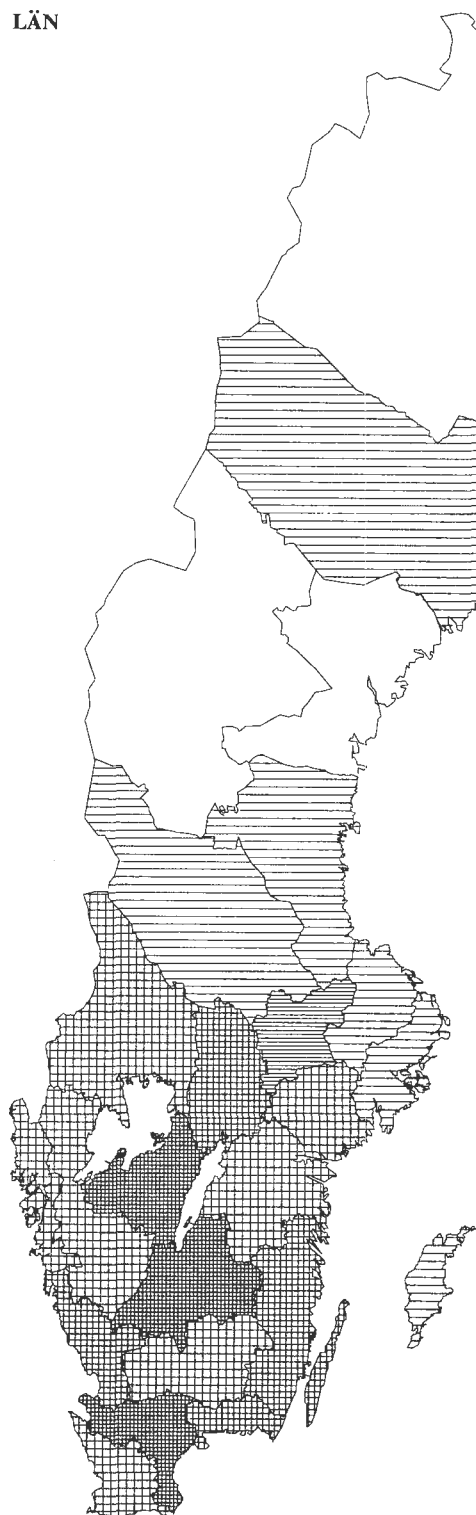
Figur 14

KOMMUNER

Figur 15

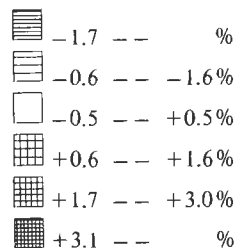
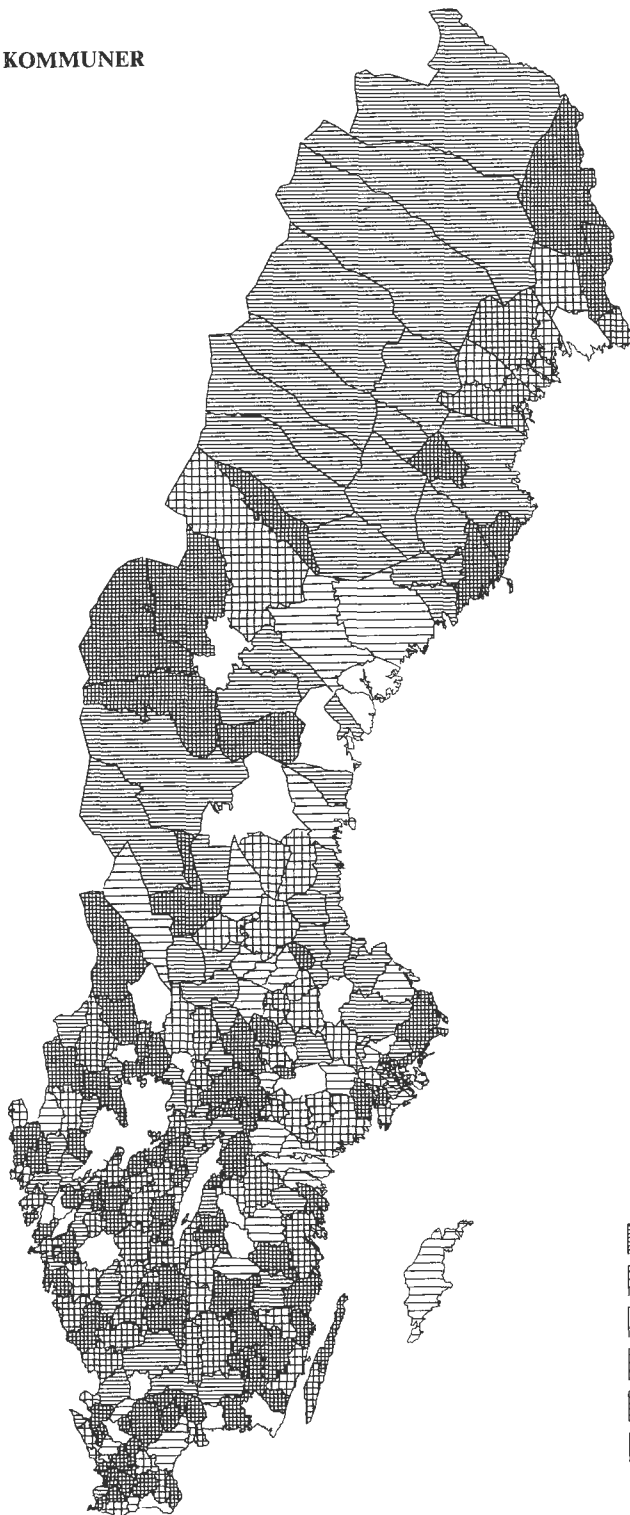
LÄN

UMDAG
UMEÅ HÖGSKOLEREGIONS DATORCENTRAL

Figur 16

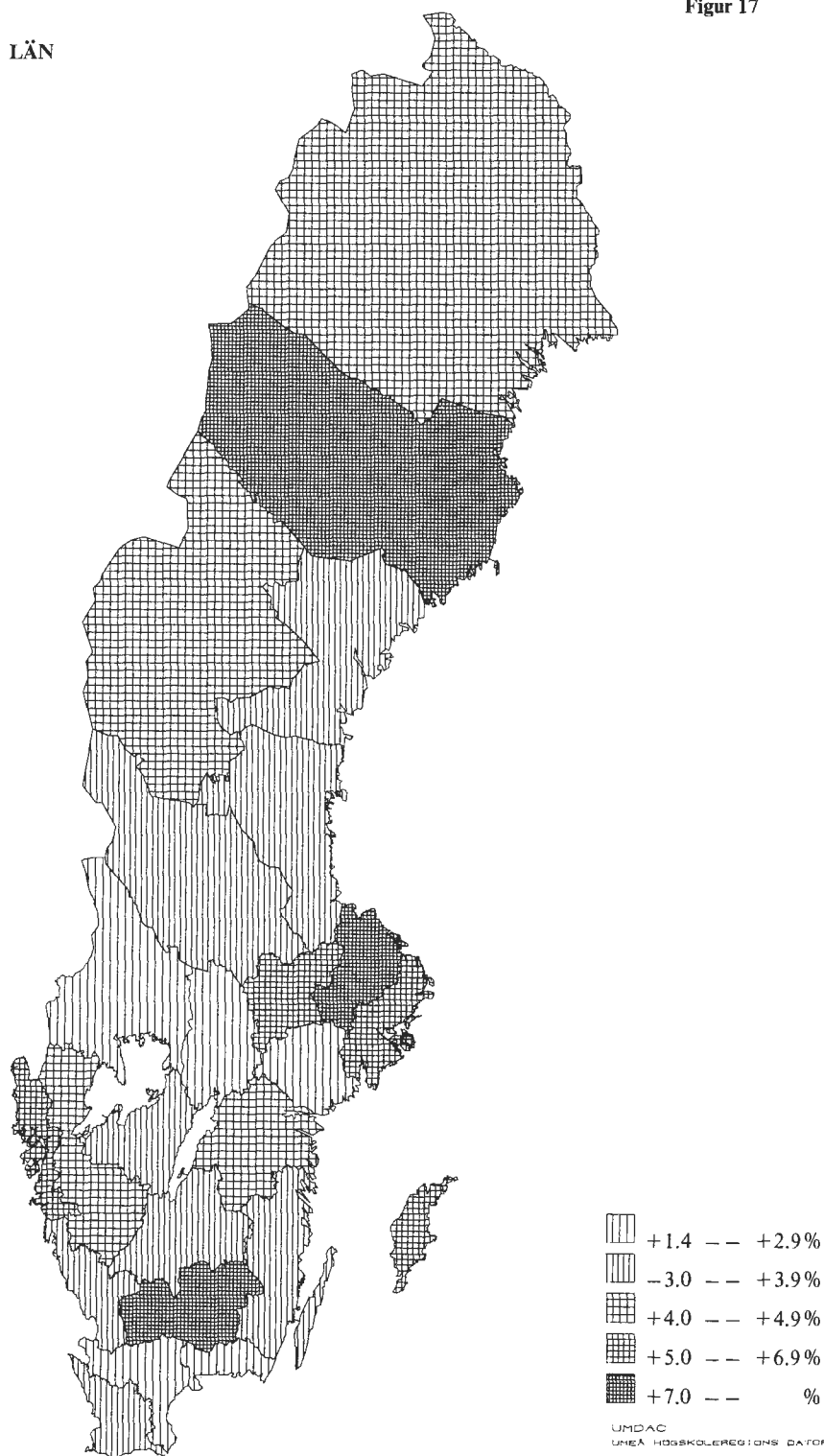
KOMMUNER

UMDAG
UNEA HOGSKOLENDRIGENS DATACENTRAL

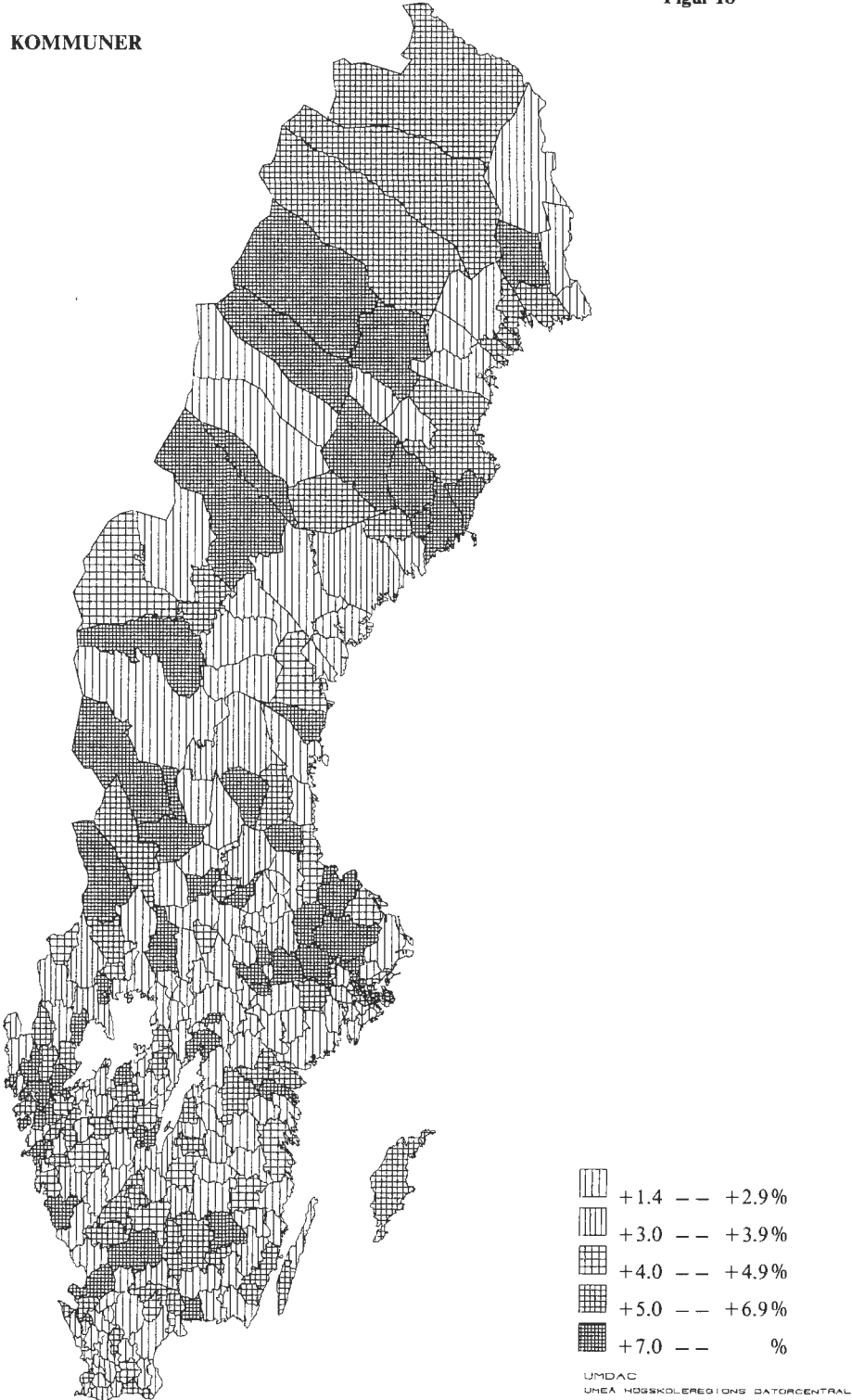
Figur 17

LÄN

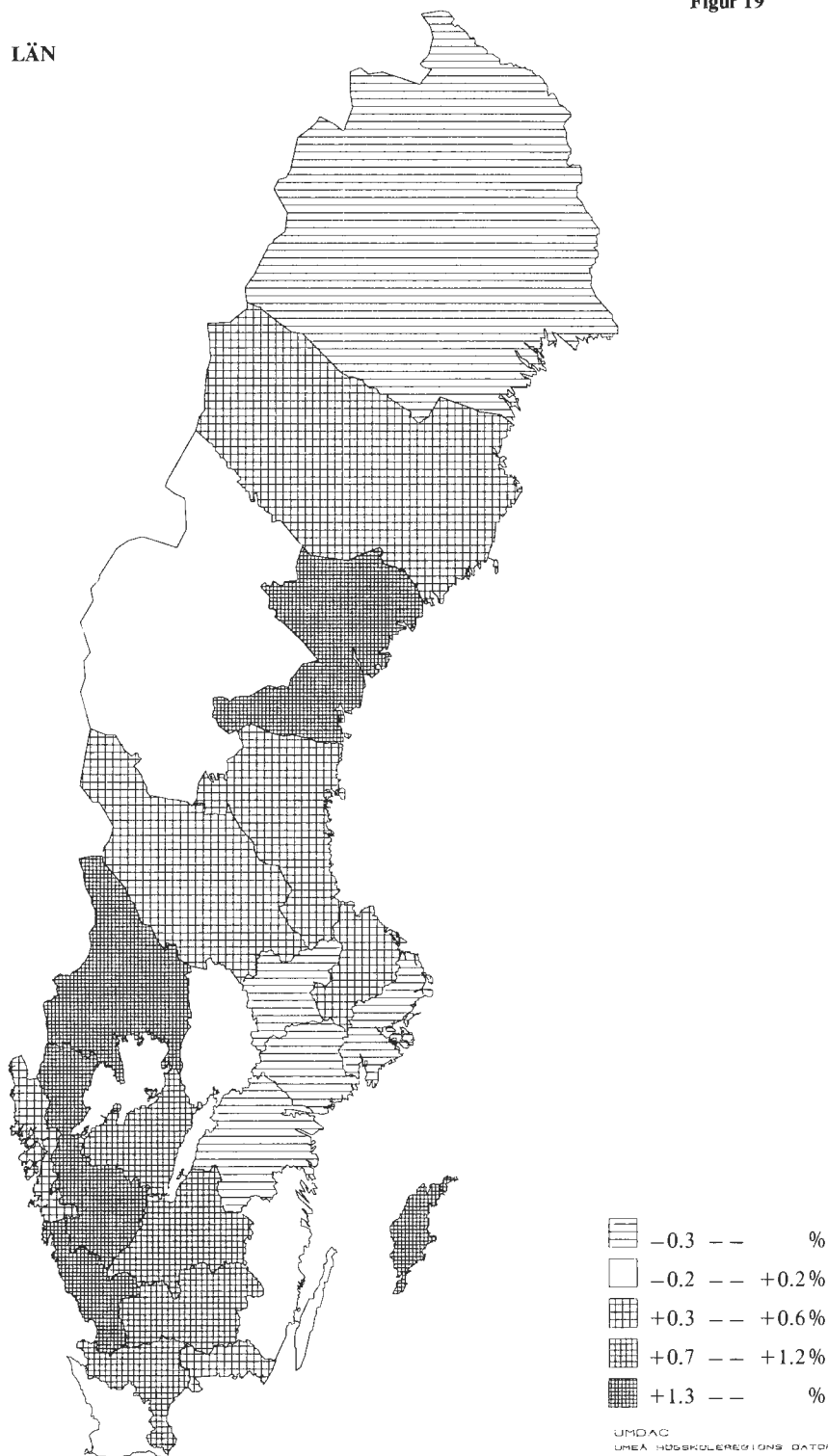
Figur 18

KOMMUNER

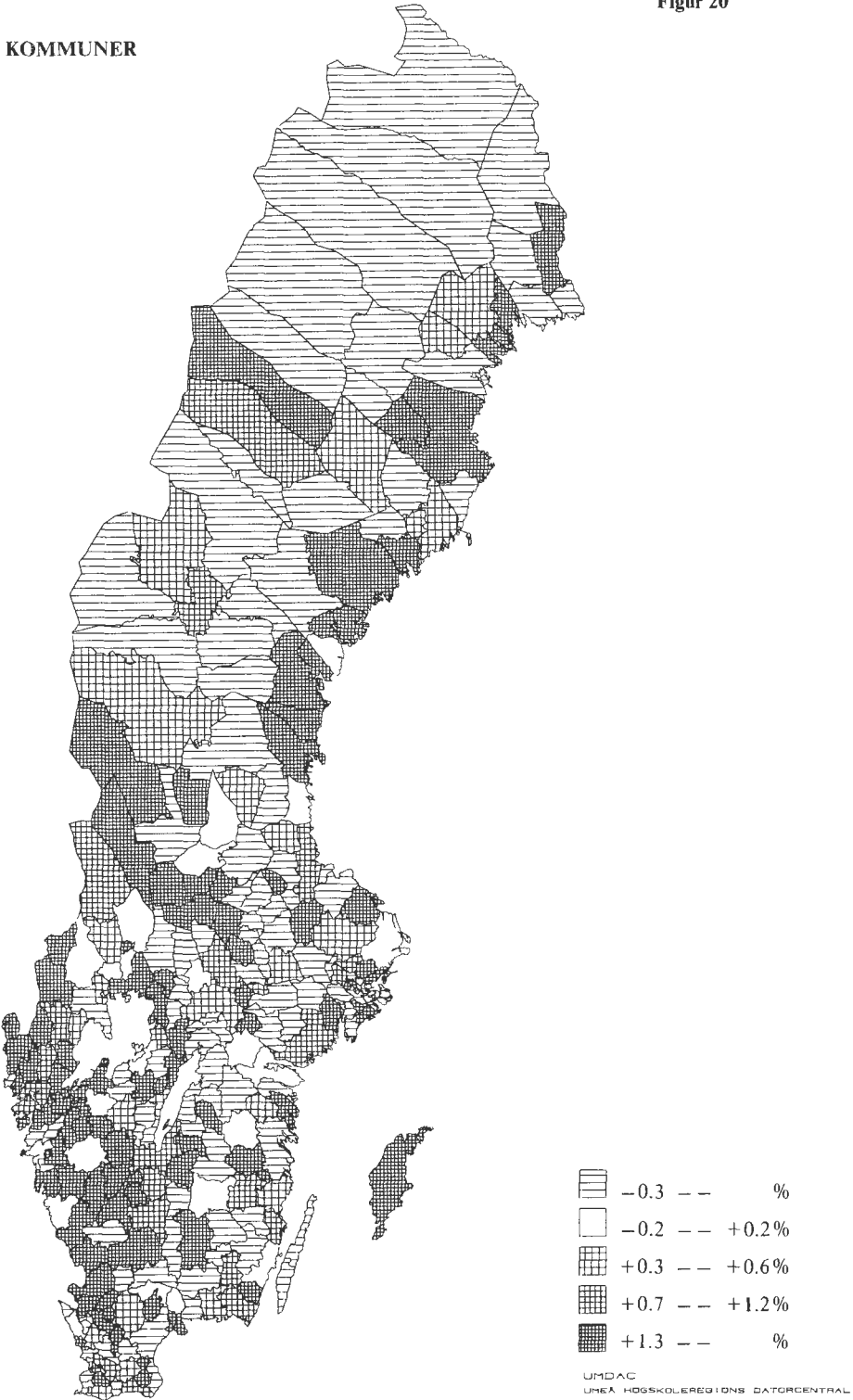
Figur 19

LÄN

Figur 20

KOMMUNER

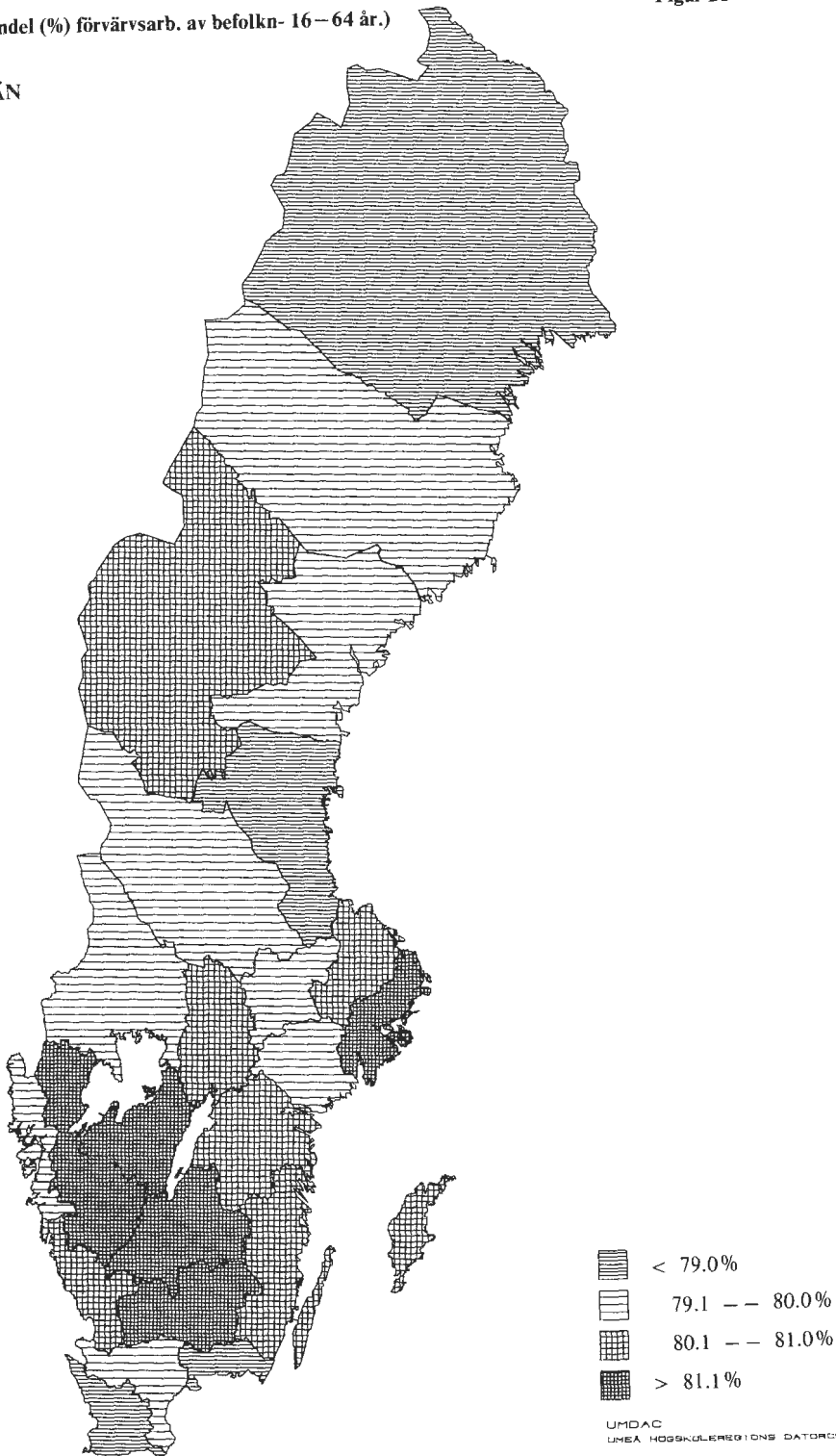
Sysselsättningsgrad 16–64 år. 1987.
Män + kvinnor.

(Andel (%) förvärvsarb. av befolkn- 16–64 år.)

LÄN

Prop. 1989/90:76
Bilaga 1:2

Figur 21

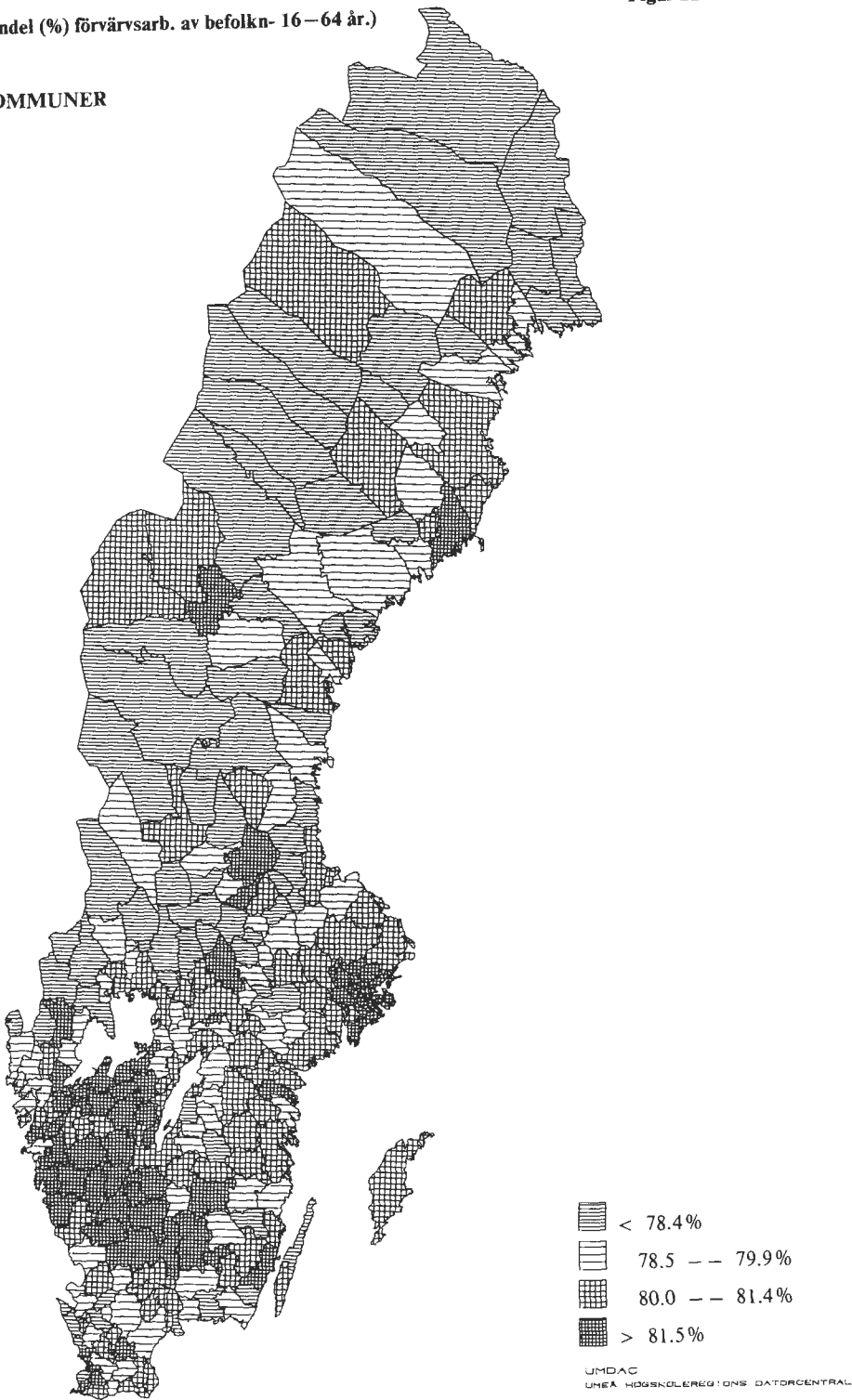
Sysselsättningsgrad 16–64 år, 1987.
Män + kvinnor.

(Andel (%) förvärvsarb. av befolkn- 16–64 år.)

KOMMUNER

Prop. 1989/90: 76
Bilaga 1: 2

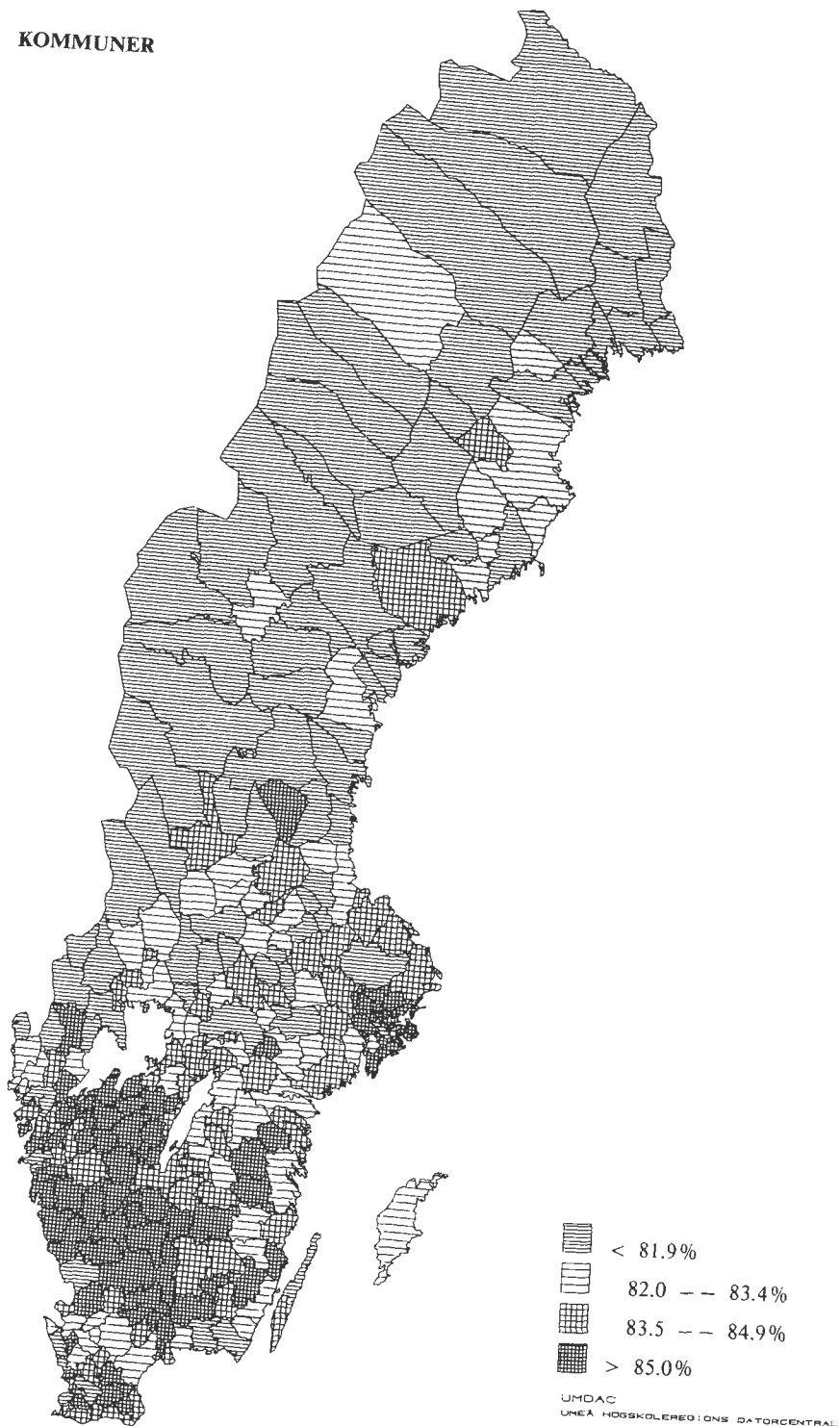
Figur 22

(Andel (%) förvärvsarb. män av antalet män 16–64 år.)

Figur 23

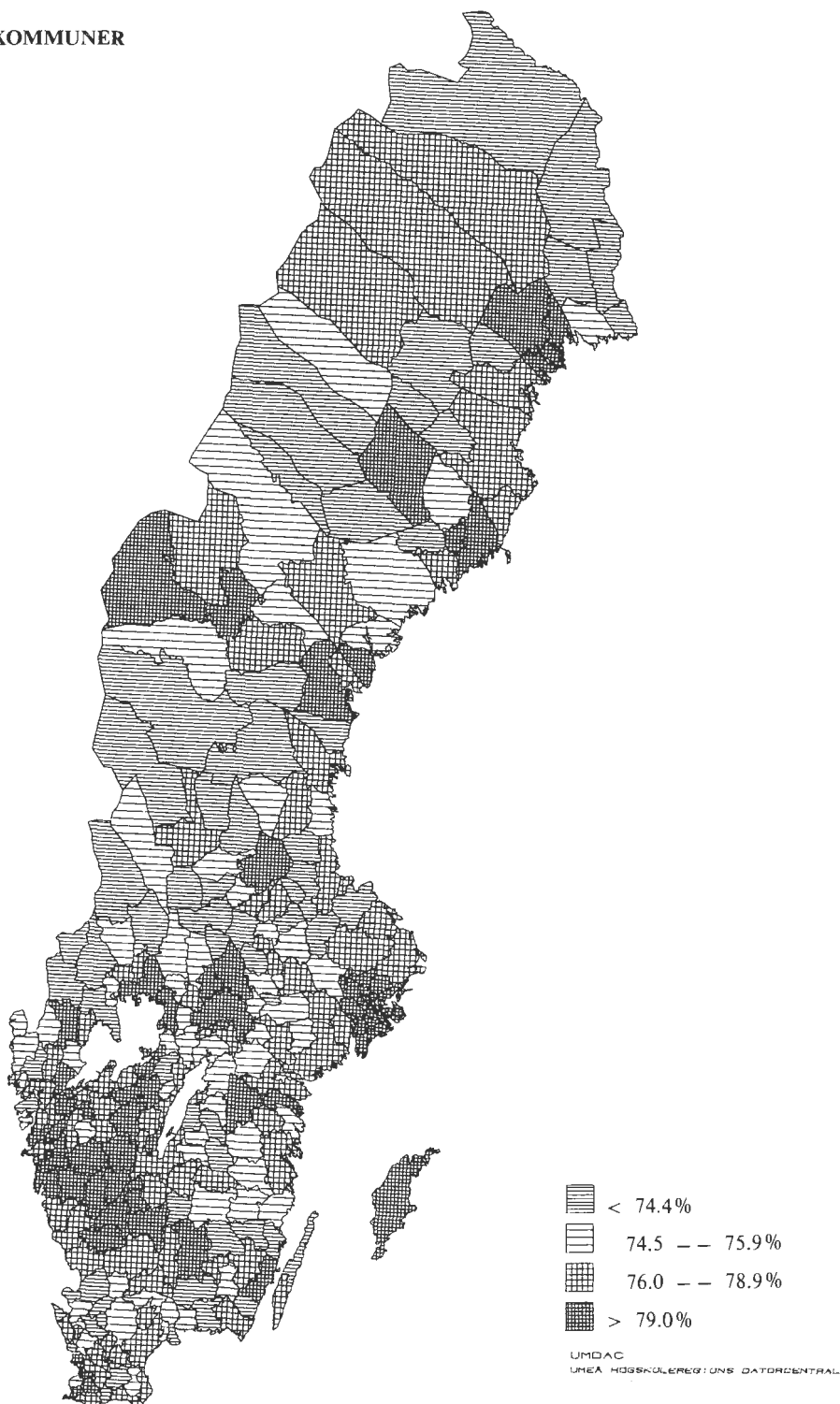
KOMMUNER

Figur 24

(Andel (%) förvärvsarb. kvinnor av antalet kvinnor 16–64 år.)

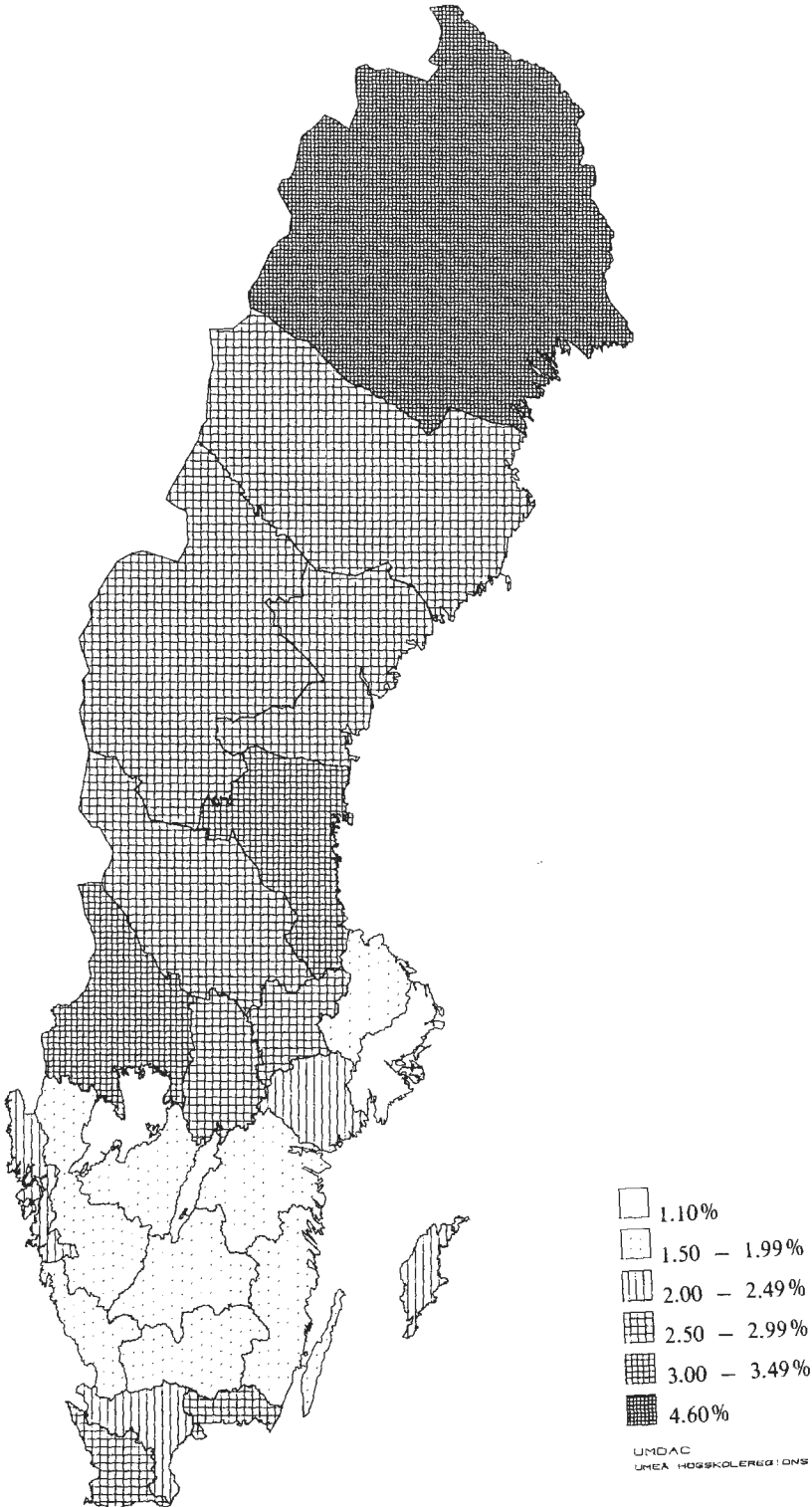
KOMMUNER

Arbetslöshet. Genomsnitt för år 1986–88.
(Andel (%) av befolkningen 16–64 år, 1985.)

Prop. 1989/90: 76
Bilaga 1:2
Figur 25

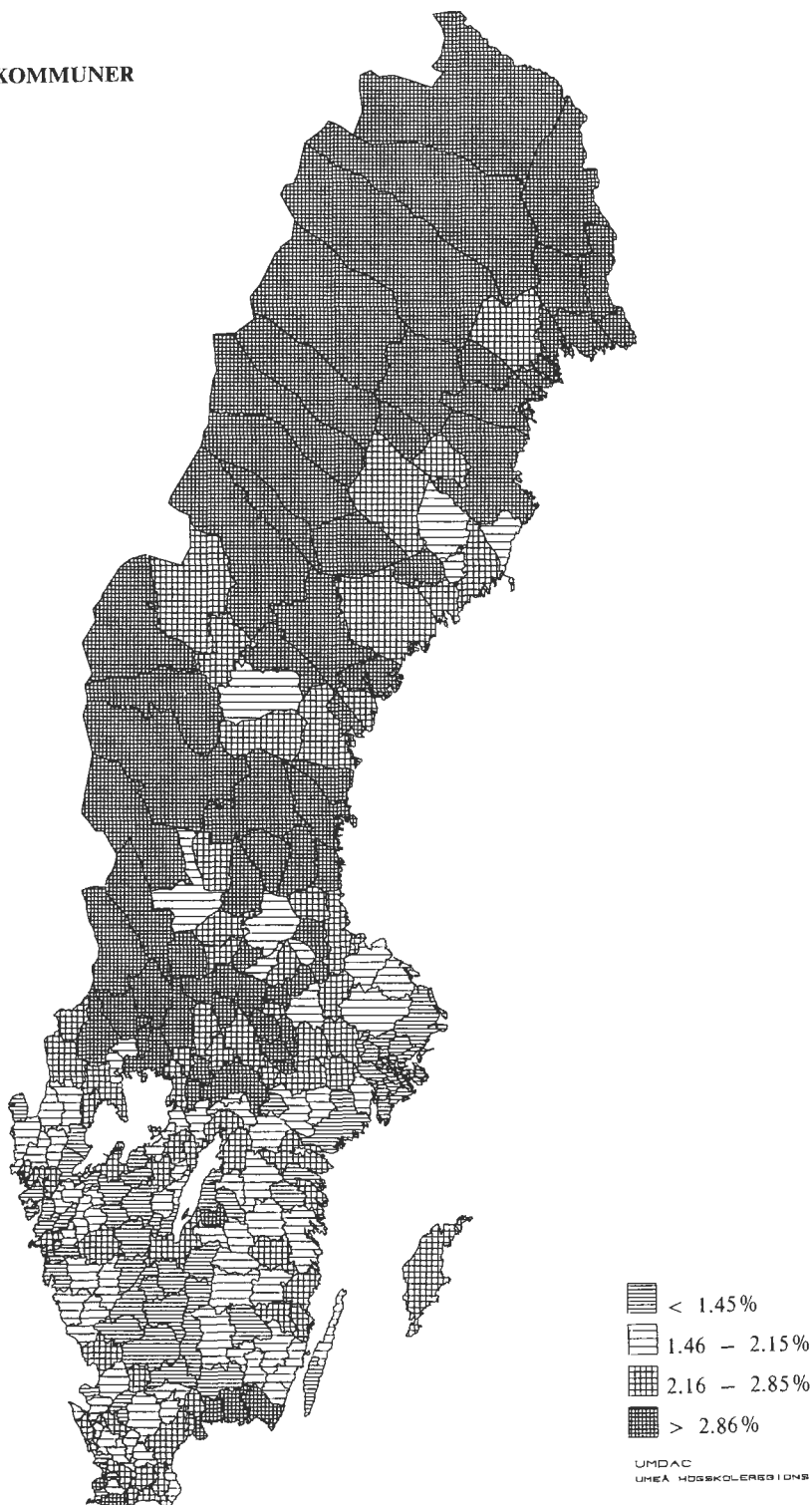
LÄN

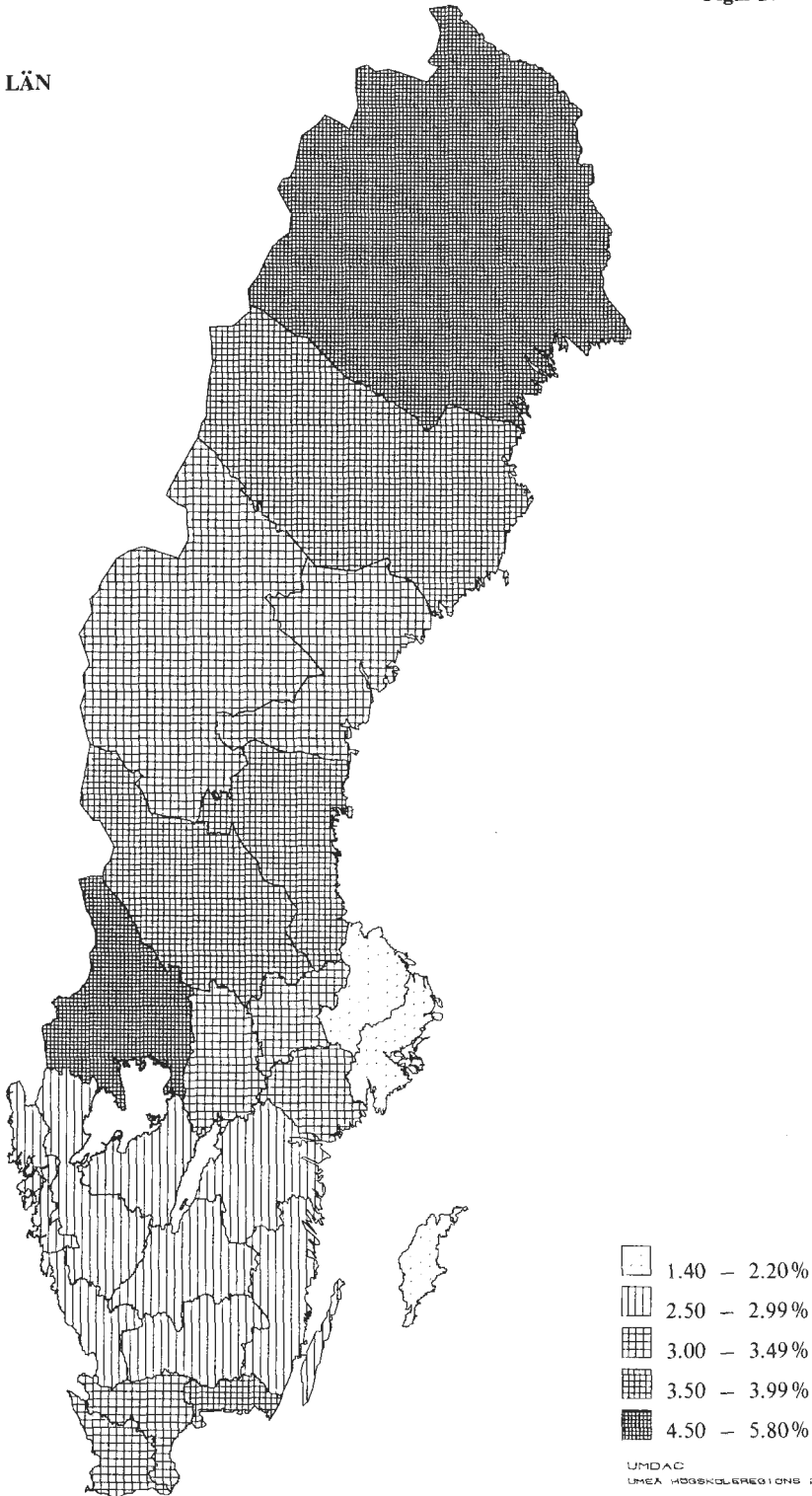
UMDAC
UREA HOGSKOLEN REGIONENS DATORCENTRAL

Figur 26

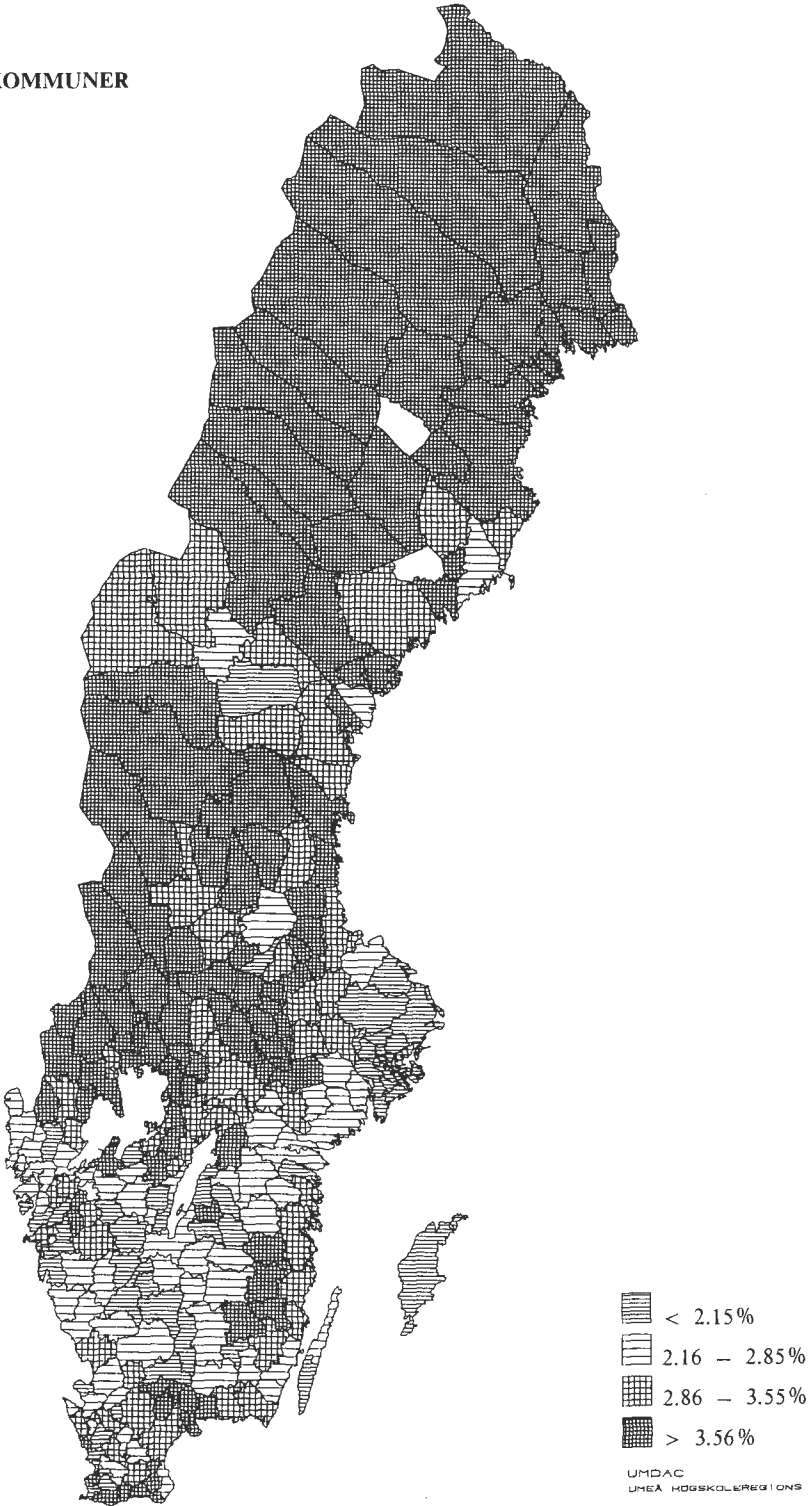
KOMMUNER

LÄN

KOMMUNER

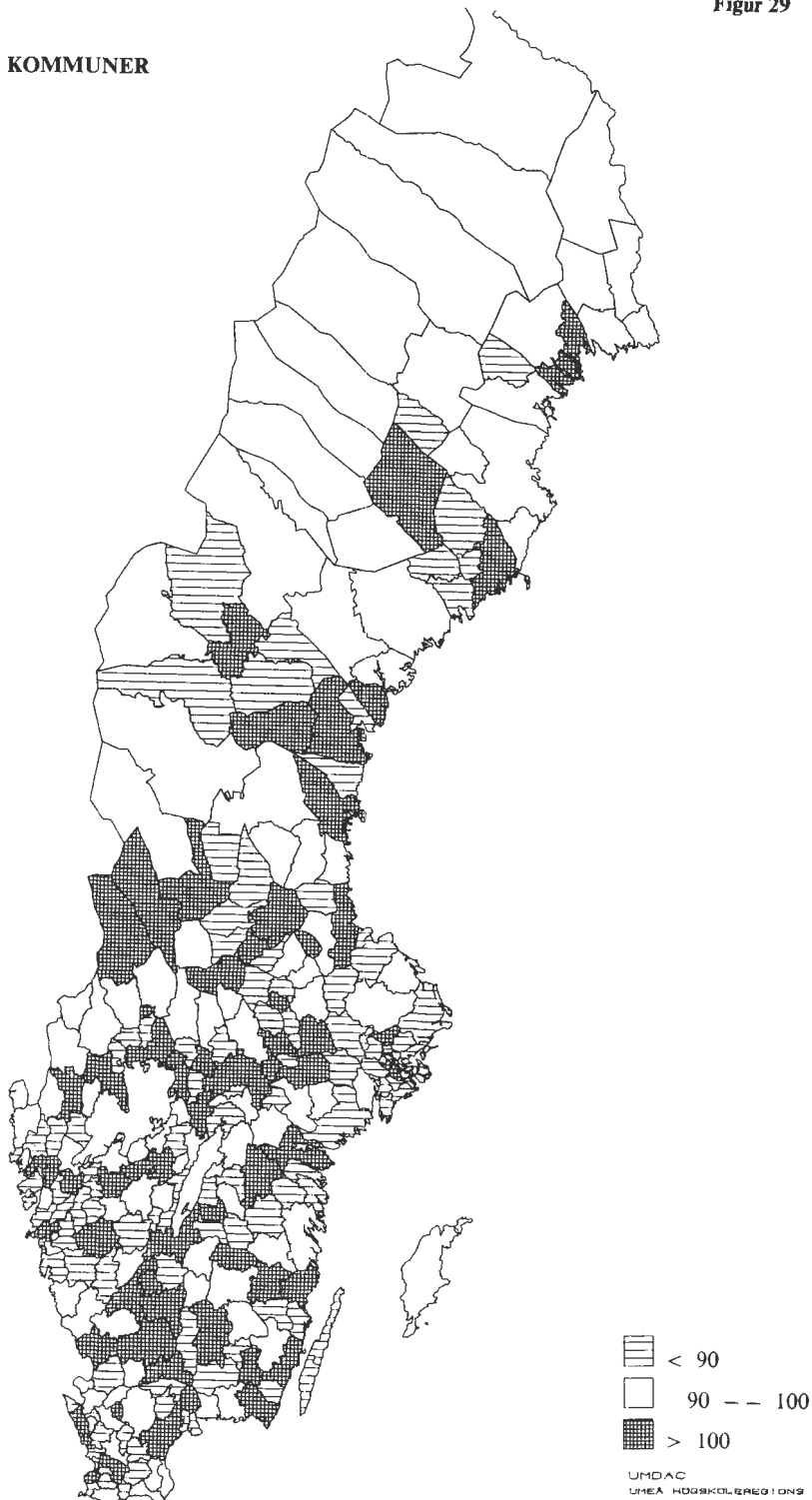

"Självförsörjningsgrad" 1987.
(Index (Riket = 100). Totala antalet syssels. relativt kommunens
totala arbetskraftsutbud multiplicerat med 100.)

Prop. 1989/90: 76
Bilaga 1: 2

Figur 29

KOMMUNER

Avgränsning av vissa större lokala arbetsmarknader

Under avsnitt 2.4, Inomregionala obalanser redovisas i *bilaga 1 tabell 15* befolknings- och sysselsättningsutvecklingen inom bl. a. vissa större lokala arbetsmarknader i mellersta och norra Sverige. Av nedanstående lista framgår, vilka kommuner som hänförs till den största lokala arbetsmarknaden i resp. län. I två fall har dock avsteg gjorts från den avgränsning SCB redovisat. När det gäller Gävleborgs län har inte Älvkarleby kommun i Uppsala län hänförs till den största lokala arbetsmarknaden och när det gäller Jämtlands län har endast Krokoms kommun vid sidan om Östersund hänförs till densamma.

Största lokala arbetsmarknaden/län (beteckning i bilaga 1)	Ingående kommuner
Norrbottnens län (SLBD)	Luleå, Piteå, Boden, Älvsbyn
Västerbottnens län (SLAC)	Umeå, Nordmaling, Bjurholm, Vindeln, Robertsfors, Vännäs
Jämtlands län (SLZ)	Östersund, Krokoms
Västernorrlands län (SLY)	Sundsvall, Timrå
Gävleborgs län (SLX)	Gävle, Sandviken, Ockelbo
Kopparbergs län (SLW)	Falun, Borlänge, Gagnef, Leksand, Rättvik, Säter
Västmanlands län (SLU)	Västerås, Hallstahammar, Surahammar, Sala
Örebro län (SLT)	Örebro, Hallsberg, Kumla, Nora, Askersund
Värmlands län (SLS)	Karlstad, Hammarö, Forshaga, Grums, Kil

Avgränsningen bygger till största delen på en avgränsning av lokala arbetsmarknader som gjorts inom SCB på grundval av uppgifter från ÅRSYS 1987.

1 Sammanfattning av betänkandet

1.2 Kommitténs analys av den regionala utvecklingen

Drivkrafter i den regionala utvecklingen

Internationaliseringen av den svenska ekonomin kommer sannolikt att fortsätta under 1990-talet. Denna process torde också vara tämligen oberoende av hur Sverige som nation reglerar förhållandena till EG.

Historiskt har en fortgående internationalisering varit en underliggande ekonomisk kraft som drivit på strukturomvandlingen och lett till en ökad urbanisering. Förändringarna av bosättningsmönstren sker långsamt och har i Sverige följt en huvudfåra under mer än 100 år.

Från regionalpolitisk synpunkt är de här förhållandena ytterst centrala. Regionalpolitiska problemområden blir något förenklat de delar av landet som har låg befolkningstäthet. De växande delarna av näringslivet blir i allt större utsträckning typiska "stadsnäringar". Men om verkligheten vore så rätlinjig skulle inte de olika landsdelarnas andel av befolkningen vara relativt stabil över tiden. Det finns anpassningsmekanismer och krafter som verkar återhållande. Under 1970-talet har expansionen inom den offentliga sektorn varit en sådan återhållande kraft.

En annan sådan faktor är att industrisysselsättningen under efterkrigstiden andelsmässigt har förskjutits mot mindre tätbebyggda delar av landet. Bakom detta ligger sannolikt att ju mognare verksamheten blir desto kostnadskänsligare blir den. Samtidigt har utvecklingen av transportsystemen gjort att man kan nå internationella marknader även från mindre centralt belägna lokaliseringar.

Ytterligare ett förhållande av stor betydelse i det här sammanhanget är att samhällsbyggandet i vid mening verkar återhållande. Den fysiska infrastrukturen åldras ojämnt. Det är därför svårt att göra stora förändringar i samband med att enskilda delar behöver bytas ut. Den materiella förnyelsen sker successivt och i harmoni med existerande struktur. Därmed blir den fysiska infrastrukturen inte bara en förutsättning för produktion, konsumtion och välfärd. Den blir också en mycket stark stabiliserande kraft.

Under senare år har i Sverige och i andra länder de regionala utvecklingsstrategierna omprövats inom forskning och i den förda politiken. Den traditionella regionalpolitiken med stöd till näringslivet som bärande inslag har kompletterats med åtgärder som förbättrar rambetingelserna i regionerna. I en omfattande studie inom EG där man försökt att ange infrastrukturens betydelse för regional utveckling motiveras denna förändring av tyngdpunkten i politiken med att regionala skillnader till sin natur

är långsiktiga och inte resultatet av kortsiktiga konjunkturförlopp. Som följd av detta måste tyngdpunkten i politiken ligga på utbudssidan och inte på efterfrågesidan i den regionala ekonomin. Motivet för detta är att varje enstaka region är liten i förhållande till världsekonomin varför efterfrågan kan betraktas som obegränsad. Det regionala problemet är därför att attrahera så stor del av världsefterfrågan att den regionala utvecklingspotentialen tas till vara. Denna efterfrågan måste uppnås i den internationella konkurrenssituation som vi nyss berörde. Detta betraktelsesätt leder till två huvudfrågor:

I Vad är det som bestämmer den regionala utvecklingspotentialen?

II Vad är det som bestämmer en regions relativa konkurrenskraft och därmed dess utnyttjande av regionens resurser?

I EG-studien avgränsas sex olika faktorer av betydelse:

1. Uppsättningen av naturresurser.
2. Befolkning och befolkningens sammansättning med avseende på ålder och kön.
3. En regions geografiska läge (tillgänglighet).
4. Storleken och strukturen av bosättningsmönstret inom en region och regionens position i det internationella ortssystemet.
5. Sektorssammansättningen i regionens ekonomi, dvs. fördelningen mellan areella näringar, industri och service.
6. Kapitalstocken i en region, såväl realkapital inom näringslivet, som infrastruktur och "mänskligt" kapital, dvs. kunskap, information, organisationsförmåga m. m.

Kommittén har i sina analyser sökt belysa de punkter som sammanfattas i EG-studien.

a. I Inlandet, Bergslagen och Sydöstra Sverige är befolkningssammansättningen ogynnsam såtillvida att andelen unga är låg och andelen äldre är hög. Denna obalans innebär dels att dessa områden får ett litet tillskott av arbetskraft dels att anspråken på social service blir höga. De problem som generellt uppstår i landet på grund av de små ungdomskullarna har därmed särskild aktualitet i dessa områden.

b. Strukturuomvandlingen kommer under 90-talet liksom tidigare att vara snabb inom råvarubaserad och arbetskraftsintensiv verksamhet, dvs. sådana delar av näringslivet som är överrepresenterade i Inlandet, Bergslagen och Sydöstra Sverige. Trycket på strukturuomvandling inom tjänstenäringarna, privata såväl som offentliga kommer sannolikt också att öka vilket betyder att möjligheten att ersätta industriarbeten med tjänstebefattningar kan komma att begränsas.

c. Jordbruket står inför en omfattande förändring. De problem som hittills i huvudsak berört jordbruket i Norrland kan därmed komma att spridas till Sydöstra Sverige. Samtidigt kan denna omställning komma att medföra att utrymmet för "nischproduktion" tas om hand av jordbrukare på slättbygderna.

d. Många lokala arbetsmarknader i landet är så små att det ofta föreligger brist på vissa yrkesgrupper samtidigt som arbetslöshet förekommer. Arbetsmarknaderna är för små för att matchningen mellan vakanser och arbetsökande skall kunna fungera. En fortgående ökad specialisering på

arbetsmarknaden i kombination med att kostnaderna för arbetspendling blir högre medför risk för att obalanserna på dessa små arbetsmarknader förvärras ytterligare.

c. Överhettningen på huvudstadsregionens arbetsmarknad är inte enbart beroende av konjunkturskäl. Den beror också på strukturella förhållanden som överrepresentationen av den privata tjänstesektorn och central statlig förvaltning samt av att de mellanstäder som skulle kunna vara alternativ inte har tillräcklig attraktivitet.

f. Bergslagen och Sydöstra Sverige är områden som i förhållande till sin nuvarande regionalpolitiska prioritering erhåller låga resursöverföringar per invånare över statsbudgeten särskilt på kommunikations- och utbildningsområdet.

g. Inlandet erhåller höga resursöverföringar per invånare över statsbudgeten. En stor del av dessa överföringar är en följd av de arbetsmarknadsproblem som föreligger. Om arbetsmarknaden fungerar bättre skulle dessa överföringar automatiskt minska.

h. Ett närmande till EG kommer inte att innebära några avgörande begränsningar för våra möjligheter att bedriva regionalpolitik.

i. Regionalpolitiska insatser kan vidtas inom i stort sett alla politikområden. En mycket liten del av de insatser som görs finansieras genom särskilda regionalpolitiska anslag.

j. För att den utvecklingspotential som finns i olika delar av landet skall kunna tas tillvara måste brister i tillgängligheten till kommunikationer, utbildning, forskning och andra rambetingelser undanröjas.

k. Beröringspunkterna mellan regionalpolitik och miljöpolitik kommer att öka under 1990-talet. Detta beror dels på att skärpta miljökrav för industrin t. ex. i form av miljöavgifter får stor betydelse i regionalpolitiskt intressanta områden, dels också på att de miljöstörningar som är direkt förknippade med bosättningsmönstret ökar.

1.3 Kommitténs geografiska prioriteringar

Regionalpolitikens mål

De nuvarande målen för regionalpolitiken svarar mot en geografisk uttolkning av den samlade politikens syften. Mot den bakgrund som nyss redovisats behöver de också enligt vår uppfattning ha ett mer specifikt geografiskt innehåll. En formulering som skulle kunna uppfylla dessa krav är att regionalpolitikens mål är att skapa fungerande regioner i ekonomiskt, socialt, kulturellt och ekologiskt avseende.

Landsdelar, mellanstäder, landsbygd

Tre landsdelar bör enligt kommitténs mening prioriteras när det gäller insatser som direkt och indirekt syftar till att förbättra arbetsmarknadsläget och i övrigt bidra till att regionerna fungerar bättre. Dessa är Inlandet, Bergslagen och Sydöstra Sverige. Högst prioritet har insatser som förbättrar situationen i Inlandet. Där får man också räkna med att insatser

behövs under överskådlig tid. Kommittén menar att dessa landsdelar skiljer ut sig från andra när det gäller styrkan och varaktigheten i de hinder som föreligger för omställning och utveckling.

För att landet som helhet skall fungera anser kommittén det också vara angeläget att mellanstäderna, särskilt de som har naturliga kontaktytor mot de prioriterade landsdelarna, utvecklas så att de bättre kan fylla sin funktion som länk mellan storstad och landsbygd. Bättre fungerande mellanstäder förbättrar förutsättningarna för en angelägen avlänkning av tillväxten inom central statlig verksamhet och inom den privata tjänstesektorn i huvudstadsregionen. En mer balanserad regional utveckling till förmån för såväl berörda regioner som landet som helhet förutsätter också att mellanstädernas möjligheter att stärka den inomregionala utvecklingen tas tillvara.

De geografiska prioriteringar som gjorts speglar kommitténs bedömning av var insatser för att främja den regionala utvecklingen framförallt behöver göras under 90-talet. Landsdelarna bör ersätta de nuvarande stödområdena.

Inlandet motsvarar nuvarande hela kommuner i stödområde A och B, de församlingar i Mora, Krokom, Örnköldsvik och Skellefteå kommuner som nu tillhör stödområde A eller B samt Kramfors kommun.

Bergslagen omfattar kommunerna Tierp, Östhammar, Storfors, Munkfors, Kristinehamn, Filipstad, Hagfors, Degerfors, Hällefors, Ljusnarsberg, Karlskoga, Lindesberg, Skinnskatteberg, Hallstahammar, Norberg, Fagersta, Smedjebacken, Hedemora, Avesta, Ludvika och Hofors.

I Sydöstra Sverige ingår kommunerna Uppvidinge, Lessebo, Tingsryd, Högsby, Torsås, Hultsfred, Mönsterås, Emmaboda, Nybro, Oskarshamn, Västervik, Vimmerby, Olofström, Ronneby, Karlshamn och Sölvesborg.

De mellanstäder kommittén prioriterat är Luleå, Boden, Piteå, Skellefteå, Umeå, Örnköldsvik, Härnösand, Sundsvall, Östersund, Gävle, Sandviken, Falun, Borlänge, Karlstad, Kalmar, Karlskrona och Växjö.

De kommuner som för närvarande finns i stödområde C men som inte ingår i någon av de tre landsdelarna bör uppmärksammas av regeringen vid fördelningen av länsanslaget för berörda län. På liknande sätt måste regeringen ha beredskap för att hantera snabbt uppträdande regionala problem på enskilda orter eller i vissa regioner.

De geografiska prioriteringar som kommittén redovisat skär över länsgränser. Frågan om hur prioriteringarna skall få genomslag i olika resursfördelningsbeslut är därför viktig. Det finns ingen administrativ apparat tillgänglig som arbetar utifrån dessa landsdelsgränser. Länsstyrelserna har länen som sitt verksamhetsområde. Deras roll i regionalpolitiken ökar också. Den snabba ökning som skett av länsanslaget under 1980-talet visar att budgetstyrningen via länsstyrelserna blivit det viktigaste styrinstrumentet för de regionalpolitiska anslagen.

Kommittén har dragit ett par slutsatser av dessa förhållanden. En är att Inlandets problem är så djupgående och i många fall konflikterna mellan kust och inland så tydliga att vi föreslår att en särskild organisation med egna finansiella resurser inrättas för att hålla samman den statliga politiken. Även för Bergslagen och Sydöstra Sverige finns det skäl att förbättra

Strategisk inriktning för de olika landsdelarna

Inlandet

Utgångsläget för Inlandet inför 90-talet kan beskrivas på följande sätt. Näringslivet domineras av naturresursbaserad verksamhet som sysselsättningsmässigt utvecklats negativt. Den spridda bosättningen och de små arbetsmarknaderna gör att "stadsnäringar" såsom tjänsteproduktion har svårigheter att få tillräckligt underlag. Befolkningssammansättningen har genom långvarig nettoutflyttning blivit ogynnsam. Ett särskilt problem är att de unga kvinnorna flyttar från Inlandet beroende inte bara på bristen på arbetstillfällen utan sannolikt också på att de saknar kultur- och fritidsaktiviteter i den "mansvärld" som Inlandet utgör. Infrastrukturen är i vissa delar dåligt utbyggd.

Näringslivets starka förankring i små och medelstora företag med inriktning på råvarubaserad verksamhet är den bas som utvecklings- och förnyelsearbetet måste utgå från. Framtiden för Inlandet kommer därför att avgöras av i vilken mån man lyckas skapa en gynnsam miljö för befintliga företag att tillägna sig teknisk förnyelse, utveckla nya produkter, finna nya marknader och ha en kunnig arbetskraft.

Kommuner och landsting är mycket viktiga arbetsgivare i Inlandet. Inte minst kvinnosysselsättningen i Inlandet är beroende av en fungerande offentlig sektor. Ändå har kommunerna i Inlandet begränsade förutsättningar att svara mot de anspråk som ställs på dem. Kommunalskatten är hög trots skatteutjämningen. Den höga kommunalskatten i många inlandskommuner är betungande för de som redan bor där och motverkar också den inflyttning som skulle behövas för att förbättra ålderssammansättningen och för att klara av de obalanser på arbetsmarknaden som alltid finns på små arbetsmarknader.

Resursöverföringarna över statsbudgeten till Inlandet är betydande. Grundproblemet i sammanhanget är att en alltför liten del av de resurser som satsas inom den offentliga sektorn har en utvecklingsinriktning. Lite förenklat är merparten av resurserna "konsumtionsstöd" i olika former. Överföringarna till Inlandet sker i mycket hög grad som en konsekvens av skillnader i befolkningsstruktur och som en reaktion på skillnader i sysselsättnings- och kostnadsläge. Även sådana resurser kan naturligtvis i vissa fall ge utvecklingseffekter. Någon mer systematisk prövning av möjligheten att förena utjämning mellan individer av inkomster och konsumtionsmöjligheter med regionala utvecklingstankar har inte gjorts. Sökandet efter sådana kombinationsmöjligheter framstår som en viktig uppgift för framtiden.

Inte i något annat område i landet torde behovet att anpassa politiska åtgärder till regionala förutsättningar vara större än i Inlandet. Glesheten och den lilla skalan påkallar ett stort mått av "egna lösningar". Olika åtgärder som ökar flexibiliteten i befintliga regelverk är därför ett viktigt element i en strategi för Inlandet liksom egna finansiella resurser.

En framtida industriell expansion i Bergslagen kan inte baseras på en ökad ståltillverkning. Tvärtom kommer antalet personer sysselsatta med tillverkning av stål under lång tid att fortsätta att minska även om den ekonomiska utvecklingen för stålföretagen blir gynnsam. För att skapa ökad sysselsättning måste därför förädlingsvärdet i Bergslagens industri höjas. Detta bör ske genom att man bygger på och utvecklar regionens befintliga kompetens, samtidigt som ny kompletterande kompetens tillföres utifrån.

De tekniskt-ekonomiska hinder för utveckling i en region som Bergslagen är att den existerande kunskapsbasen är ganska smal samtidigt som den finns hos stora företag vilka på grund av bl. a. ekonomiska orsaker inte kan investera i FoU på radikalt nya kunskapsområden. När en sådan region "mognar", är de mekanismer som skapar ny ekonomisk aktivitet genom nybildning av företag ofta svaga. Den har inte heller ett rikt och vittförgrenat informationsflöde och har därför begränsade möjligheter till nyskapande. För Bergslagens del illustreras detta förhållande av att det inte finns någon högskola med inriktning mot den dominerande verksamhetens kunskapsbehov i regionen, vilket gjort att stålindustrins FoU i betydande grad bedrivs internt i företagen och dels vid kollektivforskningsinstitut och högskolor som finns utanför Bergslagen. Den FoU som företagen bedriver i Bergslagen syftar oftast till att effektivisera driften och/eller att ta fram nya produkter.

Hindren kan sammanfattas med beteckningen "det slutna Bergslagen". Slutenhets och inåtvändhet innebär svårigheter för nya idéer och ny kunskap att vinna insteg i Bergslagen. Förändring förutsätter därmed att Bergslagen blir mer öppet. Viktiga steg i den riktningen har också tagits på lokalt initiativ, t. ex. genom den s. k. Norbergsmodellen. Den ökade öppenheten kan uppnås genom förstärkta insatser inom utbildnings- och forskningsområdet. På liknande sätt ger insatser för att förstärka marknadskontakten inte bara möjligheter till nya affärer utan också del i kunskap. Öppenheten kan också understödjas av investeringar i infrastruktur. Såväl Inlandsvägen som den s. k. Bergslagsdiagonalen är väginvesteringar som berör Bergslagen.

Hindren i detta sammanhang är bl. a. också som vi visar i kapitel 3 att de planeringssystem som finns inom den offentliga sektorn avseende infrastrukturens utbyggnad missgynnar en region som Bergslagen. I vissa avseenden finns här stora likheter mellan Bergslagen och Sydöstra Sverige.

Sydöstra Sverige

En strategi för Sydöstra Sverige bör omfatta åtgärder som ökar samverkan mellan landsdelens olika delar samt mellan Sydöstra Sverige och omgivningen som bärande inslag. Förutsättningarna är goda för en integration på kommunikationssidan tack vare relativt små avstånd och det geografiska läget. På utbildningsområdet gäller det att fortsätta de nya samverkansformer de kommunala utbildningsanordnarna prövar med näringslivet och att samordnat utveckla de högskoleresurser regionen har.

Även om tyngdpunkten i en strategi ligger på att förbättra infrastrukturen finns också behov av insatser som direkt syftar till företagsutveckling. Detta bör ses mot bakgrund av följande.

I de industridominerade delarna av Småland spelar små och medelstora företag en stor roll. Många av dessa företag arbetar som underleverantörer till stora svenska företag. Relationen mellan köpare och säljare har i detta fall kännetecknats av att köparens krav på produktens kvalitet fortgående skärps samtidigt som växande krav ställs på underleverantörers utvecklingskompetens. Resultatet har blivit att samarbetet mellan köpare och tillverkare institutionaliserats och därmed blivit mer långsiktigt. Utvecklingen under 1990-talet för denna del av industrin i sydöstra Sverige bestäms därför av de svenska storföretagens utveckling i allmänhet och "inköpsstrategier" i synnerhet samt av hur väl regionens företag förmår uppfylla de krav som köparna ställer. En ökad långsiktighet i samarbetet mellan storföretag och underleverantör innebär att relationen mellan företagen förändras. Från att ha varit en produktionsenhet som tillverkar insatsvaror utifrån köparens specifikationer blir underleverantörens uppgift att lösa bestämda problem åt köparen utifrån angivna krav på funktion hos produkten. Underleverantören blir en del av storföretaget och får ansvar för utvecklingsarbetet inom ett avgränsat område. För att framgångsrikt kunna spela denna roll krävs det att underleverantören ökar sin utvecklingskompetens. Den tidigare påtalade låga utbildningsnivån i regionen utgör i detta sammanhang ett problem för underleverantörer i Sydöstra Sverige.

Blekinges näringslivsstruktur domineras av stora produktionsenheter tillhörande internationellt verksamma koncerner. Den statliga företagssektorn är betydande, framförallt i Karlskrona. Den struktur som finns i Blekinge innebär att länet är ett av de mest "fjärrstyrda" i landet. En annan faktor av stor betydelse är att FoU-verksamheten i näringslivet är låg.

Mellanstädernas roll som länk mellan storstad och landsbygd

Mellanstäderna

Mellanstäderna är transportmässigt ofta knutpunkter i de nationella systemen för vägar, järnvägar och flygplatser. Ett centralt begrepp i sammanhanget är nätverk i vilka mellanstäderna är viktiga export- och importnoder för större regioner och mellan vilka de större länkarna i de nationella transportsystemen finns.

Ett annat centralt perspektiv på mellanstäderna är att de ofta är noder i beslutssystem. Detta anknyter till den diskussion som förs om decentralisering av beslutsbefogenheter från Stockholm till länen (residensstäderna) och till kommunerna.

Ofta sammanfaller de här två funktionerna dvs. mellanstäderna är noder i transportsystemen och även viktiga noder i framförallt de offentliga beslutssystemen. Ett antal orter är främst betydande arbetsmarknader liksom det finns residensstäder som inte utgör noder i transportsystemen. Vi redovisar en analys av dessa förhållanden i kapitel 2.

Många av de funktioner som finns i mellanstäderna har betydelse för hela län. Det kan t. ex. gälla flygplatser eller sjukhus. Servicefunktionen är länstäckande men arbetstillfällena skapas på den lokala arbetsmarknaden, vilket gjort att mellanstädernas arbetsmarknad oftast utvecklats positivt. De är också de orter som bäst uppfyller de krav som ställs av företag som vill etablera sig utanför storstadsområdena.

Syftet med insatserna i mellanstäderna är att söka åstadkomma ett bättre fungerande (tätorts-)system i ett nationellt perspektiv och att skapa förutsättningar och strategier för mellanstäderna att bli motorer i den inomregionala utvecklingen. Det handlar om insatser för att förbättra tillgängligheten och/eller att stärka beslutskraften. Tillgängligheten kan ökas genom investeringar i t. ex. transportsektorn. Beslutskraften kan stärkas genom decentralisering av beslut inom den offentliga sektorn. Syftet är att sådana insatser skall leda till att orternas konkurrenskraft gentemot storstäderna, särskilt Stockholm förstärks. Det handlar också om insatser som medför att mellanstädernas arbetsmarknad blir tillgänglig för så många som möjligt i länen, att t. ex. högskolans resurser blir tillgängliga för näringslivet i hela länet och att möjligheterna till decentralisering av statlig verksamhet från residensstaden till andra orter tas till vara.

Enligt kommitténs mening kan mellanstädernas dubbla roller inte ses isolerade från varandra. Tvärtom förutsätter en bättre balans mellan storstad och landsbygd att mellanstäderna fungerar väl i båda dessa avseenden.

Med hänsyn till arbetsmarknadsläget anser kommittén att fyra av våra prioriterade mellanstäder också bör få del av det regionalpolitiska företagsstödet till nyetableringar och företagsutveckling. Dessa mellanstäder är Karlskrona, Sandviken, Örnsköldsvik och Piteå.

Huvudstadsregionen

Stockholmsregionens och de andra storstadsområdenas utveckling är av central betydelse för hela landet och från vissa bestämda utgångspunkter också för regionalpolitiken. På Stockholms arbetsmarknad sysselsattes enligt FoB 85 drygt 20 % av samtliga sysselsatta i landet. Inom huvudstadsregionen till vilken även Uppsala räknas, fanns en fjärdedel av landets sysselsatta. Om dessutom siffrorna för Göteborg och Malmö läggs till, kan vi se att storstäderna sammantaget svarade för mer än en tredjedel av landets arbetsmarknad.

Den starka dominans som främst Stockholms arbetsmarknad har och de samband med mellanstäderna som finns kan också uttryckas i pendlings-termer. År 1985 pendlade totalt ca 22 000 människor från mellanstäderna till Stockholm. Uppsala, Nyköping, Västerås, Karlskrona och Sundsvall hade mer än 20 % av sin totala utpendling till Stockholm.

Eftersom huvudstadsregionens arbetsmarknad svarar för en fjärdedel av landets sysselsättning sprider sig följdverkningarna av en dåligt fungerande arbetsmarknad i regionen till hela ekonomin. Det finns också ett samspel genom det pendlingsutbyte som sker mellan huvudstadsregionens arbetsmarknad och övriga arbetsmarknader i landet.

Inte minst arbetsmarknads- och utbildningspolitiken är väsentliga i detta sammanhang. Ju mindre arbetskraftsutbudet i Stockholm kvalifikationsmässigt stämmer överens med den efterfrågan som finns desto kraftigare kommer suget efter arbetskraft från andra delar av landet att vara. Det är mot den bakgrunden av strategiskt intresse, inte bara för regionalpolitiken utan för hela den ekonomiska politiken, att utvecklingen sker i balanserade former. Till en sådan balanserad utveckling hör, menar kommittén, att söka avlänka tillväxten inom den privata och offentliga tjänstesektorn i Stockholmsområdet.

Landsbygd

Landsbygd är inget enhetligt begrepp. Det är stora skillnader mellan de förhållanden som råder t. ex. i skogsbygderna och i södra Sveriges slättland. Skärgårdarna har sina särpräglade förutsättningar. Det som förenar är den spridda bosättningen och att människornas utkomst i relativt stor utsträckning har sin grund i de areella näringarna.

De likheter som finns speglas också i de förslag som kommit fram i Landsbygdskampanjen. De areella näringarnas utveckling tas upp i många budkavlar. Lantbrukets roll som försörjningsbas betonas liksom dess roll för landskapsbilden och det öppna landskapet. En sammanställning av förslagen på ämnesområden visar att de områden som i budkavlematerialet har högst prioritet är:

- sysselsättning och näringsliv
- service och utbildning
- bostäder
- kultur
- natur och miljövård
- kommunikationer.

Den dåliga standarden på landsbygdens vägnät är en fråga som ges stor uppmärksamhet. Bilens betydelse understryks. Inom kulturområdet är det kulturen som bärare av historia och identitet och ett för regionen gemensamt värderingssystem som står i centrum. Önskemål om att bevara kulturellt värdefulla byggnader och miljöer är vanligt förekommande. Ofta kopplas de ihop med bristen på samlingslokaler.

Närmare hälften av de krav och förslag som förs fram i budkavlarna riktas till kommunerna. Sammanställningen visar att det finns vissa skillnader mellan olika delar av landet i var tyngdpunkten i förslagen ligger. Den mest tydliga är den höga prioritet sysselsättningsfrågorna ges i budkavlarna från Norrlands inland.

I direktiven fästs stor vikt vid infrastrukturens betydelse för den regionala utvecklingen. På motsvarande sätt uppmärksammas utbildningen och forskningen samt andra sektorsområden. Den breda syn på regionalpolitiken som anläggs i direktiven innebär att begreppet regionalpolitik får en annan betydelse än det vanligen givits. I de flesta sammanhang likställs regionalpolitik med de särskilda åtgärder som finansieras genom anslagen under arbetsmarknadsdepartementet. En sådan avgränsning av regionalpolitiken är uppenbarligen för begränsad i förhållande till kommitténs uppdrag. Den är också för begränsad om man ser till de mål som föreslås gälla för regionalpolitiken.

I betänkandet avses därför med regionalpolitik alla de politiska åtgärder som har som huvudsyfte eller bisyfte att utjämna skillnader mellan vissa geografiska områden och resten av landet. Däri inkluderas det regionalpolitiska stödet till näringslivet. Vi använder således inte regionalpolitiskt stöd till näringslivet och regionalpolitik som synonymer.

Konkret har detta synsätt gjort att kommittén betraktar insatser inom fem olika områden som särskilt betydelsefulla. Dessa är:

- utbildning och forskning
- kommunikationer
- miljö
- energi
- kultur.

Förutom dessa sektorsområden betraktar kommittén även fortsättningsvis det regionalpolitiska stödet till näringslivet som viktigt.

Kommitténs överväganden och förslag på dessa områden liksom de överväganden som gjorts om styrning och organisation sammanfattas som sagts i inledningen till varje kapitel. Kommittén avslutar denna sammanfattning med en punktvis redogörelse för sina förslag beträffande de prioriterade landsdelarna, mellanstäderna, Stockholm och landsbygden.

Kommittén har gjort bedömningen att Inlandets problem är mer varaktiga än Bergslagens och Sydöstra Sveriges. Detta medför att en del av kommitténs förslag bara omfattar Inlandet medan andra avser samtliga prioriterade landsdelar.

	Inlandet	Bergslagen	Sydöstra Sverige
Ökad besluts- kraft till landsdelen	Vattenkraftsmedel för finansiering av bl. a. infra- strukturinveste- ringar		
Ökad kompe- tens	Stöd till före- tagsutveckling Konsultcheck till mindre industri- företag Ökat stöd till vuxenutbildning Ökat vuxenstudie- stöd Förstärkt hög- skoleutbildning på distans Utrustningsbidrag till skolan Kompetenscentra för kvinnor Bidrag till kommunal närings- politik Utred förutsätt- ningarna för att utnyttja nedskriv- ning av studie- skulder som regio- nalpolitiskt medel	Stöd till före- tagsutveckling Konsultcheck till mindre industri- företag Ökat stöd till vuxenutbildning Ökat vuxenstudie- stöd Förstärkt hög- skoleutbildning på distans Utrustningsbidrag till skolan Kompetenscentra för kvinnor Bidrag till kommunal närings- politik	Stöd till före- tagsutveckling Konsultcheck till mindre industri- företag Ökat stöd till vuxenutbildning Ökat vuxenstudie- stöd Förstärkt hög- skoleutbildning på distans Utrustningsbidrag till skolan Kompetenscentra för kvinnor Bidrag till kommunal närings- politik
Bättre till- gänglighet	Skärpta krav av- seende kvalite- ten i telenätet Möjligheter till lokaliseringsstöd för uppgradering av överförings- kapacitet i data- nätet Satsning på riks- vägarna 88 och 45 den s. k. Inlands- vägen Stöd till data- kommunikation	Skärpta krav av- seende kvalite- ten i telenätet Möjligheter till lokaliseringsstöd för uppgradering av överförings- kapacitet i data- nätet Bergslagsdiagno- sinalen	Skärpta krav av- seende kvalite- ten i telenätet Möjligheter till lokaliseringsstöd för uppgradering av överförings- kapacitet i data- nätet Upprustning av vägar främst E 66 Upprustning av den s. k. Kust- banan
Förstärkt kulturliv	Medel till för- eningslivet och studieförbunden av regionalpoli- tiska skäl	Medel till för- eningslivet och studieförbunden av regionalpoli- tiska skäl	Medel till för- eningslivet och studieförbunden av regionalpoli- tiska skäl

**Konsolide-
ring av
närings-
livet**

**Förnyelse
av närings-
livet**

Inlandet

Upprustning av kulturmiljöer, landskap, byggnader m. m.

Länsstyrelserna bör ges större möjligheter att finansiera kultursatsningar genom länsanslagen

50 milj. kr. bör avsättas för att främja kulturlivet i de prioriterade landsdelarna

Ett stimulanspaket bör utarbetas för fler konstnärliga yrkesutövare till Norrland

Nedsättning av socialavgifter

Lokaliseringsbidrag till nyetableringar

Sysselsättningsstöd till privata tjänstesektorn

Medflyttandebidraget förlängs från 12 till 24 månader

Lokaliseringsstöd till miljöinvesteringar i enskilda fall

Lokaliseringsbidrag till befintliga företag för investeringar i byggnader och maskiner

Vattenkraftsmedel till riskkapitalbolag

Bergslagen

Upprustning av kulturmiljöer, landskap, byggnader m. m.

Länsstyrelserna bör ges större möjligheter att finansiera kultursatsningar genom länsanslagen

50 milj. kr. bör avsättas för att främja kulturlivet i de prioriterade landsdelarna

Lokaliseringsbidrag till nyetableringar

Sysselsättningsstöd till privata tjänstesektorn

Medflyttandebidraget förlängs från 12 till 24 månader

Lokaliseringsstöd till miljöinvesteringar i enskilda fall

Investeringsbidrag (föreslås kunna lämnas i hela landet förutsatt att länsstyrelsen prioriterar detta ändamål)

Vattenkraftsmedel till riskkapitalbolag

Sydöstra Sverige

Upprustning av kulturmiljöer, landskap, byggnader m. m.

Länsstyrelserna bör ges större möjligheter att finansiera kultursatsningar genom länsanslagen

50 milj. kr. bör avsättas för att främja kulturlivet i de prioriterade landsdelarna

Glasmuseum i östra Småland och sjöfartsmuseum i Blekinge

Lokaliseringsbidrag till nyetableringar

Sysselsättningsstöd till privata tjänstesektorn

Medflyttandebidraget förlängs från 12 till 24 månader

Lokaliseringsstöd till miljöinvesteringar i enskilda fall

Investeringsbidrag

	Storstad	Mellanstäder	Landsbygd
Decentrali- sera arbets- platser	Lokaliserings- samråd med stor- företag Lokaliserings- samråd med cen- trala myndigheter	Program för inom- regional decentra- lisering Sysselsättningsstöd till privata tjänste- sektorn	
Öka till- gängligheten till växande arbetsmark- nader	Affärsförmedling mellan stockholms- företag och före- tag i de regional- politiskt prio- riterade områdena	Stöd till mark- nadsbearbetning Ett andra flygnav i Sundsvall/Timrå Snabbtågsförbin- delse Sundsvall- Gävle-Stockholm	Stöd till mark- nadsbearbetning Förbättrad kollektivtrafik inom länen Program bör ut- arbetas för upp- rustning av grus- vägar
Förbättrad attraktion som lokalisere- rings- och bostadsort		Fasta forsknings- resurser till hög- skolor i anslut- ning till de prioriterade lands- delarna Forskning utanför högskolan i kollek- tiv form Pröva möjligheten till omlokalisere- ring av befint- liga kollektiv- forskningsinsti- tut Ett stimulanspaket bör utarbetas för fler konstnärliga yrkesutövare till Norrländ	Förhöjd statlig del i kollektiv- forskning om träindustrin Kollektivforsk- ningsprogram om turismen Tillämpad FoU om småskalig produktion Vattenkraftsme- del för lands- bygdsutveckling i södra Sverige Landsbygdens be- hov måste priori- teras vid fördel- ningen av det statliga stödet till samlings- lokaler Ingen offentlig service bör få dras in på lands- bygden utan att alternativa möj- ligheter att upp- rätthålla servi- cen prövats.

Till betänkandet har fogats reservationer och särskilda yttranden enligt följande:

Reservationer har lämnats av ledamöterna Sigge Godin (fp), Sven Henriksson (vpk), Anders G Högmark (m) och Börje Hörnlund (c). Särskilda yttranden har avgetts av sakkunnige Olof Nilsson gemensamt med ledmötorna Sigge Godin, Sven Henriksson, Anders G Högmark och Börje Hörnlund, gemensamt av sakkunniga Olof Eriksson och Kristina Persson, och av sakkunniga Anders Bäckström, Olof Eliason, Per-Anders Westhed, Bengt Jobin samt Johan Carlström och Björn Näsval.

Kommitténs experter har inte lämnats tillfälle att lämna särskilda yttranden efter beslut av kommitténs ordförande.

2 Remissyttranden

2.1 Inledning

Betänkandet (SOU 1989:55) Fungerande regioner i samspel avgivet av 1987 års regionalpolitiska kommitté (I 1987:02) har remissbehandlats under hösten 1989.

Remissyttrandén har avgetts av storstadsutredningen (SB 1988:01), kommerskollegium, Sveriges delegation vid de europeiska gemenskaperna, överbefälhavaren (ÖB), överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB), riks-försäkringsverket (RFV), socialstyrelsen (SoS), banverket, kommittén om former för organisation av huvudmannaskapet för flygplatser (K 1989:11), luftfartsverket (LFV), postverket, sjöfartsverket (Sjöv), statens järnvägar (SJ), televerket, transportforskningsberedningen, transportrådet (TPR), vägverket (VV), kommittén för utredning av statens regionalpolitiska och sociala ansvar på tele- och postområdena (K 1988:02), riksskatteverket (RSV), centrala studiestödsnämnden (CSN), humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR), statens invandrarverk, medicinska forskningsrådet (MFR), naturvetenskapliga forskningsrådet (NFR), Nordiska museet, riksarkivet (RA), riksantikvarieämbetet och statens historiska museer (RAÄ), statens ungdomsråd, statens skola för vuxna i Härnösand (SSVH), statens skola för vuxna i Norrköping (SSVN), skolöverstyrelsen (SÖ), statens kulturråd, forskningsrådsnämnden (FRN), universitets- och högskoleämbetet (UHÄ), fiskeristyrelsen, lantbruksstyrelsen (LBS), skogsstyrelsen, Sveriges lantbruksuniversitet, AMU-styrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), Bergslagsdelegationen, delegationen för arbetsmarknadspolitisk forskning, expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU), delegationen för glesbygdsfrågor, Stiftelsen Industricentra, plan- och bostadsverket (Boverket), statens lantmäteriverk (LMV), statens industriverk (SIND), styrelsen för teknisk utveckling (STU), Sveriges turistråd (ST), konsumentverket (KOV), samtliga länsstyrelser, länsstyrelsernas organisationsnämnd (LON), riksrevisionsverket (RRV), statistiska centralbyrån (SCB), statskontoret, statens energiverk, statens naturvårdsverk (SNV), statens vattenfallsverk (Vattenfall), kommittén för ökad användning av

ekonomiska styrmedel i miljöpolitiken (ME 1988:03), utredningen om konkurrensvillkoren för elintensiv industri (ME 1988:05), centrum för regionalvetenskaplig forskning vid Umeå universitet (CERUM), Norrlandsfonden, Svenska träforskningsinstitutet (STFI), institutet för metallforskning, institutet för verkstadsteknisk forskning (IVF), Stiftelsen för metallurgisk forskning (MEFOS), Scandinavian Airlines System (SAS)/AB Aerotransport/AB Linjeflyg, Vänerns Seglationsstyrelse, Trollhätte Kanalverk, utvecklingsfonderna i Kronobergs, Blekinge, Kalmar, Älvsborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, kommunerna Stockholm, Tierp, Östhammar, Kinda, Vetlanda, Lessebo, Tingsryd, Uppvidinge, Växjö, Emmaboda, Hultsfred, Högsby, Kalmar, Mönsterås, Nybro, Oskarshamn, Torsås, Vimmerby, Västervik, Gotland, Karlskrona, Olofström, Ronneby, Sölvesborg, Kristianstad, Malmö, Göteborg, Tanum, kommunerna i västra Värmland och norra Dalsland (Bengtsfors, Arvika, Dals-Ed, Eda, Sunne, Säffle, Åmål och Årjäng), Bengtsfors, Trollhättan, Skövde, Filipstad, Hagfors, Karlstad, Kristinehamn, Munkfors, Storfors, Sunne, Torsby, Degerfors, Karlskoga, Lindesberg, Ljusnarsberg, Fagersta, Hallstahammar, Norberg, Skinnskatteberg, Västerås, Avesta, Borlänge, Falun, Bergslagskommunerna, Hedemora, Ludvika, Malung, Mora, Orsa, Smedjebacken, Säter, Älvdalen, kommunerna i Hälsingland (Bollnäs, Hudiksvall, Ljusdal, Nordanstig, Söderhamn och Ovanåker), Gävle, Hofors, Hudiksvall, Ljusdal, Söderhamn, Härnösand, Kramfors, Sundsvall, Timrå, Örnsköldsvik, Berg, Bräcke, Härjedalen, Krokom, Ragunda, Strömsund, Åre, Östersund, Tio-kommungruppen (Bjurholm, Dorotea, Lycksele, Malå, Norsjö, Sorsele, Storuman, Vilhelmina, Vindeln och Åsele), Nordmaling, Robertsfors, Skellefteå, Umeå, Arjeplog, Arvidsjaur, Boden, Gällivare, Haparanda, Jokkmokk, Kalix, Kiruna, Luleå, Pajala, Piteå, Överkalix, Övertorneå och Inlandskommunerna (Berg, Ragunda, Sorsele, Storuman, Arjeplog och Arvidsjaur), Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, landstingen i Kronobergs, Blekinge, Kalmar, Älvsborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, Folkbildningsförbundet, Handikappförbundens centralkommitté (HCK), Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation (RIO), Grossistförbundet Svensk Handel, Sveriges industriförbund, Småföretagens Riksorganisation, Svensk Industriförning, Kooperativa Förbundet (KF), Lantbrukarnas Riksförbund (LRF), Svenska kraftverksföreningen, Svenska elverksföreningen, Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR, Landsorganisationen i Sverige (LO), Svenska sparbanksföreningen, Föreningsbankernas Bank, Norrlandsförbundet, Svenska handelskammarförbundet, Svenska åkeriförbundet, Folkrorelserådet Hela Sverige ska leva, Skärgårdens Intresseföreningars Kontaktorganisation (SIK) och Hushållningssällskapens Förbund.

Dessutom har yttranden inkommit från Svenska Frisksportsförbundet, Landsbygdsutveckling i norra Ås, Mörbylånga kommun, KFUK-KFUM, Nora kommun, institutet för livsmedelsforskning SIK, VIA Lappia, Eskilstuna kommun, regionalpolitiska konferensen i Avesta 5-6/10, regional-

politiska konferensen i Avesta 5/10, TCO-distriktet i Älvsborgs län, Oppmanna Vånga Bygdegemenskap, Kristianstad-Blekinge Energikonsortium AB, TCO-distriktet i Norrbottens län, landstinget i Hallands län, Kommunförbundet i Kristianstad län, Nässjö kommun, Sigvald Bergqvist LAND, Gunnar Englund Hammerdal, Bernt-Olof och Gunnel Jonäng i Bollnäs, PRO Bollnäs, Inga-Lena Bergfält, Gerd Svedberg, Vandrarhemsgruppen i Liden, Jämtlands läns bygdegårdsdistrikt, Centern i Jämtlands läns distrikt, Socialdemokraterna i Nora arbetarekommun, Kvinnor på landsbygden, LO-sektionerna i Sunne, Västra Värmland, Säffle, Åmål, Bengtsfors och Dals Ed, Högskolan Trollhättan/Uddevalla, Agneta Andersson, ST-Ts Örebro-distrikt, Sveriges Kyrkliga Studieförbund, Temu Interactor AB, landstinget i Skaraborgs län, Mickhall Verktyg AB, Astrid Nilsson Harmånger, Sveriges Konstföreningars Riksförbund, Gunnar Dahlberg Edsbyn, Kommittén vår bygds framtid Ullared, Tväråbäcksbygdens Intresseförening, Kurt-Åke Sjöström ABF, Töcksfors Verkstads AB, Lennartsfors Mekaniska AB, Nokalux AB, Interinnovation Precisionsplåt, Elektromekan AB, ABEKO, Töcksfors Påsindustri, Haro Riksorganisationen för Valfrihet, Jämställdhet och Föräldraskap, Jönköpings kommun, Sveriges Riksidrottsförbund, Bohusläns skärgårdsråd, Jernkontoret, Ung Utveckling Norra Gotland, Förtroendemannagruppen Gotland, SOS-projektet, Björkvik Bygdekommitté, Jämtlands läns Socialdemokratiska Kvinnodistrikt, Socialdemokraterna i Västerbotten, Norrbottens socialdemokratiska kvinnodistrikt, SLU Institutionen för Skogsteknik, Svenska Idrottsrörelsens Studieförbund (SISU), Kollektiva forskningsinstitutens samarbetsorgan (SAMKO), TCO Jämtlands län, Långseruds socialdemokratiska förening, Nordhallands hembygdsförening, Solberga sockenråd Vetlanda, Kjell Höglin Bergslagskommunernas regionalpolitiska grupp, Byalagen i Karlskoga kommun, Gällareds bygdekommitté, Svenska Sällskapet för Landsbygdsutveckling (SSL), SIBBO-Utterbäck Byalag, Edshults Samhällsförening, Erik Sune Sandberg, Valdemarsviks kommun, Värnamo kommun, Östen Forslund m. fl. studiemedelsgrupp, Linnebäcks Byalag, Okome Köinge, Svartrås kommitté för levande landsbygd, Övertorneås Socialdemokratiska Kvinnoklubb, Kvibille lokalkommitté, Gottfrid Lissåker i Leksand, Centern i Krokoms kommun, Sex nordligaste länsavdelningarna i Svenska kommunförbundet, Kvinnor på landsbygden, landstinget i Södermanlands län, Aneby kommun, Arbetarnas bildningsförbund, Surahammars kommun, Christer Wall Lillsjöhögen, Älvsborgs länsavdelning i Svenska kommunförbundet, Borås kommun, Fyrstad regionkommitté, Riksförbundet för Hembygdsvård, Hakkas bygdekommitté, Rättviks kommun, Kalvs byalag, Malmöhus läns TCO-distrikt, Grums kommun, Åke Norberg Hassela, Jämtlands läns bildningsförbund, Riksteatern, Lantbrukarnas länsförbund i Dalarna, Vetlanda Ortsförbund av LRF, Husmodersförbundet Hem och Samhälle, Uppsala läns bygdegårdsdistrikt, Kommittén för Rimbo 90, Kvinna i Jämtland år 2010, Bäckaby sockenråd, Rödeby i Blekinge, Arne Danielsson Åseda, Vävstugans Vänner, Lockne Hembygdsförening, Hela Sverige ska leva-gruppen i Saxnäs/ Sorsele kommun, Janne Norberg Kilafors, Grafikgruppen Svärtan, Ockelbo kommun, TBV Tjänstemännens Bildningsverksamhet, Eksjö kommun, Trätek, Sydsvenska Han-

delskammaren, Köpings kommun, Habo kommun, Stockholms universitet, Edefors-Harads bygdekommitté, Centern i Skaraborgs distrikt, Iris Lind ledamot av miljöpartiet de grönas politiska utskott, Östra Blekinge Hembygdsförening, Föreningen Lidenbygdens Framtid Bgruppen, Vasselhyttans bygdecirkel, Kvinnor i Dalsland, SSU Malmfältens Socialdemokratiska Ungdomskrets, Forshyttans Bygdekommitté, Österviks Byalag, Studiecirkel i Göstorp, Lantbrukarnas länsförbund i Skara, Ramkvilla Sockenråd, Utvecklingsgruppen Ekshäradsprojekt, Karin Granberg Vidse, Metall avd 52 i Östersund, Norrforsgruppen, Kooperativa Rådet, Elsie-Maj Björklund m. fl. Hälsingland, LO-distriktet i Örebro län, TCO-distriktet i Örebro län, Studiecirkel Boda, Korsta, Klösta och Litsnäset i Östersund, Jan Anders Eriksson Gammelstad, KRDs arbetsgrupp för Konstmuseum i Norrbotten, Alf Tagesson Mariannelund, Dellenbanans Vänner, Luleå Socialdemokratiska Arbetarekommun, Jämställdhetsarbetares förening, Tekniska Högskolan i Linköping, Kungsörs kommun, Samhällskooperativet BYSSBON, Västsvenska socialdemokratiska partidistriktet, Askersunds kommun, Inlandskommunernas ekonomiska förening, Kumla kommun, Kalmar konstmuseum, Falköpings kommun, TCOs kvinnoprojekt i Övertorneå, Sveriges Universitetslärarförbund, Studieförbundet VUXENSKOLAN i Skaraborgs distrikt, Långseruds Utvecklingsgrupp, Lena Nallo i Boden, Ingalls Bråman i Pajala, Maria Lindquist i Hällekis, arbetsgruppen för levande landsbygd i Vagnhärad, Tora Rensgord i Junorlando, Tage Gustafsson, Horn-Hycklinge Bygdekommitté, Eksjö/Valdemarsviks/Ydre/Kinda/Vetlanda och Åtvidabergs kommuner, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund i Stockholm, Jan Erik Persson i Saxen, Hela Sverige ska leva i Kinda kommun, Dalarnas Museum, Edvard Holmberg Frösön, Kooperativ Utveckling i Jämtlands län, Thure Arnby i Gällstad, Brunflo Västra CKF studiecirkel, Kommunens Bästa i Borgholms kommun, Projekt Indalsleden, Bydegårdarnas Riksförbund i Stockholm, Lantbruksnämnden i Jämtlands län, Björkö sockenförening, Projekt Arbetssugen inom Umeå kommun, Stefan Jonäng i Fjölle, Kenneth Niblom och Inger Karlsson och Berith Lindström, Dick Svensson och Nils Karlsson och Börje Ekstrand, Fritz Lund i Adak, Anders Agnemar i Vadstena kommun, Munkedals kommun, Södermanlands hembygdsförbund, Kalmar länsavdelning/Svenska kommunförbundet. Norrbottens kvinnliga företagare, Östergötlands länsavdelning/Svenska kommunförbundet, Bohuslandstinget, Fyrstad/Regionkommittén, Bergsjö-Hassela LRF-avdelning, BLÅ VÄGEN VÄST, Svenska kommunförbundets länsavdelningar i Kopparbergs, Gävleborgs, Väster-norrlands, Jämtlands och Västerbottens län, TCO i Norrbottens län, Kvinnor i Pajala kommun, Socialdemokraterna i Örnköldsvik och länsarbetsnämnden i Älvsborgs län.

Remissammanställningen har i möjligaste mån strukturerats efter den regionalpolitiska propositionens disposition. Varje avsnitt inleds med en kortfattad beskrivning av utredningens förslag.

Många av remissinstanserna är positiva till utredningens breda ansats och inriktning. Flera instanser anser dock att analyserna saknar djup och att materialet är svåröverskådligt.

SSVH önskar framhålla sin positiva inställning till huvuddragen i förslagen. *Bergslagsdelegationen* konstaterar med tillfredsställelse att betänkandet har en betydligt bredare ansats vad gäller regional utveckling än tidigare utredningar. *AMS*, *Kramfors* och *Skinnskattebergs kommuner* samt *Tio-kommungruppen* stöder kommitténs breda syn på regionalpolitiken. *Statskontoret*, *länsstyrelsen i Värmlands län*, *landstingen i Kronobergs* och *Värmlands län* anser att ansatsen i betänkandet i flera viktiga avseenden är värd beröm. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* anser att det sammanfattande intrycket av utredningens förslag är positivt. *Tierps*, *Lessebo* och *Torsby kommuner* anser att kommittén genom sina analyser åstadkommit en bra genomlysning av de regionala problemen. *Östhammars*, *Karlstads*, *Munkfors* och *Emmaboda kommuner* kan i stort ansluta sig till utredningens analyser och förslag. Det är med tillfredsställelse som *Sölvesborgs kommun* tagit del av förslagen och tillstyrker att dessa genomförs så långt som möjligt. *Olofströms* och *Gävle kommuner* anser att utredningen har en bra helhetssyn på regionalpolitiken. *Åre kommun* har ingen erinran mot slutbetänkandet. *Landstinget i Västernorrlands län* och *Oskarshamns kommun* anser det väsentligt att kommitténs förslag kan genomföras i sina huvuddrag. *Borlänge kommun* framhåller att utredningens analyser och förslag i allt väsentligt är mycket välgrundade och positiva. *Gotlands* och *Östersunds kommuner* anser att kommittén gjort en bred genomgång av det regionalpolitiska fältet. *Ljusdals kommun* anser att kommittén i sitt förslag lagt grunden till en väl fungerande framtida regionalpolitik. *Sundsvalls kommun* delar utredningens syn på regionalpolitikens övergripande roll och infrastrukturens betydelse för en positiv regional utveckling. *Grossistförbundet Svensk Handel* noterar att utredningens analys utmynnar i en breddning av begreppet regionalpolitik. *Svenska Handelskammarförbundet* välkomnar den delvis nya syn som kommittén anlagt på regionalpolitiken.

ERU noterar med tillfredsställelse att kommittén fört in både miljö- och kulturfrågor i regionalpolitiken men anser att bilden av problem och lösningar är ytterst komplex och svåröverskådlig. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* menar att utredningen har haft den förtjänstfulla ambitionen att ta ett bredare grepp om regionalpolitiken men att kopplingen mellan analys och förslag behöver vidareutvecklas. *Länsstyrelsen i Blekinge län* finner att betänkandet är ett arbete av stor betydelse men att det uppvisar brister, möjligen på grund av tidspress. *Länsstyrelsen i Kristianstads län* anser att det inte bör finnas en uppsjö av stödmöjligheter som är svåra att överblicka. *CERUM* anser att kommittén har en förtjänstfull ambition när den anstränger sig att formulera ett systemtänkande som försöker betona interaktionen mellan orter av olika storlek och med olika profiler. Möjligen har politiska brytningar inom kommittén, kanske i kombination med otillräcklig systemkompetens inom utredningen, lett till att en del grund-

läggande ansatser om centrala noder och dessas omland får olika innebörd på skilda ställen i utredningstexten. Det återspeglar sig också i spänningar mellan olika förslag, anser CERUM. *Torsås kommun* anser att trots många kritiska synpunkter på utredningens förslag så är ändå helhetsintrycket av utredningen positivt, eftersom kommunen ingår i den prioriterade landsdelen Sydöstra Sverige. *Bergslagskommunerna* vill ha stora ändringar i vissa frågor men ser ändå positivt på en hel del idéer som kommittén kommit med. *Hudiksvalls kommun* ansluter sig till helhetssynen på regionalpolitiken även om inte tillräckligt fördjupade studier och analyser gjorts inom vissa områden. *Krokoms kommun* delar kommitténs bredare synsätt på regionalpolitiken men saknar en mer genomgripande analys beträffande förutsättningarna att nå de regionalpolitiska målen för Norrlands inland. *Älvdalens kommun* delar i stor utsträckning kommitténs synpunkter på hur den framtida regionalpolitiken bör utformas, men har i vissa fall avvikande åsikter. *Bergs kommun* ser med tillfredsställelse på att utredningen ger begreppet regionalpolitik en betydligt vidare definition men noterar ett glapp mellan analys och förslag. *Överkalix kommun* anser att utredningen på många områden är väl genomarbetad men att det på andra områden saknas djupare analyser. *Landstingsförbundet* bedömer att de redovisade förslagen innebär angelägna men ändå tämligen begränsade förstärkningar i vissa avseenden. *Göteborgs kommun* anser att det är positivt att utredningen förordar utvecklingsinsatser som tar till vara befintliga kompetenser i regionerna men anser det fel att sammanföra Stockholm, Göteborg och Malmö i ett begrepp; "storstadsregionerna". *LO* menar att kommittén gjort en förjämstfull analys av regionala förutsättningar och utveckling och presenterat ett unikt kartmaterial. Analysen har enligt LOs mening dock lett till alltför detaljerade förslag. *Norrlandsförbundet* anser att kommittén genom sina resonemang breddat det regionalpolitiska fältet men menar att utredningen misslyckats med att på ett logiskt sätt systematisera det presenterade materialet. *Glesbygdsdelegationen* konstaterar att gles- och landsbygdsfrågorna fått utrymme i betänkandet och att många förslag är positiva ur landsbygdsynpunkt men att det finns stora brister i målformulering och förslag. *HCK* har inga principiella invändningar mot förslagen, men konstaterar att det saknas en fördjupad analys av vissa grupperns speciella problem. *Svensk Industriförening* noterar att utredningen anser att kraftiga satsningar i svaga regioner är av största betydelse, vilket tyvärr inte återspeglas i förslags- och budgetdelen. *Statens ungdomsråd* ställer sig bakom utredningsförslagen men tillägger att kraftfullare åtgärder skulle kunna genomföras för ungdomar. *Hushållningssällskapens Förbund* är positivt till det bredare synsättet på regionalpolitiken men konstaterar att utredningen drar en del slutsatser, som bl. a. rör utvecklingsfondernas verksamhet, vilka både avslöjar brist på insikter och frånvaro av analys.

Storstadsutredningen anser att kommittén behandlar storstadsregionernas utveckling och framtidsutsikter ytterst sparsamt och sporadiskt varför förslagen inte kan ligga till grund för en politik som syftar till att skapa fungerande regioner i samspel. Enligt *ÖCBs* uppfattning är det uppenbart att regionalpolitiska och beredskapsmässiga hänsyn inom viktiga sam-

hälsområden sammanfaller men att detta förhållande inte nämnvärt övervägts av kommittén. *SoS* anser att betänkandet fått en alltför stark slagsida mot betydelsen av ekonomiska faktorer medan t. ex. hälso- och sjukvård inte berörs alls. *Länsstyrelsen i Stockholms län* påpekar att utredningen till största delen handlar om stödpolitik i vissa landsdelar varför samspelet mellan storstadsregioner, mellanstäder och övriga delar av landet endast berörs till en liten del. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* saknar en särskild analys riktad mot storstadsregionernas expansion. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* är kritisk till synsättet att avlänka tillväxt från storstadsområdena. *Utvecklingsfonden i Kronobergs län* anser att samspelet mellan regionalpolitik och allmän näringspolitik inte analyserats i tillräcklig omfattning. *Utvecklingsfonden i Kopparbergs län* anser att väsentliga förslag är så övergripande beskrivna och analyserade att det är svårt att ta ställning till dem. *Ronneby kommun* anser att utredningen är vittomfattande på ett sätt som tyder på ett kraftigt överskridande av direktiven framför allt vad gäller finansieringsdelen. *Vetlanda kommun* anför att utredningen varit alltför generell vid indelningen av Sydöstra Sverige och förbisett konsekvenserna för till området gränsande kommuner. *Kommunerna i västra Värmland och norra Dalsland samt kommunerna i Hälsingland* ifrågasätter om kommittén tillräckligt observerat problemen i deras regioner. *Strömsunds kommun* konstaterar att det finns en obalans mellan analys och förslag som gör att betänkandet i vissa stycken är svårtolkat. *Jokkmokks kommun* anser att det material som presenteras inte kan ligga till grund för riksdagsbeslut utan vissa grundläggande förändringar. *Arjeplogs kommun* anser att betänkandet syftar till att inom ramen för befintliga regionalpolitiska medel ta från de fattigaste kommunerna och ge till de något mindre fattiga. *Svenska kommunförbundet* och *Skellefteå kommun* konstaterar att förslaget i sin helhet har sådana brister att det måste ifrågasättas om det kan ligga som underlag för en regeringsproposition och därmed följande riksdagsbehandling. *Landstinget i Örebro län* anser det förvånande att kommittén nära nog helt ignorerat landstingens roll. *Landstinget i Västmanlands län* anser att den statliga regionalpolitiken skall betraktas som en komplettering till bl. a. landstingens och kommunernas egna insatser för den regionala utvecklingen inom varje län vilket enbart marginellt beaktats i betänkandet. *Svenska Åkeriförbundet* påpekar att betänkandet är begränsat eftersom det endast i ringa omfattning rör åkerinäringen. *SIKO* noterar att kommittén i direktiven fått i uppdrag att värdera effekterna av statliga insatser i skärgårdsområdena vilket, enligt SIKO, inte skett.

2.3 Analys av den regionala utvecklingen

Prop. 1989/90: 76

2.3.1 Statsbudgeten i ett regionalpolitiskt perspektiv

Bilaga 2

Kommittén

Regionalpolitiken omfattar samtliga de insatser som krävs för att främja utvecklingen i de delar av landet som är prioriterade. Realiserandet av regionalpolitiken sker genom insatser inom den ekonomiska politiken och inom välfärdspolitiken — i olika former av statlig sektorspolitik.

Remissinstanserna

En majoritet av remissinstanserna ställer sig positiv till kommitténs analyser och slutsatser medan några instanser är kritiskt inställda till främst analyserna.

ÖB delar kommitténs åsikt att regionalpolitik bör omfatta alla politiska åtgärder som syftar till att utjämna skillnader mellan vissa geografiska områden och resten av landet och framhåller att en positiv regional utveckling är från försvarssynpunkt angelägen inom alla delar av landet. *LBS* delar kommitténs synsätt på regionalpolitikens omfattning och framhåller dessutom att en fördelning av statsbudgeten per innevånare på landsbygd och i tätort för olika regioner skulle ge ytterligare belysning av skillnader i förutsättningar för ekonomisk och kulturell utveckling i olika delar av landet. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* tillstyrker den breda synen på regionalpolitik och framhåller att sektorspolitiken måste ta större hänsyn till de regionalpolitiska aspekterna. *TCO* delar kommitténs bedömning av sektorpolitikens betydelse i regionalpolitiken och menar att det behövs en förstärkt organisation inom regeringskansliet som kan ta ett regionalpolitiskt helhetsansvar. *LO* anser att politiken inom alla områden måste samordnas i ett regionalpolitiskt syfte och delar kommitténs uppfattning om vikten av en effektiv samordning av alla departements åtgärder i ett regionalpolitiskt syfte. *Bergslagskommunerna* betonar att den statliga politiken i alla avseenden måste samordnas under ett helhetsperspektiv så att inte prioriteringar inom regionalpolitiken motverkas av sektorsbeslut inom olika myndigheter. *Hallstahammars kommun* anser det värdefullt att kommittén gjort en helhetsbeskrivning av statens insatser i olika kommuner och regioner. *Gotlands kommun* anser det bra att kommittén lyfter fram flera sektorsområden inom vilka man föreslår regionalpolitiska åtgärder. *Hagfors kommun* anser att insatser inom olika politiska sektorer skall anpassas för att uppnå regional balans och att sektorspolitiken skall vara underordnad målen för regionalpolitiken. *Landstinget i Västernorrlands län* hävdar att alla statliga insatser som i varierande grad har effekter på en regions utvecklingsmöjligheter bör ses i ett sammanhang.

RRV ställer sig tveksamt till att använda en så vid definition av begreppet regionalpolitik som utredningen gjort. *VV* anser att den analys som gjorts över hur budgetmedlen fördelas över landet bör fullföljas av en analys av vilka regionala och andra samhällsekonomiska effekter som kan

förväntas av denna resursfördelning. *Storstadsutredningen* påpekar att även statsbudgetens inkomstssida borde kartläggas för att en geografisk analys skall vara meningsfull, men undrar samtidigt om en sådan kartläggning kan ge något meningsfullt resultat. *Länsstyrelsen i Hallands län* saknar en diskussion om regional utveckling även i de län som ligger utanför de föreslagna stödområdena. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* påpekar att även storstäderna ligger 10–15 % över riksgenomsnittet vad gäller mottagande av regionalpolitiskt stöd, vilket inte klart framgår av den presentation kommittén gjort av fördelningen av stödmedel. En annan presentationsform än färgkartor skulle, enligt länsstyrelsen, gett ett annat synintryck av resultatet av denna betydelsefulla studie. *Strömsunds kommun* anser att kommittén inte har kunnat föreslå hur en mer genomgripande kraftsamling skall kunna genomföras för att rikta sektorpolitikens insatser och därmed få ut större regionalpolitisk effekt. *Hofors kommun* anser att det är en svaghet i betänkandet att det medel som anses vara det mest effektiva inom regionalpolitiken – nämligen insatser inom sektorspolitiken – endast behandlas marginellt i betänkandet. *Folkrörelserådet Hela Sverige ska leva* finner utredningens analys av statsbudgeten i ett regionalpolitiskt perspektiv vara bristfällig och inte ge underlag till att bedöma behov av förändringar i transfereringssystemet.

2.3.2 Den regionala problembilden

2.3.2.1 Infrastruktur, befolknings- och arbetsmarknadsutveckling

Kommittén

Internationaliseringen av den svenska ekonomin kommer sannolikt att fortsätta under 1990-talet.

Den fysiska infrastrukturen är inte bara en förutsättning för produktion, konsumtion och välfärd. Den är också en mycket stark stabiliserande kraft. I den utvecklingsfas Sverige nu befinner sig kan det befintliga bosättningsmönstret få än större betydelse för var tillväxten sker.

Krafter som kan komma att verka mot en fortsatt koncentration är:

- att ny teknologi ändrar förutsättningarna för tjänsteproduktionens lokalisering,
 - miljöproblemen i befolkningstäta regioner.
- Tre olika geografiska perspektiv lyfts fram:
- lokala arbetsmarknader,
 - geografiska prioriteringar för regionalpolitiken – Inlandet, Bergslagen och Sydöstra Sverige,
 - mellanstäder som knutpunkter i ett nationellt nätverk.

Huvuddraget i befolkningsutvecklingen under 1980-talet var en fortsatt urbanisering.

I kommuner med stor utflyttning är det ofta fler kvinnor än män som flyttar ut.

Förvärvsfrekvensen har under de senaste decennierna utjämnats mellan regioner, mellan kvinnor och män samt mellan yngre och äldre kvinnor.

För både kvinnor och män är det i små kommuner, som inte är länkade

till en större arbetsmarknad, som förvärvsfrekvenserna är låga. För kvinnornas del gäller det dessutom gruppen kranskommuner.

Pendling mellan bostad på landsbygden eller mindre ort och arbetsmarknaden i en större ort, har varit hushållens strategi för att anpassa sig till en allt mer koncentrerad arbetsmarknad.

Fördyrningar av bilresandet på grund av prishöjningar på bensin eller genom skatte- eller avgiftsförändringar kan försämra möjligheterna att även fortsättningsvis ha ett bosättningsmönster som är mer utspritt än arbetsplatsernas lokalisering.

Mellanstäderna har dubbla roller. Dels en inomregional genom att deras arbetsmarknad har betydelse för människor utanför den egna kommunen, dels en mellanregional som knutpunkter i ett nationellt nätverk.

Utvecklingen på arbetsmarknaden har lett till att närmare 90 % av alla förvärvsarbetande kvinnor i dag arbetar med tjänsteproduktion i offentlig eller privat regi. Varannan kvinna arbetar inom den offentliga sektorn. På den manliga arbetsmarknaden har primärnäringsarna samma dominerande roll.

Ser man till hela arbetsmarknaden är sysselsättningen jämnt fördelad på primärnäringsar, privata tjänster och offentliga tjänster. Sett ur ett mellanregionalt perspektiv är den privata tjänstesektorns starka koncentration till storstäderna iögonenfallande.

Variationer i befolkningens utbildningsnivå mellan olika delar av landet är fortfarande stora. De tre landsdelar som är regionalpolitiskt prioriterade tillhör de delar av landet där befolkningen har lägst utbildningsnivå.

Remissinstanserna

Många remissinstanser instämmer i kommitténs bedömning om infrastrukturens betydelse. Ett stort antal remissinstanser anser dock att analysen av den regionala problembilden på ett eller annat sätt är bristfällig.

VV delar kommitténs bedömning om den fysiska infrastrukturens fundamentala roll för regional mångfald, liksom för social och ekonomisk utveckling. *Bergslagsdelegationen* delar kommitténs uppfattning att den industriella traditionen i Bergslagen innebär såväl möjligheter som hot. *Vattenfall* framhåller att knappast någon industrisektor har, och har haft så stor betydelse för den regionala utvecklingen som elförsörjningen, dels genom utbyggnaden i sig, dels genom att låga elpriser betytt mycket för basindustrins utbyggnad. *Länsstyrelsen i Blekinge län* framhåller att uppbyggnad av infrastrukturen är av största vikt för den regionala utvecklingen och att stöd till näringslivet endast är en del av insatserna på lång sikt. *Nordiska museet* stöder helhjärtat förslaget att komplettera regionalpolitikens traditionella stödåtgärder till näringslivet med förbättring av regionernas rambetingelser. *Högsby* och *Vimmerby kommuner* delar i stort de synpunkter som kommittén för fram angående vilka faktorer som bestämmer den regionala utvecklingspotentialen. *Säters kommun* instämmer med kommitténs analys av den regionala utvecklingen och den snabba struktur- omvandlingen inom de råvarubaserade näringarna. De regioner som drabbats av detta är, enligt kommunen, i första hand Inlands- och Bergslagsre-

gionerna. *Kommunerna i västra Värmland och norra Dalsland* anser det riktigt att stöd inte ges enbart till enskilda företag utan även för att bygga upp en landsdels infrastruktur. *Blekinge läns landsting* anser att kommitténs bild av Blekinges struktur i stort sett är riktig. *Jämtlands läns landsting* framhåller att Inlandet gynnas bäst av generella åtgärder under en längre tid som kan utgöra en reell grund för företagens långsiktiga handlande. *Svensk Industriförening* anser att kommitténs analys av den regionala problembilden väl stämmer överens med tidigare erfarenheter och internationella undersökningsresultat och föreningen har i allt väsentligt ingen erinran mot utredningens slutsatser.

Enligt *länsstyrelsen i Värmlands län* kan människors bosättning komma att få större betydelse för företagens lokaliseringsort än näringslivets val av lokalisering för folks val av bosättningsort, vilket innebär att den regionala utvecklingsarbetet måste ges en bredare inriktning än enbart ett aktivt arbete med näringslivsfrågorna. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* delar kommitténs uppfattning om att den regionala problembilden är mer komplex än tidigare och anser att den breda analys som kommittén gör är en riktig ansats men menar att det är fel att försöka jämföra förhållandena i de tre prioriterade landsdelarna. *Länsstyrelsen* anser att förutsättningarna i Norrlands inland är så olika det övriga landets att det mer rör sig om artskillnader än om nyansskillnader. *Hallstahammars kommun* anser att kommitténs bild av Sverige är intressant men inte fullständig. Bl. a. går man snabbt förbi hur företagandets villkor ter sig i olika delar av landet. Kommunen saknar också en analys av den hittillsvarande stödverksamheten. *Bräcke kommun* delar kommitténs synsätt beträffande vikten av en fungerande infrastruktur men anser att boendefrågornas betydelse för regional utveckling har underskattats i utredningen.

AMS anser att analysen av den regionala utvecklingen, särskilt av sysselsättningsfrågorna, är otillfredsställande och behöver utvidgas. Sysselsättningsförhållandena måste ägnas minst lika stor uppmärksamhet som befolkningsförhållandena, menar *AMS*. *ERU* konstaterar att av 40 sidor i betänkandet, som handlar om den regionala problembilden, ägnas drygt två sidor åt att beskriva drivkrafterna bakom den regionala utvecklingen, medan huvudutrymmet i stället ägnas åt att redovisa statistik. Den analys av drivkrafterna bakom den regionala utvecklingen som presenteras är summarisk och motsägelsefull, anser *ERU*. *LBS* anser att kommitténs sätt att avgränsa problembeskrivningen ger litet utrymme för en samlad analys av problem och utvecklingstendenser i de svagaste områdena, dvs. på landsbygden. *Boverket* påpekar att bostaden och hushållens boendemönster är en väsentlig komponent när levnadsvillkoren i olika delar av landet skall bedömas och anser att det är en allvarlig brist att bostadsfrågan endast behandlats undantagsvis av kommittén. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* konstaterar att frågorna kring storstadsområdenas utveckling och funktion endast fått en rapsodisk belysning i betänkandet och att den praktiskt taget endast gällt Stockholmsregionen. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* anser att analysen av den regionala problembilden är ofullständig och på flera punkter felaktig eftersom för liten hänsyn tagits till avstånds-faktorn och att inga prognoser har gjorts för den framtida befolknings- och

sysselsättningsutvecklingen. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* anser att analysen av den regionala problembilden är ofullständig och att en tillfredsställande mål – medel – analys saknas. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* påpekar att tillgången på arbete förblir den grundläggande förutsättningen för människor på en ort och finner det förvånande att statistik över regionala skillnader i arbetslöshet inte redovisats av kommittén. *Malmö kommun* anser att kommitténs analys av den regionala utvecklingen har påtagliga brister och att den inte svarar mot direktiven. Särskilt borde större uppmärksamhet ägnats skillnaderna mellan de tre storstadsregionerna och främst då skillnaden mellan huvudstadsregionen och övriga regioner. *Skövde kommun* anser att betänkandet bör tillföras en analys för Västsverige beträffande förväntade förändringar inom jordbruk och livsmedelsindustri och även avseende bilindustrins betydelse och den ökade internationaliseringen. Enligt *Trollhättans kommun* har kommittén inte i sin analys tagit hänsyn till behovet av en balanserad struktur för att förebygga framtida kriser i regioner utanför prioriterade landsdelar och mellanstäder. *Skellefteå kommun* anser att kommittén genomfört sin analys för att (i någon mån) rättfärdiga en på förhand beslutad geografisk prioritering och inte för att den skall ligga till grund för ställningstaganden om vilka landsdelar som bör prioriteras för regionalpolitiska insatser. *Piteå kommun* menar att kommittén vid sin analys av problembilden helt bortsett från de regionala skillnaderna i arbetslöshet; Piteå kommun som hänförs till den mer gynnade gruppen mellanstäder, överträffas i arbetslöshet endast av 13 kommuner utanför Norrbottens län. *Bodens kommun* anser att kommittén haft ett alltför snävt synsätt på begreppet regionalpolitik. *Landstinget i Norrbottens län* anser att analysen av den regionala problembilden är traditionellt regionalekonomisk och ger därmed ett alltför begränsat underlag för den breda regionalpolitiska ansats som direktiven – och kommittén själv – förespråkar. *HCK* anser att det hade varit intressant om frågeställningar rörande den regionala problembilden blivit belysta ur handikappsynpunkt.

2.3.2.2 EG-frågor

Kommittén

Om uppbyggnaden av resurser för att delta i EGs småföretagsprogram kommer att ske gradvis, bör de regionalpolitiskt prioriterade landsdelarna komma först.

Det är endast det regionalpolitiska stödet till näringslivet som direkt kan komma att beröras av ett närmande till EG. Satsningar på utbildning, kommunikationer m. m. är en helt nationell angelägenhet.

Det finns inga skäl att tro att den utformning av det regionalpolitiska stödet som föreslås, står i strid med de normer som tillämpas inom EG.

De få remissinstanser som haft synpunkter på förslagen understryker framför allt vikten av att analysera EGs regler vid utformningen av stödformer i Sverige.

Sveriges delegation vid de europeiska gemenskaperna framhåller att Sverige utsätts för en stark regional påverkan från EG-marknaden. Delegationen framhåller vidare att för icke medlemsländer med frihandelsavtal med EG, såsom Sverige, är offentliga stödåtgärder som kan vara konkurrensnedvridande oförenliga med detta avtal (artikel 23: 1). Sådana fall kan tas upp i den blandade kommittén som administrerar avtalet. Enligt delegationen förefaller det möjligt att EG:s bedömning om en regionalpolitisk stödåtgärd i Sverige skulle vara oförenlig med frihandelsavtalet skulle kunna grundas på de kriterier som tillämpas inom eg.

Kommerskollegium vill understryka vikten av att de internationella åtaganden som Sverige gjort beaktas vid utformningen av regionalpolitiska stödåtgärder. Grundfrågan i GATT – och fortfarande i förhållande till EG – är, enligt kollegiets mening, hur stödåtgärderna bedöms i ett konkurrensperspektiv. *Statskontoret* anser att utformning av olika regionalpolitiska stödformer bör föregås av en noggrannare analys av EGs regler och deras konsekvenser för svenskt vidkommande än vad kommittén redovisat. *Svenska Handelskammarförbundet* anser att utredningen inte tillräckligt tagit hänsyn till utvecklingen inom EG och inte närmare studerat hur EGs stödformer skulle kunna tillämpas i vårt land. *Kalmar och Växjö kommuner* anser att internationaliseringen av den svenska ekonomin kommer att fortsätta under 90-talet oberoende av Sveriges förhållande till EG, eftersom utvecklingen leder till ett allt mer integrerat samhälle.

2.4 Regionalpolitikens mål

Kommittén

En politik för fullt utnyttjande av arbetskraft och kapital under 1990-talet förutsätter en kraftfull regionalpolitik som förutsättning för och komplement till den generella ekonomiska politiken.

Sektorspolitikens insatser för den regionala utvecklingen måste förstärkas. Dess ansvar för olika regioners utveckling måste göras tydligare, främst genom den politiska styrningen.

Regionalpolitikens mål bör vara att skapa ekonomiskt, socialt, kulturellt och miljömässigt fungerande regioner.

Remissinstanserna

Några remissinstanser delar de synpunkter som läggs fram i betänkandet, medan en majoritet av instanserna har starka invändningar mot kommitténs förslag till nya formuleringar av målen för regionalpolitiken.

ÖCB, länsstyrelsen i Gotlands län, Torsby, Hudiksvalls, Ljusdals och Överkalix kommuner delar i stort den i betänkandet redovisade målformuleringen för regionalpolitiken. *Härjedalens kommun* betonar angelägenhe-

ten av att förändrade mål och geografiska prioriteringar följs upp med resurstillskott enligt kommitténs prioriteringar. *Bergslagsdelegationen* delar kommitténs uppfattning om fungerande regioner som regionalpolitikens mål. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* anser att utredningens målformulering ger en betydelsefull fördjupning av regionalpolitikens innehåll. *Svenska kommunförbundet* anser att de nya måldefinitionerna är bättre än tidigare försök som talade om likvärdiga förutsättningar i hela landet, eftersom en sådan likvärdighet inte går att uppnå. Det måste i stället handla om att utveckla de speciella förutsättningar som finns i olika delar av landet, menar förbundet. *LRF* instämmer i att målpreciseringar och geografiska prioriteringar måste göras samlat för flera politikområden. *Statens kulturråd* anser att det är värdefullt att målet för regionalpolitiken sätts så att den skall medverka till att skapa regioner som också fungerar kulturellt. *RAÄ* pekar på möjligheterna till en samverkan mellan kulturpolitik och regionalpolitik och finner det glädjande att kultur- och miljöfrågornas betydelse har uppmärksamats i kommitténs målformulering och överväganden om stöd för den regionala utvecklingen. *Nordiska museet* framhåller att i definitionen av kulturellt fungerande regioner bör tradition, historia och kulturarv ges en viktig roll, och i definitionen av en miljömässigt fungerande region bör det fysiska kulturarvet i kulturminnen och kulturlandskap också ges en viktig roll liksom tillgången till natur och friluftsliv. *Hedemora kommun* ställer stora förhoppningar på att de mål och riktlinjer som kommittén formulerat för regionalpolitiken kommer att vägleda handlandet inom alla samhällssektorer och politikområden. *Landstinget i Västernorrlands län* instämmer helhjärtat i utredningens slutsatser att "sektorspolitikens insatser för den regionala utvecklingen måste byggas ut". *Stiftelsen Industricentra* ansluter sig till utredningens ställningstagande att fullt utnyttjande av arbetskraften förutsätter en kraftfull regionalpolitik, vilket enligt stiftelsen innefattar t.ex. byggande av företagshus för kunskapsföretag.

AMS anser att förslagen till ny formulering av målen för regionalpolitiken ger en orealistisk bild av vad som kan åstadkommas med de regionalpolitiska medlen och menar att inriktningen bör anges som en strategi för att under den närmaste 10-årsperioden skapa mera likvärdiga villkor mellan regionerna och mera robusta arbetsmarknader. *SIND* anser att uppgiften att precisera regionalpolitikens övergripande mål kvarstår. Den fördelningspolitiska aspekten i de regionalpolitiska målen måste kompletteras med tillväxtnål som indikerar regionalpolitikens utvecklingsinriktade uppgift. Målen bör dessutom präglas av så stor realism att de kan brytas ner i operationella delmål, anser *SIND*. *ERU* framhåller att det förslag till regionalpolitiska mål som kommittén lägger fram, i utgångspunkten verkar att vara en intressant och fruktbar infallsvinkel men att den föreslagna målsättningen blir problematisk när den skall operationaliseras. För det första, anser *ERU*, är det oklart vilka regioner som skall fungera eftersom regionbegreppet används i flera olika betydelser. För det andra är det inte möjligt att meningsfullt värdera hur väl olika regioner fungerar och för det tredje är det en svaghet i diskussionen att någon prioritering mellan de olika dimensionerna — ekonomiskt, socialt, kulturellt och miljömässigt

inte görs explicit. CERUM framhåller att schabloniserade målsättningar för en regional välfärdspolitik har stora förutsättningar att förstöra utan att egentligen åstadkomma något kompenserande gott och påpekar att en gles miljö har vissa kvaliteter just genom att den är gles, vilka egenskaper inte kan överföras till en tät miljö. *Skogsstyrelsen* anser att för att uppnå målet med fungerande regioner så måste dessa avgränsas med större homogenitet i utvecklingsförutsättningarna. *Boverket* vill understryka vikten av att man vid formulering av regionalpolitikens mål utgår från den enskilda människans livsbetingelser för att få en referensram. *Länsstyrelsen i Blekinge län* finner att de regionalpolitiska målen bör göras mera tydliga. *SoS* finner att en förskjutning ägt rum av regionalpolitikens mål, så att en ökad betoning läggs på effektivitet och starkare regional ekonomisk tillväxt. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* anser att regionalpolitikens målformulering bör begränsas till att omfatta geografiska aspekter på ekonomi, sysselsättning och service, vilket dock inte innebär att övriga politikområdets betydelse nedtonas. *Länsstyrelsen i Skaraborgs län* anser att det hade varit värdefullt om kommittén mer inträngande hade diskuterat målsättningsfrågorna, såväl för landet som helhet som för de enskilda regionerna. *Länsstyrelsen i Örebro län* anser att de hittills gällande målen för regionalpolitiken skall ligga fast och att de regionalpolitiska insatserna i första hand skall utnyttjas för att utjämna skillnader mellan olika regioner. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* anser att formuleringen av regionalpolitikens mål är diffus och knappast kan ge ledning för arbetet ute i länen. Enligt länsstyrelsen är det väsentligt att detta mål bryts ner i delmål som är tillräckligt tydliga för det regionalpolitiska fältarbetet och för att också resultatet av de insatser som görs skall kunna bedömas. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* anser att det föreslagna regionalpolitiska målet inte är mätbart och inte ger några referenspunkter samt att man släpper den individanknytning som finns i nuvarande målformulering. Länsstyrelsen anser vidare att, med den föreslagna målformuleringen, har varje godtyckligt definierad region i landet — inklusive storstadsregionerna — rätt att kräva regionalpolitiska insatser eftersom begreppet region inte är definierat. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* påpekar att erfarenheten från det regionala utvecklingsarbetet på länsplanet visar att sektoriell verksamhet ofta är näst intill oåtkomlig för regionalpolitisk påverkan. *LRF* avstyrker utredningens förslag till ny regionalpolitisk målsättning och vill understryka att regionalpolitiken måste innefatta mål om att utveckla näringslivet på landsbygden så att den kan hållas levande. *Utvecklingsfonden i Kopparbergs län* anser att utredningens regionalpolitiska mål är oklara främst avseende begreppet fungerande regioner och att de behöver preciseras. *Tierps kommun* anser att begreppet fungerande region bör preciseras för att bli operativt användbart och att begreppet region är oklart eftersom det används som beteckning på orter, lokala arbetsmarknader, län och landsdelar. *Torsås kommun* påpekar att en region — t. ex. ett län — mycket väl kan innehålla några regionalt utsatta orter, trots att länet som sådant har en positiv befolkningsutveckling, låga arbetslöshetssiffror osv. Detta beror på att de största kommunerna i länet fungerar positivt medan en del mindre kommuner har problem, framhåller kommunen. *Bergslagskom-*

munerna anser att alla kommuner skall ges chansen att utvecklas i relation till sina förutsättningar. Med den föreslagna målpreciseringen finns det risk för att inte ens länen betraktas som fungerande regioner och att residensstäderna ges en roll att uppfylla samtliga föreslagna delmål eftersom deras kvaliteter upphöjs till mål. Bergslagskommunerna anser därför att de befintliga och redan accepterade målen bör behållas för kommande decennier. *Fagersta kommun* föreslår att de redan fastlagda regionalpolitiska målen ligger kvar eftersom man där tryckte på människan mer än regionen. *Filipstads kommun* anser att det finns risk för att den föreslagna måluppfyllelsen hamnar på så hög nivå att inte ens länen betraktas som fungerande regioner och vill bl. a. framhålla vikten av att man tar tillvara och utvecklar förefintliga resurser. *Ljusnarsbergs kommun* anser att de gällande övergripande målen för regionalpolitiken skall stå fast. *Strömsunds kommun* anser att den precisering av de regionalpolitiska målen som kommittén redovisar inte är tydligare än de mål som för närvarande gäller. *Kommunerna i Hälsingland* delar uppfattningen om de fyra målen för regionalpolitiska insatser men anser att de sociala och ekologiska målen måste fördjupas och göras tydligare. *Landstingsförbundet* och *landstinget i Kopparbergs län* delar kommitténs målprecisering, om ambitionen är att Inlandet, Bergslagen och Sydöstra Sverige blir fungerande regioner vad gäller ekonomiska, sociala, miljömässiga och kulturella förhållanden, vilket i så fall innebär ett förtydligande av gällande mål "alla människor ska ha tillgång till arbete, service och god miljö oavsett var de bor". *Landstinget i Örebro län* ansluter sig till den föreslagna målformuleringen, men anser det vara en klar brist att kommittén inte närmare preciserat begreppet region. *Landstinget i Norrbottens län* delar kommitténs förslag till mål för regionalpolitiken — men tvingas med beklagande konstatera att dessa inte återspeglas fullt ut i de konkreta förslagen. *Småföretagens riksorganisation* framhåller att regionalpolitiken bör utformas så att obalansen i service i olika regioner minskas, vilket inte betyder att de regionala särdragen skall försvinna. *Glesbygdsdelegationen* kan inte acceptera kommitténs målformulering för regionalpolitiken, som delegationen uppfattar som en avsevärd ambitionssänkning när det gäller perifera områden, små byar m. m. *Folkrörelserådet Hela Sverige ska leva* finner att den föreslagna målsättningen från landsbygdssynpunkt måste förtydligas och anser att nuvarande övergripande regionalpolitiska mål bör bibehållas i avsaknad på bättre alternativ. *HCK* instämmer i kommitténs målformulering men vill förstärka målen genom att uttrycka behovet av att varje del av målsättningen också får en handikappaspekt.

2.5.1 Landsdelar

Kommittén

De mellanregionala prioriteringarna bör ske till förmån för de tre landsdelar där behoven av omställning och utveckling är särskilt stora. De är Inlandet, Bergslagen och Sydöstra Sverige. Landsdelarna ersätter stödområdesindelningen.

Inlandet motsvarar nuvarande stödområde A och B med tillägg för Kramfors kommun, dvs. Torsby, Malungs, Vansbro, Älvdalens, Ljusdals, Sollefteå, Kramfors, Ånge, Bergs, Bräcke, Härjedalens, Ragunda, Strömsunds, Åre, Bjurholms, Dorotea, Lycksele, Malå, Norsjö, Sorsele, Storums, Vilhelmina, Vindelns, Åsele, Arjeplogs, Arvidsjaurs, Gällivare, Haparanda, Jokkmokks, Kalix, Kiruna, Pajala, Älvsbyns, Övertorneå och Övertorneå kommuner samt de församlingar i Mora, Krokoms, Örnköldsviks och Skellefteå kommuner som nu tillhör stödområde A eller B samt Kramfors kommun.

Bergslagen omfattar Tierps, Östhammars, Storfors, Munkfors, Kristinehamns, Filipstads, Hagfors, Degerfors, Hällefors, Ljusnarsbergs, Karlskoga, Lindesbergs, Skinnskattebergs, Hallstahammars, Norbergs, Fagersta, Smedjebackens, Hedemora, Avesta, Ludvika och Hofors kommuner.

I Sydöstra Sverige ingår Uppvidinge, Lessebo, Tingsryds, Högsby, Torsås, Hultsfreds, Mönsterås, Emmaboda, Nybro, Oskarshamns, Västerviks, Vimmerby, Olofströms, Ronneby, Karlshamns och Sölvesborgs kommuner.

Remissinstanserna

Några av remissinstanserna instämmer i förslagen. Många instanser anser att den gamla stödområdesindelningen skall bibehållas. De remissinstanser i områden som får försämringar, främst i stödområde C, hävdar att det finns tungt vägande skäl för att de behåller sina nuvarande stödmöjligheter.

SIND m. fl. remissinstanser anser att den gamla stödområdesindelningen skall behållas och göras mindre statisk. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anser att de geografiska prioriteringarna är ett steg tillbaka och att de framtida problem som kan drabba olika regioner knappast berörs. *Utvecklingsfonden i Kopparbergs län* och *landstinget i Västerbottens län* anser att stödområdet inte bör utvidgas. *Göteborgs kommun* anser att betänkandet konserverar en traditionell syn på regionalpolitiken. *Strömsunds kommun* anser att jämförelserna mellan de olika landsdelarna är otydliga. *Gävle kommun* anser att länsstyrelsen själv skall få bestämma inom vilka geografiska områden som stöd skall användas. *Fagersta kommun* föreslår att det ges möjlighet inom nuvarande stödområde C att erhålla investeringsbidrag. *Kramfors kommun* anser att särskild uppmärksamhet bör ägnas de kommuner som tidigare tillhört stödområdet men nu hamnar utanför samt till de kommuner som gränsar till stödområde. *Tanums kommun* vill starkt understryka att det finns områden i landet

som inte kan inordnas i regioner. *LBS* anser att prioriterade områden bör avse betydligt större områden än de föreslagna landsdelarna. *Norrlandsförbundet* anser att Hälsingland framstår som ett bortglömt landskap. *Trollhättans kommun* och *utvecklingsfonden i Älvsborgs län* anser att Västsverige är summariskt behandlat i betänkandet. *ÖB* anser det angeläget att följa utvecklingen på Gotland.

Flera kommuner i Norrbottens län samt *landstinget i Norrbottens län* anser det felaktigt att sammanföra Inlandet till ett begrepp. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* och *utvecklingsfonden i Kopparbergs län* anser att Orsa samt Ore församling i Rättviks kommun skall tillhöra Inlandet. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* avvisar landsdelsbegreppet och föreslår att stödområde A och B blir ett område och att Arvidsjaur och Älvsbyn ingår samt att stödområde C bibehålles. *Utvecklingsfonden i Jämtlands län* anser att Östersunds och Krokoms kommuner skall ingå i Inlandet. *Torsby kommun* anser att gränsen mellan Inlandet och kommunerna söder därom i Värmland blir för skarp. *Östersunds kommun* anser att de själva samt Ås och Rödöns församlingar i Krokoms kommun skall tillhöra Inlandet. *Mora* och *Älvdalens kommuner* tycker det är förvånande att Siljanskommunerna och då främst Orsa placeras utanför Inlandet. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* anser att Ljusdal skall ingå i Inlandet, Hofors och Sandviken i Bergslagen samt att Nordanstig, Hudiksvall, Ovanåker, Bollnäs, Söderhamn och Ockelbo skall få samma prioritet som Bergslagen och Sydöstra Sverige. *Munkfors kommun* anser sig böra tillhöra Inlandet istället för Bergslagen. *Landstinget i Kopparbergs län* anser att Orsa samt Furudal i Rättviks kommun skall tillhöra Inlandet.

Länsstyrelsen i Uppsala län anser att Älvkarleby skall ingå i Bergslagen. *Bergslagsdelegationen*, *Hofors kommun* samt *landstinget i Gävleborgs län* anser att Sandviken skall ingå i Bergslagen. *Timrå kommun* anser att nuvarande stödområde C bör få samma prioritering som Bergslagen. *Tierps kommun* anser att Älvkarleby skall ingå i Bergslagen. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* avstyrker att sydöstra Sverige blir stödområde samtidigt som de mindre kommunerna vid Norrlandskusten utesluts. Stödområde C bör behållas i de fyra nordligaste länen. *Länsstyrelsen och landstinget i Örebro län* samt *Lindesbergs kommun* anser att Nora skall ingå i stödområdet. *Småföretagarnas Riksorganisation* anser att kortsiktiga strukturella betingelser inte kan vara tillräckliga skäl för att nya områden skall ingå i permanenta stödområden. *Länsstyrelsen i Kristianstads län* anser att delar av länet skall tillhöra Sydöstra Sverige. *Länsstyrelsen i Skaraborgs län* anser att Gullspång skall tillförsäkras samma förutsättningar som om kommunen låg i stödområdet. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* anser att Markaryd skall ingå i Sydöstra Sverige. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* anser att Ydre, Kinda och Valdemarsvik bör ingå i Sydöstra Sverige. *TCO* anser att Gotland, Öland samt de östra och sydöstra delarna av Kristianstads län bör inräknas i Sydöstra Sverige. *Landstinget i Kalmar län* anser att Öland skall ingå i Sydöstra Sverige. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* är kritisk till de geografiska prioriteringarna med anledning av att höglandskommunerna hamnar utanför Sydöstra Sverige. *Svenska handelskammarförbundet* anser att landets södra delar rimligen borde klara sig utan stöd.

Emmaboda kommun påtar att de kommit i ett sämre ekonomiskt läge än vissa grannkommuner.

AMS anser att det behövs en bredare geografisk inriktning än den som kommittén föreslagit. Man anser att andra områden t.ex. Värmland och Dalsland har ungefär samma problembild som sydöstra Sverige. *Kommunerna i Västra Värmland* och *Norra Dalsland* hävdar att de är i behov av stöd i likhet med Bergslagen. *Länsstyrelsen* och *landstinget i Älvsborgs län* samt *utvecklingsfonden i Älvsborgs län* hemställer att norra Dalsland även i fortsättningen skall tillhöra stödområdet. *Länsstyrelsen i Värmlands län* anser inte att det finns fakta som motiverar att västra Värmland och Dalsland upphör som stödområde samt menar att Bergslagen bör tillhöra stödområde B. *Svenska kommunförbundet* anser inte att det finns någon analys som ger belägg för att hela stödområde C skall slopas och tycker att det är märkligt att små Norrlandskommuner som Robertsfors och Nordmaling samt ett antal kommuner i västra Värmland och norra Dalsland hamnar utanför stödområdet. *Sveriges lantbruksuniversitetet* anser det oklart varför Gotlands län, kommunerna i Västra Värmland och Dalsland inte längre skall ingå i stödområdet. *Folkkrörelserådet Hela Sverige ska leva* anser att områden med väsentliga glesbygdproblem ställs utanför stödområdet såsom vissa kommuner i Dalarna, Värmland, Dalsland, södra Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, delar av Kristianstads län samt Gotlands län. *Hushållningssällskapens Förbund* anser att delar av mellers-ta och sydöstra Skåne bör ingå i Sydöstra Sverige samt ifrågasätter att Dalsland utgår ur stödområdet.

2.5.2 Mellanstäder samt mellanstäder i samspel med storstadsregioner och landsbygd

Kommittén

Mellanstäderna bör fungera som alternativa lokaliseringsorter till storstadsområdena och som motorer i den inomregionala utvecklingen. Prioriterade mellanstäder är Luleå, Boden, Piteå, Skellefteå; Umeå, Örnsköldsvik, Härnösand, Sundsvall/Timrå, Östersund, Gävle, Sandviken, Falun, Borlänge, Karlstad, Kalmar, Karlskrona och Växjö.

Insatserna i mellanstäderna avser framför allt utbildning, kommunikationer och andra rambetingelser av betydelse för en hel regions utveckling. Stöd till företag avser endast den privata tjänstesektorn med undantag för Karlskrona, Sandviken, Örnsköldsvik och Piteå. I dessa mellanstäder kan stöd också lämnas till företagsutveckling och nyetableringar.

För att mellanstäderna skall kunna fungera bättre i ett inomregionalt sammanhang bör kollektivtrafiken förbättras, program för inomregional decentralisering utarbetas och kontakterna mellan landsbygdens näringsliv och högskolor och andra forskningsinstitut byggas ut.

En spridning av tillväxten inom tjänstesektorn och central statlig verksamhet från Stockholm är angelägen. Arbetsmarknadsdepartementet bör fortsätta lokaliseringssamarbetet med framför allt tjänsteföretag om etablering utanför Stockholmsområdet. En motsvarande verksamhet bör också bedrivas för den centrala statliga förvaltningen.

En aktiv affärsförmedling mellan företag i Stockholm och de prioriterade landsdelarna bör byggas upp.

Stöd bör också kunna utgå till företag i de prioriterade landsdelarna som vill bearbeta marknaden i Stockholm.

Prop. 1989/90: 76
Bilaga 2

Remissinstanserna

Huvudparten av remissinstanserna avstyrker eller är tveksamma till den betydelse som mellanstäderna ges i betänkandet. Man befärar att de kommer att fungera som magneter i stället för motorer. Många pekar också på att flertalet kommuner kommer att få långt till sin mellanstad och att möjligheten att ge någon positiv effekt minskar när avståndet ökar. Få instanser berör förslaget om affärsförmedling och där går uppfattningarna isär. Förslaget tillstyrks av ett fåtal remissinstanser såsom *ÖB*, *Boverket*, *länsstyrelserna i Kronobergs, Blekinge, Örebro och Gävleborgs län*.

Stockholms kommun anser att Stockholms roll som sysselsättningsmotor är viktig för Sverige och nödvändig för landets internationella konkurrenskraft. De regionalpolitiska satsningarna får alltså inte genomföras på bekostnad av nödvändiga insatser i storstäderna. Mot bakgrund av Stockholms ekonomiska situation, de speciella storstadsproblemen, stora behov av investeringar i infrastrukturen etc. påpekas behovet av att finna former där näringslivet får vara med och betala för de kommunala verksamheterna som i många fall är en direkt förutsättning för ett fungerande näringsliv. En något högre kostnad för kommersiella verksamheter i Stockholm får positiva regionalpolitiska effekter. Det blir billigare att etablera verksamheter i andra delar av landet samtidigt som Stockholms stad får ett nödvändigt tillskott av resurser för att klara av att upprätthålla en god kommunal service för enskilda och företag. *Göteborgs kommun* anser att kommittén gör ett fel när den sammanför Stockholm, Göteborg och Malmö i begreppet storstadsregionerna och gör vissa generella påståenden om näringslivets utveckling i dessa regioner. Kommunen anser att uppdelningen skall göras mellan Stockholm resp. Göteborg-Malmö. Göteborg och Västsverige är i vid betydelse landets industriella centrum men efter varvsindustrins strukturomvandling har den industriella sektorn minskat kraftigt i Göteborg samtidigt som beroendet av bilindustrin och exportsektorn ökat kraftigt varför man kan befara att internationella konjunkturvariationer får snabbare genomslag i Göteborg och Västsverige. Privata tjänstesektorn har ökat kraftigt i storstadsregionerna under 1980-talet, vilket motiverat kommittén att föreslå en stödform som skall stimulera tjänsteföretag till etablering i stödområdena. Kommunen anser att kommittén inte tillräckligt belyst det ömsesidiga beroendet mellan industriföretag och tjänsteföretag. En stor del av tjänsteföretagen i Göteborg är beroende av tillverkningsindustrin för sin överlevnad, menar kommunen. *Malmö kommun* anser att Göteborgs- och Malmöregionen kan komma att reduceras till befolkningsstora regionala servicecentra. Industrin i Malmö domineras fortfarande av mogna branscher med begränsade tillväxtmöjligheter varför en expansion av Malmöns näringsliv är beroende av en hög nationell tillväxt. Kommunen framhåller att Stockholm fått en alltmer dominerade

roll i det nationella systemet och att varken Göteborg eller Malmö har den näringsmässiga bredd som krävs för att konkurrera med Stockholm.

Storstadsutredningen ifrågasätter om analysen är tillräcklig både vad gäller effekterna på mellanstäderna och Stockholmsregionen, resultatet kan bli att omvandlingen av näringslivet i Stockholmsregionen påskyndas. Några remissinstanser t.ex. *Bergslagskommunerna* anser att kommittén knappast tagit fram något sakunderlag som visar behovet av stöd för mellanstäderna och hur effekterna blir för övriga kommuner. De remissinstanser som anser att mellanstäderna har goda förutsättningar att utvecklas och att stöd ytterligare skulle utarma omlandet och därmed avstyrker förslaget är bl. a. *glesbygdsdelegationen*, *SIND*, *länsstyrelserna i Älvsborgs och Västerbottens län*, *Svenska kommunförbundet* och *Folkrörelserådet Hela Sverige ska leva*. Andra remissinstanser t.ex. *Sveriges lantbruksuniversitet*, *ERU*, *länsstyrelserna i Kristianstads och Västmanlands län* ställer sig tveksamma till förslaget av samma orsak. Några remissinstanser anser det felaktigt att dela mellanstäderna i prioriterade och oprioriterade, så gör t. ex. *Trollhättans* och *Skövde kommuner*.

Remissinstanserna lämnar ytterligare förslag på prioriterade mellanstäder såsom Eskilstuna, Visby, Kristianstad, Skövde, Örebro, Västerås, Hudiksvall och Kiruna. *Länsstyrelserna i Uppsala och Västernorrlands län*, *Hagfors kommun*, *Norrlandsförbundet* m. fl. remissinstanser anser att även andra orter bör vara alternativ till storstäderna, t. ex. Mora, Tierp och industricentraorterna. *Länsstyrelsen i Stockholms län* ser det som en viktig uppgift att arbeta för att verksamheter som inte nödvändigtvis behöver ligga i Stockholm kommer andra delar av landet till godo. *Landstingsförbundet* anser att krav bör ställas på mellanstäderna att prioritera insatser som stärker omgivningen utanför mellanstäderna. *Nordmalings kommun* m. fl. betonar nödvändigheten av att stödet till mellanstäder endast får omfatta alternativ till en storstadslokalisering. *AMS* pekar på att det inte finns någon konkret plan för hur arbetet gentemot mellanstäderna skall bedrivas.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län tillstyrker centrum för affärsförmedling i Stockholm medan förslaget avstyrks av *utvecklingsfonden i Kopparbergs län* som anser att förslaget är vagt.

2.6 Samhällssektorer av särskild betydelse för den regionala utvecklingen

2.6.1 Utbildning

Kommittén

Tillgängligheten till gymnasieskolan måste öka, främst genom en vidsynt tolkning av regler och större tolerans för skilda lokala lösningar, som exempelvis samarbete mellan gymnasieskola och kommunal vuxenutbildning.

Olika utbildningsanordnare bör samverka för att tillgodose så många utbildningsbehov som möjligt.

En målmedveten utbyggnad av vuxenutbildning och högskoleutbildning

är viktig för att stödja utvecklingen av ett kunskapsintensivt och utvecklingsinriktat näringsliv.

Vuxenutbildningen i de prioriterade landsdelarna som tillgodoser mer framtidsytande behov, i första hand kommunal vuxenutbildning och statens skolor för vuxna, bör få ökade anslag med 50 milj. kr.

Vuxenstudiestödet i de prioriterade landsdelarna höjs med ca 45 milj. kr.

Samlade medel för anskaffning av utrustning bör anslås med 60 milj. kr. per prioriterad landsdel. Anslagen skall avse olika utbildningsformer, inte enbart gymnasieskolan som för närvarande.

Utökade anslag med 50 milj. kr. ges till breddad högskoleutbildning per prioriterad landsdel. Anslagen skall innefatta distansutbildning och decentraliserad utbildning.

Remissinstanserna

Samtliga remissinstanser som tagit upp utbildningsfrågorna delar kommitténs uppfattning att utbildning är av stor betydelse för en regions utveckling.

SÖ delar kommitténs grundläggande bedömning, att utbildning och forskning är mycket verksamma drivkrafter för den regionala utvecklingen. SÖ framhåller att regioner med negativ befolkningsutveckling och industriella problem nästan alltid präglas av en ogynnsam yrkesstruktur. Yrken för vilka högre utbildning erfordras är underrepresenterade. I sådana regioner är genomgående andelen korttidsutbildade i arbetskraften stor och andelen långtidsutbildade liten. Kommitténs prioritering av tre landsdelar har "SÖ inget att erinra mot, men vill påpeka att ett genomförande av det får konsekvenser för statsbidragen till studiecirkel. Enligt nuvarande bestämmelser utgår tilläggsbidrag till studiecirkel som anordnas i någon av kommunerna inom stödområdena. SÖ förordar att det nuvarande automatiska sambandet mellan glesbygdstödet till studiecirkelverksamhet och de regionalpolitiska områdesprioriteringarna upphör. Om kommitténs förslag på denna punkt genomförs, avser SÖ att i särskild ordning återkomma till regeringen i frågan".

SSVH, betonar att det är helt nödvändigt att nya utbildningsinsatser görs för att Sverige skall klara 90-talets vuxenutbildningsbehov. AMU-styrelsen anser att kommittén när den diskuterar kompetensutveckling har en alltför institutionell syn. Det vore enligt AMU önskvärt att i framtiden i ökad grad kanalisera samhällsliga medel till behov och inte till institutioner. Kommunikationer och högre utbildning utgör enligt länsstyrelsen i Kalmar län strategiska områden, som är klart eftersatta i Sydöstra Sverige. Länsstyrelsen anser att det kommer att bli av avgörande betydelse för regionens utveckling att dessa insatser görs. Länsstyrelsen beklagar därför att utredningen inte sett det möjligt att ge regionalpolitiken ett starkare inflytande över sektorsintressena.

Det är enligt bl. a. Kramfors, Bergs och Hofors kommuner angeläget med en stark satsning på utbildning i alla former på samtliga nivåer. Hofors kommun anser vidare att "den kvantitativt viktigaste satsningen måste ske

inom ramen för gymnasieskolan. Det är viktigt att tillgängligheten till gymnasieskolan ökas främst genom en vidsynt tolkning av regler och större tolerans för skilda lokala lösningar som exempelvis samarbetet mellan gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning. Man måste pröva nya sätt att tillgodose behov av gymnasieutbildning på hemmaplan". Kommunen anser även att riksdag och regering måste meddela direktiv för att säkra utbildningsmöjligheterna på mindre orter. *Länsstyrelsen i Väster-norrlands län* instämmer med kommittén att det är viktigt att gymnasieskolan görs så tillgänglig som möjligt. Länsstyrelsen påpekar att utbildningen är lika nödvändig för landsbygdsföretagens utveckling som för andra företag. Decentralisering av högskoleutbildningen och satsning på Komvux och statens skola för vuxna är därför enligt länsstyrelsen starkt motiverade åtgärder också för landsbygdens utveckling och bör avspeglade sig i kommande beslut.

Länsstyrelsen i Västerbottens län påpekar att en väl fungerande gymnasieskola är av fundamental betydelse för utvecklingen i Inlandet och därför måste nya samverkansformer mellan gymnasieskolan, Komvux och AMU prövas. *Statskontoret* delar länsstyrelsens synpunkter om att en bättre samordning måste komma till stånd. Statskontoret pekar särskilt på önskvärdheten att bättre samordna den yrkesinriktade utbildningen och de möjligheter till överblick och planeringssamverkan som länsförvaltningsreformen öppnar.

Skellefteå kommun stödjer speciellt förslaget om att gymnasieelever i Inlandet skall ges större möjligheter till studier på hemorten. *Ragunda kommun* anser att varje kommun bör ges möjlighet att själv inrätta gymnasieskolor, vilket skulle innebära en stor ekonomisk utjämning för föräldrar med barn som i dag måste studera på annan ort. I fråga om gymnasieskolan påpekar *Kalix kommun* att en decentralisering av yrkesinriktade linjer inte är möjlig varken ur ekonomisk eller ur kvalitetssynpunkt. *Länsstyrelsen i Örebro län* och *Kalix kommun* delar kommitténs uppfattning om behovet av samverkan och sambruk mellan gymnasieskolan, Komvux och arbetsmarknadsutbildningen. *Bergslagsdelegationen* föreslår ett fortsatt arbete över kommun- och länsgränser för att nå koncentration, sambruk och samverkan mellan gymnasierregioner och mellan dem och andra skolformer.

TCO betonar att personalutbildningen har en stor och växande betydelse. Arbetsgivarens ansvar för personalutbildning måste enligt *TCO* göras tydligt och leda till planering och åtgärder. *TCO* anser att staten måste som komplement och stimulans skaffa sig instrument för att påverka nivå, innehåll i och fördelning av personalutbildningen. *TCO* konstaterar att kommittén ser personalutbildningen som ett allt viktigare medel i kompetensförsörjningen men avstår tyvärr från att utveckla sin syn på detta utan hänvisar istället till en aviserad utredning om kompetensutveckling i arbetslivet. *TCO* vill kraftigt understryka betydelsen av att detta utredningsarbete snarast inleds.

Mönsterås kommun ansluter sig till kommitténs uppfattning att en målmedveten utbyggnad av vuxenutbildning och lokal högskoleutbildning är

viktig för att stödja det lokala näringslivet och öka kommunens möjligheter att förändra det negativa läget på utbildningsfronten.

Folkrorelserådet Hela Sverige ska leva och *Tanums kommun* påpekar att vi inte får bortse från de utbildningsmöjligheter vi redan har. Folkhögskolor och lantbruksskolor måste, enligt Tanums kommun, få ett ökat stöd i de områden där de utgör de enda utbildningsinstitutionerna. Även regelsystemet som omgärdar dessa skolformer bör ses över så att utbildningen kan diversifieras. *Glesbygdsdelegationen* anser att kommittén är mycket vag i sin uppfattning om folkhögskolorna och konstaterar att inget sägs om lantbruks-/lanthushållsskolorna. Det är delegationens uppfattning att folkhögskolorna kan få en alldeles speciell roll i landsbygdsutvecklingen på grund av sina lägen, friheten i inriktning, tradition av samhällsengagemang m. m. Den nyinrättade naturbrukslinjen vid lantbruksskolorna måste enligt delegationen vidareutvecklas och den bör döpas om till landsbygdslinjen. Lanthushållsskolorna bör enligt delegationen reformeras och utvecklas till kunskaps- och utbildningscentra för frågor om hälsa, kost o. dyl. Delegationen anser att det är bra att idén om att reducera studieskulder vid bosättning i glesbygd aktualiseras. *RIO* pekar på den vuxenutbildningskompetens och de lokal- och utrustningsresurser som folkhögskolan representerar. Utbildningsmässigt har enligt *länsstyrelsen i Västernorrlands län* hela folkbildningen, speciellt folkhögskolor och studieförbund, en avgörande roll. I samband med kampanjen "Hela Sverige skall leva" har denna roll tydliggjorts. Folkhögskolan kan vara motor och replipunkt i en lokal och regional utveckling och med folkbildningens koppling till organisationer och föreningar av alla slag ges en förankring som är särskilt viktig. *Mora kommun* påpekar att det också är nödvändigt att framhålla folkrorelsernas och studieförbundens liksom folkhögskolornas viktiga roll som utbildare och kulturförmedlare. Den är av någon anledning förbisedd i avsnittet om utbildning i kommitténs betänkande.

Länsstyrelsen i Värmlands län anser "att utbildningen måste komma nära människorna för att bli utnyttjad, att grundskolan kan fortleva även i områden med litet elevunderlag, att alla möjligheter som står till buds för att säkra utbildningsmöjligheter — inom gymnasieskolan — i glesbygd måste tas till vara, att det är positivt med en mångfald av utbildningsanordnare — inom t.ex. vuxenutbildningen — men att det samtidigt är viktigt med en utökad samverkan inom hela utbildningssystemet. Enligt länsstyrelsens mening är det mycket viktigt att dessa påpekanden blir vägledande för arbetet inom utbildningssektorn." Enligt länsstyrelsen bör samhället på ett aktivt sätt stödja de ambitioner som kan finnas att från det privata näringslivets sida utveckla FoU-verksamhet utanför de stora universitetsorterna.

För att en hög utbildningsstandard med rationellt resursutnyttjande ska kunna åstadkommas är enligt *Filipstads kommun*, ett samarbete över kommun- och länsgränser en absolut nödvändighet. De konstlade hinder, som finns inbyggda i nuvarande besluts- och resurstilldelningssystem, måste därför bort. Kommunen påpekar att Bergslagens tekniska högskola (BTH) är en modell för att sammanhållet sprida nya idéer och kunskaper

för att öppna "det slutna Bergslagen". Kommunen anser att det är viktigt, att BTH även fortsättningsvis hålls samman. Detta förstärker effekterna av de utökade resurser, som regionalpolitiska kommittén föreslår till högskolorna i Karlstad, Falun/Borlänge och Gävle/Sandviken. *Bergslagsdelegationen* föreslår att nätverkskoncept motsvarande det som utvecklas inom ramen för Bergslagens tekniska högskola även utvecklas inom affärsutvecklings- och kulturområdet.

I pågående arbeten med omprövning av gymnasieskolans studievägar i syfte att göra linjerna färre och mera likvärdiga är det också enligt *Gällivare kommun* nödvändigt att anpassa de s. k. delningstalen så att även små kommuner får en reell möjlighet att erbjuda ett för näringslivets utveckling tillräckligt och för elever valvärda alternativ på hemorten.

Kramfors kommun instämmer i kommitténs uttalande om nödvändigheten av att kommunerna är offensiva i sin utbildningsplanering så att de satsningar som görs på utbildningssidan också kompletterar näringslivets satsningar. Utbildningsplaneringen måste sålunda bli ett led i kommunens näringslivsplanering. *Ljusnarsbergs kommun* påpekar att vuxenutbildningen utgör en mycket viktig del av Bergslagens utbildningsutbud. Kommunen framhåller vikten av att Komvux ges ökade resurser främst i de mindre bruksorterna där vuxenutbildningen ofta utgör det enda alternativet till vidareutbildning och kompletteringsutbildning av arbetskraft som friställes genom strukturomvandling och företagsnedläggningar. Kommunen menar att människorna i de typiska bruksorterna ofta har låg formell utbildningsnivå som utgör hinder för inträde på nya områden av arbetsmarknaden. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* avstyrker förslaget om att de ökade utbildningsanslagen enbart skall knytas till de av kommittén prioriterade landsdelarna. För Gävleborgs län gäller att hela länet måste få del av satsningarna. Prioriteringarna kan, enligt länsstyrelsen, lämpligen ske på länsnivå.

CSN är positiv till förslaget om en förstärkning av vuxenutbildningen och vuxenstudiestödet inom de prioriterade områdena. Resurserna till det särskilda vuxenstudiestödet är begränsade och en stor andel av de sökande kan inte beviljas stöd. I många av länen inom de prioriterade områdena är avslagsandelen betydligt högre än i t. ex. storstadslänen. En annan fördelning av resurserna mellan länen än den som görs i dag måste till för att förbättra möjligheterna för korttidsutbildade i dessa delar av landet att kunna finansiera sina studier med särskilt vuxenstudiestöd.

Landstinget i Norrbottens län menar att länsperspektiv är det enda meningsfulla i en diskussion om högskolorna som stödjepunkter till de regionalpolitiskt prioriterade områdena. Landstinget avvisar kommitténs tankar om att resurser till högskolorna i Östersund eller Sundsvall/Härnösand skulle tillgodose behoven i Norrbottens inland.

Kommunerna i Hälsingland anser att "tillgängligheten till utbildning är mycket viktig för att förbättra möjligheter till utbildning och utbildnings-tradition i området. Betydande insatser behövs för att bredda utbildningsregionen. Tillgång till decentraliserad högre/specialiserad utbildning är nödvändig. Med hänsyn till bl. a. utbildningsituationen och strukturen i vårt område förutsätts även omfattande stöd till högskolans utveckling i

länet och vår region. Det är angeläget att de pågående framgångsrika utbildningsprojekten i samverkan inom vårt område ges möjlighet att utvecklas vidare."

Landstinget i Västernorrlands län påpekar att "investeringar i kompetenshöjande infrastruktur är antagligen i dagsläget de statliga insatser som har störst betydelse för de regionala utvecklingsförutsättningarna. Det är givetvis ingen tillfällighet att våra stora tillväxtregioner alla ligger grupperade kring landets fem universitet. Också de regionala högskolorna har en utomordentlig betydelse genom att hålla kvar och locka till sig studieinriktad ungdom och försörja de omgivande arbetsmarknaderna med kvalificerad arbetskraft." Likaså kan landstinget "med glädje sluta upp bakom intentionerna att ytterligare vitalisera distans- och decentraliserad utbildning på gymnasie- och högskolenivå och över huvud taget bygga upp ett mer finmaskigt nät av regionala kompetens- och kreativitetscentra. Härvid vill vi särskilt poängtera den utomordentligt stora betydelse Sandö U-centrum och Statens Skola för Vuxna har för ett län som Västernorrland".

Flera remissinstanser, bl. a. *SSVH* betonar vikten av utveckling av distansutbildning. Enligt *SÖ* är det angeläget att de insatser som görs av olika utbildningsanordnare för att utveckla distansutbildningen samordnas. I fråga om distansutbildning anser *Skellefteå kommun* att den åldersgräns som nu finns (25 år) skall tas bort. *Bodens kommun* anser att med hänsyn till Norrbottens storlek bör en kraftig insats göras för att stärka resurserna för distansutbildning i länet. Det är enligt *länsstyrelsen i Jämtlands län* bra att kommittén föreslår utökade anslag till breddad högskoleutbildning innefattande distans- och decentraliserad utbildning. "Länsstyrelsen bedömer att distansutbildning är ett område som måste utvecklas betydligt mer för att utbildningsnivån i inlandet skall kunna höjas och då inte bara högskoleutbildning. Distansundervisning bör kunna utvecklas för gymnasieutbildning, vuxenutbildning, fort- och vidareutbildning samt kursverksamhet. Det borde finnas möjligheter att stärka samarbetet mellan länet och Umeå universitet, som har betydande erfarenhet på området." *HCK* understryker vikten av vuxenutbildningens och distansstudiernas betydelse i de föreslagna prioriterade landsdelarna. Ett samarbete mellan gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen gynnar enligt handikappförbundet också människor med funktionsnedsättningar, om det samtidigt finns resurser avsatta inom handikappområdet.

SÖ tillstyrker kommitténs förslag att de tre prioriterade regionerna tillförs 60 milj. kr. vardera för anskaffning av utrustning. *SÖ* instämmer även med utredningen i att det är angeläget att den utrustning som finns utnyttjas så effektivt som möjligt. Sambruk av utrustning mellan olika utbildningsanordnare bör därför äga rum i ökad utsträckning. *AMU-styrelsen* anser att det ekonomiska systemet måste förhindra parallella investeringar och istället stimulera samverkan. Vill man ha samverkan skall man enligt styrelsen därför inte som kommittén föreslå utökad utrustningsanslag till någon utbildningsform. För att få ut effekterna av investeringar i utrustning bör, enligt *Arvidsjaurs kommun*, även anslag till fortbildning kopplas till dessa. Eftersom arbetsmarknadsutbildningen ska komplettera det övriga utbud av utbildningar som finns inom en region är det enligt *AMS* "naturligt

att arbetsmarknadsutbildningen är mer utbyggd i områden där andra utbildningsformer, inte bara Komvux, är mindre väl utbyggda. Sambandet är dock inte helt klart eftersom fördelningen av resurser till arbetsmarknadsutbildningen sker efter arbetsmarknadssituationen i länen. I praktiken innebär detta att medelsfördelningen får en klart regionalpolitiskt profil. Det är en viktig utgångspunkt att satsningar som görs på utbildningssidan kompletterar näringslivssatsningarna. Inriktning och dimensionering av yrkesutbildningen inom Komvux måste ske i verkligt samråd med arbetsmarknadens parter och arbetsförmedlingen. Förutsättningarna ökar för att Komvux utbildningsutbud därigenom kommer att ge människorna en utbildning som efterfrågas på arbetsmarknaden vilket positivt påverkar näringslivets expansionsmöjligheter.”

2.6.2 Forskning

Kommittén

Fasta forskningsresurser bör finnas i anslutning till regionala högskolor i de tre prioriterade landsdelarna för att utgöra en bas för profilerade FoU-miljöer.

Kollektiva lösningar på FoU-området behövs för att stimulera utvecklingsarbetet i små och medelstora företag i de prioriterade landsdelarna och mellanstäderna.

Fasta forskningsresurser, omfattande ca 250 milj. kr. i ett utbyggt skede, anslås till fyra olika grupper av högskoleenheter. En grupp består av högskolorna i Östersund och Sundsvall/Härnösand. För Bergslagen föreslås två grupper, en bestående av högskolorna i Gävle/Sandviken, Falun/Borlänge och SLUs enhet i Garpenberg samt en för högskolorna i Karlstad, Örebro och Eskilstuna/Västerås. För Sydöstra Sverige föreslås en grupp bestående av högskolorna i Växjö, Kalmar och Karlskrona/Ronneby. Riktlinjerna för samarbetet inom högskolegrupperna bör utvecklas av särskilda organisationskommittéer.

Staten bör utnyttja sina möjligheter som avtalspart för att lokalisera kollektivforskningsinstitut till de tre prioriterade landsdelarna.

Ett basfinansieringsstöd anslås till landsdelarna om 50 milj. kr. per landsdel för utvecklingsarbete i kollektiv form.

Remissinstanserna

UHÄ tillstyrker ett resurstillskott till forskningen för att möjliggöra en förstärkning av forskningsresurserna vid högskolor inom de av regionalpolitiska kommittén utpekade eftersatta geografiska områdena. UHÄ anser att medel för forskning ska tilldelas berörda högskolor direkt, efter vetenskaplig beredning och förslag från de högskolor som föreslagits, och som ingår i regionala nätverk. UHÄ anser inte att det finns behov av någon ny formell regional organisation. UHÄ menar dock att en avgörande förutsättning för att satsningarna, särskilt vad gäller forskning, ska bli fruktbara

är att denna utvecklingsprocess kan planeras noggrant och i ett långsiktigt perspektiv, med utgångspunkt från den kompetens och de forskningsprofiler som i dag finns vid de mindre och medelstora högskolorna.

Enligt UHÄ:s uppfattning är det inte realistiskt att räkna med en utlokalisering av nuvarande forskningsinstitut. UHÄ anser att erfarenheten visar att på orter med mindre högskolor där sådana institut finns utvecklas i regel ett fruktbart samarbete mellan institutet och högskolenheten. UHÄ nämner Gävle som ett exempel, där högskolan har stor nytta av samarbetet med byggforskningsinstitutet. Om en mindre högskola utvecklar en särskild profil för sin FoU-verksamhet med utgångspunkt såväl i sin grundutbildning som i regionala eller lokala behov, så kan detta, enligt UHÄ, i sin tur tänkas vara ett bidragande motiv för att till orten lokalisera ett nytt kollektivforskningsinstitut.

I kommitténs betänkande påpekas hur liten andel av studenterna som rekryteras till forskarutbildning vid de mindre och medelstora högskolorna. UHÄ anser därför att det vid dessa högskolor bör inrättas fler långa linjer som ger behörighet till forskarutbildning. UHÄ menar att ytterligare resurser för forskning och andra FoU-ändamål till de mindre och medelstora högskolorna kan väntas öka rekryteringen till forskarutbildning.

ERU konstaterar att erfarenheter från Sverige och utlandet tyder på att existensen av forsknings- och utvecklingsarbete är betydelsefull för regioners långsiktiga utveckling. Det är emellertid, enligt ERU, en brist i förslaget att kommittén inte fördjupat sig i alternativa möjligheter, när det gäller att etablera forskningsverksamhet på orter som tidigare saknat sådan verksamhet. CERUM anser att den form som kommittén gett sina konkreta förslag vilar på felaktiga föreställningar om hur forskningskontakter fungerar och att det allmänt saknas ett djup i den flitiga användningen av nätverksbegreppet. CERUM anser vidare att "forskning handlar om att utveckla ny kunskap i ständigt skiftande nätverk av personer, där den enskilde forskarens förmåga och inriktningar ytterst bestämmer nätverkets struktur. Att föreskriva vilka högskolor som skall samarbeta och samtidigt använda ett kunskapsnätverkstänkande är oförenligt. En angelägen utveckling av forskningen och utbildningen vid de mindre högskolorna bör därför ske på ett sådant sätt att de enskilda aktuella högskolorna ges resurser och frihet att investera i nya kunskapsnätverk".

NFR anser det viktigt att grundutbildningen håller en hög kvalitet. Rådet instämmer i att det är väsentligt med en stark knytning mellan forskning och utbildning. Det är därför, enligt rådet, oroande att inte fler av lärarna vid de regionala högskolorna har forskarutbildning. Rådet påpekar att det är angeläget att dessa lärares kompetens höjs samtidigt som man måste konstatera att de utgör en alltför bräcklig grund att bygga en forskningsverksamhet på. HSFR och statskontoret anser att antalet högskolor där fasta forskningsresurser ska byggas upp måste begränsas så att satsningarna blir effektiva och verkningsfulla.

Enligt MFR:s uppfattning saknas de grundläggande förutsättningarna för ett genomförande av de aktuella förslagen avseende fasta forskningsresurser för ett antal preciserade mindre och medelstora högskolor. MFR avstyrker kommitténs förslag då det saknas en analys av de konsekvenser

som förslaget medför i ett nationellt perspektiv. Rådet påpekar att det i tidigare sammanhang tillstyrkt en förstärkning av de mindre och medelstora högskolornas forskningsanknytning via särskilda medel fördelade av forskningsrådsnämnden.

En svaghet i högskolornas utbud har enligt landstinget i Västernorrlands län varit bristen på forskningsverksamhet. Därför är det med stor tillfredsställelse landstinget noterar utredningens förslag att anslå 250 miljoner kronor för uppbyggnad av fasta forskningsresurser vid fyra grupper av högskolor, samt att kommittén uppmärksammat hur väl de geografiskt närbelägna högskolorna i Sundsvall/Härnösand och Östersund kompletterar varandra. Detta skulle vara ett stort steg mot förverkligandet av ett mellannorrländskt universitet, påpekar landstinget. FRN anser att den prioritering av tio högskolor grupperade i fyra grupper, som utredningen redovisar som bas för arbetet, inte är tillräckligt analyserad och motiverad. Nämnden menar att en meningsfull utbyggnad på så många ställen kan bli dyrare än 250 milj. kr. Enligt nämnden är risken uppenbar att man förlorar de verkligt långsiktiga effekterna av en satsning om man sprider resurser för tunt i syfte att på så många ställen som möjligt snabbt åstadkomma de mer kortsiktiga effekterna av ökade arbetsstillfällen etc. Möjligheterna att få de tänkta nätverken att fungera väl utan någon central, stark nod är, enligt nämnden, sannolikt små. Nämnden anser att innan dessa grundläggande analyser gjorts kan inte volymen på de nödvändiga satsningarna bedömas. En utbyggnad av de regionala högskolornas möjligheter att bedriva forskning är, enligt nämnden, nödvändig av flera skäl och denna utbyggnad måste börja snarast eftersom den kommer att ta lång tid.

NFR avstyrker förslaget att ge vissa regionala högskolor fasta forskningsresurser inom naturvetenskap och teknik. Det finns idag ingen bas vid de regionala högskolorna på vilken en internationellt slagkraftig forskning kan etableras. Rådet anser det vore att dåligt utnyttja landets forskningsresurser om dessa skulle användas för utbyggnad av forskningen vid de regionala högskolorna i stället för i enlighet med de prioriteringar som gjorts av de vetenskapligt kompetenta organen i landet. Kommittén markerar behovet av ökade insatser på undervisnings- och FoU-områdena vilket RAÄ finner positivt. Det är viktigt att ämnen som ger ökade kunskaper om regionernas historia, kulturlandskap och bebyggelse samt om vård och levandegörande av kulturarvet får större plats i de regionala högskolornas kurser och forskning. RAÄ framhåller också att länsmuséerna bör kunna få ökad betydelse som FoU-institutioner utanför högskolan.

Skogsstyrelsen anser det viktigt att de resultat som uppnås inom forskningen når ut till dem som berörs eller är i behov av dessa. Ökade resurser bör satsas på att göra resultat och information om ny teknik mer lättillgänglig. Skogsstyrelsen påpekar att skogsvårdsorganisationen har, som kunskapsförmedlare, sedan länge bedrivit ett framgångsrikt samarbete med forskningen, främst med lantbruksuniversitetet.

En förstärkning av kompetensen vid de mindre högskolorna är, enligt STU, av flera skäl önskvärd. "STU bedömer dock att de existerande mindre högskolornas kompetensförstärkning och successiva forsknings-etablering måste ha en klar koppling till och förankring vid ett universitet

eller större högskola. Kopplingen kan ske enligt den modell som utarbetats vid högskolan i Sundsvall/Härnösand och som STU tillämpade vid ett särskilt regionalpolitiskt uppdrag att fördela medel till vissa forsknings- och utvecklingsinsatser vid fem av de regionala högskolorna.”

Ökad regionalisering av kollektiv forskning kräver, enligt STU, medverkan av industriparten. STU anser att statlig styrning kräver väsentligt ökad statlig finansiering och att filialverksamhet kopplad till väl fungerande institut kan bidra till ökad regionalisering. STU avstyrker förslaget om utflyttning av STFI och Institutet för metallforskning. En möjlighet till regionalt lokaliserad kollektiv forskning är, enligt STU, att den genomförs som filialverksamhet till väl fungerande institut.

Bl. a. *Växjö, Mönsterås och Torsås kommuner* välkomnar kommitténs förslag om att högskolorna i Sydöstra Sverige, Växjö, Kalmar och Karlskrona/Ronneby bildar en grupp. Enligt kommunerna erfordras ett ingående samarbete mellan dessa för att uppnå gemensamma resultat och eliminera risken för konkurrens mellan högskolorna. Kommunerna påpekar vikten av att högskolorna tillförs resurser för utveckling och förstärkning av forskningen. Det är enligt *utvecklingsfonden i Kronobergs län* angeläget att högskolan i Växjö fortsätter att byggas ut och snarast ges betydande fasta forskningsresurser. Samarbetet med övriga högskolor i Sydöstra Sverige bör enligt *utvecklingsfonden* fortsätta och byggas ut ytterligare.

Riksarkivet tillstyrker kommitténs förslag att bredda högskoleutbildningen i de prioriterade landsdelarna men finner även på detta område att arkivinstitutionernas betydelse för vetenskap och forskning inte har uppmärksamats. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* konstaterar att utfallet av hittills gjorda resursfördelningar inom högskolesektorn har för Jönköpings län varit nedslående. Länsstyrelsen befarar att denna eftersläpning kommer att förstärkas om kommitténs förslag till satsning på prioriterade högskoleorter genomförs.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län betonar vikten av att alla högskolor oavsett storlek skall ingå i nationella och internationella nätverk. Därför är det, enligt länsstyrelsen, självklart att de mindre högskolorna profilerar sig inom vissa områden.

Norrlandsförbundet är positivt till kommitténs förslag att tilldela de regionala högskolorna forskningsresurser. Förbundet anser att vid högskolorna i Sundsvall/Härnösand och Östersund bör utnyttjandet av tilldelade forskningsmedel planmässigt ske i samverkan med i första hand Umeå universitet och högskolan i Luleå. Norrlandsförbundet påpekar att ”byggandet av nya väl fungerande forskningsnätverk tar erfarenhetsmässigt mycket lång tid och det är viktigt, att forskningen vid de regionala högskolorna kommer igång med kortast möjliga tidsutdräkt och snabbt når internationell kvalitetsnivå. Lättaste sättet att nå detta mål är att anknyta till de redan existerande nätverk som byggts upp av Umeå universitet och högskolan i Luleå för att med egen specialkompetens, som de regionala högskolorna kan utveckla, ytterligare förstärka dessa nätverk. En metod bland många är att tillsätta adjungerade professorer med delad handlednings-skyldighet mellan regional högskola och universitet”.

TCO delar kommitténs uppfattning, att staten, vid större förändringar

av verksamheten eller i samband med större förändringar av ingångna avtal, aktivt ska utnyttja sin roll som avtalspart för att åstadkomma en lokalisering av de s. k. kollektivforskningsinstituten till andra orter än Stockholm och Göteborg. Enligt TCOs uppfattning bör de lokaliseras till utvalda högskoleorter.

IVF delar kommitténs uppfattning att institut av deras typ kan göra viktiga regionala insatser för flera branscher och tvärtekniska områden. *IVF* menar att det för att underlätta kontaktskapandet mellan företag och institut bör finnas medel för en direkt uppsökande verksamhet. *IVF*, som har regionkontor, menar att det ökar närheten till företagen lokalt och därigenom kan ett mer aktivt kunskapsutbyte ske. *IVF* har redan nu igång diskussioner om nya regionkontor med egen forskningsprofil, där *IVF* vill tillämpa regeln om att minst fem personer varaktigt skall vara engagerade inom sitt teknikområde och där den lokala anknytningen är en förutsättning. *Institutet för metallforskning* anser att en utlokalisering av *Institutet* starkt skulle försvåra en väl fungerande kollektiv forskning enligt de krav industri och stat ställer. *Institutet* är däremot berett att diskutera möjligheterna att etablera en filial på lämplig ort som ett tekniskt stöd för mindre industriföretag i regionen.

Länsstyrelsen i Västmanlands län anser att högskolornas betydelse för utvecklingen i sin omgivning är stor. Länsstyrelsen påpekar att kommittén i sin prioritering av högskoleenheter förbisett SLUs enhet i Skinnskatteberg. Som högskoleenhet i Bergslagen bör, enligt länsstyrelsen, skogsmästarskolan omfattas av förslaget avseende fasta forskningsresurser. En förstärkt medelstilldelning bör bygga på respektive ords verkliga förutsättningar. *SLU* nämner skogsmästarskolan i Skinnskatteberg och skogsinstitutet i Bispgården som exempel där det är viktigt att lärarna ges möjlighet till aktiv medverkan i skoglig FoU och att dessa orter är och kan på ett utmärkt sätt utgöra bas för fortbildning.

SIND anser att forskningen vid de regionala högskolorna bör specialiseras och profileras, samtidigt som uppbyggnaden bör sträcka sig över en längre tid. Varje högskola bör, enligt *SIND*, ha såväl utbildning som forskning eller forskningsanknytning. *Svenska kommunförbundet* vill inte sprida s. k. fasta forskningsresurser till fler högskolor. Kommunförbundet anser att forskning kan bedrivas även vid de små högskolorna. Det återstår, enligt kommunförbundet, att utarbeta praktiska lösningar för forskningsskyldighet för disputerade lärare vid små högskolor.

Länsstyrelsen i Gotlands län anser att en utökad FoU-verksamhet organisatoriskt bör kunna ske på samma sätt som nu gäller för högskoleutbildningen. För att en sådan ordning skall kunna genomföras krävs, enligt länsstyrelsen, att vissa fasta resurser för detta ändamål ställs till högskolekommitténs förfogande. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* betonar vikten av att kommittén föreslår fasta forskningsresurser till några grupper av mindre högskoleenheter, däribland högskolorna i Östersund och Sundsvall/Härnösand. Länsstyrelsen påpekar att av de elva högskoleenheterna i de fyra grupperna är det endast två som är belägna i anslutning till den största och högst prioriterade landsdelen, Inlandet.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anser att det är en brist att betänkandet

saknar en analys av Umeå universitets betydelse för utvecklingen i övre Norrland. Länsstyrelsen menar att universitetet har en omfattning och bredd som gör att det i större utsträckning än de regionala högskolorna kan bedriva verksamhet även i Inlandet – och bedriva forskning som rör inlandets förhållanden. En förutsättning är, enligt länsstyrelsen, att universitetet kan fortsätta att utvecklas och får förstärkta resurser.

Kiruna kommun efterlyser något om den nationella och internationella rymdforskningens betydelse för den omvandling som skett och pågår i Kiruna såsom ett resultat av ett samspel. Kommunen påpekar att här beror synergieffekterna inte på en högskole- eller universitetsetablering på orten utan på forsknings- och industriutvecklingsprogram med en mängd nationella och internationella forskningsinstitut och industrier involverade.

2.6.3 Kommunikationer

2.6.3.1 Allmänna utvecklings- och planeringsåtgärder

Kommittén

Ökad målstyrning inom kommunikationssektorn förutsätter att de regionalpolitiska prioriteringarna görs tydligare.

Remissinstanserna

Flera remissinstanser instämmer i kommitténs ställningstagande och pekar på hur de på olika sätt utvecklar ett regionalpolitiskt synsätt. Trafikverken och ett antal länsstyrelser är överens med utredningen medan t. ex. *SIND*, *Boverket* och *RRV* gör kompletterande reflexioner.

LFV framför att man på luftfartens område kommit ett långt stycke på väg mot målstyrning och delegering. De medel man valt att styra med är övervägande ekonomiska. Med hänsyn till målstyrningens effektivitet ser verket det som önskvärt att de ekonomiska målen kan renodlas t. ex. genom att klart redovisade särskilda medel ställs till förfogande för genomförande av regionalpolitiskt motiverade åtgärder. *SJ* framhåller det som angeläget att *SJs* tågverksamhet bedöms och hanteras enligt den s. k. tudelningsprincipen. *SJ* anser också att investeringar i infrastrukturen skall bedömas efter tudelningsprincipen. *TPR* framhåller att bedömningarna av de regionalpolitiska effekterna redan utgör en viktig del i arbetet med den samordnade investeringsplaneringen. *VV* delar kommitténs uppfattning och pekar på att det krävs att regeringen tillser att det finns medel som möjliggör att målen kan uppnås. En precisering av målen får dock inte ske så att den låser den regionala och lokala nivåns möjligheter att tillgodose transportbehoven. *SIND* anser att utredningen borde ha prioriterat de inomregionala transportfrågor som underlättar pendling och därmed vidgar den lokala arbetsmarknaden. *RRV* saknar analyserande avvägningar mellan de olika förslagen till resursförstärkningar i betänkandet. *Boverket* delar kommitténs uppfattning om kommunikationernas betydelse men menar att behovs- och effektanalyser av planerade projekt behöver tillföras beslutsunderlaget. *Länsstyrelsen i Värmlands län* och *Falu kommun* in-

instämmer i förslaget. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* instämmer i förslaget med tillägget att formuleringen av målen bör formuleras i termer av lägsta godtagbara standard. *Länsstyrelsen i Kalmar län* beklagar att utredningen inte sett det möjligt att ge regionalpolitiken ett starkare intresse över sektorsinstanserna.

Kommittén

Ytterligare decentralisering av investerings- och driftbeslut inom vägsektorn bör genomföras samtidigt som målstyrningen utvecklas.

Remissinstanserna

Länsstyrelsen i Gävleborgs län instämmer i kommitténs förslag. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* instämmer i förslaget under förutsättning att det genomförs utan att helhetssynen går förlorad. *VV* anser att med 1988 års trafikpolitiska beslut är utredningens syften rörande decentralisering av beslut i vägsektorn tillgodosedda. *Transportforskningsberedningen* pekar på kommitténs delvis motstridiga ställningstaganden beträffande målstyrning och decentralisering av beslutsprocessen i den samordnade investeringsplaneringen.

Kommittén

Resurstillskott erfordras för investeringar i och för drift av vägsektorn.

Remissinstanserna

Skogsstyrelsen och *ST* instämmer i utredningens förslag. Styrelsen finner det också angeläget att höja den tillåtna bruttovikten till 60 ton på alla vägar som i väsentlig grad används för virkestransporter. *Tanums kommun* föreslår inrättande av väg/järnvägsobligationer för att få fram kapital.

Kommittén

Nivån på investeringarna inom kommunikationssektorn bör höjas i de tre prioriterade landsdelarna och regionala fördelningskriterier tas fram för de av statsmakterna fastställda anslagen för investeringar och drift.

Remissinstanserna

Länsstyrelserna i Västernorrlands, Jämtlands och Västerbottens län tillstyrker förslaget. *VV* vitsordar kraftigt behovet av insatser i såväl de aktuella regionerna som i landet i övrigt. Ytterligare insatser i de utpekade regionerna skall göras inom ramen för gällande planeringssystem. *Länsstyrelsen i Göteborg* och *Bohus län* anser det svårt att motivera avsevärda kommunikationsinvesteringar i de delar av landet där sådana investeringar från transportbehovssynpunkt är minst angelägna. *Länsstyrelsen* finner

vidare att i den mån fördelningskriterier för regional fördelning av anslag inom kommunikationssektorn skall användas bör det ske med hänsyn till faktiskt trafikarbete och kapacitetsproblem. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* anser att förslagets fördelningsprincip med ökat genomslag för de regionalpolitiska skälen motverkar det egna länets strategi med satsningar på kommunikationssektorn. *Transportforskningsberedningen* pekar på att kommittén inte närmare har analyserat konsekvenserna av föreslagen transportinfrastruktur. Beredningen avstår från att ta ställning till de föreslagna satsningarna på transportinfrastruktur i prioriterade områden. Beredningen anser det inte möjligt att av det redovisade materialet utläsa relevanta effekter i berörda områden.

Kommittén

Trafiksektorerna bör redovisa miljöeffekterna, både nationellt och regionalt, av sin verksamhet och för föreslagna transportlösningar.

Remissinstanserna

VV påpekar att förslaget ligger i linje med det miljöredovisningsarbete som pågår inom verket i samarbete med bl. a. *SNV*. *Transportforskningsberedningen* delar kommitténs uppfattning om att miljöproblemen under 1990-talet kommer att frambringa restriktioner. Beredningen konstaterar att kommittén avstår från att analysera de regionala konsekvenserna härav. Man pekar vidare på behovet av analys av lokaliseringsmönster vid kraftigt höjda transportkostnader. Beredningen menar att det inte är självklart att beaktandet av miljöaspekter får ett regionalpolitiskt gynnsamt utfall och efterlyser ett klargörande. *RRV* saknar en mer ingående behandling av den spårbundna trafiken och en redovisning av kollektivtrafikens möjligheter i glesbygden.

Kommittén

Investeringar i vägnät, järnvägsnät och flygplatser bör ses i ett sammanhang. En systemsyn bör ersätta nuvarande objektsinriktade planering och omfatta alla trafiksektorer.

Remissinstanserna

Flera remissinstanser instämmer i kommitténs ställningstagande. Några pekar dock på problemen med utvecklandet av en systemsyn och menar att mycket arbete återstår i frågan samt att systemsyn och objektsplanering måste följas åt. Någon instans anser att alla kommunikationsslag, även sjöfart och tele, skall ingå i systemsynen. Flera län trycker på att kontinuiteten i nuvarande system skall behållas och att utförandet av nya projekt skall ske inom ramen för detta.

LFV framhåller att målet för en samhällelig styrning skildras som samverkan mellan trafik och regionalpolitik. Utan att ifrågasätta detta vill

verket betona att svårigheterna att uppnå detta mål inte får underskattas. De betydande skiljaktigheterna mellan trafikgrenarna skapar väsentliga problem.

Prop. 1989/90: 76
Bilaga 2

VV delar kommitténs uppfattning i frågan. Däremot kan inte vägverket instämma i uppfattningen att en systemsyn kan ersätta den objektsinriktade planeringen. De båda metoderna kompletterar varandra enligt vägverket. *TPR* instämmer i huvudsak i kommitténs förslag. Man framhåller apropå kommitténs påpekande om starkare koppling mellan riksvägs- och länsvägsinvesteringar att riksvägarna huvudsakligen är delar i ett interregionalt trafiksystem med därtill hörande beslutsnivå. *Bergslagsdelegationen* framhåller att den delar kommitténs uppfattning beträffande järnvägar som en samordnad lösning med likvärdig standard mellan Mälardalen – Svealandssbanan med koppling via Karlskoga mot Värmland/Oslo. *Bergslagsdelegationen* föreslår vidare en vidareutveckling av strategiska vägar och järnvägslinjer i Bergslagen som är viktiga ur systemsynpunkt.

ST förordar kommitténs förslag men vill ifrågasätta den nuvarande lägre värderingen av fritidsresor i förhållande till s. k. nyttotrafik i de samhälls-ekonomiska kalkylerna.

Statskontoret anser att den samordnade investeringsplaneringen är det instrument som skall användas för att prioritera bland de väg-, järnvägs- och flyginvesteringar som kommittén föreslår. *Boverket* anser att även telenätet bör ingå i det sammanhang för transporter som kommittén efterlyser. *Boverket* saknar också en redovisning av utvecklingsmöjligheterna för den interregionala busstrafiken. *Kramfors kommun* saknar sjöfarten i utredningens helhetssyn. *Transportforskningsberedningen* anser att kommitténs förslag till samordning av investeringsplaneringen är otillräckligt och anser att till den förordade decentraliseringen behövs en färdmedelsövergripande planering med möjlighet till beslut på central nivå. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* instämmer i förslaget men anser att den långsiktiga samordnade investeringsplaneringen bör decentraliseras till länsnivå. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* tillstyrker förslaget men påpekar att länsstyrelsen med nuvarande organisation har svårt att hävda sig i den samordnade investeringsplaneringen. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anser att med hänsyn till behov dels inom länet och dels för riket (Arlanda och SJ) bör länets tilldelning av trafikanslagen uppgå till mer än 20% (motsvarande befolkningsandelen). *Länsstyrelserna i Blekinge, Göteborg och Bohus, Gävleborgs och Västerbottens län samt Kalmar, Ronneby, Västerås och Falu kommuner* instämmer i förslaget. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* anser att all planering av riksvägar och länstrafikanläggningar ska ske inom ramen för det länsvägsplaneringssystem som nu finns.

Kommittén

Målstyrningen inom teleområdet bör ske med sammanvägda kvalitetsindex för varje teleområde.

Flera remissinstanser pekar på att post- och teleutredningens ställningstaganden kan komma att påverka denna fråga.

Transportforskningsberedningen anser att post- och teleutredningens uppdrag att klargöra bl. a. televerkets serviceroll bör ställas mot de samhällsekonomiska kostnaderna för en utjämning av servicenivån. *Televerket* framhåller att man ständigt bevakar att rätt kvalitet och service erbjuds kunderna. Vidare planerar televerket att pröva införandet av ett sammanvägt kvalitetsindex. Den anpassning av gränserna för teleområden som kommittén anser bör ske för att justera taxorna avfärdas av televerket. Motivet är att det är produktionskostnader för en tjänst och därmed nätets struktur som avgör priset — inte de administrativa gränserna. *Bergslagsdelegationen* och *TCO* delar kommitténs uppfattning och instämmer i förslaget till taxeanpassning för hela landet. Delegationen föreslår också ett antal utvecklingsprojekt för Bergslagen inom tele/dataområdet. *Statskontoret* och *Stiftelsen Industricentra* tillstyrker förslaget med enhetstaxa för offentliga organ. Statskontoret påpekar att post och teleutredningens ställningstagande kan påverka denna fråga. *Länsstyrelsen i Värmlands län* efterlyser ett större lokalt och regionalt inflyande på televerkets investeringar.

Kommittén

För företag skall finnas möjlighet till lokaliseringsstöd för uppgradering av överföringskapacitet i datanätet.

Remissinstanserna

Örnsköldsviks kommun instämmer i förslaget. *Post- och teleutredningen* hänvisar till sitt kommande betänkande. Utredningen framhåller att det bör öppnas en möjlighet att inräkna telenätsanslutning i underlaget för regionalpolitiskt stöd.

Kommittén

Försöksverksamheten som pågår i Malmfälten med stöd till datakommunikation förlängs och utökas till hela Inlandet.

Remissinstanserna

Länsstyrelsen i Västerbottens län och *Jokkmokks kommun* instämmer i förslaget.

Kommittén

En metod bör utarbetas för att ytterligare kunna differentiera avkastningskraven mellan telcområdena.

Landstingen i Kalmar och Västernorrlands län samt utvecklingsfonden i Kronobergs län instämmer i förslaget. *Televerket* hävdar att kvalitetskraven är lika för alla teleområden medan avkastningskravet differentieras med områdenas förutsättningar. Utredningens förslag att slå ihop resultaten från flera teleområden blir därmed, enligt verket, ej meningsfullt.

Kommittén

Ett särskilt program för förbättringar av landets grusvägar bör upprättas.

Remissinstanserna

Bl. a. *VV, länsstyrelserna i Östergötlands, Kronobergs, Gotlands och Västerbottens län, Tingsryds, Emmaboda, Torsås, Älvdalens, Örnsköldsviks, Krokoms, Nordmalings, och Robertsfors kommuner samt Inlandskommunerna* instämmer i förslaget. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* instämmer i grundtanken men vill se medlen fördelade via länstrafikanslaget.

Kommittén

Det bör utredas om den driftsinriktade delen av stödet till flygplatser kan inordnas i ett reformerat transportstöd.

Remissinstanserna

Länsstyrelsen i Gotlands län tillstyrker förslaget om utredning av ett reformerat transportstöd. *LFV* har ingen erinran mot förslaget och ser helst att även frågan om möjligheterna till en överföring av stödet som utgår till flygtrafik på Gotland prövas. *Flygplatsutredningen* framhåller att i det fall en särskild utredare tillsätts rörande transportstödet, bör flygplatsutredningens arbete i dessa frågor beaktas. *Stiftelsen Industricentra* understryker behovet av stöd till kommunikationer avseende person- och fraktstöd.

Kommittén

En större integration mellan statliga och kommunala flygplatser föreslås.

Remissinstanserna

Trollhättans och Borlänge kommuner instämmer i förslaget liksom *landstinget och utvecklingsfonden i Kronobergs län*. *Flygplatsutredningen* konstaterar att frågan om integration och enhetlig behandling är en central del av dess utredningsuppdrag. Utredningen framhåller med skärpa att dess förslag måste avvaktas innan några åtgärder vidtas på detta område.

Länsstyrelsen i Kronobergs län anser att Växjö flygplats bör ingå i en organisation med samma villkor som LfV:s egna flygplatser. Den regionala förankringen och medföljande ägarmajoritet skall dock behållas.

Växjö kommun påpekar att flygplatser i primärnätet måste få en mer enhetlig behandling än för närvarande.

Prop. 1989/90: 76
Bilaga 2

Kommittén

Ansvar för upphandling av "olönsam" järnvägstrafik föreslås bli decentraliserad från transportrådet till länsstyrelserna.

Remissinstanserna

Berörda trafikverk önskar bevara nuvarande ordning med hänvisning till länsövergripande upphandling och länsstyrelsernas bristande kompetens. Bland övriga remissinstanser är inställningen mera positiv. Någon instans förordar trafikhuvudmannen.

Landstingsförbundet och *länsstyrelsen i Västernorrlands län* tillstyrker förslaget liksom *statskontoret* som menar att det stämmer med synsättet som präglar den samordnade länsförvaltningen.

Länsstyrelserna i Östergötlands och Västerbottens län instämmer i förslaget men önskar att TPR är representerat vid förhandlingarna. *Banverket* vill påpeka de svårigheter att ha länsövergripande hänsyn som kan följa av ett decentraliserat system. *SJ* kan inte se något hållbart motiv för att länsstyrelserna skall köpa den olönsamma tågtrafiken, utan anser att det för att få önskvärd samordning behövs en riksövergripande instans. *TPR* redovisar den flerpartsförhandling som rådet använder i sin upphandling som ett svar på kommitténs förslag. Den ger såväl långsiktighet som en decentraliserad beslutsordning. Rådet ser svårigheter för länsstyrelserna att bygga upp den specifika kompetensen för denna typ av förhandlingar.

Länsstyrelserna i Kopparbergs och Örebro län avvisar förslaget. *Landstinget i Örebro län* avstyrker och föreslår istället trafikhuvudmannen.

Kommittén

Delar av den kvarvarande centralhanteringen vid postgirot lokaliseras till en ort utanför Storstockholm (men inom 2 timmars bilavstånd från Arlanda).

Remissinstanserna

Postverket framhåller att eftersom tidsmarginalerna är små och konkurrensen hård om de intressantaste delarna av postgirots verksamhet måste förändringar vidtas med stor varsamhet. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* framför Hallstahammar som möjlig lokaliseringsort. *Örnsköldsviks kommun* anser att stora delar av postgirot kan lokaliseras dit.

Kommittén

I sydöstra Sverige föreslås att 300 milj. kr. satsas på vägupprustning, främst av E 66.

Remissinstanserna

Landstingen i Blekinge och Kalmar län, utvecklingsfonden i Kronobergs län samt Högsby, Kalmar, Mönsterås, Nybro, Oskarshamns, Torsås och Karlskrona kommuner instämmer i förslaget. *Länsstyrelsen i Blekinge län* instämmer i förslaget men påpekar att de föreslagna medlen är välmotiverade men enbart av marginell betydelse. *Kristianstads kommun* instämmer i förslaget och menar att avsnitten i Kristianstads län bör ha prioritet.

Kommittén

I Bergslagen föreslås att 500 milj. kr. satsas på vägförbättringar, i första hand av den s. k. "Bergslagsdiagonalen".

Remissinstanserna

Bergslagsdelegationen och länsstyrelserna i Södermanlands, Östergötlands och Kopparbergs län, Borlänge kommun samt landstinget i Västernorrlands län delar kommitténs uppfattning. *Länsstyrelsen i Örebro län* instämmer i kommitténs förslag men saknar en motsvarande ansats för järnvägstrafiken.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län, Trollhättans, Lindesbergs, Fagersta, Norbergs, Filipstads, Storfors, Skinnskattebergs och Hedemora kommuner samt kommunerna i Hälsingland tillstyrker förslaget. Delvis olika uppfattningar finns dock om vägens sträckning. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* och *Gävle kommun* ställer sig tveksamma till förslaget. *Västerås kommun* avvisar Bergslagsdiagonalen till förmån för "Räta linjen".

Kommittén

Till punktvisa insatser utmed E 4, norr om "Bergslagsdiagonalen", föreslås 200 milj. kr.

Remissinstanserna

Kommunerna i Hälsingland, Norrlandsförbundet och Hudiksvalls kommun instämmer i förslaget. *Timrå kommun* ifrågasätter förslaget.

Kommittén

I Inlandet föreslås att 600 milj. kr. satsas på upprustning av riksvägarna 88 och 45 samt att de får bilda en genomgående Europaväg.

Remissinstanserna

Bergslagsdelegationen, länsstyrelserna i Kopparbergs, Jämtlands och Norrbottens län, Trollhättans, Hagfors, Malungs, Mora och Älvdalens kommuner, Inlandskommunerna, Norrlandsförbundet och landstinget i Västernorrlands län instämmer i förslaget. *Bergs kommun* instämmer och förutsätter att väg 81 ingår i upprustningen. *Torsby kommun* är positiv till förslaget förutsatt dragning i 234:s sträckning. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* ställer sig mycket tveksam till förslaget.

Kommittén

Luftfartsverket föreslås se över möjligheterna att förbättra trafikförsörjningen med flyg till och från Tornedalen.

Remissinstanserna

LFV framhåller att med den ansvarsfördelning som gäller mellan stat och lokala eller regionala flygplatshållare är det inte en uppgift för verket att initiera, anlägga eller driva en flygplats i Tornedalen. Denna väntas inte inom överskådlig framtid få någon betydelse för den interregionala flygtrafiken.

Kommittén

Flygtrafiken inom Norrland föreslås utvecklad och anknuten även till knutpunkter i de nordiska grannländerna. Härav förstärks också ett antal norrländska knutpunkter, varav Sundsvall/Härnösand föreslås utvecklat till ett andra nav i det svenska flygsystemet.

Remissinstanserna

Remissopinionen är i denna fråga mycket splittrad. *Flygplatsutredningen* och de två stora flygbolagen menar att marknaden avgör och att denna ännu talar för en koncentration av trafiken till Arlanda. Av de länsstyrelser som yttrat sig är det bara *länsstyrelsen i Västernorrlands län* som är positiv. Flera norrlandskommuner tillstyrker idén med ett nav under villkoret att Arlanda byggs ut och att lokaliseringen av norrlandsnavet blir någon annanstans än i Sundsvall.

Mora kommun och *landstinget i Västernorrlands län* tillstyrker förslaget. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län, Sundsvalls och Kramfors kommuner* tillstyrker förslaget, men påpekar att kapaciteten på Arlanda inte får försämras. *Boverket* menar att det är väsentligt att skapa ett andra nav vid sidan av Arlanda.

LFV har översiktligt studerat frågan bl. a. mot bakgrund av bättre kapacitetsutnyttjande på landsortsflygplatserna. De aktuella passagerarmängderna är så små att möjligheterna att etablera förbindelser med en tillfredställande turtäthet måste bedömas som mycket begränsade. Verket anser

att ett väl fungerande Arlanda är av fundamental betydelse och betecknar anläggandet av en tredje bana där som den från regionalpolitisk synpunkt mest angelägna investeringsåtgärden i det svenska flygplatssystemet. *Flygplatsutredningen* påminner om marknadens påverkan på flygbolagen att starta nya linjer till stor del styr uppkomsten av nya nav. *SAS* och *Linjeflyg* menar att inrikesflyget drivs effektivast med ett Arlanda-nav. *SIND* anser att utredningen särskilt borde ha uppmärksammat flygförbindelserna mellan olika norrländska orter. *Länsstyrelsen i Göteborg och Bohus län* anser att fler linjer bör etableras Arlanda "förbi". Dock avstyrker man förslaget om ett andra nav och förordar direktlinjer. *Landstinget i Västerbottens län* tillstyrker ett nav men lokaliserat till Umeå. *Norrlandsförbundet* och *länsstyrelsen i Jämtlands län* instämmer i behovet av ett nav men avvaktar lokaliseringen. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* avvisar bestämt eventuella planer på sekundära nav i södra Sverige.

Länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län, landstinget i Jämtlands län liksom *Göteborgs, Älvdalens, Bergs, Östersunds, Skellefteå* och *Bodens kommuner* och *CERUM* avvisar förslaget.

Kommittén

Flygledningen föreslås i framtiden bli lokaliserad till Sundsvall/Härnösand och Sydöstra Sverige.

Remissinstanserna

LFV avstyrker förslaget och menar att ett utbyggt Arlanda är det minst kostsamma alternativet. Ett antal länsstyrelser tillstyrker annan lokalisering än Arlanda, nämligen det egna länet.

Ronneby, Sundsvalls och Timrå kommuner samt *landstingen och länsstyrelserna i Blekinge och Västernorrlands län* instämmer i förslaget. *Flygplatsutredningen* understryker att en lokalisering av flygtrafikledningen till södra Sverige förefaller orealistisk. *LFV* har i en perspektivplan "Flygtrafiktjänstesystemet år 2000" utvecklat en strategi för utvecklingen av kontrollcentraler. Enligt denna skall kontrollcentralen vid Arlanda ersättas år 1995, därefter vid Sundsvall/Härnösand år 1999 och sedan vid Sturup år 2001–2005. Då skall målet med två kontrollcentraler för hela landet ha nåtts. Utredningens förslag motsvaras av det dyraste tvåcentraalternativet med en merkostnad om 40 milj. kr/år. Denna kostnad betraktar *LFV* som oacceptabel. Verket pekar också på att en förändrad lokalisering av kontrollcentralen för södra Sverige kommer att ge kraftiga effekter på svensk luftfart redan innan den träder i kraft. En omlokalisering från Arlanda till Karlskrona/Växjö bedöms ge extra avgångar bland flygledningspersonal om 10-15% vilket kommer att ge kraftiga inskränkningar i den civila luftfarten. *Växjö, Emmaboda, Kalmar* och *Karlskrona kommuner* tillstyrker förslaget med preciseringar av lokaliseringen till orter i södra Sverige. *Länsstyrelsen i Jämtlands län, Krokoms* och *Östersunds kommuner* tillstyrker förslaget men med lokalisering till Östersund.

SJs planerade snabbtåg med trafik till Sundsvall bör prioriteras.

Remissinstanser

Remissopinionen är splittrad. Berörda verk pekar på att projektet bedöms inom etablerade planeringssystem.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län, kommunerna i Hälsingland, Norrlandsförbundet, landstingen i Västernorrlands och Västerbottens län instämmer i förslaget. *Gävle, Sundsvalls och Timrå kommuner* tillstyrker förslaget liksom *Kramfors och Örnsköldsviks kommuner* samt *länsstyrelsen i Västerbottens län* förutsatt att en utbyggnad sker av Botniabanan. *SJ* och *Banverket* framhåller att snabbare förbindelser mellan Stockholm-Sundsvall/Härnösand prövas i verkens planering inför 90-talet. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* framhåller att tidplanen för de planerade snabbtågen inte får ruckas på grund av ytterligare aktualiserade projekt.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län har inget att erinra mot förslaget men finner det angeläget att SJ inför snabbtåg i förbindelsen Stockholm-Dalarna. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* prioriterar istället en snabbare förbindelse Stockholm-Östersund. *Bergs kommun* och *Svenska handelskammarsförbundet* avvisar förslaget.

Kommittén

För upprustning av järnväg föreslås 400 milj. kr. till den s. k. "Kustbanan" i Sydöstra Sverige.

Remissinstanserna

Berörda verk anser att banan kan upprustas enbart av regionalpolitiska skäl. Övriga som yttrat sig är positiva men har i flera fall en annan kostnadskalkyl.

Landstinget och länsstyrelsen i Blekinge län, Karlskrona och Kristianstads kommuner instämmer i förslaget. *Banverket* redovisar två upprustningsalternativ på banan: 1 000 milj. kr. resp. 480 milj. kr. Under mycket gynnsamma antaganden om resandetillväxten kan investeringen komma att visa nollresultat. *Banverket* anser därför att investeringen endast kan motiveras på andra än rent samhällsekonomiska grunder. En finansiering av Blekinge kustbana via *Banverkets* anslag måste, enligt verket, redovisas som utomordentligt olämplig. *SJ* framför att om staten anser en investering i Blekinge Kustbana önskvärd skall den bedömas utifrån regionalpolitiska motiv och därför belasta arbetsmarknadsdepartementets regionalpolitiska anslag.

2.6.4 Miljöpolitik

Kommittén

Särskilt i ett långsiktigt perspektiv samverkar de regionalpolitiska och miljöpolitiska intressena på ett positivt sätt. En ökad koncentration av

ekonomisk aktivitet och bosättning i storstadsområdena innebär att miljöbelastningen i dessa delar av landet ökar. En bättre regional balans leder till att miljöbelastningen i storstadsområdena minskar.

Livsmiljöns kvalitet påverkar människors bosättningsval. Miljön har därmed betydelse för företagens lokaliseringsbeslut.

Regionalpolitiskt stöd till företag för miljöinvesteringar bör kunna utgå i enstaka fall.

Förorening av vatten och luft sprids generellt sett inom landet från de mer expansiva delarna till de regionalpolitiskt prioriterade delarna av landet. Det innebär att det sker en kostnadsövertäring till de regionalpolitiskt prioriterade delarna som de bör kompenseras för. En väg att åstadkomma detta är regionalisering av miljöavgifter och bestämmelser.

På lång sikt kan miljömässigt motiverade val mellan olika transportslag få mycket stor betydelse för den geografiska strukturen i landet.

Det är viktigt att den geografiska dimensionen beaktas i det omfattande utredningsarbete som pågår inför regeringens miljöpolitiska proposition år 1991.

ERU bör ges i uppdrag att i samverkan med berörda myndigheter och forskningsinstitutioner initiera och bedriva forskning om sambanden mellan miljöförhållanden och regional utveckling.

Remissinstanserna

Många remissinstanser delar kommitténs syn på att de regionalpolitiska och miljöpolitiska intressena samverkar på en positivt sätt. *Länsstyrelsen i Hallands län* anser att möjligheterna till samverkan måste tas tillvara på ett bättre sätt än hittills.

SNV anser att kommittén lägger få konkreta förslag om miljöpolitik och regional utveckling. Verket menar att kommittén redovisar en principiell diskussion om samverkan mellan regionalpolitiska och miljöpolitiska önskemål, t. ex. om regionaliserad miljöpolitik.

Bl. a. *länsstyrelserna i Blekinge och Norrbottens län, TCO, landstinget i Västernorrlands län och Piteå kommun* anser att lokaliseringsstöd till miljöinvesteringar skall kunna utgå.

Miljöavgiftsutredningen anser inte att det finns tillräckliga skäl att nu förordas att statens inkomster till följd av miljöavgifter skulle styras till regionalpolitiska satsningar. Syftet med miljöavgifter är, enligt utredningen, att de skall fungera som styrinstrument för att minska utsläpp, vilket också enligt utredningen innebär att avgifterna kommer att minska i takt med att syftet uppnås.

SIND och Bergslagsdelegationen anser att regionalpolitiskt stöd inte bör kunna användas för att finansiera företagens miljöförbättrande åtgärder. De, av den statliga miljöavgiftsutredningen, föreslagna miljöfonderna bör användas för denna typ av investeringar. *RRV* menar att förslaget kan få som konsekvens att företag som dominerar på en ort kan pressa myndigheterna att betala ut sådant stöd i flera fall än vad som avses i kommitténs betänkande. Tveksamma till förslaget är även bl. a. *länsstyrelsen i Kronobergs län och landstinget i Värmlands län*.

Länsstyrelsen i Malmöhus län påpekar att miljöförbättrande åtgärder normalt ska tillståndsprövas enligt miljöskyddslagen. Enligt länsstyrelsen är det olämpligt att länsstyrelserna ges två roller i samma ärende dels som tillståndsmyndighet, dels som bidragsgivande myndighet. *Landstinget i Jämtlands län* anser att regionalpolitiska medel till miljöinvesteringar strider mot den av riksdagen uttalade principen, att förorenaren betalar, en ordning som är nödvändig för att dels rena utsläpp dels stimulera teknisk miljövänligen förnyelse.

Positiva till kommitténs förslag att regionaliserade miljöavgifter ska kunna användas som kompensation till landsdelar som drabbas av föroreningar från andra regioner är bl. a. *länsstyrelsen i Gotlands län*, *TCO* samt *Malungs* och *Lindesbergs kommuner*. *Statens energiverk* instämmer inte i kommitténs uppfattning att en regionalisering av miljöavgifter och bestämmelser bör eftersträvas för att kompensera den kostnadsövertäckning till de regionalpolitiskt prioriterade delarna av landet från de mer expansiva delarna, som miljöföreningar sägs innebära. För det första krävs det, enligt energiverket, bättre kunskap om spridning av föroreningar för att lägga den till grund för en kostnadsövertäckning. För det andra är det viktigt att miljöavgiftens funktion som styrmedel bibehålls oförvanskad. Avgiftens syfte bör vara att leda till minskade utsläpp. Energiverket menar att angelägenheten bör vara densamma oberoende var i landet utsläppet är beläget. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* är positiv till förslaget om regionalisering av miljöavgifter men anser att en förutsättning för regionala miljöavgifter är att medlen återförs för miljöskyddsåtgärder inom regionen.

Älvadalens kommun anser att inkomster från miljöavgifter bör kunna användas för att finansiera andra delar av kommitténs förslag, t. ex. förstärkning av utbildning och utbyggnad av de regionala högskolorna med fasta forskningsresurser.

Falu kommun finner det anmärkningsvärt att kommunen med dess geografiska läge direkt i anslutning till två prioriterade landsdelar inte får tillgång till medel för liknande åtgärder.

Bl. a. *länsstyrelsen i Västmanlands län* och *Torsby kommun* anser inte att en regionalisering av miljöavgifter och bestämmelser bör komma till stånd. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* motsätter sig också att ekonomiska bidrag införs till enbart miljövärdsinvesteringar i vissa regioner. Länsstyrelsen anser att företagen/produkten bör bära sina egna kostnader för nedsmutsning respektive rening i hela landet.

TPR delar inte kommitténs förslag att differentiera miljöavgifterna i syfte att omfördela resurser mellan regioner. Rådet anser att miljöavgifterna bör vara en åtgärd för att uppnå samhällsekonomiskt riktig prissättning på alla transportmedel. Glesbygden bör, enligt rådet, inte behandlas på annat sätt än andra regioner som smutsar ned miljön. *Svensk Industrieförening* anser att förslaget om att via miljöavgifter ersätta vissa regioner för nedsmutsning som orsakas av andra områden är långsökt och till föga gagn för den globala miljön. I den mån miljöavgifter införs bör, enligt föreningen, dessa användas för konkreta åtgärder som leder till att utsläppen minskas så fort som möjligt.

För det reguljära regionalpolitiska stödet bör, enligt *länsstyrelsen i*

Stockholms län, kravet ställas på att bidrag inte får utgå om stödobjektet medför miljöstörningar av nämnvärd storlek. Länsstyrelsen delar inte kommitténs resonemang att ökad koncentration av ekonomisk aktivitet och bosättning till de expansiva områdena i Sverige innebär att miljöbelastningen på dessa delar av landet ökar. Länsstyrelsen menar att dels beror miljöpåfrestningarna på typen av ekonomisk aktivitet, dels ger koncentrationen många gånger bättre möjlighet att hantera rening av utsläpp i olika former. Länsstyrelsen anser att kommitténs analyser är alltför förenkla för att kunna ligga till grund för sådana antaganden.

Storstadsutredningen menar att kommittén inte redovisar något stöd för att storstadsregionerna är stora exportörer av föroreningar till övriga delar av landet. Utredningen anser därför detta inte kunna åberopas som argument för en regionalisering av miljöavgifterna, och särskilt inte om detta skulle bidra till att försvåra eller försena genomförandet av åtgärder som skulle förbättra miljösituationen i storstäderna.

Arjeplogs och *Jokkmokks kommuner* efterlyser på vilket sätt kommuner som drabbas av förbud och restriktioner av riksintresse skall kompenseras. Förbuden innebär, enligt kommunerna, stora begränsningar för näringslivets utvecklingsmöjligheter.

SNV är positivt till att ERU studerar sambanden mellan miljöförhållanden och regional utveckling. Verket är också berett att medverka inom ramen för forsknings- och utredningsresurser. Verket betonar länsstyrelsernas viktiga roll när det gäller att insamla och bearbeta data. Vidare anser verket att regionala miljöanalyser bör genomföras som en rullande process med några års mellanrum och även innehålla avvägningar såväl inom miljövårdsområdet som mellan olika samhällssektorer. *SNV* vill erinra om möjligheten att genom energigrödor bidra inte bara till miljövänlig energiproduktion, utan också till ökad sysselsättning inom de prioriterade områdena.

2.6.5 Energipolitik, vattenkraftens övervinster

Kommittén

Elpriserna kan förväntas stiga under 1990-talet vilket på ena sidan påverkar den elintensiva industrin negativt men på andra sidan medför att elproduktion med vattenkraft kommer att bli synnerligen lönsam.

Delar av Bergslagen, Norrland och Sydöstra Sverige riskerar att hamna utanför naturgasrājongen. Denna nackdel kan behöva kompenseras.

Bioenergi måste få ökad användning särskilt i regioner utanför naturgasrājongen, dvs. i de prioriterade landsdelarna. Detta skulle vara positivt också från miljömässiga synpunkter. Den nuvarande befrielsen från skatt föreslås därför behållas.

Vattenkraftsregionerna föreslås under en tioårsperiod få del i vattenkraftens övervinster. Ersättningen föreslås motsvara 1 öre/KWh vilket gör ca 600 milj. kr. per år. Finansieringen sker genom en höjning av skatten på äldre vattenkraft.

Minst 300 milj. kr. per år av vattenkraftsmedlen tillförs en Inlandsstyrelse.

Omkring 250 milj. kr. per år används under en 3–5-årsperiod som tillskott till uppbyggnad av riskkapitalbolag i Norrlandslänen. När riskkapitalbolagen har nått en tillräcklig nivå tillförs 550 milj. kr. till Inlandsstyrelsen.

Omkring 50 milj. kr. används för landsbygdsutveckling i södra Sverige. Medlen fördelas av regeringen till länsstyrelserna i berörda län. Sydöstra Sverige bör därvid särskilt uppmärksammas.

Remissinstanserna

Länsstyrelserna i Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs och Västernorrlands län, Timrå, Söderhamns och Mora kommuner samt landstinget i Västernorrlands län anser det ytterst angeläget att energikostnadsförändringarna snabbt klarläggs och därmed skapar möjligheter för industrins planering. *Luleå kommun* föreslår att den elintensiva basindustrin skall tillförsäkras rimliga elpriser. Med hänsyn till den osäkerhet som idag råder på energisidan måste enligt *Örnsköldsviks kommun* utrymme skapas för att kompensera den elintensiva industrin för prishöjningar.

Bergslagsdelegationen delar kommitténs uppfattning att de tre prioriterade landsdelarna bör kompenseras vid kraftigt höjda elpriser samt om de hamnar utanför naturgasregionen och att vattenkraftsregionerna bör få del i vattenkraftens övertvinster under en tioårsperiod. *Länsstyrelsen i Kristianstads län* anser att den framtida energiförsörjningen är av avgörande betydelse för alla regioner oavsett om de prioriteras ur regionalpolitisk synpunkt eller ej. Det finns enligt länsstyrelsen ingen anledning att utgå från att energifrågorna skall lösas olika i t.ex. Kristianstads län och i Sydöstra Sverige. *Stiftelsen Industricentra* påpekar att många Inlandsföretag kan få svårigheter att överleva första tiden efter det att konsekvenserna av energipolitiska beslut slagit igenom. Industricentra påtalar behovet av att regeringen särskilt beaktar Inlandsföretagens speciella problem och förutsättningar så att effekten inte blir att flertalet av företagen får överlevnadsproblem med konkurser som följd. *Ljusnarsbergs kommun* anser att sambandet mellan energipolitiken och regionalpolitiken måste klargöras på ett sådant sätt att inte energipolitiken förstärker den regionala obalansen och föreslår att denna problematik görs till föremål för en särskild utredning.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län anser att det bör finnas ett samband mellan avgifter och alternativa energislag, och då i första hand bioenergin. *Länsstyrelsen i Skaraborgs län* anser att den regionalpolitiska planeringen på länsnivå bör innehålla en övergripande planering för en så betydelsefull del av infrastrukturen som energiförsörjningen utgör.

Boverket anser att det inte är ändamålsenligt att det fortfarande saknas ett statligt länsorgan som på den regionala nivån har ett övergripande ansvar för energifrågorna. Boverket anser att länsstyrelserna borde ges en sådan roll.

Flera remissinstanser, bl. a. *länsstyrelserna i Kopparbergs, Jämtlands och Norrbottens län samt Kiruna, Haparanda, Malungs, Jokkmokks, Arvidsjaurs och Kramfors kommuner* är positiva till utredningens förslag om

återföring av en del av vattenkraftens övervinster. Däremot anser flera remissinstanser att medlen bör gå direkt till kommunerna. *Arvidsjaurs kommun* anser att medlen bör ställas till kommunernas förfogande genom exempelvis länsvisa fonder under länsstyrelsernas överinseende. *LRF* föreslår att vattenkraftspengarna avseende Inlandet fördelas på länsstyrelser och kommuner för att stödja landsbygdsföretagandet. Bergslagen och södra Sverige bör, enligt *LRF*, få liknande möjligheter över länsanslagen. *LO* tillstyrker förslaget vad gäller beloppets storlek men anser att medlen tillförs länsparterna i skogslänen och att en mindre del används till att stärka samma läns försörjning med riskkapital genom Norrlandsfonden. *Statens energiverk* anser att kommitténs förslag strider mot principen att inte ändamålsbestämma skatter.

Svenska kraftverksföreningen avvisar kommitténs förslag om ny skatt på vattenkraften. Det övervinstargument som anförs för en särskild vattenkraftsskatt bygger, enligt föreningen, på vanföreställningen att elprinsnivån skulle bestämmas av den långsiktiga marginalkostnaden och därmed ge extremt höga vinster på el producerad i vattenkraftverk. Kraftverksföreningen anser att den föreslagna skatten kommer att höja elpriset och därmed drabba särskilt vissa av de regioner som nu anses behöva hjälp. Skatten skulle således, enligt Kraftverksföreningen, motverka de regionalpolitiska syften som man önskar uppnå.

Bergslagsdelegationen anser att vattenkraftsregionerna, där Bergslagen ingår, under en tioårsperiod får del i vattenkraftens övervinster. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* samt *Piteå, Gällivare* och *Bodens kommuner* anser att den rätta utvecklingen är att länet i någon form får bli delägare i kraftverken. *Övertorneå kommun* menar att istället för del i vattenkraftens övervinster bör Norrbottens län få överta två vattenkraftsverk i enlighet med tidigare förslag.

Flera remissinstanser, bl. a. *RRV*, *SIND*, *Svensk Industriförening* och *statskontoret* anser att naturresurser bör ses som en nationell resurs och inte beskattas där de är belägna.

Vattenfall anser inte att det finns tillräckliga skäl för att återföra en del av intäkterna från vattenkraften till vattenkraftskommunerna. Vattenfall skriver bl. a. att verket "inte tagit ut några övervinster på grund av vattenkraftens relativt sett låga produktionskostnader. De låga kostnaderna har i stället förts vidare till konsumenterna i form av låga priser. Ett bevis för detta är och har varit våra internationellt sett låga elpriser. Följaktligen måste därför en avgift i linje med vad kommittén föreslår i sin helhet föras vidare och tas ut av våra kunder via en höjning av elpriset. Detta är också det huvudsakliga motivet för Vattenfall att avvisa förslaget."

TCO ifrågasätter principen att återföra vinster till de regioner där varor och tjänster produceras eftersom investeringar i t. ex. vattenkraften genomförts av folkhushållet som helhet.

Svenska elverksföreningen "tar bestämt avstånd från att vissa åtgärder föreslås finansieras genom en höjning av skatten på äldre vattenkraft med 1 öre/kWh. Mot bakgrund av vad som föreslås i regeringens proposition 1989/90:50 om inkomstskatten för år 1990 m. m. finner vi det mera motiverat att nuvarande beskattning av el från äldre vattenkraftverk slo-

pas." *El 90-utredningen* anser att det vore obetänksamt att räkna med ett utrymme med "övervinster" från vattenkraften innan dessa frågor utretts närmare.

Skellefteå kommun motsätter sig förslaget om en ensidig beskattning av vattenkraften och menar att om man önskar kompensera vattenkraftskommunerna bör detta ske på ett sätt som är mera rättvist ur regionalpolitisk synpunkt.

Trollhättans kommun stöder principen att vattenkraftsregionerna får del i vattenkraftens övervinster motsvarande 1 öre/kWh. Kommunen anser emellertid att kommittén frångått denna princip vid fördelningen av medlen. Medlen bör enligt kommunen i stället återgå till de vattenkraftsregioner de ursprungligen kommit ifrån. De medel som exempelvis kommer från Trollhättansregionen bör enligt kommunens mening återgå till samma region för att t. ex. användas till att stimulera en differentiering av näringslivet i regionen.

Östhammars kommun påpekar att utredningen inte nämnt kärnkrafts-avvecklingen och anser att det är särskilt angeläget för kommunen att energipolitikens geografiska aspekter uppmärksammas. *Vattenfall* understryker de stora regionalpolitiska konsekvenser avvecklandet av kärnkraften kommer att få eftersom halva elproduktionen måste ersättas av ny produktion med kraftigt höjda elpriser.

Flera remissinstanser, bl. a. *LBS*, *Boverket*, *länsstyrelsen i Jämtlands län*, *landstinget i Värmlands län* samt *Tanums*, *Kalix* och *Malungs kommuner* tillstyrker utredningens förslag till fortsatt skattebefrielse för bioenergi. *Länsstyrelsen i Skaraborgs län* delar utredningens uppfattning att det är viktigt att användningen av förnybara energikällor avsevärt ökas. Biobränslen måste enligt *Folkrorelserådet Hela Sverige ska leva* få en utökad användning såväl inom som utanför de områden som får tillgång till naturgas. Biobränslen bör enligt rådets uppfattning även i fortsättningsen bli befriade från skatt. *LBS* menar att en positiv utveckling av bioenergin så småningom kan ta i anspråk en del av den jordbruksmark som inte kommer att behövas för livsmedelsproduktionen. *Skogsstyrelsen* anser att förnybara energikällor måste öka, främst bioenergi. *Skogsstyrelsen* anser vidare att satsningen på bioenergi inte skall begränsas till regioner som kommer att sakna naturgas utan kunna gälla i hela riket där detta är ett bra alternativ.

Svenska handelskammarförbundet anser att nuvarande effektiva elproduktionssystem inte får raseras förrän de villkor som fastställdes vid folkomröstningen 1980 uppfyllts. I avvaktan på alternativ, som uppfyller dessa villkor blir tillgängliga, ska nuvarande energisystem enligt folkomröstningen behållas.

I betänkandet konstateras att stora delar av de regionalpolitiskt prioriterade landsdelarna kommer att hamna utanför naturgasregionen. Tillgången till naturgas kan ha stor betydelse för den regionala utvecklingen och det hade därför enligt *länsstyrelsen i Västernorrlands län* varit befogat att man i betänkandet något djupare analyserat effekterna. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* understryker vikten av att de delar av landet som inte får naturgas kompenseras för detta. *LRF* anser att naturgasintroduktionen bör

begränsas i tiden och i första etappen stanna vid det väst- och sydsvenska nätet samt vid att bygga ledning till Stockholm. *Vattenfall* anser att naturgasen skall införas på kommersiella grunder vilket får styra nätets utbyggnad. *Karlskrona kommun* anser att Sydöstra Sverige måste ingå i naturgasrājongen och påpekar att en diskussion om vindkraftens roll i energiför-sörjningen saknas i betänkandet.

Statens energiverk har invändningar mot utredningens resonemang att områden som hamnar utanför naturgasområdena skulle kompenseras där-för. Priset på naturgas sätts i relation till naturgaskundernas alternativ-kostnad. Att kompensera olika individer eller regioner för att de inte får del av vissa kommersiella produkter är inte rimligt i en marknadsekonomi. Vidare efterlyser verket ett resonemang från utredningens sida hur olika regioner kan bidra till den omställning av energisystemet som förestår. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* anser att statsmakterna bör ge visst stöd till naturgasens stamledningar till de prioriterade landsdelarna.

Landstinget i Jämtlands län tillstyrker förslaget om regionala riskkapi-talbolag under förutsättning att en samordning sker med det förslag om motsvarande bolag som finansieringsutredningen tidigare lagt fram och till vilka bl. a. utvecklingsfonderna förutsätts vara ägare.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län anser att ett arbete att åstadkomma regional- eller länsenergiplaner snarast bör komma igång med statsmakter-nas stöd. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* tillstyrker förslaget att 50 milj. kr. per år av vattenkraftsmedlen avsätts för landsbygdsutveckling i södra Sverige.

2.6.6 Kulturpolitik

Kommittén

En aktiv kulturverksamhet i en bygd eller region stärker självkänslan och identifikationen med den egna regionen, skapar uttrycksmedel i konst, teater, musik, dans m. m., lockar till sig nya yrkesgrupper och tillför därigenom kompetens av nytt slag.

För att stärka det kulturella nätverket måste glesbygdens behov priorite-ras så att resurssvaga glesbygdskommuner får reella möjligheter att erbjuda kulturaktiviteter och ta emot professionellt kulturutbud.

Föreningslivet och studieförbunden har en viktig uppgift i det kulturella nätverket. Kulturrådet bör i sin fördelning av medel beakta regionalpoli-tiskt motiverade behov.

Ett utredningsarbete bör sättas igång snarast för att utarbeta ett paket av stimulansåtgärder för fler konstnärliga yrkesutövare till Norrland.

På många platser är kulturmiljöer, landskap, byggnader m. m. i behov av upprustning för att kunna levandegöras och ta emot turister. Kommittén föreslår att 5 milj. kr. anvisas till förprojektering av tänkbara projekt. Kommittén föreslår också att länsstyrelserna skall kunna ge stöd till såda-na projekt.

Åtgärder måste vidtas för att förbättra långsiktigheten och stabiliteten i kulturvårdsföretagen.

Länsstyrelserna bör ges större möjligheter att finansiera kultursatsningar genom länsanslaget.

Av de ökade anslagen till kultursektorn bör 50 milj. kr. avsättas för att främja kulturlivet i de regionalpolitiskt prioriterade landsdelarna.

Prop. 1989/90: 76
Bilaga 2

Remissinstanserna

Kulturens betydelse för en regions utveckling delas av en enig remissopinion.

RAÄ instämmer i kommitténs bedömning av kulturens roll för att skapa attraktiva miljöer för människor och företag i olika regioner. RAÄ tillstyrker förslagen om regionalpolitiska medel för förprojektering till upprustning av kulturhistoriskt och turistiskt intressanta objekt samt om finansiering av kultursatsningar via länsanslaget. För att genomföra större arbeten med restaurering och levandegörande av viktiga kulturminnen och miljöer krävs dock en betydande ökning av de ordinarie anslagen till kulturmiljösektorn. Behov av medelsökning aktualiseras också av förslaget om särskilda insatser på kulturområdet i Inlandet, Bergslagen och Sydöstra Sverige. Den av regeringen förutskickade förstärkningen av anslagen till kultursektorn med 300 miljoner kronor avser framför allt en utbyggnad och konsolidering av ett stödsystem med nationell räckvidd. RAÄ avstyrker därför förslaget att finansiera kulturprojekt av försökskaraktär i de prioriterade landsdelarna med dessa medel. Samtidigt ser RAÄ positivt på en sådan försöksverksamhet men menar att den bör finansieras med särskilda medel.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser att förslagen på kulturområdet är ett utmärkt exempel på sektorssamordning och föreslår att statens kulturråd bildar en samrådsgrupp med företrädare för de regionalpolitiskt prioriterade länen. *Länsstyrelsen i Stockholms län* påpekar vikten av att kulturlivet får utvecklas på regionens egna villkor så att den regionala särarten kan bibehållas och förstärkas. *Bodens kommun* menar att vid diskussioner om företagsetablering och näringslivsutveckling har det visat sig att kulturen har kommit att spela en allt större roll. *Norrlandsförbundet* anser att regionalpolitiska insatser på det kulturella området är mycket önskvärda.

Länsstyrelsen i Gotlands län anser det vara anmärkningsvärt att kommittén så ensidigt koncentrerar sina förslag till åtgärder inom kulturområdet till de tre prioriterade landsdelarna. Länsstyrelsen påpekar att det inte enbart är ett regionalt utan även ett nationellt intresse att Gotland bör få del av satsningarna. *Skellefteå kommun* anser att satsningarna även bör omfatta nuvarande stödområde C. *Boverket* anser att för att stödja en regional utveckling är det viktigt att stödet till kulturbyggnader och miljöer inte huvudsakligen hamnar i större tätorter. Stöd bör även lämnas till de mindre tätorterna och landsbygden. *Ludvika kommun* anser att betänkan- det har ett smalt och snävt kulturbegrepp. *SACO* anser att det är angeläget att bestämmelserna för det regionalpolitiska stödet ses över i syfte att stärka kulturens ställning i den regionala planeringen. *SACO* anser vidare

att särskilda pengar bör avsättas för kulturprojekt och att medlen bör tas från de regionalpolitiska anslagen och inte från kulturområdet.

TCO vill särskilt framhålla betydelsen av studieförbundens och andra kulturorganisationers verksamhet och tillstyrker förslaget om en uppräknings av stödet till deras verksamhet i de tre prioriterade landsdelarna.

Länsstyrelsen i Kronobergs län, Växjö, Emmaboda, Lessebo och Växjö kommuner tillstyrker kommitténs förslag om behovet av glasmuseum i Sydöstra Sverige och anser att projektet bör ges hög prioritet vid fördelning av nya resurser som tillställs kulturområdet. Länsstyrelsen i Uppsala län anser att möjligheterna att utveckla en kulturturism vid bruken i den norra delen av Uppsala län på samma sätt bör uppmärksammas.

Flertalet remissinstanser tillstyrker kommitténs förslag att 5 milj. kr. av regionalpolitiska medel anvisas för förprojektering av projekt inriktade på att levandegöra kulturmiljöer, landskap, byggnader m. m. ST stöder förslaget men anser att länsstyrelserna bör få samma möjlighet att ge stöd till projekt inriktade på naturturism. Boverket är positivt till förslaget men anser att ett samlat stöd om 5 milj. kr. för detta ändamål är allt för begränsat.

Flera remissinstanser, bl. a. länsstyrelsen i Gävleborgs län, Örnsköldsviks och Haparanda kommuner påpekar vikten av att ekonomiska resurser tillförs länen. Örnsköldsviks kommun anser att kultursatsningar skall finansieras genom det s. k. länsanslaget.

Landstinget i Västerbottens län saknar en genomtänkt infrastrukturell satsning på ett stort antal mindre orter i t. ex. Norrlandslänen så att de kan ta sin roll som noder i ett inom- och mellanregionalt nätverk för kulturell, social och ekonomisk expansiv utveckling. Landstinget i Älvsborgs län påpekar vikten av samplanering med landstinget. Landstinget i Värmlands län menar att länsstyrelserna normalt saknar kulturpolitisk kompetens under det att landstingen i de flesta fall har särskilda politiskt sammansatta nämnder som är specialiserade på området. Landstinget i Västmanlands län anser att landstingen genom sitt ansvar för de regionala kulturinstitutionerna kan fungera som en garant för en god spridning inom länet av de institutionsbundna kulturaktiviteterna.

Länsstyrelsen i Örebro län anser att en spridning av kulturella aktiviteter är av stort värde och de regionalpolitiska medlen bör tillsammans med andra kunna utnyttjas för att påverka en sådan spridning.

Fagersta, Ljusnarsbergs, Skinnskattebergs och Norbergs kommuner påpekar att utveckling av Ekomuseum Bergslagen bör ges lika hög prioritet som projekten i Sydöstra Sverige. Ludvika kommun anser att det är viktigt att ta till vara kulturmiljön med bergshantering i ett skede med industriutveckling i andra riktningar.

Flera remissinstanser, bl. a. Boverket, länsstyrelsen i Jämtlands län, Nybro, Mönsterås, Tanums och Tingsryds kommuner samt Folkhälsoinstitutet anser att stödet till samlingslokaler bör förbättras. Tanums kommun anser att stödet bör gälla på samma villkor i hela landet. Boverket stöder förslaget men menar att reglerna bör ändras så att samordnade lösningar med samlingslokaler och annan socialt angelägen samhälls-

och boendeservice främjas. Boverket anser det viktigt att uppmärksamma att det inte enbart är i glesbygden behoven av samlingslokaler finns.

Landstinget i Kalmar län och Karlstad kommun delar inte kommitténs förslag att länsstyrelserna skall få ett ökat ansvar när det gäller kulturfrågorna. Karlstad kommun anser att det är en uppgift för kommunerna i länet genom kommunförbundets länsavdelningar. Landstinget i Kalmar län anser att medlen bör tillföras landstingen för att av dessa fördelas på olika kulturändamål. Liknande synpunkter framförs av *Örnsköldsviks kommun* samt *landstinget i Gävleborgs län*.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län motsätter sig ramar och regler för olika kulturella ändamål som utredningen föreslår. Länsstyrelsen anser att det är och har varit fullt möjligt för länsstyrelserna att stödja kulturella ändamål via projektmedlen.

Nordiska muséet anser att kulturstödets inriktning bör diskuteras ytterligare. Muséet vill också peka på att begreppsparet region och kultur bör bli föremål för ett noggrannare övervägande. Muséet anser att man bör vara mycket försiktig med ytterligare muséisationsningar, och i stället sträva efter att utveckla de befintliga museerna, i första hand länsmuséerna, till fungerande turistmål och stödjepunkter för det regionala kulturlivet. Vidare menar muséet att de medel som kan frigöras för ökad kulturverksamhet i första hand bör användas för en uppbyggnad av infrastrukturen i anläggningar och organisationer, som behövs för fortsatt utveckling av kulturverksamheten i regionerna.

Statens kulturråd avvisar tanken på att rådet vid sin fördelning av medel skall ta uttalat regionalpolitiska hänsyn. "Det är inte rådets uppgift, och det faller inte inom rådets kompetensområde, att göra andra än kulturpolitiska bedömningar." Rådet motsätter sig också en generell höjning av bidraget till studieförbundens kulturverksamhet och bidragen till föreningar i dessa regioner. Rådet anser i stället att ett ökat stöd bör ske i form av särskilda projektmedel som fördelas efter ansökan och som tar sikte på att utveckla verksamheter och samarbetsformer anpassade till de speciella förutsättningar som gäller i dessa landsdelar. Rådet instämmer i vad kommittén anför om beröringspunkterna mellan kultur och turism. Rådet anser vidare i likhet med kommittén att kulturfrågorna bör uppmärksammas i det kontinuerliga planerings- och utvecklingsarbete som länsstyrelserna bedriver.

Folkrörelserådet Hela Sverige ska leva finner det anmärkningsvärt att friluft- och idrottsrörelsens betydelse för gemenskap, samvaro och sysselsättning inte berörs i utredningen.

2.6.7 Landsbygdsutveckling

Kommittén

Tillgången till billiga och rationella transportlösningar är en grundförutsättning för landsbygdsföretagens möjligheter att utveckla produktion i små samverkande enheter.

Bostadslånesystemet bör ses över för att underlätta anpassning av ny bebyggelse till regionens byggnadstraditioner.

Forskningsrådet bör ges uppdraget att tillsammans med berörda myndigheter utveckla ett program för FoU-insatser som syftar till att tillvarata bebyggelsens identitetsskapande egenskaper.

De selektiva stöd inom livsmedels- och fiskepolitiken, som huvudsakligen är regionalpolitiskt motiverade, bör inordnas i stöden för regionalt utvecklingsarbete.

Kooperativa rådet bör ges uppdraget att studera behovet av företagsstödjande åtgärder riktade till producentkooperativ i småföretagsform.

Vuxenutbildning och vidareutveckling av distansutbildningen är av strategisk betydelse för landsbygdens små företag med begränsade möjligheter till internutbildning. Detta gäller inte minst grundläggande företagarbildning.

Av anslagen till STU bör 10 milj. kr. avsättas för tillämpad FoU vid landsbygdsföretag.

Remissinstanserna

LBS anser att betänkandets kapitel om landsbygdsutveckling är ganska summariskt och allmänt hållet. Landsbygdsproblemen har inte föranlett kommittén att föreslå några klara målsättningar eller geografiska prioriteringar. Det är enligt lantbruksstyrelsens uppfattning en brist i kommitténs förslag. Enligt *SLUs* uppfattning står landsbygden inför flera viktiga utmaningar. Till dessa hör bl.a. jordbrukets avreglering vilket riskerar att allvarligt försämra förutsättningarna för en näringslivsutveckling i redan befolkningssvaga områden. Härtill kommer effekterna i förädlingsled. Regionalpolitiken bör enligt *SLUs* uppfattning ha till uppgift att precisera insatsbehov inom respektive sektorsområde och ange medel för förnyelse och utveckling. Dessa uppgifter bör stå i överensstämmelse med av samhället antagna mål för landsbygdens utveckling. *SLU* tar också upp att kommittén har refererat *ALA*-gruppens landsbygds- och industrikontaktprojekt. Verksamheten har stark regional anknytning med ett utvecklat samarbete med länsstyrelser och kommuner i alla delar av landet. Det är enligt *SLU* önskvärt att *ALA*-gruppens verksamhet uppmärksammas i det kommande regionalpolitiska beslutet för att kunna fördjupas, intensifieras och få en större omfattning. *Folkrörelserådet Hela Sverige ska leva* framhåller att det centralt krävs ett samlat politiskt ansvar för samhällsutvecklingen på landsbygden, och att ett centralt ansvarigt samordningsorgan för landsbygdens utveckling är en nödvändighet. *Folkrörelserådet* finner det i detta sammanhang anmärkningsvärt att Glesbygdsdelegationens betydelse för det regionala utvecklingsarbetet inte berörs i utredningen. För att styra utvecklingen i rätt riktning och även ge landsbygden möjlighet att fungera ekonomiskt, socialt och kulturellt, krävs, enligt *Folkrörelserådet*, en ny helhetssyn och en bättre utvecklad samverkan och samordning mellan verk, myndigheter och organisationer på alla nivåer. *Folkrörelserådet* framhåller vidare att ett decentraliserat beslutsfattande samt decentralisering av verksamheter och service är nyckelbegrepp som ofta framförts i landsbygdskampanjens budkavlar. *Folkrörelserådet* anser också att begreppet landsbygd huvudsakligen skall avse områden utanför

tätorter. Mindre tätorter och byar bör ingå i landsbygdsbegreppet. Även begreppen glesbygd och skärgård krävs för att markera särskilda insatsbehov. Folkhälsovetenskapen menar att landsbygdsbegreppet är av ett sådant slag att de ofta inte kan generaliseras utan måste preciseras i samspel mellan en bygds befolkning och främst kommunen respektive länsstyrelsen. En utökad valfrihet i både äldre- och barnomsorgen, ökad flexibilitet och anpassning till lokala förutsättningar och behov, är självklara utgångspunkter vid planeringen av all service och omsorg på landsbygden.

Flera remissinstanser bl. a. *Folkhälsovetenskapen Hela Sverige ska leva, utvecklingsfonden i Kopparbergs län* och *LBS* anser att det behövs en samlad landsbygds politik för 90-talet som är utvecklingsinriktad och en viktig del av regionalpolitiken.

Länsstyrelsen i Västmanlands län samt *Lantbrukarnas riksförbund* anser att utredningen inte lämnat förslag till en samlad strategi för landsbygds utveckling med genomarbetade åtgärdsförslag. Vidare anser *Lantbrukarnas riksförbund* att STUs och SLUs samverkan för att stödja landsbygdsföretagare bör utvecklas, spridas och fördjupas.

Enligt *länsstyrelsen i Värmlands län* är det viktigt att en framtida landsbygds politik också får en tydlig profil av glesbygds politik. *Strömsunds kommun* anser att landsbygdsinsatserna bör ingå i övrigt regionalpolitiskt arbete men kommer att kräva betydligt större insatser än de som redovisas i betänkandet. Kommunen nämner andra insatser som kan motverka de intentioner som utredningen redovisar, bl. a. avdragsrätten för resor till och från arbetet, ändrade skatteregler för kombinationsföretag m. m. För att ge Inlandskommunerna en rättmätig möjlighet att arbeta på samma villkor som andra delar av landet bör, enligt Strömsunds kommun, en särskild organisation tillskapas inom regeringskansliet med uppgift att driva regionalpolitiska frågor i sektorspolitiken.

Länsstyrelsen i Örebro län anser att avsnittet om landsbygdsutveckling är mycket svagt och ofullständigt. Utvecklingen mot en ökad marknadsanpassning i jordbruket, anpassning till EG och balans i produktionen kommer sannolikt att få stora regionalpolitiska konsekvenser. Den helt avgörande frågan för landsbygds utveckling nämligen jordbruksmarkens framtida användning, har överhuvudtaget inte berörts i utredningen.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län påpekar att utvecklingen på landsbygden i hög grad är beroende av att de infrastrukturrella satsningar, som man talar om i utredningen verkligen kommer landsbygden till del.

Utvecklingsfonden i Kopparbergs län anser att de förslag till åtgärder som kommittén för fram är ytterst marginella. Det hade, enligt fonden, varit värdefullt om kommittén tillämpat sin bredare syn på regionalpolitiken, som inbegriper väsentliga sektorsområden, även vid analysen av landsbygds utveckling och behov av insatser. Fonden anser det angeläget att ett särskilt anslag för landsbygdsutveckling tillförs länen.

För att bidra till en levande landsbygd bör, enligt *LMV* fastighetsbildningslagen ge möjlighet till ökat utrymme för kompletterande funktioner till boendet inom egen fastighet. Verket anser att bostadsfastigheter bör kunna innefatta viss jordbruksmark eller annan mark i anslutning till bebyggelsen. En mindre djurhållning med hästar, får eller nötkreatur kan

t. ex. enligt lantmäteriverket vara fördelaktigt med hänsyn till närmiljön kring en bostad och som ett sätt att bidra till landskapets öppethållande när igenväxning hotar. LMV menar att förutsättningen är att lämpliga fastigheter för permanent bosättning bildas, och att det i området inte råder konkurrens om den mark som behövs för en kompletterande funktion till boendet.

Landstingen i Älvsborgs och Västerbottens län påpekar att utredningen inte konkret behandlat de förslag som framkommit genom landsbygds-kampanjen och landsbygdsriksdagen, och inte heller lämnat förslag till konkreta åtgärder. *Glesbygdsdelegationen* anser att utredningen inte tillräckligt uppmärksammar landsbygdskampanjen och inte heller tagit till sig den arbets- och planeringsmetod som tillämpats under kampanjen, dvs. nerifrån – och upp.

Länsstyrelsen i Östergötlands län anser att utöver stöd till glesbygdsföretag bör länsstyrelsen genom ett förstärkt länsanslag ges resurser att tillsammans med kommunerna ge bidrag till verksamheten inom de ca 60 bygdeg-rupper som bildats i länet inom ramen för den nu avslutade landsbygds-kampanjen samt för att kunna bedriva en aktiv projektverksamhet.

Enligt *länsstyrelsen i Jönköpings län* har det s. k. länsanslaget, länsstyrel-sens medel för regionala utvecklingsinsatser, visat sig mycket värdefullt. Länsstyrelsen anser att det är medel från det anslaget som bl. a. gjort länsstyrelsens medverkan i arbetet med landsbygdsutveckling möjlig. Li-ka så har länsstyrelsen kunnat medverka i många värdefulla utvecklings-projekt i länet. För län utanför stödområdena är länsanslaget extra bety-delsefullt och en rejäl uppräknings är motiverad, då nu regionalpolitiken enligt kommitténs förslag skall tillföras stora summor. Även *länsstyrelser-na i Kristianstads och Hallands län* tillstyrker att ytterligare resurser för landsbygdsutveckling tillförs länen i södra Sverige.

Folkförhållningsrådet Hela Sverige ska leva anser att landsbygdspolitiska handlingsprogram bör upprättas av alla länsstyrelser och kommuner. *Gles-bygdsdelegationen* menar att regeringen bör redovisa ett landsbygdspoli-tiskt program för 90-talet i sin regionalpolitiska proposition. Regeringen bör dessutom uppdraga åt fackdepartementen att precisera programmet i samarbete med ansvarigt organ för landsbygdspolitiken. Vidare anser dele-gationen att fackdepartementen bör vara skyldiga att årligen redovisa hur det preciserade programmet genomförs. Delegationen menar också att regeringen bör uppdraga åt länsstyrelserna att upprätta regionala landsbygds-program.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län anser att det krävs ett ökat samordnings-tänkande hos olika sektorsorgan när det gäller planerings- och servicein-satser från samhällets sida. Bland de krav på förändringar av regionalpoli-tiken som är ett resultat av kampanjen framstår, enligt länsstyrelsen, som allt viktigare en bebyggelse- och bostadspolitik bättre anpassad till lands-bygdens villkor. *Länsstyrelsen i Kristianstads län* anser att om landsbygden skall bli ett bra alternativ till städerna är det viktigt att utveckla boende, service och sysselsättning såväl på den rena landsbygden som i de mindre tätorterna. En positiv syn från kommunernas sida för nybyggnad av bostä-

der och en förbättrad infrastruktur på landsbygden är, enligt länsstyrelsen väsentliga inslag.

För landsbygdsutvecklingen har, enligt *Storfors kommun*, kommunerna på många områden den viktigaste rollen. Kommunen anser att regionalpolitiska medel för landsbygdsutveckling med fördel kan hanteras av kommunen med målformulering från centralt/regionalt håll.

Länsstyrelsen i Gotlands län anser att genom avreglering och minskat stöd till den areella sektorn måste en betydande del av de kommande insatserna koncentreras på att utveckla kombinationsföretagande där jord- och skogsbruk är en del. *Skogsstyrelsen, Länsstyrelsen i Västernorrlands län* och *Säters kommun* påpekar att det kommer att behövas extraordinära insatser för att kunna bibehålla en levande landsbygd för kommuner som är beroende av jord- och skogsbruksnäringen. För att detta skall vara möjligt bör åtgärder via bl. a. glesbygdssstödet/Norrlandsstödet bättre kunna utnyttjas till att komplettera de areella näringarna med andra verksamheter. Ett sätt är, enligt *länsstyrelsen i Västernorrlands län*, att vidga användningen av glesbygdssstödet till investeringar som avser produktutveckling, företagsutveckling och marknadsföring. Enligt *Kiruna kommuns* uppfattning är det utomordentligt viktigt att man slår vakt om glesbygdssstödet som stödform och att resurserna härför snabbt anpassas efter behovet. De skatteregler som gäller för företagande i glesbygden missgynnar, enligt kommunen, de kombinerade företagsformer som tillämpas där, jämfört med aktiebolagsformen som är förhärskande i det mera urbaniserade samhället.

Norrlandsförbundet understryker betydelsen av att kraftfulla satsningar görs i inlandet och glesbygden. Förbundet påpekar att nu måste konkreta genomförbara förslag, som kom fram i landsbygdskampanjen, realiseras med statligt och kommunalt stöd för att ej den positiva kreativa andan skall förbytas i sin motsats.

De regionalpolitiska effekterna av en ny jordbrukspolitik bör, enligt *länsstyrelsen i Kopparbergs län*, noga beaktas och då i synnerhet samordning av olika förslag från skilda departement. Länsstyrelsen påpekar vidare att "i det nya skatteförslaget är kvittningsrätten borttagen. Denna är en mycket viktig faktor vid start av nya kombinationsföretag i gles- och skogsbygd. För att förebygga och hindra spekulation med höjda fastighetspriser som konsekvens, kan en sån kvittningsrätt med fördel kopplas till bosättningstvång och/eller tidsbegränsas till att gälla de första fem åren".

Glesbygdsdelegationen tycker att det är bra att Kooperationen uppmärksammas, men anser att förslaget om utredning inte är särskilt djärvt. Istället bör, enligt delegationen, utbildning av blivande kooperatörer, på exempelvis folkhögskolor, ges hög prioritet liksom utbildning av politiker och tjänstemän för att öka kunskapen bland beslutsfattare om den kooperativa företagsformen. Dessutom anser delegationen att den långsiktiga finansieringen av de kooperativa servicecentra som vuxit upp de senaste åren måste lösas. Ett alternativ kan, enligt delegationen, vara att kombinera dessa centra med annan verksamhet, t. ex. kvinno centra.

Mönsterås kommun anser att tillgång till bil är en förutsättning för att

landsbygden skall överleva. Därför bör, enligt kommunen, eventuella åtgärder för att minska biltrafiken riktas mot områden där befolkningstäthet och infrastruktur gör utbyggnad av kollektiva transportmedel till ett realistiskt alternativ.

Glesbygdsdelegationen anser att bra vägar är nödvändiga på landsbygden. Det gäller såväl större trafikleder som småvägarna. Satsningar på E 66 och bättre kommunikationer i Bergslagen är regionalpolitiskt betydelsefulla, men delegationen menar att nu ska de små vägarna på landsbygden prioriteras. Beträffande Inlandsvägen bör, enligt delegationen, denna ges en enhetlig vägnumrering med Europavägsstatus och successivt upprustas. *Skogsstyrelsen* påpekar vikten av ett väl fungerande skogsbilvägnät för skogsbruket.

Glesbygdsdelegationen är kritisk till behandlingen av järnvägarna och menar att en mer offensiv inställning till utvecklingsinsatser för de regionala banorna borde ha redovisats, och förslag borde ha lämnats om särskilda medel för detta ändamål.

Glesbygdsdelegationen m. fl. tillstyrker förslaget att ingen offentlig service på landsbygden får dras in innan alternativa möjligheter att samordna servicen med annan på orten existerande verksamhet har prövats samt att länsstyrelsen skall medverka i en sådan prövning. Delegationen anser också, i likhet med kommittén, att Posten kan få en huvudroll som bas för integrerad lokal service. Delegationen anser vidare att regeringen ska ge länsstyrelserna i uppdrag att upprätta inomregionala decentraliseringsprogram.

Länsstyrelsen i Stockholms län finner kommitténs förslag vällovligt men vill betona att det fordras resurser och befogenheter för länsstyrelsen om det skall ha någon verkan. Den s. k. "Kustförordningen", enligt vilken länsstyrelsen skall pröva personalindragningar vid elva statliga myndigheter i kust- och skärgårdsområdet, har enligt länsstyrelsen tyvärr visat sig ganska "tandlös".

Kommittén uppmärksammar bristen på bostäder på landsbygden och betydelsen av att landsbygdens intressen tillvaratas i den fysiska planeringen enligt den nya plan- och bygglagen. *Glesbygdsdelegationen* m. fl. understryker kraftigt detta.

KOV beklagar att kommittén så lite berört frågan om tillgången till service i glesbygds- och skärgårdsområden i sitt betänkande. Verket föreslår bl. a. att maximibeloppet för servicebidrag till kommersiell service i glesbygd höjs från högst 60 000 till högst 100 000 kr. per butik och år, att behovet av stöd för att utveckla och introducera distributionslösningar som uppfyller livsmedelslagstiftningens krav för såväl kyl- som frysvaror i landets glesbygdsområden beaktas vid den av utredningen föreslagna reformeringen av gods- och transportstödet, att förhöjt glesbygdsstöd ska kunna lämnas till investeringar som följer av skärpta temperaturkrav vid distribution av livsmedel, att förhöjt investeringsstöd även ska kunna lämnas till utrustning för bensingasåtervinning vid drivmedelsanläggningar i glesbygd, att kommuner i prioriterade delar av inlandet som bekostar hemsändning av dagligvaror i normalfallet ska beviljas upp till 50 % av nettoutgifterna i hemsändningsbidrag, att glesbygdsstöd ska kunna lämnas

till investeringar som fordras för samordning av annan service med dagligvaruservicen samt att föreslagna nya stödformer för "mjuka" investeringar och konsultinsatser även ska omfatta utbildningsinsatser och konsult hjälp riktad till glesbygdsbutiker.

2.6.7.1 FoU-satsningar

Kommittén

FoU-satsningarna inom det trätekniska området bör ökas. Under en övergångsperiod föreslås staten kunna betala upp till 75 % av kostnaderna för en utökad kollektivforskning. Som villkor bör ställas att verksamheten decentraliseras så att kontaktytan mot småföretagen ökas.

Angelägna områden för FoU-insatser är:

- växtförädling och utveckling av produktionstekniken för att öka virkesproduktionen och förbättra kvaliteten på skogsråvara,
- maskinparkens anpassning till ett småskaligt skogsbruk,
- utvecklingsarbete för att öka förädlingsindustrins användning av lövträd.

Remissinstanserna

STU konstaterar att eftersom landsbygdens näringsliv för närvarande saknar resurser för tillämpad FoU bör enligt betänkandet samhället skjuta till resurser och man föreslår att 10 milj. kr i STUs budget avsätts för detta ändamål. STU menar att erfarenheter från tidigare regionalpolitiska uppdrag visar att STUs kompetens bäst kan utnyttjas för målinriktade avgränsade specifika insatser. STU föreslår därför, att speciella regionalpolitiska uppdrag av FoU-karaktär även fortsättningsvis bör läggas på STU. Utöver dessa uppdrag skulle, enligt STU, ett tillskott i STUs budget på 10 milj. kr. per år för teknikspridning till företag på landsbygden kunna användas för att bygga upp filialverksamhet till ett par kollektiva institut inom någon av de prioriterade regionerna, alternativt till att bygga ut den småföretagsservice som idag bedrivs vid nio av de kollektiva instituten.

Landstinget i Kalmar län understryker vikten av att FoU-satsningarna inom det trätekniska området kommer till stånd. Detta är, enligt landstinget, speciellt viktigt för Sydöstra Sverige, där den småskaliga träindustrin spelar en mycket stor roll för sysselsättningen på landsbygden.

2.6.7.2 Turism

Kommittén

Sveriges turistråd bör ges i uppdrag att i samverkan med berörda organisationer kartlägga turismens utvecklingsmöjligheter i Inlandet, Bergslagen och Sydöstra Sverige, samt att de förutsättningar som finns för en vidareutveckling av den småskaliga upplevelseturismen därvid särskilt bör beaktas. Staten och branschorganisationerna bör ta upp förhandlingar om ett kollektivforskningsprogram för turism.

ST menar att dess ansvar redan idag omfattar de geografiska områden som kommittén avser. Ansvaret innefattar även en bevakning av alla former av turism. Många av de utvecklingsprojekt som rådet driver är direkt inriktade på vad som skulle kunna betecknas som småskalig upplevelseturism. Det gäller t. ex. inventering och utredning av s. k. landsbygdsturism, projekt inom fisketurism, studier av hälsoturism och kvinnors speciella preferenser inom turism och rekreation samt givetvis det stort upplagda treårsprojektet inom kulturområdet. Turistrådet kan mot denna bakgrund inte se att en särskild kartläggning av det slag som kommittén föreslår kan fylla någon funktion. Den bästa kompetensen när det gäller att ta tillvara olika regioners utvecklingsmöjligheter på turistområdet finns lokalt och regionalt. De regionala turistorganisationerna i samverkan med kommuner och näringsliv har genomgående ett mycket bra grepp om vilka resurser som finns i respektive region och vilka utvecklingsmöjligheter som föreligger. Rådets roll måste främst vara att bevaka de nationella aspekterna på turismen, att tillhandahålla generell kunskap och kompetens på turist- och rekreationsområdet samt att underlätta en smidig samverkan mellan olika aktörer inom sektorn. Turistrådet anser därför att ett uppdrag av det slag som kommittén skisserat skulle strida mot den arbetsfördelning som utvecklats mellan rådet och de regionala turistorganisationerna.

Det är enligt *Folkrorelserådet Hela Sverige ska leva* angeläget att formerna för landsbygdsturism utvecklas. Folkrorelserådet ser positivt på utredningens förslag att ST får ett sådant uppdrag.

ST delar uppfattningen att det behövs en kraftig förstärkning av turist- och rekreationsforskningen i Sverige men menar att det inte i första hand är mer målinriktad forskning som behövs, om man med det avser tillämpad forskning på gränsen till utredningsverksamhet. Allra mest eftersatt är istället den mer grundläggande kunskapsuppbyggnaden och de långsiktigt motiverade forskningsinsatserna. Denna typ av forskning, som har sin naturliga hemvist i högskolan, saknas nu nästan helt. En ökad satsning på detta område ser turistrådet därför som den mest angelägna åtgärden.

Enligt *utvecklingsfonden i Kopparbergs län* är Dalarnas turistnäring intresserad att snarast inleda överläggningar om förutsättningarna att starta ett kollektivt FoU-program avseende turism.

2.6.7.3 Kvinnors arbetsmarknad

Kommittén

Kommittén anser att regionalpolitiken i alltför liten utsträckning har uppmärksammat könsuppdelningen på arbetsmarknaden och behoven av att aktivt arbeta på att utveckla den kvinnliga arbetsmarknaden.

Vidare anser kommittén att det måste ges plats åt fler kvinnor i handläggande och beslutande ställning på alla nivåer i det regionala utvecklingsarbetet.

Kommittén föreslår att en ram om 25 milj. kr. per år bör avsättas för kvinnliga kompetenscentra i Inlandet, Bergslagen och Sydöstra Sverige.

De flesta remissinstanserna delar utredningens uppfattning om problemen med könsuppdelningen på arbetsmarknaden och behoven av att utveckla den kvinnliga arbetsmarknaden.

Flera remissinstanser bl. a. *Bergslagsdelegationen, utvecklingsfonden i Jämtlands län* samt *Skinnskattebergs, Luleå, Mora, Storfors, Filipstads, Kalix och Lindesbergs kommuner* är positiva till förslaget om kvinnliga kompetenscentra. *Landstinget i Jämtlands län* är också positivt till förslaget men vill bredda målgrupperna att inte enbart gälla kvinnor med företagareidéer utan också löneanställda kvinnor. *Folkkrörelserådet Hela Sverige ska leva* är också positivt till förslaget men anser att kvinnliga kompetenscentra måste arbeta på en bred front för kvinnors utvecklingsmöjligheter på den lokala arbetsmarknaden.

Glesbygdsdelegationen anser det uppenbart att det behövs någon form av utvecklingscentra för kvinnor på landsbygden. Delegationen ställer sig emellertid tveksam till det förslag som kommittén redovisar. Risken finns, enligt delegationen, att vi får relativt svaga centra som ändå ska kunna fylla utvecklingsfondernas funktion. Delegationen anser att det i föreslagen tappning inte heller är någon landsbygdssatsning. Dessa centra måste enligt delegationen utformas så att kvinnor i de små landsbygdskommunerna verkligen drar nytta av satsningen.

Skinnskattebergs kommun påpekar att om länsstyrelserna skall få uppdraget att stödja etableringen av föreslagna kompetenscentra måste det i direktiven klart framgå att det är av största vikt att dessa centra placeras i de så kallade ytterkommunerna t. ex. *Skinnskatteberg* eller andra kommuner som ingår i Bergslagsdelegationens definition av Bergslagen. Utvecklingsfonderna är lokaliserade till residensstäderna vilket, enligt kommunen, starkt kritiserats från kvinnohåll eftersom denna lokalisering inte stämmer med kvinnors behov av nära och täta kontakter med stödpersoner.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län anser att det är bra att kommittén uppmärksammat kvinnornas situation men påpekar att det inte är enbart kvinnliga företagare som är i behov av särskilda resurser. Särskilda resurser inom utbildningssystemet och på arbetsmarknaden behövs för att förbättra kvinnornas situation.

Idén om kvinnliga utvecklingscentra har, enligt *länsstyrelsen i Värmlands län*, stor bredd och bör förverkligas genom en nätverkslösning som innebär att många engageras och har sina tydliga roller, men där länsstyrelsen på ett naturligt sätt bör ha en samordnande och delvis initierande roll.

Hudiksvalls kommun anser att kvinnornas arbetsmarknad bör ses som en integrerad del av regionalpolitiken. Hudiksvalls kommun anser vidare att länsstyrelsen, utvecklingsfonden, länsarbetsnämnderna, kommunerna m. fl. måste alla arbeta aktivt med kvinnors arbetsmarknad. Kommunen avstyrker förslaget om kvinnliga kompetenscentra.

TCO anser att förslaget om kvinnliga kompetenscentra är alltför snävt inriktat på kvinnor som företagare och att de bör främja kvinnors inflytande i den regionala beslutsprocessen. Vidare anser TCO att den organisa-

riska inplaceringen på respektive ort bör lämnas öppen för att kunna anpassas till de förutsättningar som råder i olika delar av landet.

LRF anser att STUs och SLUs samverkan för att stödja landsbygdens företagare fördjupas samt att kvinnliga kompetenscentra bör finnas i varje län och att de skall vara samordnade med utvecklingsfonderna.

SIND menar att man på försök i några län bör inrätta särskilda utvecklingscentra för kvinnor. *SIND* säger vidare "dessa bör dock ha en bredare verksamhet än vad som föreslås i betänkandet. Samtidigt bör skyndsamt gällande förordningar ses över så att de branscher inom vilka kvinnor är verksamma, inte riskerar att bli diskriminerade".

Landstinget i Kronobergs län samt utvecklingsfonderna i Kronobergs, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Västerbottens och Norrbottens län anser att kompetenscentra bör rymmas inom utvecklingsfondens verksamhet men att en förutsättning för detta är att utvecklingsfondernas målgrupp utökas. *Länsstyrelsen i Örebro län* avstyrker förslaget och anser att det är "bättre att ge utvecklingsfonderna särskilda resurser som öronmärktes för kontakter och insatser för kvinnliga företagare". *Länsstyrelsen i Södermanlands län* anser också att ett kvinnligt resurscentrum måste kunna åstadkommas inom ramen för utvecklingsfondens nuvarande verksamhet men att det bör avsättas pengar speciellt för kvinnliga företagare.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län och utvecklingsfonden i Norrbottens län anser att det krävs fler åtgärder för att motverka att kvinnor lämnar landsbygden, t. ex. ökat kulturutbud, utbildning på hemorten för flickor, en ökad kommunal satsning på idrotts- och andra fritidsaktiviteter för kvinnor med flera riktade åtgärder. *Hedemora kommun* anser att frågor som rör kvinnoarbetsmarknadens strategiska betydelse för den lokala och regionala utvecklingen fått en undanskymd plats i betänkandet.

Flera remissinstanser, bl. a. *länsstyrelserna i Uppsala och Västmanlands län* anser att kompetenscentra bör ha en bredare inriktning än enbart kvinnliga företagare på landsbygden. *Länsstyrelsen i Hallands län* anser att behov finns av insatser rörande kvinnors arbetsmarknad även utanför de prioriterade landsdelarna. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* anser att istället för kompetenscentra för kvinnor behövs regionala utvecklingscentra som vänder sig till en bredare grupp av kvinnor och som arbetar med utbildning, projekt och forskning.

Länsstyrelserna i Uppsala och Gävleborgs län samt utvecklingsfonden i Gävleborgs län anser att arbetet med kvinnors arbetsmarknad skall drivas inom befintliga organ och avstyrker därmed förslaget om kompetenscentra. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* tillstyrker förslaget om att avsätta särskilda medel för att stimulera arbetet med kvinnoprojekt.

Hushållningssällskapens Förbund anser att kvinnornas situation på landsbygden skulle göras effektivare om resurser tillfördes hushållningssällskapen och utvecklingsfonderna i stället för kommitténs förslag att inrätta speciella kompetenscentra.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län och Mora kommun anser att en utvidgning av användningsområdet för glesbygdstödet att gälla också "mjuka" investeringar väsentligt bör stärka kvinnornas situation i skogs-länen.

Norrlandsförbundet anser att behovet av kvinnlig sysselsättning bör vägas in vid fördelningen över landet av bl.a. livsmedelsindustrin. Norrlandsförbundet finner det beklagligt, att livsmedelsindustrin hittills, förbisetts såsom ett användbart gott regionalpolitiskt medel.

Prop. 1989/90: 76
Bilaga 2

2.7 Ekonomiska insatser för att påverka det privata näringslivets utveckling

2.7.1 Allmänna synpunkter

Kommittén

Motiven för regionalpolitiskt stöd till näringslivet kan enligt kommitténs mening vara flera.

- Stödet kan ha till syfte att kompensera naturgivna nackdelar.
- Stödet kan komplettera brister på kreditmarknaden i bestämda delar av landet.
- Stödet kan också motiveras av en önskan att förändra näringslivssammansättningen eller att stödja vissa typer av företag eller funktioner inom företag. Problemen på företagsnivå behöver då inte vara speciella för företagen i de regionalpolitiskt prioriterade områdena.

Detta synsätt leder kommittén till bl. a. förslag om allmänt kostnadssänkande stöd, som man menar i princip bör begränsas till en sänkning av arbetskraftskostnaderna. Utöver vissa justeringar och förenklingar av det nuvarande lokaliseringstödet som bl. a. sänkta subventionsnivåer, föreslås förstärkta möjligheter att stödja företagsutvecklande insatser, dvs. mjuka investeringar. Därtill prioriteras stöd för förändring av näringslivssammansättningen, nyetablering av företag i allmänhet och av tjänsteföretag i synnerhet.

Remissinstanserna

Många remissinstanser är positiva till den av kommittén föreslagna inriktningen av det regionalpolitiska stödet. Bland de remissinstanser som direkt uttrycker sin positiva syn kan nämnas *länsstyrelserna i Örebro och Kronobergs län, Falu, Karlstad och Lessebo kommuner, landstingen i Kalmar och Västernorrlands län, Stiftelsen Industricentra, TCO, LRF och ST.*

Länsstyrelsen i Örebro län t. ex. instämmer i utredningens principiella utgångspunkter när det gäller motiven för stöd till den privata sektorn och anser att det i första hand är behovet av förnyelse av näringslivet som är det dominerande behovet i Bergslagen. *Olofströms kommun* är till och med så positiv att man anser att föreslagna stöd till företagsutveckling och stöd till den privata tjänstesektorn är det mest framsynta i hela utredningen.

RRV anser att det är positivt att ökad tyngd läggs vid teknik- och kompetensutveckling och mindre vid lokaliseringsbidrag till näringslivet. *RRV* menar också att en av utredningens uppgifter enligt direktiven har varit att överväga "fortsatta förbättringar och förenklingar av stödets inriktning och administration". *RRV* finner detta vara en mycket viktig ambition men konstaterar dock att några större förenklingar inte föreslås i

betänkandet. RRV konstaterar vidare att kommittén inte har ifrågasatt befintliga stödformer. *SIND* anser att kommittén i vissa avseenden inte tillfyllt beaktat direktiven.

Prop. 1989/90:76
Bilaga 2

Bland negativa synpunkter märks *Bergs*, *Jokkmokks* och *Bodens kommuner* som menar att förslaget stödssystem för den privata sektorn innebär en försämring. *Skelleteå kommun* har starka invändningar mot kommitténs förslag på många punkter. Man anser att förslagen innebär ytterligare splittring, större oklarheter och direkta orättvisor. *Bodens* och *Gällivare kommuner* vill ha kvar nuvarande stödssystem. *Länsstyrelserna i Norrbottens, Jämtlands och Gävleborgs län* liksom *utvecklingsfonden i Kopparbergs län* anser att utredningen misslyckats med förenklingsarbetet. Fonden anser att det är angeläget att återställa stödets relativa kostnads-sänkande effekt. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* anser att det förslag-na stödssystemet bättre borde beakta en lågkonjunktur.

2.7.2 Allmänt kostnadsänkande stöd

Kommittén

Sänkta socialavgifter bör förbehållas Inlandet där företagen på grund av gleshet, avstånd m. m. har ett varaktigt högre kostnadsläge än på andra håll i landet. Nedsättningen bör omfatta de näringsgrenar som nu har nedsatta socialavgifter med tillägg för att också blandad verksamhet bör vara nedsättningsberättigad när den har betydelse ur turistisk synpunkt.

Nedsättningen skall vara 10 procentenheter och gälla för en sexårsperiod räknat från år 1991.

Remissinstanserna

En klar majoritet av de instanser som yttrar sig i denna fråga tillstyrker att socialavgifterna sänks med 10% i Inlandet. Bland dessa kan nämnas *SIND*, *länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Gävleborgs län*, *AMS*, *Landstingsförbundet*, *Norrlandsfonden*, *Svensk Industrieförening*, *Småföretagens Riksorganisation*, *Hushållningssällskapens Förbund*, *glesbygdsdelegationen* och *LRF*. Många av dessa instanser påpekar att nedsättningen bör omfatta all privat verksamhet. Som ett bärande skäl för detta pekas på den stimulans för kvinnodominerad sysselsättning som skulle uppnås. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* poängterar att även jordbruks- och trädgårdsnäringarna bör omfattas.

Många instanser anser att nedsättningsperioden — 6 år — är för kort. Bland dessa kan nämnas *AMS*, *länsstyrelsen i Västerbottens län*, *Inlandskommunerna* samt *Överkalix*, *Jokkmokks* och *Strömsunds kommuner*. *Östersunds kommun* anser att en tidsbegränsning överhuvudtaget är mindre lämplig.

RRV menar däremot att vad gäller sänkta socialavgifter kommer tolkningsproblem angående vilka företag som är berättigade till nedsättning att uppstå. På grund av de tekniska svårigheterna att få en regionalpolitisk effekt ställer sig *RRV* tveksamt till användandet av sänkta socialavgifter

som ett regionalpolitiskt medel. Till de tveksamma sällar sig också *statskontoret*, *länsstyrelsen i Värmlands län*, *Mora kommun* och *TCO*. Mora kommun anser förslaget dyrt och ineffektivt. TCO vill emellertid inte motsätta sig att stödformen förlängs under en begränsad tidsperiod. RSV avstyrker förslaget liksom *länsstyrelsen i Kopparbergs län* och *Säters kommun*. Som skäl anförs bl. a. ineffektivitet. *Statskontoret* anser att utredningen inte tillräckligt övertygande visat att sänkta socialavgifter leder till positiva sysselsättningseffekter. RSV anför som skäl för sin avstyrkan att enligt förslag i betänkandet "Reformerad inkomstbeskattning" (SOU 1989:33) och enligt RSVs mening bör skatte- och avgiftssystemet utformas med utgångspunkt från att ge skatteintäkter och att ge rättvisa i form av inkomstutjämning. Andra mål, t. ex. närings-, regional- och bostadspolitiska mål bör tillgodoses på annat sätt än genom skatte- och avgiftssystemen. När regler för skatter och avgifter utformas till dessa andra mål medför detta ett komplicerat och svåröverskådligt skattesystem, som ger oförutsedda och oönskade effekter i många avseenden. Enligt verket har det nuvarande systemet med sänkta socialavgifter i Norrbottens län medfört en hel del svårigheter med bl. a. gränsdragningsproblem vad avser vilken typ av verksamhet som bedrivits. Dessa gränsdragningsproblem har till stor del rört andra verksamhetsgrenar än hotell- och restaurangverksamhet som omnämns i betänkandet. Problem finns också ur kontrollsynpunkt och förenklingsynpunkt med sänkta socialavgifter. Det har heller inte, enligt verket, visats att sänkta socialavgifter haft någon näringspolitiskt positiv effekt för åren 1984–87 i Norrbottens län.

Kommittén

Nedsättningen av socialavgifterna i de kommuner i Norrbottens län som nu tillhör stödområde C, dvs. Boden, Luleå och Piteå föreslås upphöra efter en övergångsperiod på tre år.

Remissinstanserna

Endast några få instanser har lämnat synpunkter på förslaget.

SIND liksom *statskontoret* förordar snabbare avveckling i Piteå, Boden och Luleå kommuner. *Länsstyrelsen i Norrbottens län*, *landstinget i Norrbottens län* och *utvecklingsfonden i Norrbottens län* avvisar förslaget som förhastat och kortsiktigt. Även *LRF* samt *Luleå* och *Piteå kommuner* avvisar förslaget. Luleå kommun anser att en utvärdering måste ske innan nedsättningen tas bort.

Kommittén

En reformering av gods- och persontransportstöden bör utredas. Möjligheterna att integrera nuvarande transportstöd till Gotland, stöd till tunga transporter i skärgården och stöd till Vänersjöfarten i ett reformerat transportstöd bör utredas.

Flertalet remissinstanser som berör förslaget är positiva. Emellertid finns hos många instanser en oro för en försämring av transportstödet. Flera remissinstanser redovisar också olika kompletterande synpunkter.

SIND, AMS, länsstyrelserna i Norrbottens och Värmlands län, Landstingsförbundet samt *Norrlandsfonden* är några av de instanser som uttrycker sin positiva syn på förslaget.

Länsstyrelsen i Jämtlands län t. ex. motsätter sig ett eventuellt borttagande av godstransportstödet eftersom en sådan åtgärd drastiskt skulle försvåra verksamheten och sannolikt leda till nedläggningar för vissa företag inom t. ex. den för Inlandet viktiga sågverksindustrin, inom verkstadsindustrin och byggmaterialindustrin. *Strömsunds kommun* anser att inga åtgärder som försämrar företagens konkurrenskraft får genomföras. En reformering av transportstödet är därför en av de åtgärder som kommer långt ned på listan av de frågor som behöver ses över. *Länsstyrelserna i Älvsborgs och Skaraborgs län* samt *Karlstads kommun* bl. a., pekar på att man i en utredning beaktar behovet av förstärkta insatser för Vänersjöfarten. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* och *utvecklingsfonden i länet* pekar på betydelsen av att representativa organ för stödområdet får vara med i utredningen.

Malung och *Strömsunds kommuner* är tveksamma till en utredning liksom *SjöV*, som anser att skälen som anförts för en omprövning av transportstödet ej är tillfyllest. *Skellefteå kommun* anser att gods-transportstödet fungerar bra och därför ej bör utredas.

2.7.3 Stöd till investeringar i maskiner och byggnader

Kommittén

Lokaliseringsbidrag till investeringar i byggnader och maskiner i befintliga företag förbehålls Inlandet. För investeringar som medför sysselsättningsökning föreslås viss automatik i stödgivningen.

Lokaliseringsbidrag bör utgå med 35 % för befintliga företag förutsatt att investeringen medför sysselsättningsökning. Om investeringen inte medför sysselsättningsökning bör lokaliseringsbidrag efter prövning kunna utgå med högst 35 %.

För nyetablerade företag bör lokaliseringsbidrag kunna utgå med högst 50 %. Uppföljningen av nyetablerade företag bör förstärkas så att det finns en kontakt mellan stödgivande organ och företaget även efter det att stöd beviljats. Stöd till nyetableringar bör kunna lämnas i Inlandet, Bergslagen och Sydöstra Sverige.

Remissinstanserna

Remissinstanserna har olika erinringar mot detta förslag. Endast någon enstaka instans som *länsstyrelsen i Kalmar län* och *Mönsterås kommun* uttrycker en generellt positiv syn på förslaget.

I likhet med *SIND*, som tillstyrker en förenkling av reglerna beträffande

lokaliseringsbidragen, men som avstyrker differentiering av stödet mellan etablerade och nyetablerade företag, har många instanser olika detaljsynpunkter på förslaget. Positiva till den förenkling som en viss automatik innebär är också bl. a. *AMS, Svensk Industriförening, Kalix kommun, Stiftelsen Industricentra och utvecklingsfonden i Norrbottens län.*

Invändningen mot differentieringen mellan etablerade och nyetablerade är den allra vanligast förekommande synpunkten. Ett mycket stort antal remissinstanser avstyrker differentieringen. Ett vanligt skäl för detta är som bl. a. *Strömsunds kommun* konstaterar att en investering i ett befintligt företag ibland kan ha en större strategisk betydelse än stöd till ett nytt företag. Andra skäl som anförs är att föreslaget system lockar till för stora investeringar initialt, att det också medför risk för olika former av konstruerade fall av nyetableringar. *Olofströms kommun* menar att sysselsättningsökningen med samma kapitalinsats är större i befintliga företag än i nystartade.

Några instanser som t. ex. *länsstyrelsen i Västerbottens län, Övertorneå kommun, Tio-kommungruppen* anser att det är olyckligt att sänka subventionsnivån. Någon instans som t. ex. *länsstyrelsen i Västerbottens län och landstinget i Norrbottens län* pekar på att Inlandet inte är enhetligt. Därför behövs menar man en differentiering i stödnivåer. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* liksom *Krokoms och Kalix kommuner* anser att kravet på sysselsättningsökning bör slopas. *Länsstyrelserna i Värmlands, Gävleborgs och Kopparbergs län samt Mora kommun* avvisar ökad automatik och menar att den är ineffektiv och att behovet av stöd bör vara avgörande.

Kommittén

Lokaliseringsbidrag bör kunna utgå med högst 25 % i Inlandet för byggan-
de av lokaler för uthyrning.

Remissinstanserna

Ett relativt begränsat antal instanser har berört detta förslag. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* tillstyrker förslaget och menar att 20% borde utgå för övriga prioriterade områden. Även *Säters, Karlskoga och Nybro kommuner* anser att området borde vidgas. *Länsstyrelsen i Västerbottens län, Jokkmokks och Malungs kommuner samt Inlandskommunerna* anser att stöd till uthyrningslokaler skall utgå i samma omfattning som när det gäller byggnadsinvesteringar i företagens egen regi. *Gällivare kommun* anser att stöd borde utgå med 40 % i områden motsvarande stödområde A. Såväl *Pajala* som *Kalix kommuner* förordar generösare stöd och befarar att en stödnivå om 25 % får förödande konsekvenser för Inlandet. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* avvisar sänkt stöd till lokaler för uthyrning.

Kommittén

Lokaliseringslånen ersätts med kreditgarantier.

Endast ett fåtal instanser har berört detta förslag.

Landstingsförbundet tillstyrker att lokaliseringsslånen avskaffas.

Bl. a. *SIND, länsstyrelsen i Gävleborgs län, Bergslagsdelegationen, Svensk Industriförening och utvecklingsfonden i Gävleborgs län* avstyrker att lokaliseringsslånen ersätts med garantier. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* hänvisar till dåliga erfarenheter av kreditgarantier, bl. a. krånglig och tidsödande administration i och med att staten måste ta ut en avgift på garantisumman av bankerna. *Länsstyrelsen i Uppsala län* anser att det knappast är realistiskt att räkna med att enbart den ordinarie kreditmarknaden skall kunna tillgodose behovet av riskvilligt kapital. Någon form av lokaliseringsslån eller finansieringskapital bör finnas kvar. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* avstyrker tills vidare införandet av kreditgarantier och pekar bl. a. på risken att bankerna regelmässigt kommer att kräva statliga garantier.

Kommittén

Investeringsbidraget behålls. Bidrag föreslås kunna lämnas med högst 15 % för investeringar upp till 20 milj. kr.

Remissinstanserna

Endast ett relativt begränsat antal instanser har berört detta förslag. De uppfattningar som uttrycks ger en splittrad bild. Några instanser uttrycker en positiv syn på förslaget däribland *länsstyrelserna i Kronobergs, Göteborgs och Bohus län* och *Västmanlands län, utvecklingsfonden i Västmanlands län* och *Västerviks kommun*.

Sundsvalls kommun och *glesbygdsdelegationen* är tveksamma till förslaget. *Sundsvalls kommun* menar att det är troligt att någon form av investeringsfonder eller investmentbolag skulle göra större nytta. *Glesbygdsdelegationen* anser att det vore bättre om stödet i södra Sverige ges en tydligare landsbygdsprofil.

SIND, länsstyrelserna i Gävleborgs och Norrbottens län samt utvecklingsfonden i Kopparbergs län avstyrker att investeringsbidraget utanför stödområdet behålls som ett stödinstrument. *Utvecklingsfonden i Kopparbergs län* menar att investeringsbidraget ytterst sällan, om ens någon gång, avgör om en investering kommer till stånd eller ej.

Länsstyrelsen i Kronobergs län efterlyser lika obyråkratiska regler som för glesbygdsstödet.

2.7.4 Stöd till företagsutveckling

Kommittén

Det regionalpolitiska stödet bör i större utsträckning än nu användas för att stödja marknads-, produkt- och kompetensutveckling.

En ny stödform för företagsutveckling införs. Stödet föreslås vara till-

gängligt i Inlandet, Bergslagen och Sydöstra Sverige. Högsta bidrag vid stöd till "mjuka" investeringar bör vara 50 %. Stöd i varje enskilt ärende där beslut fattas av länsstyrelse får uppgå till högst 500 000 kr. Stödet bör kunna utgå utan koppling till nyskapade arbetstillfällen.

Offertstödet och regional utvecklingskapital ersätts med den nya stödformen för "mjuka" investeringar.

Remissinstanserna

Ett relativt stort antal remissinstanser som t.ex. *SIND, länsstyrelserna i Kalmar, Örebro, Västmanlands, Jämtlands, Gävleborgs och Västerbottens län, landstingen i Norrbottens och Västernorrlands län, AMS, Inlandskommunerna, Tio-kommungruppen, Bergslagsdelegationen, glesbygdsdelegationen, ST, TCO, Hagfors, Bräcke, Strömsunds och Bodens kommuner* samt *Svensk Industriförening* är positiva till förslaget om ett särskilt stöd till mjuka investeringar.

Länsstyrelsen i Västmanlands län anser att stödformen också bör komma ifråga för företag inom de arcella näringarna eventuellt inom ramen för glesbygdsstödet. LRF förutsätter också att lantbrukare och andra landsbygdsföretagare får möjlighet till stöd för "mjuka" investeringar.

SIND anser att det inte är tillräckligt med enbart bidrag. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* anser att i ljuset av kommitténs syn på decentralisering är gränsen 500 000 kr. en onödig restriktion. Även *länsstyrelsen i Västerbottens län* anser att beloppsgränsen borde öka till 1 milj. kr. *Utvecklingsfonden i Västmanlands län* är positiv till att kommittén betonar vikten av mjuka investeringar, men kan däremot inte förstå synpunkterna att det skulle vara olämpligt att kombinera finansiella insatser med ett nära kompetensmässigt stöd och "partnerskap". Tvärtom anser fonden att detta i de flesta fall är viktigt för att öka chanserna till framgång. Fonden förordar också villkorat återbetalningskrav för att skapa incitament till ansvarsfullhet och affärsmässighet i stödgivningen. Med dessa förutsättningar är utvecklingsfondens utvecklingskapital ett bättre instrument än det föreslagna nya stödet. Det särskilda regionalpolitiska utvecklingskapitalet kan avvecklas. För att stimulera ökad riskbenägenhet kan man avsätta en del av utvecklingsfondens lånefond för insatser inom prioriterade områden, och där sätta lägre avkastningsskrav. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anser att stödbestämmelserna är ett exempel på en reglering på den regionala nivån som är omotiverad. Redan tidigare har länsstyrelsen haft möjlighet att ställa regionalt utvecklingskapital till utvecklingsfondens förfogande. Användningen har varit exakt densamma som nu föreslås gälla mjuka investeringar. Enligt länsstyrelsens uppfattning kan utformningen av stödet till mjuka investeringar ske på länsnivå.

Kommittén

Mindre industriföretag i Inlandet, Bergslagen och Sydöstra Sverige föreslås få tillgång till en "konsultcheck" för att underlätta och öka utnyttjandet av utomstående expertis.

Flertalet av de remissinstanser som berör detta förslag är positiva och tillstyrker förslaget. Bland dessa kan nämnas *SIND*, *länsstyrelserna i Blekinge, Uppsala, Jämtlands och Västerbottens län*, *landstinget i Västernorrlands län*, *Västerviks, Mönsterås, Hallstahammars och Karlskoga kommuner*, *utvecklingsfonden i Gävleborgs län*, *Bergslagsdelegationen* och *Svensk Industriförening*.

Länsstyrelsen i Jämtlands län anser att förslaget till konsultcheck är ett välbehövligt komplement till stödet till mjuka investeringar. Det är dessutom prövat i vissa regioner bl. a. i Jämtlands län.

ST liksom *länsstyrelsen i Värmlands län* anser att stödet även bör omfatta företag i turistbranschen. *LBS* har också synpunkter på målgruppen och menar att även näringsverksamhet på landsbygden bör omfattas av ramen för glesbygdstödet. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* vill tillföra restriktionen att stödet endast bör utgå till företag som köper tjänster i regionen. *Tierps kommun* är positiv till förslaget, men vill peka på risken för att oseriösa konsultföretag växer fram. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* anser att stödet borde samordnas med stödet till mjuka investeringar.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser vad gäller system med konsultcheckar att denna metod är någonting som man redan prövar i länet. I Norrbottens län har en styrelsebank etablerats. Syftet med denna är att tillföra de mindre företagen kompetens på olika områden via ledamotsskap i styrelsen. Om man så finner önskvärt är det enligt länsstyrelsen enkelt att utvidga ett sådant system till att gälla även personer utanför styrelsen. *Utvecklingsfonden i Västerbottens län* anser att kommitténs förslag i princip inte innebär något nytt. Konsultcheckar erbjuds redan nu småföretag genom *SIND* och utvecklingsfondens försorg. Villkoren varierar mellan de olika projektprogrammen. Utvecklingsfonden har hittills svarat för projektledning och till stor del för de operativa insatserna när det gäller konsultinsatser i Inlandsföretagen. Kommitténs resonemang tyder på bristande kunskap om de "fälmässiga" förhållandena enligt utvecklingsfondens mening. Kommitténs förslag innebär uppbyggnad av ett komplicerat regelsystem med omständig administration. Ytterligare konsultcheckar vid sidan om de nuvarande skapar enbart förvirring kring mål och medel. Utvecklingsfonden anser att stöd till konsultinsatser bör renodlas och förenklas så att det blir effektivare och lättare begripligt för stödgivare och stöddagare. Utvecklingsfonden avstyrker därför kommitténs förslag och rekommenderar att en arbetsgrupp mellan *SIND* och företrädare för utvecklingsfonderna inom stödområdena får i uppdrag att utforma enhetliga regler för stödgivningen. Trots ovanstående invändningar bör föreslagna medel tillskjutas. *Landstinget i Norrbottens län* liksom *utvecklingsfonden i länet* och *Piteå kommun* är tveksamma eller negativa till förslaget när det är alternativ till utvecklingsfonden. Utvecklingsfonden i Norrbottens län pekar på att man istället bör förstärka utvecklingsfonden.

Kommittén

Glesbygdsstödet bör i större utsträckning utnyttjas för att förbättra förutsättningar för näringsverksamhet på landsbygden.

Remissinstanserna

De flesta som yttrat sig om glesbygdsstödet delar kommitténs uppfattning att erfarenheterna av stödet är mycket goda.

Glesbygdsdelegationen och *länsstyrelsen i Värmlands län* menar att stödet kan utvecklas ytterligare och göras ännu mer flexibelt och effektivt. De anser att glesbygdsstödet bör vara ett basstöd och inte ett komplement till andra stödformer. *Länsstyrelserna i Kronobergs, Örebro och Västerbottens län* m. fl. anser att stöd även bör kunna lämnas till s. k. mjuka investeringar t. ex. till marknadsförings- och produktutvecklingsinsatser. *KOV* menar att stödet till kommersiell service givit mycket goda effekter, men anser att stödet ytterligare kan förbättras. Bl. a. föreslås höjning av maximibeloppet för servicebidrag från 60 000 kr. till 100 000 kr., förhöjt stöd till investeringar i utrustning för bensingasåtervinning och till investeringar som följer av skärpt livsmedelslagstiftning.

Vad gäller glesbygdsstödet anser *Kramfors kommun* att erfarenheterna är mycket goda. För kommunens vidkommande har behov av förändringar på det sätt utredningen föreslagit ej gjort sig gällande. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anser att stödets betydelse skulle kunna ökas genom att mer anpassas till behoven i varje enskilt fall. Av det skälet förordar länsstyrelsen en avreglering. Därmed skulle man i länet få möjligheter att själva avgöra hur stödet bäst skall användas.

2.7.6 Stöd till den privata tjänstesektorn

Kommittén

Stödet till privata tjänsteföretag bör vara tillgängligt i Inlandet, Bergslagen och Sydöstra Sverige samt för företag i de prioriterade mellanstäderna. Av de nuvarande regionalpolitiska stöden har sysselsättningsstödet bäst förutsättningar att anpassas till tjänsteföretagens behov.

Sysselsättningsstödet förändras så att det totalt sett uppgår till 150 000 kr. för varje nyanställd. Tidsprofilen förändras så att 2/3 av sysselsättningsstödet utbetalas vid anställningens början och 1/3 efter ett år mot att bankgaranti eller motsvarande ställs för 50 % av utbetalt belopp.

Sysselsättningsstöd föreslås kunna lämnas till industriservice, partihandel, uppdragsverksamhet och till turistföretag.

Remissinstanserna

Förslaget möter många positiva reaktioner. Ängeläget tillskott av stöd enligt *länsstyrelsen i Kalmar län*. Bland övriga positiva instanser kan

Samtidigt som många instanser tycker att det är bra att prioriterade mellanstäder kan stärkas gentemot Stockholm finns en mycket stor oro att satsningen på prioriterade mellanstäder skulle utarma omkringliggande kommuner. Därför avstyrks stöd till företag i de prioriterade mellanstäderna av bl. a. *Tio-kommungruppen*, *Trollhättans*, *Pajala*, *Gällivare*, *Älvdalens*, *Malungs* och *Lindesbergs kommuner*. *Svenska kommunförbundet*, *länsstyrelsen i Kronobergs län*, *kommunerna i västra Värmland* och *norra Dalsland* framför liknande synpunkter som innebär att man utgår ifrån att det stöd som föreslås till den privata tjänstesektorn avser avlänkning från överhettade regioner och hanteras så att en inomregional konkurrens om tjänsteföretagen inte uppstår. *Hedemora kommun* menar att stödet till mellanstäderna för utveckling av tjänstesektorn bör begränsas till renodlade nyetableringar eller till etableringar som resultat av utlokaliseringar från storstadsområdena. För de redan etablerade företagen ska utvecklingsstöd reserveras för de prioriterade landsdelarna för att därmed uppnå en mera rimlig inomregional konkurrensförutsättning.

SIND avstyrker förslaget om ett särskilt sysselsättningsstöd till tjänstesektorn. Likaså *landstinget i Västernorrlands län*, *AMS*, *utvecklingsfonderna i Kopparbergs* och *Västerbottens län* m. fl. anser att målgruppen inte skall begränsas till enbart tjänsteföretag, utan även varuproducerande företag bör få komma ifråga. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* föreslår en reformering av sysselsättningsstödet. Den tekniska lösning som utredningen valt underkänns. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* menar att det nya stödet till tjänsteföretag förefaller onödigt krångligt och osmidigt. Det föreslagna stödet riskerar att medföra eljest omotiverade avknoppningar eller ständiga och svårkontrollerade nyetableringar av tjänsteföretag med rundgång av personal. Stödet kan få oönskade effekter ur konkurrenssynpunkt. Om ett sysselsättningsstöd väljs för att subventionera tjänsteföretagsetableringar bör stödet ha en högre grad av automatik än det föreslagna. Länsstyrelsen anser att tjänsteföretagen bör kunna subventioneras inom ramen för det föreslagna stödet till mjuka investeringar. Man kan också tänka sig ett system med stöd för utförda uppdrag. *Utvecklingsfonden i Västmanlands län* tycker att det är lovvärt att arbeta för en bättre spridning av såväl privat tjänstesektor som statlig förvaltning över landet. Bergslagen liksom för övrigt hela Västmanlands län är i detta avseende missgynnad. Trots det lovvärda syftet avstyrker man bestämt det föreslagna sysselsättningsstödet. Kommittén påpekar själv risken för missbruk och därmed det stora behovet av kontroll och uppföljning.

Kommittén

Det bidrag till medflyttande som nu gäller stödområdet föreslås gälla i de prioriterade landsdelarna under två år, dvs. tiden fördubblas.

Förslaget har endast kommenterats av ett fåtal remissinstanser. Positiva synpunkter har lämnats av bl. a. *länsstyrelsen i Kronobergs län, Västerviks, Sundsvalls, Timrå och Gällivare kommuner samt Tio-kommungruppen.*

AMS menar att stödet hittills utnyttjats i begränsad omfattning och är idag inte tillräckligt incitament för arbetsgivarna. AMS föreslår i likhet med några länsarbetsnämnder att stödet bör kunna begränsas till ett år men å andra sidan täcka 100 % av kostnaderna. Liknande synpunkter framförs också av *landstinget och länsstyrelsen i Västernorrlands län.* AMS menar också att möjligheten att ge flyttningsbidrag till nyckelpersoner bör utvidgas till att även avse offentlig verksamhet med betydelse för näringslivets utveckling och för fungerande regioner. Liknande synpunkter framförs också av *Tio-kommungruppen.*

Kommittén

Möjligheten att använda nedskrivning av studieskulder som regionalpolitiskt medel i Inlandet bör utredas.

Remissinstanserna

Även detta förslag har kommenterats av ett litet antal instanser.

Positiva synpunkter lämnas av bl. a. *länsstyrelsen och landstinget i Västernorrlands län, Gällivare kommun, CSN och Svensk Industriförening.*

Övertorneå kommun anser att ett speciellt försök bör genomföras där samhället t. ex. avskriver studielån för yngre kvinnor som skaffat sig postgymnasial utbildning och stannar kvar eller återvänder för att arbeta i glesbygdskommuner.

2.7.7 Övrigt

Länsstyrelsen i Jämtlands län anser att man bör lägga ihop de föreslagna stöden till nya resp. etablerade företag vid sidan om stödet till mjuka investeringar och lätta på sysselsättningskravet. Stödet skall kunna utgå med 0–50 %.

Uteklingsfonden i Västmanlands län anser att man i stället för att skapa ett separat system för de regionalpolitiska syftena bör utgå ifrån generella näringspolitiska instrument och bygga på dessa utifrån de regionalpolitiska behoven.

Krokoms kommun anser det viktigt att kunna stödja turism utanför turistorterna.

Folkrorelserådet Hela Sverige ska leva anser att det är viktigt att insatser görs för att utveckla företagarnas sociala nätverk lokalt, så att kunskaper och personligt stöd kan utvecklas för gemensamma intressen.

TCO anser att det är viktigare med uppdrag än bidrag. Man menar att utredningen försummar att peka på den grundläggande betydelse som stabila kundrelationer har i ett uppbyggnadsskede av ny företagsamhet i

synnerhet om den bygger på högteknologi och kunskapsintensiv produktion. Den offentliga sektorn och storföretagen kan i mycket högre grad än hittills — utan att konkurrensen snedvrids — skapa dessa förutsättningar. Idag läggs beställningar ut på ett slentrianmässigt sätt när man t.ex. i Stockholm oftast väljer ett stockholmsföretag som uppdragstagare. Åtgärder för att koppla ihop stora kunder med företag i de prioriterade områdena behöver särskilt i ett inledningsskede resurser.

Länsstyrelsen i Norrbottens län pekar på att i länet har sedan år 1979 ett system med näringslivspraktikanter tillämpats. Nyutexaminerade civilingenjörer, civilekonomer och programmeringstekniker har via detta system slussats ut i det norrbottniska näringslivet. Verksamheten har omfattat ett tjugotal personer per år. Sjuttio procent av dessa har efter praktikperioden (i regel sex månader) erbjudits fortsatt anställning vid företaget. Regionalpolitiska kommittén omnämner denna verksamhet. Den är mycket framgångsrik och kan varmt rekommenderas. En finansieringskälla är länsanslaget. Det ankommer sålunda på respektive länsstyrelse att själv göra den erforderliga prioriteringen av denna metod för kompetenshöjning. Slutligen kan konstateras att ett antal kommuner som får försämrade stödvillkor framför önskemål om att stödmöjligheterna för det egna området skall bevaras.

2.8 Organisation och administration av regionala utvecklingsinsatser

Kommittén

Regeringens målpreciseringar och geografiska prioriteringar bör göras samlat för flera politikområden.

Den regionala och lokala beslutskompetensen bör förstärkas genom decentralisering av beslut. Kommunerna bör ha en större roll i näringspolitiken. Länsstyrelserna bör vara huvudansvariga för de statliga regionalpolitiska insatserna i länen.

Uppföljning och utvärdering av de regionalpolitiska insatserna bör få större betydelse.

Vattenkraftsmedel bör utnyttjas som finansieringskälla för en landsdelspolitik för Inlandet.

Den geografiska dimensionen i kunskapsförsörjningen bör bli tydligare, bl. a. genom att nationalräkenskaper kompletteras med regionalräkenskaper.

Den kommunala näringspolitiken i de prioriterade landsdelarna bör kunna intensifieras med statliga bidrag. Länsstyrelserna skall genom länsanslaget för regional utveckling kunna finansiera kommunala program för nätverksbyggande i de prioriterade landsdelarna.

Ingen offentlig service får dras in på landsbygden innan alternativa möjligheter till samordning har prövats. Posten bör utgöra en basresurs i en sådan prövning.

Länsstyrelserna bör göra överväganden om länets utveckling och framtid och vara huvudansvariga för de statliga regionalpolitiska insatserna i länet.

Utvecklingsfonderna bör i första hand svara för stöd- och rådgivning till näringslivet. De bör inte bedriva egen finansieringsverksamhet.

Viss stimulans bör ges till statlig verksamhet för att lokalisera verksamhet till utsatta regioner liknande den som ges till privata tjänsteföretag.

SIND får delvis en annan roll än tidigare med tyngdpunkten mer lagd på uppföljning och utvärdering av nationellt fastlagda mål än på stödhantering. Vidare föreslås SIND ha ett ansvar för kompetensutveckling.

Delar av länsanslaget reserveras för sådana länsövergripande insatser där beslut tas av flera länsstyrelser.

En Inlandsstyrelse med egna finansiella resurser inrättas under en 10-årsperiod. Verksamheten utvärderas löpande.

SCB bör löpande producera uppgifter om statsbudgetens kommunvisa utfall, så att nationalräkenskaperna kompletteras med regionalräkenskaper.

ERU bör fylla en viktig funktion genom analyser som belyser olika sektorsområden i ett territoriellt perspektiv. ERUs anslag bör därför ökas.

Remissinstanserna

Remissbilden är splittrad. Några remissinstanser instämmer i stort främst vad gäller länsstyrelsernas och kommunernas roll samt utlokalisering av statlig verksamhet. Många framhåller utvecklingsfondernas betydelse för länen. De flesta anser att länsstyrelserna skall ha huvudansvaret för regionalpolitiken. Förslaget att ingen offentlig service får dras in på landsbygden innan alternativa möjligheter till samordning har prövats tycker många är bra. Huvuddelen av remissinstanserna t. ex. *SIND, länsstyrelserna och kommunerna i Norrlandslänen* avstyrker förslaget om Inlandsstyrelse, medan några enstaka anser att frågan skall utredas vidare.

VV instämmer i förslagen om att regeringens målpreciseringar och geografiska prioriteringar bör göras samlat för flera politikområden. Några instanser föreslår att en central organisation bildas för att bevaka hur sektorsorganen uppfyller de regionalpolitiska målen. Så gör t. ex. *länsstyrelserna i Västernorrlands och Värmlands län, Norrlandsförbundet samt Ljusnarsbergs kommun*. SIND anser det tveksamt om målstyrning kan användas i regionalpolitiken. Verket bör få ansvaret för sektorssamordningen. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* anser att frågan om sektorssamordning måste utredas grundligare. AMS föreslår att den sista procenten på anslagen bör få disponeras av resp. myndighet först sedan man redovisat hur dessa medel skall uppfylla de regionalpolitiska målen. SjöV kan inte se någon effektivitetsvinst i att vissa regionalpolitiskt orienterade sektorsåtgärder såsom gods- och persontransportstödet ska överföras till motsvarande regionalpolitiska anslag och decentraliseras. Många remissinstanser anser i likhet med *länsstyrelsen i Norrbottens län, Fagersta kommun och landstinget i Norrbottens län* att skatteutjämnningssystemet är viktigt för att nå de regionalpolitiska målen.

Att länsstyrelsernas beslutsramar måste utökas anser t. ex. *länsstyrelserna i Västernorrlands, Älvsborgs, Hallands och Jämtlands län samt Tingsryds och Filipstads kommuner*. SIND ställer sig bakom en utökning av den regionala beslutskraften men avstyrker höjning av länsstyrelsernas besluts-

kompetens i nya ärenden. *Söderhamns kommun* föreslår att länsstyrelserna skall kunna fatta beslut utöver gällande procentsatser när så behövs och även fatta beslut som inte innebär någon sysselsättningseffekt. *Länsstyrelsen i Blekinge län* anser att det är angeläget att länsstyrelserna ges det fulla ansvaret för hantering av det regionalpolitiska stödet och föreslår att SINDs uppgift begränsas till att svara för råd och anvisningar. *RAÄ* anser att det är viktigt att den regionala och lokala beslutskompetensen förstärks och menar att länsstyrelsen skall vara huvudansvarig för de statliga regionalpolitiska insatserna i länet. De länsövergripande frågorna bör i första hand behandlas i ett samarbete mellan länsstyrelserna och andra berörda regionala organ. *Skogsstyrelsen* anser att samverkan mellan olika organisationer, myndigheter och även näringsliv kan vara riktig på vissa platser. *RRV* förordar att de regionalpolitiska intäkterna och kostnaderna i möjligaste mån bör särredovisas för att ge ett bättre underlag för beslutsfattande. *Övertorneå kommun* föreslår att ett glesbygdsråd bildas i varje län med en representant från varje inlandskommun med uppgift att handha vattenkraftsmedlen samt att små kommuner bör få en del av länsanslaget att fritt disponera för näringspolitisk utveckling i kommunen. Vidare bör regeringen genom stimulansåtgärder typ frisläpp av investeringsfonder, skattebefrielse m.m. styra arbetstillfällen till kommunen.

SIND och *länsstyrelsen i Västernorrlands län* avstyrker förslaget om riskkapitalbolag och ett samtidigt avskaffande av Norrlandsfonden. Ytterligare riskkapitalbolag behövs anser däremot *länsstyrelserna i Jämtlands och Västerbottens län*. *Länsstyrelsen i Norrbottens län*, *Örnsköldsviks*, *Kiruna* och *Haparanda kommuner*, *landstinget i Jämtlands län* och *LRF* avstyrker att Norrlandsfonden avskaffas. *Utvecklingsfonden i Örebro län* varnar för att den skissade modellen för riskkapitalbolag lätt kan utvecklas till investmentbolag. *Pajala kommun* tillstyrker att vattenkraftsmedel överförs men anser att beloppet skulle vara lägst 1 miljard. Kommunen anser vidare att länsstyrelsen bör ha ökad frihet att disponera stödmedlen samt att prioritera stödformer.

Landstingen i Älvsborgs och Västmanlands län vill lyfta fram landstingen som en naturlig plats för regionalpolitiska frågor för länets utveckling och anser att utvecklingsfonderna skall sköta allt företagsstöd. *Nybro kommun*, *landstingen i Kalmar*, *Kopparbergs* och *Norrbottnens län* m. fl. anser att landstinget bör ges en mer framskjuten ställning inom regionalpolitiken. *Sundsvalls kommun* anser att kommuner och länsstyrelser ensamma skall svara för de näringspolitiska insatserna på lokalplanet och att utvecklingsfondernas konsultverksamhet integreras med kommunernas näringslivsfunktioner.

Att utvecklingsfondernas finansieringsverksamhet skall vara kvar anser många bl. a. *Bergslagsdelegationen*, *SIND*, *länsstyrelserna i Gotlands, Västernorrlands och Norrbottens län*, *Föreningsbankernas Bank*, *LRF* och *Hushållningssällskapens Förbund*. Många instanser hänvisar till finansieringsutredningen. *STU* föreslår att utvecklingsfonderna får ett bredare sortiment av finansieringsformer och ges möjlighet att direkt eller indirekt genom riskkapitalbolag kunna investera i aktier och föreslår även att kommersiell finansiering hanteras av fonderna. *TCO* tillstyrker förslaget

om att utvecklingsfonderna blir mer inriktade på stöd och rådgivning än på finansiell verksamhet men framhåller att finansieringsverksamheten måste fortsätta. *Säters kommun* anser att utvecklingsfonderna har överlevt sig själva, att deras verksamhetsområden har övertagits av andra.

Fortsatt utlokalisering av statlig verksamhet är viktig anser bl. a. *länsstyrelserna i Gotlands, Västernorrlands och Jämtlands län, Tio-kommungruppen, Gotlands, Storfors, Bodens och Jokkmokks kommuner, landstinget i Jämtlands län samt Norrlandsförbundet. HCK* anser att decentraliserad verksamhet kan utmynna i en kompetensuttunning. *Länsstyrelsen i Örebro län* föreslår att riksdagen gör ett principuttalande att nya statliga funktioner skall läggas utanför Stockholm om inte synnerliga skäl pekar på annat. *Hofors kommun* anser att resonemanget om utlokalisering av statlig verksamhet är allt för försiktig. *Västerås kommun* påpekar att endast två mellanstäder, nämligen Helsingborg och Västerås, inte fått någon utlokalisering. *Landstinget i Blekinge län* anser att fler statliga verk bör flyttas till Karlskrona. *Boverket* har erfarenheter av utlokalisering för egen del, vilket medförde att ca 95 % av tjänsterna behövde nyrekryteras men att nyrekryteringen hade gått bättre än väntat. *Postverket* anser att en utlokalisering av Postgirot inte är lämplig om man skall bibehålla konkurrenskraften, behandlingstiden skulle förlängas med 24 timmar. De parter som Postgirot samarbetar med finns dessutom i Stockholm. Vissa delar av Postens verksamhet skulle vara möjlig att decentralisera.

Glesbygdsdelegationen anser att under kommande treårsperiod bör en viss del av länsanslaget öronmärkas för landsbygdsinsatser för att följa upp landsbygdskampanjen "Hela Sverige ska leva".

Kristinehamns kommun föreslår samverkan mellan kommuner på olika sidor om länsgränser vilket kräver förenklingar i regelsystemet. *Bergs kommun* föreslår att tillfälliga arbetsgrupper inrättas när det gäller frågor som berör flera län. *TCO* föreslår att regionala planeringskontor inrättas i de tre prioriterade regionerna för att planera åtgärder och rikta krav mot myndigheter/affärsverk.

SCB stödjer förslaget att verket löpande bör producera uppgifter om statsbudgetens kommunvisa utfall gärna i samarbete med t. ex. *ERU. LRF* avstyrker att *ERU* får ett operativt ansvar för kunskapsförsörjning.

2.9 Remissinstansernas egna förslag

CERUM påpekar att en grupp större kommuner i parvisa och triangulära konstellationer är på väg att utvecklas till nya stadsregioner, vilket inte uppmärksammats i utredningen. De potentiella "konurbationerna" av sammanlänkade orter omfattar främst följande grupp:

- Boden – Luleå – Piteå
- Trollhättan – Uddevalla – Vänersborg
- Norrköping – Linköping
- Falun – Borlänge
- Gävle – Sandviken
- Sundsvall – Timrå – Härnösand

Dessa nya stadsregioners framtid beror på i vilken grad man förmår genomföra gemensamma infrastrukturinvesteringar som gäller transporter mellan orterna, gemensam flygplats, gemensam högre utbildning, gemensam kulturinfrastruktur m. m. CERUM anser att det är en mycket angelägen uppgift att utforma styrmedel och stödformer som stimulerar dessa infrastrukturinvesteringar och föreslår att man även bör ta upp frågan om indirekta tvångsmedel. Ett tydligt exempel på problem av detta slag är Trestadsregionen (Trollhättan – Uddevalla – Vänersborg) som behöver investera i en ny flygplats, ett nytt vägnät som strålar samman vid flygterminalen och ett kollektivtrafiksystem som kombinerar flygresor och pendling mellan noderna i regionen.

Boverket framhåller att det är viktigt att knyta samman kommunernas översiktsplanering med en fungerande regionplanering. I de fall staten lämnar ekonomiskt stöd anser verket att detta bör förknippas med villkor och krav på mellankommunalt samarbete.

Länsstyrelsen i Malmöhus län vill fästa uppmärksamheten på behovet av att länsstyrelsen på ett tidigt stadium får information om förändring i statlig verksamhet i länet och föreslår att samrådsförfarandet enligt 50 § länsstyrelseinstruktionen även skall omfatta banverket och affärsverken.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län föreslår att staten på andra sätt skall kunna gå in med icke-permanent stöd om möjligheten att göra avsättning till investeringsfond upphör fr. o. m. taxeringsåret 1991. Arbetet med att skapa ersättningssysselsättning kräver nära samverkan mellan företag, fack, kommun och stat och det är en stor fördel om besluten om statliga stödinsatser i dessa fall kan tas på länsnivå, anser länsstyrelsen.

Bergslagskommunerna betonar att ett helhetsperspektiv på regionalpolitiken innebär att man inte endast måste granska enstaka beslut hos statliga myndigheter och företag utan också generella regelsystem som skatteutjämningsbidrag, statsbidragen till kommunerna och skattesystemet. Bergslagskommunerna anser därför att det är viktigt att de nya skatteförslag som läggs fram får en sådan utformning att målen för regionalpolitiken inte försvagas utan ytterligare förstärks.

Ljusnarsbergs och Bergs kommuner föreslår att skatteutjämningssystemet ses över, eftersom skillnaderna i kommunal utdebitering ökar, samtidigt som eftersläpningen i utbyggnad av kommunal service i de små resurssvaga kommunerna blir allt större.

Filipstads kommun saknar i betänkandet ett genomarbetat resonemang om stöd till hushållen i regionalpolitiskt syfte och anser att den utredning om studieskulsnedläggning, som regionalpolitiska kommittén föreslår skall tillsättas, bör breddas såväl i sak som geografiskt.

På grund av regionalpolitikens centrala och sektorsövergripande roll föreslår *Malungs kommun* att det yttersta ansvaret för regionalpolitiken läggs över på ett statsråd, fristående från fackdepartementen. Detta utan att vilja förringa insatserna från tidigare arbetsmarknadsdepartementet, senare industridepartementet och nu åter arbetsmarknadsdepartementet.

SIKO föreslår lägre moms på arbetskraftsintensiv produktion, arbetslöshetsunderstöd/AMS-utbildning för egenföretagare som har säsonginkoms-

ter samt flexibla lagar och regler om mark- och vattenanvändning för skärgårdsbor.

Folkkrörelserådet Hela Sverige ska leva föreslår att Glesbygdsdelegationen permanentas och förläggs till Stockholm för att värdefulla kontakter skall kunna bibehållas och vidareutvecklas.

2.10 Anslag och finansiering

Kommittén

Kommittén förordar den s. k. blandningsmodellen för finansiering av regionalpolitiska åtgärder, vilket innebär att regionalpolitiskt motiverade kostnader belastar respektive sektorsmyndighets anslag. I vissa fall anser kommittén dock att regionalpolitiska medel kan användas för köp av regional anpassning.

Genom att överföra anslag, med samma syften som regionalpolitiska anslag, till arbetsmarknadsdepartementets huvudtitel, kan man underlätta en effektivare användning av dessa resurser.

Kostnaderna för kommitténs förslag har, i enlighet med direktiven, beräknats utifrån den genomsnittliga tilldelningen till regionalpolitiken de senaste fyra åren (2 262 milj.kr. per år).

Kommittén lägger även fram förslag, som i enlighet med blandningsmodellen, skall finansieras över andra huvudtitlar än arbetsmarknadsdepartementets.

Där behovet bedömts vara så stort att ytterligare insatser är motiverade, har kommittén lagt förslag som inte är finansierade. I en del av fallen har kommittén pekat på alternativa finansieringsmöjligheter.

Remissinstanserna

Få remissinstanser har några synpunkter. De flesta som yttrat sig instämmer i kommitténs förslag om den s. k. blandningsmodellen. Några instanser konstaterar att förslagen inte hålls inom direktivens kostnadsramar medan andra anser att det är omöjligt för remissinstanserna att lämna förslag om hur finansieringen skall ske.

Bl. a. *länsstyrelserna i Älvsborgs, Värmlands och Norrbottens län*, anser att anslagen till regionalpolitiska åtgärder skall ökas kraftigt. T. ex. behövs medel för nyrekrytering för att klara de ökade arbetsuppgifterna som läggs på länsstyrelserna. *Statskontoret* anser att de regionalpolitiska kostnaderna inte blir direkt synliga om blandningsmodellen används och att en tillämpning av tudelningsmodellen bör eftersträvas i alla fall detta är möjligt. *Banverket* anser att tudelningsmodellen skall användas och om blandningsmodellen används skall från centralt håll ges klara direktiv för hur avvägningen mellan effektivitet och regionalpolitiska hänsyn skall ske. *Landstinget i Västernorrlands län* anser att hänsyn skall tas till mer långsiktiga resultat och inte de omedelbara budgeteffekterna. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* förutsätter att det utökade länsanslaget kommer alla län till del. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* bedömer att den föreslagna höjningen av länsan-

slagen med 150 milj. kr. är helt otillräcklig och bör beviljas för treårsperioder och att ett särskilt anslag för hemslöjdsverksamheten inrättas. *Bergs kommun* anser att en utökning av anslagen kan finansieras genom en snävare gränsdragning av prioriterade landsdelar och ytterligare återföring av vattenkraftsmedel.

SIND pekar på risken av att länsanslagen uttunnas till följd av förslag om utökning av ändamål och geografiska avgränsningar och att flera förslag inte kommer att genomföras om inte nya resurser ställs till förförande.

SjöV ifrågasätter kommitténs förslag till finansiering av de regionalpolitiska anslagen genom införande av en specialdestinerad skatt på elektricitet eftersom de anslag som skall finansieras är tidsbegränsade till fem resp. tio år och att någon avveckling av skatten därefter ej föreslås.

Hushållningssällskapens Förbund anser att generella stöd skall prioriteras framför speciella. *Mora kommun* anser att generella stöd är dyra stödformer och föreslår att dessa medel skall användas för att genomföra andra förslag från kommittén. *Länsstyrelsen i Kalmar län* anser att de centrala anslagen för högre utbildning och kommunikationer kunde decentraliseras, alternativt vissa delar av dessa anslag kunde vara gemensamt för länen i Sydostsverige. *Torsås kommun* anser att de stora resurser som länsarbetsnämnden har för arbetsmarknadspolitiska åtgärder i större utsträckning bör användas inom regionalpolitikern. *Tanums kommun* anser att man allvarligt skall överväga utgivande av väg/järnvägsobligationer. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* föreslår att finansiering av satsningar som ligger utanför de regionalpolitiska anslagen kan finansieras genom viss höjning av arbetsgivaravgiften i de överhettade delarna av Stockholmsregionen.

Sammanfattning av rapport från SIND, STU och SÖ angående teknik- och resurscentra

Prop. 1989/90: 76
Bilaga 3

Regeringen gav i maj 1988 i uppdrag åt statens industriverk (SIND), styrelsen för teknisk utveckling (STU) och skolöverstyrelsen (SÖ) att följa upp och utvärdera verksamheten vid 19 teknikcentra som fått regionalpolitiskt stöd. Arbetet skulle bedrivas i samråd med universitets- och högskoleämbetet (UHÄ).

I slutrapporten konstateras bl.a. att etableringen av teknikcentra i många fall byggt på felbedömningar av behov och intressen hos små och medelstora företag. Det fanns förhoppningar om att teknikcentra snabbt skulle få en roll som förnyare av näringslivet, som en kraftig förstärkning av regionens utvecklingskraft. Dessa förhoppningar om relativt snabba effekter har sällan infriats.

Det finns en rad olika verksamheter som kallar sig teknik- eller resurscentra. De berör frågor inom en rad olika politikområden, t.ex. utbildning, industriell utveckling, forskning, teknikspridning, regionalpolitik. Bakom bildandet ligger olika grupperingar av intressenter med varierande mål och syften. Verksamhetsidéerna har varit instabila och föränderliga. Det finns även olikheter i styrka och kompetens. Förutsättningarna varierar också kraftigt mellan olika regioner.

Bland de 19 teknikcentra som specialstuderats finns två som fungerar som företagshus med samlokaliseringstjänster och förväntade symbioseffekter. Ytterligare två centra ägnar sig åt utvecklings- och konstruktions-tjänster. För de allra flesta har fort- och vidareutbildning blivit den huvudsakliga verksamheten, i samverkan med högskolan, gymnasieskolan eller teknikledande företag.

I arbetet runt om i landet med olika typer av teknikcentra har det samlats många värdefulla erfarenheter. Verksamhetsidéer har omprövats, nya metoder har utvecklats, nätverk har byggts. Det måste vara riktigt att bygga vidare på dessa erfarenheter.

Mångfalden och variationen i verksamheten vid teknik- och resurscentra gör att ett fortsatt stöd till utvecklingen vid teknik- och resurscentra måste få en flexibel utformning. Varje teknikcentrum måste bedömas efter sina förutsättningar och meriter och i sitt specifika sammanhang. Utvecklingsbara delar bör stimuleras, medan andra aktiviteter bör avvecklas eller omorganiseras. I rapporten finns följande förslag:

1 Begränsa investeringsbidragen

Möjligheten att få lokaliseringsskuld tycks ha lett till en maskinfixering vid flera teknikcentra. Efterfrågan på maskinbundna tjänster har emellertid varit mycket liten och maskinerna har istället blivit en ekonomisk belastning. Erfarenheterna från olika teknik- och resurscentra visar att personalens kompetens är den viktigaste resursen. Möjligheten att få investeringsbidrag för byggnader och maskiner bör därför vara begränsad.

2 Undvik generella förlusttäckningsbidrag

Analysen av det ekonomiska läget för teknikcentra visar att det är mycket svårt att nå det uppsatta målet om att "gå runt" efter tre år. Utbildning och kurser tycks kunna ge intäkter som helt eller delvis täcker kostnaderna. Men mycket annat är svårare att ta betalt för, exempelvis hjälp till uppfinnare, rådgivning, förmedling av kontakter och uppbyggande av nätverk. Det kan också gälla kurser som riktar sig till småföretagare utan utbildningstradition.

För att överleva på sikt måste varje teknikcentrum hitta någon som kan betala den verksamhet som inte bär sig. Kommunen kan betrakta vissa aktiviteter som en del av sin näringspolitik och vara beredd att betala för dessa. Länsmyndigheter kan också komma ifråga. I vissa fall kan en företagsgruppering betrakta en tjänst som en gemensam nyttinghet och så för vissa kostnader.

Det kan således finnas fog för ett samhällsstöd, men enligt arbetsgruppens mening bör detta ges exempelvis genom att lokala eller regionala myndigheter i reglerade former upphandlar tjänster från teknik- och resurscentra. Generella förlusttäckningsbidrag till teknikcentra bör däremot undvikas.

3 Stärk företagens efterfrågan

Om målet är att stimulera de mindre företagen till intern kompetenshöjning (utbildning) och till ökat utnyttjande av extern kompetens (konsulter, FoU, m. m.), kan ett stöd till företagens egen efterfrågan på sådana tjänster vara effektivare än ett stöd till utbudet.

Sedan något år ger SIND genom utvecklingsfonderna ett sådant stöd till småföretag i form av teknikcheckar eller utvecklingscheckar. Efter en analys av företagets utvecklingsbehov kan företaget få ett bidrag på 50 % (dock högst 25 000 kr. eller 50 000 kr.) till inköp av lämplig konsulttjänst för en kompetenshöjande insats.

Teknikcentra har möjlighet att på detta sätt få uppdrag från småföretag att lösa ett problem eller genomföra en kurs för personalen.

Enligt arbetsgruppens mening bör en sådan förstärkning av de mindre företagens kompetensuppbyggnad utvecklas till en reguljär stödform och få större omfattning än idag.

4 Utveckla genom upphandling

Även centrala myndigheter kan stärka teknikcentra genom att köpa tjänster från dem – genom att uppträda som en krävande kund. När STU arbetar med materialteknikprogrammet i Bergslagen sker ett samarbete med de teknikcentra i regionen som har störst kompetens avseende nya material. Högskolor och universitet kan låta ett specialiserat teknikcent-

rum ta hand om vissa kursmoment. Om SIND exempelvis genomför en satsning för företagare i inlandet skulle vissa teknikcentra kunna ges en roll.

5 Stöd verksamhets- och produktutveckling

Ett av de största problemen för teknikcentra är kopplat till kravet på förnyelse och egen kompetensutveckling i takt med teknikens utveckling. Teknikcentra som baserat sin verksamhet på en avancerad maskinpark finner att den blivit föråldrad efter några år. Även människoburen kunskap kan bli föråldrad och måste förnyas. Gamla verksamhetsidéer måste revideras och anpassningar ske till marknadens förändrade krav. Kravet på omvårdnad och förnyelse gäller också teknikcentrapersonalens nätverk av personkontakter.

Därför finns motiv för att ge bidrag till verksamhets- och produktutveckling vid teknikcentra. Utvecklingen av nya kurser eller tjänster är exempel på sådant som bör kunna ges stöd. Ett sådant stöd bör kunna vitalisera verksamheten vid existerande teknikcentra och därmed innebära ett bättre utnyttjande av redan genomförda investeringar.

6 Öka erfarenhetsutbytet

Samverkan och erfarenhetsutbyte mellan teknikcentra bör uppmuntras. Om några teknikcentra vill bygga upp ett nätverk för metodutveckling, gemensam marknadsföring, personalutveckling m.m. bör en andel av uppkomna kostnader kunna täckas med bidrag, åtminstone under de första åren.

7 Skapa en stödfunktion för teknik- och resurscentra

Det bör skapas en speciell funktion för uppföljning och utveckling av teknik- och resurscentra under den närmaste treårsperioden. En sådan funktion kan organisatoriskt få formen av en kommitté eller delegation under något av departementen.

Teknikcentrafunktionen bör tidsbegränsas till perioden 1990–93 och under denna tid ha till uppgift att

- stärka samverkan mellan teknikcentra genom att vara medarrangör och medfinansär till konferenser och seminarier, samt till ett newsletter för teknikcentra; fungera som rådgivare och erfarenhetsöverförare för teknikcentra; arbeta för bättre kontakter med högskolor och kollektivforskningsinstitut,
- fördela stödet till verksamhets- och produktutveckling vid teknikcentra

– genomföra en fortsatt uppföljning av regionalpolitiskt stödda teknikcentra.

Prop. 1989/90: 76
Bilaga 3

Dessa insatser kräver ett par fast engagerade personer som aktivt arbetar på fältet. Genom den kunskap och överblick dessa personer successivt får, blir de en samtalspartner och strategiresurs för alla organ som är engagerade i teknik- och kunskapsspridning.

En egen budget på 12 – 15 Mkr per år i tre år bör kunna ge teknikcentrafunktionen handlingskraft och täcka kostnaderna för den beskrivna aktiviteten.

Sammanfattning av ”Stiftelsen Industricentra —
dess roll i den näringspolitiska utvecklingen av
Norrlands inland och förslag till
utvecklingsprogram”

Bilaga 4.1

Expertgruppen för forskning
om regional utveckling (ERU)

Till
Statsrådet och Chefen för
industridepartementet

Regeringen uppdrog 1989-10-12 åt ERU att utvärdera verksamheten vid Stiftelsen Industricentra. Samtidigt tillkallades en särskild utredare med uppdrag att utarbeta förslag till ändrade ägandeformer för Stiftelsen Industricentras lokaler.

ERUs uppdrag har utförts av Holen Network som har utvärderat Stiftelsen Industricentras affärsidé med avseende på de behov och förutsättningar som föreligger i de åtta kommunerna med industricentraanläggningar. Holen Network ombads också komma med konkreta förslag till hur staten på bästa sätt kan bidra till näringslivsutvecklingen i de åtta kommunerna.

Härmed överlämnas resultatet från uppdraget.

Stockholm den 15 januari 1990

Bertil Löfberg
Ordförande i ERU

Expertgruppen för Regional Utredningsverksamhet (ERU) har genom avtal 1989-11-15 uppdragit åt Holen Network AB (HNA) att utvärdera Stiftelsen Industricentras affärsidé med avseende på de behov och förutsättningar som föreligger i de åtta kommunerna med industricentraanläggningar samt komma med förslag till hur Industricentras verksamhet kan organiseras för att på bästa sätt bidra till näringslivsutvecklingen i de åtta kommunerna.

Utredningen har genomförts genom besök i de åtta kommunerna samt även i övrigt ett stort antal intervjuer. Med den mycket korta utredningstid som stått till förfogande har det inte varit möjligt att avge några alltför detaljerade förslag. De överväganden som avslutningsvis presenteras i denna rapport skall därför betraktas som en ram för fortsatt arbete med att utveckla Norrlands inland.

Vad gäller redovisningen av Stiftelsen Industricentras verksamhet, dess ekonomi samt redovisning av den enkät som genomförts bland nuvarande hyresgäster hänvisas till den utredning av Yngve Öberg om förvaltning och ägande av industrilokaler i de åtta berörda kommunerna som genomförts parallellt med denna utredning. Av praktiska, produktionstekniska skäl avges de två utredningarna i två separata rapporter.

Överväganden och slutsatser

Allmänna iakttagelser

De åtta inlandskommuner som omfattas av IC:s verksamhet har fortfarande stora strukturproblem att brottas med. Även om viss ljusning framskymtat under senare delen av 80-talets högkonjunktur, kvarstår mycket av de obalanser som en gång initierade bl. a. IC-verksamheten. Samtidigt bör dock noteras att flera — för att inte säga alla kommuner i Norrlands inland — brottas med i hög grad likartade problem.

Problemen som går igen kan sammanfattas i följande punkter:

- Stagnerande befolkningsunderlag.
- För få ungdomar som vill stanna och satsa.
- Ett näringsliv med för lågt kunskapsinnehåll. Små tillväxtmöjligheter.
- För låg utbildningsnivå. Ingen eller mycket liten högskoleutbildning erbjuds lokalt.
- FoU-plattformar saknas så gott som helt.
- För få entreprenörer/nyföretagare.
- Svårigheter att skaffa nätverk utanför localsamhället. Avstånden till nationella och internationella beslutsfattare är för stort.
- Långa avstånd mellan orterna och dåligt underhållen/utbyggd kollektivtrafik.
- Den kommunala ekonomin brottas idag med större problem än på länge. Nya kommunala åtaganden är i stort sett omöjliga.

Dessa iakttagelser gäller sålunda i stort sett för hela Norrlands inland. Samhällets infrastrukturella utbyggnad har av olika skäl koncentrerats

utefter kusten. Inlandet har däremot hittills kommit längre ner på dagordningen.

Denna problembakgrund får dock inte leda till ett passivt underskattande av de potentialer som de facto finns i Norrlands inland. Här pågår idag en projektutveckling av bredd. En ökad medvetenhet märks hos t.ex. företag och kommuner om att man måste satsa långsiktigt på vissa bestämda kunskapsnischer. Medvetenheten håller också på att leda till konkreta förslag och åtgärder. Det är emellertid vår bedömning att man har en mycket lång väg kvar att gå.

Överlag har kommunerna under i första hand 80-talet förstärkt sina näringslivssekretariat. Detta gäller i stort i hela Norrlands inland. Som en direkt följd av denna förstärkning har projektutveckling och lokala nätverk kommit igång. Härvidlag kan man närmast tala om ett skifte mellan 70 och 80-talen. När IC i början på 1970-talet etablerades fanns inte mycket av det aktiva näringslivsarbetet som idag pågår ute i kommunerna.

Tyvärr kom aldrig någon riktig integration att äga rum i det dagliga arbetet mellan IC och IC-orternas kommunala näringslivsorganisation. Det finns historiska skäl till detta som har varit svåra att rå på.

Mot 1990-talet är det nödvändigt att i samverkan i Norrlands inland möta de utmaningar som tornar upp sig. I sammanfattning måste Norrlands inland möta ett 90-tal präglad av:

- Ökad internationalisering.
- Ökad konkurrens.
- Risk för större regionala obalanser.
- Livsstilförskjutningar som skulle kunna spela inlandet i händerna.

Under alla förhållanden måste denna framtid mötas med hjälp av ökad regional samverkan i de större projekten. Nischtänkandet måste slå rot på ett konkret sätt. Samverkan måste också syfta till uppbyggnad av nätverk lokalt, regionalt, centralt och internationellt.

I linje med dessa iakttagelser erfordras i första hand "mjuka pengar" för "mjuka investeringar". 1970-talets investeringar från samhällets sida i t.ex. fysiska faciliteter — typ IC — har haft stor betydelse under de gångna årtiondena. Mot 1990-talet måste däremot samhällets roll i första hand bli att investera i *kunskapsuppbyggnad, företagsutveckling och nätverksetablering*. (Som tidigare framhållits innebär inte detta att fysiska tillgångar är ointressanta ur ett framtidsperspektiv. Sannolikt kommer dock intresset för byggnader specifikt utformade för tillverkning att gradvis minska till förmån av "tjänstehus" av olika slag.)

Iakttagelser av denna art är av centralt slag för Norrlands inland. Medan övriga landet under 1980-talet i hög grad blivit föremål för stora och strategiska kunskapsinvesteringar från samhällets sida — typ regionala högskolor — har Norrlands inland mer marginellt berörts av den dynamik som följt av kunskapsinvesteringarna. Här ligger en av de strategiska utmaningarna för hela Norrlands inland på 90-talet. Underlaget är givetvis för litet för att varje ort skall få en egen högskola. Det gäller i stället att finna nya vägar till kunskapsöverföring. De åtta IC-kommunerna bör bli

Kunskapsutveckling följer inte i någon högre grad några kommungränser. Kunskaperna är till sin art gränsöverskridande. *Att därför betrakta Norrlands inland som en helhet är i detta perspektiv nödvändigt.*

De förslag som redovisas längre fram i detta kapitel tar fasta på ovanstående iakttagelser.

Stiftelsen Industricentra

På grundval av de samlade kommunrapporterna som tidigare redovisats och samtal med IC:s kansli framträder en relativt entydig bild av Stiftelsen Industricentras roll under de gångna åren. Iakttagelserna pekar sålunda på följande.

- Riksdagens målsättning om att varje IC skulle skapa 300 nya arbetsplatser har ej uppnåtts. Det går härvid inte att peka på en enda orsak utan det dåliga resultatet står snarare att finna i en rad samverkande (och t. o. m. naturliga orsaker). I hög grad har det handlat om att erbjuda lokaler till redan lokalt verksamma företag.

I linje därmed kan ej heller Riksdagens målsättning att styra den industriella expansionen till de orter, där de kan få den regionalpolitiskt största effekten, sägas ha uppnåtts. Synpunkter har på denna punkt framkommit som säger att regionalpolitiska "paket" för andra regioner – t. ex. i Bergslagen – delvis har sugit upp etableringsvilliga företag.

- Trots den bristande måluppfyllelsen är berörda kommuner i huvudsak överens om *att investeringen i IC varit en värdefull markering och resurs*. Utan tvekan har man avlastat kommunerna en hel del problem och kostnader. Denna slutsats gäller för den gångna perioden. Mot framtiden finns en kommunal insikt om att ett bredare angreppssätt och nya metoder behövs för att stärka näringslivsutvecklingen i Norrlands inland.

- IC har genomgående uppfattats som en organisation med en ren fastighetsförvaltande roll. Andra kompletterande roller – en sysselsättnings-skapande roll resp en företagsutvecklingsroll – har inte gått att etablera parallellt. Det allt intensivare näringslivsarbetet i kommunen har inte kopplats ihop med IC:s verksamhet.

- Ur kundens – företagarens – utgångspunkt framträder en komplex och mycket splittrad regionalpolitisk bild. Samordningen är dålig mellan olika parter. Denna iakttagelse är i och för sig relevant på många håll i landet, men i Norrlands inland blir problemen än mer accentuerade av två skäl. *För det första* skapar problemens djup i Norrlands inland betydande behov av regionalpolitisk effektivitet och uthållighet. *För det andra* innebär de stora avstånden i Norrlands inland en extra påfrestning i beslutsvägarna. Missförstånd och oklarheter uppkommer som en effekt av ett icke "kundorienterat" synsätt i regionalpolitiken.

- IC har inte integrerat sin verksamhet med andra organ såsom Norrlandsfonden, länsstyrelserna, utvecklingsfonderna, regionala invest-mentbolag, kommuner, banker med flera regionala aktörer. I stället

opererar aktörerna ofta på egen hand i egna revir. Detta kännetecknar m. a. o. inte bara IC. Det finns skäl att särskilt understryka betydelsen av denna iakttagelse. Huvudskälet härtill är att det behövs en ny samverkan för att säkerställa *uthållighet* i regional utveckling i Norrlands inland. Denna punkt förväntas vara en av de mest avgörande för framgång på 1990-talet.

- IC-anläggningarna kan rätt utnyttjade i framtiden spela en positiv roll som lokala stödjepunkter för näringslivsarbetet. Det är sålunda väsentligt att anläggningarna vidareutvecklas och att de idéer som i denna utredning fångats upp bland hyresgäster och kommunföreträdare tas tillvara på resp. ort.

Ett effektivt arbete i denna riktning förutsätter en lokal/regional förankring av arbetet. Ett fastighetsägande och förvaltande på långdistans fungerar ineffektivt. I fortsättningen måste sålunda det lokala/regionala sambandet säkerställas. Erfarenhetsmässigt måste all offensiv fastighetsförvaltning bygga på en nära koppling till det dagliga livet i fastigheten.

Utvecklingsprogram 1990 – 1995

För att få en effektivisering och slagkraft till stånd av samhällets medverkan i de åtta IC-kommunerna, föreslås ett mer långsiktigt utvecklingsprogram för perioden 1990–1995. Ramen för programmet bör ligga i intervallet 100–150 mkr. Det övre beloppet är därvid satt för att markera att en högre ambitionsnivå än den miniminivå som nedan presenteras, i flera fall kan anses välmotiverad. Nödvändiga medel härför torde i stor utsträckning kunna frigöras genom en försäljning av befintliga IC-lokalerna.

Programmets övergripande syfte är *att stimulera utvecklingsbefrämjande projekt i de åtta IC-kommunerna.*

Till sin karaktär är programmet inriktat mot lokalt/regionalt förankrade idéer. Ansvar ska primärt läggas på lokala/regionala aktörer.

Programmet omfattar fem huvudpunkter:

- A. Temporära hyresnedsättningar för utvecklingsföretag i de befintliga IC-lokalerna.
- B. Lokala utvecklingsprogram för näringslivet.
- C. Teknik- och utbildningssatsningar inom vissa gemensamma nischområden.
- D. Etablerande av nätverk utanför regionen.
- E. Infrastrukturåtgärder i övrigt.

I största möjliga mån bör åtgärderna stödja varandra. Synergimöjligheterna bör sålunda vara goda.

På den korta tid vi har haft till förfogande har de organisatoriska konsekvenserna av förslagen inte hunnit penetreras i detalj. Klart är dock att krafttag måste tas för att bättre koordinera det stora spektrum av samhällsinslag som redan idag förekommer. Organisationsfrågan måste utredas vidare.

Vidare bör det av framställningen ovan framgå att det har varit svårt att finna bärkraftiga skäl att föreslå att Stiftelsen Industricentra bibehålls.

Utsikterna att ge stiftelsen en ny roll ter sig om än inte mikroskopiska så ändå svåra att försvara ekonomiskt. Vad gäller såväl rollen som företagsraggare och som näringslivsutvecklare har under senare år etablerats ett i de flesta fall mycket bärkraftigt alternativ i form av lokala näringslivsorganisationer.

Det är mot denna bakgrund vårt förslag att Stiftelsen Industricentra avvecklas och att medel för näringslivsutveckling i stället överförs till det lokala planet. För detta talar också det faktum att de åtta kommuner det här är fråga om, sinsemellan är synnerligen individuella i problembild, tänkbara insatser etc.

I fortsättningen behandlas det fempunktsprogram som ovan skisserats:

A. Temporära hyresnedsättningar för utvecklingsföretag i de befintliga IC-lokalerna.

Det är ett ofrånkomligt faktum att hyresnivån – även med en högeffektiv fastighetsförvaltning – är för låg generellt sett i IC-lokalerna. Alla former av kostnadsstyrd och effektiv förvaltning torde därför redan på kort sikt innebära hyreshöjningar. Detta är också sunt sett ur de berörda hyresgästernas synvinkel, då de eljest skulle komma att basera sin verksamhet på en konstlat låg och subventionerad hyresnivå. Det bör också i sammanhanget noteras att alla sådana former av löpande driftssubventioner har förkastats av internationella organ som OECD. Det bör därför vara en målsättning att komma ifrån denna typ av subvention.

Samtidigt står det helt klart att flera av de företag som idag bedriver verksamhet i IC-lokalerna har en svag ekonomisk bärkraft. Etablerandet av en kostnadsstyrd hyresnivå – även baserad på ren självkostnadsprincip utan exceptionella vinstpåslag – kommer med största sannolikhet att innebära så stora påfrestningar på vissa unga företag i ett utvecklingsskede, att verksamheten hotas.

Det är mot denna bakgrund vår slutsats att medel avsätts för att ge möjlighet till temporära hyresnedsättningar för vissa utvecklingsbolag i IC-lokalerna. Totalt kan en sådan insats beräknas kosta ca 10 mkr under femårsperioden 1990–1995.

B. Lokala utvecklingsprogram för näringslivet.

De åtta IC-kommunerna vittnar om en vilja att initiera och genomföra lokala utvecklingsåtgärder av långsiktig art. Man talar i termer av kommunala näringslivsstrategier eller utvecklingsprogram med en lång rad konkreta och åtgärdsinriktade punkter. Att få till stånd verklighetsanpassade utvecklingsprogram upplevs som mycket angeläget.

Programmen utgör i praktiken en plattform som identifierar omvärldsförhållanden och de nischer och projekt som kan utgöra de starka sidorna i kommunen. Operativa åtgärder ingår som en väsentlig del. Utifrån den analys som växer fram i ett lokalt samspel – och i vissa fall även regionalt – kan bättre förutsättningar skapas för prioritering och uppbackning av

projekten från flera aktörer. Därmed ges också utrymme för den nödvändiga uthålligheten.

Prop. 1989/90: 76
Bilaga 4.1

Det är väsentligt att utvecklingsprogrammen formas på ett sådant sätt att konkreta åtgärder identifieras och att *operativa resurser finns tillgängliga*. På många håll finns också anledning att tala i termer av ett flertal utvecklingsprogram i en kommun. Under 80-talet har flera lokala nätverk vuxit upp — ofta kallade lokala företagsgrupper — i såväl centralorten som i de mindre orterna i samma kommun. Det är väsentligt att denna decentralisering beaktas i det vidare arbetet med olika utvecklingsprogram.

Erfarenhetsmässigt tar ett effektivt bearbetande av ett utvecklingsprogram både tid och andra resurser i anspråk. Här anmäler kommunledningarna och näringslivssekretariaten att man upplever svåra flaskhalsar.

Svårigheterna ligger på flera plan. För *det första* gäller det att bena upp problemen för att överhuvudtaget värdera om det finns någon realism i att gå vidare. Man kan kalla detta för förstudiefasen. En professionell genomgång i denna fas är väsentlig.

För *det andra* måste ett projekt — om det efter förstudiefasen bedöms fortsatt meningsfullt — drivas vidare in i en genomförandefas. Projektet måste då få ramar, budget och bemanning. Ofta stöter näringslivssekretariaten på praktiska problem i båda avseendena. Ekonomiska resurser saknas för att snabbt följa upp förslag som emanerar från t.ex. lokala företagargrupper. Förslag blir liggande eller följs upp — men med bristfällig kvalitet.

För att praktiskt råda bot på dessa flaskhalsar föreslås att s.k. ”mjuka medel” ställs till kommunernas förfogande under de närmaste 5 åren. Medlen kan användas av kommunernas näringslivssekretariat (motsvarande) för att t.ex. låna in professionell hjälp på olika projektområden av central betydelse för regionens näringslivsutveckling. Insatserna kan avse analyser av omvärldsförutsättningar för ett visst projekt, kontakter och analyser för företagsetablering eller projektledarskap med anledning av ett specifikt genomförande av ett redan tidigare analyserat projekt.

Denna decentraliserade modell för företagsutveckling är så pass principiellt intressant i den fortsatta regionalpolitiken att erfarenheterna på denna punkt bör dokumenteras. För att genomföra detta program avsättes medel till respektive kommun. Totalt har beräknats att en ram på minst 50 mkr erfordras för femårsperioden.

C. Teknik — och utbildningssatsningar inom vissa gemensamma områden.

Ett genomgående drag i IC-kommunerna och likväl i många andra inlandskommuner i Norrland — är svårigheterna att skapa stabila stödjepunkter för teknikkunskap och utbildning. Kommunerna har på denna punkt vittnat om dels svårigheterna, dels viljan att ändå bygga upp stödjepunkter. I de ansträngningar som görs pekar erfarenheterna på att ett bredare regionalt samarbete ofta erfordras för att skapa en bas. Därmed kan slutsatsen dras att teknik- och utbildningssatsningarna i normalfallet är något som berör hela Norrlands inland. I praktiken bör samband finnas mellan Norrlands inland och befintliga högskolor och teknikcentra.

I intervjuerna har genomgående framkommit hur svårt det är att dra åt sig kunskapsintensiva projekt och att etablera kopplingar till Norrlands högskolor. Det är väsentligt att sådana kopplingar kommer till stånd och att FoU-världen får andra förutsättningar att skapa brohuvuden i Norrlands inland.

I de aktuella kommunerna finns många olika kunskapsområden som kan bli föremål för vidare exploatering. Idéer, förslag och projekt saknas inte. Det är emellertid slående på vilket tydligt sätt nischen *träteknik* går som en röd tråd genom orterna. Man kan till och med tala om en förenande länk på denna punkt. (Det samma gäller om än i något mindre uttalad form området livsmedelsteknik. Se nedan.) Man är medveten om att skogsråvaran på skilda sätt måste vidareförädlas på plats i så hög grad som möjligt. Man är också medveten om att träteknik är ett vittomfattande kunskapsområde med snabb utveckling på t.ex. kontinenten och i andra delar av landet. En kunskapsutveckling rör sig på två plan: ett tekniskt och ett ekonomiskt/ marknadsmässigt. Båda har kopplingar till varandra.

Mot denna bakgrund föreslås ett närmare bearbetande av träteknikområdet. Härvid bör en naturlig knytning etableras med Norrlandsfonden, Träteknikcentrum i Skellefteå, ev Skellefteå Snickericentral liksom med högskolorna i Norrland. *Det övergripande syftet bör vara att höja kunskaperna på träteknikområdet och att i linje därmed generera nya projekt till gagn för den trävarubaserade industrin i Norrlands inland.*

Som exempel på åtgärder kan här nämnas konkret tekniköverföring till inlandsföretagen. Här kan paralleller dras med den typ av småföretagskonsultation enligt särskild taxa som Institutet för Verkstadsteknisk forskning (IVF) i ett flertal år ägnat sig åt svenska verkstadsföretag. Verksamheten har haft karaktär av delvis fri konsultation (initialt) åt småföretagen i verkstadsbranschen.

Träteknikområdet kan också behöva någon/några praktiska stödjepunkter i inlandet. På t.ex. marknadssidan kan konstateras att arbete pågår i Ljusdals kommun och omkringliggande område för ett närmare samarbete mellan de trävarubaserade företagen. Inventeringen inleddes 1989 och går under benämningen X-TRÄ. Ungefär motsvarande arbete pågår också i Strömsunds kommun.

I den sistnämnda kommunen har också knutits förhoppningar om ett s.k. "trätekniskt centrum" med uppgift att bl.a. bedriva utbildning på 2-årig (senare ev 3-årig) träteknisk linje, 1-årig påbyggnadsutbildning i möbel- och inredningssnickeri, specialkurser i träkännedom, sågverks- och hyvleriutbildning samt andra kortkurser som kan hänföras till branschen.

Konceptet rymmer också flera andra delar med bl.a. en integration av utbildningen i ett tekniskt centrum.

I detta sammanhang har också uppkommit förslag om ett målinriktat nyhetsbrev för teknikspridning. Även denna del borde övervägas närmare.

Det bör också finnas anledning att överväga initiering av ett *kvalitetsutvecklingsprogram* för träsektorn i Norrlands inland.

Ramen för det trätekniska programmet kan för hela perioden beräknas uppgå till 15 mkr. Merparten av denna summa har beräknats behöva anslås till ett trätekniskt centrum i Strömsund.

En annan nisch med intressant potential är *livsmedelsområdet*. I de flesta IC-kommuner finns företag och projekt med livsmedelsinriktning. Ofta handlar det om livsmedel med en mer exklusiv karaktär – t.ex. renkött i olika former, skogens bär, högkvalitativa grönsaker, drycker av skilda slag. Genomgående har verksamheterna emellertid en mycket begränsad omfattning och därmed en smal bas att stå på.

Mot bakgrund av de konsumtionsmönster som allt tydligare utvecklats på 1980-talet och som förväntas bli än mer markerade på 90-talet bör livsmedelsprodukter från Norrlands inland ha möjligheter att finna en marknad i såväl Sverige som utomlands. Konsumenterna efterfrågar dels mer miljöintressanta produkter dels sådana kvalitetsprodukter som står för en särprägel och därmed kan ge något av en exklusiv smakupplevelse. På 90-talets konsumentmarknad – med sin fokusering på mångfald skulle norrländska livsmedel ha förutsättningar att möta kräsna kunder.

I linje med dessa iakttagelser har en del gjorts. Svårigheterna är emellertid betydande att med uthållighet nå ut till en marknad på långt avstånd. Nätverken är ofta outvecklade. Ett produktionstänkande har ett starkare fotfäste än ett marknadstänkande.

Bland intressanta marknadsidéer som nyligen etablerats kan här nämnas Top Trading med varumärket Top of Europe. Här erbjuds marknaden bl. a. en lång rad norrländska livsmedelsprodukter av hög kvalitet. En allt större del går på export (Tyskland i första hand). Det principiellt intressanta i detta sammanhang är att handelshusliknande verksamheter av detta slag kan finna sin roll och underlätta för många underleverantörer i Norrland. Svårigheterna är dock många. Bl. a. erfordras uthållighet.

Mot den bakgrund som beskrivits föreslås att ett livsmedelsprogram för marknadsinriktade åtgärder initieras. För denna del förslås en ram på 5 mkr för perioden.

Bristen på högskoleutbildning och FoU-projekt i Norrlands inland – i alla fall sådana med en bäring på näringslivsutvecklingen – är idag mycket påtaglig. Fungerande och täta kopplingar till högskolorna i t. ex. Norrland saknas i hög grad. Kommunerna uppfattar det i stort sett enhälligt som att man har hamnat bredvid den dynamiska kunskapsutvecklingen. Här måste åtgärder sättas in för att bygga broar mellan kustlandet och inlandet. Dessa broar måste vara mycket praktiskt upplagda för att de ska upplevas som nyttiga för näringslivet och därmed värda investeringar.

På denna punkt bör snarast överläggningar komma till stånd i samarbete mellan berörda inlandskommuner, Norrlandsfonden och högskolorna i Norrland i syfte att få igång distansundervisning, "lokala centra" och FoU-anknytning. Betydande erfarenheter har på detta område redan samlats inom ramen för den distansundervisning som sedan flera år bedrivits av Umeå Universitet. Det vore en samhällsekonomisk förlust om denna verksamhet inte ytterligare följdes upp och breddades till att omfatta även regionala högskolor och nya mottagarorter.

Vi har beräknat att ett belopp på 25 mkr erfordras för att fullfölja redan initierade åtgärder och utveckla nya inom detta vitala område. Därutöver bör det finnas skäl att i samarbete med Norrlandsfonden få fram medel för operativa FoU-projekt av värde för såväl inlandskommunerna som högsko-

lorna själva. Det bör understrykas att detta är ett område där det finns starka skäl att överväga en ytterligare ambitionshöjning utöver den här föreslagna.

Här öppnar sig på 90-talet i själva verket ett intressant område att nischinriktat satsa på i samverkan mellan Norrlandsfonden m.fl. och Norrlands samtliga högskolor. För den fortsatta utvecklingen av dessa högskolor är det väsentligt att FoU-medel tillförs. Frågan är för närvarande föremål för intresse bland högskoleledningarna.

D. Etablerande av nätverk utanför regionen

På 90-talet blir inlandets marknad i än högre grad en fråga om att tränga ut på en europamarknad (väst- såväl som östeuropa) med såväl produkter som tjänster. Europamarknaden kan ses som vår egen hemmamarknad. Oavsett bransch handlar det om att lyckas med att bygga brohuvuden till andra marknader.

Det står helt klart att denna fråga inte går att lösa med särlösningar från några få kommuner. En slagkraftig marknadsetablering erfordrar samverkan och synergier från hela den norrländska arenan.

I de kommuninventeringar som ligger till grund för denna utredning har tydligt framgått att aktörerna upplever någon form av brohuvud – eller skyltfönster – mot europamarknaden som önskvärt. Man inser samtidigt att ett projekt av detta slag kräver en bred samverkan.

IC, likaväl som Norrlandsfonden, har berört ifrågasvarande behov. Ett förslag från IC har därvid framkommit om att etablera ett brohuvud på Arlanda. Det kan ifrågasättas om just Arlanda är rätt plats för att etablera de nya kontaktytor som erfordras. Förslaget bör dock diskuteras vidare utifrån just det nätverkstänkande som ovan flera gånger framhållits.

Med anledning av ovanstående bör närmare övervägas möjligheten att bygga upp några brohuvuden för det norrländska näringslivet i vid mening. Syftet kan sammanfattas på följande sätt:

- ge ökade kontaktmöjligheter mellan norrlandsregionen och marknaden via en egen "marknadsplats" med försäljning och utställning;
- ge kvalificerad hjälp till Norrland avseende EG-information m.m. rörande affärsrelevanta data, FoU-projekt, upphandling, nya regelsystem. (Motsvarande gäller i tillämpliga delar för östeuropa.)

Rent praktiskt kan flera nedslagsplatser vara aktuella t.ex. Bryssel, Sophia Antipolis, Genève, Arlanda och/eller Stockholm city. Med brohuvuden i dessa lägen skulle Norrland plötsligt komma nära och rakt in i marknaden. Dessutom får regionen egna skyltfönster att kraftsamla kring. I sig torde en sådan samling vara till nytta och skapa nya synergieffekter till gagn för både tillverknings- och tjänstesektorerna i Norrland.

För att stimulera uppbyggnaden av beskrivna brohuvuden behövs initierande medel. Därför föreslås här att *medel avsättes för en analys och projektering på 2 mkr. Om det visar sig aktuellt att genomföra projektet/-n avsättes medel motsvarande 50 % av drift- och investeringskostnaderna under en första 5-årsperiod, dock maximalt 15 mkr.* Uppläggningsen förut-

sätter med andra ord att ytterligare part/er träder in som intressenter. Möjligheterna att finna sådana bedöms som icke orrealistiska.

Prop. 1989/90: 76
Bilaga 4.1

E. Infrastrukturåtgärder i övrigt

Ända sedan regionalpolitiken först kom i fokus i Sverige på 1960-talet har transport- och kommunikationsfrågor i allmänhet fångat intresset. Det kan därför tyckas patetiskt att åter ta upp bl. a. dessa frågor inom ramen för allmänna infrastrukturella åtgärder. Hit har vi avslutningsvis även fört frågan om riskkapitalförsörjning till mindre företag.

● Järnväg

De kommuner som ligger i anslutning till inlandsbanan framhåller att godstrafiken är ett väsentligt argument i näringslivssammanhang. Samtidigt vill man slå vakt om persontrafikmöjligheterna. Man anser att dagens trafikvolym inte speglar de faktiska möjligheterna. I ett gemensamt uttalande har kommunerna pekat på att "regeringen borde avsätta resurser för att åtminstone ytterligare ett antal år i en mer offensiv anda än hittills och gärna i okonventionella former pröva olika möjligheter att utveckla trafiken . . ."

Kommunkontakterna har pekat på att det som efterlyses för närvarande är en inträngande kommersiell genomlysning av inlandsbanan i syfte att identifiera helt nya lösningar, inklusive ev nya intressenter.

Även i Haparanda är järnvägsfrågan av vitalt intresse. I detta fall är det transiteringen av handeln i öst-västlig riktning som är av utomordentlig och långsiktig betydelse för regionen.

Fortsatt utredning bör därför snarast vidtas av järnvägstrafikens roll i Norrlands inland under 1990-talet. Medelsbehovet för en sådan utredning och för utredning om flygtrafikens förutsättningar (se nedan) har beräknats till ca 5 mkr.

● Flyg

För att utveckla näringslivet i en region idag — och med största sannolikhet av allt större vikt i morgon — erfordras snabba och effektiva persontransporter. Det gäller inom tillverkningsindustri likväl som inom tjänsteproducerande näringar och turism. Med det tidsavstånd från Stockholm som idag gäller för såväl Sveg som Haparanda (ca 1/2 arbetsdag) föreligger begränsade förutsättningar att förnya näringslivet.

I Haparandas fall föreligger en i det närmaste exceptionell situation eftersom man enbart befinner sig på ca 25 km avstånd från en internationell flygplats (Kemi). På det nordiska planet borde förhandlingar tas upp i syfte att öppna Kemi flygplats för svensk inrikestrafik.

En snabb översyn av flygtrafiken till de åtta (C-kommunerna är ett högt prioriterat önskemål.

● Riskkapital

Det har inte varit vår primära utredningsuppgift att granska riskkapitaltillgången inom norrländskt näringsliv. Det måste dock konstateras att flera av de problem som här behandlats emanerar ur försök att rädda redan i utgångsläget underkapitaliserade företag genom hyressubventioner etc.

Med risk för att göra en alltför grov generalisering vågar vi ändå påstå att riskfinansieringen i norrländskt näringsliv är bristfällig. Varken utvecklingsfonderna eller Norrlandsfonden har förmått tillgodose de behov som finns. Senare tids satsningar som Malmfältens Finans synes i det närmaste ha dragit en bedräglighetens slöja över sig. Det kapital som tillförts projekt i Norrlands inland är utomordentligt begränsat.

Utan ett säkerställande av en fungerande riskkapitalmarknad där staten under överskådlig tid måste vara direkt involverad kommer inte tidigare föreslagna åtgärder att bära frukt. *Den enda väg som är framkomlig torde vara en förstärkning och fokusering av Norrlandsfondens aktiviteter mot Norrlands inland. Detta kräver ökade frihetsgrader i fondens sätt att agera samt en förstärkt näringslivsförankring i fondens styrelse eller andra beslutande organ.*

Alternativa former för ägande och utveckling av Stiftelsen Industricentras anläggningar

Prop. 1989/90:76
Bilaga 4.2

Yngve Öberg

Sammanfattning

Stiftelsen Industricentras övergripande mål måste realiseras under 90-talet om de aktuella centralorterna i Norrlands inland ska överleva i framtidens tjänstesamhälle. Som framgår av Carl Fredrikssons utredning så krävs därvid ett mycket kraftfullt och "kundorienterat" angreppssätt för att skapa en attraktiv företagsmiljö *utifrån varje orts speciella förutsättningar* och resurser.

IC:s uppläggning och resurser är inte anpassade till de nya förutsättningar som gäller. Den centraliserade organisationen måste enligt vårt förmenande avvecklas. Nya ägare måste ta ansvaret för att organisera verksamheten till professionella utvecklings- och fastighetsbolag, vars framtid står och faller med förmåga och kompetens att utveckla ortens företagsmiljö. Utgångspunkten är det uttalade behovet att bättre samordna erforderliga kvalitetshöjningar, när det gäller infrastruktur och samhällsservice med arbetet att bygga upp en väl fungerande och framtidsinriktad företagsmiljö.

För att realisera en sådan högre ambitionsnivå krävs att en strategi för varje centralort utformas med anpassning till ortens specifika möjligheter och resurser. — De totala utvecklingsinsatserna kan illustreras av figuren, där samordnade insatser är nödvändiga för att uppnå avsedd effekt.

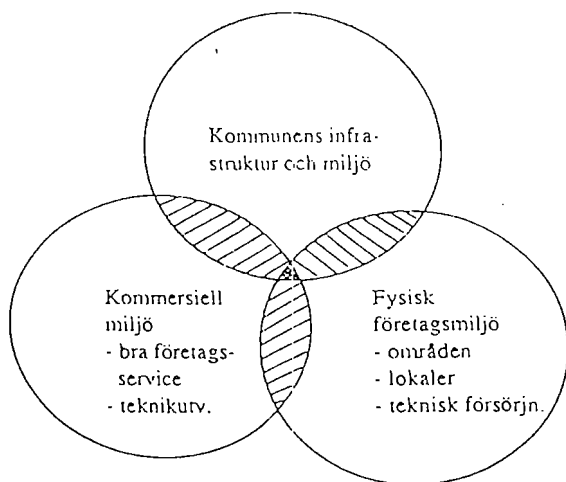

Fig. En attraktiv företagsmiljö kräver utveckling med helhetssyn.

En kombination av privata och kommunala ägareintressen verkar mest intressant. Samtal med olika intressenter och resultatet av hyresgästenkäten talar för att kommunen ska begränsa sitt ägarengagemang till max 49 %.

Kommunens inflytande utövas inte i första hand genom aktieägandet utan mera genom att ge bra samhällsservice och stöd till näringslivets utveckling, t. ex. med snabb myndighetshantering och bra boendemiljö för

nyckelpersonal. Om det lokala utvecklings- och fastighetsbolaget i samverkan med befintliga och nya företag lyckas så ger det utslag på kommunens sysselsättningsläge och budget, vilket torde vara kommunledningens primära ansvar och belöning för dess insatser.

I den mån kommunen har egna fastigheter som lämpligen kan ingå i utvecklingsbolagets fastighetsbestånd, så kan detta vara en möjlighet att även för kommunen frigöra investerat kapital. Samordningsvinster ligger också i gemensamma näringslivsresurser och bättre nyttjande av driftpersonal och förvaltningsadministration. Varje centralort behöver en väl fungerande serviceorganisation även för andra fastighetsägare och företagare i kommunen.

Det vore en stor fördel om *en finansiellt stark majoritetsägare* tar huvudansvaret för att i samverkan med lokala partners bygga upp lokala bolag och genomföra den skisserade utvecklingen enligt kap 4 – i första hand på IC-orterna. Detta skulle underlätta en gemensam marknads- och teknikutveckling på intressanta nischområden (se Carl Fredrikssons utredning).

Den kritiska faktorn i en nödvändig strukturförändring av IC-verksamheten är att finna rätt ägarestruktur som kan kombinera lokal förankring med resurser och intresse att utveckla den lokala företagsmiljön och marknadskontakterna utanför regionen. För att säkerställa en framgång med ortspecifika lösningar behövs en *resursstark majoritetsägare* i varje utvecklingsbolag som kan bidra till att lyfta kompetensnivån och *vinna tid i konkurrensen* om bra företagare och välutbildad arbetskraft på alla nivåer. Det lokala utvecklingsbolaget får härigenom tillgång till en professionell resurspool och ett nätverk som är nödvändigt för att klara ambitiösa utvecklingsprojekt.

Den konkreta lösningen på varje ort kommer givetvis att variera beroende på de lokala förutsättningarna och de framtida ägarnas resurser och förmåga att mobilisera lokala, regionala och centrala resurser i en strategi för den aktuella bygdens överlevnad och utveckling.

Med den skisserade uppläggningsen kan staten med stor sannolikhet frigöra ett avsevärt investerat kapital och successivt avveckla de driftunderskott och räntecftergifter som idag belastar budgetramen för regionalstöd.

Det friställda budgetutrymmet bör kunna användas till mera målinriktade lokala insatser när det gäller att systematiskt och med helhetssyn utveckla ett rimligt antal centralorter som stödpunkter för glesbygdens sysselsättning och samhällsservice. (Se förslagen i Carl Fredrikssons utredning).

(Ds 1989:31, 32)

1 Inledning

Rapporten Östersund och Norrlands inland (Ds 1989:31, 32) utarbetad av Sven Moberg har remissbehandlats under hösten 1989.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av överbefälhavaren (ÖB), försvarets förvaltningsskola (FörvS), överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB), postverket, televerket, riksantikvarieämbetet (RAÄ), universitets- och högskoleämbetet (UHÄ), skolöverstyrelsen (SÖ), statens kulturråd, lantbruksstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), statens lantmäteriverk, statens industriverk (SIND), styrelsen för teknisk utveckling (STU), statens naturvårdsverk (SNV), delegationen för glesbygdsfrågor, länsstyrelserna i Jönköpings, Älvsborgs, Värmlands, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, skogsstyrelsen, expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU), konsumentverket, Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), Bergs, Bräcke, Strömsunds, Åre och Östersunds kommuner, Jämtlands läns landsting, AMU Jämtlands län, Jämtlands läns museum, Jämtlands läns TCO-distrikt, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Centrum för glesbygdsteknik (CGT), Temu Interactor AB, Norrlandsfonden, Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare och Riksidrottsförbundet.

Dessutom har yttranden inkommit från Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Länsmusiken i Jämtlands län och Folkkrörelserådet Hela Sverige ska leva.

Luftfartsverket och Krokoms kommun har avstått från att lämna något yttrande.

2 Allmänna synpunkter på betänkandet

Flera remissinstanser anser att utredarens förslag är angelägna och att det nu behövs beslut om insatser. AMS påpekar att trots dagens gynnsamma arbetsmarknadsläge kvarstår de grundläggande strukturproblemen. Det är därför viktigt att de föreslagna åtgärderna "behandlas i ett sammanhang med inriktning på en kraftsamling för utvecklingen av Norrlands inland i allmänhet och Jämtlands län med Östersund i synnerhet".

Länsstyrelsen i Jämtlands län "ser det som mycket glädjande att regionen nu, efter långvariga och svåra regionala problem, äntligen uppmärksammas med förslag till sammanhängande och genomgripande åtgärder". Länsstyrelsen pekar på att de lagda förslagen har "en tyngdpunkt mot förstärkt infrastruktur främst inom området högre utbildning" och menar därför att det är viktigt att förslagen prövas tillsammans med förslagen från SIND och länsstyrelsen.

Östersunds kommun menar att problemen i Jämtlands och Norrlands

inland gör "att det snabbt kommer till konkreta beslut och att förslagen börjar realiseras".

Jämtlands läns landsting konstaterar "det angelägna i att staten inom ramen för en effektivare regionalpolitik avsätter ökade resurser för att främja utvecklingen i Jämtlands län". Landstinget framför vidare "våra starka önskemål om att förutsättningar snarast skapas för konkret genomförande av föreslagna åtgärder".

Bergs kommun förutsätter att rapporten leder till snabba och konkreta beslut.

Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare menar att de föreslagna åtgärderna behövs och "vill med skärpa påtala att det är bråttom".

FörsV tillstyrker förslagen men anser att det behövs en särskild organisation i länet för att administrera de olika projektförslagen.

Lantbruksstyrelsen anser att de förslag till utvecklingsinsatser för Östersundsregionen som förs fram i rapporten kommer att "få betydelse för landsbygdens utveckling inte bara i Jämtland utan även i övriga län i norra Sverige".

Landstingsförbundet konstaterar att det är angeläget att staten inom ramen för en effektivare regionalpolitik avsätter ökade resurser för att främja utvecklingen i Norrlands inland.

Några remissinstanser, bl. a. *Bergs kommun* och *kommunförbundet*, efterlyser en klarare strategi för hur insatser i Östersund ska kunna komma glesbygdskommunerna i länet till del.

Strömsunds och Bräcke kommuner samt *LRF* menar att utredaren borde ha övervägt utlokalisering av verksamheter från Östersund till glesbygdskommunerna i länet.

SIND tycker att utredaren bättre borde ha uppmärksammat Östersunds ställning i ett riksperspektiv. De bedömningar som görs av utbildnings- och kompetensfrågor är tillämpliga på samtliga län med regional högskola. SINDs generella åsikt är att ytterligare satsningar måste göras på utbildningen, såväl högskole- som fort- och vidareutbildningen.

SÖ påpekar att det är en allvarlig brist att utbildningen i gymnasieskolan och komvux inte behandlas i utredningen.

Åre kommun anser att insatserna de närmaste åren bör koncentreras till områdena kommunikationer och utbildning.

UHÄ ifrågasätter om det är möjligt att rekrytera "alla kompetenta och forskarutbildade lärare och forskare till de föreslagna verksamheterna".

ÖCB är positiva till förslagen eftersom en allt mer glesnande landsbygd minskar det civila försvarets möjligheter att fullgöra sina uppgifter.

Jämtlands läns TCO-distrikt påpekar att utredningen saknar "förslag på åtgärder som syftar till att särskilt stimulera länets kvinnor till utveckling inom sina nuvarande och/eller nya yrkesområden".

ERU ifrågasätter det rimliga i att regeringen tillsätter en särskild utredningsman för att komma med förslag till utvecklingsinsatser i en kommun eller ett län inom områden "där det är nödvändigt att på central nivå väga mellan behov i skilda delar av landet".

3 Högskoleutbildning

Prop. 1989/90: 76
Bilaga 5

I utredningen föreslås en utökning av utbildningen på högskolan inom områdena ekonomi, turism (inkl. kultur), systemvetenskap, socialt arbete, folkhälsoarbete, byggnadsteknik samt särskilda utbildningsanordningar för elitidrottare. Vidare föreslås att högskolan får ökade resurser för fortbildning och vidareutbildning.

En enig remissopinion instämmer i synen på behovet av högskolesatningar i Östersund. Utredarens förslag stöds av *SLU*, *postverket* och *LRF*.

UHÄ anser inte att antalet platser på ekonomlinjen eller systemvetenskaplig linje bör ökas under överskådlig tid. Antalet platser på turismlinjen har nyligen utökats och utbildningsbehovet är för närvarande föremål för en översyn. Därför bör inte denna utbildning ökas för närvarande. I stället för en generell uppräknig av per capita-kostnaderna på alla tre linjerna bör medlen användas för forskningsanknytning och lärarfortbildning. *UHÄ* "räknar med att kompetens för att genomföra ingenjörsutbildning för det byggt tekniska området i framtiden kommer att finnas även vid högskolan i Östersund". De finner det önskvärt att högskolan kan fortsätta försöksverksamheten med särskilt anpassade studier för elitidrottare. Den föreslagna påbyggnadsutbildningen i socialt arbete ingår i årets anslagsframställning från *UHÄ*. När det gäller den föreslagna utbildningen i folkhälsoarbete bör tillgången på erforderlig kompetens utredas ytterligare. Det skulle vara en fördel om utrymmet för fort- och vidareutbildningen kan ökas. Högskolan bör därför ges särskilda planerings- och informationsresurser för denna verksamhet.

Några remissinstanser efterlyser insatser inom den humanistiska sektorn. Det gäller bl. a. *SÖ*, *UHÄ*, *FörvS* och *Jämtlands läns museum*.

Flera remissinstanser tycker att utbildningssatsningen borde vara mer anpassade till de förutsättningar som finns i regionen. *SIND* menar att de föreslagna resurserna borde koncentreras till några områden som på sikt kan göra Östersund intressant i ett nationellt perspektiv. Turism skulle kunna vara ett sådant område.

Länsstyrelsen i Jämtlands län och *Jämtlands läns TCO-distrikt* anser att förslagen är mycket positiva för länet, men tycker att det hade varit motiverat att föreslå en förlängning av turismutbildningen till tre år och att föreslå en särskild kulturvetarlinje.

Östersunds kommun föreslår att Östersund blir "huvudort för turismutbildningen i Sverige genom utbyggnad av utbildningar till en 3-årig utbildning och ökat intag". Dessutom föreslås att högskolan erhåller "särskilda resurser för att utveckla riksunika tekniska utbildningar". Intressanta nischer för högskolan i Östersund kan t. ex. vara "satsningar på elitidrott och utbildning som finansieras av kommun och landsting."

Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare "anser att Östersund har förutsättningar att inta en ledande roll i landet vad avser utbildning med inslag av forskning och utveckling inom bl. a. energiområdet, turism/rekreation, ekoteknik, informationsteknologi och träindustri".

RAÄ anser att det är "angeläget att pröva kurser som inriktar sig på länets historia och kultur dels för att kunna utveckla en modell för att

användas i andra regioner, dels för att kulturhistoriska moment är eftersatta i grundutbildningen". Inom den föreslagna byggnadsingenjörsutbildningen bör en inriktning mot traditionella byggnadsmetoder prövas.

Ett par instanser påpekar behovet av distansundervisning. *Bergs kommun* menar att högskolan i högre utsträckning än idag bör bedriva kurser på de mindre orterna i länet. *SÖ* anser att distansutbildning är viktigt i Jämtland därför bör länet prioriteras vid försöksverksamhet inom detta område.

Riksidrottsförbundet är positiva till förslaget om utbildning av elitidrottare. De stöder också de synpunkter som finns i rapporten på att Östersund på sikt bör ha möjligheter att bygga upp ett centrum för idrottsutveckling.

4 Forskningsutbildning av lärarna

Utredaren föreslår att högskolans resurser för s. k. forskningsanknytning och kontaktverksamhet bör utökas successivt under en sexårsperiod så att resurserna budgetåret 1995/96 uppgår till 2 milj. kr. per år.

UHÄ stöder förslaget och påpekar att bristen på forskarutbildade lärare är stor vid samtliga mindre och medelstora högskolor. En ökad satsning på lärarfortbildning och andra forskningsanknytningsåtgärder är avgörande för standarden vid alla mindre högskolor.

5 Forskning vid högskolan

I utredningen föreslås att högskolan årligen tilldelas medel för forskning på eget programansvar. Medlen bör utgå med successivt höjda belopp. Under perioden 1990/91 – 1995/96 bör dessa uppgå till sammanlagt 15 milj. kr. Utredaren anser inte att det är aktuellt med fasta forskningsresurser förrän tidigast 1996/97, men en lämplig framtida inriktning är professurer i informationsbehandling, företagsekonomi, nationalekonomi, sociologi och socialt arbete.

Av de remissinstanser som behandlat frågan är de flesta positiva till förslaget. Flera instanser pekar på behovet av att forskningsinsatserna profileras.

SIND understryker behovet av koncentration av forskningsresurserna till lämpliga områden, en koncentration av turistutbildningen i Östersund bör också innefatta forskningsresurser.

Länsstyrelsen i Jämtlands län anser att utredningens förslag till professurer ska kompletteras med en professur i turismvetenskap alternativt turismvetenskap med ekonomisk inriktning.

Östersunds kommun menar att en professur i turism samt forsknings- och utvecklingsinsatser inom turismområdet är nödvändiga. För att högskolan på "lång sikt skall behålla och stärka sin ställning behöver fasta forsknings- och utvecklingsinsatser vid skolan inrättas".

Bräcke kommun tycker att högskolan bör kunna utvecklas till en ledande

forsknings- och utvecklingsenhet inom bl. a. energiområdet, turism/rekreation och ekoteknik.

Folkhälsovetenskapliga rådet *Hela Sverige ska leva* anser "att en forskningsenhet med en professur inom landsbygdsområdet bör knytas till högskolan i Östersund, alternativt högskolan i Växjö".

SÖ ifrågasätter om det inte är möjligt att pröva frågan om fasta forskartjänster tidigare än vad utredaren föreslår.

STU är tveksamma till att nu expandera en icke uppdragsstyrd forskning på eget programansvar, ställning till frågan bör anstå till dess att statsmakterna tagit principiell ställning till fasta forskartjänster vid regionala högskolor.

UHÄ avstyrker bestämt en fast forskningsorganisation med professurer. Det som nu måste utvecklas "är en samverkan i friare former som nätverk mellan de mindre och medelstora högskolorna och forskare/forskargrupper vid universiteten".

6 Arbetsmarknadsutbildning

Utredaren föreslår en resursförstärkning på 36 milj. kr. för arbetsmarknadspolitiska insatser under budgetåren 1990/91 – 1991/92 i Jämtlands län i första hand med inriktning på Östersundsområdet. Medlen ska användas för utbildning i företag, arbetsmarknadsutbildning, starta-eget-bidrag och en friare användning av sysselsättningsskapande medel.

De remissinstanser som kommenterat förslaget är i stort sett positiva.

AMS understryker "de fria medlens betydelse för att de utvecklingsinsatser som utredningarna föreslår skall kunna förverkligas" och att utbildningsinsatserna får en långsiktig inriktning mot näringsgrenar som kommer att ha arbetskraftsbehov, t. ex. träindustrin och turismen.

Flera instanser tycker att en vidgad användning av starta-eget-bidraget bör prövas i ett större område. *SIND* anser att den föreslagna satsningen på arbetsmarknadsutbildningen är angelägen och att förslaget om en utvidgad målgrupp för starta-eget-bidrag bör omfatta hela stödområde A och B. *Kommunförbundet* menar att den vidgade användningen av starta-eget-bidraget skall kunna ges även i andra regioner med liknande behov. *Lantbruksstyrelsen* påpekar att starta-eget-bidrag för närvarande kan utgå till sökande med anknytning till jordbruket inom ramen för åtgärdsprogrammet för jordbruket i norra Sverige. Erfarenheterna av detta har varit positiva.

AMU Jämtland stöder utredningens förslag men anser att förslagets inriktning på tillverkande företag är för ensidigt och anser att medel även ska avsättas för turismutbildning.

SÖ anser att förslagen är traditionella och att medlen borde kunna användas till kompetenshöjning i andra former t. ex. samverkan gymnasieskola/komvux.

7 Teknikcentra

Prop. 1989/90: 76
Bilaga 5

Utredaren föreslår att utbildningsstiftelsen Zenit, i samband med en omstrukturering av verksamheten, skall få statligt stöd på 1 milj.kr. per år under en treårs period.

Flera remissinstanser stöder förslaget bl. a. *länsstyrelsen i Jämtlands län* och *Norrlandsfonden*. *AMU Jämtland* anser att en utveckling av stiftelsen Zenit är mycket angelägen och påpekar att det är viktigt att lokaliseringsstöd eller annat stöd kan komma ifråga för speciella projekt.

Några remissinstanser påpekar att Zenits roll behöver klargöras. *SÖ* betonar att Zenits roll i förhållande till reguljär utbildning bör preciseras. *SIND* menar att det är viktigt att Zenits roll och verksamhetsidé klargörs innan bidrag beviljas. Bidrag bör kopplas till vissa uttalade aktiviteter.

8 Underhållsteknik

I utredningen föreslås att frågan om ett underhållstekniskt centrum utreds ytterligare dels måste en marknadsundersökning göras, dels måste organisationsfrågor lösas.

De remissinstanser som kommenterat förslaget är positiva, bl. a. *länsstyrelsen i Jämtlands län* som också konstaterar att utredningsarbetet pågår.

Flera remissinstanser påpekar att samverkan bör ske med övriga aktörer inom det underhållstekniska området. *STU* anser att underhållsteknik är ett viktigt område men med de begränsade personella och ekonomiska resurser som finns inom området anser *STU* att det är viktigt att regionala insatser kopplas till det nationella forskningsprogrammet inom drifts- och underhållsområdet. *UHÄ* tycker att förslaget är intressant, men att det bör byggas upp i samverkan med den kompetens som finns vid *DUC* i Härnösand, *ATS* i Östersund och högskolan i Karlstad. *Norrlandsfonden* påpekar det angelägna i att verksamheten samverkar med de organisationer som verkar inom området i Sundsvallsregionen samt kopplas till verksamheter vid Norges Tekniska Högskola i Trondheim. *SIND* ansluter sig till utredarens förslag och påpekar att en central uppgift bör vara att få med ett antal stora privata företag med koppling till underhållssidan.

9 IT-centrum

I utredningen föreslås att en utredningsman tillsätts för att detaljutföra en organisationsplan för ett informationsteknologicentrum i Östersund. Uppgiften för ett IT-centrum skall bl. a. vara att aktivt verka för att myndigheter och företag i Norrlands inland effektiviserar och förnyar sin verksamhet samt verkar för att enskilda människor ges bättre möjlighet att utnyttja informationsteknologin. Utredningsmannen bör utreda såväl en fristående organisation som en lämplig organisatorisk knytning till länsstyrelsen.

Förslaget stöds av *AMU Jämtland, Östersunds kommun* och *Norrlandsfonden*. *FörvS* anser att det är viktigt att ett IT-centrum skapas, och att det "kan vara en motor i olika former av distansutbildning".

Lantbruksstyrelsen påpekar att det är viktigt att i detta sammanhang ta särskild hänsyn "till landsbygdens näringsliv och utbildnings- och informationsbehov".

Televerket framhåller att de tekniska förutsättningarna finns och att "huvudsatsningen för ett IT-projekt måste vara att hitta konkreta användningsområden, där kunderna har egen nytta av informationsteknologin".

Länsstyrelsen i Jämtlands län menar att "parallellt med den organisatoriska uppbyggnaden måste den praktiska och behovsanpassade verksamheten byggas upp bl. a. i form av ett antal försöksprojekt". Vidare anförts att det är nödvändigt att tillsätta den föreslagna utredningsmannen "för att arbetet skall kunna fortgå enligt utredningens och länets ambitioner". Länsstyrelsen föreslår att 5 milj. kr. avsätts för försöksverksamhet under utredningstiden.

Ett par remissinstanser anser att förslaget inte är tillräckligt preciserat. *SIND* menar att det återstår ett omfattande utredningsarbete innan det går att bedöma idén. *STU* påpekar att det är viktigt att redan från början se långsiktigt på finansieringsfrågan. *STU* bedömer att en koncentration till ett fåtal teknikområden är en riktig strategi, och att IT-teknik kan vara av strategisk betydelse för Jämtland. Dessutom ställer sig *STU* tveksam till att "tio experter har möjlighet att med tillräcklig kvalitet täcka in alla de kompetensområden som skulle fordras för att möta utredningens förväntningar på centret". En alternativ uppläggning av centret som borde övervägas är att mer flexibelt använda experter i olika projekt.

UIÄ avstyrker det förslag som presenteras i utredningen. De ifrågasätter om det finns kompetens och behov av de föreslagna insatserna. Om förslaget skall utredas ytterligare bör konkreta förslag tas fram om hur ett nätverk för detta centrum och landets högskolekompetens på området skall utvecklas.

10 Centrum för landsbygdsutveckling

Utredaren föreslår att en utredningsman tillsätts med uppgift att detaljutforma en organisationsplan för ett centrum för landsbygdsutveckling i Östersund. Glesbygdsdelegationens personal och verksamhet bör överföras till centret.

Förslaget tillstyrks av bl. a. *Bergs och Östersunds kommuner, Jämtlands läns TCO-distrikt, länsstyrelsen i Norrbottens län* och *Norrlandsfonden*. *UIÄ* tillstyrker förslaget under förutsättning att formerna för samverkan med övriga centrumbildningar för glesbygdsfrågor övervägs. *Lantbruksstyrelsen* menar att ett centrum för landsbygdsutveckling "skulle bli ett värdefullt komplement till det arbete som redan påbörjats av andra organ och myndigheter".

SIND ansluter sig till förslaget men påpekar att det hade varit värdefullt om förslaget hade underbyggts av en utvärdering av delegationens verk-

samhet och av det åtgärdsprogram som drivits av lantbruksstyrelsen i de sju nordligaste länen. När det gäller verksamhetens inriktning bör hög prioritet ges åt insatser för ungdom och kvinnor.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län stöder förslaget och framhåller att centret "bör fungera som en kompletterande resurs med samordning av projekt med uttalat inslag av utveckling. Uppföljningsfrågorna bör ägnas uppmärksamhet".

Länsstyrelsen i Västerbottens län tillstyrker förslaget men betonar att projektverksamheten bör ha generell rikskaraktär.

Konsumentverket "anser det anmärkningsvärt att betydelsen av en fungerande dagligvaru- och drivmedelsservice inte berörs närmare i betänkandet". Konsekvensen av detta torde bli att ansvaret för dessa frågor även i fortsättningen kommer att ligga på konsumentverket. En angelägen arbetsuppgift för centret bör, enligt konsumentverket, vara att utveckla den offentliga statistiken så att förhållandena i landsbygdsområdena bättre kan följas.

Några remissinstanser påpekar att statsmakterna först bör ta ställning till den framtida regionalpolitikens mål och medel innan beslut om ett landsbygdscentrum fattas. Denna åsikt framförs av bl. a. *SLU*, *glesbygdsdelegationen*, *kommunförbundet* och *LRF*.

Flera av de remissinstanser som är positiva till förslaget har kommenterat organisationsfrågor. *SLU* påpekar att det är en brist att utredaren inte har behandlat frågan om hur en nära kontakt med berörda departement skall vidmakthållas.

Glesbygdsdelegationen poängterar behovet av en stark organisation som på central nivå arbetar med samordning av glesbygds-/landsbygdsfrågor. Delegationen betonar att huvudansvaret för genomförandet ska ligga på länsstyrelserna. Centret bör arbeta med landsbygdsfrågor i vid mening, glesbygdsfrågorna skall dock prioriteras.

Kommunförbundet anser att organisationen bör gynna en integration av glesbygdsfrågorna i olika myndigheters arbete så att inte hela ansvaret för glesbygdsfrågorna läggs på centret.

Länsstyrelsen i Jämtlands län stöder förslaget och menar att centrets anknytning till högskolan bör lösas i organisationsutredningen.

Länsstyrelsen i Norrbottens län kommenterar kopplingen mellan ett landsbygdscentrum och Centrum för glesbygdsteknik. "Beträffande CGT är detta organ i första hand inriktat mot areella näringar och tekniskt utvecklingsarbete inom detta område. Närheten till högskolan i Luleå bör därför på sikt ge CGT goda förutsättningar till operativa insatser för glesbygden inom hela Norrlands inland."

CGT påpekar att rollen som "pådrivare på departementsnivå inte får gå förlorad". CGT anser, som utredaren, att CGT ska få tid att fullfölja sina pågående projekt, samt att kontoret i en framtid skulle kunna fungera som ett av flera "lokalkontor".

Några remissinstanser är tveksamma till den föreslagna organisationen. *RAÄ* menar att en närmare knytning till regeringskansliet bör övervägas.

Skogsstyrelsen ifrågasätter om de föreslagna funktionerna skall utföras

av en egen myndighet eller om de kan inrymmas i nu befintlig verksamhet, ny byråkrati bör dock undvikas.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län menar att det finns en risk att ett landsbygdscentrum kan komma att "förstärka den organisatoriska splittringen på regionalpolitikens område. Avgörande härvidlag blir hur arbetsuppgifter, befogenheter och sambandet med regionalpolitiken i övrigt definieras". Frågan bör enligt länsstyrelsen övervägas i samband med behandling av den regionalpolitiska kommitténs förslag.

Länsstyrelsen i Värmlands län anser att centret organisatoriskt bör tillhöra det departement som har ansvaret för regionalpolitiken.

LRF poängterar att landsbygdsfrågorna måste ha en organisatoriskt stark ställning inom arbetsmarknadsdepartementet eller annan lämplig plats inom kanslihuset.

Länsstyrelsen i Jönköpings län tycker att det är naturligt att knyta centret till lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen.

Flera remissinstanser har behandlat resursfrågan. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* anser att de föreslagna resurserna är otillräckliga och anser att de extra resurstillskott som krävs inte får tas från andra regionalpolitiska anslag.

Glesbygdsdelegationen menar att totalt bör centret ha minst 15 heltidstjänster, dessutom bör centret ha projektmedel i storleksordningen 40-50 milj. kr.

Folkhälsovetenskapliga rådet Hela Sverige ska leva anser att centret bör tillföras ekonomiska resurser i storleksordningen 50 milj. kr. per år för bl. a. projektverksamhet. Resurserna bör bl. a. användas för att stärka lokalt arbete och lokal mobilisering.

De flesta instanser som kommenterat lokaliseringen till Östersund är positiva. Det gäller bl. a. *skogsstyrelsen*, *lantbruksstyrelsen*, *SIND*, *CGT*, *länsstyrelserna i Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens, och Norrbottens län*.

Några anser att andra lokaliseringalternativ bör prövas. *SLU* har inte några principiella invändningar mot Östersund men anser att verksamhetens inriktning och den organisatoriska uppbyggnaden ska vara avgörande för valet av lokaliseringsort. *Kommunförbundet* menar att Östersund som lokaliseringsort bör vägas mot andra möjliga lokaliseringalternativ. *LRF* påpekar att andra lokaliseringssorter bör prövas.

Glesbygdsdelegationen anser att organisationen bör ha en bas i Stockholm. Därutöver kan delar utlokaliseras dels till en mindre ort (bl. a. ledning, administration, projektverksamhet), dels till en högskoleort (FoU-frågor).

Länsstyrelsen i Värmlands län och *Folkhälsovetenskapliga rådet Hela Sverige ska leva* tycker att verksamheten bör förläggas till Stockholm.

I utredningen föreslås att aktiekapitalet i Temu Interactor AB utökas med 5 milj. kr.

Förslaget stöds av *Norrlandsfonden*.

Länsstyrelsen i Jämtlands län tillstyrker förslaget under förutsättning att "företagets möjlighet att gå in med riskkapital inte löses på annat sätt genom REK -87s förslag".

Temu Interactor AB tillstyrker förslaget, men påpekar att bolaget på sikt bör få en breddad kapitalbas och ett breddat ägande för att företaget skall få den ekonomiska bas som behövs för långsiktig uthållighet på riskkapitalmarknaden.

SIND tycker att förslaget är kortsiktigt och att det är viktigt att frågan om Temu ges en långsiktig lösning.

STU betonar att erfarenheten visar att det är svårt att få lönsamhet i denna typ av verksamhet. Därför bör statsmakterna, om verksamheten anses motiverad, stödja verksamheten med "utgångspunkt i att det kommer att bli fråga om att successivt tillskjuta medel för drift av verksamheten".

12 Kartproduktion

Statens lantmäteriverk har utarbetat ett förslag till produktion av digitala landskaps- och fastighetsinformation i Jämtlands län. Utredaren föreslår att statliga medel tillförs projektet så att det kan genomföras.

De remissinstanser som kommenterat förslaget är i stort sett positiva.

Lantmäteriverket konstaterar att verket, under förutsättning att finansieringen klaras, är berett "att ansvara för att förslaget genomförs och att ta ansvar för satsningens varaktighet".

Enligt *RAÄ* innebär förslaget att ett förbättrat underlagsmaterial tas fram som är av stort värde för kulturmiljövårdens planering.

Strömsunds kommun anser att en produktion av digitalt kartmaterial med fördel kan förläggas till Strömsunds kommun.

13 Omlokalisering

Östersund är enligt utredaren en lämplig ort för fortsatt omlokalisering av statlig verksamhet. Åtgärder bör vidtas för att ytterligare ca 200 statliga arbetstillfällen omlokaliseras från Stockholmsområdet till Östersund. Myndigheter som utpekats som tänkbara för en omlokalisering är statens industriverk, statens naturvårdsverk och någon av försvarsmaktens myndigheter/institutioner. Vidare bör uppdrag kunna ges till statliga affärsverk, förslagsvis televerket, postverket och/eller luftfartsverket att bidra med ca 100 arbetsplatser.

Några remissinstanser delar utredarens syn på omlokalisering av statlig

verksamhet till Östersund. *SÖ* delar utredarens uppfattning att Östersund är en ort som är lämplig för omlokalisering av statlig verksamhet.

Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare anser att "det bör finnas naturliga förutsättningar att förlägga delar av bl. a. naturvårdsverket och statens industriverk till Östersund".

Andra remissinstanser anser att utredaren borde ha kunnat gå längre i sina förslag. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* "beklagar att utredningen inte för fram direkta förslag och hemställer att regeringen prövar frågan enligt utredningens intentioner".

Östersunds kommun anser att "förslag bör fattas om minst 500 statliga arbetstillfällen som snarast bör omlokaliseras till Östersund". Kommunen pekar på televerket och ACC Nord som lämpliga omlokaliseringsobjekt.

Bräcke kommun poängterar att även kommunerna utanför Östersund bör prövas som lokaliseringsalternativ.

De remissinstanser som utpekats som möjliga utlokaliseringsobjekt är negativa till förändringar inom den egna verksamheten. *SIND* anser att en utlokalisering av verkets regionalpolitiska verksamhet skulle försvåra en sammanhållen regional- och industripolitik. Verket menar att det är bättre att fortsätta att decentralisera verksamheter till länsnivån. Verket har fört fram konkreta förslag till regionalpolitiska kommittéen.

SNV pekar på svårigheterna att lokalisera en del av verksamheten i Östersund. Detta skulle bl. a. innebära att samordningen inom verket försvåras, att restider och kostnader ökar samt att risk finns att kompetent personal inte flyttar med vid en omlokalisering.

ÖB konstaterar att vare sig behov eller möjligheter finns att förlägga ytterligare verksamhet till Östersund under nuvarande ekonomiska förhållanden.

Postverket påpekar att den tekniska utvecklingen skapar möjligheter att decentralisera verksamheten. Under den närmaste femårsperioden beräknas postens nya kassasystem innebära att 300–400 årsarbetskrafter överförs till postkontoren utanför Stockholmsområdet, samtidigt som en decentralisering av personal- och ekonomiadministrationen under en treårsperiod ska innebära att personalbehovet i Stockholmsområdet minskar med ca 1 500 årsarbetskrafter.

14 Kultur

Utredaren behandlar en rad insatser inom kulturområdet, bl. a. alternativ till länsteater, renovering av Gamla teatern, ny museibygnad samt etablering av kulturarbetsplatser.

Utredarens förslag stöds av flera remissinstanser. *SIND* anser att förslagen är väl avvägda.

Jämtlands läns museum noterar med tillfredsställelse att planerna på ett nytt länsmuseum uppmärksamrats av utredaren och anser att frågan ska behandlas utanför de ekonomiska ramar som föreslagits i annat sammanhang (Ds 1989:36) till uppförande av nya länsmuseumlokaler. Museet arbetar med planerna för hur en konservatorsateljé ska kunna etableras, detta

förutsätter dock, enligt utredarens förslag, att ett engångsbidrag för vissa inventarier och produktionsutrustning beviljas. De framhåller också det angelägna i att den skisserade Riksbildcentralen förverkligas.

RAÄ stöder förslaget om bevarande av Gamla teatern och har "vid överläggningar med lokala representater sagt sig berett stödja projektet ekonomiskt vad avser kulturhistoriska överkostnader". Vidare stöder RAÄ förslaget om en ny muscibyggnad och förslaget till engångsbidrag för etablering av konservatorsateljé i Östersund.

Statens kulturråd ansluter sig till utredarens förslag och konstaterar att man nyligen överlämnat en rapport till regeringen om "hur en tillfredsställande teatersituation kan åstadkommas i de s. k. teaterlösa länen". Där föreslår man att medel ställs till rådets förfogande för försöksverksamhet i de berörda länen. När det gäller finansieringen av de framlagda förslagen konstaterar rådet "att åtgärder med syften som inte i första hand är kulturpolitiska bör belasta annan huvudtitel än den tionde i statsbudgeten".

Några remissinstanser anser att utredarens förslag inte är tillräckliga. Länsstyrelsen i Jämtlands län betonar vikten av kulturpolitiska satsningar men anser att förslagen "inom kulturområdet är alltför få för att åstadkomma en tillfredsställande utveckling inom hela kulturområdet i Östersund och regionen". De menar att "en allvarlig brist i utredningen är att den helt saknar förslag inom musikområdet." Länsstyrelsen föreslår "att länsmusiken erhåller statsbidrag för inrättande av fyra kvalificerade tjänster som yrkesstråkmusiker samt en tjänst som folkmusikkonsulent". Länsstyrelsen delar inte utredningens uppfattning att staten inte ska engagera sig i tillkomsten av ett konserthus i Östersund. Samma åsikt om konsert- hus framförs av Jämtlands läns TCO-distrikt. Länsmusiken i Jämtlands län ansluter sig till länsstyrelsens yttrande när det gäller musikområdet.

Östersunds kommun anser att kommunen "behöver kompletteras med nya och bättre kulturinstitutioner". Kommunen pekar på behovet av ett nytt länsmuseum och/eller konserthall men menar att dessa projekt kräver stort statligt stöd. Dessutom är man positiv till förslaget om kulturarbetsplatser.

SÖ anser att de presenterade projekten är synnerligen viktiga, men att utredaren lämnat viktiga problem utan konkret ställningstagande.

Sammanfattning av och remissyttranden över statens industriverks förslag till näringslivsutvecklande insatser i Jämtlands län

Prop. 1989/90: 76
Bilaga 6

1 Inledning

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av försvarets förvaltningsskola (FörvS), Överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB), televerket, universitets- och högskoleämbetet (UHÄ), skolöverstyrelsen (SÖ), lantbruksstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), styrelsen för teknisk utveckling (STU), delegationen för glesbygdsfrågor, länsstyrelsen i Jämtlands län, Bergs, Bräcke, Strömsunds, Åre och Östersunds kommuner, Jämtlands läns landsting, Jämtlands läns TCO-distrikt, Landstingsförbundet, Temu Interactor AB, Norrlandsfonden och Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare.

Krokoms kommun och Svenska kommunförbundet har avstått från att lämna något yttrande.

2 Allmänna synpunkter på förslaget

Ett flertal remissinstanser instämmer i utredningens bedömningar och tillstyrker förslagen. Det gäller bl.a. *lantbruksstyrelsen*, *Temu Interactor AB*, *Norrlandsfonden* och *Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare*.

FörvS tillstyrker förslagen men anser att det behövs en särskild organisation i länet för att administrera de olika projektförslagen.

Landstingsförbundet konstaterar "att det är angeläget att staten inom ramen för en effektivare regionalpolitik avsätter ökade resurser för att främja utvecklingen i Norrlands inland".

UHÄ välkomnar initiativet till de gjorda utredningarna. "Det är angeläget att genomtänkta, fungerande satsningar görs med kraft och målmedvetenhet för Norrlands inland och för Östersund."

Länsstyrelsen i Jämtlands län och *Strömsunds kommun* understryker SINDs mening att insatser för att stärka näringslivsutvecklingen i en region måste ta fasta på de förutsättningar som råder. Det ger betydligt bättre effekt att långsiktigt stärka redan pågående insatser än att splittra resurserna på ständigt nya åtgärder.

Jämtlands läns landsting tillstyrker i allt väsentligt förslagen och betonar att förutsättningar snarast bör skapas för ett konkret genomförande av åtgärderna.

Östersunds kommun betonar vikten av att behandla SINDs förslag tillsammans med förslagen från de båda andra utredningarna.

Glesbygdsdelegationen understryker vikten av att insatserna ges tillräcklig uthållighet för att skapa en långsiktigt positiv utveckling.

ÖCB är positiva till förslagen eftersom en allt mer glesnande landsbygd minskar "det civila försvarets möjligheter att fullgöra sina uppgifter".

Åre kommun anser att insatserna under de närmaste åren bör koncentreras till områdena kommunikationer och utbildning.

Televerket är positiva till de förslag som berör deras verksamhet men påpekar att det i de olika projekten "krävs deltagande av de intressenter, som har ett konkret utbyte av informationsteknologin". Annars är det, enligt televerket, stor risk att projekten faller ihop när de statliga medlen är förbrukade.

AMS tillstyrker förslagen men menar att utbildningsinsatserna måste få en mer långsiktig inriktning och riktas mot bl. a. turism och träindustrins behov. Dessutom påpekas att det i glesbygdskommunerna krävs insatser av otraditionellt slag för att åstadkomma fasta arbetstillfällen.

Några remissinstanser efterlyser insatser på andra områden.

Bergs kommun påpekar att det saknas förslag för den egna kommunen. "Vi anser det olyckligt att insatser och pengar destinerats till vissa områden och orter, något som endast konserverar eller förstärker rådande förhållanden." Dessutom anser kommunen att utredningen saknar aktiva åtgärder för att få ungdomar och kvinnor att stanna i glesbygden.

Jämtlands läns TCO-distrikt efterlyser "förslag på åtgärder som syftar till att särskilt stimulera länets kvinnor till utveckling inom sina nuvarande och/eller nya yrkesområden".

Bräcke och *Strömsunds kommuner* påpekar att goda kommunikationer är en överlevnadsfråga för länet. Detta bör beaktas i behandlingen av utredningens förslag.

Glesbygdsdelegationen tycker att en angelägen insats vore att, som ett pilotprojekt, utarbeta ett övergripande program för landsbygdsutveckling inom Jämtlands län. "Som ett led i arbetet bör ett inomregionalt decentraliseringsprogram tas fram där bl. a. etablerandet av lokalkontor utgör en del."

3 Träindustrin

Länsstyrelsen i Jämtlands län har initierat ett programarbete för skogsindustrins utveckling med syfte att öka vidareförädlingen i länet. SIND är beredd att medverka i arbetet. Behovet av statliga insatser är ännu ej preciserat.

De remissinstanser som kommenterat förslaget är positiva. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* noterar med tillfredsställelse att SIND är berett att medverka vid genomförandet av skogsindustriprogrammet.

Strömsunds kommun framhåller att insatserna för Träman 90-projektet måste förstärkas och även ges en starkare lokal koppling. Kommunen är beredd att medverka vid utformningen av ett lokalt program.

4 Kunskaps- och teknikspridning

Länsstyrelsen i Jämtlands län har utarbetat ett nytt treårsprogram för kunskaps- och teknikspridning som bl. a. innehåller följande delprogram
– kompetenshöjande insatser för befintliga företag,

- stimulans för nyföretagande och nytebbleringar inom bl. a. IT-området,
- infrastrukturinsatser bl. a. åtgärder för att utveckla en Jämtlandsprofil på IT-området,
- utbildningsinsatser med bl. a. skräddarsydda kurser för företag.

Totalkostnad för programmet är ca 21,5 milj. kr. SIND föreslår en central finansiering på 12 milj. kr.

De remissinstanser som kommenterat förslaget är positiva. Förslaget tillstyrks av bl. a. *Jämtlands läns TCO-distrikt* och *Temu Interactor AB*.

STU anser att IT-teknik kan vara av strategisk betydelse för ett glesbygdslän som Jämtland eftersom tekniken på sikt kan möjliggöra en utveckling i symbios med näringsmässigt starkare regioner i riket.

FörvS menar att man bör diskutera "att i varje kommuntätort inrätta någon form av centra för kommunikation, utbildning och kontorsverksamhet. Dessa centra skulle kunna ha telestuge-modellen som förlaga".

Strömsunds kommun stöder förslaget men anser att de föreslagna resurserna är för begränsade mot bakgrund av de stora behoven.

Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare påpekar att även de små företagens möjligheter att tillämpa avancerad teknik bör uppmärksammas.

5 Kommunikationsspridning/videotextförsök och nästa generation telestugor

SIND föreslår att 7 milj. kr. avsätts för två pilotprojekt inom området. Videotextförsöken syftar till att utveckla tjänster inom glesbygdsservice och inom småföretagssektorn. Resurser krävs för att genomföra "fullskaleförsök". Utvecklingen av telestugor görs med hjälp av bl. a. Televerket Jämtland och Telenova. Medel bör avsättas för utveckling av affärsområdena och igångsättning av två inledande försöksprojekt.

Remissinstanserna är eniga om att förslagen är angelägna.

Televerket påpekar att videotextförsöken är ett konkret sätt att sprida informationsteknologin till glesbygd och nya användargrupper.

FörvS anser att "utvecklingen av telestugor bör ske med ett starkt inslag av lokalt näringslivsmedverkan".

Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare menar att det "är lämpligt att en viss profilering sker beträffande telestugornas utbud av tjänster för att skapa större underlag och möjliggöra erforderlig kompetensutveckling".

Strömsunds kommun framhåller att bristen på kvinnoarbetsplatser talar starkt för att insatserna stärks på detta område, men anser att de belopp SIND föreslår är otillräckliga.

6 Systemlösningar för verkstadsindustrin

SIND föreslår insatser för introduktion och anpassning av i första hand CAD/CAM-system till verkstadsindustrin samt utbildning av anställda. Resursbehovet är beräknat till 4,5 milj. kr. under en treårsperiod.

Strömsunds kommun anser att insatser bör göras för att även intressera mindre industriföretag för systemutvecklingsfrågorna och menar mot denna bakgrund att de föreslagna medlen är otillräckliga.

Prop. 1989/90: 76
Bilaga 6

7 Distansutbildning, studiecentra m. m.

SIND anser att utbildning är en nyckelfråga för utvecklingen i länet. Verket presenterar några utbildningsprojekt i länets kommuner.

Strömsunds kommun vill inrätta ett centrum för träteknik, data och ekonomi integrerat med ett studiecentrum. Syftet är att utnyttja och utveckla skolans kompetens för service och uppdrag i samarbete med näringslivet.

Härjedalens kommun vill förstärka distansutbildningen och genomföra en företagarutbildning i kommunen. Dessutom genomför Härjedalens kommun en grundläggande allmän datautbildning i glesbygd (GAD) i en av tätorterna. SIND menar att kommunen borde få medel för att prova idén på ytterligare två orter.

För att bl. a. förstärka uppdrags- och vuxenutbildningen planeras ett studiecentrum i Ragunda.

Kostnaderna för de tre första förslagen är 7 milj. kr.

De remissinstanser som kommenterat förslagen är positiva bl. a. *länsstyrelsen i Jämtlands län* och *Jämtlands läns TCO-distrikt*.

FörvS påpekar att de föreslagna insatserna är angelägna och att det behövs en samordning av bl. a. distansundervisningen i länet.

SÖ anser "att ett övergripande koncept för distansundervisning bör utarbetas i samverkan med olika utbildningsanordnare".

Bräcke kommun påpekar att utbildning är en nyckelfråga för näringslivsutvecklingen. Kommunen anser att det är nödvändigt att anslagen till företagsanpassad utbildning utökas.

Strömsunds kommun vill ha en fortsatt utveckling av distansundervisningen. Träutbildningen har hög prioritet i kommunen och de avser att lägga fram ett alternativt förslag till uppläggning av träutbildningen.

8 Service-/infrastrukturuppbyggnad näringsliv - kommun

För att främja den industriella och sociala miljön behövs på många orter lokaler för både näringslivet och för fritidsaktiviteter. Det finns projekt på mindre orter där kommun och företag är beredda att gemensamt satsa på sådana lokaler. SIND föreslår projektstöd på 12 milj. kr.

De som kommenterat förslaget anser att insatserna är angelägna men några anser att medelsramen är för liten.

Länsstyrelsen i Jämtlands län tillstyrker förslaget men anser att medelsramen är väl låg för meningsfulla projekt.

Strömsunds kommun anser att behovet av stöd till gemensamma lokaler för näringslivet och kommuner är långt större än vad som anges i utred-

ningen och menar att 30–40 milj. kr. behövs under en femårsperiod enbart i Strömsunds kommun.

Prop. 1989/90: 76
Bilaga 6

Glesbygdsdelegationen menar att en av de viktigaste frågorna för utvecklingen i länet är att förbättra infrastrukturen, det inkluderar även den lokala infrastrukturen med bl. a. samlingslokaler.

9 Statligt - kommunalt näringslivsarbete

För att stärka de mindre kommunernas näringslivsarbete behövs utbildning av näringslivssekreterare och konkreta projektinsatser, t. ex. kontaktförmedling med tjänste- och industriföretag i Stockholmsregionen. SIND föreslår att medel (1,2 milj. kr. motsvarande 150 000 kr. per kommun) tilldelas SIND alternativt länsstyrelsen för detta.

Länsstyrelsen i Jämtlands län tillstyrker förslaget.

Sammanfattning av och remissyttranden över länsstyrelsens i Jämtlands län förslag till utvecklingsinsatser i Jämtlands län – med särskild inriktning på kommunerna utanför Östersund

Prop. 1989/90: 76
Bilaga 7

1 Inledning

Efter remiss har yttranden över förslaget avgetts av televerket, vägverket, luftfartsverket (LFV), universitets- och högskoleämbetet (UHÄ), skolöverstyrelsen (SÖ), statens kulturråd, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, fiskeristyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), statens industriverk (SIND), styrelsen för teknisk utveckling (STU), Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU), delegationen för glesbygdsfrågor, Sveriges turistråd, Bergs, Bräcke, Strömsunds, Åre och Östersunds kommuner, Jämtlands läns landsting, Jämtlands läns TCO-distrikt, Landstingsförbundet, Norrlandsfonden samt Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare.

Krokoms kommun och Svenska kommunförbundet har avstått från att lämna något yttrande.

2 Allmänna synpunkter på förslaget

Ett flertal remissinstanser framhåller nödvändigheten av en samlad och heltäckande satsning för att få en positiv utveckling i Jämtlands län.

SIND anser att länsstyrelsens förslag spänner över ett brett register och att alla förslag är angelägna.

UHÄ välkomnar initiativet till de gjorda utredningarna. Det är "angeläget att genomtänkta, fungerande satsningar görs med kraft och målmedvetenhet för Norrlands inland och för Östersund."

Bräcke kommun delar utredningens syn att det krävs utomordentligt kraftfulla insatser om kommunerna utanför Östersund ska uppnå en utveckling som möjliggör att skälig samhällsservice kan upprätthållas.

Jämtlands läns landsting tillstyrker i allt väsentligt de beskrivna utvecklingsambitioner och uttrycker starka önskemål om att förutsättningar snarast skapas för konkret genomförande av föreslagna åtgärder.

AMS framhåller att det är av stor vikt att de tre utredningsförslagen behandlas i ett sammanhang med inriktning på en kraftsamling för utvecklingen av Norrlands inland i allmänhet och Jämtlands län med Östersund i synnerhet.

Jämtlands läns TCO-distrikt understryker att samtliga insatser som de tre utredningarna pekar på skall behandlas tillsammans. Var för sig är förslagen inte heltäckande och ger inte de samlade effekter som behövs för en positiv utveckling i länet.

Landstingsförbundet konstaterar att det är angeläget att staten inom ramen för en effektivare regionalpolitik avsätter ökade resurser för att främja utvecklingen i Norrlands inland, särskilt vad gäller glesbygdens problem och förutsättningar samt informationsteknologins möjligheter att främja utvecklingen.

Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare delar utredningens syn att det krävs utomordentligt kraftfulla insatser om kommunerna utanför Östersund ska uppnå en utveckling som möjliggör att skälig samhällsservice kan upprätthållas.

Glesbygdsdelegationen understryker vikten av att insatserna ges tillräcklig uthållighet för att skapa en långsiktigt positiv utveckling.

Åre kommun stöder utredningens förslag. För att nå resultat bör insatserna under de närmaste tre åren koncentreras till områdena kommunikationer och utbildning.

Östersunds kommun ser positivt på att utredningarna som berör Östersund och länet läggs fram och behandlas samtidigt, men vill understryka att det inte får ge till resultat, att den riktade insatsen mot Östersund för att skapa ett kompetenscentrum av riksintresse i kommunen, förfelas eller försvagas.

Strömsunds kommun noterar att utredningen prioriterat kommunikationerna och anser att det är av största vikt att kraftfulla åtgärder sätts in på detta område, men framhåller samtidigt vikten av att statliga medel satsas på uppbyggnaden av anläggningar för kultur, fritid och rekreation för att kommunerna skall kunna konkurrera om framtida arbetskraft och minska den stora utflyttningen av ungdomar.

SÖ menar att det är "nödvändigt att resurser för kvalificerad utbildningsplanering och planering av samverkan utbildning-näringsliv särskilt prioriteras för ett län som Jämtlands".

Glesbygdsdelegationen tycker att en angelägen insats vore att, som ett pilotprojekt, utarbeta ett övergripande program för landsbygdsutveckling inom Jämtlands län. "Som ett led i arbetet bör ett inomregionalt decentraliseringsprogram tas fram där bl. a. etablerandet av lokalkontor utgör en del."

Jämtlands läns TCO-distrikt efterlyser "förslag på åtgärder som syftar till att särskilt stimulera länets kvinnor till utveckling inom sina nuvarande och/eller nya yrkesområden".

3 Kommunikationer

I utredningen föreslås en rad insatser för att förbättra länets kommunikationer. Jämtlands län har, enligt länsstyrelsen, landets sämsta vägnät. För att avhjälpa de mest akuta bristerna krävs omedelbara insatser genom tidigareläggning av 11 objekt, med en sammanlagd investeringskostnad på 177 milj. kr.

Järnvägen håller en acceptabel standard fram till Östersund. Däremot behövs en upprustning av bandelen Östersund-Storlien. Enligt länsstyrelsen är det mycket angeläget att ekonomiska förutsättningar omedelbart skapas så att de återstående investeringarna kan påskyndas eller i varje fall fullföljas utan dröjsmål. För närvarande pågår ett utredningsarbete om Inlandsbanans framtid. Länsstyrelsen avser att återkomma i denna fråga under år 1990.

Östersunds flygplats har kapacitetsproblem. Ett förslag till utbyggnad

har kostnadsberäknats till 86 milj. kr. Härjedalens kommun utreder för närvarande hur en kapacitetshöjning av flygtrafiken till området bäst bör lösas, antingen genom en utbyggnad av den befintliga flygplatsen i Sveg eller genom att en ny flygplats byggs i kommunen. Länsstyrelsen förutsätter att största möjliga statsbidrag ska utgå. Norra delen av Jämtlands län saknar flygplats. För att underlätta för näringslivet i området och möjliggöra en bredare turistsatsning bör en enkel flygplats byggas i Frostviken, vilken har kostnadsberäknats till 22–25 milj. kr.

Telekommunikationerna är viktiga för länets utveckling. Investeringarna bör därför hållas på en hög nivå, vilket bör beaktas vid resurstilldelningen inom teleområdet.

De flesta remissinstanserna instämmer i utredningens förslag och betonar vikten av fungerande kommunikationer.

Glesbygdsdelegationen understryker behovet av kraftfulla insatser för att förbättra infrastrukturen i vid bemärkelse.

Bergs kommun menar att förslagen till insatser inom kommunikationssektorn är alltför koncentrerade till Östersundsområdet.

Bräcke kommun påpekar att fungerande kommunikationer är en nödvändighet för såväl näringsliv som social och kommersiell service.

Det dåliga vägnätet kommenteras av en rad remissinstanser. *Vägverket* konstaterar att vägnätet i länet är "mycket dåligt och i synnerhet de många och dåliga grusvägarna vållar problem". Några möjligheter att med ordinarie medel omedelbart tillgodose det framförda investeringskravet finns inte. Verket bedömer det som mindre sannolikt att det inom en ny plan går att finansiera hela det framförda investeringskravet.

Bergs kommun anser att insatserna starkare bör styras till det absolut sämsta vägnätet i länet.

Östersunds kommun understryker behovet av kraftigt förbättrade kommunikationer, det gäller bl. a. vägnätet.

Norrlandsfonden stöder förslagen om utbyggnad av kommunikationerna och påtalar behovet av ett väl utbyggt vägnät för att främja industrins behov av transportmöjligheter året om.

Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare påpekar att fungerande kommunikationer är en förutsättning för såväl näringsliv som social och kommersiell service. Detta kräver ökade resurser till vägnätet. Dagens situation, med dålig framkomlighet under långa perioder, skapar osäkerhet för de framtida förutsättningarna för företagen i länet.

Glesbygdsdelegationen menar att Inlandsvägen borde ha uppmärksamhets tydligare av utredningen bl. a. mot bakgrund av den stora betydelse den har för turismen i inlandet.

När det gäller järnvägen är några remissinstanser bl. a. *glesbygdsdelegationen* och *Bergs kommun* kritiska till att utredningen inte preciserar kraven när det gäller Inlandsbanans framtid. *Bräcke kommun* och *Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare* påpekar att kommunikationerna kan komma att försämrats ytterligare om SJ begränsar godshanteringen i inlandet.

Flera remissinstanser instämmer i behovet av investeringar i länets flygplatser. *Lufthartsverket* konstaterar att behovet av en kapacitetshöjning på

Östersunds flygplats har ökat men kostnadsberäkningarna för de föreslagna investeringarna är uttryckta i en prisnivå som gällde för 2–3 år sedan. Om den föreslagna taxibanan inte kommer till stånd får man räkna med ytterligare trafik- och bullerstörningar. Beträffande flygplats i Härjedalen och planerna på flygplats i Frostviken har verket för närvarande inget att anföra.

Östersunds kommun betonar behovet av en förbättring av flyget och anser att en utbyggnad av Östersunds flygplats behövs.

Bergs kommun anser att man bör utveckla även de små flygfälten, som sannolikt kommer att få ökad betydelse både för turismen och det lokala näringslivet.

Telekommunikationerna kommenteras av *televerket* som framhåller att framkomligheten på telenätet i Jämtland ligger klart över verkets mål för Sverige — 98 %, samt att Östersund är och kommer att vara en knutpunkt för teletrafiken i inlandet och mellan norra och södra Sverige. Redan idag kan televerket i Jämtland erbjuda digitala förbindelser i hela länet vilket ger t. ex. företag avancerade kommunikationsmöjligheter.

4 Lantbruk

I mars 1987 presenterade länsstyrelsen ett program för utveckling av det jämtländska jordbruket för jordbruksdepartementet. Länsstyrelsen vill att regeringen på nytt prövar de förslag i programmet som ännu inte genomförts. Dessutom behövs nya forsknings- och utvecklingsinsatser för norrländskt jordbruk och trädgårdsnäring. För att åstadkomma detta bör särskilda medel, 2 milj. kr. per år i fem år, gå till utvecklingscentret i Ås, Krokoms kommun, och lantbruksuniversitetets institution i Röbäcksdalen.

Förslaget om nya forsknings- och utvecklingsinsatser kommenteras av några remissinstanser.

Norrlandsfonden instämmer i utredningens förslag.

Bräcke kommun anser att lantbruket bör stimuleras genom FoU-insatser och menar att det är positivt att olika former av alternativ odling prövas.

Lantbruksstyrelsen påpekar att riktlinjerna för den nya jordbrukspolitikens kommer att förändra förutsättningarna för lantbruket i länet. Dessutom konstateras att det redan i dag finns en särskild konsulent med uppgift att föra ut kunskaper om den forskning som bedrivs inom området.

SLU finner det angeläget att resurser ges för att utveckla norrländskt skogs- och jordbruk och norrländsk trädgårdsnäring. I dag sker den största forsknings- och utvecklingsverksamheten i Umeå och Röbäcksdalen, dit även den framtida FoU-verksamheten bör koncentreras. För att minska avståndet mellan forskning och praktiskt nyttjande på regional nivå är det angeläget att försöksverksamheten vid Landsbygdsutvecklingscentrum i Ås får en långsiktig lösning och att statliga medel ställs till förfogande för minst två statskonsulenttjänster med tillhörande administrativ personal.

Bergs kommun anser, med hänsyn till jordbruksnäringens stora andel av kommunens sysselsättning (20 %), att den försöksverksamhet inom jord-

5 Fiskevård

Ett handlingsprogram för *fiskevårdsinsatser* har utarbetats. Det syftar till att höja fiskets kvalitet och öka utbudet av attraktiva fiskemöjligheter i länet. Bland de åtgärder som föreslås finns odling av sättfisk, massiva öringsut-sättningar samt åtgärder för att reglera fisket. Kostnaderna för hela pro-grammet är 40 milj. kr. varav 30 milj. kr. förutsätts finansieras inom länet. Krav på statliga bidrag är 10 milj. kr. under fem år.

De remissinstanser som kommenterat förslaget är positiva. *Fiskeristyrelsen* understryker fritidsfiskets betydelse för Jämtlands län och tillstyrker genomförandet av ett program i huvudsak enligt den framlagda planen.

AMS vill särskilt markera vikten av den långsiktiga satsning som föreslås för att förstärka fisketurismen.

Bergs kommun instämmer i utredningens förslag om utveckling av lä- nets fiske, men anser dessutom att statliga bidrag bör utgå för iordning- ställande av stigar och rastplatser i syfte att göra fiskevattnen lättare åtkom- liga.

Ett par remissinstanser påpekar att förslaget bör gälla ett större geogra- fiskt område.

SIND påpekar att vattenbruksnäringen under 1980-talet har haft stora svårigheter, varför staten bör ta ett samlat grepp och se över förutsättning- ar och möjligheter vad gäller bl. a. fiskodling, produktionsmetoder, distri- bution och FoU. Ett sådant initiativ bör gälla samtliga skogslän.

Norrlandsfonden stöder förslaget och vill ha ett samarbete mellan samtli- ga inlandskommuner som gör liknande satsningar.

6 Skogsbruket

I en skoglig utredning som utarbetats för länet, föreslås åtgärder för att öka avverkningen och för en ökad kvalitetsproduktion. För att genomföra dessa åtgärder krävs ett regionalpolitiskt bidrag på 30,5 milj. kr. per år under en treårsperiod.

De remissinstanser som kommenterat förslagen är positiva.

Skogsstyrelsen anser att de föreslagna åtgärderna är väl avpassade till länets förhållanden. Liknande åtgärder genomförs redan i Norrbottens och Västerbottens län med god effekt. Styrelsen påpekar att all bidragsgivning skall vara villkorad bl. a. för att tillgodose naturvårdsintressena.

SIND anser, mot bakgrund av skogsnäringens betydelse i länet, att det är viktigt att en ökad del av råvaran vidareförädlas i inlandet.

Norrlandsfonden ser en satsning på att öka skogstillgången som nödvändig för att på sikt kunna tillfredsställa skogsindustrins behov av råvara.

Ett skogsindustriprogram håller på att utarbetas av länsstyrelsen. Parallellt med utredningsarbetet har förhandlingar förts med olika intressenter i och utanför länet för att undersöka förutsättningarna för etablering av skogsindustriell verksamhet. En förstudie för att uppföra en CTMP- (kemitermomekanisk massa) anläggning i länet pågår i samarbete med starka skogsindustriella intressen. Preliminärt uppgår investeringskostnaderna till 500–600 milj. kr. Anläggningen beräknas sysselsätta minst 60 anställda. Ett förslag kommer senare att presenteras för regeringen.

De flesta remissinstanserna är positiva till en ökad vidareförädling av länets skogsråvara, dock är en del remissinstanser tveksamma till miljöeffekterna av en eventuell CTMP-anläggning i länet.

Skogsstyrelsen bedömer att en ökad avverkning, främst inom det privata skogsbruket, är möjlig i länet. Detta kan utgöra basen för en utbyggnad av länets skogsindustri, det är dock viktigt att det sker på ett sätt som är acceptabelt med hänsyn till miljön och den regionala balansen.

Fiskeristyrelsen framhåller att även CTMP-tekniken innebär stora utsläpp till vatten med negativ inverkan på bl. a. fisket. Styrelsen kan därför inte tillstyrka en etablering utan att lokaliseringsfrågan klarlagts.

Norrlandsfonden stöder förslaget till utbyggnad av sågverken i Jämtland med förutsättning att råvarutillgången säkras. Fonden poängterar vikten av att förädlingsgraden på skogsråvaran höjs. Vidare påpekas att en CTMP-fabrik, från sysselsättningsynpunkt, skulle vara mycket viktig för länet.

SIND ansluter sig till bedömningen att etableringen av nya sågverk i länet förutsätter betydande subventioner men menar att det är tveksamt om de subventioner som förutsätts ligger inom ramen för gällande regionalpolitiska stödregler.

Bräcke kommun framhåller vikten av ökad vidareförädling och kompetensutveckling inom skogs- och träindustrin.

8 Mineralsektorn

För att tillvarata den potential som finns inom malmmineralsektorn föreslås att Jämtlands Mineral AB får ytterligare resurser för att bl. a. fullfölja mineralundersökningar. Inom industrimineralsektorn pågår ett arbete med att utveckla byggnads-, prydnads- och andra stenprodukter. Länsstyrelsen föreslår att medel ställs till förfogande för dessa insatser under en tioårsperiod. Programmet bör omfatta 2 milj. kr. per år.

Förslaget stöds av bl. a. *Norrlandsfonden*.

SIND påpekar att det är svårt att mobilisera resurser för uppföljande undersökningar av s. k. intressanta mineralfynd. Eventuella insatser bör ske i samarbete med nämnden för statens gruvegendom.

Länsstyrelsen föreslår insatser för bl. a. arbetsmarknadsutbildning, stöd till företag i form av lokaler, utbildning, produktutveckling, marknadsföring, försök med anställning av nyexaminerade akademiker, arbetsmarknadspolitiska insatser samt ökade möjligheter att kombinera olika statliga bidrag. För detta föreslås att 40 milj. kr. avsätts under budgetåren 1990/91-1991/92, främst för kommunerna utanför Östersundsområdet.

De remissinstanser som kommenterat förslagen är positiva.

AMS vill kraftigt understryka de "fria medlens" betydelse för att de utvecklingsinsatser som utredningen föreslår skall kunna förverkligas.

Strömsunds kommun noterar med tillfredsställelse att utredningen tagit fasta på att lokala engagemang ska stöttas med ekonomiska medel från regionalt och centralt håll.

Jämtlands läns TCO-distrikt ställer sig bakom förslaget och framhåller att området måste få hög prioritet.

UHÄ tillstyrker förslaget om stöd till mindre företag för anställning av nyexaminerade tekniker och ekonomer.

SÖ menar att här bör "kunna aktualiseras glesbygdsmodeller för organisation av all gymnasial och vuxenutbildning i utbildningscentra med integrering av nuvarande arbetsmarknadsutbildning, gymnasial utbildning och komvux".

Bergs kommun anser att, utöver utredningens förslag, bör kommunerna erhålla medel för att gå in i olika samhälleliga projekt, som t. ex. förbättrar infrastrukturen.

10 Lokala och regionala kulturinsatser

Länsstyrelsen bedömer att länets sju glesbygdskommuner skulle ges möjlighet att kraftigt öka sitt kulturutbud och stimulera invånarnas kulturaktiviteter genom en utveckling av huvudbiblioteken till kommunala kulturhus. Länsstyrelsen föreslår att, som ett pilotprojekt, staten svarar för 2/3 av investeringskostnaderna för att bygga ut ett av länets huvudbibliotek. Totalkostnaden har uppskattats till 40 milj. kr.

Eftersom det inte är realistiskt att ha kompetent personal inom flera kulturområden i alla länets kommuner föreslås att en regional medelsresurs för kulturprojekt tillskapas. Länsstyrelsen föreslår att staten under en treårsperiod tilldelar länsstyrelsen 5 milj. kr. per år som en regional medelsresurs inom kulturområdet.

De remissinstanser som kommenterat förslagen är positiva.

Statens kulturråd stöder förslaget att utveckla kommunbiblioteken till lokala kulturhus men påpekar att det är viktigt att verksamheten spänner över ett vitt fält och anser att förslaget är alltför begränsat. Kulturrådet anser dock att det är orealistiskt att staten skulle kunna stå för 2/3 av kostnaderna för liknande projekt över hela landet. Kulturrådet tillstyrker en försöksverksamhet med regional medelsresurs till kommunernas disposition och anser

att statliga ekonomiska åtaganden i detta sammanhang bör betraktas som regionalpolitiska.

Prop. 1989/90: 76
Bilaga 7

SÖ påpekar att studiecirkelverksamhet och bildningsorganisationernas roll bör uppmärksammas och att utvecklingsinsatser inom området är angelägna.

11 Visitors Center

Tanken bakom ett Visitors Center är att fördjupa besökarens upplevelse av vad landskapet/regionen har att erbjuda av kultur- eller natursevärdheter. Länsstyrelsen arbetar för närvarande med att ta fram en strukturplan för ett antal Visitors Centers i länet. För att komma igång med utvecklingen av tre Visitors Centers föreslås att regeringen avsätter 10 milj. kr. under en treårsperiod.

Remissinstanserna är positiva till förslaget bl. a. *Östersunds kommun*, *Jämtlands läns TCO-distrikt* och *Norrlandsfonden*.

Sveriges turistråd stöder förslaget och konstaterar att "visitors center-idén har ännu inte prövats i Sverige, men gett goda erfarenheter utomlands. Jämtlands län är speciellt lämpat för att pröva Visitors Centers, bl. a. som prioriterat län i ST:s strukturplan men också som högskoleregion inom turismutbildningen".

Glesbygdsdelegationen är positiv till förslaget men anser att det bör kompletteras med ett program för den småskaliga bygdeturismen.

Bergs kommun har utan vetskap om länsstyrelsens planer projekterat ett Visitors Center i Åsarna. Kommunen anser att projektet bör få ekonomiskt stöd av staten.

Bräcke kommun framhåller att kommunen är en strategisk inkörsport till Jämtlands län och att Bräcke tätort därför är en naturlig lokalisering för ett Visitors Center.

12 Naturskyddade områden

Det finns stora och intressanta naturområden i länet som utgör en viktig grund för en naturinriktad och naturbaserad turism. I rapporten redovisas fem olika projekt som syftar till att förbättra informationen om länets natur. Detta ska ske genom informationscentraler som tillhandahåller information om natur, friluftsliv m. m. Kostnaderna är beräknade till ca 16 milj. kr. för en femårsperiod. Av dessa föreslås regeringen bidra med 10 milj. kr.

Förslaget har inte kommenterats av remissinstanserna.

13 Teknik- och kunskapsspridning

Länsstyrelsen har under perioden 1985-1988 med hjälp av extra medel från regeringen genomfört ett teknikspridningsprogram. Ett nytt treårsprogram har utarbetats och påbörjats med medel från länsstyrelsen. För att

genomföra hela treårsprogrammet krävs 12 milj. kr. i tillskott. Till projektet Verkstad-95, där man arbetar med att anpassa i första hand CAD/CAM-system till verkstadsindustrin, krävs 4,5 milj. kr.

Remissinstanserna är positiva till förslaget. Det stöds av bl.a. *AMS, Jämtlands läns TCO-distrikt och Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare*.

Bräcke kommun ser positivt på fortsatta teknik- och kunskapsspridningsinsatser, särskilt bör småföretagens förutsättningar uppmärksammas.

Norrlandsfonden anser det viktigt att ha en hög utbildningsnivå för att på sikt skapa en förhöjd teknikinivå inom industrin.

SIND föreslår att länsstyrelsen får samordningsansvaret för samtliga insatser som rör teknikspridning i länet.

Östersunds kommun anser att insatser för teknikutbildning och teknikspridning bör organiseras på länsnivå eftersom antalet företag inom olika branscher eller med likartad inriktning annars blir för små. Länsstyrelsens teknikspridningsprojekt bör få fortsatt statligt stöd, efter en gemensam utvärdering med tillverkningsföretagen om projektets inriktning och konkreta innehåll.

Utredning av organisation m. m. för bildande av ett centralt organ för glesbygdsfrågor

Prop. 1989/90: 76
Bilaga 8

1990-01-15

Statsrådet och chefen för
industridepartementet

Dåvarande chefen för arbetsmarknadsdepartementet, statsrådet Ingela Thalén, förordnade den 6 november 1989 mig att som utredare utarbeta förslag till en organisation för glesbygdsfrågor på central nivå.

Jag har under arbetet samrått med företrädare för
konsumtverket,
lantbruksstyrelsen,
statens industriverk,
Sveriges lantbruksuniversitet,
expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU),
glesbygdsdelegationen,
Folkrörelserådet Hela Sverige ska leva,
högskolan i Östersund,
stiftelsen landsbygdsutveckling i inlandet — LÅS, samt
vissa länsstyrelser.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har hjälpt till att klarlägga de lokalmässiga förutsättningarna i östersundsområdet.

Berörda huvudorganisationer — SACO-S, TCO-S och SF — har informerats och beretts tillfälle att framföra synpunkter.

Organisationsdirektören Mats Öhrström har biträtt vid utarbetandet av detta förslag.

Förslaget överlämnas härmed.

Hans Åkerlund

Glesbygdsfrågorna spänner över ett brett fält. Det gäller frågor om arbete, serviceförsörjning och miljö och innefattar därmed frågor om de allmänna förutsättningarna för näringsliv och boende i landets glesbefolkade delar. Det som krävs från samhällets sida är såväl offensiva, utvecklingsinriktade insatser som åtgärder avsedda att säkerställa tillgång till arbete och grundläggande service även om detta inte låter sig göra via tillväxtfrämjande åtgärder. I geografisk mening kan arbetsfältet såvitt avser allmänna åtgärder för "regional utveckling" anses täcka i stort sett hela landet utanför de större tätbygderna. Ifråga om särskilda statliga stödåtgärder begränsas insatserna dock till de mest problemtyngda bygderna med tyngdpunkten i skogslänen, men förekommande också i delar av mellersta och södra Sverige. I dessa delar av landet bor för närvarande ca 550.000 människor.

Arbetet för att nå målen för glesbygdspolitiken förutsätter medverkan från ett stort antal samhällsorgan på såväl lokal och regional som central nivå.

Det praktiska arbetet med glesbygdsfrågorna måste ha sin tyngdpunkt på lokal och regional nivå. De myndigheter som i första hand måste engageras i detta arbete är kommunerna och länsmyndigheterna, främst länsstyrelsen som har ansvar för regionalpolitiken i länet. Åtskilliga centrala myndigheter har dock viktiga uppgifter på glesbygdspolitikens område och påverkar i hög grad förutsättningarna för den. Även olika forskningsorgan bidrar med sitt arbete till utvecklingen i glesbygderna. Sektorövergripande verksamhet, som regional- och glesbygdspolitiken förutsätter, bedrivs på central nivå – utanför regeringen – endast i begränsad omfattning. Glesbygdsdelegationen har dock bedrivit en sådan verksamhet och sökt verka samordnande.

Om man etablerar ett centralt organ för glesbygdsfrågor får det inte medföra att beslut i sådana frågor som nu avgörs på regional nivå överförs till det centrala organet. I stället bör ytterligare delegering av uppgifter från länsstyrelserna till kommunerna prövas. En förstärkning av resurserna för glesbygdsarbete bör i första hand ske genom ökade insatser på kommunal och regional nivå. Ett centralt organ för glesbygdsfrågor bör heller inte ta över de frågor med glesbygdsanknytning som nu hanteras av de centrala sektorsmyndigheterna. Det centrala organet bör inrikta sina krafter på att i första hand åstadkomma en organiserad samverkan mellan de aktörer vars insatser har betydelse för glesbygdernas utveckling.

Den del av glesbygdsdelegationens verksamhet som avsett att väcka opinion och väcka debatt i glesbygdsfrågorna bör kunna vara en uppgift för folkrörelserna. Det är naturligt att det nya Folkrörelserådet här tar ett ansvar.

En ny central organisation för glesbygdsfrågor skall ha hela landet som verksamhetsfält. Den bör ha som huvuduppgifter att vara ett nationellt kunskapscentrum med god överblick över glesbygdsproblemen och över det arbete som bedrivs för att komma till rätta med dem. Den ska också ha ansvar för att förmedla information om dessa frågor till myndigheter, organisationer och allmänhet. Den ska vidare fortlöpande värdera resulta-

ten av de samhällsinsatser som görs. Till den nya organisationens huvuduppgifter skall vidare höras att stödja det utvecklingsarbete som bedrivs på lokal och regional nivå, samt att på central nivå verka för samordning av statliga insatser och anpassning av sektorpolitiken till glesbygdspolitikens mål. Dess uppgift skall också vara att bevaka konsekvenserna för glesbygdernas utveckling av statliga åtgärder av generell natur samt att ta initiativ av skilda slag för att förbättra villkoren för boende, sysselsättning och serviceförsörjning i glesbygder.

Med dessa uppgifter är det uppenbart att den nya organisationen bör ha ställning som myndighet. En ny statlig myndighet under regeringen bör alltså överta huvuddelen av glesbygdsdelegationens verksamhet, varvid befogenheter och uppgifter i förhållandet till andra myndigheter och regeringen förtydligas. Samtidigt bör den tillföras nya uppgifter och arbetsfältet vidgas till att omfatta hela det glesbygdspolitiska området.

Som en förutsättning för den nya organisationens arbete bör föreskrivas att statliga myndigheter skall vara skyldiga att till den redovisa genomförda och planerade åtgärder av betydelse för utvecklingen i glesbygderna. Bl. a. bör centrala myndigheter införa de årliga besluten om verksamhetsplanering, budget och anslagsframställningar till den centrala glesbygdsmyndigheten redovisa hur statsmaktens riktlinjer för glesbygdspolitiken avses bli beaktade i den egna verksamheten. Härvid ges tillfälle till överläggningar om arbetsinriktning och resursinsatser för planerad verksamhet. Den nya organisationen bör också ha möjlighet att till regeringen yttra sig över de centrala myndigheternas anslagsframställningar och den bör i övrigt när så bedöms motiverat kunna påkalla överläggningar med statliga myndigheter i glesbygdspolitiska frågor.

Bland de centrala myndigheter som den nya myndigheten har anledning att samverka med finns några där behovet av samråd och överenskommelser om arbetsfördelning m. m. kan väntas bli särskilt stort. Det gäller i första hand industriverket, lantbruksverket och arbetsmarknadsverket.

Samverkan med övriga centrala myndigheter, liksom med ERU, lantbruksuniversitetet och andra forskningsinstitutioner bör kunna organiseras informellt.

Den nya myndigheten bör benämnas Statens råd för glesbygdsfrågor. Myndighetens chef bör ha generaldirektörs ställning.

De uppgifter som den nya myndigheten bör åläggas har ett betydande politiskt intresse. I myndighetens styrelse bör därför ingå representanter för de politiska partierna. I styrelsen bör också ingå ledningen för industriverket, lantbruksverket och arbetsmarknadsverket, liksom den nya myndighetens chef. För att markera verksamhetens betydelse och säkerställa en nära anknytning till regeringskansliet är det lämpligt att statssekreteraren i det departement som har ansvaret för regionalpolitiken blir styrelsens ordförande.

Myndigheten bör etableras i Östersund.

Beträffande myndighetens resurser är det lämpligt att den egna fasta personalstaben inte görs större än vad som är oundgängligen nödvändigt. Myndigheten bör i stället ges ekonomiska resurser för att kunna köpa

tjänster. Länsstyrelsen i Jämtlands län kan exempelvis tillhandahålla erforderlig administrativ service.

Prop. 1989/90: 76
Bilaga 8

Det årliga medelsbehovet för den nya myndigheten bedöms under de första åren uppgå till 15 mkr, varav ca 10 mkr för medverkan i utvecklingsprojekt m. m. i glesbygder.

Propositionen	3
Propositionens huvudsakliga innehåll	3
Lagförslag	6
1 Lag om ändring i lagen (1983:1055) om nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län	6
2 Lag om nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift	7
3 Lag om ändring i lagen (1982:423) om allmän löneavgift	10
Utdrag ur regeringsprotokoll den 8 mars 1990	11
1. Inledning	11
2. Den regionala problembilden	14
3. Regionalpolitiska mål, riktlinjer m. m.	19
4. Geografiska prioriteringar m. m.	24
4.1 Riktlinjer	24
4.2 Stödområden för näringslivsutveckling	26
4.3 Stödjepunkter för vissa regionala utvecklingsinsatser	35
4.4 Områden för särskilda regionalpolitiska infrastrukturåtgärder	37
4.5 Orter och regioner i strukturuomvandling	38
4.6 Områden för glesbygds- och landsbygdsinsatser	39
4.7 Storstädernas betydelse för den regionala utvecklingen ...	41
5. Regionalpolitik i andra länder	44
6. Organisation och administration av regionala utvecklingsinsatser	48
6.1 Riktlinjer	48
6.2 Organisation på central statlig nivå	50
6.3 Organisation på regional nivå	55
6.4 Kommunal verksamhet	60
7. Åtgärder för företagsutveckling m. m.	63
7.1 Utgångspunkter	63
7.2 Företagsstöd	67
7.2.1 Bidrag till investeringar, företagsutveckling m. m. ...	67
7.2.1.1 Utfall av den hittillsvarande stödverksamheten	67
7.2.1.2 Lokaliseringsbidrag	72
7.2.1.3 Utvecklingsbidrag	81
7.2.1.4 Sysselsättningsbidrag	85
7.2.1.5 Handläggningsordning m. m.	87
7.2.2 Nedsatta socialavgifter	91
7.3 Riskkapitalbolag	94
7.4 Stiftelsen Industricentra	96
7.5 Åtgärder för att främja kvinnors företagande	101
7.6 Lokaliseringssamråd	103
7.7 Åtgärdernas överensstämmelse med internationella överenskommelser m. m.	105
8. Samhälls- och politikområden av särskild betydelse för den regionala utvecklingen	108
8.1 Utgångspunkter	108
8.2 Näringspolitik, turistfrågor m. m.	109
8.2.1 Näringspolitik	109
8.2.2 Turism och rekreation	112
8.3 Teknikspridning	114
8.4 Energifrågor	118
8.5 De areella näringarna	124

8.6	Utbildningspolitiken	126
8.7	Vissa forskningsfrågor	135
8.7.1	Forskning vid mindre högskolor	135
8.7.2	Forskning utanför högskolan	139
8.8	Arbetsmarknadspolitiken	141
8.9	Kulturpolitiken	144
8.10	Kommunikations- och transportfrågor	148
8.11	Miljöfrågor	156
8.12	Försvarspolitiken	159
8.13	Skattereformen i ett regionalpolitiskt perspektiv	160
8.14	Jämställdhet	163
9.	Regionalpolitiska medel till infrastrukturåtgärder inom vissa samhälls- och politikområden	165
10.	Utvecklingsinsatser i glesbygd och landsbygd	168
10.1	Allmän inriktning	168
10.2	Glesbygdsstödet	171
10.3	Sektorsfrågor	178
10.4	Övriga glesbygds- och landsbygdsfrågor	184
10.5	Glesbygdsdelegationen	187
11.	Regionalpolitiska åtgärder i orter och regioner som genomgår strukturförändringar	190
12.	Särskilda regionalpolitiska insatser i Jämtlands län	194
12.1	Insatser för näringslivsutveckling	197
12.2	Insatser för forskning och utbildning	198
12.3	Teknikspridningsinsatser	200
12.4	Arbetsmarknadspolitiska åtgärder	202
12.5	Kulturinsatser	203
12.6	Lokalisering av statlig verksamhet	203
12.7	Sammanfattning	203
13.	Vissa frågor om regionalpolitisk forskning m. m.	205
14.	Upprättade lagförslag	207
15.	Hemställan	207
16.	Anslagsfrågor	209
17.	Beslut	224
Bilaga 1 Den regionala problembilden.		225
1.	Befolkningsutvecklingen under främst 1980-talet	225
1.1	Befolkningsutvecklingen totalt	225
1.2	Omflyttningens regionala effekter	227
1.2.1	Totala omflyttningseffekter	227
1.2.2	Den inrikes omflyttningens regionala effekter	229
1.2.3	Den utrikes omflyttningens regionala effekter	232
1.2.4	Flyttarnas köns- och åldersstruktur	234
1.3	Ålderstrukturens betydelse för den regionala befolkningsutvecklingen	235
1.4	Befolkningsutvecklingen i glesbygd-landsbygd	238
2.	Sysselsättningsutvecklingen under främst 1980-talet	239
2.1	Sysselsättningsutvecklingen totalt	239
2.2	Sysselsättningsutvecklingen inom olika näringsgrenar	242
2.3	Sysselsättningsstrukturen	244
2.4	Inomregionala obalanser	246
2.5	Sysselsättningen inom jord- och skogsbruket	247
2.6	Sysselsättningen inom gruv- och tillverkningsindustri	247
2.6.1	Industrins arbetställestruktur — regionala skillnader ..	248

2.6.2 Industrins branschstruktur och utveckling inom olika branscher – regionala skillnader	249
2.7 Sysselsättningen inom privata tjänster	251
2.8 Sysselsättningen inom offentlig förvaltning och tjänster	253
3. Sysselsättningsgrader bland män och kvinnor i olika delar av landet	255
3.1 Sysselsättningsgrader bland män	256
3.2 Sysselsättningsgrader bland kvinnor	257
4. Lokala arbetsmarknader och pendling	259
5. Arbetslöshetens regionala variation	260
6. Regionala obalanser under 1990-talet	262
6.1 Länsstyrelsernas prognoser	263
6.2 Regionala obalanser under 1990-talet enligt LU 90	264

<i>Bilaga 1:1</i> Läns- och kommunvisa sifferuppgifter	266

<i>Bilaga 1:2</i> Figurer	311

<i>Bilaga 1:3</i> Avgränsning av vissa större lokala arbetsmarknader	341

Bilaga 2 Sammanfattning av 1987 års regionalpolitiska kommittés betänkande (SOU 1989:55) Fungerande regioner i samspel och sammanställning av remissyttranden som avgetts över betänkandet.	342

1. Sammanfattning av betänkandet	342
1.2 Kommitténs analys av den regionala utvecklingen	342
1.3 Kommitténs geografiska prioriteringar	344
1.4 Kommitténs förslag till regionalpolitiska insatser	351
1.5 Reservationer och särskilda yttranden	355
2. Remissyttranden	355
2.1 Inledning	355
2.2 Allmänna synpunkter	359
2.3 Analys av den regionala utvecklingen	362
2.3.1 Statsbudgeten i ett regionalpolitiskt perspektiv	362
2.3.2 Den regionala problembilden	363
2.3.2.1 Infrastruktur, befolknings- och arbetsmarknadsutveckling	363
2.3.2.2 EG-frågor	366
2.4 Regionalpolitikens mål	367
2.5 Geografiska prioriteringar	371
2.5.1 Landsdelar	371
2.5.2 Mellanstäder samt mellanstäder i samspel med storstadsregioner och landsbygd	373
2.6 Samhällssektorer av särskild betydelse för den regionala utvecklingen	375
2.6.1 Utbildning	375
2.6.2 Forskning	381
2.6.3 Kommunikationer	386
2.6.3.1 Allmänna utvecklings- och planeringsåtgärder	386
2.6.3.2 Geografiskt anknutna projekt	393
2.6.4 Miljöpolitik	396
2.6.5 Energipolitik, vattenkraftens övervinster	399
2.6.6 Kulturpolitik	403
2.6.7 Landsbygdsutveckling	406
2.6.7.1 FoU-satsningar	412
2.6.7.2 Turism	412

2.6.7.3 Kvinnors arbetsmarknad	413
2.7 Ekonomiska insatser för att påverka det privata näringslivets utveckling	416
2.7.1 Allmänna synpunkter	416
2.7.2 Allmänt kostnadssänkande stöd	417
2.7.3 Stöd till investeringar i maskiner och byggnader	419
2.7.4 Stöd till företagsutveckling	421
2.7.5 Glesbygdsstöd	424
2.7.6 Stöd till den privata tjänstesektorn	424
2.7.7 Övrigt	426
2.8 Organisation och administration av regionala utvecklingsin- satser	427
2.9 Remissinstansernas egna förslag	430
2.10 Anslag och finansiering	432
 Bilaga 3 Sammanfattning av rapport från SIND, STU och SÖ an gående teknik- och resurscentra	434
1. Begränsa investeringsbidragen	434
2. Undvik generella förlusttäckningsbidrag	435
3. Stärk företagets efterfrågan	435
4. Utveckla genom upphandling	435
5. Stöd verksamhets- och produktutveckling	436
6. Öka erfarenhetsutbytet	436
7. Skapa en stödfunktion för teknik- och resurscentra	436
 Bilaga 4 Utredningar om Stiftelsen Industricentra	438
4.1 Sammanfattning av "Stiftelsen Industricentra — dess roll i den näringspolitiska utvecklingen av Norrlands inland och förslag till utvecklingsprogram" Christer Asplund och Carl Fredriksson ...	438
4.2 Sammanfattning av "Alternativa former för ägande och utveckling av Stiftelsen Industricentras anläggningar" Yngve Öberg	450
 Bilaga 5 Sammanfattning av och remissyttrande över Rapporten Östersund och Norrlands inland (Ds 1989:31, 32)	452
1. Inledning	452
2. Allmänna synpunkter på betänkandet	452
3. Högskoleutbildning	454
4. Forskningsutbildning av lärare	455
5. Forskning vid högskolan	455
6. Arbetsmarknadsutbildning	456
7. Teknikcentra	457
8. Underhållsteknik	457
9. IT-centrum	457
10. Centrum för landsbygdsutveckling	458
11. Temu Interactor AB	461
12. Kartproduktion	461
13. Omlokalisering	461
14. Kultur	462

Bilaga 6	Sammanfattning av och remissyttranden över Statens industriverks förslag till näringslivsutvecklande insatser i Jämtlands län	464
1.	Inledning	464
2.	Allmänna synpunkter på förslaget	464
3.	Träindustrin	465
4.	Kunskaps- och teknikspridning	465
5.	Kommunikationsspridning/videotextförsök och nästa generation telestugor	466
6.	Systemlösningar för verkstadsindustrin	466
7.	Distansutbildning, studiecentra m. m.	467
8.	Service-/infrastrukturuppbyggnad näringsliv — kommun	467
9.	Statligt — kommunalt näringslivsarbete	468
Bilaga 7	Sammanfattning och remissyttranden över länsstyrelsens i Jämtlands län förslag till utvecklingsinsatser i Jämtlands län — med särskild inriktning på kommunerna utanför Östersund	469
1.	Inledning	469
2.	Allmänna synpunkter på förslaget	469
3.	Kommunikationer	470
4.	Lantbruk	472
5.	Fiskevård	473
6.	Skogsbruket	473
7.	Skogsindustrin	474
8.	Mineralsektorn	474
9.	Arbetsmarknadsinsatser	475
10.	Lokala och regionala kulturinsatser	475
11.	Visitors Center	476
12.	Naturskyddade områden	476
13.	Teknik- och kunskapsspridning	476
Bilaga 8	Utredning av organisation m. m. för bildande av ett centralt organ för glesbygdsfrågor	478
	Sammanfattning	479